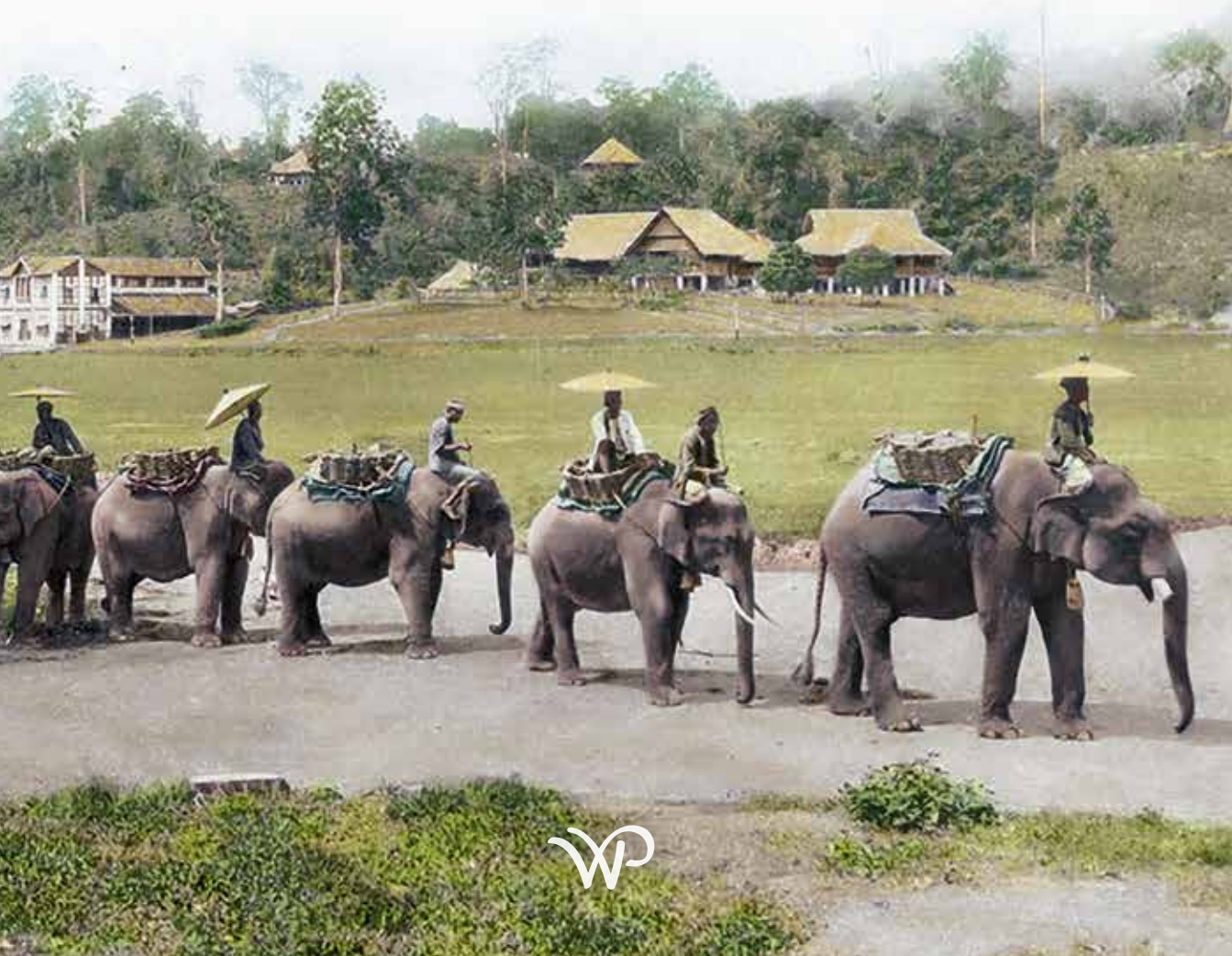

Een Indische vrouw in Maleisië

*Een onbekend reisverhaal
van Dé-Lilah uit 1897*

BEZORGD EN INGELEID DOOR
Rick Honings, Olf Praamstra en Coen van 't Veer

EEN INDISCHE VROUW IN MALEISIË

Een Indische vrouw in Maleisië

*Een onbekend reisverhaal
van Dé-Lilah uit 1897*

BEZORGD EN INGELEID DOOR
Rick Honings, Olf Praamstra en Coen van 't Veer

WALBURGERS

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van: Boekenfonds Elisabeth Grent / F.J.A.M. van der Helm, Leiden University Centre for the Arts in Society (LUCAS), Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Dit boek komt voort uit het Vidi-project *Voicing the Colony. Travelers in the Dutch East Indies, 1800-1945 (2020-2025)* dat aan de Universiteit Leiden, onder leiding van Rick Honings, wordt uitgevoerd.

Afbeelding omslag: Olifanten te Raub in Pahang, circa 1910. Foto: C.J. Kleingrothe. Collectie Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79971. Ingekleurd door Rahmat Kurnia, UPI Bandung.

Afbeelding flap: Dé-Lilah in kimono (zie blz. 17).

Tekstredactie: Susanne Onel

Omslagontwerp: Mijke Wondergem

Vormgeving binnenwerk: Marijke Maarleveld, ViaMare grafisch ontwerp

ISBN 978 94 6456 431 0

e-ISBN 978 90 4856 586 3

NUR 620/691

Creative Commons License CC-BY NC ND

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>)

© 2024 Auteurs, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2024 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Some rights reserved. Without limiting the rights under copyright reserved above, any part of this book may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise).

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

INHOUD

INLEIDING	7	Hoofdstuk 2	
Op reis	9	Een soirée	131
Klausine Klobben	11	Een rijtoertje	144
Lucy van Renesse-Johnston	12	De attracties van Penang	152
Verschillen en overeenkomsten	18	Op reis naar Kedah	167
Route, logies en vervoer	20	Met Muller in Kedah	179
A female hero	29	De grotten van Anak Batoe	191
Bij de overburen	31	Vertrek uit Kedah	202
Tot slot	37	Naar Taiping	207
		Museum, ziekenhuis en sanatorium	210
Noten bij de inleiding	39	Per omnibus naar Kwala Kangsar	225
Bibliografie	41	Sultan Idris van Perak	232
Verantwoording	43	De watervallen in de Perak-rivier	252
		Op weg naar Ipòh	259
REISVERHAAL	47		
		Hoofdstuk 3	
Hoofdstuk 1		Verblijf in Ipòh	265
Een nieuwe reis	49	Rit op een olifant	275
Van Medan naar Penang	53	Naar Batoe Gadjah	285
Aankomst in Penang	61	Per trein naar Telok Anson	296
De markt van Penang	80	Gesprek in sarong en kebaya	305
De botanische tuin van Penang	91	Telok Anson	309
Een tenniswedstrijd	100	Naar Kelang	327
Zusterschool en meisjesschool	105	Verblijf in de kampong Djawa	331
Chinese optocht en winkelstraat	109		
Naar de <i>Hills</i>	117		
De kinderkerk op het vasteland	123		

Hoofdstuk 4

Vertrek naar Kwala Lumpor	341
Naar Soengei-Bessie	354
Overnachting bij een Chinese	356
Per omnibus naar Katjang	362
Soengei-Bilauw	367
Aanranding in het bos	374
Per omnibus naar Seremban	391
Met de trein naar Port Dixon	406

Hoofdstuk 5

Aankomst in Malakka	415
<i>Sightseeing</i> in Malakka	420
Per boot naar Singapore	437
Het 'saaie' Singapore	445
Het paleis van de sultan	459
Naar Djohore	465
Terug naar Penang	483
Naar huis	493
Besluit	497
Noten bij het reisverhaal	499
Illustratieverantwoording	511

INLEIDING

‘Branie’. Als er één woord op Lucy van Renesse-Johnston (1862-1906), beter bekend onder haar pseudoniem Dé-Lilah, van toepassing is, dan is het dat wel. In een tijd dat het voor vrouwen verre van gebruikelijk was ongecha-peronneerd op reis te gaan, trok zij er in haar eentje op uit om de Indische archipel te bereizen. Wat haar verder bijzonder maakt, is dat ze een Indo-Europese was. Alfred Birney noemt haar zelfs de eerste Indo-Europese auteur die zich aan verhalend proza wijdde.¹ Of dat klopt, is niet zeker, maar het staat vast dat Van Renneses ‘gemengde’ afkomst van invloed was op de manier waarop ze naar de koloniale werkelijkheid keek.

Hoewel Dé-Lilah ruim tweeduizend pagina’s Indisch proza heeft geschreven – romans, verhalen en reisliteratuur – was tot voor kort niet veel over haar bekend. Tot 2012 wisten we zelfs niet wanneer ze precies was geboren en overleden.² Haar werk werd in haar eigen tijd weinig enthousiast onthaald; critici verweten haar een gebrek aan talent. Na haar dood kende vrijwel niemand haar meer. Zelfs Rob Nieuwenhuys, de chroniqueur van de Nederlands-Indische letteren, gunde haar geen plaatsje in zijn *Oostindische spiegel* (1972).

Negentig jaar na haar dood werd Dé-Lilah ‘herontdekt’ door Joop van den Berg.³ Sindsdien is er af en toe over haar geschreven, maar een biografie is er nog niet. Ook was lange tijd onbekend dat er een onuitgegeven reisverhaal uit 1897 is overgeleverd: *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen*. Het bevond zich in het archief van haar uitgever H. Honig te Utrecht. Iris van Daalen van antiquariaat Acanthus te Utrecht heeft dit archief, dat verspreid en bevuild op een tochtige zolder lag, van de ondergang gered. Dankzij haar is dit manuscript bewaard gebleven. Het wordt hier voor het eerst uitgegeven. Omdat de titel *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen* voor de lezer van nu onbegrijpelijk is, hebben wij een nieuwe, in onze ogen meer aansprekende titel gekozen.

Mevrouw Klausine Klobben bij
de Overburen.
Singapore, Penang, en het Schierland
Malacca

door, De' - Silak.

Schryfter van „gecompromitteerd, Hans
Engke's carrière enz. ---

„ Ur eersucht Butten, en ur hebrucht ^{de} ~~de~~
„ Maar, al ziet gy thens, langs open waterbaan,
„ Ur koopmanschap elks grenzen binnenstroomen
„ Of ^{wij} Soldij, over 't glad van ijzeren sporen gaen;
„ Vergeet niet, waar de eerstool der Nassau's
„ heeft gestaan,

„ Hebt gy een Vaderland, zoo kleef niet aan
„ Wees Gal noch Brit - wees Nederlander. ^{een ander}

Op reis

Nog geen jaar nadat Lucy van Renesse-Johnston een toeristische reis van vijf maanden door Java had gemaakt, scheepte ze zich opnieuw in, nu voor een reis van ruim vijf weken door, zoals zij het noemt, het land van de ‘Overburen’. Zij doelde daarmee op wat tegenwoordig Maleisië en Singapore heet. In 1897, het jaar van haar reis, bestond Maleisië nog niet. Singapore, Malakka en Penang waren Britse kolonies, die samen de Straits Settlements vormden; voor het overige was het schiereiland een staatkundige lappendeken van min of meer autonome sultanaten, die verantwoording moesten afleggen aan óf de Britten óf het koninkrijk Siam (Thailand).⁴

Over haar Javaanse reis had Van Renesse onder het pseudoniem Dé-Lilah een verslag gepubliceerd, dat pas in 1899 gepubliceerd zou worden onder de titel *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. Het is in alle opzichten een bijzonder reisverhaal. De reis zelf was gedurfd: Lucy van Renesse was hoogstwaarschijnlijk de eerste Nederlandse vrouw die zelfstandig door Nederlands-Indië reisde – in elk geval was zij de eerste die erover schreef.⁵ Bijzonder was ook dat zij een Indo-Europese vrouw was, die het land goed kende. Ze was op Java geboren en getogen uit een gemengd huwelijk en had daardoor zowel banden met de westerse koloniale als met de oosterse gekoloniseerde bevolking. Bovendien sprak ze Maleis, de lingua franca van de Indische archipel en de voorganger van het Indonesisch. Dit opende voor haar deuren die voor andere reizigers vaak gesloten bleven. Maar niet alleen daarom is haar reisverhaal opmerkelijk. Ze koos ervoor om haar ervaringen niet rechttoe rechtaan te beschrijven, zoals in toeristische reisverhalen gebruikelijk is,⁶ maar probeerde er een humoristisch verhaal van te maken.

Dat laatste geldt ook voor haar tweede reisverhaal, dat in feite een vervolg is op het eerste, iets wat de titel al verraaft: *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen*. In dit tweede verhaal, dat, zoals gezegd, nu voor het eerst in druk verschijnt, wordt af en toe ook naar het eerste verwezen. Maar anders dan het eerste is het nooit in druk verschenen, terwijl het er beslist niet voor onderdoet. Integendeel, dit tweede reisverhaal is beter geschreven en is ook spannender dan het eerste. Het is een raadsel waarom het zo lang op publicatie heeft moeten wachten.

De reis die Van Renesse in maart en april 1897 maakte langs de westkust van wat we in het vervolg voor het gemak Maleisië zullen noemen, was in veel opzichten nog avontuurlijker dan de eerste. In Nederlands-Indië stond

het toerisme nog in de kinderschoenen, maar er bestond al wel een goed werkend koloniaal bestuur, dat gezorgd had voor een infrastructuur met stoomschepen die de Indische archipel doorkruisten, met wegen waarover het veilig reizen was en vanaf 1895 met een spoorwegnet, dat liep van Batavia tot Surabaya.⁷

Hoe anders was dat in Maleisië. Zoals Dé-Lilah in haar reisverhaal schrijft, wilde ze behalve de Britse kolonies van de Straits Settlements, ook een kijkje nemen in de 'Native States', in de autonome sultanaten. In deze gebieden was de kolonisering door de Britten nog maar net begonnen, terwijl de noordelijke sultanaten, die schatplichtig waren aan Siam, nog vrij waren van westerse overheersing. Van een goede infrastructuur en een veilige omgeving was op veel plaatsen geen sprake. Afgaande op wat Dé-Lilah erover schrijft, begrepen de meeste mensen, zowel de Europeanen als de inheemsen, niet dat Klausine het aandurfde om zo'n gevaarlijke reis te ondernemen. Hoofdschuddend stellen zij telkens weer vast dat zij wel heel 'branie' (dapper) is.

Behalve wat Dé-Lilah erover geschreven heeft, zijn er nog een paar externe bronnen die naar haar reis verwijzen. Uit berichten in de Indische pers weten wij dat 'Mevr. Renesse' op 23 maart 1897 van haar woonplaats Medan, in Deli, met het stoomschip *Langkat* naar Penang is gevaren, en op 30 april met dezelfde boot van Penang is teruggekeerd.⁸ Kort daarvoor was zij gesignaleerd in Singapore, zoals blijkt uit een bericht in *The Singapore Free Press* van 27 april:

A DUTCH LADY-TRAVELLER

Among the visitors to Singapore at present is Vrouw Van Renesse, of Medan Sumatra, a literary lady who writes frequently under the *nom-de-plume* of 'Dé-Lilah'. This Dutch lady has been making a tour through the Colony and the Native States which is to be described in a forthcoming book. Mdme. Van Renesse has quite recently produced a chatty description of a tour through Java under the title of 'Klausine Klobben in Java'. This travelling authoress does not neglect the field of fiction for she has just finished and is sending to Arnhem for publication, a new novel styled 'Gecompromitteerd'.⁹

Het kan niet anders dan dat de journalist van *The Singapore Free Press* Lucy van Renesse heeft gesproken. Hoe had hij anders kunnen weten wat de titel was van de boeken die in het bericht genoemd worden? *Gecompromitteerd* was kort daarvoor in Arnhem verschenen, terwijl *Mevrouw Klausine Klobben op Java* pas twee jaar later het licht zou zien. Ook in het reisverhaal over Maleisië

wordt de ontmoeting met de redacteur van de Singaporese krant beschreven. Daarnaast staan er in dit verhaal verwijzingen naar andere data en gebeurtenissen die overeenstemmen met gegevens uit de werkelijkheid. Maar voor de weergave van haar avonturen zijn wij aangewezen op het verhaal dat Dé-Lilah erover geschreven heeft. Hoeveel vrijheden zij zich daarbij heeft toegestaan, valt meestal niet meer te achterhalen.

Klausine Klobben

Om over de ervaringen tijdens haar reis over Java een humoristisch reisverhaal te schrijven, maakte Van Renesse gebruik van een ingewikkelde verhaalstructuur die zij ontleend had aan de populaire Duitse schrijver Julius Stinde (1841-1905).¹⁰ Hij had in 1883 een humoristisch verhaal over een reis door Italië gepubliceerd, waarin hij zelf optreedt als de bewerkster van een dagboek dat een zekere Wilhelmine Buchholz op haar reis door Italië had bijgehouden. Wilhelmine had hem in Napels ontmoet – Stinde was toen al een bekende auteur – en hem gevraagd of hij haar wilde helpen bij het uitwerken van haar aantekeningen tot een reisverhaal. Stinde stemde toe en zo ontstond een humoristisch en soms satirisch verhaal over toeristenreizen naar Italië, met Stinde als de auteur en Wilhelmine als de verteller.

Deze structuur heeft Dé-Lilah nauwgezet overgenomen. Naar het voorbeeld van Wilhelmine Buchholz, een kleinburgerlijke, kattige huisvrouw uit Berlijn, schiep Dé-Lilah het personage Klausine Klobben. Deze Klausine Klobben wordt beschreven als de echtgenote van een rijke tabaksplanter in Deli. Door de dokter wordt ze voor herstel van haar gezondheid naar Java gestuurd. Zij moet minstens twee maanden in de bergen van de Preanger doorbrengen om aan te sterken. Het worden nog een paar maanden meer, want behalve de Preanger bereist zij een groot deel van Java. Tijdens haar reis houdt zij een dagboek bij. Als ze is teruggekeerd en het dagboek aan anderen laat lezen, dringen die erop aan het te publiceren. Ze probeert haar notities om te werken tot een verhaal, maar het lukt haar niet. Een kennis raadt haar aan om het dagboek aan een echte schrijver te geven. Dit advies volgt ze op. Ze geeft haar dagboek aan 'de nieuwe Indische schrijfster' Dé-Lilah, die zij in Sukabumi heeft ontmoet. Dé-Lilah is bereid om van het dagboek een verhaal te maken, waarin Klausine Klobben de ik-verteller is.

Net als Wilhelmine is Klausine een huisvrouw die van zichzelf vindt dat haar ontwikkeling te wensen overlaat, maar dat weerhoudt haar er niet van

om vrijmoedig te oordelen over wat ze ziet. Tegelijkertijd zijn beide vrouwen vaak onzeker en bang, en ook geldt voor allebei dat ze geen blad voor de mond nemen en zich soms zelfs ronduit lomp gedragen.

Maar er bestaat tussen hen één groot verschil: Klausine is Indo-Europees. Zij is, merkt ze in *Klausine Klobben op Java* op, geboren in Probolinggo uit het huwelijk van een Europese vader en een Indo-Europese moeder; haar grootmoeder was een Javaanse. Ze is opgegroeid op Java en na haar huwelijk verhuisd naar Sumatra, waar ze woont op een tabaksplantage in Deli. Java is voor haar lang niet zo vreemd als Italië voor Wilhelmine. Bovendien spreekt zij naast Nederlands ook Maleis, waardoor ze goed kan communiceren met de inheemse bevolking. Wilhelmine daarentegen spreekt geen woord Italiaans.

Deze zelfde vertelstructuur gebruikt Van Renesse ook in haar reisverhaal over Maleisië. Klausine Klobben maakt aantekeningen, die ze daarna zogenaamd aan Dé-Lilah zal afstaan, met de bedoeling dat die er een boek van zal maken. Zowel de auteur als de verteller zijn dus alter ego's van Lucy van Renesse, die alle twee niet samenvallen met de historische persoon. Nu is het verschil tussen de auteur en de historische persoon verwaarloosbaar, het gaat louter om een pseudoniem. Maar tussen wat Klausine over zichzelf vertelt en (de biografische gegevens van) Lucy van Renesse bestaan aanzienlijke verschillen.

Lucy van Renesse-Johnston

Lucy Johnston werd op 6 april 1862 geboren in Grisee (Gresik), een voorstad van Surabaya.¹¹ De naam van haar moeder is niet bekend; zij zal een inheemse of Indo-Europese vrouw zijn geweest, met wie haar vader ongehuwd samenwoonde.¹² Haar vader, John Johnston, was een Europeaan van Engelse of Schotse afkomst, die was opgeleid tot werktuigbouwkundig ingenieur. Doordat hij Lucy bij haar geboorte als zijn dochter erkende, had zij, anders dan haar moeder, de status van Europese. Toen Lucy twaalf jaar was, ging ze, waarschijnlijk voor haar opleiding, naar Nederland, waar zij drie jaar zou doorbrengen. Zij dankte er een goede kennis van het Frans, Duits en Engels aan. Vijftien jaar oud keerde Lucy terug in Surabaya. Vier jaar later, in 1881, trouwde ze met de één jaar oudere Ernest Jean Baptist van Renesse (1858-1899). Hij was in maart 1876 vanuit Nederland in Java aangekomen.¹³ Het jonge echtpaar ruilde Java in voor Sumatra, waar Ernest werk vond op een tabaksplantage in Deli. Samen kregen ze vijf kinderen, waarvan er twee jong overleden.

Omdat het met de carrière van Van Renesse in de tabak niet naar wens ging, verhuisde hij met zijn gezin naar Medan, waar hij in mei 1886 een hotel opende.¹⁴ Vanaf het begin liet Ernest de leiding van het hotel over aan zijn vrouw, terwijl hij zich toelegde op 'venduties' (veilingen) en de verkoop van allerhande goederen: van rijtuigen en paarden tot mineraalwater. Bij zijn echtgenote was het hotel in goede handen. Zij deed alles om de goede reputatie van haar hotel hoog te houden, en met succes, want het Deli-hotel was in trek bij gasten met een kleine beurs. Wie goedkoop maar ook schoon onderdak zocht, was bij haar aan het goede adres.

Beiden werkten hard om hun kinderen een goede toekomst te bezorgen. Toen die de middelbare schoolleeftijd bereikten, werden ze een voor een naar Nederland gestuurd, naar een kosthuis in Utrecht. In 1895, met nog maar één kind thuis, had Lucy van Renesse vrije tijd genoeg om te schrijven. Misschien schreef ze voor die tijd ook wel, maar dit jaar was een keerpunt in haar leven. Vierendertig jaar oud trad ze als auteur in de openbaarheid. In 1896 en 1897 publiceerde ze onder het pseudoniem Delila drie verhalen als feuilleton in het *Bataviaasch Nieuwsblad*, die later met negen andere gebundeld werden in *Een Indisch dozijntje* (1898).¹⁵ Vervolgens ging ze op reis om stof te verzamelen voor nieuwe verhalen. Van februari tot juli 1896 trok ze vijf maanden over Java. Het werd het begin van een leven van reizen en schrijven.

Terwijl Dé-Lilah, zoals ze haar pseudoniem na 1897 spelt, haar vleugels uitsloeg, ging het met de zaken van haar echtgenoot minder voorspoedig. Na de komst van een nieuw hotel in Medan liepen de inkomsten terug, terwijl Ernest ook als veilinghouder steeds meer concurrentie kreeg. Om in de kosten van zijn huishouden en de opvoeding van zijn kinderen te voorzien, begon hij in 1894 in Belawan, de haven van Medan, een commissiehandel en expeditiekantoor, dat zich belastte met het ontvangen en verzenden van kisten en pakjes van en naar Europa en elders.

Extra inkomsten waren hard nodig, want zijn echtgenote bekommerde zich minder en minder om het hotel. In 1898, een jaar na haar reis door Maleisië, bracht zij zelf haar laatste en jongste kind naar Utrecht, naar hetzelfde kosthuis als dat van haar andere kinderen. Die zag ze in Utrecht weer terug en daar ontmoette ze ook haar uitgever, H. Honig.

In 1897 was haar eerste roman, *Gecompromitteerd*, verschenen bij een uitgever in Arnhem. Het boek kende een bescheiden succes, de recensies waren over het algemeen welwillend. Toch was Van Renesse niet tevreden over de uitgever, want haar volgende boeken bracht ze onder bij Honig in Utrecht,

Het Deli Hotel in Medan, met links Lucy van Renesse-Johnston en haar man, circa 1890.

die zich ook ontfermde over de in Arnhem uitgegeven roman. Kort na elkaar liet hij de verhalenbundel *Een Indisch dozijntje* (1898), de roman *Hans Tongka's carrière* (1898), het reisverhaal *Mevrouw Klausine Klobben op Java* (1899) en de roman *B.B. Kongsie* (1900) het licht zien. In Deli deden haar romans en verhalen, die grotendeels daar gesitueerd waren, veel stof opwaaien. Dé-Lilah had een scherp oog voor de duistere kanten van de koloniale samenleving. Als een van de eersten schreef zij over de mishandeling van Javaanse en Chinese 'koelies' en over de seksuele uitbuiting van vrouwen op de tabaksplantages in Deli. Ook stelde ze het machtsmisbruik en de corruptie van het Nederlandse bestuur in Indië aan de kaak.

Terwijl Lucy in Nederland was, bereikte haar het bericht dat Ernest op 11 januari 1899 na een ziekbed van enkele dagen in het hospitaal in Medan was overleden. Ze haastte zich terug naar Medan, waar ze voortvarend te werk ging. Tien dagen na haar terugkeer liet ze de inboedel van het hotel veilen.

Na de dood van haar echtgenoot moest Lucy van Renesse in haar eigen onderhoud voorzien. Ze greep daarom elke kans aan om feuilletons voor kranten en weekbladen te schrijven, fictie, en vooral reisverhalen. In 1899 reisde ze twee maanden door China en in datzelfde jaar vertrok ze naar Japan. Vanaf juni 1900 stuurde ze vanuit Japan berichten naar *De Echo. Weekblad voor dames in Indië*. Daaruit blijkt dat ze, na korte tijd doorgebracht te hebben in Yokohama, in oktober naar Tokio was verhuisd. Hier woonde ze in een groot huis, met negen kamers, waarvan ze een paar verhuurde. Op de benedenverdieping was ze een taleninstituut begonnen. Ze gaf les aan Japanse jongens en meisjes in de vier moderne talen Duits, Engels, Frans en Nederlands. De meeste leerlingen kozen voor Duits en Engels, ook voor Frans was nog behoorlijk wat belangstelling, maar voor Nederlands had ze slechts drie leerlingen. Daarnaast waren er nog twee voor Maleis.

Japan inspireerde haar ook tot het schrijven van novellen, waarvan ze één in *De Echo* publiceerde. De meeste hield ze echter in portefeuille en stuurde ze samen met een Japanse roman naar haar uitgever in Utrecht. De novellen legde hij terzijde, maar de roman gaf hij uit, met daarin een foto van de schrijfster in een Japanse kimono. De roman, *Madame Caprice* (1901), speelt zich voor een groot deel af in Japan. Een succes werd het boek niet. De paar recensies die erover verschenen, waren vernietigend. Hierna zag Honig ervan af om nog ander werk van Dé-Lilah uit te geven.

Een nieuwe uitgever vond Dé-Lilah niet, maar het betekende niet het einde van haar schrijverscarrière; ook hierna publiceerde ze nog regelmatig in

Dé-Lilah in kimono. Foto uit haar roman *Madame Caprice* (1901).

dag- en weekbladen. Tot 1902 werkte ze mee aan *De Echo*, daarna schreef ze van 1902 tot 1905 'Brieven uit Japan' voor de *Soerabaja Courant* en na 1905 voor de *Nieuwe Soerabaja Courant*. Tot 1905 bleef ze in Japan wonen, eerst in Tokio, later in Osaka en daarna in Kobe. Ze doorkruiste in deze jaren Japan van noord naar zuid, van Hokkaido tot Nagasaki, en bezocht vanuit die laatste plaats ook Shanghai. Hier vestigde ze zich eind 1905. Pas in juli 1906 ging ze weer eens naar Nederlands-Indië, op familiebezoek. Vijf weken later, eind augustus, stapte ze weer op de boot naar Singapore.

Of Lucy van Renesse vandaar is teruggereisd naar Japan is onzeker. De kans is groot dat ze in Singapore ziek is geworden, want op 18 november 1906 is ze daar overleden, vierenzeventig jaar oud.

Verschillen en overeenkomsten

Een vergelijking tussen de twee reisverhalen en de biografie leert dat de historische persoon Lucy van Renesse en het personage Klausine Klobben niet samenvallen. Zo is Lucy op het moment dat zij door Maleisië reist, vijfendertig jaar. Klausine daarentegen is tien jaar ouder. Weliswaar is zowel Lucy als Klausine getrouwd met een 'totok', een 'volbloed' Europeaan, geboren en getogen in Nederland, maar anders dan Jan Klobben is Ernest van Renesse geen rijke tabakseigenaar, en evenmin hebben hij en Lucy vijf kinderen. Ook wat betreft hun uiterlijk lijken Lucy en Klausine maar ten dele op elkaar. Hoewel Klausine een Indo-Europese is, kan men het niet aan haar zien: ze heeft naar eigen zeggen blond haar en ziet eruit als een Europeaan. Ook is ze een struise vrouw, en vrij dik, 'vijf en zeventig kilo, schoon aan den haak'.¹⁶ Zo valt er een hele lijst aan te leggen van verschillen en overeenkomsten.

Tijdgenoten die haar gekend hebben, moeten sommige van die verschillen onmiddellijk zijn opgevallen. Het leeftijdsverschil, het beroep van haar echtgenoot, het aantal kinderen dat ze had, et cetera. Verzonnen is ook dat zij blond was en eruitzag als een totok. Van Lucy van Renesse zijn twee foto's overgeleverd, waarop zij duidelijk herkenbaar is als een Indo-Europese vrouw.¹⁷ Maar dat zij een corpulente vrouw is, klopt dan weer wel. Lang niet alles in het zelfportret van Klausine is verzonnen, al ze is niet het evenbeeld van de historische persoon.

Haar streven om naar het voorbeeld van Julius Stinde een humoristisch reisverhaal te schrijven, brengt haar ertoe om een aantal fictieve elementen in haar verslag te verwerken. Verzonnen – en humoristisch bedoeld – is

bijvoorbeeld het begin van het reisverhaal over Maleisië, waarin haar echtgenoot samenspannt met hun huisvriend, de notaris Mormel, om haar over te halen op reis te gaan. Klausine vertrouwt het niet. Zij verdenkt beide heren ervan dat zij haar weg willen hebben om samen naar de tingeltangel te gaan, een revue met aantrekkelijke danseressen. Zulke jaloerse oprispingen zijn zowel in *Mevrouw Klausine Klobben op Java* als in *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen* een terugkerend motief, bedoeld om de lezer te vermaken.

Humoristisch bedoeld is ook de beschrijving van de bootreis van Medan naar Penang, met name de beschrijving van de zeeziekte en Klausines gesprekken met de kapitein van de boot, die hier Elliot heet. De naam van de boot, de *ss Langkat*, is historisch, maar de naam van de kapitein was niet Elliot, zoals Klausine hem noemt, maar D. Scott. Onwaarschijnlijk is ook dat hij vroeger met Ernest gevaren heeft, zoals wordt opgemerkt. Er is geen enkele aanwijzing dat Ernest, die tot zijn achttiende in Den Haag woonde en daarna op Java, zeeman is geweest.¹⁸ Maar dat de boot eigendom is van een Chinese maatschappij, klopt dan weer wel.¹⁹ Zo zijn er tal van voorbeelden te vinden waarin fantasie en werkelijkheid door elkaar lopen. Bij gebrek aan externe bronnen valt in de meeste gevallen niet uit te maken wat wel en wat niet waargebeurd is.

Maar dat neemt niet weg dat veel van de indrukken en gevoelens die in het reisverhaal aan Klausine worden toegeschreven, overeenstemmen met die van Lucy. Ze hééft immers de reis gemaakt en afgezien van enkele spectaculaire voorvallen en humoristische incidenten was er voor haar geen reden om alles te verzinnen. Of ze nu Klausine heet of Lucy, het boek beschrijft haar reis door Maleisië in maart en april 1897, en in beide gevallen klinkt hier de stem van een Indische vrouw die alleen, ongechaperonneerd, aan een bijzonder avontuur is begonnen. In het algemeen geldt voor reisverhalen dat die nooit een-op-een in overeenstemming zijn met wat er werkelijk is gebeurd. Elk reisverhaal is een compositie. Deels is het autobiografisch – en dat wordt in reisverhalen vaak benadrukt – en berust het op feiten, waarnemingen en andere verzamelde informatie. Maar om een goed verhaal te vertellen, moet de auteur ook zijn creatieve vermogens aanspreken.²⁰ Dat is bij Dé-Lilah niet anders.

Route, logies en vervoer

Penang

Klausine Klobben reist in 1897 langs de westkust van Maleisië. Zoals hiervoor al is gememoreerd, bestond het tegenwoordige Maleisië toen nog niet. Singapore, Malakka en Penang waren Britse kolonies en voor het overige reisde Klausine door min of meer autonome sultanaten, de zogenaamde ‘Native States’.

Haar reis begint in een Britse kolonie. Lucy van Renesse vertrekt op 23 maart uit Medan en komt twintig uur later om tien uur ’s morgens aan in Georgetown op Penang.²¹ Vanaf dat moment reist ze verder als Klausine Klobben, die in Georgetown wordt afgehaald door de echtgenoot van haar vriendin Milly, Frits Muller. Ze blijft ruim een week bij hen logeren.

Penang hoorde samen met een strook land aan de overkant, de Province Wellesley, al meer dan honderd jaar tot het Britse koloniale rijk, eerst als bezit van de East India Company en sinds 1867 als deel van de kroonkolonie Straits Settlements.

Kedah

Nadat Klausine anderhalve week in Penang had doorgebracht, wilde ze wel eens een ‘Native State’ bezoeken, om te beginnen Kedah, in het noordwesten, een sultanaat dat hoorde tot het Siamese koninkrijk. Toen ze dat tegen Milly zei, reageerde die ontzet: ‘Lieve God, mevrouw Klobben, wat wilt u beginnen?’ Het was daar veel te primitief. ‘En dan eene vrouw alleen.’ Ook Frits raadde het haar af: Kedah was geen ‘protected state’. In de sultanaten die onder controle van de Engelsen stonden, was naast de sultan een resident geplaatst, die de macht grotendeels had overgenomen. Maar in Kedah, dat schatplichtig was aan Siam, was de sultan de baas, en, waarschuwde Frits: ‘Wanneer hij het in zijn hoofd krijgt om u aan te houden, dan komt u het land niet meer uit.’ Aan de koning van Siam had zij in dat geval niets.

Maar Klausine liet zich door die waarschuwingen niet afschrikken; ze ging toch. Ten einde raad stelde Milly voor dat Frits haar zou vergezellen. Frits voelde daar wel voor en samen vertrokken ze een paar dagen later met de boot van Penang naar de monding van de Kedah-rivier (Kuala Kedah).

De reis ernaartoe was verschrikkelijk. De boot, de *Flying Scud* (Dé-Lilah spelt de naam als *Flyings Scud*) was niet berekend op vervoer van Europeanen. Het was ‘een ellendig vuil ding’, ‘opgepropt met inlanders’, die voortdurend in

de weg liepen. Bovendien zat het weer niet mee, de zee was onrustig en er stak er een heuse storm op. Klausine werd zeeziek en moest overgeven. Zulke boottochten zou ze tijdens haar reis nog vaak meemaken. Zodra de zee ook maar een beetje onrustig was, werd ze misselijk. Maar ze had weinig keus: een groot deel van haar route ging nu eenmaal over het water.

Twaalf uur na hun vertrek voeren ze de Kedah-rivier op en tegen middernacht kwamen ze aan in Alor Setar, of 'Kôta-Star', zoals Dé-Lilah de naam spelt, de hoofdplaats van Kedah.²² Tegenwoordig is het een plaats met een half miljoen inwoners, toen was het eerder een dorp dan een stad.

In Kedah keek Klausine haar ogen uit. Zij maakte een toeristische reis en probeerde in korte tijd zoveel mogelijk te zien. Daarbij hoorde ook een bezoek aan de sultan van Kedah. Tijdens haar reis door de sultanaten op het Maleisische schiereiland was een bezoek aan de sultan een vast onderdeel van haar programma.

Klausine werd aan de sultan voorgesteld als een dame die van plan was om een boek over Kedah te schrijven. De sultan had weinig tijd voor haar, maar sprak af om later die avond op de 'Club', de plaatselijke sociëteit, langs te komen.

Die avond viel Klausine van de ene verbazing in de andere. Kedah hoorde weliswaar niet tot de gebieden die onder Britse supervisie stonden, maar de Engelse invloed was er diep doorgedrongen. De sultan en zijn 'rijksgrotten' (hogere bestuursambtenaren) kwamen op de fiets en in wagens aanrijden, speelden biljart en dronken alcohol. Maar wat haar vooral verraste was dat zij Engels spraken, ook onder elkaar: 'Ik hoorde "Hello! Old boy, how are you?" "By Jove, I am alright," en ik dacht: nu, dat is me een grappige inlandsche staat, waar de "inlanders" met elkander Engelsch praten, en zich als Britten gedragen.'

Op haar toeristische programma stond ook een uitstapje naar de grotten van Anak Batoe, gelegen in de Goenoeng Krian, ook vandaag de dag nog een toeristische *hotspot* (Gua Gunung Keriang). De berg en de grotten lagen ongeveer tien kilometer ten noorden van Alor Setar. Hierna was het weer tijd om terug te keren naar Penang.

Perak

Klausine bleef bij de Mullers overnachten om een dag later alweer afscheid te nemen, op weg naar de volgende 'Native State'. Ze zag er wel een beetje tegenop om nu helemaal alleen op reis te gaan, maar dit keer stelde Frits haar

gerust. Omdat Perak ‘onder Engelsche protectie’ stond, was het net zo veilig als Penang.

Hoewel in het reisverhaal de indruk wordt gewekt dat Klausine bijna een maand in Penang doorbracht, kan het in werkelijkheid niet meer dan twee weken zijn geweest. Klausine Klobben is in het reisverhaal duidelijk over de route die ze volgt, en die is op de kaart ook goed te volgen. Maar als het gaat om de dagen dat ze op reis is, is ze slordig. Als je die bij elkaar optelt, heeft haar verblijf in Maleisië een stuk langer geduurd dan de ruim vijf weken die vastliggen door haar vertrek van en aankomst in Medan. Niettemin valt de werkelijke duur van de reis goed te reconstrueren aan de hand van een aantal externe gegevens, zoals de vertrektijden van schepen.

Op donderdag 8 april vertrok ze om negen uur ’s avonds met de *Thaipeng* (Dé-Lilah schrijft *Taiping*) van de Negapatam Line of Steamers naar Port Weld (nu: Kuala Sepetang).²³ De schepen van deze maatschappij waren veel beter uitgerust dan de boten die op Kedah voeren. Klausine kreeg ‘een frissche hut plus goed eten, en een warme kop thee’. Misschien kwam het daardoor, maar deze keer ging de overtocht bijna ongemerkt voorbij. Ze was om elf uur gaan slapen en toen ze wakker werd, waren ze al bij Port Weld, waar ze om vijf uur van boord ging. In Port Weld lag de eerste spoorlijn die in Maleisië is aangelegd. Van de boot repte Klausine zich naar het station in het centrum van de stad en nam de trein naar Taiping, in 1897 nog de hoofdstad van Perak.

Tegenover het station in Taiping lag het *resthouse*, een logement voor overheidspersoneel op doorreis. Maar ook andere Europese reizigers mochten er gebruik van maken. In iedere kleine en grote plaats van de door de Engelsen gecontroleerde sultanaten vond je zo’n ‘gouvernementshôtel’ waar je voor één dollar kon overnachten. Voor ontbijt, lunch en diner moest je apart bijbetalen, maar ook dat kostte niet veel. Klausine hield nauwkeurig bij hoeveel ze onderweg aan logies en transport kwijt was. Ze reisde doorgaans zo goedkoop mogelijk.

Ze nam een kamer, ontbeet in het *resthouse* – het was pas acht uur ’s morgens – en liet zich dan door een Chinees in een rickshaw (een door een man getrokken karretje) door de stad rijden om de stad te bekijken. Evenals in Kedah bekeek ze in rap tempo de bezienswaardigheden en maakte ze met de trein nog een uitstapje naar een plaats iets verderop, ‘Oeloe Sapêtang’ (Ulu Sepetang). Haar nieuwsgierigheid was gewekt vanwege de bijnaam van de plaats: ‘Blanda-Mabok’, dat ‘dronken Hollander’ betekent. Klausine vond het maar niets dat Nederlanders op die manier in een kwaad daglicht werden

gesteld. In het plaatsje zelf was niets te zien en met dezelfde trein ging ze weer terug.

Toen ze in Taiping alles wat er aan bezienswaardigs was, wel had gezien, was het tijd om te vertrekken. Dit is het patroon dat zij tijdens haar reis steeds volgt: zij komt aan in een plaats, slaapt in een *resthouse*, laat zich naar de bezienswaardigheden rijden en gaat dan weer verder. Nergens blijft ze langer dan een of twee nachten.

Omnibussen

Natuurlijk wilde ze ook dit keer op bezoek bij de sultan, maar de sultan van Perak woonde niet in Taiping, maar in Kwala Kangsar (Kuala Kangsar). Vanaf hier liep haar route over land. Omdat er nog geen spoorlijn was tussen beide plaatsen, nam ze de omnibus. Zo'n omnibus – een wagen voor twaalf personen, getrokken door ossen – was eigenlijk geen vervoermiddel voor Europeanen. Die reisden doorgaans in een eigen rijtuig of in een huurrijtuig. Maar dat werd haar door de lokale bevolking afgeraden: voor een vrouw alleen was dat veel te gevaarlijk. In de bossen waar zij doorheen moest, wemelde het van slecht volk, vooral van Chinezen die gevlucht waren uit de tinmijnen, waar zij als 'koelies' tewerkgesteld waren. Zij verscholen zich in de bossen en leefden van roof en diefstal. Zij deinsden voor niets terug: 'Voor vijf cent zullen ze iemand overvallen, uitplunderen en vermoorden.' Klausine, die driehonderd dollar in haar kleding had verstoppt – haar hele bezit – huiverde van zulke verhalen en toen zij hoorde dat deze rovers omnibussen niet durfden aan te vallen, was haar keuze snel gemaakt, hoe primitief het vervoer ook was.

Ze zou verschillende keren gebruikmaken van zulke omnibussen, ook al voelde ze zich vaak niet op haar gemak. Soms viel het publiek nog mee en waren er ook enkele inheemse vrouwen onder de passagiers. Maar het kwam ook voor dat ze de enige vrouw was – en dan nog een Europese vrouw – en op zulke momenten voelde ze zich niet veilig. Behalve voor een beroving was ze ook bang aangerand te worden, iets wat haar ook bijna een keer zou overkomen. Klausine vertelt hoe ze een keer omringd werd door Chinese 'koelies' uit de mijnen, 'echte boeventronies, wier aanblik mij onwillekeurig huiveren deed'. Ze vermeed elk contact en zat stilletjes in een hoekje van het rijtuig.

En dan waren er nog de wegen: ze waren slecht onderhouden en zaten vol kuilen, terwijl ze soms langs diepe ravijnen liepen. Door de gaten in de weg dreigde de omnibus af en toe te kantelen. Toen het rijtuig een keer door zo'n

wel heel erg diepe kuil reed, viel Klausine door de hevige schok op de grond en raakte zelfs even buiten bewustzijn. Tijdens het reizen met de omnibus stond ze geregeld doodsangsten uit. Maar op veel plekken was zo'n omnibus voor haar het enige middel van vervoer. Een rijtuig voor haar alleen – waarin de Europeanen reisden – vond ze niet alleen te gevaarlijk, maar ook te duur.

Van Perak naar Selangor

Nadat ze in Kwala Kangsar weer haar intrek had genomen in een *resthouse*, legde ze een bezoek af bij de sultan. Eerst bezichtigde ze zijn paleis en vervolgens sprak ze met de sultan zelf. Het was een prettig onderhoud op een ongemakkelijk incident na, waarover later meer. Nadat ze ook nog kennis gemaakt had met zijn vrouwen, nam ze hartelijk afscheid. De tijd die ze nog over had in Kwala Kangsar besteedde ze aan *sightseeing* en een uitstapje, dit keer naar een waterval.

Met een prauw voer ze de volgende dag over de rivier naar het dorpje Enggor, waar ze overstapte in een omnibus, die haar naar Ipôh zou brengen, het centrum van de handel in tin. Hier zou ze een paar dagen doorbrengen en onder andere een tinsmelterij bezichtigen. Ze was hier in het hart van het land van de tinmijnen, waar Chinese 'koelies' het erts uit de grond haalden. De grote hoeveelheid tin was een van de belangrijkste redenen geweest voor de Engelsen om Perak te koloniseren. Toen Lucy van Renesse door Perak reisde, was het een 'protected state', waar in naam de sultan de baas was, maar in feite de Engelse resident de macht in handen had.

In Perak waren ze druk bezig met de aanleg van spoorwegen. In de omnibus van Engor naar Ipôh had ze de Chinese 'koelies' gezien die aan het werk waren om rails te leggen, en vanaf Ipôh liep al een sneltrein naar Telok Anson (nu: Teluk Intan) in het zuidwesten van Perak, waar Klausine de boot wilde nemen naar Kelang (Klang) in het sultanaat Selangor.

In de beschrijving van de reis door Perak is er iets misgegaan met de tijdrekening van Klausine. Zoals eerder in Penang wekt het reisverhaal de indruk dat het allemaal een stuk langer heeft geduurd dan uit externe gegevens blijkt. Afgaande op wat ze schrijft, zou ze twee tot drie dagen in Ipôh en omgeving hebben doorgebracht, maar als ze in Telok Anson aankomt, schrijft ze dat ze drie dagen moet wachten tot er op woensdag een boot gaat naar Kelang in het sultanaat Selangor. In 1897 valt die woensdag op 14 april. Maar gelet op de dagen en nachten die in het reisverhaal vermeld worden, zou ze pas op z'n vroegst op donderdag 15 april in Telok Anson zijn aangekomen.

Maar die datum 14 april klopt dan weer wel: de *Amherst* (Dé-Lilah schrijft *Amster*), een Chinees vrachtschip van de rederij Wee Bin & Co., vertrekt inderdaad op 14 april van Telok Anson.²⁴

Chinese vrachtboten

Vanaf Telok Anson maakt Klausine geregeld gebruik van de Chinese vrachtschepen van Wee Bin & Co. Ook dat is opmerkelijk, want evenmin als de omnibussen waren deze schepen bedoeld voor Europese passagiers. De *Amherst* was een onmogelijk vieze boot, die trassi vervoerde, een ingrediënt voor nasi goreng met een penetrante lucht; de hele boot stonk naar rotte vis. Er waren op de boot geen voorzieningen voor Europese passagiers, zodat Klausine de hele reis zittend op het dek doorbracht. Kennelijk kon Klausine niet wachten tot er een 'betere' boot vertrok, al zal ook meegespeeld hebben dat de reis met zo'n boot goedkoper was.

Klausine moet geweten hebben dat de schepen van rederij Wee Bin & Co. eigenlijk niet ingericht waren voor Europese passagiers, want in 1890 had een anonieme Nederlander in het *Soerabaiasch Handelsblad* hierover al eens uitgebreid zijn beklag gedaan. Deze vrachtboten zaten afgeladen vol met Chinese en inheemse passagiers, en waren vies en slecht onderhouden; de stank benam je de adem, het eten was afgrijselijk en in de hutten krioelde het van de kakkerlakken. Dames werd ten zeerste afgeraden om op zo'n schip passage te boeken.²⁵ Maar Klausine, die zichzelf toch als dame afficheerde, liet zich hierdoor niet tegenhouden. Wel zag ze af van een hut, 'aangezien het kakkerlakkenvennootschap daar aanwezig mij afschrikte'. Ze bracht op deze schepen steevast de tocht zittend in een stoel op het dek door, ook 's nachts.

Bij het laatste Chinese vrachtschip waarmee ze reisde, staat ze wat langer stil. Van Malakka naar Singapore voer ze met de *ss Sri Hong Ann*, een zusterschip van de *Amherst*, en net zo smerig. Aan boord maakte ze kennis met de kapitein en de machinist, twee Engelsen, die over een paar maanden naar Europa zouden gaan. Het waren aardige, beschaafde mensen. Klausine besteedt wat meer aandacht aan hen, omdat zij kort daarna door 'een droevig lot' getroffen zouden worden. Op 19 juni 1897 zou de *Sri Hong Ann* voor de kust van Malakka door een hevige rukwind omslaan en zinken. De kapitein overleefde de ramp, maar was al zijn bezittingen kwijt; de machinist verdronk en zou zijn vaderland niet meer terugzien. Met hem verdronken er ruim honderd Chinese en inheemse passagiers. De ramp met de *Sri Hong Ann* trok internationaal veel aandacht en ook in de Nederlandse pers werd erover

geschreven. Een Nederlands schip was als eerste bij de ramp aanwezig en had ongeveer zestig drenkelingen kunnen redden.²⁶

Selangor

Het derde sultanaat dat Klausine aandeed, was Selangor. De *Amherst*, die op 14 april om drie uur 's middags van Telok Anson was vertrokken, legde om acht uur 's morgens aan de steiger van Kelang aan.²⁷ Met een rickshaw ging Klausine meteen door naar Kampong Djawa (Kampung Jawa), naar de vrouw van een *hadji* die ze onderweg had ontmoet. Die ontving haar hartelijk en zette haar een heerlijke Javaanse rijsttafel voor. 's Middags maakte ze met haar gastvrouw een wandeling door de koffietuinen en 's avonds ontmoette Klausine een groot aantal islamieten, gehuld in lange witte gewaden, met wie ze uitgebreid over hun geloof sprak.

De nacht bracht ze door bij haar gastvrouw. Ook dit hoort bij haar gedrag om zo goedkoop mogelijk te reizen. In Penang logeerde ze bij kennissen, onderweg doorgaans in een *resthouse*, maar af en toe ook bij niet-Europese inwoners, zoals twee Chinese vrouwen, een Maleisische familie en hier bij een Javaanse vrouw die naar Maleisië geëmigreerd was. Dankzij haar kennis van het Maleis knoopte zij gemakkelijk een gesprekje aan en maakte ze snel vrienden.

Van Kampong Djawa ging ze 's morgens heel vroeg weer terug naar Kelang – lopend omdat er geen rickshaw te vinden was – en stapte daar op de trein naar Kwala Lumpor (Kuala Lumpur). Anderhalf uur later arriveerde ze op het prachtige station van de hoofdstad van Selangor. Toen bleek dat ze nergens onderdak kon vinden. Alles zat vol vanwege de paardenraces die van zaterdag 17 tot maandag 19 april – tijdens de paasdagen – gehouden werden.²⁸ Gelukkig had de eigenares van het Victoria Hotel medelijden met de wanhopige Klausine. Ze nam haar mee naar een privévertrek, waar Klausine op een 'long-chair' de nacht mocht doorbrengen. Zodra ze zich wat had opgefrist, liet ze zich door de stad rijden: ze vond het prachtig, maar langer dan één nacht kon ze niet blijven.

Van Kwala Lumpor reisde ze met de trein naar Soengei-Bessie (Sungai Besi); vandaar met de omnibus via Katjang en Sumoney (nu: Semenyih) naar Soengei-Bilau (nu: Broga Lenggeng), op de grens van Selangor en Negri Sembilan. Tijdens het laatste stuk reed ze in de omnibus door de 'ondoor-dringbare maagdelijke bosschen', waar apen krijsend van boom tot boom sprongen. Het was een afschuwelijke rit – haar ergste nachtmerries leken

werkelijkheid te worden – en ze kwam pas tegen middernacht in Soengei-Bilau aan. Het was een wonder dat ze de reis had overleefd.

Negri Sembilan

Bij het aanbreken van de dag stapte Klausine op de omnibus naar Seremban, de hoofdstad van Negri Sembilan, dat evenals de twee vorige sultanaten een ‘protected state’ was. Maar van haar geloof in de macht van het Engelse koloniale bestuur was intussen weinig meer over. Ook de reis van Soengei-Bilau naar Seremban was zwaar en primitief. Tegen twee uur was de omnibus in Seremban. Ze was zo uitgeput dat ze op bed met haar kleren aan in slaap viel.

Ondanks alles wat haar was overkomen, was ze toch het liefst over land naar Malakka gereisd, maar dat plan moest ze opgeven: door de aanhoudende regen was de weg voor rijtuigen onbegaanbaar. Alleen te paard kon men er nog over rijden. Ook een bezoek aan de sultan van Negri Sembilan werd haar afgeraden. Negri Sembilan had geen echte sultan (en heeft die nog steeds niet). De titel van de hoogste rijksgrote was en is Yamtuan Besar. Hij woonde in Sri Menanti (Seri Menanti), in een kampong, en zijn woning viel in het niet vergeleken met het paleis van de sultan van Perak dat ze eerder had bezocht. Het bezoek was de moeite van de reis niet waard.

Ook van dit plan zag Klausine daarom maar af. Het zou haar ook te veel tijd kosten. Wilde ze op tijd in Malakka komen, dan diende ze de volgende dag de boot te nemen, anders moest ze een paar dagen wachten. En zo veel tijd had ze niet meer. Ze was nu bijna een maand op reis en veel langer wilde ze niet wegblijven.

Ze nam de trein van Seremban naar Port Dixon (Port Dickson), waar ze op de boot stapte naar Malakka.

Malakka

Vanwege zijn geschiedenis had Malakka een speciale plek in Klausines hart. De stad was in 1641 door de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) veroverd op de Portugezen en tot 1824 waren de Nederlanders de baas geweest in deze voor de handel belangrijke havenstad. Daarna werd in het Verdrag van Londen uit 1824 de stad overgedragen aan de Engelsen, in ruil voor de Nederlandse aanspraken op Sumatra. In 1897, tijdens het bezoek van Klausine, was Malakka een Britse kolonie, die deel uitmaakte van de Straits Settlements.

Met een prauw voer Klausine van het schip naar de wal en liet zich in een rickshaw rondrijden. De stad zelf vond ze interessant, maar de meeste

indruk maakten op haar de graven van Nederlanders op het Europese kerkhof. Eindelijk was ze weer eens onder mensen van haar eigen volk, al waren die al lang geleden overleden, soms honderden jaren. Niettemin ontroerde het haar diep en de tranen biggelden over haar wangen. Aandachtig bekeek ze de oude Nederlandse graven op de heuvel achter de St. Paul's-kerk en ze schreef de 'merkwaardigste' grafschriften over in haar notitieboekje.

Lang bleef ze daar niet. Ze verlangde naar huis en naar de Europese beschaving en vertrok een dag later met de boot naar Singapore.

Singapore

Volgens de kranten kwam het schip waarop ze voer, op 21 april in Singapore aan.²⁹ Ook hier wekt het reisverhaal de suggestie dat de reis tussen 14 april, de dag dat Klausine Telok Anson verliet, en 20 april, de datum waarop ze uit Malakka vertrok, een paar dagen langer heeft geduurd.

Om zes uur 's morgens zette Lucy voet aan wal in Singapore en ze liet zich met een rickshaw naar het Adelphi Hôtel rijden, waar ze vier dagen zou logeren. Nu ze aan het einde van haar reis was, kon ze zich wel een hotel veroorloven. Tot dan toe had ze gereisd als een toerist met een krap budget.

Klausine was opgetogen dat ze eindelijk weer in de beschaafde wereld was en dat alle gevaren achter de rug waren. Singapore kende ze; ze was er voor de derde keer. Nadat ze in het hotel ontbeten had, liet ze zich naar de winkels aan het Rafflesplein rijden. Hier kocht ze een nieuwe hoed, want de oude had de reis niet overleefd. Verder gingen deze en de volgende dagen voorbij met bezoeken aan toeristische attracties en aan een uitstapje naar Johore, een van de weinige onafhankelijke sultanaten op het Maleisische schiereiland, al was de invloed van de Engelsen ook hier groot. Maar het was geen 'protected state', zoals Perak, Selangor en Negri Sembilan en het was evenmin schatplichtig aan Siam, zoals Kedah.

Het uitstapje naar Johore liep uit op een mislukking. Klausine was niet welkom in de 'Club' en mocht er zelfs niet eten. Haar plan om bij de sultan van Johore op bezoek te gaan, viel eveneens in het water. Ze had haar 'beste japon' aangetrokken, maar 'Zijne Hoogheid' had geen tijd om haar te ontvangen. Teleurgesteld droop ze af naar Singapore, naar haar hotel.

Ze had zich zo verheugd op het bezoek aan Singapore, maar na een paar dagen had ze er schoon genoeg van. In het hotel had ze met niemand aanspraak. Alleen de redacteur van *The Singapore Free Press*, die ze eerder op het redactie bureau had opgezocht, kwam een keer langs. Hij zou, zoals hiervoor

al vermeld, in de krant van 27 april 1897 een stukje over haar schrijven. Verder vond ze Singapore saai, vooral 's avonds was er niets te doen; ze verveelde zich 'ontzettend'. Zo gauw het kon, wilde ze met de boot naar Penang, maar beslist niet met een schip van een Chinese rederij, want daar had ze haar buik van vol. Ze kocht een eersteklasticket voor de *ss Lindula* van de British India Steam Navigation Co. Ltd. De tijd die haar in Singapore tot het vertrek van de boot nog restte, besteedde ze onder andere aan het kopen van cadeautjes voor Jan en hun huisvriend Mormel. Kennelijk had ze tegen het einde van haar reis nog wat over van haar driehonderd dollar; ze was zuinig geweest.

Terug naar huis

Op zaterdag 24 april verliet ze Singapore en op maandag de 26ste was ze heel vroeg in Penang.³⁰ Door de doodstille straten van Georgetown reed ze naar het huis van de Mullers, waar ze door een bediende werd binnengelaten. Milly en Frits sliepen nog. Het weerzien een paar uur later was allerhartelijkst. Klausine had zo veel te vertellen en ook te lezen, want Milly bracht haar een stapel brieven en kranten. Milly had graag gezien dat ze nog wat langer bleef, maar Klausine verlangde naar huis. Op 29 april 1897 voer ze met de *Langkat* – dezelfde boot als waarmee ze een maand eerder gekomen was – terug naar Deli. Een dag later legde de boot aan in Belawan, de haven van Medan.³¹ Op de kade stond Jan haar op te wachten. Samen reden ze met de trein naar huis.

A female hero

Zoals uit de beschrijving van de route blijkt, schuwde Klausine het avontuur niet. Integendeel, ze zocht het op. Tegelijkertijd was ze vaak erg bang. In dat opzicht is dit verhaal een goed voorbeeld van wat volgens Sara Mills een van de opvallendste kenmerken is van door vrouwen geschreven reisverhalen. In hun zucht naar avontuur doen vrouwen niet onder voor mannen, maar anders dan mannen, zijn vrouwen volgens Mills eerder geneigd uiting te geven aan hun gevoelens van angst.³² Klausine Klobben beantwoordt in alle opzichten aan deze beschrijving. Zij schroomt niet om de lezer in haar angst te laten delen, en soms lijkt ze die angst zelfs te overdrijven. Hier speelt ongetwijfeld ook mee dat het haar bedoeling was om een humoristisch reisverhaal te schrijven.

Aan boord van een schip – ze maakt er geregeld gebruik van – is ze vaak doodziek. Ze is misselijk, moet overgeven, wordt kletsnat van de regen en

het zeewater, en ontsnapt af en toe maar net aan een schipbreuk. Dat begint al met de overtocht van Medan naar Penang, en het herhaalt zich in sterkere mate tijdens de boottocht naar Kedah, waar zowel de heen- als de terugreis levensgevaarlijk is. Op zulke momenten staat ze ware doodsangsten uit. Maar hoe bang ze ook is, ze houdt vol. Ze had, zegt Klausine, 'deze reis gewild, en waren er moeielijkheden aan verbonden, dan moest ik die met mannenmoed trachten te overwinnen'. Deze houding typeert haar als een *female hero*.

Een subtielere variant van dit gedrag vertoont Klausine tijdens het uitstapje naar de grotten van Goenoeng Krian. Weliswaar is ze niet erg bang, maar de tocht ernaartoe is zwaar. Ze rijden door rijstvelden naar een rivier, waar ze overstappen op een smalle prauw. Frits vertrouwt haar toe: 'Milly zou zeker voor geen geld ter wereld in deze sampan gaan [...] en wij moeten ook niet veel beweging maken, anders kiept zij om, want zij is verbazend smal.' Maar Klausine is niet onder de indruk. Zij geniet van de bloemen en planten onderweg: 'zulk een orchidaeënpracht' had ze nog nooit gezien. Ook nadat ze onderweg in een diep gat is gevallen, waar ze door de Maleise 'koelies' maar met moeite uit getrokken wordt, gaat ze onverschrokken verder.

Wel schrikt ze als ze bij de berg met de grotten aangekomen zijn. Als 'gemzen' moeten ze tegen de berg opklimmen, klauterend van de ene op de andere steen: 'Op vele plekken was het zelfs levensgevaarlijk, want dan was er maar een kleine treë, en gaapte er een tamelijk diepe afgrond aan den eenen kant, waarin men zich te pletter zou vallen.' Geholpen door twaalf Maleiers die haar af en toe omhoog moeten duwen, bereikt Klausine de ingang van de grotten, waarna haar een levensgevaarlijke afdaling te wachten staat. Als ze weer beneden zijn, verzucht Frits: 'Voor geen honderd dollars doe ik 't weêr [...] is me dat een reis, ik zou 't niet gedaan hebben als ik dat geweten had!' Maar Klausine toont zich een ware heldin. De natuur, de berg zelf en de grotten – alles is zó mooi dat het uitstapje 'de vermoeienissen' en het gevaar meer dan waard is geweest. Er zit een patroon in Klausines avonturen. Ze is vaak bang, soms zelfs doodsbang, maar ze laat zich door de gevaren die haar bedreigen, niet afschrikken. Ze trotseert ze en zoekt ze welbewust op.

Doodsangsten staat ze vooral uit tijdens het reizen met de omnibus door Selangor en Negri Sembilan. Haar medereizigers, Maleiers en andere oosterlingen, jagen haar schrik aan, de bossen waar ze doorheen rijdt, wemelen van met messen bewapende Chinese bandieten en de wegen zijn verschrikkelijk en lopen langs afgrijselijk diepe ravijnen. Voortdurend is Klausine bang om

berooft en aangerand te worden – en zij ontsnapt maar op het nippertje aan die gevaren. Zulke beschrijvingen zijn typerend voor vrouwelijke auteurs van reisverhalen. Meer dan mannen leggen zij de nadruk op de ontberingen die zij moeten doorstaan, en op de moeilijkheden die zij moeten overwinnen.³³

Ook in andere opzichten is dit typisch het verhaal van een vrouwelijke reiziger. Klausine gaat er prat op dat ze een Europese dame is. Als de gelegenheid het vereist, kleedt ze zich in westerse kleding, zelfs als het vanwege de hitte voor zulke kleren veel te warm is. Tevens legt zij een grote belangstelling aan de dag voor de kleding van andere vrouwen. Ook hierin verschillen de reisverhalen van vrouwen van die van mannen. Hetzelfde geldt voor haar grote belangstelling voor eten en het vergelijken van prijzen, met name als het gaat om levensmiddelen, vervoer en logies, et cetera.³⁴

Haar gevoeligheid voor dierenleed is eveneens een eigenschap die ze deelt met veel andere vrouwelijke reizigers.³⁵ In de omnibus van Ipôh naar Kwalang Kangsar vindt Klausine zich op over het brute geweld waarmee een inheemse koetsier zijn ossen aanspoort. Hij draait hun staarten om, slaat ze met zijn rotan stok en deinst er zelfs niet voor terug om ‘met zijn rotan in de versche wond van het beest te peuten, zoo erg dat het bloed tappelings op den grond druppelde’. Haar inheemse medepassagiers kan het niets schelen, maar Klausine spreekt de koetsier er verontwaardigd op aan en als hij niet wil luisteren, slaat ze hem ‘hardhandig’ met haar tas op zijn rug.

Bij de overburen

Klausine ging naar Maleisië omdat ze nieuwsgierig was naar het reilen en zeilen in een Engelse kolonie. Nadat ze een jaar eerder Java had doorkruist, was ze benieuwd hoe het er bij de overburen aan toging. Op het Maleisische schiereiland trof ze verschillende etnische groeperingen aan: de Europese kolonisatoren, met name Engelsen, en de inheemse bevolking, die bestond uit de oorspronkelijke inwoners, de Maleiers, en de immigranten, van wie Chinezen en Indiërs (Klingalezen, Ceylonezen, Bengalezen en Sikhs, zoals zij ze noemt) de grootste groepen waren.

De Engelsen

In de eerste plaats gaat Klausines belangstelling uit naar de Europese overburen. Telkens weer vergelijkt ze de manier waarop de Engelsen hun kolonie en de sultanaten die onder hun invloed staan, besturen met die van de

Nederlanders. Opvallend in die vergelijkingen is dat zij zich niet opstelt als een Nederlandse, maar als een Indische vrouw. Nederland is, zoals zij schrijft, het vaderland van Jan, haar echtgenoot, het hare is Java, waar zij geboren en getogen is. Zij is trots op wat Nederland als kolonisator daar tot stand heeft gebracht.

Op een soiree bij vrienden van Milly en Frits raakt zij daarover in een heftige discussie verzeild met een Engelsgezinde Nederlander, die Meyere heet. Klausine is onder de indruk van de Engelse prestaties in Penang en als Meyere haar vraagt hoe het haar hier bevalt, antwoordt ze dat de Britten hun zaakjes goed voor elkaar hebben. Maar zij is lang niet zo enthousiast als haar gesprekspartner: die heft in haar ogen zo'n overdreven lofzang op de Engelsen aan dat ze kwaad wordt. Ze vindt zijn 'ophemelarij' misplaatst. Als hij vervolgens ook nog vertelt dat hij van plan is zich tot Engelsman te laten naturaliseren en dat hij zijn kinderen alvast een Engelse opvoeding geeft, ontsteekt ze in woede: 'Zijn vaderland te verzaken is in mijne oogen nog een grootere laagheid dan zijn geloof te verzaken; en dat vind ik al heel lelijk.'

Zijn gedrag is volgens Klausine schandalig en staat in haar optiek gelijk aan 'desertie'. Hun gesprek ontgaat in een twist, waarin Meyere en Klausine tegen elkaar opbieden in hoe goed respectievelijk het Engelse en het Nederlandse koloniale bewind is. In dit twistgesprek valt op hoe extreem koloniaal de argumenten van Klausine zijn. Glashelder legt zij Meyere uit waarom het Nederlandse koloniale beleid superieur is aan het Engelse: de Nederlanders hebben de inheemse bevolking 'tenminste onder den duim, en die gevoelen in onze koloniën hunne minderheid tegenover ons'. De Engelsen zijn volgens haar veel te slap en geven de 'inlanders' veel te veel rechten. Zij mag met haar 'garnalenverstand' (haar woorden) dan weinig verstand hebben van politiek, dit weet zij zeker:

Daar waar de Europeanen voet aan wal hebben gezet en getoond hebben macht te bezitten tegenover den inlander, van welke natie dan ook, daar moet de Europeaan ook die macht met kracht handhaven, en hij kan dat alleen wanneer hij den inlander klein houdt, opdat die ten volle begrijpe dat hij in onze macht is. En dan, vind ik, moeten wij Europeanen elkaar steunen, de eene natie bij de andere, maar men moet niet eene andere natie gaan aankleven. Ons rijk is klein, meneer Meyere, al zijn de koloniën groot, laten wij daarom elkander blijven aanhangen, en geene ontrouw plegen in onze nationaliteit!

Dit standpunt sluit aan bij het motto van het boek, een citaat van de negentiende-eeuwse dichter A.C.W. Staring:

Hebt gij een Vaderland, zoo kleef niet aan een ander
Wees Gal noch Brit – wees Nederlander.

Klausines kritiek op het te liberale koloniale bestuur van de Britten duikt met een zekere regelmaat in het reisverhaal op. Ongeveer op de helft van de tekst wordt een ontmoeting met een Engelsman beschreven, met wie ze het goed kan vinden. Zij bevindt zich dan in Telok Anson, in Perak, en heeft onderweg gezien dat het gouvernement overal scholen heeft opgericht voor de inheemse bevolking, ‘zowel voor Maleiers als Klingen en Chineezen’. Dat was op Java ondenkbaar, en het was heel onverstandig van de Engelsen:

‘U denkt, Sir!! dat al uwe scholen en de geleerdheid der inlanders eene goede strekking hebben, en het algemeene welzijn kunnen bevorderen, integendeel, het maakt uwe maatschappij rot en, verwonder u er later maar niet over “when there is something rotten in the case” en het uwe macht ondermijnt, nu nog niet, maar over jaren zeker, wanneer de Chineezen en de “natives” door uwe scholen, door den omgang met uwe beschaving, gelijk zullen staan met u, en zij [...] klaarstaan om de Europeanen te verdelgen.’

De Engelsman schrikt van haar felheid. Hij staat toch al versted van haar, een getrouwde vrouw die alleen door een primitief land als Maleisië reist. Hij heeft nog nooit een ‘lady’ ontmoet die ‘in kleine prauwen en ossenkarren’ durft te reizen. Bovendien is het veel te zwaar voor een vrouw. Hoe houdt ze het vol? Klausine antwoordt dat ‘een paar uren van rust’ voor haar voldoende zijn om te herstellen. De Engelsman, die, zoals later blijkt, inspecteur van gezondheid is in Perak, verwondert zich erover hoe ‘gezond en sterk’ de Hollandse vrouwen zijn. Klausine beaamt dat, maar voegt eraan toe dat dit met name geldt voor de ‘Hollandsche vrouwen die in Indië geboren zijn’, zoals zij. Java, ze herhaalt het nog maar eens, is haar ‘Vaderland’, een land waar ze trots op is. Maar wat zij hem niet vertelt, is dat zij een Indo-Europese vrouw is.

In haar eerste reisverhaal, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*, maakt Klausine er geen geheim van dat zij een Indo-Europese vrouw is. Zij neemt het herhaaldelijk op voor deze groep, die door de totoks, de ‘volbloed’ Europeanen,

vaak met *dedain* behandeld wordt. In *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen* doet zij dat op één uitzondering na niet. De uitzondering is haar verontwaardiging als zij in een gastenboek in een *resthouse* een racistische opmerking over 'Eurasians' leest. Maar ook dan geeft zij haar eigen herkomst niet prijs. Ongetwijfeld houdt dit verband met de positie van de 'Eurasians' in Maleisië. In Nederlands-Indië hadden Indo-Europeanen de Europese status, in Maleisië niet. In de Engelse kolonies stonden 'Eurasians' veel dichter bij de inheemse bevolking, waardoor zij buiten de kring van de Europeanen vielen.³⁶ In Maleisië zoekt Klausine dan ook geen contact met 'Eurasians'. Zij reist als een Europese dame, aan wie niemand haar gemengde afkomst kan afzien, iets wat overeenstemt met haar beschrijving van Klausine Klobben als een vrouw met blond haar die eruitziet als een totok.

Maar al komt zij er niet voor uit dat zij een Indo-Europese vrouw is, zij laat zich wel voorstaan op het feit dat zij in Indië geboren en getogen is. Want Indische vrouwen zijn niet alleen sterker, maar passen zich ook veel beter aan het leven in de tropen aan. Van de inspecteur van gezondheid hoort Klausine dat Engelse vrouwen het in Maleisië niet langer dan drie tot vier jaar volhouden, dan moeten zij naar huis om 'in een koud klimaat nieuwe krachten te halen'. Klausine valt bijna om van verbazing, maar eigenlijk wist ze het wel. Het was haar al eerder opgevallen dat Engelse vrouwen er zo slecht en 'perkamentachtig' uitzien. Daar zijn, legt ze aan de inspecteur uit, verschillende redenen voor. Engelse vrouwen houden hardnekkig vast aan hun stijve westerse kleding. Ze trekken hun korset zo strak aan dat ze bijna geen adem meer kunnen halen en eruitzien alsof ze een bonenstaak hebben ingeslikt. Klausine kleedt zich ook als een dame, maar zodra zij binnenshuis is, verwisselt zij haar japonnen voor sarong en kabaja. De Britten vinden dat 'shocking', maar je blijft er wel gezond bij.

Wat Klausine daarentegen 'shocking' vindt, is dat Engelse vrouwen in hun westerse kleren 's middags 'in de grootste hitte over een grasveld rennen' en 'lawn tennis' spelen'. Daar zou ieder mens ziek van worden. Hollandse vrouwen doen dat niet: die liggen op die tijd 'koel en frisch in hun bed en slapen, of rusten tenminste', om daarna gezond weer op te staan. Maar het slechtste is dat Engelse vrouwen brandy en whisky drinken. Zij zijn verslingerd aan sterke drank en drinken vaak meer dan goed voor hen is. Hollandse vrouwen drinken 'niets dan ijswater, en daardoor blijft het gezond verstand koel, het lichaam frisch'. De inspecteur doet er het zwijgen toe, Klausine heeft haar punt gemaakt. Ze komt er in het reisverhaal nog een paar keer op terug.

De inheemse bevolking

Ook als het gaat om de taal passen de Engelsen zich niet aan. Op een enkeling na spreken ze geen Maleis, en als ze al een paar woorden kennen, spreken ze die nog verkeerd uit. Klausine daarentegen beheerst de taal, zoals gezegd, uitstekend en heeft daardoor veel gemakkelijker toegang tot de inheemse bevolking. Een voorbeeld daarvan is haar bezoek aan de sultan van Perak in Kwala Kangsar. De sultan spreekt weliswaar vloeiend Engels, maar omdat hij gehoord heeft dat Klausine zo goed Maleis spreekt, geeft hij daaraan de voorkeur: ‘Het was zoo lastig, meende hij, dat de Engelsche dames in ’t geheel geen Maleisch verstonden of zeer slecht Maleisch spraken, en hij was gedwongen met iedere Engelsche dame Engelsch te praten.’

Ze voert een onderhoudend gesprek met de sultan, maar met een pijnlijk incident, zoals hiervoor al is opgemerkt; een incident dat tekenend is voor haar racistische en koloniale denken. Als de sultan haar vertelt dat zijn collega, de sultan van Johore, een Europese moeder heeft, ‘eene “njonja blanda”! Eene Hollandsche dame, dochter van een kapitein’, kan Klausine haar ontsteltenis niet verbergen. De sultan moet erom lachen, maar Klausine is diep geschokt. Ze wordt vuurrood en schaamt zich diep ‘voor de medezuster die van dezelfde natie was als ik, geboren en opgevoed in ’t zelfde land’. Ook ergert ze zich aan de sultan, die haar dit nieuws met een cynisch lachje vertelt, alsof zo’n huwelijk niets bijzonders is en ook voor hem niet onbereikbaar. In haar ogen is het een doodzonde.

Een soortgelijk racisme ligt ten grondslag aan haar reactie op een vrouw die indirect kritisch is op polygamie. In Ipôh maakt Klausine kennis met de vrouwen van de Dato, het plaatselijke hoofd van bestuur. Met de oudste vrouw kan ze het goed vinden. Terwijl zij een praatje maken, komen er twee jongere vrouwen van de Dato binnen. ‘En ben je niet jaloersch?’ vraagt Klausine. De vrouw reageert door met ‘een blik vol haat’ naar ze te kijken. Klausine kijkt haar medelijdend aan: ‘Arm schaap! dacht ik, hoewel onbeschaafd, heeft zij toch ook dezelfde gevoelens die wij hebben, dezelfde hartstochten’.

Inheemse mensen staan voor Klausine niet veel hoger dan dieren. De Chinees die haar rondrijdt in een rickshaw – een vervoermiddel dat ze veelvuldig gebruikt – behandelt ze als een trekpaard: ‘Het beste is dat men zijn staart bij wijze van stuur gebruikt, wil men rechts dan trekt men rechts, en wil men links dan trekt men zoo!’ (In 1897 dragen Chinezen hun haar nog in een staart of vlecht.) Ze geeft toe dat het ‘eigenlijk beneden de waardigheid van een mensch’ is ‘om zich als lastdier te verhuren’, maar zij zijn het nu

eenmaal gewend. Hetzelfde geldt voor de bedienden uit Brits-Indië of Ceylon die zij naar hartenlust rond commandeert. Het is geheel in lijn met haar opvatting dat de Europeanen in een kolonie voortdurend hun superioriteit moeten laten voelen tegenover de gekoloniseerde inwoners.

Een sterk staaltje van dit laten voelen van haar superioriteit toont zij tijdens een reis met de omnibus. Zij ergert zich aan de Klingalese koetsier, die de hele tijd liefdesliederen zit te zingen. Ze heeft die ‘hondschen Britsch-Indischen onderdaan’ al een paar keer gevraagd ermee op te houden en zelfs al een por in de rug gegeven met haar voet, maar hij luistert niet. Tijdens een stop onderweg heeft ze wat gegeten en een stukje varkensvlees bewaard. Ze weet dat de koetsier een moslim is. Als ze verder rijden en de koetsier weer luidkeels begint te galmen, gooit zij het stukje op zijn schoot: ‘Als geëlectriseerd vloog de man overeind, en schudde zich alsof een melaatsche hem had aangeraakt, zachtjes “Allah il Allah” stamelende. Hij had teugels en zweep van zich geworpen, en was bijna uit de kar gevallen.’

De koetsier is woedend, Klausine grinnikt erom. Zij ziet het als een humoristisch incident waarin ze haar lezer graag laat delen. Het is immers haar bedoeling om een humoristisch reisverhaal te schrijven. Maar het verraaft ook het gebrek aan respect dat zij zowel ten aanzien van de niet-westerse bevolking als haar geloof, de islam, vertoont. Voor haar als christen is de islam een inferieure religie.³⁷ In Kampong Djawa, tijdens een gesprek met vrome gelovigen, blijkt dat zij het idee dat een christen zich tot de islam zou bekeren, bespottelijk vindt. Als in het gesprek het boek van de geleerde Christiaan Snouck Hurgronje uit 1888 over zijn verblijf in Mekka ter sprake komt, is zij stomverbaasd. In de eerste plaats omdat deze onontwikkelde inboorlingen in Maleisië van dat boek gehoord hebben, en in de tweede plaats, omdat zij geloven dat Snouck zich echt bekeerd had. Klausine weet wel beter: hij had gedaan alsof, in het belang van de wetenschap. Zelf had zij op Java ook een keer, verkleed als moslima, een islamitisch heiligdom bezocht. Dat een christen zich tot de islam zou bekeren, is in haar ogen even absurd als een ‘blanke’ vrouw die met een inheemse man trouwt.

Dankzij haar Indische achtergrond staat Klausine Klobben in veel opzichten dicht bij de inheemse bevolking, maar op grond van haar Europese status voelt zij zich er tegelijkertijd ver boven verheven.

Tot slot

Dé-Lilah heeft een uniek reisverhaal geschreven. Bijzonder is al dat zij – Klausine, het alter ego van Lucy van Renesse – als vrouw alleen door een land reist dat op dat moment nog niet eens bestond. Maleisië is een losse verzameling van Britse kolonies en min of meer autonome sultanaten. Bovendien reist zij als een toerist door dit gebied, voordat het toerisme hier zijn intrede doet. Door haar streven om zo goedkoop mogelijk te reizen – als een budgettoerist *avant la lettre* – is het ook een zeer avontuurlijke reis. Vaak kiest ze voor ‘primitieve’ vervoermiddelen als Chinese vrachtschepen en omnibussen, die eigenlijk alleen gebruikt worden door niet-Europeanen. Het brengt haar in nauw contact met de inheemse bevolking.

Wat haar daarbij helpt, is dat zij een Indo-Europese vrouw is: zij is gewend aan de tropen, aan het klimaat, de gewoonten, het eten, en zij spreekt Maleis. Tegelijkertijd houdt zij vast aan haar Europese status en is zij overtuigd van de zegeningen van het kolonialisme. Haar kennis van het koloniale Nederlands-Indië – een kolonie waar ze trots op is – helpt haar ook om het Engelse bewind te kunnen vergelijken met het Nederlandse. In die vergelijking valt op hoe door en door koloniaal ze is. Maar als Indo-Europese vrouw keurt ze het dan wel weer af dat de Engelse vrouwen zich niet genoeg aanpassen aan hun ‘nieuwe land’ en vasthouden aan de gewoonten van hun land van herkomst. Hun kleding, liefde voor de sport en voor sterke drank zijn haar een doorn in het oog.

Deze hybride houding ten aanzien van de inwoners van Maleisië is eigen aan de groep waartoe zij behoort. De Indo-Europeanen zijn geen vreemdelingen in Azië. In wisselwerking met de oorspronkelijke bevolking en cultuur hebben zij hun eigen gewoonten ontwikkeld, waardoor zij zich onderscheiden van de Europeanen. Als Indo-Europese is zij in zo’n sterke mate ‘geacultureerd’ dat zij veel dichter dan de Europeanen bij de inheemse bevolking – de autochtone Maleiers en de Aziatische immigranten – staat. Maar tegenover die inheemse bevolking houdt zij weer krampachtig vast aan de westerse normen en waarden. Zij kleedt en gedraagt zich als een ‘lady’. Met een beroep op haar Europese status voelt zij zich superieur aan de inheemse bevolking en reist ze als een ‘vorstin’ door het gekoloniseerde land.

Over deze zo bijzondere reis heeft Dé-Lilah een humoristisch verhaal geschreven. Die humor is – het spreekt vanzelf – niet altijd die van ons, maar ze is erin geslaagd om op een buitengewoon onderhoudende manier haar

ervaringen met de lezer te delen. Soms leest het zelfs als een spannende roman vanwege de vele avonturen en de benarde situaties waarin ze verzeild raakt. Dé-Lilah blijft dicht bij de spreektaal, veel meer dan destijds gebruikelijk was. Een oppervlakkige vergelijking tussen dit reisverhaal en het werk van een tijdgenoot als Louis Couperus toont dat onmiddellijk aan. Zij was ook geen geletterde vrouw. Dat kan indachtig Idee 41 van Multatuli een voordeel zijn: 'Ik leg my toe op 't schryven van levend Hollands. Maar ik heb schoolgegaan.'³⁸ Maar soms keert dit gebrek aan 'scholing' zich tegen haar. Ze maakt in haar manuscript veel spelfouten en grammaticale fouten, die het plezier tijdens het lezen kunnen verstoren. Wij hebben daarom de tekst geredigeerd, maar zoveel mogelijk met behoud van haar eigen, negentiende-eeuwse stijl. In de verantwoording lichten wij onze ingrepen toe.

NOTEN BIJ DE INLEIDING

- 1 Birney 2024, 369.
- 2 Intveld 2012.
- 3 Van den Berg 1996 en 1997.
- 4 De informatie over de sultanaten en de Britse kolonies op het Maleisische schiereiland berust op Watson & Andaya 2017, 115-121, 123-133, 163-164, 166-192; Spruit 1989, 83-110.
- 5 De Oostenrijkse wereldreiziger Ida Pfeiffer ging haar voor. Zie hierover Honings 2023, 308-335.
- 6 Toivanen 2017, 43.
- 7 Praamstra 2024.
- 8 *Deli Courant*, 24 maart 1897; *De Locomotief*, 12 mei 1897.
- 9 *The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser (Weekly)*, 27 april 1897. Zie voor een bijna gelijkkluidend bericht: 'Notes from the Straits Settlement', in: *Devon and Exeter Gazette*, 27 mei 1897.
- 10 Het hiernavolgende berust tenzij andere bronnen genoemd worden op Praamstra 2024.
- 11 Het hiernavolgende berust tenzij andere bronnen genoemd worden op Praamstra 2022.
- 12 Syaifudin Zuhri heeft ter plekke onderzoek gedaan naar het register waarin haar geboorte opgetekend moet zijn. Helaas bleek het bewuste deel te ontbreken.
- 13 *Bataviaasch Handelsblad*, 31 maart 1876.
- 14 *Deli Courant*, 15 mei 1886.
- 15 Het pseudoniem Delila is een woordspeling met de verleidelijke vrouw uit de Bijbel en de woonplaats van Lucy van Renesse, Medan, in het sultanaat Deli op Sumatra.
- 16 *Dé-Lilah* 1899, dl. 1, 6, 7, 31, 50, 56, 94, 119 en 145; dl. 2, 34, 93, 124, 133-134, 138, 162, 174-177, 207, 213-215 en 219; het citaat in dl. 2, 136.
- 17 Zie foto uit 1901 en 'Ontdekking foto van Nederlands-Indische schrijfster Dé-Lilah in Digital Collections' 2023.
- 18 Vergelijk Bevolkingsregister gemeente Den Haag, 1861-1879, deel 46: Ra-Ri, 126.
- 19 Advertentie in *Deli Courant*, 27 maart 1897.
- 20 Youngs 2023, 150-161; Culbert 2020, 153-159.
- 21 *Deli Courant*, 24 maart 1897.
- 22 Alor Setar was de hoofdstad, Kota Setar is het district waarin deze stad ligt. Klobben vergist zich hier dus.
- 23 *Pinang Gazette and Straits Chronicle*, 7 april 1897.
- 24 *The Straits Budget*, 20 april 1897.
- 25 K., 'Chineesche Passagiersdienst', *Soerabaiasch Handelsblad*, 1 mei 1890.
- 26 *Bataviaasch Nieuwsblad*, 25 juni 1897; *Deli Courant*, 23 juni 1897.
- 27 *The Straits Budget*, 20 april 1897.
- 28 *The Straits Times*, 22 april 1897. Pasen viel in 1897 op zondag 18 april.
- 29 Vergelijk bijvoorbeeld *The Straits Budget*, 27 april 1897.
- 30 De *ss Lindula* was 'intended' om op maandag 26 april om vier uur te vertrekken, maar kwam eerder aan en vertrok op zaterdag 24 april om vier uur en arriveer-

- de twee dagen later in Penang. Vergelijk *Pinang Gazette and Straits Chronicle*, 23 april 1897; *The Straits Budget*, 27 april 1897.
- 31 *De Locomotief*, 12 mei 1897.
- 32 Mills 1991, 101-103, 149-151. Zie in dit kader ook Honings 2023, 450-451.
- 33 Vergelijk Mills, 140-141, 177-178.
- 34 Vergelijk Mills, 100-103, 177-178.
- 35 Vergelijk Mills, 179-181. Zie in dit licht ook Honings 2023, 324.
- 36 Rosen Jacobsen 2018, 62-72.
- 37 Vergelijk Honings 2023, 451-452.
- 38 Multatuli 1951, 317.

BIBLIOGRAFIE

- Berg, Joop van den, 'Dé-Lilah. Een vergeten schrijfster van ruim 2000 pagina's Indisch proza', in: *Uitgelezen boeken* 6 (1996) 2, 1-46.
- Berg, Joop van den, 'Dé-Lilah, een vergeten schrijfster van ruim 2000 pagina's Indisch proza', in: *Indische Letteren* 12 (1997), 69-78.
- Birney, Alfred, *Zwerfpost (tussen Oost en West)*. Amsterdam 2024.
- Culbert, John, 'Narrative', in: Alasdair Pettinger & Tim Youngs (red.), *The Routledge Research Companion to Travel Writing*. Londen 2020, 153-159.
- Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. 2 dln. Utrecht 1899.
- Honings, Rick, *De ontdekking van Insulinde. Op reis in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw*. Amsterdam 2023.
- Intveld, Adriaan P., 'Wie was Dé-Lilah? Een genealogische zoektocht naar de herkomst van een vergeten Indische schrijfster', in: *Asal Oesoel* 1 (2012) 1, 1-2.
- Mills, Sara, *Discourses of Difference. An Analysis of Women's Travel Writing and Colonialism*. Londen 1991.
- Multatuli. *Volledige werken 2*. Amsterdam 1951.
- 'Ontdekking foto van Nederlands-Indische schrijfster Dé-Lilah in Digital Collections', 22 maart 2023. <https://www.bibliotheek.universiteitleiden.nl/nieuws/2023/03/ontdekking-foto-van-nederlands-indische-schrijfster-de-lilah-in-digital-collections>.
- Praamstra, Olf, 'Wie was Dé-Lilah? Een reconstructie van haar leven', in: *Indische Letteren* 37 (2022), 51-70.
- Praamstra, Olf, 'A Shot in the Volcano. A humorous Travelogue about Java by Dé-Lilah (1896)', in: *Wacana* 25 (2024) 1, 114-134.
- Rosen Jacobsen, Liesbeth, *'The Eurasian Question'. The Colonial Position and Postcolonial Options of Colonial Mixed Ancestry Groups from British India, Dutch East Indies and French Indochina Compared*. Hilversum 2018.
- Spruit, Ruud, *Het land van de sultans. Maleisië en het kolonialisme*. 's-Gravenhage 1989, 83-110
- Toivanen, Mikko, *The Travels of Pieter Albert Bik. Writings from the Dutch Colonial World of the Early Nineteenth Century*. Leiden 2017.
- Watson, Barbara & Leonard Y. Andaya, *A History of Malaysia*. 3^e druk. Londen 2017.
- Youngs, Tim, *The Cambridge Introduction to Travel Writing*. Cambridge 2013.

in de Leerd waren. Milly "die ^{goed} zoo mooi piano
speelde en ook goed zong naar haar muziekboek
haar mede. Met meende hoe de gewoonte is
by de Engelsche; op zulk een avond, naasja ik haar
~~aan~~ Milly, hoe ik mij te kleeden had, en doet
dat en swaarte rok met eene zijden blouse
al, chique "zou zijn. Maar jamel. Milly
vertelde mij dat er bij zulke gelegenheden
groot toilet gemaakt wordt en dat de
meesten "gecalleeteerd" komen.
"Je moet mij niet kwalijte nema lieve Milly,
Zie ik, dat ik geen gecalleeteerde japon
aankrek, want het had ont er voor; om met
mijne 4 6 jarige botten te hoop te loopen,
dat laat ik aan jonge naughty en jonge
meisjes over. Ik deed evenwel mijnje beste
toilet aan; paars blaauw moure met getten
opgemakt; en een paar flinke manchetten en
aan die ook best konden dienst doen;
om de ets; wat van het dessert overbleef
is te bevroren. Mijn haer was keurig ge-
fiscerd; en ik had er een juweelen opeld in
gestoken; en natuurlijk had ik wat poudre
gebruikt om de rimpels enigzins te bedek-
ken die ik helass! al in mijn voorhoofd had.
Toch zagen mijne vleschingen te imponeren,
want Toen ik binnenkom, maakte Mel-
ler eene diepe bruiging; en Milly klapte
in haar handen. Milly "zelf zager er zeer
heij uit in zacht blaauw zijden krip met een
ruche om haar, "dicalletee" van witte hand en
gals.

Ik slaag eren een veronderdeelen blit op
Frits Muller; en vondt het pat wat hij
aan had nog al vreemd; het deed me ^{denk}
een weinig ~~vroeten~~ aan een bakkersknecht.
Wel was het met niet vreemd; ^{miluw voor mij} (want in Deli
wordt het ook zeer veel door de Engel-
schen gedragen; by de meest officieele
109

VERANTWOORDING

De tekst van het reisverhaal van Dé-Lilah over haar reis door Maleisië, *Mevrouw Klausine Klobben bij de Overburen*, is alleen in manuscriptvorm overgeleverd en niet eerder in boekvorm uitgegeven. Na het geringe succes van haar verhaal over haar reis door Nederlands-Indië, *Mevrouw Klausine Klobben op Java* (1899), zal haar uitgever, H. Honig in Utrecht, er wellicht voor zijn teruggedeeind om dit vervolg te publiceren. Dé-Lilah stuurde een netversie van haar tekst wel naar Honig toe, maar tot een uitgave is het nooit gekomen. Dankzij Iris van Daalen van antiquariaat Acanthus in Utrecht, die, zoals vermeld, het archief van Honig van de ondergang heeft gered, is dit manuscript gelukkig overgeleverd. Het berust in haar privécollectie. Deze uitgave volgt dus de tekst van het handschrift, dat we van Iris van Daalen mochten bestuderen. Ook hebben we gebruikgemaakt van een kopie, ruim zeshonderd vellen in A3-formaat, die Vilan van de Loo jaren geleden heeft gemaakt, en die ze ons vriendelijk ter beschikking stelde.

Met behulp van het computerprogramma Transkribus is een transcriptie gemaakt van het manuscript, met dank aan Bram Caers die ons in de geheimen van dit programma heeft ingewijd. Vervolgens hebben we de tekst met behulp van de kopie meerdere keren gecontroleerd. Voor deze uitgave hebben we de tekst van het handschrift vrij nauwkeurig nagevolgd. Dat betekent dat we ervoor kiezen de negentiende-eeuwse, door Dé-Lilah gebruikte spelling aan te houden. Zo schrijft ze ‘mensen’ en ‘Maleisch’, zet ze vaak een accent circonflexe op woorden als ‘hôtel’ en op ‘meê’ en gebruikt ze regelmatig dubbele klinkers waar wij nu een enkele klinker gebruiken (‘marcheeren’, ‘duuveltje’). Bovendien kiest ze soms voor afwijkende vervoegingen van werkwoorden: ‘vraagde’ in plaats van ‘vroeg’. Omdat het de eerste keer is dat dit reisverhaal wordt uitgegeven, kiezen we ervoor de tekst in dit opzicht niet aan te passen, zodat de lezer een goede indruk krijgt van het origineel.

Dé-Lilah heeft een vlotte stijl en haar reisverhaal is daardoor, zoals gezegd, nog altijd goed leesbaar. Het manuscript zoals dat is overgeleverd, is vermoedelijk een door de schrijfster zelf vervaardigde netversie. Desondanks

wemelt het van fouten, verschrijvingen en spellingvarianten. Omdat we geen diplomatische weergave, maar een leeseditie voor ogen hadden, hebben we ervoor gekozen de tekst toch op verschillende punten aan te passen.

In de eerste plaats zijn in onbruik geraakte schrijfwijzen gemoderniseerd: ‘interesseeren’ wordt ‘interesseren’, ‘knuflook’ wordt ‘knoflook’, ‘voorgalerij’ wordt ‘voorgalerij’, ‘zaturdag’ wordt ‘zaterdag’, ‘volgens mijns inziens’ wordt ‘mijns inziens’, en ‘het is niet verplichtend’ wordt ‘het is niet verplicht’. Ook schrijft Dé-Lilah een enkele keer ‘jou’ waar ‘jouw’ moet staan en ‘uitwijden’ in plaats van ‘uitweiden’. Ze vergist zich daarnaast regelmatig in de werkwoordspelling. Dat is stilzwijgend aangepast: ‘wat zooveel beteekend’ wordt dus ‘wat zooveel beteekent’ en ‘vondt’ wordt ‘vond’. Ook als Dé-Lilah verkeerde betrekkelijke voornaamwoorden gebruikt, is dat verbeterd: ‘een menschenras die’ is aangepast naar ‘een menschenras dat’. Dé-Lilah maakt ook opvallend vaak congruentiefouten: ‘een drietal hadden’ is aangepast in ‘een drietal had’, ‘een menigte kleine bootjes omzwermden’ wordt ‘een menigte kleine bootjes omzwermdé’. Daarnaast schrijft Dé-Lilah vaak ‘als’ waar ‘dan’ hoort te staan: ‘meer als’ wordt ‘meer dan’, ‘niet anders als’ wordt ‘niet anders dan’. Vergissingen in het gebruik van hun/hen zijn eveneens verbeterd en aangepast aan de huidige regels: ‘dat ik nog eenige dagen bij hun zou blijven’, wordt: ‘dat ik nog eenige dagen bij hen zou blijven’.

Ten slotte maakt Dé-Lilah op bijna elke bladzijde gebruik van zinsconstructies die wij tegenwoordig als ongrammaticaal ervaren. Sommige zinnen ontsporen en ze maakt zeer regelmatig fouten in de woordvolgorde (foutieve inversies). Een zin als: ‘Tot mijne groote vreugde zag ik er ook eene kaart van Perak en Selangor hangen, en spreekt het vanzelf dat ik die direct ging bestudeeren’ is aangepast in: ‘Tot mijne groote vreugde zag ik er ook eene kaart van Perak en Selangor hangen, en het spreekt vanzelf dat ik die direct ging bestudeeren.’

Om de leesbaarheid te vergroten zijn meerdere aanpassingen gedaan. Af en toe lijkt Dé-Lilah een woord of enkele woorden te zijn vergeten. Op zulke momenten hebben we de tekst naar eigen inzicht aangevuld. Een eigenaardigheid van Dé-Lilah is dat ze vaak een aandachtstreepje gebruikt, ook als dat nergens toe dient. In die gevallen zijn ze geschrapt. Het gebruik van aanhalingstekens is eveneens gemoderniseerd. Dé-Lilah kiest voor dubbele aanhalingstekens, maar springt daar vrij slordig mee om en geeft niet altijd duidelijk aan waar een dialoog begint of eindigt. Voor dialogen en citaten gebruiken wij enkele aanhalingstekens. Alleen als er een citaat binnen een

citaat valt, of een beklemtoond woord binnen een citaat, worden dubbele aanhalingstekens gehanteerd. Dé-Lilah gebruikt soms ook aanhalingstekens bij namen en plaatsen, en ook om gedachten aan te geven. Die zijn in deze uitgave geschrapt. Ook de namen van schepen staan tussen aanhalingstekens, maar die zijn hier gecursiveerd.

Dé-Lilah schrijft veel samenstellingen met twee woorden, die volgens de huidige spelling aan elkaar geschreven moeten worden. Ook dat is door ons gemoderniseerd: ‘van avond’ is veranderd in ‘vanavond’, ‘ten minste’ (in de betekenis van althans) in ‘tenminste’, en ‘er naast’ in ‘ernaast’. Een enkele keer is omwille van de leesbaarheid een alinea of een zin opgesplitst in tweeën. Afkortingen in de tekst, zoals ‘b.v.b.’ (bijvoorbeeld) worden voluit geschreven. Dat geldt ook voor cijfers.

Het hoofdlettergebruik is eveneens gemoderniseerd: ‘chinesesche’ wordt ‘Chinesesche’, ‘maleier’ wordt ‘Maleier’ en ‘hollandsche’ wordt ‘Hollandsche’. Soms schrijft Dé-Lilah een hoofdletter waar dat volgens de moderne spelling niet hoeft. Zo is ‘Hadjie’ (dat ze soms ook met een kleine letter schrijft) aangepast in ‘hadji’ en ‘Indiesch’ in ‘Indisch’. Dé-Lilah gebruikt geen hoofdletter na een vraagteken of uitroepeten; ook dat is veranderd.

De spelling van woorden is geüniformeerd. Zo noteert Dé-Lilah de ene keer ‘Sulthan’, dan weer ‘sulthan’ of ‘sultan’. In dit soort gevallen kiezen we consequent voor de moderne spellingwijze ‘sultan’. Soms schrijft ze ‘pasar’, dan weer ‘passer’ of ‘passar’; ook dan kiezen we voor de moderne variant ‘pasar’. Dat geldt ook voor plaatsnamen. Ook daarin is ze allesbehalve consequent. Zo schrijft ze Batoe-Gadjah’ en Batoe-Gadja’, ‘Malacca’ en ‘Malakka’ en ‘Singapoer’ en ‘Singapoore’. In deze gevallen kiezen we voor de vorm die het vaakst voorkomt. In het geval van Kuala Lumpur maakt Dé-Lilah het wel heel bont, want die plaatsnaam schrijft ze onder meer als ‘Kwala-Loempoor’, ‘Kwala-Loempor’, ‘Kwala Lumpor’, ‘Kwala Lumpoor’, ‘Koewala-Lumpor’ en ‘Koewala-Loempoor’, en dan ook nog met en zonder koppelteken. In dit geval hebben we gekozen voor Kwala Lumpor, omdat die spellingwijze in deze periode ook gebruikt wordt in de *Deli Courant*, waar Dé-Lilah zelf voor schreef. Accenten op zóó, dáár, ééne en dergelijke zijn verwijderd, tenzij ze noodzakelijk zijn voor een goed begrip van de tekst.

Ten slotte is de interpunctie ingrijpend aangepast. Dé-Lilah heeft de curieuze gewoonte om een puntkomma te plaatsen waar een komma moet staan en een komma waar wij een puntkomma zouden verwachten. Maar ook daarin is ze niet altijd consequent. Ze maakt ook veel fouten in het gebruik

van komma's in beperkende en uitbreidende bijzinnen, en zet vrijwel steevast een komma voor 'en'. In deze uitgave hebben we haar interpunctie naar eigen inzicht aangepast aan wat thans de norm is.

Woorden, begrippen en personen die uitleg behoeven, zijn geannoteerd, waarbij we gebruikmaken van eindnoten. Bij het geven van verklarende aantekeningen staat ons een student in de letteren of geschiedenis voor ogen: wat voor hem of haar uitleg behoeft, is door ons zoveel mogelijk opgelost. Dat betekent dat ook Maleise, Javaanse, Franse en andere begrippen zijn geannoteerd.

REISVERHAAL

Uw eerezucht Britten, en uw hebzucht zijn voldaan
Maar al ziet gij thans, langs open waterbaan,
Uw koopmanschap elks grenzen binnenstroomen
Of tolvrij over 't glad van ijzeren sporen gaan
Vergeet niet, waar de eeresstoel der Nassau's heeft gestaan.

Hebt gij een Vaderland, zoo kleef niet aan een ander
Wees Gal noch Brit – wees Nederlander.¹

HOOFDSTUK 1

Een nieuwe reis

Het was ‘hari besaar’ (betaaldag van koelies in Deli).² Ik was juist klaar met mijne huiselijke bezigheden en niet bijzonder goed geluimd, want de kok was brutaal geweest en had drie kippen gekocht, gewone slachtkippen voor den horriblen prijs van vijftig dollarcenten per kip, beestjes die zoo klein waren dat ze nog om de moeder piepten.

‘Maar kok!’ riep ik boos uit, ‘dat is toch “terlaloe” (verschrikkelijk), dat loopt werkelijk alle spuigaten uit. Ik kan die beesten voor dertig centen ’t stuk krijgen!’

‘Nu, dan is ’t maar beter dat mevrouw zelf gaat kopen,’ was zijn brutale antwoord.

Wat moest ik hierop antwoorden? Was hij het niet waard dat ik mijn slof opnam en hem er mede om de oren gaf? Doch aangezien dat tegen mijn principe is, deed ik het niet, berustte en zweeg.

Een oogenblik later kwam Jan, mijn man, binnen.

‘Wat scheelt eraan, meidlief?’ vroegde hij met een bijzonder vergenoegd gezicht.

Ik keek hem wantrouwend aan, want als Jan er zoo vroolijk uitziet, dan vertrouw ik dat niet erg. Daar zit altijd iets bijzonders achter. Ik vertelde hem echter hoe ik door den kok gebrutaliseerd geworden was, en zeide hem tevens dat hij de kippen maar met huid en haar opeten moest.

‘Maar Sientje! Vergeet je dan dat er veepest³ is en dat daardoor alle levensmiddelen duurder geworden zijn. Je begrijpt wel dat de Maleiers die kippen en eenden verkoopen, ervan profiteeren zoveel als ze kunnen, dat is hun niet kwalijk te nemen.’

Eigenlijk had Jan gelijk, maar natuurlijk wou ik dat niet bekennen. Ik zweeg echter, nam een paar zwarte sokken en ging brommende de gaten, die van immense afmetingen waren, stoppen.

‘Sientje, waarom ga je niet weër eens op reis?’ zei Jan eensklaps tegen mij. ‘Deli is tegenwoordig zoo vervelend, en nadat je ruzie hebt gehad met

mevrouw Bloem, ben je zoo mistroostig geworden. Heusch vrouwtje, je hebt weer eens een opknappertje nodig!’

‘Is de tingeltangel⁴ al gekomen?’ vroegde ik bits, uit alle woede mazende en stoppende.

‘Maar vrouw! Wat heeft de tingeltangel met jouw aanstaande reis te maken?’ vroegde Jan, en trok zulk een onnoozel gezicht alsof hij geen tien kan tellen, en ik secuur weet dat hij er wel honderd kan uitgeven.

‘Zoo!’ zei ik, ‘heeft die er niet mee te maken en heeft notaris Mormel⁵ niet laatst gezegd dat er deze keer bijzonder mooie meisjes zouden meekomen, en hebt ge toen niet geantwoord: “Nou Mormel, dan zullen wij de bloemertjes eens buiten zetten”. Je denkt dat Sientje doof is, ja, Oost-Indisch doof, zooals men dat noemt.’

‘Hè vrouwtje!’ antwoordde Jan, ‘wat heb je toch altijd slechte gedachten van de mannen. Je weet toch wel dat mijn hart daartegen bestand is?’

‘Ja, net zoo goed tegen bestand als tegen een whiskey-soda. Wij kennen dat. Neen Jan, zoolang de tingeltangel hier is, gaat Sientje niet op reis.’

‘En waar zou ik naartoe moeten gaan? Naar Australië of naar Japan?’

‘Ga eens naar Penang of Singapore. En schrijf er een boek over. Het is wel aardig om die Engelschen nader in hunne koloniën te leeren kennen.’

‘Een boek schrijven!’ mompelde ik, ‘en dat andere boek over Java is nog niet uitgegeven,⁶ misschien valt het niet eens in den smaak van ’t publiek, hoewel Dé-Lilah er toch veel werk aan gehad heeft. En zou ik dan nu weer met hangende pootjes bij haar moeten aankomen, en vragen om een nieuwe beschrijving voor mij uit te werken?’

‘Wel zeker, Klausine, waarom niet? Valt het niet in den smaak van ’t publiek, welnu, het blijft toch steeds een aardige en aangename herinnering, en ’t is voor de kinderen alvast van groote waarde.’

Ik wierp mijn kous, met stopnaald en maasbal⁷ op den grond, en ging naar Jan toe, die zich juist een ‘brandy kering’⁸ inschonk.

‘Hè Jan, op den vroegen morgen al brandy? Is dat niet wat vroeg?’

Hij was zoo wijs om er niet op te antwoorden.

‘Je hebt gelijk,’ zei ik daarop, ‘ik verlang er ook weer wel naar om eens op reis te gaan, maar dat neemt toch niet weg dat je me toch graag de deur uit wilt hebben, Jan!’

‘Sientje! Sientje! Altijd dat wantrouwen, en buitendien is Mormel er immers om op mij te passen.’

‘Hm, een mooi stelletje,’ mopperde ik.

‘Weet je wat, ik zal Mormel een briefje schrijven om vanavond familiaar bij ons te komen dineeren, dan kunnen wij eens over dat reisje samen praten. Hij is een zeer geschikte vraagbaak, en van alles zoowat op de hoogte.’

Zoo gezegd, zoo gedaan. Ik schreef een mooi briefje aan onzen huisvriend met de pruik, waarmede mijne lezers al vroeger kennismemaakt hebben, en verzocht hem vriendelijk om des avonds te komen, aangezien ik hem over dringende zaken te spreken had.

Natuurlijk deed hij dat, en wij zaten des avonds alle drie heel gezellig in de voorgalerij bij elkander met het bitterstelletje⁹ van ons op de marmeren tafel.

Mijn vriend Sebastiaan Mormel drinkt echter niets anders dan ‘poetih’¹⁰ of klare, want hij beweert dat men van bitter vlekken in de maag¹¹ krijgt.

‘Zoo zoo! Wil Jan u weêr op reis sturen?’ zeide Mormel, na eerst ontelbare malen op zijn hoofd te hebben gekrabbeld. ‘Geen kwaad idee van Klobben!’

‘Natuurlijk omdat de tingeltangel komt!’ antwoordde ik kwaad.

‘Maar mevrouwetje!’ antwoordde Mormel, ‘u weet toch dat Jan de soliditeit in persoon is. Toen u op Java was, is hij ook altijd om tien uur naar bed gegaan.’

Ik zweeg. Ik mocht niets meer zeggen, dat begreep ik, maar ik dacht daarom des te meer.

‘Jan dacht om Penang en Singapore eens te gaan bezoeken,’ zei ik.

‘Juist! Uitstekend! Uitstekend!’ antwoordde Mormel. ‘Niet alleen een zeer mooi land, maar hoogst interessant, en belangrijk, mooie havens, veel vertier, koopmansschappen.’

‘Schei toch uit, Mormel!’ antwoordde ik, ‘wat heb ik met dat alles te maken, ik ga er toch geen handel drijven?’

‘Zeer goedkoop,’ vervolgde de notaris, ‘buitendien zult u dan het genot hebben wat wij helaas moeten ontbeeren, om dagelijks rundvleesch te kunnen eten, want bij onze “overbuuren” heerscht geen veepest.’

Dit deed mij weder aan die dure kippen denken, en ik vraagde onzen vriend of er dan heelemaal geen vleesch meer te krijgen was.

‘Jawel!’ antwoordde Mormel. ‘Maar ik zou ’t niet vertrouwen hoor. Het kon wel eens vleesch van zieke beesten zijn. Europeesche slaggers vertrouw ik zelfs in dat opzicht niet. De satéverkoopers verkoopen tegenwoordig saté van doode honden.’

‘Hè Mormel!’ riep ik verontwaardigd uit, ‘wees toch niet zoo vies, ga liever door met mij het een en ander van Penang en Singapore te vertellen.’

‘Dus uw reis gaat door?’ vraagde de notaris eerst, en keek mij met zijn kleine slimme rattenogjes van terzijde aan.

‘Hm! Ik denk ’t wel,’ antwoordde ik, ‘al zou ’t alleen zijn om rundvleesch te eten.’

‘Als u ook naar Singapore gaat,’ zeide hij, ‘dan zou ik u aanraden om over de Native States te gaan. Dat interieur¹² is zeer interessant en dan kan er een volledig boek van die reis gemaakt worden.’

‘Jij slaat altijd den spijker op den kop Mormel,’ antwoordde ik.

‘Ja, hij heeft altijd van die lumineuze ideeën,’ meende Jan.

‘Daarom wordt hij ook zoo lumineus rijk,’ antwoordde ik, ‘hij brengt zijn geld met ossenkarren naar de bank. Hoeveel verdienen je wel niet als er iemand doodgaat, Mormel?’

‘Ach! Maar een schijntje. De menschen maken ’t geld liever eerst op voordat ze dood zijn!’

‘Ken je de Native States?’ vroegde ik daarop verder.

‘Ja ja, zeker. Ik ben er vroeger wel geweest. Toen werd ik door iemand gezonden om gronden te zoeken voor koffie. Enfin, die zijn daar nog “plenty” te krijgen. Alles maagdelijke bosschen.’

‘Wat is dat voor een uitdrukking, Mormel?’ zei ik. ‘Je kunt een bosch toch moeielijk met een jong meisje vergelijken?’

Jan en Mormel begonnen hardop te lachen en tegen elkander te knipoogen. Dat doen ze wel eens meer, en dat maakt me altijd erg kwaad, want ik kan het niet goed velen dat mannen altijd iets geheimzinnigs met elkaar hebben.

‘Kom Jan!’ riep ik uit, ‘alsjeblijft ja? Zit nou niet zoo te grinniken. Heb ik soms weêr iets mals gezegd? Jullie mannen moeten overal en achter alles iets zoeken.’

‘Wat is u toch gauw boos,’ zeide Mormel. ‘Niet om geven mevrouwtje! Menschen die gauw boos worden, worden ook gauw oud, en dat wil u toch zeker niet. Kijk maar eens in den spiegel en naar u zelf of dat booze gezicht u mooi staat.’

‘Nou soedah!¹³ “Schwamm drüber!”¹⁴ Dus jij bent in de Native States geweest?’

‘Juist. In Perak, een keurig land, voorts Selangor en de Negri Sembilan. Pahang behoort er ook bij, maar zoover ben ik niet gekomen, daar was toen nog geene communicatie.’

‘Verder! Verder! Mormel!’

‘Nu, dan komt Malakka, en last but not least Djohore!’

Ik dacht een oogenblik na en zei toen: ‘Nu, ik geloof dat ik er maar toe besluiten zal. Eigenlijk gezegd ben ik dol op reizen, en lang zal het wel niet duren. Denk je dat ik in een maand uit en thuis kan zijn Mormel?’

‘O ja!’ antwoordde mijn vriend, ‘hoogstens in zes weken. Het hangt natuurlijk heelemaal van u zelve af, hoe lang u in één plaats denkt te blijven.’

‘Daar heb jij weer gelijk in Mormel,’ zei ik. ‘Je bent toch een licht hoor!! Dus laat ons zeggen dat ik hoogstens zes weken zal wegblijven, dan hoef ik voor Jan geen huishoudelijke lijst op te maken. Ik geef voor een heele maand alles uit en die halve moeten de bedienden dan maar zelf scharrelen. Ik zal ieder hun portie geven.’

‘Den kok zal ik geld voor de heele maand geven, plus de levensmiddelen, en wee zijn gebeente als hij niet toekomt; den toekang “sepèn” (huisjongen) geef ik dranken voor zooveel dagen, de naaister voldoende naaiwerk, enzovoorts, en dan zal het wel gaan.’

‘Belooft u mij dan, Mormel, om een beetje op Jan te letten?’

‘Ja hoort u eens mijn waarde mevrouw,’ antwoordde Mormel. ‘Mijn gebied in dat opzicht strekt zich alleen tot Medan uit. Daar zal ik wel op uw man passen, maar wat hij op de estate¹⁵ zal uitvoeren, wil ik niet op mijn verantwoording hebben.’

Wij lachten er allemaal om. Jan kon bijna niet uitscheiden, en Mormel deed ook even hard meê, en die twee keken elkaar aan, gaven elkaar vriendschappelijke ribbestooten, zoodat ik spoedig begreep dat ze een pret voor tien hadden, dat ze ’m dat nu zoo netjes geleverd hadden, om mij het land uit te krijgen. Eigenlijk begon ik er alweêr spijt over te gevoelen, maar er was nu niets meer aan te doen, ik had eenmaal mijn besluit genomen en kon dit moeielijk meer terugtrekken.

Van Medan naar Penang

Een paar dagen later zat ik dus goed en wel op de boot die mij naar Penang zou brengen. De bewuste boot heette de *Langkat*, in Deli welbekend, niet bijzonder groot, maar met een aardige salon en frissche en schoone hutten. Ik had deze boot uitgekozen, omdat de kapitein een oude bekende was van Jan; ze hadden vroeger geloof ik als ‘maten’ tezamen gevaren, beiden derde stuurlieden op één boot (want Jan is ook een oude zeeman).

Ik begon natuurlijk dadelijk Engelsch te brabbelen, waar ik zoo’n mondje vol van spreken kan, en dikwijls lachte de kapitein mij uit, maar dat kon mij niet schelen, want ik dacht bij mijzelve: ik moet het toch volhouden, zonder Engelsch kom ik er niet. Ik nam mij voor om het grondig te leeren.

Het mooist van de grap was, dat ik gebroken Engelsch sprak, en ‘Elliot’, of zoo heette de kapitein, mij in ’t gebroken Hollandsch antwoordde.

‘How kaat het met John Klobben?’ vroeg hij.

‘Oh! Allright!’ antwoordde ik, ‘he is een rechte “bloody fool”!!!’

‘Ha! ha! ha! ha!’ was zijn antwoord, ‘hahaha!’

Wat heb ik nou aan ’t handje, dacht ik, waarom lacht hij zoo mal?

‘Waarom you lachen so?’ vroegde ik heel verbaasd, en legde mijn beenen gemakkelijk op den stoel tegenover mij. ‘You are een lollige orang¹⁶ hè?’

‘O! Mrs. Klobben!’ antwoordde hij, ‘what are you saying. Nooit meer moet zeggen so! Very bad for a lady to say.’

Ik gevoelde dat ik een kleur kreeg. Wat had ik dan toch gezegd?

Elliot deed niet anders dan schudden van ’t lachen, met zijn hoofd knikken

De haven van
Belawan, circa 1903.

en ‘Oh my! Oh my!’ roepen. En ik werd er niet wijzer door. Buitendien was het daar op de Belawan zoo ontzettend heet (de Belawan is de haven van Deli), het was zoowat half twee des middags, wij zouden om twee uur uitstoomen, dus men kan zich voorstellen hoe gloeiend warm het was. Ik maakte het mij op de brug behagelijk, dekte mijn gelaat met mijne jockeymuts en dommelde zoo wat in.

Opeens werd ik wakker door een gestommel, en opkijkende zag ik Elliot met twee andere heeren, ook kennissen van Jan, die gekomen waren om mij goeden dag te zeggen. Jan was dadelijk met den keerenden trein teruggegaan naar Medan (Deli's hoofdstad).

‘Na! Mevrouw Klobben,’ zeide de eene, het was een Duitscher, ‘ik wensch u koeje reis naar Penang toe!’

‘Je komt zeker hier om een potje bier te halen?’ vroegde ik, nog steeds dommelende, en met moeite kon ik mijne oogen open houden.

‘Der Kapitäne hat heerliches Bier,’ zei hij, ‘en zeer goedkauf!’

Hoe ’t zij, ik moest opstaan, en met de heeren klinken op de goede afloop der reis, terwijl kapitein Elliot orders gaf om het anker te lichten.

‘Nu heeren!’ zeide hij een kwartier later, ‘het is tijd om weg te gaan hoor, anders gaan jullie nog meê naar Penang.’

‘Zeg, geef ons alsjeblief kein Kaufje,’¹⁷ zeide de Duitscher, en beide heeren namen haastig afscheid van mij.

En zoo stoomden wij weldra den Belawan uit, en vanuit mijn langen stoel bewonderde ik mijn vriend Elliot, die op eene flegmatieke manier zijne orders gaf.

Hij liep op ’t dek heen en weder, een liedje tusschen zijne tanden fluitende, en met de hand heen en weder wuivende. Ik hoorde niet anders dan ‘kanan’ (rechts), ‘kiri’ (links), enzovoorts. Daarop ‘halfspeed’, ‘steady’, en later, toen we al in volle zee waren, ‘full speed’.

Half dommelende en droomende dacht ik aan Jan en aan de mooie meisjes van de tingeltangel, maar het was net of ’t me nu niet zoo erg schelen kon, want met een genotvol idee sluimerde ik in, namelijk dat wij den Belawan uitstoomden, een nieuw land, een nieuwe omgeving, tegemoet.

‘Voici c’est savoir,’ mompelde ik, en daarop: ‘car tout savoir, c’est tout conquérér.’¹⁸

Zoolang we in de rivier, en even daarbuiten, waren, kon ik nog dommelen; buitendien waaide er een koele bries, en bemerkte ik niets van de hitte.

We stoomden de pakhuizen voorbij, en voeren later langs verscheidene bakens, zagen den vuurtoren, en ik maakte van tijd tot tijd even mijne oogen open, precies als een kat die zich in het zonnetje koestert, en die de oogen sluit omdat zij het scherpe licht niet velen kan. Om vier uur kregen wij thee met ‘toast’ (geroosterd brood), dat bij de Engelschen een groote rol speelt, want driemaal per dag krijgt men toast bij wijze van een consciëntiestopper¹⁹ of een andere soort stopper, dat weet ik niet precies meer.

Toen kwam mijn vriend Elliot met kaarten en wees mij de Native States aan, zoo ook de Provence van Wellesley, zoo genoemd naar den Hertog van Wellington.²⁰ Waarom? Dat weet ik niet. Voor zoover mij bekend is, heeft die Hertog die strook land toch niet ontdekt, en kan hij zich onmogelijk met een

Christophorus Columbus gelijkstellen. Het is een stuk land, gelegen precies tegenover Poeloe Penang, behorende bij het schiereiland Malakka, en geheel Engelsch grondgebied, grenzende aan Kedah en Perak.

De Britten vonden het indertijd gewenscht om op het vasteland ook een stuk grond te hebben dat geheel Engelsch was, opdat Penang geheel gevrijwaard zou blijven voor mogelijke invallen vanuit de Maleische staten. 'Honi soit qui mal y pense.'²¹

Kapitein Elliot legde mij dit alles uit, zoo goed en zoo kwaad als dat ging, en ik luisterde toe met open mond en open ooren.

'Hier ligt Taiping!' zeide hij, 'then you go first to Port Weld and with the railway to -'

'Goodness! Kapitein Elliot,' zei ik, 'wat doet die boot raar. Schei maar uit met Port Weld en Taiping, ik ga een beetje liggen hoor!'

'Now al seasick,' zeide de goeie man, 'kom drink een whiskey, dan zal het wel overgaan.'

'Captain please!' smeekte ik, 'spot er niet meê. Je weet niet hoe ellendig of ik me al gevoel. God in den hemel! Wat is dat toch voor een ziekte?' En sterfenskrank en luide kreunende legde ik mijn hoofd in 't kussen dat de goede kapitein had laten halen. Een zakdoek nat van eau de cologne frischte mij ook wat op. Ik bleef met gesloten oogen doodstil liggen, want de boot ging hoe langer hoe erger tekeer, en ik gevoelde mij vreeselijk naar.

Om half zeven luidde de bel voor het avondeten, Elliot kwam even op 't dek om te vragen of ik wat hebben wilde, 'geen veepest mevrouw, lekker vleesch', maar ik antwoordde niet eens, en als een ondeugend kind trampelde ik met mijn beenen en maakte eene afwerende beweging met de hand.

O! dacht ik, zeeziekte is waarlijk nog erger dan de veepest.

En toen het donker werd en de lantarens en lichten waren aangestoken, toen was het spelletje volmaakt. De boot rolde en slingerde naar hartelust, temeer omdat zij geen cargo had (van Deli naar Penang zelden of nooit, omgekeerd des te meer). Zij kraakte dat het een lieve lust was, en de machine steunde en zuchtte, en ik steunde en zuchtte meê.

Later kwam de kapitein, en als hij toen tegen mij gezegd had: 'Sientje je bent niets meer waard, we zullen je maar over boord gooien,' dan zou ik gezegd hebben: 'Ja doe maar, 't kan me niets meer schelen, gooi me maar gerust overboord!' Maar dat deed mijn goeie vriend niet.

'Mrs. Klobben,' zei hij, 'look, ik heb een mooie bed voor jou laten maken, het is better I think, dat you daar liggen gaat. Het is much easier you know!'

‘O! Kapitein,’ zei ik, ‘je bent een engel! Maar laat mij maar liever op dezen langen stoel doodgaan, want heusch, het leven heeft geen waarde meer voor mij.’

‘Oh no!’ antwoordde hij, ‘kom Mrs. Klobben!’

En met groote moeite hielp hij mij opstaan en scharrelde ik half vallende, half rollende, steunende en kermende op mijn geïmproviseerde veldbed.

O! Neptunus! O! Poseidon! Dat was me een nacht. Zelfs de eerste stuurman was zeeziek, en wanneer zulk een oude zeerot, die al dertig jaren gevaren heeft en in plaats van met moedermelk met zeewater is grootgebracht, dat is, dan kan men zich ook wel voorstellen dat het geen wonder was dat Klausine Klobben ook zeeziek was. Toch sliep ik nog tot zoowat één uur des nachts. Toen werd ik wakker door een brandenden dorst gekweld. Naast mij stond een karaf water, maar dat was akelig lauw. Ik dronk het echter toch, maar werd er nog veel erger ziek van.

Slapen kon ik niet meer. Er was een harde wind komen opzetten, gepaard met onweêr en storm. Ik had het geweldig koud, maar kon geen deken of iets dergelijks halen, aangezien ik mij niet roeren kon.

O! Wat was ik dankbaar toen het zes uur sloeg en ik, de oogen open makende, het daglicht aanschouwde. De boot was nu tamelijk kalm. Geen wonder, wij waren al dicht bij land. Met den verrekijker kon men de bergen van ’t schiereiland reeds zien, dat vertelde de ‘serang’²² tenminste. Ik had er geen lust in om ze te zien. Opstaande bemerkte ik dat ik zoo slap was dat ik wankeelde, buitendien had ik zware hoofdpijn en duizelde het mij voor de oogen.

Mijn veldbed verlatende, strompelde ik zoo goed en zoo kwaad als het ging naar de andere zijde, en zette mij in den langen stoel neêr. Daar waren de zeilen al opgerold, en de koude ochtendbries die binnenkwam, verkwikte mij en verkoelde mijn gloeiende hoofd.

Mijn vriend de zeeman kwam nog lang niet ten voorschijn. Hij had tot twaalf uur de wacht gehouden, en sliep nu tot acht uur door.

De ‘boy’²³ kwam met koffie en thee, en natuurlijk ook met toast plus twee pisangs op een bordje, maar ik bedankte voor alles, en beduidde hem om het weêr weg te nemen.

Eindelijk kwam kapitein Elliot boven. Het was zoowat acht uur, en de omgeving om ons heen werd hoe langer hoe mooier en interessanter. De bergen van ’t vasteland, met de kust met hare bosschen, meestal bestaande uit klapperboomen,²⁴ waren aan de eene zijde duidelijk te zien, en aan den anderen kant voeren wij langs eenige kleine eilandjes, de trawanten van het groote eiland Poeloe Penang.

Voorwaar, het binnenkomen naar dit eiland is romantisch en bekoorlijk. Iets liefelijkers is er wellicht niet denkbaar dan dit, in de eerste plaats de zeestraat die aan een groote, breede rivier denken doet, met haar donkerblauwe kleur, haar witte kopjes op 't water, aan weersijden de grijze, omnevelde bergen, die niet bijzonder hoog zijn, de hoogste misschien drieduizend voet, het sappig groen van 't jong geboomte, de roode rotsen, want men heeft er louter klippen van graniet, en hier en daar een atappen²⁵ dak tusschen 't jonge lover, en daarboven de blauwe hemel.

Voorals de eilanden, wier hoofdbestanddeel uit rood graniet bestaat, komen allerliefst uit tusschen het blauw der zee en het blauw van den Indischen hemel.

De *Langkat* voer vlak langs die klippen, maar geen nood, 'onze' kapitein wandelde weder fluitende heen en weder en paste wel op dat we niet bleven zitten.

Dan komt men voorbij Poeloe Rimaoe (Tijgerseiland) en daar is eigenlijk het begin van de straat tusschen Poeloe Penang en de Provence of Wellesley. De Straat van Malakka lag achter ons. Verder komt men aan Poeloe Jerajak of het 'Lepra-eiland', want tusschen het groen op de roode rotsen ligt een hospitaal waarvan men de huizen duidelijk onderscheiden kan. Het Engelsche gouvernement heeft er een ziekenhuis alleen voor lepralijders laten bouwen, die er geheel geïsoleerd leven.

Achter dit eiland begint het Penang-eiland al, dat zich ver daarachter uitstrekt. De stad zelf is echter noordelijker gelegen, en langzaam stoomen wij de straat door, de eilanden en de Provence voorbij, om zoowat circa negen uur de haven binnen te stoomen.

Ik gevoelde mij echter nog zoo onwel dat ik niet eens op kon zitten om van het verrukkelijke landschap te genieten, en toch bleek het later dat ik moest, want de 'tjintjoe', een Chinees die voor de cargo zorgt en ook de passage int – zulk een Chinees is op elke boot die aan een Chineesche firma of reederij behoort, want te Singapore en Penang zijn het meest alle Chineesche firma's die booten op de kust en op Sumatra laten varen, zoo ook op China, Siam en Burmah – de 'tjintjoe' kwam dus bij mij en vroegde in 't Engelsch om het geld voor de passage. Ik verwonderde mij daarover niet, want in Deli zijn wij 't ook gewoon dat de Chinesche boekhouders Engelsch spreken en zich als Europeanen gedragen, behalve in kleeding en in hun eten. Ook schaffen zij nooit hun 'staart', dit teeken hunner waardigheid, af. In de Engelsche koloniën spreken zij allemaal Engelsch en worden ze door de Europeanen met 'Sir' aangesproken. Op hunne brieven krijgen zij den titel van 'Esquire',²⁶ en het mankeert er nog maar aan dat zij 'honorable' worden. Er staat bijvoorbeeld op zoo'n brief als adres:

‘To Swee Boen Toet Esquire
Singapore.’

Enfin, ’s lands wijs, ’s lands eer.

Als ik ervan spreek dat de Chineezzen in de Engelsche koloniën met ‘me-
neer’ worden aangesproken, dan bedoel ik natuurlijk alleen daarmee de rij-
ke of gegoede bijvoorbeeld uit den koopmansstand. Degenen die langs de
straat ‘katjang gorèng’ (Curaçaosche amandelen)²⁷ verkoopen, of ‘bamie’
(een Chineesch gerecht) langs de straat venten, of zelfs zij die het barbiers-
beroep uitoefenen en in de huizen komen met scheermessen en kammen of
oorpeutertjes, bedoel ik niet, die spreekt men aan als ‘kawan’,²⁸ dat zooveel
als ‘collega’ of ‘kameraad’ beteekent. Ook alweêr vreemd, daar ik niet graag
de kameraad van een ‘katjang gorèng’-Chinees zou willen wezen.

‘Wacht even, “tjintjoe”’, zeide ik, ‘ik zal het geld halen, geef mij maar een
“return ticket” ja? Dat geldt immers voor een maand.’

Ik strompelde naar beneden, naar mijne hut, en haalde twee bankbriefjes
van vijf dollars, de zoogenaamde Medan-noten,²⁹ want Jan was natuurlijk zoo
slim geweest om mij ook daarvan mede te geven, niettegenstaande hij wist,
dat ik er op Penang op verliezen moest. Ik gaf den ‘tjintjoe’ die tien dollars, in
Hollandsch geld plusminus f12,50, dat was zoowat de dollarkoers van dien
bewusten dag. Waarlijk niet te veel voor veertig uren stoomen, twintig voor
de heen- en twintig voor de terugreis, twee fatsoenlijke nachtlogies en vier
maaltijden, die zeer goed zijn, hoewel de *Langkat* zoo schommelt dat men er
niet van genieten kan, en dit misschien een buitenkansje is.

Om half tien kregen wij weêr wat te eten, en of ik wilde of niet, mijn goeie
kapitein trok mij meê naar het salon, zeggende dat het hoogstnoodzakelijk
was voor mij om wat te genieten. Hij had juist prachtige beaf-steak laten ma-
ken, waarvan hij het vleesch van Penang in ijs had meêgebracht.

Nadat ik mijn ‘return ticket’, een stuk doorschijnend papier met Chineesche
karakters bedrukt, eerst goed had bekeken, en daarna in mijn tasch had weg-
geborgen, ging ik met Elliot naar de tafel.

Daar bemerkte ik dat er nog een andere passagier was, een bleek jong-
mensch, Franschman uit Pondichery, die ook zeeziek geweest was. Deze zat
al met den eersten stuurman en den eersten machinist te eten.

Ik ging erbij zitten, na eerst ‘shake hands’ gemaakt te hebben met de aan-
wezige heeren, die allen met zeer veel belangstelling naar den staat mijner
gezondheid informeerden.

Het eten rook heerlijk, maar ik was nog zoo ‘onlekker’ dat ik voor alles bedankte, en alleen wat van de ‘biefstuk’ nam, die er werkelijk aanlokkelijk uitzag. Ik zag dat er voor ieder een groote lap vleesch in den schotel lag, ik nam echter slechts een vierde gedeelte mijner portie, alleen maar om kapitein Elliot een genoeg te doen. Wie schetst echter mijne – onze – verbazing en verontwaardiging toen de Franschman – van zoo iemand verwonderde het mij dubbel, want menschen van deze natie zijn gewoonlijk overbeleeft – de schotel met biefstuk op zijn bord omkeerde, zoodat er voor de andere personen niets overbleef.

‘Zie zoo,’ zeide hij nog in het Engelsch, ‘ik heb in geen maand vleesch gegeten, nu zal ik er eens van profiteeren.’

Met de vork in mijn mond zat ik die heer met open oogen aan te kijken en volgde de stukken vleesch die hij als een vleeschetend dier verzwoeg. Gelukkig voor hem dat de kapitein direct van tafel was opgestaan; men had hem geroepen, omdat men al dicht bij de haven was. Ook de twee andere zeelieden stonden op, zoodat ik met den gulzigen Franschman alleen bleef. Ik verlangde echter ook het binnenkomen in den haven te zien, zoodat ik mij gauw naar boven naar de brug spoedde.

Aankomst in Penang

De haven was nu al duidelijk zichtbaar. Voor ons de heuvels en de stad met hare grootsche statige gebouwen, zoo heel anders dan in de Hollandsche koloniën, gebouwen van steen opgetrokken en op Europeesche wijze gebouwd. Een menigte schepen, groote en kleine stoomers, lag er ten anker, en bootjes dobberden op het blauwe water en kwamen op ons af om te zien of ze ook passagiers of vracht konden machtig worden.

De haven van Penang is het aanzien wel waard. Het panorama is verrukkelijk mooi, met die heuvels in den achtergrond, die stad met hare kerken en groote gouvernementgebouwen vlak aan de zee, en dat water met hare schepen, booten en schuiten.

Kleine ‘steamlaunches’³⁰ varen er lustig heen en weder, en gaan naar het vaste land, naar de verschillende kustplaatsjes, zooals Kedah, Prye Dock en Krian. Hier ligt een groote mailstoomer van de P en O Navigation Company,³¹ die des middags de reis naar ’t vaderland gaat aanvaarden, daar komt een Rangoonstoomer³² binnen, en tusschen al die groote mailbooten in varen de ‘sampans’, een eigenaardig soort van schuit, van achteren met twee

Steiger in de haven van Penang met sampans, circa 1895.

uitstekende konten net als een zwaluwstaart, waarin de veerman staande staat te roeien en den passagier toeroept of hij u naar land brengen mag.

Gewoonlijk zijn het bewoners van Britsch-Indië die de passagiers afhalen, de zoogenaamde Tammels of Klingaleezen,³³ woonachtig in Madras, maar men heeft er ook veel Chineezen onder.

Met groote belangstelling zag en luisterde ik naar kapitein Elliots bevelen, en 't was werkelijk interessant om te zien hoe subtiel de *Langkat* tusschen de groote en kleine booten doorlaveerde, totdat hij op een goed plaatsje kwam waar de kapitein het goed vond om het anker te laten vallen.

Nu was het tijd om mij reisvaardig te maken, want men had mij beloofd om mij te komen afhalen. Enfin, ik was vlug genoeg klaar, hoewel ik mij nog lang niet wel gevoelde. Het duizelde en draaide mij nog in mijn hoofd.

'Na! Mevrouw Klobben! Is u nog niet klaar?' hoorde ik eindelijk eene mannestem, die ik zeer goed herkende, want deze behoorde aan Muller, de man mijner vriendin Ida, Milly, bij wie ik zou gaan logeeren.

'Zeker! Meneer Muller,' antwoordde ik, 'ik ben klaar hoor!' En ik stelde mij voor den spiegel om mijn hoed op te zetten, zoo'n sportshoed, waar Jan erg het land aan heeft, bewerende dat het geen hoed is voor een dame. Ik heb hem natuurlijk kalm laten praten, want wat heeft een man nu voor verstand van hoeden. Toen strikte ik nog de voile vast, en Sientje was klaar. Ik ging naar buiten en daar stond mijn vriend Muller met den kapitein op de brug te praten.

'Hallo! Frau Klobben,' zeide hij, 'u ziet er bepaald uit als een jong meisje. Men zou u niet aanzien dat u een reis voor de gezondheid moet maken.'³⁴

'Maar dat is ook het geval niet Muller,' zei ik, 'deze keer heelemaal voor plezier hoor, en – voegde ik er trotsch aan toe – voor de wetenschap!'³⁵

'Aha!' lachte hij, 'voor de wetenschap! Nu, dat is ja interessant!'

Ik vraagde naar zijne vrouw en naar de kinderen. Alles was volkomen wel en in orde, en mevrouw Muller was heel blij dat zij mij zou terugzien.

'Komaan! Zullen we dan nu maar gaan?' vraagde hij. 'Waar is uw bagage? Hé "Tambi", "Tambi"!' schreeuwde hij den Sampanskerel toe, 'kom eens naar boven en haal de bagage.' 'Tambi' is de naam waarmede men zulk een bewoner van Madras aanspreekt.

De bewuste 'Tambi', zwart van aangezicht met pikzwarten ringbaard, een rooden hoofddoek om het hoofd gebonden en een rood met wit gestreepten mousseline kahin³⁶ om de lendenen en tusschen de beenen doorgestoken, kwam boven, en ik tilde hem mijne bagage voor. Deze soort menschen spreken

vrij goed Maleisch, maar met een eigenaardig accent, ook laten zij de letter 'rrr' veel hooren.

De bagage werd in de 'sampan' geladen, en vervolgens gingen wij erin, nadat ik kapitein Elliot eerst goedendag gezegd en hem hartelijk bedankt had voor de goede zorgen. Wij roeiden nu tusschen groote en kleine booten door, zoowat tien minuten lang, en kwamen vervolgens aan de 'jettee', de uitstek van 't havenhoofd, een fraaie, geheel overdekte pier, die zich in zee uitstrekt. Ik bewonderde deze constructie en vond dat de Engelschen wat hunne gebouwen aangaat, eenig zijn. Een lange promenade leidt naar de straat waar een menigte wagens, palankijns met paard,³⁷ en Klingkoetsiers op 'sycen'³⁸ en 'djinrickshaws', die kleine Japansche karretjes waar een Chinees voor loopt, staat te wachten.

Onze bagage werd door koelies door het havenhoofd naar de straat gebracht, en de 'sampanman' kreeg zijn betaling, namelijk tien cents, dollarcents, waarvan er honderd in een Mexicaansche of Japansche dollar gaan, welke laatste men 'Yen's' noemt. Tegenwoordig is er een nieuwe munt geslagen

Een jinrickshaw, circa 1900.

en uitgegeven, namelijk de Singapore Dollar,³⁹ een muntstuk met eene jonkvrouw erop en een machine daarnaast, die aan een vélocipède⁴⁰ doet denken. Of 't een Humber⁴¹ of een Whitworth⁴² is, weet ik echter niet. Ook komt het mij vreemd voor dat bewuste jonkvrouw, die, zooals op een bal masqué als een Grieksche godin gekleed is, een fiets bij zich heeft, daar men dan toch gewoonlijk een korte rok of broek aantrekt. Ik heb de modeplaten nagezien, maar ik kon geen dergelijk fietscostuum vinden, met tunica en helm op.

Ik was verbaasd over den miniemen prijs die mijn vriend Muller den sampanman betaalde, en zeide hem dat.

'Wel, dat is volgens het tarief betaald,' zeide hij. 'Alles heeft hier een tarief, en men betaalt per persoon niet meer dan drie dollarcenten. Voor twee personen zes en voor de bagage vier. Nu krijgen de koelies ook nog wat, en dan nemen wij een palankijn en rijden naar huis.'

Verscheidene koetsiers kwamen schreeuwende naar ons toe om vracht, zoo ook de Chineezers die 'djinrickshaws' of, zooals wij dat onder ons noemen, 'hendrikjes' hadden, maar vriend Muller jaagde ze weg en nam een 'garry',⁴³ zoo noemt men de voertuigen in de Engelsche koloniën, en wij namen er plaats in.

Het eerst kwamen wij voorbij het 'gouvernementshouse', een kolossaal groot gebouw, driehoekig blok, van rooden steen opgetrokken, waarin zich al de kantoren van 't gouvernement bevinden. Iedere stad, al is zij nog zoo klein, heeft in de Engelsche koloniën zulk een gebouw.

Hier heeft de 'Resident Counsellor'⁴⁴ zijn kantoor, hier zijn de kantoren voor de openbare werken, van 't onderwijs, voorts het Engelsche en ook het Hollandsche postkantoor, enzovoorts, enzovoorts – en alles is grootsch en rijk ingericht, en men kon wel zien dat de Engelsche portemonnaie goed gevuld is niet alleen, maar dat de Britten er ook royaal meê zijn.

De wegen zijn prachtig, maar dat is geen wonder, want aangezien de heuvels van het eiland Penang over het algemeen uit graniet bestaan, is dit gemakkelijk te verkrijgen. De gestraften bikken de steenen tot kleine stukjes en deze worden op de wegen gelegd, die hierdoor zoo hard als cement worden. Men vindt er dan ook nooit stof of modder. Na den regen zijn de wegen even schoon en glad als altijd.

Onze weg voerde voorbij andere gouvernementshuizen, die er echter niet zoo smakelijk uitzien, en die de witkwas hoog noodig hebben. Dan kwamen wij voorbij een hotel aan den eenen kant, waarvan niets bijzonders te zeggen valt, en aan de andere zijde ziet men de 'esplanade', een keurig gemaaid groot

grasplein met boomen eromheen; op Java zou men zeggen ‘alloon alloon’,⁴⁵ doch zonder regentswoning en waringinboomen, en achter ’t plein ziet men de zee weder, dat wil zeggen de Straat die Poeloe Penang scheidt van het vasteland, de Provence van Wellesley.

Op het plein staat het gebouwtje der cricketclub, een soort sport, waaraan de Engelschen zooals algemeen bekend is, verslaafd zijn.

Wij reden St. Georgestown, zoo heet de stad, verder door, en kwamen een menigte rijtuigen, ‘garrie’s’ en ‘hendrikjes’ voorbij. Aan de noordzijde van ’t plein staat de Town Hall, een gebouw dat aan een Europeesche schouwburg doet denken.

Beneden is de ‘library’, wij Hollanders zeggen ‘bibliotheek’, en boven de concert-, tevens balzaal. Het is een mooi gebouw, met een platform, waar men heen en weder wandelen kan.

Het was ongeveer tien uur toen wij de stad doorreden, de tijd waarop de heeren naar hunne kantoren gaan, want in de Engelsche koloniën begint de ‘business’ pas om dien tijd. Wanneer de kantoren in de Hollandsche koloniën geopend worden, dan keeren de Engelsche bureaulisten zich nog eens even in hun bed om. Om negen uur staan zij op, slurpen op hun gemak hunne chocolade met toast en pisang daarbij, en om halftien maakt men zich pas gereed om naar de kantoren te gaan, waar men dan den heelen dag blijft. Des zaterdagnmiddags worden de kantoren tot maandagmorgen gesloten, een uitstekende maatregel, niet alleen uit een godsdienstig oogpunt beschouwd, want de meeste Engelschen, zoowel de ‘Europeans’ als de ‘Eurasians’, houden strikt aan hunne godsdienst en gaan geregeld ter kerke, maar ook omdat het billijk en recht is dat ondergeschikten ook eens een vrijen dag hebben, die zij hier voor eigen genoegten kunnen besteden.

Meer dan erg is het toch dat er in vele landen des zondags gewerkt wordt, dat de kantoren geopend zijn, en men zelfs niet eens weet of het een zondag of een weekdag is. Het is niet genoeg dat ondergeschikten, waaronder handels-employés, tot na het sluitensuur moeten werken: de zondag, die toch iedere werk- en sjouwerman in Europa vrij heeft, wordt hun ook nog afgenomen, de gelegenheid om ter kerke te gaan wordt hun ontnomen, zoodat men het hun niet kwalijk nemen kan wanneer zij niet aan hunne godsdienst houden. Zij hebben nooit eens een dag dien zij voor zichzelf kunnen besteden, en waarop ze geheel vrij zijn.

Vriend Muller wees mij de ‘Court’ aan of het gerechtshof, waar de gerechtszaken behandeld worden. Het gebouw ziet er ook niet erg smakelijk uit.

Aardiger is het zusterklooster aan de overzijde, door een muur omringd, met een aardigen tuin ervoor, waarin een menigte hooge boomen. Voorts gingen wij voorbij het Oriental Hôtel, het hotel van Penang, waar men duur en tamelijk middelmatig kan logeeren, en dat niet in den schaduw staan kan van een der First Class Hôtels van Singapore. Er is ook weinig aan te zien, en het doet van buiten heelemaal aan een dergelijke inrichting denken. Alleen heeft men er een mooi gezicht op de zee en de daar tegenover liggende Provence.

Wij reden nu door mooie straten en kwamen in de zoogenaamde aristocratische wijken van de stad St. Georgestown. Prachtige huizen, villa's gelijk, aan weêrskanten, Europeesche zoowel als Chineesche woningen door elkander, de laatste zich kenmerkende door hun wansmaak en opgesmukte pracht.

Het verrukkelijkste om te zien vond ik de lanen, namelijk de boomen aan weêrskanten der straten, bloeiende en bijna bezwijkende onder hunne bloemenpracht. Wat voor boomen het zijn, en hoe ze heeten, weet ik niet. Op Java heb ik ze nooit gezien, tenminste niet in de tuinen of op de erven, nog minder in de straten. Misschien zijn ze te Buitenzorg in den botanischen tuin wel, dat weet ik niet en kon ik mij niet meer herinneren.

Op Penang zijn de straten er mede beplant en ziet men niet anders dan trossen lilah en paarsche bloemen, gelijk seringgen, andere roze en roode bouquets op en in de takken der boomen, die een liefelijken geur als van de meidoorn hebben. En dan die boomen, met bladeren als die der linde, waaraan gele bloemen, die ook verrukkelijk ruiken, en die de grond bezaaien met de afvallende bloemen, zoodat het is alsof er een geel tapijt op den grond ligt.

Eindelijk waren wij aangekomen.

Vriend Muller bewoonde met vrouw en twee kinderen, allerliefste jongens, een aardig huis in Anson Road, dicht bij Macalister Road, welke laatste een breede lommerrijke laan is, en die tevens eene der vele wegen is welke naar de heuvels leidt.

Mevrouw Muller, een Duitsch vrouwtje, was zeer hartelijk en verheugd mij te zien; wij hadden vroeger al eens met elkander kennismemaakt op een racebal,⁴⁶ en later had zij bij ons gelogeerd. Dadelijk kreeg ik een koud glas limonade, en zij vraagde mij schertsend of ik er ook wat whiskey in hebben wilde, welke vraag mij verontwaardigde, maar zij antwoordde lachende dat ik er maar aan wennen moest, want dat alle dames in de Engelsche koloniën whiskey drinken.

‘Dat is wel mogelijk,’ antwoorde ik, ‘maar ik zal er mij niet aan overgeven, ik vind het zeer “unladylike” om sterke dranken te gebruiken.’

Dienzelfden dag bleef ik thuis, want eerlijk gezegd was ik onplezierig gestemd door de zeereis en het was of ik het schommelen van de boot nog gevoelde, mijn hoofd schommelde nog steeds onophoudelijk meê.

Ik keek eerst zo'n beetje rond in de kleine huishouding van Emily, mijne vriendin, want ik begreep dat een Engelsche huishouding heel anders is als onze echt Hollandsche; het interesseerde mij om die van naderbij te leeren kennen.

In de eerste plaats zijn de huizen anders. De woning waar onze vrienden in woonden, was er een met een verdieping, zooals bijna alle huizen aldaar. Men heeft er ook wel die op palen staan en die heeten dan 'bungalow'. Deze zijn gewoonlijk echter dicht, dat wil zeggen zonder veranda, en de zoogenaamde voorgalerij is geheel afgesloten, met deuren en ramen erin, wat aan de eene kant zeer noodzakelijk is daar het te Penang kolossaal waaien kon, en men op die wijze met een open veranda met meubels en al zou wegwaaien. Het zijn van die rukwinden die men in 't Engelsch 'squalls' noemt.

Dit huis was er dus een met een verdieping. Beneden werd gegeten en had meneer een soort kantoor, ook een donkere kamer om fotografieën klaar te maken, want Muller was amateur en deed zeer veel daaraan. Vooraan was eene vestibule of inrij, waar Emily hare planten had, eene prachtige collectie chevelures en orchidaeën, die meest allemaal bloeiden en die zijzelf van de 'Hills' hadden meêgebracht. Eene gemakkelijke trap voerde naar boven, en dan kwam men 't eerst in de zoogenaamde 'drawingroom', een lang salon, in tweeën verdeeld, voor met mooie nette meubels, schilderijen op ezels, Makart-bouquetten,⁴⁷ enzovoorts, en achter als eene tuinkamer ingericht, waar ook de piano stond en waar 'baby' op een matje op den vloer lag te spartelen en te kraaien, opgepast door eene Kling-aja (baboe),⁴⁸ afkomstig uit Madras, Britsch-Indië. Links waren de slaapkamer en kleedkamer van meneer en mevrouw, rechts mijne kamer, naast de kinderkamer.

Wat een genot, direct de reiskleêren uit te mogen trekken, en sarong en kebaya⁴⁹ aan te doen. Emily was in een japon gekleed, zwarte rok en blouse gelijk een heerenhemd met een das, heel netjes en stijf ingeregen.

'Lieve kind!' zei ik tegen 't jonge vrouwtje, 'moet je uit? Of ben je uit geweest?'

'Wel neen!' zeide zij, 'geen van beide, mevrouw Klobben, ik ben iederen dag zoo. Dat is nu eenmaal mode in Engelsch-Indië.'

'Wat zeg je daar?' riep ik vol verbazing uit. 'Je bedoelt toch niet dat je van 's morgens vroeg tot des avonds laat een corset aantrekt?'

‘Jazeker!’ antwoordde zij. ‘Zoodra ik des morgens buiten kom, ben ik al zoo, en zoo doen alle dames hier in Penang.’

‘Maar dat is de malligheid toch een beetje te ver gedreven,’ riep ik vol verontwaardiging uit. ‘Ik heb wel gehoord dat de dames des morgens een peignoir of een “gown” aandoen, aangezien die Engelsche bleekneuzen sarong en kebaya “shocking” vinden, maar dat ze den heelen dag met een stijve japon rondloopen, dat wist ik waarachtig niet. Weet je wel dat dat zeer ongezond is, lieve kind!’ zei ik. ‘Daarom zien die Engelsche misses en madams er allemaal zoo goor en perkamentig uit. Begrijp je dat niet?’

Emily lachte en antwoordde niets. Zij dacht zeker: Laat die ouwe theetan-te maar preken!

‘Dan mag ik zeker ook niet in sarong en kebaya buiten komen?’ vroeg ik, ‘en zal ik maar een “gown” aantrekken.’

‘O neen, dat wil ik volstrekt niet hebben,’ zeide mijn vriendinnetje, ‘u moet het u zoo makkelijk mogelijk maken. Buitendien houden Frits en ik veel van een mooie sarong en kebaya, en zou ik het ook gaarne willen dragen, maar wat kan men eraan doen, het is nu eenmaal niet reçu⁵⁰ in Penang, de Engelsche dames nemen ’t je kwalijk, en ’s lands wijs ’s lands eer, nietwaar?’

‘Ja Milly, je hebt gelijk in dat opzicht!’ antwoordde ik, ‘maar men kan alles wijzigen, en alles heeft ook zijne grenzen. Dat inrijgen moet ik ten hoogste afkeuren, het is werkelijk nadelig voor de gezondheid, en je zult zien dat je lief frisch bakkesje er later net zoo goor en perkamentachtig uit gaat zien als dat van de Engelsche dames!’

‘Het is niet te hopen,’ lachte Milly, en verliet daarop de kamer.

Ik keek eens rond. Het was een zeer gezellig klein vertrekje, met toilettafel, spiegelkast en houten ledikant. Ik zag dadelijk dat men aldaar niet zooveel werk schijnt te maken van de bedden als dat op Java en trouwens bij Indische menschen over ’t algemeen de gewoonte is. Wij tuigen onze ledikanten bijzonder mooi op, hangen er een dubbele klamboe omheen, die aan de tent wordt vastgenaaid, gewoonlijk van binnen witte of gekleurde tule, van buiten mooi klamboegoed of vitrage, met breede kanten en stukken van gekleurd lint. Het beddegoed hebben wij menschen uit de Hollandsche koloniën ook meestal fijn en met gehaakte of geborduurde kanten, en kleine strooken aan de kussens en goelingsloopen, welk laatste meubelstuk ik aldaar geheel miste, en waaraan men verslaafd is.

Daar lagen op mijn bed slechts twee kussens, hoofdkussens, en de ‘goeling’ mankeerde. De goeling, die gezellige kameraad, die vertrooster in leed

en smart, en die iemand zoo verkwikken kan wanneer men zijne vermoede ledematen op het zachte bed uitstrekt met hem, den 'onmisbare', bij zich. (Een goeling is een lang rolkussen, op Java, en verder in de Hollandsche koloniën, overal in gebruik.) En het mooiste van alles is, dat de Engelschen dit meubelstuk ook wel kennen, en dat zij het notabene (ik bloos terwijl ik dit neerschrijf) – Heeren en dames! Neemt het mij niet kwalijk, Sientje was het niet die den goeling zoo gedoopt heeft – 'Dutch wife' noemen!

Ik bromde iets van 'ongemakkelijk', toen ik dan tot die ontdekking kwam, en het speet mij dat ik geen 'Dutch wife' had meêgenomen. Het bed was heelemaal zeer eenvoudig, met een tule muskietengordijn eromheen, dat er maar zoo omgehangen wordt, van voren zonder opening, zoodat men er des avonds met een snelheid van nul komma vijf in kruipen moet, wil men niet dat men een ontelbare massa muskieten tot gezelschap krijgt.

Het spreekt vanzelf dat ik Milly dadelijk om een rolkussen of 'goeling' vroegde, maar zij had er geen, wat mij geweldig hinderde. Zou ik aan Jan telegrafeeren om er met de eerste de beste boot één te sturen? Laat zien, hoe zou ik dat telegram opmaken.

'Klobben Medan.
Send Dutch wife.
Klausine.'

Neen, dat ging niet, dat was al te gek. Wat zouden die ambtenaren van den Post- en Telegraafdienst wel moeten denken? Niets meer of minder als dat de heer Muller, handelsman, er een gekke logee op nahield.

Ik besloot dan maar om erom te schrijven, voorloopig zou ik er zelf één improviseeren, en dat deed ik ook. Ik rolde een paar rokken en japonnen op, bond er bandjes omheen, en ziedaar, ik had een mooi rolkussen, wel een beetje slap in zijn lendenen, maar enfin, dat ging toch wèl.

Ja ja! Sientje! Wie niet sterk is, moet slim zijn!

Des nachts schrikte ik er echter geweldig van, want aangezien ik niet gewoon ben om er een zwarten goeling op na te houden, snelde ik mijn bed uit, en viel met een smak op den grond, hevig door dat lange zwarte ding verschrikt, niet anders denkende dan dat het een slang was. Toen herinnerde ik mij weêr alles, en moest daarop om het geval lachen.

'Als je eerst baden wilt?' hoorde ik Milly's stem buiten de deur, 'de badkamer is vlak naast de kamer, maak die kleine deur maar open!'

'Dat is een idee,' antwoordde ik, en stiet het deurtje open.

Jawel! Daar zag ik de badkamer beneden, en een houten trap die daarheen leidde. In alle huizen der Engelsche koloniën is dit zoo, en waarlijk geen onpractisch idee. In profonds négligé⁵¹ kan men er zich toch heen begeven, en ook weder op dezelfde wijze in de slaapkamer terugkeeren, en wat is aangenamer en frisscher dan direct na het opstaan te gaan baden, zoo wel des morgens als des middags. Geheel verjongd en opgefrischt komt men uit het bad weder ten voorschijn.

Er was een gecementeerde bak in de badkamer, en daarboven een kraan waaruit het water komt. Heel Penang heeft zulke waterleidingen, en het water wordt in buizen van de 'Heuvels' geleid, waardoor de heele stad St. Georgestown van water wordt voorzien.

Eindelijk was ik dan gereed, en kwam buiten, dat wil zeggen in de huiskamer, waar Emily met haar kinderen aan het spelen was.

De kinderen waren nogal practisch gekleed, vond ik, dat wil zeggen, alleen de oudste, in een enkel hemdje met een kort broekje. De jongste daarentegen, 'baby', zooals alle zuigelingen zelfs nog tot hun vierde jaar, wanneer er nog geen andere gekomen is om hem af te lossen, genoemd worden.

'Wat voor soort luiers heeft dat kind aan?' vroegde ik aan Milly.

'Wel, een gewone driehoek!' antwoordde zij, 'dat is hier algemeen de mode.

Zie, zoo doet men: deze hoek wordt in die lus gedaan en dan vastgebonden, net als een broekje.'

'Ik kan het niet practisch vinden,' zeide ik. 'Ik ben nu al 46 jaar, en heb niet alleen zelve zes kinderen gehad, maar zeker ook wel een dozijn opgepast van vrienden en kennissen, maar een model luiers zooals deze heb ik nog nooit gezien! Enfin, men is nooit te oud om te leeren! En heeft dat kind altijd een lange jurk aan?'

'Ja!' zei Milly lachende, en tegen de 'aja' (zoo zegt men in de Engelsche koloniën tegen een baboe): 'Geef baby eens hier, aja!'

Tot mijn onuitsprekelijke verbazing zeide dat mensch:

'Very good! Ma'am!!!'

Ik wilde mijne verbazing hierover te kennen geven, maar vergat het, doordat Milly mij dat jurkje zien liet. Het was heel mooi, van fijn batist, met opnaaiseltjes en kanten, maar zeer onpractisch om dat een jong kind dagelijks aan te trekken. Ik zeide Milly dan ook behoorlijk mijne meening, en zij deed niets als lachen en zeggen dat ik groot gelijk had.

Ik vertelde haar daarop hoe kleine kinderen in de Hollandsche koloniën worden gekleed, namelijk met een langen luiers die als een sarong met een

band wordt vastgemaakt en die de beenen heelemaal bedekt. Verder met een heel kort baadje voor overdag en een kebaya met lange mouwtjes voor de nacht. Mijn lieve Milly vond dat ook praktisch en aardig, en zou zulke kleeren maken als zij weer eens een baby verwachtte.

Zij vertelde mij voorts nog dat kleine kinderen nooit de deur uitgaan of ze hebben een mutsje op, 't zij van tule of fijn batist, dikwijls ook van wol, en een mantille⁵² om de schoudertjes. Zoo gaan zij des middags om vier uur rijden, wanneer het nog snikheet is.

'Enfin,' zei ik, 'laten wij dat kleine kindergesprek nu maar staken, en vertel mij iets over de bedienden. Ik zie dat je er een vreemd stel op nahoudt. Chineezen en Klingen⁵³ door elkander.'

'O! Spreek me niet van de bedienden,' klaagde mijn vriendinnetje. 'Het is een kruis hier, zij zijn zoo vreeselijk brutaal. Heeft u er in Deli geen last van?'

'Het gaat nogal,' zei ik, 'natuurlijk zijn zij niet zoo onderworpen als op Java. Daar kan men er toch dagelijks tien aan iederen vinger krijgen, maar wanneer men wat van Jobs geduld en Salomo's wijsheid heeft geërfd, dan kan men het ook wel met hen volhouden. Ik heb mijne bedienden tenminste al lang, en hoop ze nog wat langer te houden ook. Met Chineezen werken kan ik echter niet, die zijn me in de eerste plaats te brutaal en in de tweede plaats te eigenwijs.'

'Hier zijn zij vreeselijk brutaal,' antwoordde mevrouw Muller, 'en buitendien krijgen ze verbazend hooge traktementen. Die Kling-aja heeft twaalf dollars per maand, en de Chineesche die op kleine Frans past, dertien dollars, en wat doen ze nog, alleen maar op zoo'n kind passen en een beetje waschen, anders niets.'

'En vind je het niet griezelig om zoo'n klein kindje door zoo'n viesche zwarte meid te laten oppassen? Het is toch algemeen bekend dat Klingen allesbehalve zindelijk zijn. In de eerste plaats heb ik wel eens gehoord dat zij zich met castorolie⁵⁴ insmeren en dan nog andere dingen gebruiken voor medicijnen, enzovoorts – waar ik maar liever over zwijgen zal?'

'Ja, ik begrijp u wel,' antwoordde Milly, 'dat is werkelijk het geval, maar wat moet men doen, zij is nogal goed voor het kind en men moet roeien met de riemen die men heeft.'

Ik bekeek de Kling-vrouw nu eens nauwkeuriger. Wel had ik dikwijls zulk een Britsch-Indisch product gezien, maar nog nooit op deze manier, als kinderjuffouw. In Deli zijn er ook vele, maar die verhuren zich niet als bedienden bij Europeanen, dat zijn alleen de echtgenooten van de Kling-koelies op de 'estates', menschen bestemd om goten en afwateringen te maken, en het is

bij hun mode, precies het tegenovergestelde als bij de mahomedanen, dat eene vrouw er een stuk of wat mannen op nahoudt. Een gezellige mode, waar ik, Sientje Klobben, hartelijk voor bedanken zou; me dunkt naar de pijpen van één man te moeten dansen is al meer dan genoeg. Zoo een echtgenoot bezorgt de vrouw al voldoende grijze haren, hoewel ik er gelukkig nog geen enkele heb, vooral wanneer zoo'n tingeltangel of een Komodie Stamboel⁵⁵ – Janboel, zeggen de spotters – in 't land is.

Stel je voor dat je bijvoorbeeld vier mannen hebt, en iedere morgen van alle vier dat gemopper moet aanhooren van 'Sientje de koffie was zoo slap, de eieren zijn slecht, de knopen zijn van de kebaya af' of 'er is een scheur in de slaapbroek', enzovoorts. Lieve hemel! Dan zou het leven immers heelemaal niet om uit te houden zijn.

Ik hoop maar, dat die mode nooit bij ons Europeanen wordt ingevoerd, en dat zal wel niet, want bij ons zijn er over 't algemeen meer meisjes dan jongens.

Een Klingsche vrouw als 'aja' of baboe (ik geloof dat 'aja' een Klingsch woord is) had ik dus nog nooit gezien, en ik bekeek de bewuste jonge vrouw met belangstelling.

Hoewel zwart, bepaald zwart, had zij geen onaardig gezicht. Gewoonlijk zijn het zeer mooie vrouwen, en zij hebben een beelderig fijn profiel met groote schitterende oogen, kleine volle monden, waarin altijd de 'sirih',⁵⁶ en zeer fijne beweeglijke neusvleugels.

Het haar is opgemaakt met een scheeve scheiding, wat bij ons vroeger ook mode was, en wat mijzelf zooals ik mij herinner in mijne jonge jaren zeer goed stond.

Dan hebben zij ook een wrong of een 'kondeh', maar die is zoo prachtig in elkaar gefrommeld dat die gewoonlijk heelemaal scheef zit. Hun kleederdracht is mooi en flatteert hun. Een heel kort nauwsluitend buisje of 'bolero' omsluit hunne taille en boezem, daarover hangt eene draperie, van gewoonlijk wit of ook vuurrood mousseline, die verder als een rok om de heupen geplooid wordt, en die tot de enkels neerhangt. Dikwijls is deze draperie echter van andere met goud of zijde bewerkte stof, maar natuurlijk is dit gene dagelijksche dracht. Voorts hebben zij een menigte goudwerken en bonte steenen aan hun lijf, zij zijn er als 't ware mee behangen, en een Klingsche vrouw zal zich liever in haar eten te kort doen, dan geene goud of liever gezegd koperwerken dragen.

Om de enkels heeft zij ringen, om de armen armbanden, zoowel om de polsen als om het bovenste gedeelte van den arm, dicht bij de schouders. Voorts

Een Klingalese vrouw,
circa 1900.

kettingen om den hals en wat het mooiste van alles is, niet alleen oorringen in de groote oorlellen, maar ook ringen in den neus en in de neusvleugels.

Ik moest bekennen dat deze 'aja' er tamelijk zindelijk uitzag in haar helder wit stijf gestreken mousseline, waarbij de zwarte kleur dubbel afstak, en toch vond ik haar minder frisch, en met leedwezen zag ik hoe zij kleinen 'baby' kuste, want ook zij rook naar castorolie.

'Hoelang heb je die vrouw al?' vroegde ik Milly.

'Wel zoowat een jaar,' antwoordde zij, 'nu is ze goed geworden, maar in 't begin was het een vreeselijk brutaal wezen, en ik heb dikwijls op stel en sprong gestaan om haar weg te jagen, maar met veel geduld heb ik haar nu

tenminste zoo ver gekregen dat zij te dulden is. Verbeeldt u eens mevrouw, dat ze vroeger naast mij op een stoel ging zitten.’

‘Wat blief je?’ zeide ik verontwaardigd, ‘en heb je dat mensch toen niet een duw gegeven dat ze op den grond rolde?’

‘Neen! Maar ik heb haar wel aan het verstand gebracht dat dit niet te pas kwam; later zag ze mij een glas limonade drinken, en toen vroegde ze mij ook om limonade, zeggende dat ze zoo’n dorst had. Enfin, ik kan u niet zeggen hoe ontzettend brutaal dat mensch was. Het ging zelfs zoo ver dat zij in onze badkamer ging baden, maar toen is Frits toch zoo boos geworden dat hij haar een pak slaag gegeven heeft.’

‘Nu, dat was ook wel verdiend,’ merkte ik aan, ‘ik geloof dat Jan dat ook wel zou hebben gedaan.’

‘En ik ben waarlijk veel te goed voor de bedienden,’ vervolgde mevrouw Muller, ‘want het is mijn gewoonte om hun van alles te geven. Zij krijgen thee en koffie als wij het drinken, en heb ik iets extra’s, dan krijgen zij ’t ook.’

‘Ik zou ze,’ antwoordde ik grimmig, ‘laat ze maar gewoon water drinken hoor!’

‘En buitendien moeten ze als porceleinen popjes behandeld worden. Daar heeft u nu bijvoorbeeld de Chineesche “aja”, die werkelijk zeer goed is, maar denkt u dat zij het kind op straat wil dragen, of het sportkarretje zelve wil voortduwen? O, neen! Als Frans des middags gaat wandelen, dan moet “toekang ajer”⁵⁷ of “toekang kebon”⁵⁸ – ook Chineezen – meê om hem te dragen of ’t karretje te duwen.’

Ik sloeg mijn handen in elkander. Welke een toestand! Welk een behandeling!

Ik keek de Chineesche vrouw eens aan. Het was een echte Macaosche⁵⁹ met een ruime Chineesche broek aan van geoliede zijde en een dito Chineesche kebaya. Behalve die kleeding kon men aan de oogen wel dadelijk zien dat zij tot de dochteren van het hemelsche rijk behoorde. Zij stonden nogal scheef in haar hoofd. Opmerkelijk was het echter hoe blank haar huid was; menig nonnaatje⁶⁰ had jaloersch daarop kunnen worden.

Zij rolde met Fransje over den grond, en ik moest bekennen dat zij het kind anders heel goed bezig kon houden. De opvoeding van den kleinen bengel was geheel aan haar overgelaten. Zij sliep in de kinderkamer, gaf hem te eten, baadde en kleepte hem aan, maakte hem in slaap wat de Kling-‘aja’ ook met de ‘baby’ deed, zoodat Emily zich heelemaal niet met de kinderen te bemoeien had, en deze des morgens al de deur uit waren, terwijl papa en mama nog lagen te slapen.

Tegen mij waren deze vrouwen ook familiair, wat wij van onze Soendaanesche of Javaansche baboes niet gewoon zijn. Zij vraagden mij dadelijk uit, waar ik vandaan kwam, of ik een man had en kinderen, hoe lang ik dacht te blijven, enzovoorts, kwamen vrij mijne kamer binnen, en bekeken alles wat ik in mijn koffer had.

Toen ik iets vraagde, deed de Macaosche net zoo of ze 't niet hoorde, want ik had dat nogal op een bevelenden toon gezegd, die de madam niet scheen te bevallen.

Ik veranderde dus van taktiek, en vraagde op zeer beleefden en zoetsappigen toon hetzelfde aan de Klingsche en liet dit met een 'koepang' (Engelsch tiencentstuk) vergezeld gaan, die in hare hand verdween, en met het grootste genoegen deed de 'aja' mij nu dezen dienst.

Om twaalf uur gingen Milly en ik aan tafel, Muller was naar zijn kantoor gereden, en kwam nooit thuis eten. In de stad zelf, dicht bij de kantoren der heeren, is eene restauratie waar men zijn 'tiffin'⁶¹ krijgen kan, en daar gaan de handesluis naartoe om te eten.

Zoo deed Muller ook. Ik had weder gelegenheid om iets nieuws te bewonderen, en er een oordeel over te vellen. Een Chineesche 'boy' bediende aan tafel. Nu dat was voor mij natuurlijk geen nieuwtje meer, want de meesten hebben in Deli ook Chineesche bedienden, maar wat ik eigenaardig vond, eigenaardig omdat het nu eenmaal tot hunne volkenkunde behoort, dat deze 'boy' schoenen aanhad, namelijk echte Chineesche schoenen, en een soort van witte zijden slobkousen. Ook had hij een zwarte hoed met een rooden kwast op. Verder was hij keurig netjes gekleed in witte zijde, en ik maakte bij mijzelve de opmerking dat zoo'n sinjeur in de eerste plaats een groot tratement moet hebben, en in de tweede plaats ook lange vingers moet hebben om zulke toiletten te kunnen bekostigen. Het eten smaakte mij heerlijk. 'Verandering van spijs doet eten', en dat was met mij ook het geval. Maar geen rijsttafel. In de Engelsche koloniën kent men de rijsttafel niet, tenminste niet dat wat wij onder rijsttafel verstaan, namelijk onze echte Javaansche rijsttafel, die zoo eenig is van smaak. Wel krijgt men wat rijst met drooge visch, enzovoorts, 'om de gaatjes te vullen die er nog in de maag zijn overgebleven', maar smakelijk is anders. Ook bestaat er een Bengaalsche rijsttafel, met allerlei ingrediënten erbij, zoo ook een soort van kerriesoep, de beroemde 'mollygatawnysoep',⁶² maar voor mijn part kunnen ze al dezen poespas houden, als ik maar mijn bordje rijst krijg met de 'sajoor lodèh',⁶³ enzovoorts, en wat 'sambal gorèng'.

Eraan verslaafd, zooals de meeste Indische menschen, ben ik trouwens niet, en aardappelen of brood kan Sientje net zoo goed eten als rijst. Wij kregen bij Milly eerst gebakken visch, toen mutton met boontjes, daarop prachtig roastbeef met doperwtjes. Toen kwam de rijst, 'om de gaatjes te vullen', en voor de aardigheid, om eens te proeven hoe of een Chineesche kok rijst kookt, nam ik er wat van. Ik moet zeggen dat de 'currie' van eieren zeer goed was, maar men krijgt er niets anders bij als wat drooge visch, de onvergetelijke 'chutney', wat komkommer met klapper aangelengd, en gebakken aardappeltjes in heel dunne schijfjes. Enfin, meer is ook niet noodig wanneer men eerst zooveel lekkere voorgerechten en later nog een smakelijken pudding nakrijgt.

Er zijn echter zeer veel menschen in de Engelsche koloniën die niets anders eten dan driemaal per dag 'currie and rice', en dat is wel een beetje te veel van iemands goedheid geveerd, vind ik. Ik vraagde Milly of zij niet van een Javaansche rijsttafel hield.

'O! Dol veel!' antwoordde zij, 'en ook Frits is er een liefhebber van.'

'Nu!' antwoordde ik, 'als je 't dan goed vindt, dan zal ik er eens een voor je klaarmaken, ik zal dan zelf naar de pasar gaan en de ingrediënten daarvoor inkoopen.'

Milly vond het aardig dat ik dat wilde doen en mij die moeite voor hen getroosten wilde, maar zij meende dat het veel te vermoeiend voor mij was.

'Wel neen!' antwoordde ik, 'thuis sta ik zoo dikwijls zelf in de keuken, want denk maar niet dat Jan zoo gemakkelijk is.'

De lezer zal misschien bij zichzelf denken dat het egoïsme van me was, maar dat moet ik pertinent tegenspreken, het was werkelijk onbaatzuchtige menschenliefde en er kwam geene zelfzucht bij te pas. Wij spraken dan met elkaar af dat ik die rijsttafel den volgenden dag zou klaar maken, omdat het dan een zondag was, en Muller thuis bleef.

Des middags gingen wij toeren. De Mullers hadden een aardig klein wagentje met een 'Burmah poney',⁶⁴ en zoo reden we dan uit, met een hoed op en een voile voor, en ik vraagde Milly of ik ook handschoenen moest aantrekken.

Zij antwoordde dat het niet noodig is, hoewel vele dames het toch doen.

Wij zaten op het voorbankje, en de Chineesche 'aja' met kleinen Frans op het achterbankje, 'baby', die nu zijn mantel om en zijn kaper⁶⁵ op had, hoewel ik het drukkend warm vond, en ik meende dat het kind dadelijk flauw moest vallen, op haar schoot.

Des middags had Milly mij gezegd dat wij om vier uur klaar moesten zijn, want dat dat in de Engelsche koloniën het officieële uur is om uit rijden te gaan.

‘Maar Milly,’ riep ik uit, ‘zijn we hier in Meerenberg?’⁶⁶ Mensch, om vier uur draai ik me nog eens even in bed om, of slapen jullie ook niet hier?’

‘Neen, dat doen we nooit!’ antwoordde zij, ‘en als we gaan liggen, dan zijn wij om drie uur toch alweêr op. Maar u moet precies zoo doen als u wilt hoor!’

‘Nu, als je ’t aan mij overlaat Milly, laten we dan zeggen dat vijf uur een goede tijd is, ja?’

Zoo reden we dan om circa kwart voor vijven uit, en ik bemerkte dat er een Javaansche koetsier op den bok zat, wat over ’t algemeen het geval is; ook heeft men er veel Kling-koetsiers of ‘sycen’.

Wij gingen door die mooie straat, Northam Road, en weder bewonderde ik de fraaie huizen en bloeiende boomen langs de wegen.

Mevrouw Muller wees mij de sociëteit aan, een zeer mooi gebouw, ook aan de zee gelegen, met een grooten fraai onderhouden tuin ervoor. De huizen rechts van Northam Road liggen allemaal aan zee, en men heeft er steeds dat verrukkelijk gezicht op die zeestraat en de bergen van het vasteland. Dit alles bij elkander genomen, de fraaie wegen, de prachtige huizen, de zee met het vasteland aan den eenen en de bergen aan den anderen kant, maken het eiland Penang werkelijk tot een verrukkelijk romantisch oord vol natuurschoon en heerlijke panorama’s, welk geheel men wel een paradijs zou kunnen noemen, wanneer het er niet zoo ontzettend warm was. Want niet alleen overdag is het er drukkend heet, maar ook de nachten zijn er zoo warm dat men bijna niet slapen kan, en men dikwijls vermoeider opstaat dan dat men slapen gaat.

In dat opzicht heeft Deli alles voor, het klimaat is er veel frisscher, de nachten overheerlijk koel, en wanneer het overdag drukkend geweest is, dan begint de koelte toch reeds om zoowat zes of zeven uur en begint men te herleven.

Steeds bleef de zee ons gezelschap houden en zagen wij het water door de takken der boomen glinsteren. Zooals ik reeds gezegd heb, wonen Chineezzen en Europeanen door elkander, en men kan die dadelijk onderscheiden door hunne rijke doch smakeloze pracht. Men maakt in de Engelsche koloniën geen onderscheid tusschen de Europeesche of de Chineesche ‘esquires’. Zij denken: den eenen zijn dollar is even goed als die van den anderen, hetzelfde of men een staart draagt of niet. Ik kan het met hen niet eens zijn; volgens mijne bescheidene meening is de verhouding in de Hollandsche koloniën tusschen de gestaarte broeders en de Hollanders, tusschen de bruine broeders en de Europeanen, beter, verstandiger, en veel meer politiek. Doch laat

ik maar verder zwijgen, want wat weet Sientje ervan. Tegen dat zij een stem krijgt in het parlement, zou zij hun daarover wel eens de waarheid kunnen zeggen; zoolang dat echter nog niet het geval is, is het maar beter dat zij haar mond houdt.

Wij reden verder door, den weg op naar de Hills, en kwamen aan Klawei, alles met dito mooie wegen en villa's.

Er is een gebouw dat bijzonder mijne aandacht trok, en dat is het gebouw der 'Mercantile Bank', in één woord grootsch en statig, met een cricketveld voor 't huis, zoowat in de nabijheid der racebaan.

Daar in de buurt is ook een lawntennisclub, en verderop gaat men door een andere laan voorbij het kerkhof naar de Hills en de beroemde waterval. Toen wij er voorbij reden, waren verscheidene heeren en dames druk aan het lawntennissen, een zeer gezonde beweging, maar wel een beetje vermoeiend en warm, vooral wanneer men al oude knoken heeft.

Wij reden nog voorbij het hospitaal en de gevangenis, en ik zag beide met eenige huivering aan, de gevangenis, omdat dit gebouw met hooge muren omgeven er zeer onguur, hoewel gastvrij, uitziet, en het hospitaal, omdat ik aan de vele slachtoffers van Deli-malaria dacht die, alhier opgenomen, hieruit weder weggedragen werden naar hunne laatste rustplaats.

Door Macalister Road reden wij vervolgens naar de stad terug, en gingen langs het strand bij de esplanade, om daar een weinig heen en weder te wandelen. Het was er heerlijk koel; de zeebries die uit zee kwam, verkwikte ons, en in de verte zagen wij de lichten van al de schepen die in de haven lagen.

Daarop keerden wij huiswaarts, want het werd voor de kinderen te frisch, en buitendien was het voor hen tijd om naar bed te gaan. Morgen was er weer een nieuwe dag!

De markt van Penang

Tot mijn groote verwondering was ik om zes uur al weêr op, en 't eerste wat ik deed, was om mij te herinneren dat de badkamer zich vlak bij de kamer bevond, waarvan ik hoopte te profiteren. Ik dacht aan mijne afspraak met Milly om naar de pasar te gaan, in gezelschap van meneer den kok, die van mevrouw al den vorigen avond zijne orders gekregen had. Milly had mij gezegd, dat het haar gewoonte was om tot half acht te blijven liggen; ik moest haar dat maar niet kwalijk nemen, en zelf precies zo doen alsof ik thuis was.

De 'boy' – nu zonder hoed en zonder schoenen – bracht mij een warmen

kop koffie met toast en ananas, en nadat ik die had opgedronken, kleepte ik mij spoedig in een witten peignoir aan, zette mijn hoed op en liet een 'hendrikje' of 'djinrickshaw' of 'karetta hongkong', zooals men in Deli zegt, roepen. Later hoorde ik dat men die wagentjes in Penang 'langcha' noemt, en dat deed ik natuurlijk dadelijk na.

Eerst vond ik het heel vreemd om in zoo'n ding te rijden, daar in Deli geene dames van zulk een vehikel gebruikmaken, doch aangezien dit in Singapore en Penang wel het geval is, vond ik er niets in om het na te doen.

Wel had mevrouw Muller mij haar wagentje aangeboden, maar ik had ervoor bedankt, omdat ik het eigenaardiger vond om gebruik te maken van een 'rickshaw'. De Chineezzen die zulk een wagentje trekken, loopen zeer hard, bijna zoo hard als een paard, en men zit er zeer gemakkelijk in, kan natuurlijk nooit een ongeluk krijgen, of het zou zijn dat men achterover valt met de beenen in de lucht, doch dat gebeurt ook zelden. Ik herinner mij nog een aardigheid aangaande zoo'n 'djinrickshaw'. Er was namelijk eens een oude 'Sinjo',⁶⁷ klerk bij 't residentiekantoor te Medan, die niet wist wat een 'kareta lemboe' was, aangezien men op Java een 'lemboe' (os) 'sappi' noemt, en hij dat woord 'lemboe' nog nooit gehoord had. 'Kareta lemboe' beteekent dus 'ossenkar', een kar die door een trek-os getrokken wordt, maar ons klerkje vraagde aan Jan: 'Een karèta lemboe meneer, is dat een karretje waar te Singapore een Chinees voor loopt?'

Ik stapte dus in mijn 'hendrikje', en de kok met zijn mand in een ander. Aangezien die koelies echte (singkéhs) baren⁶⁸ zijn, spreken zij heelemaal niets of weinig Maleisch, en het was dus goed dat de kok hun kon uitduiden waar wij zijn moesten, want ik zelf was immers ook een vreemdeling in Jerusalem, hoewel de kok niet bijzonder goed geluimd scheen, wat ik wel begreep, want Chineesche bedienden zijn zoo vreeselijk eigenwijs, en willen niet hebben dat men zich met hunne zaken bemoeit. Dat ik dus dezen dag zou gaan koken, en een vreemde hem orders zou geven, was hem hoogstwaarschijnlijk een doorn in 't oog.

Wij reden door de stad, namen Penang Road, waar ook de stoomtram door loopt, en kwamen daar aan het eerste pasargebouw, een prachtig overdekte lange hal, waar de verkoopers zitten en hunne waren uitstallen. Ik dacht bij mij zelve, nu dat ziet er allemaal goed uit, en alles is weêr eenig en practisch, zooals met alle Engelsche gebouwen het geval is. De pasar is hoog opgebouwd en men gaat verscheidene treden eener trap naar boven, waar de verkoopers links en rechts zitten.

ALEXANDRA HOTEL

Weg in Penang met stoomtram, circa 1900.

Eerst komen de groentenverkoopers, en ik zag er zoowat hetzelfde als wat men op de pasar te Medan ziet, gewone groentensoorten, zooals boonen, sla, 'sawi' (een soort andijvie), 'bajem' (een soort spinazie) en prachtig groote koolkoppen, die 't meest uit Rangoon worden aangevoerd. Verder waren er natuurlijk soorten van inlandsche groenten die de inlanders bij hun rijst eten.

Verderop kwamen de Chineezzen die varkensvleesch verkoopen, en dit vleesch ligt keurig netjes gerangschikt op wit marmeren toonbanken, die ieder oogenblik met frisch water worden afgespoeld.

Het varkensvleesch is er zeer goedkoop, veel goedkooper dan in Deli; het kost maar achttien cent een kattie (een Indisch gewicht),⁶⁹ niet te vergeten: achttien dollarcenten, daar men het Hollandsche geld in de Engelsche koloniën heelemaal niet kent. En wat de 'kattie' aangaat, bestaat er te Penang en verder maar één soort kattie, en hoort men niet, zooals te Medan, van een 'kattie besaar' (groot gewicht) of een 'kattie ketjil' (kleine kattie). Ik kocht van het varkensvleesch en deed het bij den kok in zijne mand.

De kok keek verbaasd zuur en toen ik hem over iets vraagde, kreeg ik bijna geen antwoord. Ik herhaalde mijne vraag, die namelijk was hoeveel de kippeneieren aldaar kosten, en de brutale vlegel durfde mij toch te zeggen dat hij het niet wist.

Wacht vriendje, dacht ik, dat zal ik je inpeperen, als je nu denkt dat ik je noodig heb, dan heb je het glad mis. Het is toch wel wat erg om mij door zo'n Chinees te laten brutaliseeren.

'Zeg "cook"; zeide ik hardop tegen hem, 'weet je wat, het is geloof ik maar beter dat je stilletjes naar huis gaat. Je hebt zeker veel werk thuis, en zoo niet, dan kan je toch beginnen om voorloopig de kippen te slachten en te plukken. Geef de mand maar hier.'

Ik had namelijk al dadelijk opgelet dat een menigte kleine Kling-jongetjes achter mij liep met manden, die graag wat dragen willen en blij zijn wanneer zij een cent daarmee verdienen kunnen. Dit halfnaakte zwarte volkje, kinderen van ongeveer zes of acht jaren, krijgen namelijk thuis niet te eten en worden door de ouders uitgezonden om zelf wat te verdienen. Ik wist dat, want Muller had het mij den vorigen avond verteld.

De kok vond het heel goed, en zoo bleef Klausine dan alleen achter op die groote markt tusschen al dat volk.

Ik wenkte zo'n kleine nikker om mij te volgen, en begon nu in te koopen alles wat ik dacht noodig te hebben voor de rijsttafel. Natuurlijk was ik geducht aan 't afdingen, kreeg ik alles verbaasd goedkoop, veel goedkooper

dan in Deli, niet alleen vleesch, visch, enzovoorts, maar ook de kruideniers-waren, zooals suiker, aardappelen, enzovoorts.

Mijn kleine volgeling sprak zeer goed Maleisch, en ik liet hem een cent zien, op welk gezicht de groote zwarte oogen begonnen te glinsteren. Nu ging ik kruiden zoeken, zooals, 'kemiri',⁷⁰ 'lankoewas',⁷¹ 'serèh',⁷² 'koentji',⁷³ enzovoorts, en tot mijne groote verbazing waren die niet te krijgen, en die kruiden had ik toch zoo hoog noodig. Ik vraagde links en rechts aan Klingen en Chineezzen, maar niemand begreep mij, verstond mij zelfs. Nu was het wel aanneembaar dat al die kruiden aldaar andere namen hebben, maar niettegenstaande dat, waren zij toch niet te vinden, hoe ik ook rondkeek en zocht. Ook wilde ik zwarte rijst hebben, die erg lekker is wanneer zij met bruine suiker, de zoogenaamde 'arènsuiker', een soort palm, wordt gekookt, met eene saus van klappermelk, maar er was noch bruine suiker noch zwarte rijst te vinden.

Hm! dacht ik grimmig, en was inwendig uit mijn humeur: jullie Britten weten nog niet wat lekker is! Daar zijn nog wel andere zaken, welke goed smaken behalve whiskey en 'mutton'!

Enfin, er was niets aan te doen, en ik besloot dus om met mijn kleinen nikker naar de groote markt, de vischmarkt, te gaan, die in Beach Street is, zooals men mij gezegd had. Dat was allemaal goed en wel, maar mijn 'hendrikje' begreep mij niet en ik wist niet welken kant ik uit moest om naar Beach Street te komen.

Goede raad was nu werkelijk duur, doch beter duur als niet te koop. Er kwam een engel uit den hemel om mij te helpen, in de vorm van een zwartgebaarden Kling, met een rooden hoofddoek op, die hoogstwaarschijnlijk mijne hulpeloosheid gezien had, en belust op een tien dollarcentstukje, nu zijne hulp kwam aanbieden.

'What Mrs. want?' vraagde hij, en ik was stom van verbazing over dezen Engelsch sprekenden engel in den nood.

Ik antwoordde ook in het Engelsch en maakte hem begrijpelijk waar ik heen wilde, en wat ik koopen wilde.

'Oh! Nevermind. I will go with Mrs.,' zeide de schavuit, en nam een 'rickshaw', waar hij zich met den kleinen nikker inzette, en daarop mijn Chinees wenkte hem te volgen. Hij maakte eene beweging alsof hij mij een kushand toewierp, maar dat was slechts een groet; daarop bracht hij zijne twee handen aan zijn hoofd en stamelde:

'Mrs.! Little money, little help! Poor man!' Ik wierp hem een 'koepang' toe, die hij behendig opving, en toen reden wij verder door, gingen door eene menigte

Beach Street in Penang, circa 1910.

straten, waar nu op den vroegen ochtend al een drukte en beweging was van belang, menschen die schreeuwden, menschen van alle natiën, 'rickshaws', rijtuigen, ossenkarren, enzovoorts. Aan weêrskanten zag men niets anders dan kleine winkeltjes, zooals kruidenierswinkels, vruchtenstalletjes, ijsdépots, wandelende Chineesche restauraties, waar men gebakken eendenpootjes en varkensvleesch kon krijgen, voorts Chineezee die stroop en ook geprepareerd ijs verkoopen. En dit was nog niet op zijn drukst. Om tien uur, wanneer de kantoren aanvangen, dan is daar in die straten een leven en beroering dat men er bijna met zijn vehikel niet door kan en veel kans heeft om te caramboleeren.⁷⁴ De Chinees die de wagen trekt, moet onophoudelijk schreeuwen en roepen, opdat de menschen die voor hem uit loopen, uit den weg gaan zullen.

Eindelijk kwamen wij door het drukste gedeelte der stad, de zoogenaamde Beach Street, waar zich al de handelskantoren bevinden, de straat van de 'business'. Door de Zijstraat⁷⁵ reden wij vlak op het prachtige pasargebouw aan, waar vooraan een fontein staat en een kleine markt alleen voor vruchten, die hoog opgestapeld op elkander liggen.

In de eerste plaats zag ik er eene hooge pyramide van ananassen, van het gewone of kleinere soort die men ananas van Mauritius noemt, op Java ook wel bekend onder den naam van 'Ananas Bógór', verder stapels met meloenen, pisangs, manga's, pompelmoezen, en kleine sinaasappelen, welke laatste soort ook meest allemaal van Rangoon komen, en daarom peperduur waren. De ananassen kreeg ik twee voor drie cent, en zoo waren de andere vruchten ook naar evenredigheid goedkoop, behalve de pisangs die nogal duur waren. Klappers kosten er twee cent 't stuk, dus de halve prijs die men te Deli betaalt.

Ik moet eerlijk bekennen dat ik genoot. Wat is nu prettiger voor een vrouw die met hart en ziel, tot in 't merg zelfs huisvrouw is, dan op zulk een pasar rond te slenteren, daar naar de prijzen te vragen, af te dingen, en alles dan goedkoop, spotgoedkoop, te krijgen. Vreemd is het dat er alles per gewicht gaat, zooals groenten en vruchten ook, die toch gewoonlijk per stuk worden verkocht.

Ik waschte mijne handen, die door het bevoelen der vruchten vuil geworden waren, aan de fontein, en ging toen met mijn 'majordomus'⁷⁶ en mijn nikkertje naar de groote markt, die, ook geheel overdekt, zich tot aan de zee uitstrekt, en waarin een kolossale ruimte is voor de verkoopers. Hier is de plaats waar de slaggers het rundvleesch en ook schapenvleesch uitstallen. Ik bleef daar zeker een half uur staan, zoekende en voelende en het prachtige rundvleesch bewonderende dat er te koop was. Het slachtvee komt grotendeels van het schiereiland Malakka, dus van den overkant, en wel uit het

onafhankelijke Maleische rijk Quedah of Kedah, dat, hoewel tribuutplichtig aan Siam, toch geheel op zich zelve staat. Het zijn feitelijk Siameesche ossen, die aan fijnheid van vleesch en grootte gelijk staan met onze Madureesche ossen, hoewel zij er van buiten anders uitzien.

Geen wonder dat Engelschen zooveel van roastbeef houden, men begint te watertanden wanneer men dat sappig malsche, met een rand van vet, vleesch ziet. Ook hier ligt alles op wit marmeren tegeltjes, zindelijk en rein.

Verderop is de vischhal, aan wier uiteinde men de zee zien kan.

Ik sloeg mijne handen in elkander toen ik die zeebewoners daar allemaal bij elkaar liggen zag, sommige nog spartelende op het witte warmer. Daar waren botjes, tongvisschen, de Indische schellevischen, garnalen, kreeften, inktvisch, zwaardvisschen, ja zelfs haaien, gewone en hamerhaaien. Het was werkelijk hoogst interessant. En nu volgde een geschreeuw, een gejoel en geroep, want ik was de eenige dame op die markt, en iedereen meende natuurlijk dat hij zijn visch aan mij wel kon kwijt raken.

Ook was er een krokodil, en het beest leefde nog; van tijd tot tijd sperde het zijn bek open, maar het was akelig om te zien hoe men het plaagde en sarde, en ik riep een politieagent, een Maleier, die daar in menigte rondloopen in unifom van een bruinachtig soort geel keper,⁷⁷ en zeide hem dat plagen te verbieden. Al is het maar een krokodil, zoo'n beestje heeft toch ook gevoel.

Ik ging nu aan 't koopen, en nu was ik werkelijk stom van verbazing zoo goedkoop als de visch wegging, beste vrienden! Dat wil wat zeggen als Sientje stom van verbazing is! Garnalen kocht ik voor twee cent, genoeg voor vier gerechten, groote kreeften met eieren twee stuks voor één cent, een mooie zee-paling voor een koepang en een stuk Indische schellevisch voor des avonds voor twaalf cent!

Wat kan men goedkoop leven in de Engelsche koloniën. Geen wonder trouwens dat alles er goedkoop is, men heeft er geene in- en uitvoerrechten. En toch klagen de bewoners steen en been dat alles duurder wordt, en dat komt door den lagen koers van den dollar. Men vertelde mij dat alles voor een jaar of vijf geleden de helft goedkooper was, en voor tien jaar kreeg men zeker alles cadeau! Dat moet wel, volgens de regel van drieën. Ik vraagde nu aan mijn majordomus waar 'kemiri' (kruiden voor de rijsttafel), enzovoorts te krijgen was, en of hij het wel kende.

'Oh yes Mrs., Kling man all know, every Kling know!'

Komaan! dacht ik, daar schieten wij dus meê op, en ik stapte weder in mijn 'langcha' en reed hem achterop. Gelukkig was ik zoo verstandig geweest om

al mijne inkoopingen bij mij te nemen. Alles lag netjes in pisangbladeren gewikkeld onder mijn zitplaats, en de vruchten waren in de mand. Het was wel een eenigszins gek gezicht, maar op die weg komen bijna geen Europeanen; buitendien was het nog vroeg, en niemand kende mij.

Opeens zag ik de 'rickshaw' met mijn majordomus niet meer.

'Hé!' zei ik, en stiet mijn Chinees, die het erg warm had en zijne zweetdropelen met een heerlijk schoon lapje afveegde, 'eh! manah olang kling?' (Waar is die Kling?)

'Bo! bo! bo! bo!' was alles wat ik uit hem krijgen kon, hetgeen zooveel beteekent als 'neen neen!' of 'ik weet het niet', en daarbij maakte hij drukke gesticulaties met armen en hoofd.

Nu nog mooier! dacht ik, daar zit ik nu midden in de groote stad Penang, en nu is die Engelsch sprekende Kling met een eend en de 'trassie' (kruiden voor de rijsttafel) op de loop. Die twee zaken had ik hun in bewaring gegeven, omdat die eend zoo kwaakte, en stel je voor dat Sientje met zoo'n kwakend beest door de stad rijdt. Men zou meenen dat ik zelf dat geluid maakte. Ook de 'trassie' had ik maar wijselijk bij hun gelaten; het is erg lekker en erg onmisbaar bij de rijsttafel, maar 't ruikt een beetje onaangenaam.

Natuurlijk volgde ik dadelijk Mullers raad op, namelijk om wanneer ik in verlegenheid was of den weg niet wist, naar een politiestation te gaan, waarvan op iederen hoek der straat een is, en aldaar om hulp te vragen. Gewoonlijk is er wel een Europeesche 'inspector of police', en die menschen, zeide Muller, waren steeds zeer beleefd en behulpzaam. Zoo deed ik dan en liet mijn Chinees verder rijden, totdat wij aan een politiestation kwamen. Daar stapte ik uit en vraagde naar den weg, en de Bengalees of 'Sikhs' die er de wacht hield en die een paar woorden Chinees sprak, duidde hem uit waar ik zijn moest. Gelukkig kwam ik in Penang Road mijne deserteurs weêr tegen, die bezig waren om naar mij te zoeken, en die mij verloren hadden door de verbazende drukte die er in die straten heerschte. Zij waren namelijk een zijweg ingeslagen en mijn Chinees had dat niet gezien.

Ik was erg blij dat ik mijn eend teruggevonden had, het beestje was wel goedkoop geweest, het kostte maar vijfentwintig centen, maar dat wil men toch ook niet gaarne verliezen, vooral wanneer het van andermans geld is.

Mullers huis was nu gemakkelijk terug te vinden, en ik kreeg weer een kus-hand van den Kling, dien ik met nog een tiencentsstuk gelukkig maakte.

'Ik dacht dat u verwaald was,' zeide Milly, 'ik heb me een weinig ongerust over u gemaakt.'

‘Wel lieve kind,’ zei ik, ‘zoo iemand als mevrouw Klobben komt overal terecht hoor! Precies als een kat, altijd op de pootjes terecht!!!’

Nu gingen wij samen aan het uitpakken en ik vertelde aan Milly hoeveel ik ervoor had betaald, en verantwoordde het geld op den laatsten cent. Zij sloeg de handen in elkaar van verbazing en ook van verontwaardiging, want nu kwam zij tot de onaangename ontdekking dat de kok haar dagelijks bestal, wat trouwens iedere kok doet, als hij het maar niet al te bont maakt.

Eieren bracht hij gewoonlijk mee twee voor vijf cent en ik had voor de twee drie cent betaald. Ook visch en groenten had hij altijd zoo veel meer berekend, en de vruchten scheelden meer dan de helft in prijs.

‘Ja! ja!’ zeide ik, ‘zulke jonge vrouwtjes worden meestal door de bedienden beetgenomen. En daarom begrijp ik niet, lieve Milly, dat je niet van tijd tot tijd zelf eens naar de markt gaat om te zien of de kok je niet bedriegt, en je van de prijzen op de hoogte te stellen. Dat moet eene jonge huisvrouw steeds doen.’

Milly lachte verlegen en beweerde dat zij het zoo viesch vond om tusschen de inlanders rond te scharrelen. Hierin moest ik haar wel gelijk geven. Frisch is anders!

Na het ontbijt ging ik mij dadelijk gereedmaken voor de keuken, tot groote ergernis van Milly’s ‘cook’, die ten hoogste eigenwijs en brutaal met tegenzin mijn orders opvolgde. En het mooiste van de grap was, dat hij beweerde alles te kunnen, en als ik hem dan vraagde hoe het moest worden klaargemaakt, dan gaf hij zulke verkeerde antwoorden dat ik hem in zijn gezicht uitlachte.

Hoe het ook zij, ik had satisfactie van mijn kokkerellen, want Frits Muller en Milly smulden van mijne rijsttafel, en ik was zeer tevreden dat ik op zulke intieme wijze had kennism gemaakt met de markten in Penang.

Dienzelfden dag schreef ik aan Jan dat ik goed en wel was aangekomen, en dat het me tot dusverre uitstekend beviel, en zette onder aan den brief een postscriptum, namelijk om mij per keerende boot een ‘Dutch wife’ te sturen.

De botanische tuin van Penang

Het eerste waar Milly mij vervolgens bracht was naar den botanischen tuin en naar den waterval, een natuurtafereeltje waar de Penangers wat grootsch op zijn, en dat is niet te verwonderen, want het is werkelijk een allerliefst panorama, en het klauteren wat men doen moet, wel waard.

Natuurlijk gingen wij met Milly’s wagen en reden voorbij de racebaan, den weg op naar de heuvels. Het was een verrukkelijk frissche toer, met de kap

De ingang van de botanische tuin van Penang, circa 1890.

van den wagen open, door die mooie bloemrijke lanen van Penang, waar wij door de zeebries steeds verkwikt werden. Wij kwamen weder het mooie huis der 'Mercantile Bank' voorbij, waar al de employés dezer bank bij elkander wonen, en ik zag nu dat deze koninklijke villa 'Mayfield' heet.

Vervolgens kwamen wij aan het nieuwe kerkhof, er is nog een oud midden in de stad, het nieuwe echter ligt aan den voet van de heuvels; vervolgens aan den Chineeschen tempel en toen aan de granietrotsen, waar een menigte gestraften steenen zat te bikken voor de wegen. Dat is mooi om te zien, en ik verzocht daarom aan Milly om even stil te laten houden. Niet bijzonder hoog, maar lijnrecht gaan deze rotsen naar de hoogte, half en half begroeid met struikgewas, en daar onmiddellijk achter verheffen zich de tweeduizend voet hoge heuvels, waar hier en daar een tuin, eene villa gebouwd is, die men beneden zien kan, en die natuurlijk zoo nietig toonen dat het wel op speelgoed lijkt.

'Ik moet bekennen Milly,' zei ik, 'dat Penang allerliefst is. Het kan wel niet in de schaduw van Java met zijne grootsche natuur staan, maar lief is het ontegenzeggelijk hoor, en ik kan me best begrijpen dat de Engelschen er trotsch op zijn.'

'Wacht maar!' antwoordde Milly, 'u zult nog meer verrukt zijn wanneer u den botanischen tuin gezien heeft met den waterval. Zoo iets moois heeft Singapore niet eens.'

Wij kwamen vervolgens voorbij het Waterfall Hôtel, en iets verder ziet men een weg die naar de heuvels leidt en zeer steil is, zoodat men verplicht is om te paard te gaan of gedragen te worden. Per 'pedes apostolorum'⁷⁸ kan men natuurlijk ook gaan. Deze weg leidt naar de Gouvernements Hill, waar de zieke jongelingschap die bij 't gouvernement werkt, heen kan gaan tot herstel van gezondheid. Het is alleen voor gouvernementsdienaren. Dezelfde weg gaat echter ook naar 'de Crag', het sanatorium waar iedereen kan logeeren, en waarvan zeer veel gebruikgemaakt wordt, niet alleen door de bewoners van St. Georgestown, maar ook door vreemdelingen, speciaal Delianen, die erheen vluchten wanneer zij een beter klimaat noodig hebben, voor herstel van gezondheid of ook alleen om er een kouden neus te halen. Ook is het zeer geschikt voor jonggehuwden, die geheel voor zich zelve willen leven en eenzaam en verlaten genoeg alleen zijn in hunne wittebroodsweken, er door niemand worden gestoord, en zich de verjongde natuurkrachten tot voorbeeld kunnen nemen, zoo ook het minnegekwel der vogeltjes boven hen in de boomen, totdat de vochtigheid der omgeving, want 'de Crag' is verbazend vochtig, hen eraan herinnert dat het tijd wordt om aan de roggebroodsweken te beginnen.

Er is aldaar menig engagement tot stand gekomen. Of dat nu door de stilte of door de plechtigheid der natuur komt of dat de verrukkelijke omgeving iemand verliefd maakt, weet ik niet. Klausine Klobben heeft namelijk hoe genaamd geen verstand van dat soort liefde, die men romantische liefde of 'schwärmerische liefde' pleegt te noemen.

Jan en ik waren alleen practisch op elkaar verliefd, en dat soort liefde grenst aan de 'platonische'. Jan werd namelijk op mij verliefd door het heerlijk snertkoken wat ik kon, en hij heeft dikwijls verklaard dat hij het 'te pakken heeft gekregen' toen ik in een zeer bevallige houding in de keuken met mijn mouwen opgestroopt, den pollepel met gracieuzen zwier hanteerende en de 'snert' roerende in den keuken stond.

'Zonder gebraden uien,' riep hij mij toe, en dat herinner ik mij nog alsof het gisteren ware, en toen kwam hij later terug en zeide heel droog en flegmatisch:

'Ik heb al lang naar eene vrouw gezocht die goed snert koken kan. Juffrouw, zouden we 't samen niet eens probeeren?'

'Wat probeeren?' zei ik, terwijl ik maar bleef doorroeren.

'Wel om samen te trouwen,' antwoordde Jan. Ik weet wel dat de omgeving voor zulk eene vraag allesbehalve aanlokkelijk was, in die keuken met be-rookte muren, zwarte pannen, enzovoorts. Ik zelf had een dikke roetstreep onder den neus, die veel aan een snor deed denken en me iets manlijks gaf, maar daar letten we niet op, en met den pollepel in de hand vloog ik hem om zijn hals, ik kon het niet laten, want Jan keek me zoo trouwhartig aan, precies als Phylax de groote hond van den administrateur kon doen, en wij kustten elkaar en ik zag dat mijne roetstreep afgegeven had. Jan had ook zulk een streep op zijne wang, die later de grootste verbazing bij iedereen opwekte, zoodat we verplicht waren, om verdere argwaan te voorkomen, te zeggen dat wij samen geëngageerd waren.

Er zijn echter menschelijke naturen die alleen verliefd kunnen worden wanneer zij hoog in de bergen zijn. Daarvandaan zeker het spreekwoord dat de 'huwelijken in den hemel gesloten worden'. In de bergen is men er zooveel dichter bij.

Hier stapten Milly en ik vervolgens uit en wandelden naar den botanischen tuin, die slechts een paar stappen verder ligt. Deze tuin is omringd door de heuvels, die hem half insluiten en slechts aan den eenen kant vrij laten. Het is er in waarheid prachtig. Niet alleen dat deze tuin, die half tegen de heuvels aangelegd is, prachtige en talrijke soorten planten te aanschouwen geeft, maar de aanleg zelf getuigt van veel smaak en kunstgevoel.

Het was eene tamelijk warme en vermoeiende wandeling, want het ging steeds, hoewel zeer geleidelijk, berg op. Ik vond het dan ook zeer gewenscht om even op een bank te gaan zitten en uit te rusten, en zoo zetten wij ons onder het lommer van eenige gutta-percha boomen⁷⁹ neder, en Milly opende de mand die de kleine Chinees achter ons had aangedragen, en wij lieten ons de limonade met de boterhammen goed smaken.

Ach! Wat een verrukkelijk gezicht hadden wij op de omgeving. Dat kort gemaaide gras met bouquetten van palmen en krotens,⁸⁰ de beddingen met veelkleurige anjelieren en asters, de kleine bruggen over het riviertje, en daarachter de groene heuvels. Buitendien zaten wij er zoo koel, en de wind die van de bergen kwam, verkwikte ons. Het was dan ook met tamelijk grooten tegenzin dat Milly en ik opstonden om verder te gaan, hoewel wij doordrongen waren van de noodzakelijkheid daarvan, want het werd warmer en warmer, en we hadden nog een heel eind te loopen voordat we aan den waterval kwamen.

We gingen dus uitgerust en met nieuwen moed verder over de begrinde wegen langs prachtige en zeldzame bloeiende boomen, waarvan men de namen op een plankje in het Latijn geschreven heeft. Van tijd tot tijd ging ik eens zien hoe zulk een boom heette, maar werd er natuurlijk weinig wijzer door, want zooveel geleerdheid is bij Sientje niet te vinden.

Wij kwamen vervolgens aan het grooten waterbassin of tank, waar het water dat van de bergen komt, verzameld wordt, en dat in buizen waterleidingen naar en door de stad geleid wordt, waaruit heel Penang van water wordt voorzien. Het is gelijk een vijver, met dat onderscheid natuurlijk dat dit een gemetselde bak is. Niet ver daarvandaan komt de waterval naar beneden, en het water wordt eerst in kleinere tanks opgevangen. Deze zijn door rasterwerk ingesloten en overdekt met houten roosters. Wij kregen een glas, en dronken van het kristalheldere water, dat ijskoud was.

Daarop gingen we langs het smalle voetpad den heuvel op om naar den waterval te gaan. Het was er tamelijk steil, en Milly en ik beide hijgden weldra van vermoeienis, want Milly was wel een jeugdiger en tenerder persootje dan ik, maar zij was daarentegen ook veel zwakker.

Wij gaven echter niet op, en sjokten maar voort. Wij hoorden hem al ruischen, en eindelijk aangekomen, bleven wij verrukt, verstomd staan. Het tafereel was niet zoo majestueus grootsch, maar onbeschrijfelijk liefelijk; ik heb in mijn leven al vele watervallen gezien die zeker prachtiger waren in hunne woeste pracht, maar zoo aanvallig bekoorlijk misschien nooit als de beroemde 'waterfall' in

De waterval van Penang, circa 1910.

Penang. Door eene rotskloof stort het water zich naar beneden, sissend en borrelend, de rotsen zijn naakt en glad, omzoomd door 't sappig groen der vegetatie, waaronder zeldzame palmen, varens met reuzenblaâren, fijne chevelures en boschbloemen. Heel romantisch ligt daar een smalle brug geslagen over 't ravijn-tje, en vlak bij den val staat idyllisch in 't bosch een hindoetempeltje, waar juist eenige hindoes bezig waren om te offeren. Ik kon geene woorden vinden om aan Milly te zeggen hoe prachtig en beelderig ik dit vond.

Daarop gingen wij het bruggetje over, om naar den kleinen tempel te komen. Op het midden der brug bleven we een oogenblik staan, want daar konden we den waterval nog duidelijker in zijne pracht zien.

Verder wijdde ik mijne aandacht aan de hindoes die er aan 't offeren waren. Het tempeltje was een klein vierkant steenen gebouwtje, waarin een altaar geplaatst is, tenminste een verhevenheid, hetwelk een altaar verbeelden moet, met eenige poppen van koper, dewelke hunne godheden zijn, die mij echter noch aan de Trimurti⁸¹ noch aan Buddha deden denken.

Een Kling-bewoner van Madras B.I.⁸² bediende dat altaar en bediende ook de twee hindoes die daar buiten stonden te offeren. In de eerste plaats hadden deze beiden zich half ontkleed en droegen nu slechts een mousseline doek om de lendenen. Verder waren zij ook blootsvoets en blootshoofds, en hadden op hun hoofd en hun voorhoofd wit poeder gesmeerd, dat, lieve lezers schrikt niet, gemaakt wordt van de uitwerpselen der koe 'Nande'.⁸³ Het een en ander wordt gebrand, en vervolgens op deze en nog op andere wijze ook als medicijn gebruikt.

Milly en ik zetten ons vlak bij den tempel op een boomstam neder en keken naar de manoeuvres van deze offerende heidenen. Ik spot nooit met eenig geloof, welke gekke gewoonten ook daaraan verbonden zijn, maar nu kon ik me toch waarlijk niet goed houden. De hindoes knielden buiten neder, en kusten wel zesmaal den grond, daarop gingen ze krijgertje spelen en liepen zeker driemaal om den tempel, waarop ze weder knielen gingen, en daarop weer 'gezien' of krijgertje gingen spelen. Wonder dat het beminde kinderspelletje van 'Kees, Kees, hoe duur zijn je vijgen?'⁸⁴ nu niet aan de beurt kwam. Dit duurde zeker wel een half uur, toen gingen ze naar den Klingschen dominee, die geloof ik maar een gewone ossendrijver was, gaven hem wat centen, kusten daarop een koperen godin, en kregen daarvoor wat wit smeersel in ruil met bloemen, welk smeersel zij op hun voorhoofd smeerden en de bloemen in hun mousseline kleed bewaarden. Ik was naderbij getreden om dit alles nauwkeuriger te kunnen zien, en ik kreeg een mooie volle dubbele

‘melatibloem’⁸⁵ cadeau, waarvoor ik van mijn kant weêr een cent offerde. Ook bood die Klingsche dominee mij van dat smeersel aan, zoo maar uit zijn pik-zwart vuistje, maar aangezien ik wist uit welke ingrediënten het bestond, bedankte ik er feestelijk voor. ‘Gebruik het maar zelf!’ zei ik, ‘tegen dat Klausine Klobben een hindoe wordt, zal ze ’t misschien ook wel gebruiken.’

Langer bleven wij niet bij den waterval, het werd al warm en we wilden nog naar de serres om de bloemen te bezichtigen van wier pracht ik zooveel gehoord had. Wij gingen dus langzaam en voorzichtig terug, want het pad was nogal glibberig, gingen voorbij den ‘tank’, het waterbassin, naar den anderen kant van den tuin, en kwamen eindelijk aan de bloemhuizen.

Mijn hart ging natuurlijk open. Jan zegt altijd dat er twee zaken zijn die mij ‘in extase’ kunnen brengen, namelijk de keuken en bloemen, maar ik beweer dat dit niet het eenige is, want Jan zelf is ook in staat om mij opgewonden te maken, waarover, dat zal ik maar verzwijgen, hoewel het genoeg duidelijk geschreven staat in het begin hiervan.

Ik bleef bij iedere fraaie chevelure, bij iedere begonia stilstaan, en later was ik geheel stom van verbazing over die bloeiende orchidaëenpracht, die werkelijk eenig is. Ach wat prachtige, interessante bloemen, trossen witte, lilah, roze en geele bloemen, die mij altijd aan een zwerm duifjes doen denken. En dan die fijne geur!!!

Het spreekt vanzelf dat men nergens aan mag komen, dit staat overal in ’t Engelsch geschreven. ‘It is not allowed’, is overal het wachtwoord, maar ik vond het toch wel ‘allowed’ om mijn neus erin te steken en te genieten van den heerlijken geur dezer bloemen. Eene overtrof in geur alle andere, namelijk de vanille orchidaee, een klein bloempje dat zulk een sterken vanillelucht van zich afgaf dat men dat boven alles uit rook.

Verder bekeken wij de palmen en fijne rozen die in tonnen bloeien, en kwamen toen aan de serres waar duizenden plantjes in kleine potten staan, welke te koop zijn. Er zijn er die vijftwintig dollarcenten en ook welke vijftig centen kosten. Men kan er alle soorten planten koopen, behalve orchidaëen en rozen, die op dat oogenblik niet te krijgen waren, zoo ook waaierpalmen niet, waarnaar ik speciaal informeerde, omdat mevrouw Mormel mij verzocht had om die voor haar te koopen.

Ik deelde Milly mede, dat ik gaarne wat planten hebben wilde om ze naar Deli te sturen, hetgeen zeer veel wordt gedaan.

Wij wandelden daarop naar het kantoor, waar wij kennismaakten met den directeur van den botanischen tuin. Milly vertelde hem dat ik gaarne plantjes

koopten wilde, maar dat ze zeer zorgvuldig moesten verpakt worden aangezien ze doorgestuurd moesten worden naar Sumatra.

De directeur was zeer wellevend en beleefd en liet den 'kranie' (een inlandsche boekhouder) roepen om mij te helpen. Ik ging met hem mede. De man, ook een Kling, sprak vloeiend Engelsch, en ik schaamde mij bijna dat ik zooverre bij hem ten achteren stond, wat dat Engelsch spreken aangaat.

Wij zochten toen de planten uit: caladium,⁸⁶ chevelures, begonia's en palmen, zoo wat honderd stuks. Daarop keerden wij naar het kantoor terug, betaalden ze en kregen eene kwitantie. Ik gaf het adres van Jan op, en Milly zeide mij dat ik er verzekerd van zijn kon dat alles goed zou worden verpakt in kisten met atappen daken erop, en Muller zou wel voor de verdere expeditie zorgen. Wij namen afscheid van den vriendelijken directeur, gingen even in 't Waterfall Hôtél aan om er een glas limonade te drinken, en daarop verder naar huis.

Des middags kwamen de planten, zeer solide verpakt in vier kisten, en den volgenden dag werden zij met de boot naar Deli gestuurd.

Een tenniswedstrijd

Des middags zouden Muller en zijn vrouw uitgaan, namelijk naar hun lawn-tennisclub. Natuurlijk vraagden zij of ik ook meêdoen wilde, en mijne weder-vraag was 'wanneer zulk een grapje begint'.

'Gewoonlijk om twee of drie uren,' zeide Muller lachende, zeker lachten zij om het gekke gezicht wat ik bij deze verklaring trok, 'maar wij gaan pas om een uur of vier.'

'Dank je beleefd,' antwoordde ik, 'ik wil wel als het kan om vijf uur nkomen, maar om vier uur al mée te gaan, dat is me te vroeg hoor!'

Dat was heel goed en bleef afgesproken. Toch was ik op toen Milly om vier uur gekleed en gereed ten voorschijn kwam, met haar overhemd aan, haar das, haar zwarten rok en kleinen stroohoed op, en dat lawntennising in haar hand. Wat had zij zich weder ingeregen, zij had nota bene eene taille als van een wesp die men met twee handen wel omspannen kon.

Ik schudde mijn hoofd terwijl ik mijn kopje thee omroerde.

'Kind! Kind!' zei ik, 'wat ben je toch dwaas, omdat die andere menschen nu gek zijn, wees jij 't daarom toch niet.'

Lieve hemel! Hoe was het in Godsnaam mogelijk dat iemand er plezier in heeft om des middags in de grootste hitte op een plein heen en weder te vliegen, en er in die felle zon te gaan spelen. En dan nog wel vrouwen! Geen

wonder dat er zoovelen uitgedroogd uitzien! In plaats van bellefleurtsjes met roode wangen zien zij eruit als gedroogde appelen uit blik, en geen vuur is zelfs in staat om ze weêr te doen zwellen zooals dat met gedroogde vruchten toch wel het geval is.

Toen Muller en Milly vertrokken waren, kleeedde ik mij heel kalmpjes aan, want ik moest om vijf uur gereed zijn, de wagen zou mij dan komen afhalen.

Ik vond het wel aardig om eens in zoo'n echt Engelsch gezelschap verzeild te geraken, alleen vond ik het minder aangenaam dat ik zoo slecht met de taal was.

Ik kleeedde mij heel deftig aan, trok een zwartzijden rok aan met eene blouse van changeant⁸⁷ zijde, mijn haar en mijne kuif zaten onberispelijk, en zoo gingen we naar de Engelsche familie waar 'getennist' werd. Ik werd door Muller eerst aan 'gastheer' en 'gastvrouw' gepresenteerd, en vervolgens aan alle andere heeren en dames, die allemaal in 'sportcostuum' gekleed waren, de dames zooals Milly en de heeren in enkel sporthemden. Ik kreeg dadelijk een kouden whiskey-soda mij door een Chineeschen 'boy' gebracht, maar ik trok zulk een zuur grimmig gezicht dat de 'boy' bijna met glas en al ondersteboven rolde.

De gastheer, 'meneer Wallis', kwam direct naar mij toe en vraagde of ik liever wat thee hebben wilde met een 'sandwich', of misschien limonade. Nu had ik ergens trek in een kopje thee, maar aangezien ik niet wist wat voor een beest of zulk een 'sandwich' is – ik had daarvan nooit gehoord, en wat de boer niet kent dat eet ie niet, waarde lezers, een overbekend spreekwoord nietwaar? – zoo besloot ik maar om een glas limonade te nemen.

Daarop keek ik naar het spel van heeren en dames, hoe zij met hunne raketten⁸⁸ manoeuvreerden, hoe zij de ballen kaatsten en terug verwachtten, en hoe zij giechelden en met elkaar pret maakten.

Het was vermakelijk om aan te zien, en men zegt dat dit spel eene zeer gezonde lichaamsbeweging is, als Sientje maar niet meê behoeft te doen. Want hoe aardig en gezond ook, het moet toch eene warme lichaamsbeweging zijn, en ik zou de droppeltjes transpiratie niet willen tellen die daar in het gras rollen. En als men dan bedenkt dat die Engelschen den moed hebben om dat des middags om twee en drie uren te doen. Ik geloof dat ik zou flauwvallen als ik meê moest doen.

Ik verlustigde mij in het aanschouwen van dit uitgelaten gezelschap. Er waren ongeveer acht dames en tien heeren. Ik zag er behalve Milly geen enkele mooie dame, allen vreeselijk mager, geel perkamentachtig en uitgedroogd.

De esplanade van Penang, circa 1900.

Er waren twee Eurasians bij, mensen in Engelsch-Indië geboren, de rest waren allemaal Europeanen. Ik bewonderde hun middeltjes. Het was net of zij een liniaal hadden ingeslikt, zoo recht en stokkerig, en ik kon ze met niets beters vergelijken dan met boonenstaken. De meesten waren de eerste jeugd al voorbij, maar deden net zoo dwaas als jonge meisjes die pas van kostschool kwamen.

Tegenover mij namen zij eene tamelijk gereserveerde houding aan, en groetten mij met een zuurzoet honingmondje, terwijl zij heel langzaam spraken en tamelijk geaffecteerd waren. Over 't algemeen hadden zij iets kwijnends over zich, zooiets om 'kassian'⁸⁹ op te wekken, zoodat ik ze bijna een dubbeltje had gegeven, en hun toon was zoo medelijdend dat het me direct in de gedachte kwam dat ze zich te erg hadden ingeregeng en nu misschien benauwd waren. Maar hoe vergiste ik mij, nauwelijks was het door mijne komst afgebroken spel weder aangevangen, of al die kwijnende manieren waren ineens vergeten, men vond niets 'shocking' meer en maakte 'bokkensprongen' van 'heb ik jou daar', waar zelfs een Bengaalsche bok, bekend om zijne lange pooten, jaloersch op zijn kon. Men lachte en schertste, en de heeren knepen de dames in de magere armen dat het een lieve lust was. En dat vonden zij niet eens 'shocking'.

De esplanade met een tennisveld te Penang, circa 1900.

Esplanade, Penang.

De heeren bevielen mij over het algemeen wel. Ook zij waren in 't begin stijf en gereserveerd tegenover mij, vreemdelinge, maar op het grasveld werden zij anders. Onophoudelijk zochten zij den bodem van de whiskeyflesch, die natuurlijk dikwijls genoeg te zien was, maar dat kwam er niet op aan, een kist daarvan is geduldig genoeg.

Toen het donker was, ging het gezelschap naar binnen, en weg was alle losheid en vroolijkheid, men was weder echt Engelsch stijf en op een afstand.

Men vraagde mij natuurlijk hoe het mij in Penang beviel, waarop ik natuurlijk antwoordde, dat het mij uitstekend beviel, dat ik alleen de 'natives' verbazend brutaal vond. 'Wij "Dutchmen" zijn dat niet gewoon,' voegde ik eraan toe.

De gastvrouw was heel aardig tegenover mij, en ik werd tegelijk met de Mullers op een soiree genoodigd, waar muziek gemaakt zou worden en tevens zou worden gedanst. Natuurlijk nam ik de invitaties dankbaar aan, want het interesseerde mij, en eerlijk gezegd, houd ik dol veel van dansen, hoewel het misschien een even warm werkje is als cricket of lawntennis spelen.

Zusterklooster en meisjesschool

'Heb je lust om eens mee naar het zusterklooster te gaan?' vraagde Milly mij eens.

Natuurlijk stemde ik erin toe. Ik had veel van hen gehoord, als zijnde geheel onbaatzuchtig in hunne liefdewerken, en ik verlangde weleens nader met hen kennis te maken. Milly kwam zeer dikwijls bij hen, want zijzelve was ook katholiek.

Wij reden er dus heen, en lieten ons aanmelden bij de 'mère'.⁹⁰ Direct kwam er eene jeugdige zuster, welke 'St. Patrick'⁹¹ heette, en verwelkomde ons zeer hartelijk. Een oogenblik later werden wij bij de 'mère' binnengelaten, die in een gemakkelijken stoel zat en ons wenkte naast haar plaats te nemen. Het was een oud moedertje, stellig de zeventig gepasseerd, en nogal lijdende. Ik geloof dat ons gezelschap haar vermoeide, en daarom stonden wij spoedig op, nadat wij eerst om vergunning gevraagd hadden om het klooster en de scholen te zien, hetwelk ons gaarne werd toegestaan, temeer omdat Milly haar vertelde dat ik een boek over Penang schrijven wilde. De zuster 'Sint Patrick' ging met ons mede en vertelde ons het een en ander. Het klooster is van eene Fransche orde, en wel van 'les dames de Saint Maur',⁹² opgericht in 1850. Dezelfde orde bestaat in Parijs, en het was Père Barri⁹³ die de kloosters opgericht heeft in de Engelsche koloniën. Men heeft er drie van dezelfde

orde, die aldaar 'Holy Infant Jesus' heet, namelijk eene te Singapore, eene in Penang, en eene in Malakka. Ook in Rangoon is er een. Zij doet zeer veel goed, want hoevele weezen worden er niet opgenomen en aldaar liefderijk verzorgd zonder dat er eenige vergoeding voor gevraagd wordt.

Op dat oogenblik waren er tweehonderdvijftig boarders,⁹⁴ behalve de externe kinderen natuurlijk, die dagelijks de scholen bezoeken. Van die tweehonderdvijftig interne leerlingen waren er ongeveer maar vijftig die betaalden, de rest was er opgenomen uit menschlievendheid. De zuster liet ons alle zalen zien, zoowel de slaap-, eet- en speelzalen. Natuurlijk was er wel verschil tusschen de betalenden en niet betalenden. De slaapzaal der eersten was groot en ruim en de keurige heldere ledikanten der kinderen stonden als soldaten naast elkander. De cel der zuster die de wacht heeft over deze kinderen, is er vlak naast. Wij mochten deze cel zien, en er is zeker niets eenvoudigers en meer bekrompen denkbaar dan zulk eene cel, waar slechts het hoognoodige staat. Dit was dan de slaapzaal voor de 'firstclass boarders'. Verder was er nog een 'second class' zaal, en deze was veel eenvoudiger, bijvoorbeeld de bedden hadden geene klamboes, en men vond er niet dat fijne linnengoed der eerste klasse. Daarop zagen wij de zaal der niet-betalende kinderen, alles heel netjes ruim en frisch, maar natuurlijk hoogst eenvoudig. Ook is er nog eene zaal voor de Chineesche kinderen die er in menigte zijn en die slaaptafels hebben, en verder voor de Kling-kinderen, die met hunne zwarte lichaampjes op den grond slapen moeten op matten die overdag worden opgerold. Er zijn zeer veel Chineesche en Kling-kinderen, die christenen zijn en eene opvoeding krijgen die zich slechts tot lezen, schrijven, rekenen en handwerken leeren bepaalt. Zij worden echter op een afstand gehouden van de Europeesche kinderen.

Wij kregen ook de zaal te zien waar eene novice handwerken door de kinderen gemaakt verkoopt, maar alles was peperduur. Ik vond het echter goed om iets te koopen, aangezien dat geld voor de armen wordt besteed.

Daarnaast zijn de cellen der zusters, de eene aan de andere gelijk, en tevens de kamers voor de zieke kinderen, die dadelijk afzonderlijk gehouden worden. Dit alles is boven, op de tweede verdieping, doch nu bracht de zuster ons naar beneden, naar de klassen, waar de school reeds lang aan den gang was.

Aan iedere zuster-onderwijzeres werd ik voorgesteld, en de kinderen stonden bij onze komst op. Er waren klassen voor de Chineesche en Kling-kinderen ook, en het was vermakelijk om al die zwarte glimmende gezichtjes bij elkaar

te zien die hun 'ee bie cie' (abc) opdreunden. Er waren mooie Chineesche meisjes bij en velen waren reeds volwassen. Natuurlijk toonde ik de meeste interesse in de meisjes die van Deli kwamen, en wier ouders ik wel kende. Ook waren er kinderen van Atjeh in de kost. Deze vroomme vrouwen belasten zich tevens met het verzorgen van heele jonge kinderen, die twee of drie maanden oud zijn, en menige ouders hebben het behoud van hun kind aan de zusters te danken, om welke beweegredenen zij het dan ook aan hen hebben afgestaan. Op het oogenblik hadden zij echter geene zuigelingen te verzorgen, hoewel er wel dames in het klooster logeerden, welke zuigelingen hadden. Ook dat is een gemak en groote tegemoetkoming voor velen. Men heeft er een huis naast het klooster gebouwd, alwaar beneden de 'fröbelschool' is, en men heeft boven keurig nette ingerichte kamers voor dameslogées die uit verschillende landen, om gezondheidsredenen, naar Penang moeten, en die het refereeren bij de zusters te logeeren dan als vrouw alleen in een hôtél, en buitendien is dit logies spotgoedkoop, men betaalt er slechts f2 – zegge twee dollars per dag. Op dat oogenblik waren daar twee Hollandsche dames van Atjeh gelogeed, die kleine kinderen bij zich hadden, en wij zagen hunne baboes met de vlaskopjes in den slendang⁹⁵ gedragen door de tuin wandelen. Aardig was het ook om de 'fröbelschool' te zien. Al die kleintjes van vijf en zes jaren die bezig waren om de eerste beginselen te leeren van de Engelsche taal. In de speelzaal hingen een achttal kanarievogels, die met elkander net zooveel geweld maakten als al de kinderen bij elkaar. Achter het klooster ziet men de blauwe zee, en daarachter strekt zich het vasteland uit.

De tuin is tamelijk klein, maar toch zeer netjes aangelegd. Links zijn de eetzalen, en in iedere zaal staat een hooge stoel voor de zuster die de wacht houdt.

Ook werd ik in de kamer gebracht waar de 'mère' met de zusters het gezamenlijke maal gebruikten, en ik was erover verbaasd hoe hoogsteenvoudig alles eruitzag, hoe men slechts het hoognoodige op tafel had. 'Rice and currie' is het hoofdbestanddeel van hun voedsel, weelde of luxe is er hoe genaamd niet te vinden. Hunne salons zijn ook lang niet zoo als die in de kloosters te Batavia, Semarang of Soerabaya. Daar was wel degelijk weelde en luxe te vinden, vanaf den marmeren vloer tot aan de prachtige heiligenbeelden en schilderijen, vanaf de fraaie meubels tot aan het stucadoorwerk hunner gebouwen. Het klooster te Penang is zoo eenvoudig dat men het bijna armoedig zou kunnen noemen. Of dit echter zoo is, weet ik niet en is niet te veronderstellen wanneer men weet dat dezelfde orde van 'les dames de

Saint Maur' in Parijs veertig huizen bezit. Waarschijnlijk is die armoedige eenvoud: principe!

Ook in hunne kleeding vond ik deze zusters uit de Engelsche koloniën armoediger. De rokken veler toonden toch aan dat zij al oud en versleten waren, de mouwen hadden vetranden, de zwarte stof was min of meer rood, en in de kloosters op Java zag ik nooit anders dan onberispelijke netheid, uitmuntende in fijnheid van stof, helderheid in kap en manchetten.

Uit den naam Sint Patrick kan men wel begrijpen dat de zuster die ons geleidde, eene Iersche was. Zij was allerliefst, en haar bewegelijk mondje stond niet stil. Zij bracht ons verder naar de badkamers en andere bijgebouwen, prachtig ruim met reuzenbakken vol water, en daarnaast vindt men de kleedkamers der kinderen. Ook is er in den tuin eene overdekte loods, waar zij naar hartelust kunnen stoeien en ravotten. Daarop kregen wij de vergader- of receptiezaal te zien, een soort van pendoppo⁹⁶ zonder meubels. Hier wordt ook de prijsuitdeling gehouden, en er wordt gerecipieerd, wanneer de officiële personen het klooster eens komen inspecteeren.

Aan het uiteinde was een soort tribune opgericht, en daar stond tusschen bloemen en planten het beeld van den heiligen Joseph,⁹⁷ omringd door brandende kaarsen. De zuster knielde er even voor neder en bracht ons vervolgen naar de kapel, waar niets bijzonders te zien was.

En daarmee was ons bezoek bij de zusters afgelopen en dankten wij St. Patrick voor haare moeite. Bij het afscheid nemen viel het mij in dat het ook wel interessant zou zijn om eens het broederklooster te gaan bezichtigen, maar aangezien het voor eene vreemde dame niet zoo gemakkelijk is om er toegang te verkrijgen, dacht ik dat het verstandig zou zijn om eene introductiebrief te vragen aan de 'mère'. Ik legde de zuster mijn verlangen bloot en verzocht haar vriendelijk mij daaraan te helpen. Direct was zij gereed om mij daarmee behulpzaam te zijn, maar kwam met het bericht terug dat de 'mère' ongesteld geworden was en nu wat rustte, wat geen wonder was voor zulk eene oude vrouw. Ik kon echter te allen tijde een introductiebrief krijgen, en ik moest maar terugkomen wanneer ik wilde.

Milly en ik reden weg, en zij bracht mij nu naar de andere gouvernementsgebouwen, in de eerste plaats naar de meisjesschool, de Sint Georgesschool.

De scholen beginnen pas om half tien of tien uur, en dan leeren de kinderen des middags door. Ik was verbaasd toen Milly mij vertelde, dat er niet alleen niet zondag, zooals natuurlijk overal de gewoonte is, maar dat er zelfs des zaterdags geen school wordt gehouden. Waar of dat goed voor is, weet ik

niet, want zoover mij bekend is, houden de Engelschen toch geen Sabbath zooals de Joden.

Bij de zusters hebben de kinderen den heelen donderdag vrij. Men leert in de Engelsche koloniën maar vijf dagen in de week, heel gezellig voor de onderwijzers, maar minder aardig voor de ouders. Het was een aardig gezicht al die meisjes bij elkander te zien, over het algemeen blondkopjes met lange jurken aan en boezelaars⁹⁸ daarover en hunne lange lokken. Engelsche kinderen hebben toch over het algemeen iets bijzonder bekoorlijks en aantrekkelijks, en hun lispelend ‘yes’ of ‘no’ klinkt alleraardigst, vind ik.

Verder bracht Milly mij naar de nieuwe gouvernementsschool, hetwelk een prachtig grootsch gebouw belooft te worden, en dat in de buurt der ‘episcopale’ kerk⁹⁹ staat. De andere gouvernementsschool is tegenover de markt.

Wij namen even een kijkje in de kerk, die heel mooi en tamelijk ruim is, maar toch lang niet zoo prachtig is als de Sint-Andrew’s kathedraal te Singapore.¹⁰⁰

Een Schotsche kerk¹⁰¹ bestaat er nog niet; de Schotsche dienst wordt gehouden in de maçonnieke loge.¹⁰² Ook is er eens in de maand kinderkerk en ik gaf Milly te kennen dat ik die dolgaarne eens zou willen bijwonen. Milly gaf mij groot gelijk, en meende te weten dat dit de aanstaande zondag zou plaats hebben. Muller moest dat maar eens voor mij informeeren. Ook gingen wij even de katholieke kerk binnen,¹⁰³ zeer ruim en keurig net. Daarnaast bevindt zich het broederklooster.

Tamelijk vermoeid en warm kwamen wij thuis, en een bad en vervolgens de ‘tiffin’ was ons, zooals men kan denken, zeer welkom.

Chinese optocht en winkelstraat

Een paar dagen later spraken wij af om naar de stad te gaan en inkoopingen te doen. Wanneer men van de stad spreekt, eigenlijk heet dat gedeelte de ‘Tandjong’, dan bedoelt men daarmede het oudere gedeelte van Penang, waar een menigte straten in en door elkander loopt, waar alleen de natives wonen, en wel van alle nationaliteiten, zooals Chineezzen, voorts bewoners van Britsch-Indië in de eerste plaats, welke laatste echter ook nog in veel Kasten worden verdeeld, want die van Madras of Calcutta zijn geheel anders dan de bewoners van Bengalen, spreken eene andere taal en zijn anders gekleed. De bewoners van Bengalen worden voor ‘t leger gebruikt en soldaat gemaakt. Zij heeten ‘Sikhs’, en door hun taille, krachtig en sterk gebouwd, maken zij een mooi figuur in het leger.

Dan zijn er menschen uit Bombay en de kust van Coromandel, zoo ook Ceyloneezen die alweër andere gewoonten hebben dan de 'Tammels' en Bengaleezen, en waaronder vele christenen zijn, die veel door het Engelsche gouvernement als klerken gebruikt worden. Deze menschen kleeden zich als Europeanen, gewoonlijk hebben ze pakken aan van die vies bruine kleur als de 'policeman', en zelfs de inspecteurs van politie dragen en gebruiken schoenen. Hun haar is kort geknipt en over het algemeen spreken ze in de perfectie de Engelsche taal.

Behalve deze naties heeft men er ook Siameezen en Burmeezen, die er hun eigen tempel hebben, Japaneezen, waarvan heele wijken waar de Japansche vrouw eene hoofdrol speelt, en natuurlijk ook Maleiers. Javanen, Soendaneezen en Bayans¹⁰⁴ vindt men er niet veel, niet zooals te Singapore, waar zij heele kampongs hebben.

Wij gingen dan door dit labyrinth van straten, de meeste tamelijk nauw, met winkels links en rechts. In eene der straten konden wij niet verder, omdat er een Chineesche optocht was. Hemelsche goedheid! Wat een spektakel, wat een ketelmuziek. Hooren en zien verging ons bepaald bij dit heidensch geweld, en de optocht was zoo lang dat het bijna de heele straat versperde. Daar liepen Chineesche priesters in prachtige, bont zijden gewaden, onder baldakijn, met waardigheid voortstappende en zich kalm waaierende; de draak werd voorop gedragen met de ketelmuziek, die afschuwelijk valsch ons het trommelvlies bijna verscheurde; daar waren gongs, Chineesche fluiten en trompetten. Daarop kwamen Chineesche vlaggen en driehoekige vaandels, lappen van geele en roode zijde, met groote Chineesche letters die erin geborduurd waren. Achter de priesters liepen nog andere rijkgekleede Chineezzen, en daarna tafeltjes met eterij en draagbaren, allemaal offeranden, hetgeen alles naar den Chineeschen tempel moest gebracht worden. Wij zagen gebraden speenvarkens en geiten, Chineesche gerechten en kwee kwee,¹⁰⁵ en het allerlaatst kwamen huizen en figuren van papier, die de woning en de omgeving van den overledene moeten voorstellen, en die dan op het graf worden verbrand.

Milly's paardje, een vurig jong beest, danste en trappelde, en werd erg zenuwachtig van al dat geweld, vooral toen er Chineesch vuurwerk werd afgestoken, zoodat de koetsier af moest stappen om het vast te houden.

Eindelijk was de optocht dan voorbij en konden wij verder rijden. Natuurlijk gingen wij eerst naar Beach Street, de straat van het handelsverkeer, waar de meeste kantoren bij elkander zijn, vooral in het begin bij den Tandjong. Later

wordt zij smaller en smaller en men vindt er niets anders dan Chineesche en Kling-toko's. Wij gingen het eerst naar de Bombay-winkels, waar eene verzameling rariteiten is uitgesteld, zooals Japansche, in hoofdzaak Bombay-artikelen. Er waren prachtige zaken te koop, zooals lakwerk, paneelen met ingelegde figuren van paarlmoer, magnifique vazen, 'screans'¹⁰⁶ en deuren van zijde met goud geborduurde figuren en bloemen, enzovoorts. Ook waren er mooi gedreven zilverwerken en ik kocht voor de meisjes ieder een zilveren ceintuurgesp, tamelijk goedkoop, tenminste veel billijker als te Medan.

Men kan er ook galanteriewaren en modeartikelen krijgen. Ik kocht er dassen voor Jan, van een heel stemmige kleur. Milly zeide dat roze of blauw veel aardiger was, maar ik vond dat veel te gevaarlijk, aangezien ik hem de dassen direct sturen wilde. Met zulk een lichtgekleurde das ziet Jan er zoo jeugdig uit, en dat was niet te vertrouwen in de tegenwoordige tijden, nu er een tingeltangel te Medan was. Ik zeide dit ook ronduit aan Milly, maar deze lachte er vreeselijk om en vroegde of ik dan 'jaloersch' op Jan was. Die vraag verbaasde mij, want daaraan had ik nog nooit gedacht, en dat was trouwens niet het geval, want anders zou ik Jan toch niet een half jaar alleen gelaten hebben.

'Wel neen!' antwoordde ik tamelijk verontwaardigd, 'hoe kom je eraan, Milly? Maar zie je, de gelegenheid maakt den dief, en ik ben niet bang dat die meisjes verliefd zullen worden op Jan, alleen maar op de das, en dat is al erg genoeg.'

Verder kocht ik ook nog kripoverhemden¹⁰⁷ eerste kwaliteit voor een dollar vijftig per hemd, met de strik erbij. Ik deed er zijden zakdoeken voor mevrouw Mormel bij en een kalotje¹⁰⁸ voor Mormel.

Verder gingen we naar de Europeesche toko's, te beginnen met Pritchard en Co,¹⁰⁹ wel de beste en meest gesorteerde winkel wat aangaat confectie, tevens kleermaker, die ook eene dames-modiste heeft, welke keurige kleeren maken kan, tenminste, Milly's toiletten waren zeer smaakvol en elegant.

Er is nog een andere modewinkel, doch zoo ontzettend duur dat men bij 't noemen der prijzen vlugzout¹¹⁰ ruiken moet, wil men niet flauwvallen van den schrik.

Milly had veel in te koopen, vooral voor de kinderen, en de prijzen die ik hoorde, waren ook niet van de geringste.

Zij vertelde mij dat er eens in de twee maanden 'lappendag' of 'uitverkoop' in die winkels is, en dan kan men er zeer goedkoop koopen, zoowat voor een derde van den prijs.

Van de Europeesche toko's gingen wij naar de Chineesche, ik wilde aldaar mijn bankpapier wisselen voor Penang-noten; Milly beweerde dat dat wel ging, maar jawel, er was geen kwestie van. De Engelsch sprekende staart¹¹¹ vertelde mij zeer beleefd dat ik het maar aan de 'Dutch bank' moest wisselen. Daar was de 'Dutch bank' voor, en ik antwoordde heel barsch dat hij mij dat niet behoefde te vertellen, en ik dat uit mijn eigen wel wist.

Wij keken eens rond, en vraagden naar de prijzen, maar ik vond alles schreeuwend duur, vooral wat luxeartikelen aanging. Ik keek rond om te zien of er geene provisiën¹¹² te krijgen waren, zooals bijvoorbeeld fijne blikjes, maar er was niets anders uitgesteld als 'Morton' en nog eens 'Morton',¹¹³ bij

Beach Street in
Penang, circa 1900.

afwisseling 'Crosse and Blackwell'.¹¹⁴ Milly vertelde mij dat zij nooit anders gebruikte als deze Engelsche provisiën, Hollandsche waren ook wel verkrijgbaar bij enkele Hollandsche firma's, maar in een Chineesche toko niet.

'Beste Milly!' antwoordde ik, 'het mag zijn dat de Engelsche provisiën puik puik zijn, en met de geleien is dit ook werkelijk het geval, maar anders gaat er niets boven Tieleman en Dros,¹¹⁵ in de eerste plaats zijne fijne groenten uit blik, in de tweede plaats die uit de potten, nog niet gesproken over zijne vleesch en zijn visch. Ik ken die groenten der firma Morton wel! Zijne wortelen uit blik lijken veel op de Chineesche "obi", een aardvrucht die op de aardappel lijkt, en zijne doperwtten zijn geloof ik van de honderdste pluk, en die kan

men in de geweren doen, waar zij voor kogels dienst kunnen doen. En wat het vleesch aangaat, praat er mij niet van, men heeft een bundel hout noodig bij wijze van tandenstokers. Ik zou je danken.’

‘Ach dat is toch jammer!’ pruilde Milly, ‘ik heb u juist willen tracteeren en order gegeven om cornbeef¹⁶ met wortelen klaar te maken.’

Ik was ermede verlegen dat ik mij op die wijze uitgelaten had en wist niet hoe ik het zou goed maken.

‘Maar Milly,’ zei ik, ‘zoo is ’t niet bedoeld, ik houd er erg veel van, ik zeg alleen maar dat ik de Hollandsche provisiën zooveel beter vind. Het is alleen maar een kwestie van smaak, lieve kind. Ik ben nu eenmaal een Hollandsche

Beach Street in
Penang met rechts
Pritchard & Co.

vrouw, tenminste, geworden door mijn huwelijk met een Hollander, en 't is vrij natuurlijk, nietwaar, dat ik alles wat Hollandsch is, en vooral tegenover vreemdelingen, hooghoud.'

Milly knikte goedkeurend, en nu gingen wij naar de Hollandsche bank, want ik had ongeveer vijftig dollars Medan-noten van Jan meegekregen, en daar kon ik in Penang niets mee uitvoeren.

Ik kreeg ze daar tegen Penang-bankbiljetten geruild, maar had er aardig op te verliezen, wat mij zeer uit mijn humeur bracht en wat ik tevens 'unfair' vond ook. Want zooveel Engelsch had ik al geleerd dat ik spoedig begreep wat het woordje 'unfair' beteekent, en ik gebruikte dat zoo dikwijls als het

maar in een gesprek te pas kwam. En helaas, het komt zoo dikwijls voor. Er is zoo veel wat 'unfair' is in het menschelijk leven.

Nu gingen wij naar de kleine Kling-winkels, alwaar bewoners van Britsch-Indië verkoopers zijn. Dit zijn echter geene hindoes maar mahomedanen. In Chulia Street ziet men deze kleine hokken die winkels voorstellen moeten, rij aan rij; het is er benauwd, donker en warm, maar men ziet er niet tegen op om erin te kruipen, want de artikelen die daar te krijgen zijn, zijn werkelijk spotgoedkoop.

Het is niet noodig om een Europeesche winkel binnen te gaan wanneer men japonstoffen noodig heeft, of wit goed voor onderkleeren, of drill¹¹⁷ en keper voor heerenpakken. Hier is dit alles te krijgen, te kust en te keur, en de qualiteit is hetzelfde en de prijs zeker de helft minder.

Er was fluweel en pluche, zijden en katoenen krip, zijde in allerhande kleuren, Oxford¹¹⁸ en sitsen,¹¹⁹ mousseline, kortom, alles wat het hart eener huisvrouw van dien aard maar kan begeeren.

Ik kocht Japansch krip voor 'gowns', wij zeggen peignoirs, à vijftien cent de yard, en mooie katoentjes voor kebaya's voor de naaister en baboe Sarip, tien cent de yard. Milly nam eenige stukken uit krip eerste qualiteit, twaalf yards aan één stuk voor een dollar dertig cent.

Alles was er zooveel goedkooper dan te Medan, en dat is niet te verwonderen. Penang is immers een vrijhaven. 'Nu moet ik nog zakdoeken hebben,' zei ik tegen Milly, 'kan ik die hier ook krijgen?'

'O! Neen,' antwoordde zij, 'het is beter dat wij weder naar Beach Street terugkeeren, daar zit een menigte verkoopers voor de winkels buiten op straat en kan men erg goedkoop zakdoeken, handdoeken, enzovoorts krijgen.'

Zoo gezegd zoo gedaan, en wij keerden weder naar Beach Street terug.

Jawel, daar zaten de verkoopers, en men kan er van alles krijgen wat men zoo in de huishouding noodig heeft, zooals in de eerste plaats dan zakdoeken, waaronder fijne en tamelijk grote voor zeventig cent, handdoeken, garen, naalden, timmermansgereedschappen, inkt, papier en enveloppen, pennen, speelgoed en nog vele andere kramerijen, en alles dolgoedkoop. Men kan 't zich bijna niet begrijpen hoe zij 't voor dien prijs kunnen verkopen, en onwillekeurig vergeleek ik deze winkeltjes met den 'Pasar Glap' van Soerabaya.¹²⁰ Daar toch is ook alles te krijgen van dien aard.

Daarop bemerkten Milly en ik dat wij erge dorst hadden; ik had het trouwens al lang gemerkt, maar durfde niets te zeggen. Milly wist echter raad en gelastte haren koetsier om naar een limonadeshop te rijden, die daar in menig in de stad zijn en door Klingen gehouden worden. Wij kregen ieder een

flesch ‘raspberry’ met een groot stuk ijs erin, en betaalden daarvoor maar zes cent. Dat smaakte en verkwikte ons. Het was ongeveer half twaalf des morgens en zoo ontzettend heet dat wij bijna flauw waren van de vreeselijke hitte. Zolang wij in Beach Street en dicht bij zee waren, ging het nogal, men gevoelde de warmte niet zoo, omdat er een verkwikkende wind uit zee kwam, maar verder de stad in was het niet om uit te houden. En die nachten waren ook zoo warm dat men bijna niet slapen kon. Voor het klimaat behoeft men waarlijk niet naar Penang te gaan, of men moet doorgaan naar de ‘Hills’, dan is ’t natuurlijk wat anders.

Naar de *Hills*

Den volgenden dag gingen wij naar Ajer Hitam. Dat is een plaatsje, maar eenige mijlen van de stad verwijderd, eene vallei, waar alleen inlanders, Klings en Chineezers wonen, die er groenten planten en die iederen dag naar de stad op de markt brengen. Ook komen de meeste vruchten van ‘Ajer Hitam’, hetgeen ‘zwart water’ beteekent. Het speet mij en Milly zelve heel erg dat zij niet mee kon gaan, maar den vorigen nacht gevoelde zij zich koortsig, zoodat haar man het beter vond om maar thuis te blijven. Om mij echter gezelschap te laten hebben verzocht Milly de kinderen van hare buurvrouw om meê te gaan, alleraardigste Engelsche kinderen van acht en tien jaren, een jongen die Dickie heette, en een meisje Gladys. Het was zaterdag, en zij hadden geen school, zoodat zij natuurlijk dolblij waren dat zij met mij meê mochten. Van hunne moeder hoorde Milly vervolgens dat er den volgenden dag kinderkerk zou zijn, gehouden door den Schotschen dominee, doch niet in Penang zelf, maar aan de overkant op het vasteland, in de Provence van Wellesleye, en wel aan ’t ‘dock’ Prye zooals de rivier heet.¹²¹

De kinderen zouden ook naar die kerk gaan, en als ik lust had kon ik met hen medegaan. Zij zouden mij den weg wel wijzen. Het waren werkelijk allerliefste kinderen. De jongen met zijn echt Engelsch gezichtje keek mij met zijne blauwe oogen zoo trouwhartig aan, en echt ‘gentlemanlike’ vroegde hij of hij mijn tasch dragen mocht.

Het meisje met het lange blonde haar, haar bébéjurk¹²² en haar witte hoed zag eruit als een pop, met een kleur als melk en bloed, en een paar oogen zoo lila als de viooltjes in het groene gras.

Wij vertrokken zoo vroeg mogelijk, maar het was toch al gauw half acht en wij namen twee ‘rickshaws’, één voor mij en één voor de kinderen, om naar

den stoomtram te rijden, want men kan wel met een rijtuig naar 'Ajer Hitam' komen, ook kan een 'rickshaw' iemand er brengen, want de Chineezen die zulk een vehikel trekken, zijn ijzersterk en kunnen wel vijftwintig mijlen loopen bergop en bergaf, maar ik vond het eigenaardiger om per tram te gaan.

In Penang Road kon men instappen, maar Milly gaf ons den raad om er liever bij de gevangenis in te gaan, en zoo volgden wij haar raad, en gingen door Macalister Road en Barrack Road voorbij de gevangenis en wachtten aldaar totdat de tram komen zou.

Ik kocht voor de kinderen wat 'katjang goreng' om in den tram op te peuzelen, en nam ook pisang en suikerriet voor hen meê.

De 'rickshaws' betaalde ik vier cent per man, waarlijk weinig genoeg. Natuurlijk hebben zij ook hunne tarieven en nummers, net zoo goed als de 'sampans' en andere wagens, dat gaat allemaal per mijl, maar wanneer men in de stad rondrijdt, hoe kan men dan uitrekenen hoeveel mijlen men gereden heeft?

Daar kwam de tram en hield vlak voor ons stil. Hij ziet eruit als een omnibus en men heeft er maar eene klasse; men kan binnenin en ook bovenop gaan zitten. Wij gingen naar boven, de conducteur gaf ons kaartjes en we betaalden maar drie cent per persoon, voor een rit van minstens drie kwartier.

Wij kwamen eerst voorbij de wijk waar de 'doby's' (waschlieden) wonen, en ik zag het linnengoed der Penangers lustig te drogen hangen en in den wind wapperen.

Verder kwamen we nog voorbij prachtige Chineesche woningen, en we reden later door boomgaarden en vruchtentuinen. Vanuit mijne verhevenheid kon ik alles prachtig overzien, en het was zoo verrukkelijk koel dat ik werkelijk van mijn rit genoot. Links van ons was de weg voor rijtuigen, en daarachter waren het ook vruchtentuinen. Daar waren 'mangistans',¹²³ 'ramboetans'¹²⁴ nu nog klein, maar in volle trossen aan de boomen, daar waren 'djamboes'¹²⁵ in vele soorten, waaronder ook de 'djamboe monjèt',¹²⁶ die zijn pit, welke op een apenkop gelijkt, buiten heeft onder aan de vrucht. In Holland zijn zij bekend onder den naam van 'Atjehnoten'.

Verder waren er 'doerianboomen',¹²⁷ niet te spreken van de velden met ananas en pisangs. Voor ons zagen wij de heuvels, en weldra stoomden wij eerst klappertuinen voorbij en daarop de vallei binnen, in het eindstation van Ajer Hitam. Direct kwam een menigte Chineesche koelies op ons toesnellen, en zij vraagden mij of ik stoelen hebben wilde om naar de heuvels te gaan. Nu had

ik nog nooit gehoord dat men ook van dezen kant de heuvels beklimmen kan, en ik dacht dat dit alleen het geval was vanuit den 'botanischen tuin'.

Daarom riep ik een 'politieagent', die daar ook bij menigte rondloopen, want natuurlijk is er een politiestation, en vraagde hem het een en ander. De man, een Maleier, stond mij zeer welwillend te woord, hoewel Maleiers gewoonlijk vreeselijk onbeleefd zijn, vooral in de Engelsche koloniën, en vertelde mij dat men naar verschillende 'bungalows' die daar in de heuvels zijn gebouwd, gaan kan, onder andere naar het buitenverblijf van de zusters, en ook naar de bungalow van de broeders, die echter nog veel hooger ligt.

Ik vraagde aan de kinderen of zij lust hadden om mee te gaan, en zooals men denken kan, waren deze daarover in de wolken.

Nu gingen wij aan 't loven en bieden, over den prijs van de draagstoelen, en de politieagent deelde mij meê dat de prijs van een stoel naar de bungalow der zusters zeventig cent heen en terug is, en één dollar dertig cents naar het buitenverblijf der broeders.

Wij namen twee stoelen, de kinderen konden om en om erin gaan zitten en één moest loopen, en ik zette mij in den anderen stoel neder. De twee Chineesche koelies bonden hunne sandalen aan en tilden mij op, maar lieten mij ineens met een bons op den grond vallen, in hun gebroken Maleisch zeggende dat ik veel te zwaar was en dat ik meer waard was dan zeventig centen.

Natuurlijk was ik erg boos over deze brutaliteit en vraagde aan den 'policeman' of zooiets wel te pas kwam.

'Manja bolat là! Solong là! Sikit lebi là!' (Erg zwaar là! Help ons là! Een weinig meer là!) gilden en schreeuwden de koelies, maar de politieagent gelastte hun om meê naar 't station te gaan, wanneer zij mij niet gauw opnamen en wegdroegen. Ik was niets op mijn gemak, want ik was er zeker van dat zij zich op mij zouden wreken, en mij daarboven in het een of andere ravijn zouden werpen. Zij mopperden, zuchtten en hijgden den heelen weg over, zoodat ik hun nog bijna een cadeautje beloofde, maar gelukkig bedacht ik mij bijtijds. De brutale vlegels hadden toch hoegenaamd geen extra fooi verdiend.

De kinderen huppelden voor mij uit, en ik keek eens in de rondte. Het was een vuile kampong, met bouwvallige huizen links en rechts, waar waarlijk weinig moois aan te zien was. Wij kwamen verder door een klappertuin, en daar lag een menigte varkens in den modder te rollen, die dadelijk opstonden toen wij aangemarcheerd kwamen.

Het eerst kwamen wij aan een bosch van groote steenen, allemaal op elkander gestapeld, sommige zoo groot en hoog als huizen. Een riviertje

baande zich een weg door die steenen reuzengevaarten, en middenin zag ik een brug met een klein huisje.

Ik gelastte de koelies om even stil te houden. Bijna wilden zij dat niet, zij begonnen in 't Chineesch te schelden en te mopperen, maar nu werd ik zoo kwaad dat ik bij mijzelve dacht: ik zal jullie die brutaliteit nu toch wel eens voor goed afleeren, en jullie toonen dat ik in de eerste plaats niets bang ben, en in de tweede plaats gehoorzaamd wil worden wanneer ik jullie iets gelast. Lieve lezers! Denkt eens wat Sientje daarop deed. Ik ging op mijn stoel heen en weêr schommelen en dansen, zoodat mijne twee koelies het hard te verantwoorden kregen, en niet alleen zij, maar ook ik bijna ondersteboven waren getuimeld.

Zij begonnen te schreeuwen en hielden hun stokken krampachtig vast. Ik hoorde niets anders dan 'hóhóhóhó!!' en 'bo! là! bo! là', wat zooveel beteekent als dat ik dat niet meer doen moest, en dat ze mij wel mijn zin zouden geven.

Als je dat maar begrijpt, dacht ik, en meteen sprong ik op den grond, en gelastte hun om zoolang op mij te wachten.

Ik ging met de kinderen naar het steenen bosch, de brug over en kwam in 't kleine huisje, hetgeen een Chineesch tempeltje bleek te zijn. Van binnen was het niet mooi, en erg vuil, maar zoo in de verte zag het er werkelijk aardig en idyllisch uit. Lang bleef ik er niet. Ik begreep zelf dat wij ons haasten moesten, want het werd warmer en warmer, en ik wilde gaarne voor de 'tiffin' in Penang terug zijn.

Wij begonnen nu uit alle macht te stijgen langs een smal glibberig, uit roode leemaarde bestaand pad, en de koelies hadden werkelijk geene geringe vracht aan mij. Zij hijgden vreeselijk. Hoe hooger wij kwamen, hoe mooier de omgeving natuurlijk werd, het eene bewonderenswaardige natuurtafereel wisselde het andere af, en ik genoot met volle teugen van de heuvels voor en de valleien achter mij. De kleine Gladys werd voor mij uitgedragen, en Dick liep achter ons. Zijn mond stond niet stil, hij had zooveel te praten en te vertellen. Ik vond het heel aardig, want van deze kinderen kon ik veel Engelsch leeren, en het is dus niet te verwonderen dat ik mij menig woord in mijn oor knoopte.

Op een zeker punt, toen wij een hoek omsloegen, gekomen, zag ik een beeldrig panorama beneden mij, zoodat ik stilhouden liet om dit ten volle en lang te kunnen bewonderen.

In een diepte – was het een vallei of een afgrond? – zag ik de waterwerken van Ajer Hitam, waarvandaan de kampong tenminste van water wordt voorzien.

Daar stortte een waterval zich naar beneden, waarvan het water ook in kleine 'tanks' opgevangen wordt, daar ligt een brug schilderachtig over het ravijn, en daarnaast de buizen waaruit eene fontein hemelhoog hare waterstralen omhoog spuit. Iets verder ligt romantisch, idyllisch, eene bungalow naast den waterval, half verborgen tusschen het sappig groen, waarvan de witte muren helder afsteken tegen het roode graniet der heuvels. Het was een mooi, verrukkelijk gezicht, ik kon er mijne oogen bijna niet van afhouden.

Een paar honderd voet hooger, niet zoo heel ver meer van de bungalow der zusters, kregen wij het gezicht op de zee. Onder ons de bergen met de kust, waar alleen klapperboomen zijn te zien, en daarachter de blauwe zee met de ontelbare massa schepen, booten en schuitjes als notedoppen.

Iets hooger ligt de bungalow der zusters, en ook vandaaruit kan men dit prachtige panorama overzien.

Het buitenverblijf der vrome vrouwen was gesloten. Er woonde niemand anders dan een Chinees, die aldaar de wacht hield. De gebouwen zijn klein en heel eenvoudig, maar het geheel ligt er zoo liefelijk, tegen den berg aangebouwd, omringd door hooge boomen – en het is er zoo vredig! zoo koel! – het water ruischt en valt kletterend in den grooten waterbak, dat ik mij met de kinderen in het koele gras onder een grooten nootmuscaatboom neêrvleide, die daar in menigte groeien. Veel mooie bloemen zag ik er niet. Waarschijnlijk is het er niet hoog genoeg, en buitendien is er niemand om ze te verzorgen. De geestelijke 'broeders' hebben wel een mooie tuin, en hun lusthof moet eenig zijn wat comfort en goeden smaak aangaat.

De prachtigste bloemen groeien echter op den 'gouvernementshill' en men vindt daar wat men in de bergen op Java vindt, namelijk zeldzame bloeiende rozen, angelieren, en andere Europeesche bloemen, die in beddingen in den grond groeien.

Gaarne was ik nog hooger naar den bungalow der broeders gegaan, maar ik dacht aan de kinderen die ik bij mij had, en begreep dat ik met hen niet zoo lang mocht uitblijven. Voordat wij weêr weggingen, maakten wij echter eerst eene wandeling, en aangezien het water zoo koud aanvoelde, en het ons scheen uit te noodigen om ervan te genieten, besloten wij om te gaan baden.

De kinderen juichten van de pret en spartelden als vischjes in het heldere water. Ik moet zeggen, het maakte mij ook tot een ander mensch. Toen werd het echter de hoogste tijd om terug te keeren, en ik klapte in de handen en riep de koelies, maar jawel, er volgde geen antwoord, en rondkijkende bemerkte ik dat zij er niet waren. Dat was nu werkelijk wat moois.

Eindelijk kwamen ze aan, druijpnat, zij hadden zich ook de luxe gepermitteerd om te gaan baden. Enfin, dat was hun niet kwalijk te nemen na den vermoeienden marsch dien zij achter den rug hadden.

Wij keerden de bungalow der zusters den rug toe en gingen nu bergaf, wat wel zoo gemakkelijk gaat, hoewel Uilenspiegel beweert dat hij liever bergop gaat.¹²⁸ Op hetzelfde punt gekomen waar men zulk een heerlijk gezicht heeft op de waterwerken, liet ik de koelies stilhouden, en tot mijne verbazing stribbelden zij niet tegen, zij waren zeker bang dat ik hun hetzelfde koopje zou geven, en stapte af.

‘Komt kinderen,’ zei ik, ‘nu gaan wij daarheen, ik moet die “tanks” eens wat dichterbij gaan bekijken.’ Wij zochten naar een pad maar vonden er geen, en waren toen genoodzaakt om de heuvel af te klauteren, wat niet zoo gemakkelijk ging, aangezien het alles roode kleiaarde was die onder onze voeten wegbrokkelde.

De kinderen liepen vlug als haasjes, maar met mij ging dat zoo gemakkelijk niet; het was een heele toer zoo op handen en voeten naar beneden te komen.

‘Dickie,’ riep ik den kleinen jongen toe, ‘help mevrouw toch!’ Want op een gegeven oogenblik, toen we zoowat halfweg waren, kon ik niet meer verder. De stap die ik doen moest, was te hoog en te glibberig. Het hielp trouwens weinig of Dickie mij een hand gaf, want pardoes viel ik zittende neêr, en tot mijn ontsteltenis bemerkte ik bij het opstaan dat er achter in mijn frisch gestreken peignoir een groote vlek was van de roode leemaarde, en die was er niet meer uit te krijgen. Mijn schoenen waren ook vol modder, en maakten mij het loopen tamelijk moeielijk.

Het was wat moois! Nu moest ik zoo vuil in den tram en door de stad rijden, en ik was zoo dom geweest om geen mantel meê te nemen.

Gelukkig was de rest van den weg gemakkelijker en we kwamen weldra aan de brug die over het ravijn geslagen is. Het loonde de moeite wel, want het gezicht dat men daar op de omliggende heuvels heeft, is allerliefst. Nu kwamen wij bij de waterwerken, en zagen de bassins waarvan de buizen en de filters overdekt zijn. Ook de bron waar het water vandaan komt, is niet heel ver vandaar. Wij klauterden langs het ijzeren hek, en sprongen als geiten van steen tot steen, en ik was werkelijk over mijzelve verbaasd dat ik nog zoo goed springen en klimmen kon. Het speet mij alleen dat Jan en Mormel er niet bij waren om mijne bokkensprongen mede te bewonderen.

De bungalow in de verte, zoo liefelijk om aan te zien, was van dichterbij beschouwd slechts een klein vierkant huisje, toebehoorende aan een Chinees en

op het oogenblik geheel ledig. Nu mijne nieuwsgierigheid bevredigd was, ging ik met de kinderen zoo gauw mogelijk terug, maar nu zagen wij een weg en waren zoo wijs om dezen te volgen. De koelies wachtten op ons, en de kinderen zetten zich in hun stoel, welk voorbeeld ik volgde. Een half uur later waren wij in Ajer Hitam terug, en aldaar betaalde ik de koelies, die, vreeselijk vermoeid, zich als dwazen aanstelden en aan de toeschouwers vertelden dat ik zoo zwaar was en dat zij mij voor geen dollar meer zouden willen dragen. Men kan begrijpen hoe mij dit ergerde, hoewel ik het niet merken liet, integendeel, ik lachte ze uit, en zeide hun dat ze mij maar eerst hadden moeten wegen.

Toen ging dat volk aan het taxeeren hoe zwaar ik wel was, en men schatte mij op honderd kilo.

Brutaal volk! dacht ik, hoe durven jullie op deze wijze over een dame spreken. In de Hollandsche koloniën zouden de inlanders dat niet durven doen.

En de koelies zuchtten maar door en riepen onophoudelijk: 'Soesah là! Matti là!' (Het is erg. Wij zijn bijna dood.)

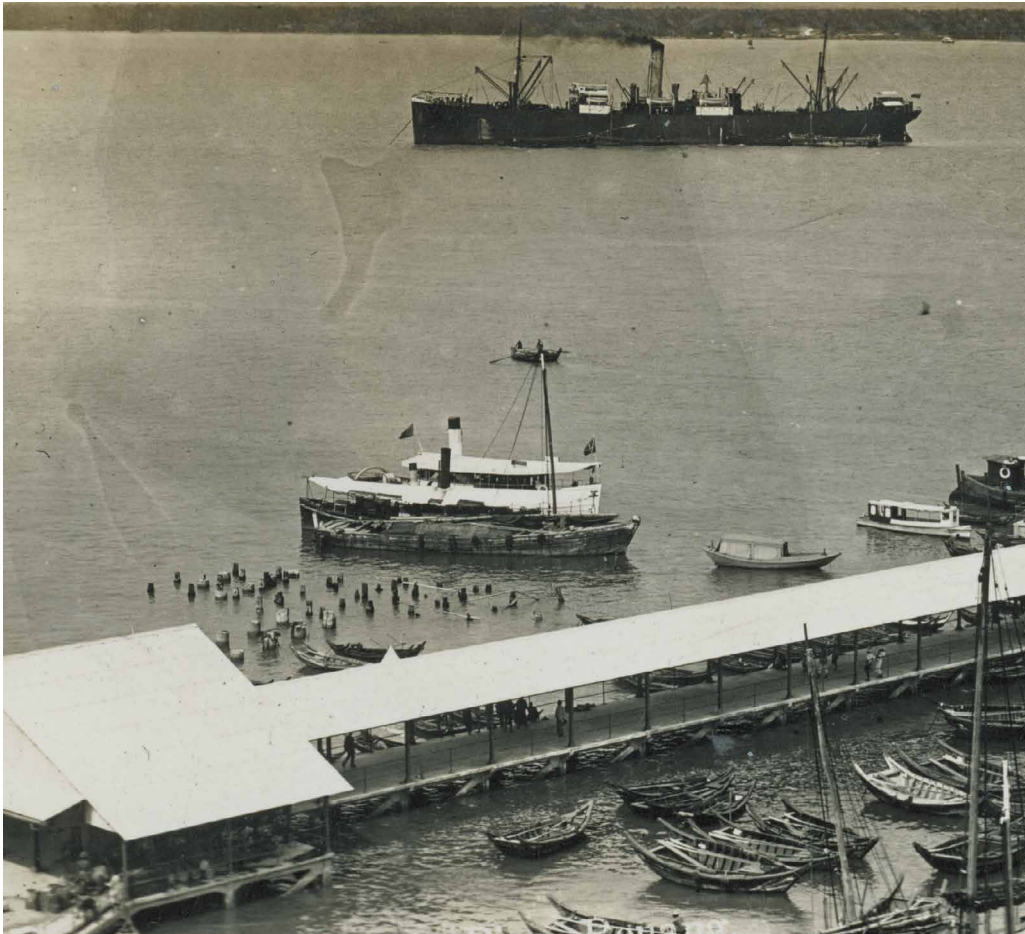
Gelukkig kwam spoedig daarop de tram en voor onze drie centen keerden wij weder naar Penang terug.

Het was over twaalven toen we in Anson Road aankwamen.

De kinderkerk op het vasteland

Den volgenden dag was het zondag, en aangezien ik met de kinderen had afgesproken om meê naar de kerk te gaan, stond ik zeer vroeg op, en kleeedde ik mij aan, want wij moesten om halfnegen aan de 'jettee' zijn, waar de kleine 'launch' (stoombarkas) klaar lag om ons naar den overkant te brengen naar het Prye Dock.

Wij riepen een paar 'rickshaws' aan, want ik wilde niet hebben dat Milly ieder oogenblik haar equipage aan mij afstond. Een 'rickshaw' is een prettig voertuig, men rijdt er gemakkelijk in en behoeft niet bang te zijn dat men een ongeluk krijgt. De Chineezen loopen net zoo hard als paarden, en buitendien wordt er zeer veel gebruik van gemaakt, ik zag er zelfs menige dame in rijden. Waarom ook niet? De karretjes zien er zindelijk en netjes uit. Zooals ik hoorde, huren de Chineezen deze voertuigen, en heeft men dag en nacht 'rickshaws'. Overdag betalen zij tien cent en des avonds vijftien cent huur. Over het algemeen zijn de Chineezen die de 'rickshaws' trekken, nieuwelingen of baren, men noemt die 'Singkeh's', en zij verstaan bijna of heelemaal geen Maleisch, zoodat men den weg goed moet weten, want den Chinees kan men niets vragen of aan het

verstand brengen. Het beste is dat men zijn staart bij wijze van stuur gebruikt, wil men rechts dan trekt men rechts, en wil men links dan trekt men zoo!

Het is eigenlijk beneden de waardigheid van een mensch om zich als lastdier te verhuren, maar zij zijn het nu eenmaal gewoon, in hun eigen land, en in Japan weet men niet beter.

Wij gingen dus naar de 'Tandjong' en stapten af bij de 'jettee', waar de kleine 'launch' al klaar lag. Wij waren de eersten, en ik zette mij dadelijk op eene der ruwe houten banken neder. Nu kon ik eerst zien wat een gezellige bedrijvigheid er rondom ons heerschte. Niettegenstaande het zondag was,

Afvaartplaats van de boten in Penang naar Prys, circa 1920.

was er toch een drukte, dat iemand bijna hooren en zien verging. Er lagen verscheidene barkassen die langs de kust varen, en stoom op hadden, klaar om te vertrekken. Als mieren wemelden de sampans door elkander op 't water, met passagiers van allerlei slag en natie gevuld, dewelke schreeuwden en gilden, en vochten om eene plaats in die stoombarkassen. Verderop lagen de grootere booten, kustbooten, en ook een enkele 'mailsteamer'. Mijne aandacht werd spoedig afgeleid door de komst van een zestal dames en een menigte kinderen, die allen met kerkboekjes gewapend, meégingen om de kerk bij te wonen.

Er kwamen ook inlanders, maar die werden er spoedig afgejaagd, want deze 'launch' was speciaal alleen voor kerkgangers, en tot mijne groote verwondering vertelde Dickie mij dat men niets behoefde te betalen. Ik wilde het natuurlijk niet gelooven, waarschijnlijk wist die kleine jongen het niet, maar later bleek dat het toch zoo was.

Er kwamen nog meer passagiers, waaronder een erg donkere dame, en Dickie fluisterde mij in 't oor dat dat de dame was die het orgel bespeelde. Eindelijk kwam de Schotse dominee aan, een heel jonge man, behoorende tot de 'presbyteriaansche' kerk, en toen die eenmaal aan boord was, staken wij van wal af en gingen het ruime sop in.

Het was een aardig tochtje, zoo op het blauwe water, met het gezicht op het eiland Penang en zijne fraaie gebouwen, het gouvernementshuis, dat als een reuzenwachter de stad schijnt te bewaken, het Fort Cornwallis¹²⁹ vlak aan zee met zijne vele vlaggen en seinen, een fort dat nu niet meer voor fort gebruikt wordt, aangezien er geene vaste bezetting in Penang is, slechts enkele militairen die bij de genie werken; verder het havenhoofd, en op den achtergrond de groene heuvels, die de grootste bekoorlijkheid aan 't eiland verleen. Dit alles aan den eenen kant, dat kleiner en kleiner wordt naarmate wij ons van de kust verwijderen, en voor ons het vasteland, met zijn hooge bergen, echter dieper het binnenland in, de bergen van Perak, die de Provence van Wellesley begrenzen.

Er waaide een heerlijke bries. Ik zat er natuurlijk eenzaam en verlaten op mijne bank. De dames waren aan de andere zijde allemaal bij elkander, en hadden de grootste pret met den dominee, die bij hen zat.

Wij gingen niet direct naar het dock, maar deden nog eerst een ander station aan, waar eenige Europeesche huizen bij elkander stonden, om eenige familiën af te halen, die aan den steiger al stonden te wachten.

Toen keerden wij naar Prye Dock terug en stoomden de rivier binnen. Dit is het dok van Penang, alle schepen die eene reparatie moeten ondergaan, gaan naar Prye Dock, en ik zag er ook Hollandsche schepen, waarvan een paar die pas van Atjeh gekomen waren.

De *Radjah* (naam der boot), die eenige jaren geleden door Atjehers overvallen en afgehoopen¹³⁰ werd tusschen Penang en Atjeh, en waarvan men de equipage met den kapitein vermoordde,¹³¹ lag er ook; de Schotsche dominee, die naast mij was komen staan, vertelde mij dat.

Eindelijk hielden we stil en stapten aan den steiger uit. Er was niet veel bijzonders te zien; enkele Europeesche woningen, met atap gedekt, verderop

de werkplaatsen, en in het midden daarvan de ‘reading room’, een soort van sociëteit, die nu voor kerk was ingericht. Wij gingen allen binnen en ik zette mij op eene der banken neder, met de twee kinderen naast mij.

Het was er tamelijk vol; vooral waren er veel kinderen, want het was immers eene kinderkerk. Voor mij zat eene dame met grijs haar, die een zeer jeugdig hoedje op had, met bloemen en drie beweegbare kapelletjes,¹³² die bij iedere beweging welke zij maakte, trilden en sidderden. Bij ’t gebed was ik vol aandacht, maar kon toch niet nalaten om naar de kapelletjes te kijken, die zoo trilden dat ik er een oogenblik niet zeker van was of het natuur was of niet. Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik op het oogenblik meer naar het publiek keek dan naar de woorden van den ‘reverend’ luisterde. Naast de dame met de kapelletjes zat een heer met een vuurrooden neus. Ik was overtuigd dat wanneer men daarin een kraantje stak, men pure whiskey zou tappen, want het soda-water transpireeren zij er gewoonlijk gauw uit. Er waren er meer met zulke vuurroode gezichten, en viel het me op hoe gek de kleding van velen was. De meesten hadden korte zwarte jasjes met vesten en gekleurde dassen aan, maar daarbij witte schoenen en witte hoeden op, die zij in de kerk natuurlijk afgezet hadden. Ook de predikant had een gewonen zwarten jas aan. Nu werd er gezongen, en de dame die naast mij zat, een aardig dikkertje met een knap uiterlijk, na Milly de eerste dame die ik mooi vond, was zoo beleefd om mij aan een gezangboek te helpen. De zwartgekleurde dame speelde het voorspel op het orgel, en wij begonnen nu te zingen. Ik deed ook meê zoo goed en zoo kwaad als het ging, maar was verbaasd over de vroolijke melodie der hymne. Het leek veel op een polka, en het ging zoo hoog dat ik mijne keel schrapen moest en hoesten ging, wat mij natuurlijk ergerde.

Daarop vertelde de dominee aan de kinderen van Jezus van Nazareth en Jerusalem, en hij beschreef deze twee plaatsen op een aangename wijze, zoodat de kinderen het zeer goed konden begrijpen. Ik schaarde mij aan de zijde van die kinderen, want aangezien ik zoo weinig van ’t Engelsch kende, was mij deze eenvoudige wijze van verhalen aangenaam, omdat zij licht begrijpelijk was. Opeens keek ik naast mij, een geluid had mijn oor getroffen. Kleine Gladys hield haar zakdoekje voor hare oogen en zat luide te snikken.

Ik schrikte ervan en legde mijne hand op haar arm, want ik was bang dat het kind ziek geworden was. Gelukkig hield zij gauw op met huilen, anders had ik werkelijk geen raad geweten, want ik kon me toch moeielijk met haar verwijderen, en ook niet met haar praten. Toen de kerk uit was, vraagde ik haar, waarom zij geweend had. Het kleine meisje was verlegen met die vraag,

en 't lieve gezichtje werd vuurrood, maar Dickie, die het heel goed scheen te weten, beantwoordde mijne vraag, die mij verbaasde, want ik had iets anders dan dat antwoord verwacht – dat zij dorst had gehad, of hoofdpijn of iets dergelijks – maar neen, niets daarvan. Gladys weende uit 'kassian' met Jezus, omdat men hem gekruisigd had.

Het lag mij op mijn lippen om tegen het lieve kind te zeggen: 'mijn lieve Gladys, dat is al zoovele honderd jaar geleden', maar ik bedacht mij gelukkig bijtijds, want ik wilde dit gevoelige kindergemoed niet kwetsen, en onwillekeurig schoot mij eene gedachte door het hoofd, die mij deed glimlachen. Ik dacht aan een verhaal wat men mij eens had verteld, namelijk: van een matroos en een Jood. Een matroos, tamelijk aangeschoten, kwam in Holland in een der kleinere steden een Israëliet tegen, en werd op het zien van dien Jood zoo furieus dat hij op hem afvloog, en hem een vreeselijk pak slaag gaf. Natuurlijk werd onze Janmaat dadelijk door de politie ingerekend, en toen de

Kade te Prye in
Provincie Wellesley
circa 1910.

commissaris hem vraagde, waarom hij dat gedaan had, gaf hij ten antwoord ‘omdat de Joden onze lieven Heer hebben gekruisigd.’

‘Maar,’ zeide de commissaris, ‘dat is al bijna negentienhonderd jaar geleden.’

‘Dat is wel mogelijk,’ antwoordde Janmaat, ‘maar ik weet het pas sedert gisteren.’

Wat wordt er in zoo’n Engelsche kerk dikwijls gezongen. Ieder oogenblik moesten wij eene hymne of een psalm zingen, en alles op vroolijke melodiën, en men zingt er in een vlug tempo, met kwart noten in plaats van bij onze gezangen in heele of halve, en wanneer er gezongen wordt, staat iedereen op, hetgeen veel beter is, want staande kan men goed uithalen, en de hooge noten beter bereiken.

Eindelijk was de kerk uit, en iedereen verliet het bedehuis. De ‘launch’ lag klaar, maar wij hadden nog een heelen tijd op den dominee te wachten, die met de Engelschen meêgegaan was naar huis, zeker om een ‘splitje’ (een

halve whiskey-soda) te drinken, dat ik hem op dat oogenblik bepaald benijdde, want ik had ook een vreeselijken dorst en moest toch nog ongeveer drie kwartier wachten voordat ik wat te drinken kreeg.

Heel lang behoefden wij trouwens niet te wachten, want ongeveer tien minuten later kwam de dominee terug, en gingen wij de rivier af. Direct stelde hij zich aan mij voor, wat nogal opmerkelijk is voor een Engelschman, want zij zijn bekend om hunne stijfheid en zullen zich niet het eerst aan eene dame voorstellen. Het is bij de Engelschen gewoonte dat de dame het eerst groet, zich het eerst voorstelt of iemand aanspreekt, doch dit leerde ik eerst later. Zij laten de eer aan de dame, en zullen haar niet durven naderen zonder dat zij daartoe de eerste stappen doet. Dat zou ik later nog dikwijls genoeg ondervinden; toen kwam het mij volstrekt niet vreemd voor, omdat het bij ons in de étiquette eenmaal zoo hoort. Dat de Schotsche dominee het deed – ik moet veronderstellen dat hij in mij direct eene vreemdelinge had gezien, hetwelk hij mij trouwens bekende, en als herder gevoelde hij zich zeker verplicht om het vreemde verdwaalde schaap bij de kudde te brengen.

Hij was een alleraardigste en zeer beleefde man, en had een knap innemend gelaat. Ik vertelde hem met mijn slechte Engelsch dat ik eene Hollandsche was en voor genoeg reisde. Natuurlijk vraagde hij of de preëk mij bevalen had, en ik kon oprecht zeggen dat die mijne hooge goedkeuring had weggedragen.

Op deze wijze maakte ik ook spoedig kennis met de andere dames, en bemerkte daarop dat Engelschen niet altijd stijf en op een afstand zijn. Zij waren tenminste allemaal heel vriendelijk voor mij, en beantwoordden mijne vragen met de grootste welwillendheid en voorkomendheid. Toen ik mijne verwondering te kennen gaf, dat wij voor den 'launch' niets behoefden te betalen, zeiden zij dat dit altijd zoo is bij de Engelschen. Voor godsdienst en kerk stellen zij alles gratis disponibel, en zorgen zelfs voor het meeste comfort.

Wij brachten de familiën eerst weder naar huis, en stoomden toen naar Poeloe Penang terug. Ik was blij toen we aan de 'jettee' aankwamen, en kon niet wachten tot ik bij de Mullers terug zou zijn. Nu wetende waar ik terecht kon, in zooverre had ik mij al georiënteerd, trok ik mijn Chinees rechts bij zijn staart en daarop bracht hij mij door Beach Street naar den limonadewinkel, waar ik mij verkwikte met een glas 'raspberry'.

HOOFDSTUK 2

Een soirée

Den volgenden dag was het de dag dat wij bij Milly's vrienden op een soirée geïnviteerd waren. Milly, die goed piano speelde en ook zong, nam haar muziekboeken mede. Niet wetende hoe de gewoonte is bij de Engelschen op zulk een avond, vraagde ik haar hoe ik mij te kleeden had, en dacht dat een zwarte rok met eene zijden blouse al 'chique' zou zijn. Maar jawel! Milly vertelde mij dat er bij zulke gelegenheden groot toilet gemaakt wordt, en dat de meesten 'gedecolleteerd' komen.

'Je moet mij niet kwalijk nemen lieve Milly,' zei ik, 'dat ik geen gedecolleteerde japon aantrek, want ik bedank ervoor om met mijne 46-jarige botten te koop te loopen, dat laat ik aan jonge vrouwtjes en jonge meisjes over.' Ik deed evenwel mijn fijnste toilet aan, pauwblauw moiré¹ met gitten² opge maakt, en een paar flinke mouwen eraan, die ook best konden dienst doen om iets wat van het dessert overbleef, in te bewaren. Mijn haar was keurig gefriseerd, ik had er een juweelen speld in gestoken, en natuurlijk had ik wat poudre gebruikt om de rimpels eenigszins te bedekken, die ik helaas! al in mijn voorhoofd heb. Toch scheen mijne verschijning te imponeren, want toen ik binnenkwam, maakte Muller eene diepe buiging, en Milly klapte in haar handen. Milly zelf zag er zeer lief uit in zacht blauw zijden krip met een ruche om haar 'décolleté' van witte kant en gaas.

Ik sloeg even een verwonderden blik op Frits Muller, en vond het pak dat hij aanhad, nogal vreemd, het deed me een weinig aan een bakkersknecht denken. Wel was het niet vreemd nieuw voor mij, want in Deli wordt het ook zeer veel door de Engelschen gedragen, en zelfs bij de meest officiëele gelegenheden, maar gek heb ik het altijd gevonden, hoewel het weer echt Engelsch gemakkelijk en daarom practisch is. Zulk een costuum heet 'dinnerjacket',³ en kan qua officieel tenue geheel den frac⁴ vervangen. Het bestaat uit een zwarte pantalon, zwart vest met overhemd, maar in plaats van frac draagt men een kort wit katoenen buisje, een echt 'bakkersbuisje', en om het

middel een breeden rooden sjerp, gewoonlijk van Chineesche zijde. In dit costuum komt men zelfs bij den gouverneur op officiële partijen! Om te dansen is het bijzonder practisch, vooral wanneer men buisjes en overhemden in voorraad meëbrengt. Toen wij bij de familie aankwamen, was er reeds een talrijk groot gezelschap bij elkander, en zooals Milly gezegd had, de meesten in groot toilet. Enfin, nu ik dat eenmaal wist, was het niets. Ik behoefde voor die Engelsche dames wat goeden smaak en elegantie aangaat niet onder te doen.

Ik overzag het heele gezelschap met mijn scherpen blik. Natuurlijk was ik aan iedereen voorgesteld, maar zooals dat wel eens meer gaat, had ik niet alle namen goed verstaan. Er waren ook een paar Hollanders in 't gezelschap, die met Engelsche dames getrouwd waren. Eene daarvan was op een schaamteloze wijze gedecolleteerd, en was daar bij zoo vreeselijk mager dat men niets anders zag, als een verzameling beenderen.

Terwijl de gastvrouw met eene der aanwezige dames de soiree met een quatre-mains opende, zat ik met den Hollander, die de man der gedecolleteerde dame was, en die 'meneer Meyere' heette, te praten. Ik was in de wolken dat ik weer eens Hollandsch praten kon; dit was in een heele week nog niet voorgevallen, want met de Mullers sprak ik Duitsch, en anders altijd Engelsch. Natuurlijk vraagde hij mij het eerst hoe het mij in de Engelsche koloniën beviel, en mijn antwoord was daarop gunstig, hoewel ik mij tegenover een Hollander volstrekt niet geneerde om ronduit te zeggen wat ik ervan dacht, hetgeen ik tegenover een Engelschman niet zou doen. Die meneer Meyere scheen echter verwacht te hebben dat ik er over 'en extase' zou zijn, en dat was nu volstrekt niet het geval, en ik vond dit voor eene Hollandsche niet noodig, zoodat ik mij over zijne opgewondenheid verwonderde. Hij toch, een Hollander, begon nu luidruchtig en met gebarenspeel de Engelsche koloniën op te hemelen, en zeide dat zij oneindig veel meer op de Hollandsche koloniën voor hadden.

Ik werd ook eenigszins opgewonden. Dit zou ik al geworden zijn tegenover een Engelschman, en geen wonder dus dat ik tegenover dezen, die van mijn eigen landaard was, niet kalm kon blijven.

Zijne ophemelarij en opgewondenheid vond ik dus zeer misplaatst, en ik geneerde mij volstrekt niet dit te zeggen.

'Is u soms genaturaliseerd?' vraagde ik hem.

'Neen nog niet!' antwoordde hij, 'maar dit is toch wel mijn plan, net zoo goed als dat ik het plan heb om de kinderen Engelsch te laten worden.'

‘U bedoelt daarmede dat u de kinderen eene Engelsche opvoeding wilt laten geven?’ vraagde ik tamelijk bits, want die meneer Meyere begon me onsympathiek te worden.

‘Ja, juist!’ antwoordde hij, ‘over een paar jaren stuur ik ze naar Londen, naar een kostschool, en later naar Oxford. Holland behoeven ze voor mijn part nooit te leeren kennen!’

Dit vond ik toch al te kras, en met moeite hield ik mij goed, omdat ik in gezelschap was, anders had die Meyere het geducht van mij moeten hooren.

Ik wilde echter niet zoo gauw de vlag voor hem strijken, en ik zou het vaderland van Jan bloedig verdedigen. Ik waaierde mij onophoudelijk en keek hem grimmig aan.

‘Ik kan u geen gelijk geven! Meneer Meyere,’ zeide ik, ‘zijn vaderland te verzaaken is in mijne oogen nog een grootere laagheid dan zijn geloof te verzaaken, en dat vind ik al heel lelijk.’

‘Maar mevrouw!’ antwoordde Meyere.

‘Zwijg meneer,’ zeide ik heftig, ‘en laat mij uitspreken; u, als Hollander, mag de Engelschen niet hooger stellen, vooral daar u weet dat het noodig is dat wij elkander getrouw blijven en ons vaderland hoog hebben te houden tegenover den vreemdeling. Me dunkt, een rechtgeaard Engelschman moest u dit zelfs kwalijk nemen.’

‘Volstrekt niet mevrouw! Het is de waarheid, de zuivere waarheid!’

‘Pardon meneer Meyere, waarheid is het niet! Waarheid is misschien dat u den Engelschen daarmede honing om den mond smeren wilt om u ten koste van hen met geld en goed te verrijken. En dat is schande meneer, dat staat gelijk aan desertie. Voor zulk een prijs zou ik mijne nationaliteit niet willen verkoopen.’

‘Mevrouw! Mevrouw,’ zeide de man, en ik zag dat hij wit werd als de kraag die hij om had, hoewel mij dat niets kon schelen, ‘u gebruikt groote woorden, en wilt niet bekennen dat ik gelijk heb.’

‘In welk opzicht gelijk, meneer?’ zeide ik met onderdrukte stem. ‘Wat beteekent het om zich te laten naturaliseeren, en zijne kinderen Engelsch te laten worden? U een geboren Hollander!’

‘U begrijpt het misschien niet mevrouw!’

‘Het is mogelijk,’ antwoordde ik, ‘dat ik er met mijn garnalenverstand niet bij kan, mevrouw Klobben is altijd een aartsdom schepsel geweest, hoewel zij haar hart op de rechte plaats draagt, en nu is het ook dat zelfde hart dat spreekt en niet het verstand. Ik zeg u nogmaals, dat ik ’t een groote laagheid

vind om zijn vaderland te verzaken, en bij eene andere natie over te gaan. Al bood men mij al de schatten der wereld, dan zou ik het niet doen, net zoo min als dat ik een ander geloof zou aannemen.'

'Ja maar, er valt toch zooveel aan te merken.'

'Op iedere natie meneer! Alles heeft zijn voor en tegen.'

'Maar het eene heeft veel meer voor dan het andere!' was zijn antwoord.

'Wat dan bijvoorbeeld?' vroegde ik, want ik was toch wel nieuwsgierig om te weten wat hij eigenlijk bedoelde.

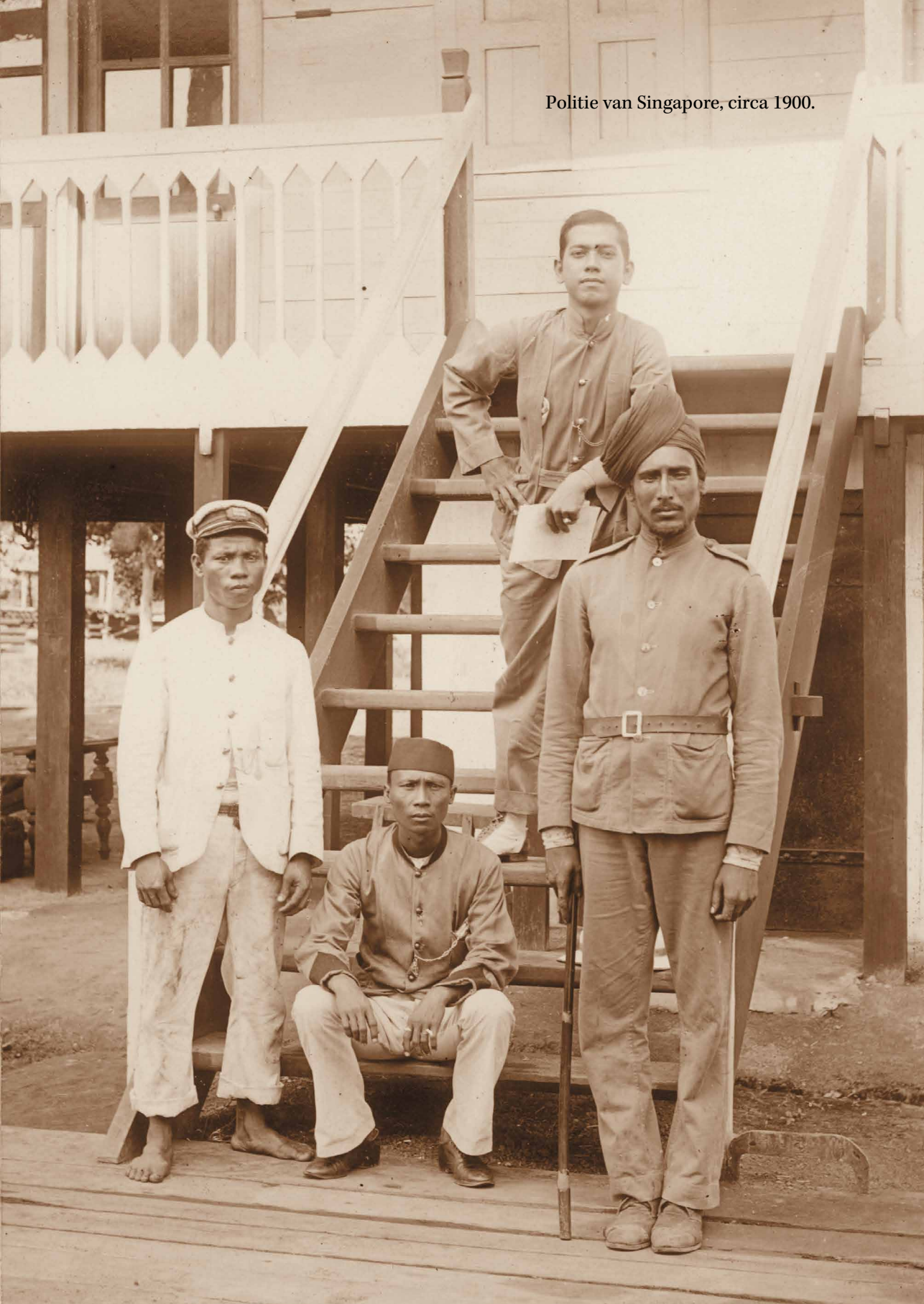
'Men is in de Engelsche koloniën vrijer,' antwoordde hij, 'in de eerste plaats heeft men geen belasting te betalen. Wanneer een vreemdeling zich hier vestigen wil, dan wordt hem niet gevraagd, meneer waar kom je vandaan? Waar ga je naartoe? Wat kom je hier uitvoeren? Geen gouvernement bemoeit zich om iemands doen en laten, mits men zich maar goed gedraagt en geen aanstoot geeft. Doet men dat wel, dan staat de politie dadelijk klaar om iemand in te rekenen, en 't duurt niet lang of men zit achter de tralies. In de tweede plaats is de politie ook zooveel beter. Zie maar eens rondom u, mevrouw Klobben, en u zult bemerken dat er overal politiestations zijn, dat u iedere minuut dat u loopt, een politieagent tegen het lijf loopt, en dat u altijd in geval van nood uw beklag kunt maken bij de Europeesche inspecteurs van politie, die eenieders gangen nagaan, en waar een Europeaan steeds zijn recht kan krijgen tegenover den brutalen "inlander". Dan is onze rechtspleging zoo veel beter, mevrouw Klobben. Heeft u een zaak, dan wordt die in een of twee dagen beslecht, terwijl u bij de rechtspleging in de Hollandsche koloniën dikwijls maanden en maanden wachten moet. Is dat waar of niet?'

Ik antwoordde niet, maar al waaierende haalde ik mijne schouders op. Ik kon het niet beoordeelen. Ik kon niet zeggen dat hij gelijk had. Wat wist ik ervan, die pas een blauwen maandag daar was.

'En dan onze vrijhavens, mevrouw Klobben? Hier wordt den handelaar niet het vel over de ooren getrokken door hem zes en tien percent invoer te laten betalen over de goederen die wij binnenkrijgen, en daarom behoeven wij ook onze klanten niet het vel over de ooren te halen. Buitendien is de geheele huishouding van het gouvernement op veel royaler schaal ingericht. Alles gaat hier uit eene ruime en rijke beurs. Daarin moet u mij toch gelijk geven.'

'Maar mijn waarde meneer Meyere,' antwoordde ik, 'dat allemaal geeft geen reden om zijne nationaliteit te verzaken. En buitendien, u heeft nu het voor opgesomd, maar spreek nu eens over het tegen! Dat schijnt u niet te willen, en dat is "unfair", meneer Meyere.'

Politie van Singapore, circa 1900.

‘Het tegen?’ vroegde hij, ‘er is zoo weinig tegen.’

‘Dat denkt u maar,’ antwoordde ik warm, ‘als u het dan niet weet, dan zal ik het u weleens vertellen. In de eerste plaats vind ik dat wij de inlanders beter en verstandiger regeeren; die hebben wij tenminste onder den duim, en die gevoelen in onze koloniën hunne minderheid tegenover ons. Wie heeft het bij ons ooit op de viool hooren blazen⁵ dat zoo’n Chinees met “esquire” wordt betiteld; waar ondervindt men het in onze koloniën dat een inlander voor ’t minste of geringste naar de “Court” durft te loopen om den Europeaan aan te klagen. Zoo’n vuile Kling durft je zwart te maken en voor den magistraat te klagen, wanneer men hem een flesch melk die bewezen was slecht te zijn, van de rekening durft afkorten, zulk een koelie die een “kareta hongkong” (‘rickshaw’) trekt, is branie om een dame uit te schelden wanneer zij hem volgens zijne meening een paar centen te weinig betaalt. Neen, zoo branie zijn zij bij ons niet, zelfs in Deli niet, waar de “natives” voor vrij brutaal bekend staan. Van Java zal ik heelemaal niet spreken.’

‘Zie! Meneer Meyere,’ vervolgde ik, ‘dat noem ik niet alleen verstandig, maar tevens hoogst politiek. Daar waar de Europeanen voet aan wal hebben gezet en getoond hebben macht te bezitten tegenover den inlander, van welke natie dan ook, daar moet de Europeaan ook die macht met kracht handhaven, en hij kan dat alleen wanneer hij den inlander klein houdt, opdat die ten volle begrijpe dat hij in onze macht is. En dan, vind ik, moeten wij Europeanen elkaar steunen, de eene natie bij de andere, maar men moet niet eene andere natie gaan aankleven. Ons rijk is klein, meneer Meyere, al zijn de koloniën groot, laten wij daarom elkander blijven aanhangen, en geene ontrouw plegen in onze nationaliteit!’

‘Het spijt mij dat ik toch van opinie moet blijven verschillen,’ zeide hij, en keek op naar de diep gedecolleteerde dame, die aan de piano gebracht werd om te zingen, door eene der heeren geaccompagneerd. Toen wist ik nog niet dat dit zijne vrouw was, maar dat zou ik weldra op een minder aangename manier te weten komen. Wij keken beiden naar haar, en het viel me op hoe bijzonder leelijk zij was, niet alleen mager, maar werkelijk geel uitgedroogd, met een paar waterige oogen in het hoofd en een grooten havikneus. De magere schouders kwamen heel onsmakelijk ten voorschijn uit de witte tule.

‘Engelsche vrouwen zijn toch tamelijk inconsequent,’ zeide ik, terwijl ik de verschijning met de oogen tot aan de piano volgde, ‘een keurig nette frissche sarong en kebaya vinden zij “shocking”, maar zij vinden het “ladylike” om halfnaakt op een muziekkavond te komen.’

Lieve God! Bij dit gezegde keek Meyere mij aan, en er lag zooveel onuitsprekelijke woede in dien blik, dat ik ervan schrikte. Lieve hemel, wat had ik eigenlijk gezegd en waarom was hij zoo kwaad? Enfin, het raadsel loste zich weldra op, en als een donderslag klonk het mij in de ooren:

‘Bedoelt u soms die dame die daar aan de piano staat? Zij is mijne vrouw!’

Ik was onthutst en werkelijk doodelijk verlegen. Dat was me een koopje, en ik had gedurende het voorstellen de namen weer niet goed begrepen. Het was werkelijk hoogst onaangenaam. Enfin, er was niets aan te doen, het was gebeurd, en later vond ik dat hij het verdiend had, want een man die zijn eigen vaderland vergeet en zijne nationaliteit verzaakt om een ander aan te hangen ter wille van de smeer, is in mijn oogen niets anders dan een landverrader.

Hoe mager en leelijk Mrs. Meyere ook was, (de Engelsche echtgenooten spreken nooit van ‘my wife!’ Of ‘my husband!’ Maar het is altijd ‘Mrs. Klobben’ of ‘Mr. Mormel!’, net of zij van den gouverneur spreken), Mrs. Meyere zong zeer lief. Met een kwijnend geluid en tranen in haar hooge sopraanstem zong zij eerst van ‘Home sweet home!’⁶ en later van ‘Driven from home!’⁷ waarvan ik alleen ’t refrein weet, namelijk ‘Vaderloos, moederloos, een hoedendoos bij van Gend en Loos!’⁸ Ik was zoo zenuwachtig geworden dat ik uit alle macht in de handen klapte en ‘bravo!’ meegilde.

Onder deze bedrijven door speelde de whiskey – ik geloof het merk dat in the House of Commons gedronken wordt – een groote rol.

Spoedig daarop werden wij verzocht om aan tafel te komen, en intuschen speelde de ‘Manillaband’ (een orkest waarvan de muzikanten uit Spanjaarden van de Filippijnen bestaan, menschen die eruitzien het midden houdende tusschen een Maleier en een Japanner, die echter zeer goed hunne verschillende instrumenten bespelen).

Ik werd door den anderen Hollander, meneer Holle, aan tafel gebracht, en deze bleek een zeer aardig man en tevens bon causeur te zijn. Het eerste wat ik hem vraagde, was of hij ook een vrouw had, op welke vraag hij mij natuurlijk heel gek aankeek omdat het eene vraag was die maar zoo uit de lucht kwam vallen.

‘Welzeker!’ antwoordde hij, ‘heeft u dan nog geen kennis met mijne vrouw gemaakt. Zie, daar zit ze naast meneer Muller.’

Ik keek dien kant uit. Jawel, daar zat aan Mullers linkerhand een bekoorlijk figuurtje, geheel in ’t zwart gekleed, met een aristokratisch wasbleek gezichtje, zwart haar, en een paar weemoedige, donkere oogen in ’t hoofd.

Het was eene lieve verschijning, en ik maakte hem mijn compliment over

haar. Aan de andere zijde van Muller zat een foieeleelijke verschijning met rossig haar, witte wenkbrauwen en oogharen. Zij deed mij veel aan een witte kakkerlak denken; daarbij kwam dat zij vol sproeten zat en onophoudelijk met de oogleden knipte.

Ik vond het dus werkelijk geen wonder dat Frits Muller, die zelf ook een knappe jonge kerel was, zich meer met zijn linkerbuurvrouwje occupeerde, hoewel ik wel vond dat het een beetje druk ging, vooral omdat Muller toch zelf zulk een bevallig jong vrouwje had. Zou Holle er niets van denken?

Ik keek hem eens aan, maar hij zat met het ernstigste gelaat der wereld aan zijn muttonchop, terwijl de 'manillaband' de 'Estudiantinawals'⁹ speelde.

Wat kregen we een menigte gerechten te eten, maar als Hollandsche huisvrouw moest ik bekennen dat er niets smakelijk bij was. Overal zat kaneel in. In de 'stew'¹⁰ kaneel, in de ragout dito dito. De sauzen smaakten naar kruiden met een bijzonderen, onaangenen smaak. Alleen de 'pie's' waren wel lekker, en de vleeschen natuurlijk eenig. Er kwam een reuzenroastbeef, sappig en malsch, en kalkoenen, croquant gebraden, dat ik moest bekennen het hen niet te kunnen nadoen. Daarentegen waren de groenten ongenietbaar; wij kregen 'katjang' (een peulvrucht) en komkommer gekookt en zoo uit het water gehaald. Voor pudding kregen wij den beroemden Engelschen 'custard-pudding', en later een 'Auflauf'¹¹, zooals de Duitschers zeggen, van 'rabarber'!

Holle bood er mij wat van aan, maar ik durfde daar natuurlijk niet van nemen. Stel je voor dat je medicijnen doet in een 'pudding'.¹² Later vernam ik pas dat het een heerlijk soort compôte is, en dat het met medicijnen niets te maken heeft. Toen had ik natuurlijk spijt er niet van gegeten te hebben.

Na 't eten dronken wij de koffie op 't balcon, en ik zag Holle heel vertrouwelijk heen en weder wandelen met die 'witte kakkerlak'.

Milly kwam bij mij en vraagde mij hoe ik mij amuseerde. Ik zeide natuurlijk heel goed, wijselijk verzwijgende welken bok ik tegenover den heer Meyere gemaakt had.

'Wie is die dame in 't blauw met die witte oogharen?' vraagde ik aan Milly. 'Wel, dat is mevrouw Holle,' antwoordde zij. 'Wat, die? En niet die andere, die mooie, die daar met Frits staat te coquetteeren,' wilde ik bijna zeggen, maar ik hield die woorden in en zeide: 'staat te praten.'

'Wel neen!' antwoordde zij, en keek even naar het knappe paar. Frits was juist bezig om een roos in haar haar te steken. 'Dat is madame Labelli, eene Italiaansche, die van Saigon gekomen is, en nu hier doortrekkende is naar Europa.'

‘Ooo!!’ zeide ik op langgerekten toon. Dat ik mij zoo had kunnen vergissen, en ik die Holle nog wel een compliment over zijn vrouw gemaakt had.

Milly werd uitgenoodigd om te zingen, en intusschen werden stoelen en tafels op zijde gezet, opdat er ruimte zou zijn voor de dansende paren. Verscheidene heeren waren door de vele whiskey al boven hun theewater, en tot mijn groote verbazing had ik opgelet dat ook de meeste dames whiskey-soda aan tafel hadden gedronken in plaats van wijn.

De gastheer was druk in de weêr, en gaf zijne orders aan de bedienden. Ik meende te stikken van ’t lachen over ’t mooie Maleisch wat ik hoorde. De Engelschman toch zegt in plaats van a – è, en dit klinkt in ’t Maleisch bijzonder grappig.

‘Orèng! engkèt berèng bèrèng ajo!’ (‘Menschen komt, neemt alles weg’).

En toen één der bedienden iets vallen liet, hoorde men weder:

‘Èpè mètjèm?’ in ’t goed Maleisch ‘apa matjam?’ (wat gebeurt daar?) En toen ging hij schelden: ‘Binètèng’ (beest), ‘tjilèkkè!’ (ongeluk). En zoo ging dat door. Het was koddig en klonk werkelijk allergrappigst.

Eindelijk was alles klaar en gaf Milly eerst een mooi Duitsch zangstuk ten beste, dat kolossaal geapplaudisseerd werd, en daarop ging het jonge volkje dansen. De oudjes deden echter ook meê, en ik liet mij geen twee malen bid-den toen Holle bij mij kwam en mij om den wals vraagde. Hij danste vrij goed, maar tot mijne groote verbazing zag ik hoe wild de meesten dansten. Lieve hemel! Dat ging met de beentjes in de lucht hoor van ‘één, twee, drie! één, twee, drie!’ In twee stappen legden zij al dansende en springende een halve mijl af. Wij dansten tamelijk netjes, hoewel wij oppassen moesten, want nu en dan kreegen wij een stootje tegen onze ribbenkast aan, zoodat wij bijna ons evenwicht verloren. En de heeren slingerden hunne beenen in de lucht dat het ’n lieve lust was. Ik kreeg dan ook bijna een flauwte, toen de gastheer mij vraagde om met hem de ‘polka’ te dansen. Ik mocht het natuurlijk niet weigeren, maar dacht toch: Sientje, houd je vast aan de takken van de boomen!¹³

Daar gingen we, ‘één, twee, drie! één twee drie!’ en met het één tellen moesten we met den hak op den grond stampen, daarop maakten wij in een sprong een kwart mijl, zoodat we aan den anderen kant van ’t vertrek terechtkwamen.

En toch hadden we plezier, en er werd gelachen en gegiecheld; de heeren ontzagen zich niet om de dames eens in de wang te knijpen, zoodat ik de overtuigeng kreeg dat Engelschen toch heelemaal niet zoo stijf zijn als dat ze wel den naam daarvan hebben.

Ik deed geducht meê. Dat hadden Jan en Mormel eens moeten zien. Mormel vooral zou er plezier in gehad hebben. Op 't laatst viel ik uitgeput op een stoel neder, en vraagde aan mijn gastheer om wat drinken. Hij snelde heen en bracht een glas verkoelenden drank. Ik dacht niet anders dan dat het limonade was, en zette er gretig mijne lippen aan, een flinken teug daarvan nemende, maar hoe groot was mijne verontwaardiging toen ik bemerkte dat het whiskey-soda was. Enfin, dacht ik, 's lands wijs 's lands eer, ik heb er nu toch eenmaal van geproefd, dus zal ik dat glas ook maar uitdrinken!

Om twaalf uur verlangde Milly naar huis te gaan. Haar 'baby' was gewoon om dien tijd wakker te worden en de 'Kling aja' was ziek, zoodat zij verplicht was om naar huis te gaan. Natuurlijk wilde ik met haar meêgaan, hoewel gastheer en gastvrouw mij smeekten om toch nog wat te blijven. Ik vond het echter beter om met Milly meê te gaan. Frits Muller bleef echter nog, geen wonder, dacht ik, de zwarte oogen der Italiaansche waren waarschijnlijk te verleidelijk voor hem.

Milly behoefde den wagen niet terug te zenden. Hij zou wel met een 'rickshaw' thuishkomen.

Wij keerden dus huiswaarts, terwijl het andere gezelschap zich nog druk met dansen vermaakte.

Natuurlijk gingen wij dadelijk naar bed, ik had slaap, en het scheen mij pas een half uur toe dat ik geslapen had toen Milly aan mijne deur klopte en mij met angstige stem wekte.

'Het is al vijf uur,' zeide zij, 'en Frits is nog niet thuis. Wat kan er gebeurd zijn, hij komt anders nooit zoo laat thuis.'

'Laat de wagen inspannen,' zeide ik met slaperige en lodderige oogen. Ik was opgestaan en keek even om de deur.

'Ach, ik ben bang dat hij dan boos wordt,' zeide het jonge vrouwtje, 'hij heeft nog zoo uitdrukkelijk gezegd dat ik de wagen niet sturen moest.' En Milly had tranen in de oogen; hoogstwaarschijnlijk koesterde zij eenige booze gedachten over het uitblijven van haar man.

'Dan is er verder niets aan te doen,' zei ik, 'en zullen wij maar weer gaan slapen. Een ongeluk kan je man toch niet hebben gekregen nietwaar?'

'Alles kan,' zeide zij, 'waarom niet?' En met loome schreden ging zij weder naar haar slaapkamer terug. Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik er mij niets van aantrok, en dat ik weer stilletjes in bed kroop. Het duurde geen minuut of ik sliep weer als een roos, en het was al over zevenen toen ik opnieuw wakker werd. Opstaande was mijn eerste gedachte om te vragen of Muller nu

thuis gekomen was. Ik kleepte mij dus zoo gauw mogelijk in sarong en kebaya, en ging naar buiten. Daar zat Milly met Fransje op een divan te huilen.

‘Maar mijn lieve kind!’ riep ik verschrikt uit, ‘wat is dat nu? Tranen?’

‘O mevrouw Klobben!’ snikte zij, ‘er moet een ongeluk gebeurd zijn, want Frits is er nog niet en ik heb de “boy” met een “rickshaw” naar de familie van gisterenavond gestuurd, en die komt ook maar niet terug.’

Ja! Nu vond ik het toch ook waarlijk een beetje al te gek. Zeven uur in den ochtend en nog niet thuis. Dat had ik nog nooit van een getrouwden man gehoord. Jan en Mormel kwamen ook wel eens heel laat thuis, maar tot zeven uur, wanneer de zon al hoog aan den hemel staat, neen, dat waren zij toch nooit branie geweest. Wat moest ik doen? Wat moest ik zeggen? Haar troosten kon ik ook niet. Zoo zaten we dan wezenloos op den grond starende, naast elkander, en ik had innig medelijden met het jonge vrouwtje, en ik was inwendig vreeselijk boos op Frits, die zich zoo spoedig door een paar mooie vrouwenoogen liet verleiden. Want dat de Italiaansche hieraan schuld had, stond bij mij zoo vast als een paal. Wat anders dan eene vrouw was er weder in het spel. En ik zuchtte diep, aan Jan denkende, het was toch maar gek, maar zij waren allemaal eender, daar ging niets van af. Het was toch vreeselijk dat er zelfs niet één van hen deugen wilde.

Zoo’n Frits Muller, die nu alles had wat zulk een egoïstisch mannenhart kon begeeren, een mooi, jong, elegant, teerbeminnend vrouwtje, lieve, gezonde kinderen, een goede positie en een heerlijk leven, liet zich nu weêr op een dwaalspoor brengen door de verleidelijke allures en mooie oogen eener andere vrouw. En het werd later en later, maar geen Frits kwam er opdagen. Het sloeg al half acht, Muller was nog niet boven water, zoodat ik er nu heelemaal aan begon te twijfelen of hij wel ooit terugkeeren zou. Zeker had hij de schoone Italiaansche geschaakt en waren zij het ruime sop in, Milly met hare gebakken peeren latende zitten.

‘Gaaf er vandaag een boot?’ vraagde ik aan de arme stumpert, die naast mij zat te huilen.

‘In Godsnaam!’ kreet het arme kind, ‘waarom vraagt u dat zoo?’

‘Ach neen! Zoo maar,’ was mijn ontwijkend antwoord. ‘Gaaf er heusch geen mailboot vandaag?’

‘Ach, u bedoelt toch niet dat Frits ervandoor gegaan is?’

‘Wel neen!’ zei ik goedig, ‘wie denkt nu maar zoo dadelijk het ergste.’

‘O Goddank!’ riep Milly daarop uit, ‘daar is de “boy” terug,’ en tegen den Chinees in ’t Maleisch: ‘wel, is meneer nog daar, “boy”?’

‘Neen!’ antwoordde hij, ‘meneer is er al lang niet meer, en mevrouw heeft mij gezegd, dat meneer vannacht om drie uren al vertrokken is samen met eenige andere gasten.’

‘God! God! Mevrouw Klobben,’ snikte Milly, ‘wat moet ik doen? Wat moet ik doen?’

Ja, ik wist het ook niet. Zij moest het mij maar niet vragen.

Ik kookte van gramschap en balde mijne vuisten tegen een onzichtbaren vijand.

‘Wat denk je dan?’ vroegde ik haar een oogenblik later.

‘Ik weet niet wat ik denken moet, mijn verstand staat gewoon stil.’

Of zij ook aan de Italiaansche dacht? Ik weet het niet, en vragen wilde ik dat natuurlijk niet.

Zoo verliep weër een half uur, en toen bracht de ‘boy’ een briefje. Milly had haar tranen gedroogd, maar ik zag dat zij sidderde van zenuwachtigheid toen zij het briefje openmaakte. Een vreemde hand had het geschreven. Natuurlijk was het Engelsch en het kwam hierop neder.

‘Madam! Uw man is in het politiestation Nr. zooveel in die en die straat. Men heeft hem vannacht dronken hier gebracht. Hij verzoekt om wat schoone kleeren meê te geven!’

Was geteekend ‘Double You’!!¹⁴

‘Goddank!’ was alles wat ik Milly hoorde zeggen, en mij het briefje in de hand duwende, snelde zij de kamer in om de kleêren te halen, en gaf last om den wagen te laten inspannen. In zulke gevallen, wanneer je man dronken in ’t politiestation ligt, is het heel goed wanneer men gekleed is. Milly was nu al kant en klaar om met den wagen meê te gaan, en haar lieven man in de armen te snellen. Wanneer zij in sarong en kebaya geweest ware, dan zou het langer geduurd hebben. Zoo heeft alles zijne schaduwzijde.

Ik las het briefje nog eens over, en begreep er niets van. Was het mogelijk dat men in Indië een Europeaan maar zoo zonder vormen van proces oppikte en inrekende, omdat hij dronken was? Lieve hemel! Dan was er immers op den duur geen plaats meer in zoo’n politiestation, want hoe dikwijls waren die mannen niet boven hun theewater. Dan was het de hoogste tijd dat er in Deli ook politiestations werden opgericht, vooral voor het hôtél, en een voor de Sociëteit.

Ik begreep er niets van en had ook geene tijd om ernaar te vragen, want Milly was mij als een wervelwind voorbij gesneld, en een oogenblik daarna hoorde ik de wagen wegrijden.

Enfin, in allen geval was dit de beste oplossing van het raadsel, beter dan dat hij ervandoor gegaan was met eene andere, en zijne vrouw had laten zitten.

Een uur later kwam de wagen terug, en Milly zat er met haar Frits in.

Muller zag er allesbehalve frisch uit. In de eerste plaats had hij een grooten buil aan zijn hoofd, daarbij waren zijn haren niet gekamd, en zijn oogen waren vuurrood. Kortom, in Deli zou men zeggen: 'Hij heeft een kater, en ik geloof dat dat beest zelfs plannen had om jongen te krijgen!'

Muller was woedend. Hij wilde mij bijna niet groeten, net of ik er schuld aan had dat hij een kater had, en daarop begon hij op een vreeselijke manier te vloeken en te schelden, in 't Duitsch en in het Engelsch.

Komaan! dacht ik, dat wordt hoe langer hoe fraaier.

'Zeg Muller!' zeide ik, 'vertel me nu eens waar je vandaan komt. Me dunkt het gaat toch maar niet aan om een Europeaan zoomaar op te pikken.'

Toen volgde het verhaal. Natuurlijk was hij boven zijn thee van die familiepartij weggegaan, en zij hadden met hun drieën 'rickshaws' genomen. Eerst gingen zij samen één weg, maar daarop was Frits in slaap gevallen, en niet eerder wakker geworden als vanmorgen zeven uur, en wel op een brits in het politiestation, bemodderd, bevuild met gescheurden pantalon, zijn sjerp weg, en een groote buil op zijn hoofd!

De zaak was zoo natuurlijk mogelijk. De andere heeren hadden hem gewoon in den steek gelaten, wat ik allesbehalve kameraadschappelijk vond, hoewel er voor hen natuurlijk ook wel een excuus was, en de Chinees, niet wetende wat hij met dat 'zootje' moest beginnen, want zulk een Chinees spreekt geen Maleisch, laat staan dat hij weet waar een dronken meneer thuis behoort, had het het verstandigste gevonden om hem maar naar een politiestation te brengen. In allen geval was dit dan ook beter dan om zoo iemand ergens voor een deur te vondeling te leggen. God weet! hoe hij met dat vrachtje Penang rondgereden was.

'Zoo iets is mij nog nooit overkomen,' vloekte Frits, 'want iedereen kent me natuurlijk, en wanneer die twee nieuwe inspecteurs er niet geweest waren, dan zou ik goed en wel thuisgebracht zijn. Maar die twee ellendingen hebben mij dat kooltje gestoofd.'

En nu vertelde hij mij dat er pas twee inspecteurs van politie van Singapore gekomen waren, die hem natuurlijk niet gekend hadden, en die geen gehoor hadden willen geven aan 't geen de politieagenten bij wie hij wel bekend was, te zeggen hadden. Het was eene minder aangename gewaarwording geweest

toen hij vanmorgen wakker werd op een brits, met een hoofdpijn dat hij dacht dat zijn hoofd zou barsten, en dan in zulk een toestand. Direct had hij een briefje aan den ‘magistrate’¹⁵ geschreven, welke een intieme vriend van hem was, en deze had hem ook dadelijk geantwoord, en zijn leedwezen te kennen gegeven. Toch moest hij nog voor de ‘Court’, want de zaak moest natuurlijk onderzocht worden. Maar hoe het ook zij, de inspecteurs van politie kon hij niets doen, die hadden niets meer dan hun plicht gedaan, en of Muller al op hun schold, en zeide dat hij het hun zou betaald zetten, het hielp allemaal niets.

Ik dacht ernstig over dit geval na. Zoiets kon iemand dan in de Engelsche koloniën overkomen. Bij ons was dat puur onmogelijk. In de eerste plaats omdat er geen politiestations zijn, wel kleine wachthuisjes of gardoes,¹⁶ en verder omdat er op heel Java geen ‘rickshaws’ met onwetende Chineezen zijn, en die paar die er in Deli zijn, zijn al zoo geroutineerd, en buitendien is de hoofdplaats zoo klein dat zij wel weten waar zij zoo iemand brengen moeten, en in de derde plaats?

Gebeurt het wel eens dat een Europeaan in onze koloniën in zulk een toestand naar huis gaat? Daarover kan ik mij niet uitlaten, want bij ondervinding heb ik dat nooit gehad, Jan gaat altijd heel netjes met mij meê en het zal hem niet invallen om alleen achter te blijven.

De moraal van deze geschiedenis is dus dat getrouwde mannen hunne vrouwen nooit in den steek moeten laten, en meê moeten gaan wanneer de vrouw het tijd vindt om naar huis te gaan. Voor de ongetrouwde mannen weet ik slechts één raad: wanneer zij in zulk een toestand verkeerden, zich niet aan een ‘rickshawman’ toe te vertrouwen, en wanneer zij geen ander voertuig krijgen kunnen, liever te voet te gaan, want het is beter om in een sloot terecht te komen dan door de politie te worden ingerekend.

Een rijtoertje

Des middags ondervond ik een nieuwe ergernis. De post van Deli bracht eindelijk een brief voor mij, de eerste dien ik kreeg zoolang als ik in Penang was, doch hoe teleurgesteld was ik toen dit schrijven van Mormel bleek te zijn, die mij meldde dat Jan geen tijd had gehad om te schrijven, en dat hij hem verzocht had om het te doen. Over een paar dagen zou ik wel een brief van mijn man krijgen. Het schrijven was slechts ter begeleiding van de ‘Dutch wife’ die hij mij nu op Jans verzoek toezond.

Een Maleise brieven-
besteller in Penang,
circa 1895.

Muller, die dien dag was thuis gebleven, was zoo vriendelijk om direct den 'boy' naar de Chineesche reederij te sturen met een schrijven van zijne hand, om het pak voor Mrs. Klobben af te geven. Eindelijk zou ik dan het geliefde meubelstuk ontvangen, en vol verwachting zat ik bij Milly en Frits aan een glas Malaga-wijn, totdat de 'boy' terug zou komen. Wat zou ik er dien nacht al van profiteeren, vooral na al dat dansen; nu ik nog niet genoeg had uitgerust, was zulk een kussen dubbel welkom. Het had wel wat lang geduurd, maar ach, dat kon ik hem niet kwalijk nemen, Jan had zelf toch ook veel te doen, hij kon niet op mijne wenken klaar staan.

Die arme Jan, hij had zelf geen tijd om te schrijven, en ik mocht Mormel wel dankbaar zijn dat hij zoo goed was geweest om het bewuste in te pakken en voor de expeditie ervan te zorgen.

Eindelijk kwam de 'boy' terug, maar hoe verbaasd was ik toen ik in plaats van een volumineus zacht aan te voelen pak iets plats en hards in een papier zag dat met touwtjes was omwikkeld en waarop met reuzenletters mijn adres stond 'care of F.T. Muller Esquire'.

'Is dat nu een goeling?' vroegde Muller sarcastisch. Hij lag op een bank met een doek om zijn hoofd, en zijn kater was leelijk aan het miauwen.

'Is er niets anders?' vroegde ik met gefronste wenkbrauwen den 'boy'.

'Tida¹⁷ ma'am,' zeide hij, 'alleen dat maar.'

'Ik geloof dat Klobben u leelijk, "zum Besten" houdt,'¹⁸ zeide Muller verder.

Met een ruk had ik de touwen losgetrokken en het papier eraf gescheurd, en wie beschrijft mijne teleurstelling en woede toen er een blik van Tieleman en Dros uit ten voorschijn kwam waarop een papier geplakt was met de woorden: 'Een "Dutch wife" uit blik!'

Het was niets minder dan een Hollandsche vrijster van koek, die men met Sint-Nicolaas cadeau gezonden krijgt.

O! Dat had Mormel mij weêr geleverd, en ik moest het met verbeterden gram-schap aanzien hoe Muller niettegenstaande zijn 'katzenjammer' lag te stikken van de lach, en hoe zelfs Milly meêlachte. Op welke wijze moest ik dit Mormel betaald zetten? En ik was ervan overtuigd dat Jan er ook alles van afwist, want hoe zou Mormel het anders geweten hebben? Zoo zijn zij. Als wij vrouwen niet bij hen zijn, en onze scherpe tong hen niet bereiken kan, dan zijn zij brutaal genoeg, en wanneer zij thuis zijn, durven zij niets te zeggen, laat staan wat te doen.

Het scheen of het ongeluk mij overal vervolgen moest. Dienzelfden dag had ik nog eene ergernis, en wel eene zeer groote. Het was trouwens duidelijk, en ik behoefde er mij niet over te verwonderen, alle goede dingen bestaan uit drie. Ik had mij al twee malen boos gemaakt, en het was niet meer dan natuurlijk dat het hierbij niet blijven zou.

Muller en Milly bleven natuurlijk den geheelen dag thuis, hoewel het om circa zes uur des avonds heerlijk weêr was om te toeren. Het had om drie uur geregend, en dit had opgefrist. Ik kon dien middag niet thuis blijven, en toen ik Dickie op straat zag staan, vroegde ik hem of hij met me meê wou gaan, de stad een weinig rondrijden. Zooals kinderen zijn, vond hij het verrukkelijk, en snelde naar binnen om het aan zijne mama te vragen.

Ik nam toen een ‘rickshaw’, die toevallig voor de deur stond, en lette er niet op dat de Chinees die ervoor stond, oud en mager was.

‘Waar gaat dat naartoe?’ vroegde Muller.

‘Wij gaan een weinig toeren,’ gaf ik ten antwoord, ‘het is zulk verrukkelijk weêr.’

‘Pas maar op dat zij u niet schaken!’ zeide hij op ironischen toon.

‘Als ze dat doen, dan brengen zij mij den volgenden dag terug,’ zeide ik scherp, ‘maar wees maar niet bang, in een politiestation komen wij niet terecht.’

Ziezoo, die was raak. Het was wel niet aardig, maar dan moest hij die flauwe aardigheden maar voor zich houden.

Wij toerden nu voorbij de racebaan, gingen Klawei op, vervolgens Northam Road, en Dickie babbelde maar door en vertelde mij zaken, die mij zeer interesseerden, en waarnaar ik eigenlijk niet had mogen luisteren, maar omdat het zoo vreemd was wat hij vertelde, luisterde ik er natuurlijk toch naar. Onder het rijden vertelde Dickie niets meer en niets minder dan dat zijne mama gisteren den ‘toekang kebon’ (tuinman, in Penang ook Chineezen) met een karwats had afgerost! Hemelsche goedheid! dacht ik, wel dat is ‘lady-like’! Nu, ik had gehoord dat Engelsche dames dat wel meer doen, wat ik voor eene dame afschuwelijk vind, hoewel er in de Engelsche koloniën een excuus voor te vinden is, aangezien het ontzettend is hoe brutaal de bedienden daar zijn. Het bloed moet op die wijze aan het kookken gaan, en niet iedereen kan zijn drift bedwingen, hoewel ik het beter vind om zulke straoefeningen aan den man over te laten, wanneer het een hoogstnoodzakelijk geval wordt en er klappen uitgedeeld moeten worden.

Die ‘toekang kebon’ van Dickies mama was dan ook vreselijk brutaal geweest, en had haar zelfs uitgescholden voor al wat leelijk is in het Chineesch. Daarop had de dame een karwats genomen, en hem afgeranseld, waarop de Chinees naar de ‘Court’ was geloopt om haar aan te klagen.

‘En mama heeft hem niet eens zoo erg geslagen!’ zeide het kind, ‘er waren volstrekt geene striemen te zien, maar wat heeft die kerel gedaan? Hij heeft zich zelve zoo toetgetakeld dat hij nu overal dikke striemen en zelfs wonden op zijn lijf heeft, en toen heeft hij aan den “magistrate” gezegd dat mama dat gedaan had.’

‘En heeft hij geen ongelijk gekregen?’ vroegde ik, terwijl ik zelf driftig werd bij de gedachte van zooveel brutale slimheid.

‘Wel neen! Die arme mama moest zelf voor de “Court” komen,’ antwoordde het ventje.

‘Wat!’ riep ik hardop uit, ‘moest mama voor de “Court” komen, en kon je pa dat dan niet voor haar doen? Maar dat is immers vreeselijk!’

‘Neen!’ zei Dickie, ‘dat mocht niet, en die arme mama heeft zoo gehuild van zenuwachtigheid, en zij kon niet praten toen men haar de litteekens liet zien. Zij kon zich bijna niet verdedigen. Gelukkig wilden de andere bedienden die er iets van wisten, niets zeggen, zoodat er geen verdere getuigen waren, en mama er met vijf dollars boete – “fine” – afkwam. Maar nu is zij er heelemaal ziek van!’

Dat kon ik best begrijpen. Lieve hemel! Wat voor een toestand. Dat was nog nooit bij ons gebeurd. Ik was nu al dertig jaren in Indië, waarvan zoovele jaren op Java, maar in al die jaren had ik nog nooit van zooiets gehoord. Wel zijn er van die menschen die zich met Europeanen gelijk stellen, of ook zelfs volbloed Europeanen die den inlander martelen, en voor ieder vergrijp van hun kant de zweep gebruiken. Dat soort menschen stel ik met het dier gelijk, en die moeten gestraft, zelfs zwaar gestraft worden, en dat is ’t niet wat ik bedoel, het is in ’t tegenovergestelde geval, wanneer de ‘inlander’ goed behandeld wordt en dan nog brutaal is, zoodat het moeite kost om zich in te houden. Want een bewezen waarheid is het dat inlanders niet tegen goedheid kunnen. Men moet ze op een afstand houden, en ze hunne minderheid doen gevoelen. Brutaliteit behoeft een Europeaan heelemaal niet van hen te verwachten. In zulke gevallen is het noodig dat de eene blanke den ander steunt, en hem geen ongelijk geeft tegenover den native, nadat ’t bewezen is dat hij nog meer slaag verdiende dan dat hij reeds ontvangen had. Enfin! Die vijf dollars ‘fine’ (boete) heeft men er gaarne voor over, het ergste was dat de arme mama van Dickie zelf voor de ‘Court’ moest verschijnen.

Intusschen waren wij bij de sociëteit aangekomen, en ik gelastte den Chinees om voorbij het oude kerkhof naar de ‘esplanade’ te rijden. Om dien tijd waait aldaar zulk een heerlijke bries die uit zee komt. De Chinees mopperde iets, maar ik sloeg daar geen acht op. Ik wist nu dat men zeer voorzichtig met dit soort van volkje zijn moet, en ik was niet van plan om ’t zelfde koopje te snappen te krijgen als Dickies mama.

Wij reden voorbij het oude kerkhof dat midden in de stad ligt, en dat er akelig somber uitziet met zijn monumenten en steenen, die er nu allemaal oud en verweerd uitzien. Waarom men dat kerkhof niet opruimt, weet ik heusch niet. Het is niet gezellig om dit midden in de stad tusschen Europeesche woningen te hebben, en buitendien zal het ook wel minder goed zijn uit een hygiënisch oogpunt beschouwd. Daar in de buurt wonen de kleermakers, en

wanneer men er voorbijkomt, dan ziet men hunne huizen, hokken gelijk, rij aan rij, waar deze bewoners van Calcutta, behoorende tot het mahomedaansche geloof, zitten te knippen en te naaien. Zij zijn niet zoo donker van kleur als de Klings van Madras, en kleeden zich ook anders. Zij hebben een soort lang hemd aan en een hoofddekseel in tulbandvorm op hun hoofd, gewoonlijk van kant of borduursel gemaakt. Het is merkwaardig, hoe keurig deze mannen werken kunnen. Wanneer men hun een goed zittend model geeft, dan maken zij alles na, welke modeplaat men hun ook geeft. Zij maken niet alleen heerenkleêren, ook damesjaponnen en kinderjurkjes, zoo ook alle mogelijke soorten ondergoed. En de prijzen die zij ervoor rekenen, zijn belachelijk goedkoop, men begrijpt het niet, hoe zij daarvoor kunnen werken.

Milly had ook zulk een kleêrmaker, die dadelijk om werk kwam vragen zoodra hij wist dat zij eene logée had. Ik gaf hem blouses en peignoirs te naaien, en hij rekende mij voor een 'gown' één dollar naar loon, en voor de blouses 1,25 dollar per stuk, terwijl hij zelf de voering gaf.

Wij kwamen nu aan de esplanade, sloegen linksaf en gingen voorbij de 'Town Hall'. Op de esplanade wandelden wij aan de 'beach' wat heen en weder, en bewonderden het 'phosphorlicht' der zee, en luisterden naar het gezang der golven. Het was er heerlijk koel, en menige wandelaar liep heen en weder. Aangezien het in de Engelsche koloniën gewoonte is om om zeven uur of hoogstens half acht te eten (tusschen twee haakjens een nare gewoonte, want ik heb dan nooit eetlust, en buitendien duren die na-avonden zoo lang), konden wij er natuurlijk niet lang blijven. Ik gaf den Chinees dus een duw, en wees hem met den vinger rechtuit, naar de stad, den weg dien ik nemen wilde om terug te keeren. Dat was wel een heel eind om, maar wat hinderde dat, ik zou hem er wel goed voor betalen, ik vond de stad bij avond zoo aardig, met die vele lichten en dat rumoer. Onze Chinees mopperde echter nog veel erger dan de eerste keer, en ik verstond een paar gemeene, foeileelijke Chineesche scheldwoorden.

Was het wonder, dat ik driftig werd? Maar niettegenstaande dat, hield ik mij kalm en zeide geen woord. Onze Chinees koos eieren voor zijn geld en bracht ons voorbij 'Fort Cornwallis' naar de Beach Street. Dit alles was mij reeds bekend. In deze buurten was ik verscheidene malen geweest, en ik wist mij natuurlijk goed te oriënteeren. Doch opeens bracht hij mij een zijstraat in waar het heel stil was, en waar bijna niemand liep.

Ik keek eens rond, en wist nu heusch niet waar wij ons bevonden. Doch Dickie zou het raadsel wel oplossen.

‘Dit is de weg naar de zee,’ zeide de kleine jongen, ‘daar wil Mrs. toch niet naartoe? Wij moeten immers naar huis.’

‘Hé!’ riep ik tegen den Chinees, en maakte eene beweging om hem duidelijk te maken, om te keeren, maar nu was de kerel zoo woedend, zoodat een vloed scheldwoorden mijn deel werd. Hij zette ’t wagentje gewoon neêr en riep maar: ‘Tita maoe! bóbobó!’ (Ik wil niet meer; Chineesch-Maleis). Hij wilde ons niet meer trekken, en daar stond ik dan in ’t holle van den nacht, in een wildvreemde stad, en toevallig was er ook geen ander vehikel in de buurt. Gelukkig dat ik Dickie bij mij had.

Wij stapten uit en ik liet den brutalen kerel razen en schelden. Eindelijk kwamen wij aan de bewoonde buurt en ik zag daar dadelijk twee ‘politie-agenten’, natuurlijk in uniform en tevens gewapend, heen en weder patrouilleeren. De eene was een ‘Sikhs’ en de andere een Maleier. Naar hen toegaan en mijn beklag maken was natuurlijk het werk van een oogenblik, en in een minimum van tijd was ik door een menigte volks omringd, inlanders van alle natiën, die door elkander gilden en schreeuwden. Ook was mijn ‘rickshaw’ daar, en het werd een leven van geweld, dat iemand hooren en zien verging, vooral uit de monden der Chineezen, die hun mond maar niet houden kunnen.

Het was vreeselijk onaangenaam. Daar stond Klausine Klobben nu, tusschen dat volk in deze vreemde stad, en niet wetende hoe zij in dit geval te handelen had.

‘Neem het nummer op policeman!’ zeide ik, ‘en laat hem morgen naar de “Court” gaan.’

Niet alleen de policeman, maar ook ik en de andere ons omringende inlanders gingen het nummer opnemen. Het was nummer 1036. Ik dacht nu dat het hierbij afgeloopen was, en mijn brutaaltje morgen zijn straf wel krijgen zou, maar jawel! Ik had buiten den waard gerekend, de man wilde geld hebben, hetgeen hij echter volgens mijn idee had verbeurd. Ik riep een andere ‘rickshaw’ aan en wilde mij met Dickie daarin neêrzetten, maar nu begon mijn Chinees te schreeuwen dat het een lieve lust was, en de omstanders schreeuwden mede. De politiagenten deden niets, en bleven zwijgen. En toen ik in wilde stappen, kwam die vuile, halfnaakte ‘mongool’ naar mij toe en pakte mij ruw bij den arm. En dat moet men maar toelaten, daar moet men niets van zeggen, niet waar? Ik wist niet hoe ik in dit vreemde land, onder vreemde wetten, handelen moest, maar mij kookte het bloed en ik wilde toch mijne handen niet vuil maken. Ik geloof, als ik een tasch of een parapluie

gehad had, dan zou ik die wel degelijk hebben gehanteerd. Dan zou er van 'lady-like' geen sprake meer geweest zijn, het zou niets anders geweest zijn dan 'zelfverdediging'. Hij wilde dus geld hebben, en dat wilde ik niet geven. Het was dus het verstandigste, en voor hem zeker de grootste straf, om mij toch thuis te brengen en hem aldaar te betalen, wat mij na al zijne brutaliteit billijk voorkwam. Ik koos dus dezen weg en zette mij met Dickie weder in den ouden 'rickshaw' neder, maar het bloed stolde mij in de aderen toen ik den politieagent tegen dien kerel in 't Chineesch-Maleisch hoorde zeggen: 'Taukéh-njo bo loei, loe laai là goea tólóng loe là!' Met andere woorden dus: 'Als de mevrouw jou niet betaalt, dan kom je maar bij ons terug, en dan zullen we je wel helpen.'

Het was mooi! Fijn zelfs! Dat moest ik dus van zoo'n politieagent nog te slikken krijgen. God, mijn God! Waar bleef nu het recht, het prestige van den Europeaan?

Muller en ook anderen vertelden mij later dat ik regelrecht naar een Europeeschen inspecteur van politie had moeten gaan om mijn beklag te doen, en dat ik dan zeker recht en voldoening zou hebben gekregen. Doch hoe kon ik dat weten? Ik was immers vreemd. Voor de tweede keer zou mij dat zeker niet overkomen. Vol innerlijke gramschap liet ik mij dus verder rijden, en nu bracht de Chinees, die stapvoets liep, zonder eenige 'mines' te maken¹⁹ om vlugger te gaan, mij door een labyrinth van straten die ik niet kende, en waar ik volgens mijn weten nog niet geweest was.

Ik zag daar namelijk derde en vierde klasse hôtels, tavernen, herbergen, ik hoorde pianospel met gezang van dronken matrozen, en daartusschen zag ik blonde Europeesche vrouwen heen en weder loopen. Ik was niets op mijn gemak, maar wat kon ik doen? Ik was aan de heidenen overgeleverd, en of ik al 'ajo' 'ajo'²⁰ schreeuwde, dat hielp allemaal niets, de man kwam niet uit zijn gewonen gang.

En die zogenaamde hôtels hadden ook nog hoogklinkende namen. Daar was het Victoria Hôtel, Prince van Wales Hôtel, Beatrice Hôtel, enzovoorts.

Opeens hoorde ik een geweldig rumoer dat uit eene der huizen kwam, en waarvoor een ophoop van menschen stond. Daar kreeg ik twee Europeesche vrouwen te zien die aan 't vechten waren, en elkander aan het lange blonde haar trokken, en ik hoorde ze elkaâr ruwe gemeene woorden toevoegen. Het was vreeselijk om aan te zien, en het deed mij zoo innig leed, dat daar twee blanke vrouwen zich zoo aanstelden tegenover die menigte van inlanders. Wij konden bijna niet door die foule²¹ van menschen, en op een gegeven

oogenblik kantelde de 'rickshaw', en ik viel met Dickie bovenop mij midden op straat. Ach wat een scène!! Wat was er gebeurd? Uit een ander hotel namelijk aan den overkant was eene andere Europeesche vrouw komen aanvliegen, eene reuzenverschijning, zij was wel driemaal zoo groot en dik als mijn 'rickshawman', en wilde ook bij de vechtpartij zijn naar het scheen, en in haar woestheid was zij onzacht tegen mijn Chinees aangekomen, zoodat hij op den grond viel en met hem de 'rickshaw' met Klausine en Dickie erbij.

Ik had wel willen huilen, zoo verontwaardigd was ik. Maar er zijn van die omstandigheden in 't menschelijk leven waarin men zijn tegenwoordigheid van geest niet verliest. Zonder een woord te zeggen was ik in één oogwenk opgestaan, en't kind bij de hand nemende, snelde ik met hem heen, de 'rickshaw' ons achterna, en ik hield niet eerder stil voor wij dat afschuwelijke toneel ver achter ons hadden. Toen waren wij dan ook weldra in de bewoonde buurt en herkende ik de omgeving weder. Op dat gezicht was ik gerust, en wij zetten ons weêr in den wagen neder. Toch was het acht uur toen wij thuiskwamen, en Dickies mama, zoo ook Milly en Frits, waren zeer ongerust geweest over ons lange uitblijven.

In geuren en kleuren vertelde ik ons avontuur aan Frits, en deze gelastte den 'boy' om den brutalen Chinees twintig cent te betalen, terwijl hij in gewone omstandigheden minstens veertig had verdiend. Daarop begon onze Chinees weer te schelden, maar nu werd Muller zoo boos dat hij de trap afsnelde om hem een schop te geven, maar onze gestaarte vriend had daarvoor respect, tenminste hij pakte zoo gauw mogelijk zijn leêge 'rickshaw' beet en snelde meer dan hij liep het erf af. Des nachts sliep ik heel slecht. Al die wederwaardigheden en ergernissen van den dag hadden mij geen goed gedaan.

De attracties van Penang

Den volgenden dag bezocht ik met Milly het broederklooster. Volgens afspraak gingen wij eerst bij de zusters aan om een introductieschrijven te vragen, hetwelk wij direct kregen, door sister St. Patrick geschreven en door de 'mère' geteekend. Opmerkelijk was het dat die brief geadresseerd was aan 'brother St. Patrick'.

Het broederklooster is lang niet zoo mooi als het zusterklooster, de gebouwen zien er tamelijk verweerd en bouwvallig uit, en de broeders die erin zijn, zijn ook zoo.

Wij gingen het hoofdgebouw binnen en overhandigden ons schrijven aan den broeder, die in een der vertrekken zat te werken. Het was geloof ik heel goed dat wij een introductieschrijven bij ons hadden, want de broeder zag ons tamelijk wantrouwend aan. Hoogstwaarschijnlijk gebeurt het niet vaak dat er dames bij hen op visite komen.

Hij verzocht ons om voorloopig te gaan zitten, aangezien hij het schrijven naar den Prior wilde brengen.

Natuurlijk voldeden wij hieraan, en een oogenblik later kwam hij terug, met de boodschap dat wij den 'prior' moesten excuseeren aangezien deze niet wel was. Hij zelf wilde ons echter met genoegen rondleiden, en stelde zich als 'Sint-Patrick' voor. Eerst gingen wij naar de verschillende klassen, waar in iedere klas een broeder-onderwijzer stond, die allen aan ons werden voorgesteld. De meesten waren al op leeftijd, en er was slechts één jongeman bij van ongeveer achtentwintig jaar, en ik vond dat deze er slecht uitzag, bleek, welke kleur nog meer uitkwam door zijn pikzwarten krulbaard. Er was een menigte leerlingen, waaronder veel Chineezzen; ook volwassenen waren erbij. Ook zag ik er een paar jongens uit Deli, die echter na schooltijd naar het zusterklooster gestuurd worden, waar zij wonen, want, zeide St. Patrick, deze waren nog te jong en hadden de vrouwelijke zorgen nog te veel nodig. Het klooster krijgt veel rijke geschenken van Chineezzen. Een der gebouwen was zelfs door een Chinees gebouwd en ten geschenke gegeven. Er zijn veel Chineesche christenen, of liever gezegd Christenchineezzen in de Engelsche koloniën.

Wij gingen naar boven. Daar waren de slaapzalen, en ook de kapel, op bijna dezelfde wijze als in het zusterklooster, met dat onderscheid dat het niet op zulk een royalen voet is ingericht en niet zoo mooi en ruim is. Wij zagen beneden eene mooie collectie planten, en de broeder vertelde ons dat zij prachtige bloemen hadden in hunne bungalow op de 'Hills'. Of ik daar al geweest was? Ik ontkende dit natuurlijk, en toen waren zij beleefd genoeg om die voor mij beschikbaar te stellen. Ik moest hun maar zeggen wanneer ik erheen gaan wilde, zij zouden dan een dag tevoren het huisje laten luchten en voor eten zorgen. Ik was in mijn schik met dit aanbod. Een andere broeder vervoegde zich bij ons, en die had zulk een joviaal vroolijk uiterlijk dat men onwillekeurig lachen moest wanneer men hem aankeek. Over 't algemeen waren het Franschen, het is trouwens eene Fransche orde, en de meesten van hen dragen baarden. Ik zag waar hunne eetkamer is, waar ook de 'prior' gezamenlijk met alle broeders de maaltijden neemt. Alles was hoogst eenvoudig.

De kade van Penang, circa 1910.

Een gewoon tafellaken van keper lag op tafel, voorts grove borden, glazen, tinnen lepels en vorken. Zoo was dat ook voor de kostleerlingen.

Nadat wij het broederklooster verlaten hadden, gaf Milly order om naar de 'Town Hall' te gaan, en wel naar de bibliotheek of 'library', waar zij lectuur halen wilde. De 'Town Hall' is een mooi gebouw en lijkt veel op eene schouwburg. Boven is de zaal waar bals en concerten gegeven worden, en beneden de 'library'. In eene der zalen liggen op een tafel alle mogelijke illustraties en tijdschriften uitgespreid, en daar zaten verscheidene heeren te lezen, en in een andere zaal vindt men de rekken met boeken, voornamelijk bestaande uit Engelsche en Fransche, Duitsche zeer weinig, en Hollandsche heelemaal niet.

Toen Milly een paar werken had uitgezocht, gingen wij naar boven, want ik wilde de balzaal ook wel eens zien. Een fraaie breede trap voert naar boven, en de concertzaal zelf is prachtig groot en ruim, met een flinke tribune, waarvan het scherm opgetrokken is. Wij gingen naar de kleedkamers, en bemerkten dat hier nog niet schoon was gemaakt, tenminste, het vuile waschwater stond er nog, en hier en daar zagen wij een haarspeld op den grond liggen.

'Kom,' zei ik tegen Milly, 'nu zullen wij eens eene voorstelling geven, voor lege stoelen en tafels natuurlijk.'

En wij stelden ons voor de voetlichten, en begonnen met armen en beenen te gesticuleeren, precies een paar dwaze ondeugende kinderen, en ik 'oudje' was net zoo uitgelaten vroolijk als Milly. Wij dansten samen een cancan²² op de planken, en gilden 't uit van de pret, en net wilde ik eene 'tararaboomdeaye'-voorstelling²³ geven, of daar hoorden wij voetstappen op de trap. Ik liet mijne rokken, die ik tusschen twee vingers had opgenomen op 't punt om den dans uit te voeren, weder zakken, en wij snelden achter de coulisses en verstoppten ons in de kleedkamers. Het was de hoogsten tijd, want twee heeren kwamen weldra boven en wij hoorden den eene tegen den andere zeggen: 'Hello! Quite empty, no noise more!'

Wat moesten we doen? Ons stil houden en wachten totdat de heeren weg waren, of ten voorschijn komen en met een hoog ernstig gelaat hen voorbijgaan? Het laatste scheen het beste, want we konden onmogelijk zoolang wachten totdat ze vertrokken waren. Wij maakten dus de deur der kleedkamer open, en gingen de trap af. De heeren fixeerden ons op eene ergerlijke manier, wat Engelschen anders niet doen. Daarvoor zijn zij te beleefd, maar enfin, nu konden wij het hun niet kwalijk nemen, want als men zoo geheimzinnig uit een kleedkamer sluipt, dan geeft men waarlijk wel redenen

om aangekeken te worden. Met ernstige, uitgestreken gezichten gingen wij voorbij de heeren, maar proestende van 't lachen vielen wij in het rijtuig.

Ik verzocht Milly om met mij naar den Siameeschen en Burmeeschen tempel te gaan. Het is een heel eind ver, de weg op naar de Hills, ergens in de buurt van de zee, en de laan waar deze tempels staan, heet ook de Burmah Lane. Milly was een weinig bang, zij wist niet of wij dit heiligdom van 't hindoe geloof wel mochten binnentreden, maar ik bracht haar aan 't verstand dat den brutalen de halve wereld behoort, en dat men niets anders zou kunnen doen dan ons den toegang beletten.

Van buiten is er niet veel te zien, twee pyramidale gebouwtjes van witgekalkte steen is alles. Wij gingen het erf binnen, en zagen weldra een Siamees, die uit den tempel kwam. Hij was blootshoofds en had een prachtigen rok van Siameesche zijde aan. Ik vraagde hem in 't Maleisch of wij ook binnen mochten komen. Hij begreep er echter niets van, maar beduidde ons met gesticulaties dat wij wel naar binnen gaan konden. Wij zagen natuurlijk niets anders dan een menigte Buddha's, zooals men dat altijd in een boeddhistischen hindoe tempel ziet. Er was een reuzenbeeld in 't midden en vele kleinere, verguld en gekleurd, stonden of liever gezegd zaten om hem heen. Dit was de scheppende Buddha, de vernietigende, de verheerlijkte, enzovoorts, enzovoorts. Verder zagen wij een menigte offeranden in koperen vaasjes en potjes. Over 't algemeen zag deze tempel er zeer vuil uit, en de muren waren zwart en berookt.

Zooals altijd zat Buddha er ook nu ongegeneerd bij, zonder baadje of broek, of zelfs sarong, en hij nam niet eens de beleefdheid om zijne excuses te maken. Bijvoorbeeld: 'Dames neemt het me niet kwalijk dat ik niet gekleed ben, maar ik had heusch niet kunnen denken dat ik op den vroegen ochtend damesbezoek zou ontvangen. Als ik het geweten had, dan zou ik bepaald mijn rok hebben aangetrokken!'

Neen, vrome man! dacht ik, manieren ken je nog niet hoor!

Daarop gingen wij naar den anderen tempel en zagen wij de 'Trimurti'. Daar was een soort altaar opgericht, net zooals bij de Chineezen, met kaarsjes en stokjes in vazen, en ik zag ook groote gewijde kaarsen branden, zooals op 't altaar der katholieken. Voorts waren er bloemen in vazen, waaronder niet te vergeten de heilige bloem van den Ganges, de 'lotusbloem', nagemaakt van papier. Aan de muren hingen platen met afschuwelijke voorstellingen uit het hellevuur. Het paradijs was aan den anderen kant. Daar zag men 'toewan Allah', die veel op den Chineeschen 'Teipehkong'²⁴ geleek, rondrijden door

een prachtige mooien tuin met bloeiende boomen die veel op cactussen geleken, in een landauer²⁵ met vier Sydney-paarden bespannen. Daar zag men mooie vrouwen rondzweven, gelijk de houris²⁶ der mahomedanen, in luchtige gewaden, vrouwen met gespleten Chineesche oogjes en kort afgeknipt haar, zooals dat de gewoonte is bij de 'Siameezen', en een grooten 'sirihpruim' in hun mond, voorts mannen die een verdieping lager staan en die met verliefde blikken naar de mooie pruimende vrouwen kijken, terwijl zij zeker aan het bekende liedje dachten: 'Men mag ernaar kijken, maar aankomen niet'.²⁷ Het was eene mooie voorstelling uit het Paradijs.

Tafels waarop 'bamie' en 'kimlo'²⁸ (Chineesche gerechten) en schotels met heerlijke gebraden kalkoenen en geiten deden mij watertanden, en ik had lust om ervoor te teekenen, al is het ook maar voor een Siameesch paradijs. Des te afschuwelijker was echter de hel. Daar werden menschen levend ge-roosterd, een hing aan zijn voeten in een boom, terwijl men hem met tangen de oogen uit het hoofd haalde; de andere werd uit elkaar gescheurd, en in de verte zag men ossenkarren met Siameesche koeien ervoor, die de deugnieten bij dozijnen aanbrachten. Milly werd er akelig van en kon er verder niet naar kijken, maar ik lachte haar natuurlijk flink uit en zeide: 'Wel malle meid, het is immers maar papier. Ik voor mij vind het interessant dat gezien te hebben, nu weet ik tenminste hoe de 'Siameezen' zich het leven in het hiernamaals voorstellen.'

Den volgenden dag was er muziek op 't plein. De 'manillaband' speelt daar in de week, en eenmaal in de Dato Kramet Gardens,²⁹ een tuintje met een afschuwelijk monument erin, daar geplaatst ter eere van een oud inwoner van Penang, een zekeren meneer Brown,³⁰ die dat lapje grond aan de stad heeft cadeau gegeven. Het is niet veel bijzonders, maar het is een koel plekje waar de kinderen heen wandelen, en waar zij naar hartelust kunnen stoeien en spelen, zonder bang te zijn dat zij worden overreden. Wij gingen er ook dikwijls wandelen, vooral wanneer de muziek speelde; het is er aardig en men ziet er veel publiek.

In Milly's open rijtuig reden wij naar de esplanade en zagen hoe een menigte heeren en dames bezig was om op het plein 'lawntennis' te spelen. Wij reden door naar de 'beach' en bleven daar dicht in de buurt van 't muziekkoepeltje staan. Dat was een genot, de muziek speelt zeer goed, zoodat ik werkelijk èn van de mooie toiletten der dames èn van de heerlijke zeebries, maar voornamelijk van de muziek genoot. In de Engelsche koloniën speelt zo'n orkest alleen des maandags voor 't publiek, zondags is het verboden,

men mag dan geene walsjes of polka's of zelfs operamuziek spelen of zelfs aanhooren, men speelt dan alleen gewijde muziek.

Milly's buurvrouw, de mama van Dickie en Gladys, speelde en zong zondags geregeld psalmen en hymnen met man en kinderen.

Aangezien ik nu zoowat alles van Penang gezien had, en ik er al een halve maand was, dacht ik er ernstig over na om verder te gaan, want ik had met Jan afgesproken dat ik door zou gaan naar Singapore, en wel over de Native States. Het is echter goed en wel om zooiets te willen, maar gemakkelijk was het daarom voor eene vrouw alleen volstrekt niet. Buitendien zocht ik overal naar eene kaart van 't schiereiland Malakka, de Engelschen zeggen 'Malay Peninsular', en die kon ik nergens vinden, zelfs in de 'library' was er geen. Muller wist mij wel 't een en ander te vertellen, maar zelve was hij nooit verder geweest dan Taiping en Kwala Lumpor, de hoofdsteden van Perak en Selangor. Wel was hij zeer goed bekend in Kedah, die onafhankelijke Maleische staat, en zelfs was hij zeer bevriend met den sultan van dat rijk. Natuurlijk vatte ik dadelijk het voornemen op om ook naar Kedah te gaan, en zeide dit aan Milly. Ik zou dan mijne kunstreis³¹ hiermede beginnen.

'Lieve God, mevrouw Klobben, wat wilt u beginnen?' zeide het jonge vrouwtje doodelijk verschrikt, 'daar kan geene dame alleen naartoe gaan. Ik ben er ook eens geweest met Frits, maar de communicatie is zoo vreeselijk, men heeft met die ongelukkige booten zulk een slechte reis dat ik het voor geen duizend dollars weêr zou willen doen. En dan eene vrouw alleen.'

Ik schudde echter mijn hoofd, en was natuurlijk weder stijfhoofdig, beweerde dat ik er wel komen zou.

Des middags spraken wij er met Muller over, en ook hij was het volkomen met Milly eens dat eene dame alleen die reis niet maken kan; de bootjes die op Kedah varen, zijn niet voor Europeesche passagiers ingericht.

'En buitendien,' zeide Muller, 'zou ik het u ook sterk afraden, want de Maleiers aldaar zijn niet te vertrouwen. Er is geen gouvernement, en zij zijn niet "protected", de sultan is er zijn eigen baas, en wanneer hij het in zijn hoofd krijgt om u aan te houden, dan komt u het land niet meer uit.'

'Ach kom!' zei ik, 'maak mij nu zulke sprookjes niet wijs.'

'Het zijn volstrekt geen sprookjes,' antwoordde hij, 'het is de zuivere waarheid, en iedereen die u ernaar vraagt, zal u hetzelfde zeggen. Ik zal niet bepaald beweren dat de sultan zich aan eene Europeesche vrouw zal vergrijpen, maar als hij het doet, dan kraait er verder geen haan naar, en 't baat niet of u het Engelsche gouvernement smeekt en bidt om u te verlossen. Het eenige

zou zijn dat u dan een smeekschrift indiendet bij den koning van Siam, maar tegen dat dat in Bangkok is, is mevrouw Klausine Klobben al twintigmaal verdwenen.'

'Nu, ik zou het erop wagen,' zeide ik, 'de sultan zal zoo mal niet zijn om mij aan te houden. Ja! Als ik eene jonge vrouw was, dan misschien?'

'Nu, dat weet ik niet!' plaagde Muller, 'wie weet wat een aardig effect u nog zou maken in den harem van dien mahomedaanschen vorst!'

'Toe! Muller! schei nu alsjeblijft uit,' riep ik kwaad, 'ik krijg al kippenvel bij de gedachte alleen. Dus het is heusch waar, dat er geen gouvernement is.'

'Neen! Het is eene onafhankelijke staat, en behoort tot Siam. Het is tributplichtig aan dat land, en het moet den koning van Siam ieder jaar eene gouden roos cadeau geven.³² Die wordt hem dan met groot eerbetoon gebracht onder eene stolp van glas.'

'Een kaasstolp?' vraagde ik onnoozel.

'Maar mevrouw Klobben!' was zijn antwoord, 'wij hebben nu een wetenschappelijk gesprek, en we moeten dus ook hoogst ernstig blijven. Het is trouwens niet het eenige land op de "Malay Peninsular" dat tot Siam behoort, daar zijn ook nog Kelantan, Trengganoe en Singara, die allemaal tot Siam behooren!'

'Het wordt hoe langer hoe interessanter,' zeide ik, 'en ik verlang er hoe langer hoe meer naar om erheen te gaan.'

'Den sultan van Singora ken ik ook zeer goed,' zeide Muller, 'hij heeft buiten andere vrouwen nog eene prachtig mooie Siameesche vrouw, een bijzonder exemplaar, want over het algemeen zijn de Siameesche vrouwen immers niet mooi.'

'Dat weet ik,' zeide ik, 'ik heb zelfs de parel van Bangkok³³ gezien in baltoilet, maar mooi is anders.'

'Dat Kedah is een rijk land,' vervolgde Muller, 'en het is jammer dat het niet geëxploiteerd wordt. Maar natuurlijk waagt geen Europeaan er zich aan, aangezien er geen gouvernement is van de blanken, en de inlanders kan men niet vertrouwen. Men denkt dat men de beste vrienden met hen is, en dat is men ook gedurende ettelijke jaren, maar eens wordt men toch verraden, en dan kan men zijn recht nergens krijgen. Er is anders geld uit die gronden te halen, dat verzeker ik u; behalve goud en andere delfstoffen vindt men er steenkolen, en ook is het rijk aan petroleum. Buitendien is het Maleische volk in dat land het beste wat ik tot dusverre heb leeren kennen, oneindig veel beter dan de Maleiers alhier of in Sumatra, beter zelfs dan die van Perak

en Selangor. Zij zijn dom, maar ijverig en niet verwend, doordat zij nog weinig in aanraking geweest zijn met de Europeanen.

Daar zijn het niet de vrouwen die werken, het zijn de mannen die zich toeleggen op de vischteelt, die zij drogen, en zooals u weet is de drooge visch een belangrijk handelsartikel, en voor den inlander onmisbaar.'

Ik knikte van ja, en Muller vervolgde zijn interessante verhaal.

Zij leggen zich echter het meest op de rijstcultuur toe, en wanneer u in Kedah komt, zal u niets anders zien als rijstvelden, waarvan de rijst ongeveer dezelfde is als de Siamrijst. Rijst en vooral paddi³⁴ is er ook spotgoedkoop, het scheelt bijna de helft met Penang-prijzen, en dikwijls heb ik eenige zakken paddi meê naar huis gebracht, nietwaar Milly?'

Het jonge vrouwtje knikte van ja en Muller ging door.

'Men zou veel geld kunnen verdienen door den Maleiers hun rijst en paddi af te koopen. Natuurlijk zou men hun eerst eenige honderden dollars voorschot geven, en het is en blijft een groot risico, want wanneer zij het geld opmaken, en geene waar daarvoor leveren, dan is men natuurlijk zijn geld kwijt, en bij wie kan men zich gaan beklagen?'

'Ik zou het er niet op wagen,' zeide ik.

'En weet u wel dat al het slachtvee uit Kedah komt? U moest die beesten maar eens zien die uitgevoerd worden, en die van de grenzen van Siam komen. Er gaan daarvan vele naar Atjeh en ook naar de Oostkust van Sumatra. En niet alleen het slachtvee is er magnifique en goedkoop, ook eenden en kippen kan u er voor bijna niets krijgen, alleen moet men er uitvoerrechten voor betalen.'

'Uitvoerrecht?' vroegde ik verbaasd, 'en ik dacht dat al de Native States vrijhavens waren.'

'Hallo!' antwoordde Frits, 'in zooverre heeft u gelijk. Waar het Engelsche gouvernement iets te zeggen heeft, zijn 't allemaal vrijhavens, maar u vergeet weer dat in Kedah alleen de sultan de baas is, en die is zoo wijs geweest om er een tolkantoor op te richten, waar men wel degelijk bij het binnenkomen door de douanenbeambten nagekeken wordt.'

'En zijn dat Europeanen?' vroegde ik nieuwsgierig.

'Wel neen! mevrouwetje,' antwoordde hij, 'daar zijn in heel Kedah maar twee Europeanen, en dat is de onderwijzer van den kroonprins en de inspecteur van politie. Alle ambtenaren en beambten zijn gewone Maleiers, die door den sultan worden bezoldigd.'

'Een vreemde toestand!' zeide ik, 'die ik dolgraag eens zelf zou willen zien en leeren kennen.'

‘Kan jij dan niet eens met mevrouw Klobben meêgaan?’ vroegde Milly aan haar man. ‘Dan vraag je eerst belet aan den sultan, en op die wijze kan je ervan overtuigd zijn dat jullie eene goede ontvangst zult krijgen.’

Muller dacht eens na.

‘Het zou gaan,’ zeide hij, ‘gedurende de paaschdagen³⁵ namelijk, want dan heb ik niets te doen, alle kantoren zijn gesloten, en buitendien heb ik den sultan allang beloofd om eens over te komen.’

‘Ga dan ook meê, Milly!’ zeide ik erg in mijn nopjes dat ik dat land nog eenmaal zou te zien krijgen.’

‘O! Neen dank u zeer,’ antwoordde Milly! ‘Ik heb het u al eens gezegd, voor geen honderd dollars ga ik er weêr naartoe, u zult eens zien, wat voor eene reis u hebben zult!’

‘Dat waag ik erop,’ zeide ik, en tot Muller: ‘En vertel mij eens Muller of men op deze manier ook naar Siam kan komen, ik bedoel door het binnenland.’

‘Wel zeker!’ antwoordde hij, ‘als u tenminste lust heeft om een halve maand boven op een olifant te zitten en door het bosch te rijden. Maar ik zou het u trouwens niet aanraden, want het krioelt daar van slecht volk, allemaal Siameezen die uit hongersnood en gebrek op roof uitgaan. U zou dan eene flinke gewapende escorte meê moeten nemen. Neen, zet u dat maar uit het hoofd, en gaat u maar liever over Singapore wanneer u naar Bangkok gaan wilt.’

‘Ik zal wachten totdat het Kanaal klaar is,’ zeide ik, ‘het kanaal van Siam op zijn smalst.’

‘Hahahaha!’ lachte Muller, ‘wie heeft u dat nu weêr wijs gemaakt?’

‘Wijs gemaakt?’ zeide ik geërgerd, ‘u weet toch wel dat er zulke plannen bestaan?’

‘Natuurlijk weet ik dat,’ antwoordde hij, ‘maar dat zijn allemaal chateaux en Espagne,³⁶ dat zou een dergelijke zaak als van het Panamakanaal³⁷ worden, eene gewone onmogelijkheid.’

‘En waarom?’ vroegde ik.

‘Wel, omdat dat land veel te bergachtig is, men vindt daar in ’t binnenland bergen van zes en zevenduizend voet. Maak daar maar eens een kanaal doorheen.’

‘Zoo, is dat het geval?’ antwoordde ik, ‘nu, dan kon je wel eens gelijk hebben. En wat denk je wel van Poeloe-Weh?³⁸ Zouden die plannen dan doorgaan om er een droogdok te bouwen, en er verder een klein Penang van te maken. Dat zou toch den handel van Penang zeker een gevoeligen knak geven.’

‘Dat weet ik niet!’ antwoordde Muller. ‘Dat het Penang concurrentie zou

aandoen, is natuurlijk meer dan zeker, want zooals u weet wordt er veel handel gedreven tusschen hier en Atjeh. Vooral Prye Dock zal het gevoelen, want natuurlijk komen de Hollandsche schepen dan niet meer daar in reparatie, en de aandeelhouders van het Prye-river Dock zullen wel een schietgebedje doen om die grootsche plannen van Poeloe-Weh niet te laten doorgaan.'

Den volgenden dag kwam Frits met het heugelijke bericht thuis dat hij nu vast en zeker besloten was om meê naar Kedah te gaan, en hij vraagde mij of ik met hem meêging. Ik was erover in de wolken, maar moest nog een paar dagen wachten, welke ik mij ten nutte maakte om eens naar de 'Crag' te gaan, dat sanatorium boven op de Hills. Muller bestelde logies en draagstoelen, en Milly bracht mij aan den voet der heuvels. Eerst gingen wij echter naar het kerkhof. Ik had het nog niet gezien en aangezien wij er toch voorbij moesten, was het eene kleine moeite om eraf te stappen. Het was nog heel vroeg, zoowat zeven uur des morgens, en aldaar aangekomen zagen wij er eenige wagens staan, met wit-zwart gekleede heeren erin.

Er zou eene begrafenis plaatshebben. Dat trof ik, want zulk eene Engelsche begrafenisplechtigheid had ik nog nooit bijgewoond. De lijkstoet was er echter nog niet. Wij gingen het kerkhof binnen, zeer netjes aangelegd, aan den voet der Heuvels, met de gereformeerde of episcopale kapel rechts en de katholieke aan den linkerhand. Op den achtergrond ziet men de bergen dichtbij. Milly en ik bleven wachten in de nabijheid der kapel, in afwachting van de dingen die komen zouden.

Eindelijk zagen wij den lijkswagen aankomen, en de dragers haalden de kist eruit, die tot onze groote verbazing gedekt was met de Engelsche vlag. Zeker was het een militair of een marinier die daar begraven werd.

De 'reverend' volgde, en ik herkende in hem den Schotschen dominee met wien ik kennism gemaakt had. Deze was heel gewoon gekleed, in een langen zwarten jas, en ook het costuum der andere heeren liet veel te wenschen over; er was niemand in een rok, allemaal hadden zij korte zwarte jasjes aan, met gekleurde dassen om, witte hoeden en witte schoenen, en velen waren er zelfs in het bruin en in 't wit. Men bracht de kist naar de kapel en daar werd zij op een baar gezet. Alle aanwezige vrienden en bekenden gingen mede de kleine kerk binnen, en met ontbloot hoofd, om de kist geschaard, luisterden zij naar de plechtige gevoelvolle woorden van den predikant. Door het open raam konden wij alles hooren, en wij waren beiden zelf onder den indruk, zoodat ik onwillekeurig mijne oogen nat voelde worden. Dit koele morgenuur, met de heerlijke natuur rondom ons, die kleine eenvoudige kerk,

die mannen met hunne verweerde gezichten waarop men thans de aandoe-ningen lezen kon die het plechtige dezer ceremonie opwekte, de sonore stem van den dominee, het was werkelijk indrukwekkend, en heel stil verscholen wij ons achter een struikgewas om den doode met de Engelsche vlag gedekt naar zijne laatste rustplaats te zien wegdragen. Er ging mij een rilling door de leden toen ik de kist naar beneden zag gaan, en toen ik het doffe geluid hoorde, veroorzaakt door de aardkluiten die erop vielen.

Het was spoedig genoeg gedaan. Nog voordat de kuil geheel dicht was, waren de 'dominee' en de anderen verdwenen, om helaas spoedig genoeg te vergeten dat zij een vriend minder hadden op de wereld.

Milly en ik wandelden nu een weinig rond op het kerkhof. Het is er nog tamelijk leêg, toch zag ik er een menigte bekende namen, van menschen die naar Penang gekomen waren om herstel van gezondheid te zoeken die ze helaas niet mochten vinden.

Verder hadden wij er niets te maken, en het werd trouwens de hoogste tijd om door te gaan, want het werd warm en ik had nog eene groote reis voor den boeg. Dicht bij het Waterfall Hôtél stond mijn stoel gereed. Men kan ook te paard gaan, maar aangezien ik het veiliger vond om gedragen te worden, had ik dit soort vervoer geprefereerd boven paardrijden.

Het waren allemaal Klings die mij zouden dragen, en voorloopig begonnen zij al een stukje te schreeuwen en te schelden. De taal die dit soort menschen erop nahoudt, is werkelijk eenig, en wanneer men die niet kent, is 't net of men niets anders dan 'rrr's' hoort. Het is onmogelijk om er woorden uit te maken. Toch is die taal niet moeielijk om aan te leeren, slechts iets moeie-lijker dan het Maleisch, en de Europeeanen die veel met deze menschen om-gaan, spreken allen hunne taal.

Ik nam afscheid van Milly en ging in mijn stoel zitten. De weg gaat langs een tamelijk smal pad steil bergop, en het spreekt vanzelf dat men links en rechts de mooiste panorama's krijgt.

Ik zal over het sanatorium verder niet uitweiden. Ik logeerde in 't hoofd-gebouw, waarin een aantal logeerkamers zijn, maar buitendien zijn er nog kleine 'bungalows' die men geheel afhuren kan.

Het is er verrukkelijk koud, en het gezicht dat men heeft op de zee en de Provence eenig mooi. Maar er alleen te zijn is ontzettend vervelend, en ik zou het er geen acht dagen uitgehouden hebben. Mijn eenige gezelschap was, en die menschen zag ik alleen aan tafel, eene 'miss' van ongeveer den zelfden ouderdom als ik, die geloof ik voor 'missionaire' studeerde of het al was, dat

Het Crag Hotel in Penang, circa 1900.

weet ik niet. Zij zag er foieleelijk en stemmig uit, foieleelijk, omdat zij een pokdalige huid had, waarop de muskieten hunne pootjes breken moesten wanneer zij er zich op neêrvleiden om wat voedsel te halen. Nu! Ik geloof niet dat zulk een muskiet bij haar vet zou worden, eerder dronken, want volgens mijne bescheidene meening had deze ‘miss’ in plaats van bloed whiskey in hare aderen.

Stemmig was zij in kapsel en kleeding. Het haar was heel glad naar boven gekamd en liep uit in een toetje, de japon zwart, altijd zwart, de rok van laken engsluitend om de smalle heupen, de blouse van zwart katoen, met een dito kraagje bij wijze van rouwrand. En ditzelfde costuum had zij des morgens bij het breakfast, bij het ‘tiffin’ en des avonds bij het dinner aan; ik geloof dat zij ook zoo ging slapen of naar de badkamer ging.

Maar daarin vergiste ik mij toch, want eens op een avond, ik geloof dat het de derde avond was dat ik aldaar vertoefde, kwam ik deze Engelsche ‘miss’ tegen in een lang wit nachthemd, met loshangend haar. Ik schrikte ervan,

want nu was er werkelijk heelemaal geen figuur meer aan te bekennen, het was niets meer of minder dan eene wandelende kapstok, waar men een 'kleedingstuk' overheen gehangen had. Waar ging zij heen? Dat wilde ik toch wel gaarne eens weten. Ik ging dus mijn kamer binnen, maar liet die op een kier, en gluurde op die wijze naar buiten. Lieve hemel! Dat mensch ging eene andere kamer dan de hare binnen, en wel die van het jonge mensch dat ook aldaar logeerde, en dat volgens zeggen aan podagra³⁹ leed. Wat ging die 'miss' daar uitvoeren?

Maar waar bemoeide ik mij eigenlijk meê, wat ging het mij aan wat andere menschen deden? Jan zegt altijd: 'Sientje, bemoei je toch met je eigen bemoeisel', en daarin heeft Jan gelijk. Buitendien kon het zijn dat deze 'miss' een pleegzuster was, en iemand die aan podagra lijdt, heeft waarlijk wel eene liefderijke verpleging noodig. Ik ging dus naar bed, maar den volgenden dag kon ik niet nalaten om beiden eens nauwkeuriger op te nemen. Het jonge mensch met zijn ziekelijke gelaatskleur, zijn ingevallen wangen, zat er reeds, en was juist bezig aan zijn gebakken visch, terwijl hij mij door zijn lorgnet fixeerde. De 'pleegzuster' zat aan den anderen kant tegenover hem, weêr in dezelfde zwarte japon, en nu met het Oude Testament voor zich. Voordat zij eten ging, prevelde zij eerst een gebed; dat was hare gewoonte.

'Good morning!' zei ik, en 'good morning' zei het jonge mensch flink terug, maar de jongedame beantwoordde mijn groet op kwijnenden toon, en bladerde in het Oude Testament, zeker in dat gedeelte waar geschreven staat dat 'de mensch niet alleen moet zijn'.⁴⁰

Geen van drieën spraken wij een woord. Ik had me niet aan hen laten voorstellen, omdat ik toch slechts een paar dagen dacht te blijven. Het was er werkelijk ontzettend vervelend, en ik deed uit verveling niets anders dan in den spiegel tegenover mij zien of de kraag van mijn nieuwe 'gown' wel goed zat. Ik was dan ook blij toen ik de 'Crag' verlaten kon, niettegenstaande de heerlijke wandelingen die ik gemaakt had, waaronder ook naar den 'gouvernementshill', waar ik de verrukkelijk geurende bloemen en planten bewonderd had, en naar de verdere natuurschoonheden daar dicht in de buurt.

Ik was blij toen ik Milly's lief gezichtje weêr zag, en ik gevoelde mij weder geheel thuis.

'Wel, hoe vond u de Crag?' was het eerste wat Muller en Milly vraagden.

'O! De omgeving is allerliefst, het logies niet al te duur, de omstandigheden in acht genomen het eten zeer goed, alleen is het er vreeselijk vervelend wanneer men er alleen is.'

Tuin van het Crag Hotel op Penang Hill, circa 1900.

‘Waren er dan geene andere logés?’ was hunne vraag weder. ‘Jawel, twee! Een zieke jongeling, die echter verbazend goed kon eten en drinken, aan tafel ook whiskey-soda in plaats van wijn of bier dronk, en dan eene missionaire of zooiets dergelijks, die de rol van “liefdeszuster” vervulde! Dat was alles!!!’

Op reis naar Kedah

Twee dagen later gingen Muller en ik op reis naar Kedah. Het zou slechts voor drie dagen zijn, zoodat ik maar een klein valiesje kleeren meenam. Muller had aan den sultan een brief geschreven, waarin hij om logies verzocht voor hem en eene dame die plannen had om het land te zien en er een boek over te schrijven.

‘Dat had u wel kunnen laten!’ zeide ik, ‘ik tooi mij niet gaarne met een andermans veëren. Ik maak alleen maar een dagboek en houd aanteekening van mijne ondervindingen. Dé-Lilah schrijft het.’

‘Nu, dat is hetzelfde,’ zeide Muller, ‘het zijn toch in allen geval uwe ervaringen en uwe ideeën, en buitendien heeft de sultan met Dé-Lilah niets te maken.’

Milly maakte eten klaar voor de reis. Voorts kregen wij limonade en sodawater meê, en eenige flesschen met koude thee, ook een klomp ijs, waarom ik speciaal verzocht had, aangezien ik daar zooveel behoefte aan heb wanneer ik zeeziek ben, en Milly had mij voorspeld dat ik vreeselijk zeeziek zou worden, want die booten zijn gewone notedopjes. Buitendien troffen wij dien dag juist eene der slechtste booten die op Kedah varen.

Voorts namen wij nog twee lange stoelen mede, en ik zou later ondervinden hoe verstandig deze maatregel was, want zonder zulk een langen stoel zou ik zeker doodgegaan zijn.

Aan de ‘jettee’ namen wij een sampan en roeiden naar de boot, die iets grooter was dan een gewone stoombarkas. Lieve hemel! Wat een ellendig vuil ding was dit vaartuig, hetwelk *Flyings Scud* heette. Het was opgepropt met inlanders, die overal den gang versperden en niets geen ‘mines’ maakten om voor ons uit den weg te gaan, zoodat ik klauteren moest als een kat, den eenen vasthoudende, den andere wegduwende, terechtkomende op een stapel brandhout, zoodat de splinters mij in de beenen terechtkwamen. Dit was het bovendek, maar nu was er nog eene soort van brug, een klein hokje waar wij naartoe moesten met onze lange stoelen, en waar de kapitein (een Maleier) bezig was om zijne orders te geven.

Maar nu de mogelijkheid om er te komen. Bestond die wel? Jawel! Daar was een soort ijzeren trapje, dat echter niet goed vaststond. En dat moest ik beklimmen. O! Goodness! By Jove!⁴¹ dat was een hexenwerk, en toch moest het gebeuren.

Ik had mij stellig voorgenomen om, wat er ook zou gebeuren, niet te klagen; ik had deze reis gewild, en waren er moeielijkheden aan verbonden, dan moest ik die met mannenmoed trachten te overwinnen. Ik beklom dus de trap, en Muller hield haar vast, maar aangezien zij er maar los tegenaan stond, was ik bijna met trap en al ondersteboven gevallen, en Muller schrikte er zelf zoo van dat hij ‘in Gottesnamen’ riep.

Eindelijk waren wij dan boven op de brug of bruggetje, en het wemelde ook daar van inlanders, die naast en op elkaar lagen.

‘Zeg kapitein!’ zeide Muller heel vriendelijk tegen dezen, en klopte hem vriendschappelijk op den schouder, want zulke manoeuvres moet men in de Engelsche koloniën wel maken om iets van den inlander en vooral van den

‘Maleier’ gedaan te krijgen, ‘zeg, kan dat volkje niet naar beneden gaan, opdat er wat meer plaats kome voor mevrouw!’

‘Bolèh toewan’ (jawel meneer). En nu ging onzen kapitein aan het schoppen en trappen, en vloekte daarbij in ’t Engelsch dat het een lieve lust was, en de helft der inlanders viel naar beneden, zonder een woord te zeggen, want door hun eigen ‘bangsa’ (natie) laten zij zich wel schoppen en trappen, maar o wee! wanneer een Europeaan hen aanraakt.

Nu werden onze lange stoelen klaargezet, en ik maakte het mij gemakkelijk. Onder de andere passagiers was nog een deftig uitziende Maleier, dewelke aan ’t hof van den sultan thuis behoorde. Hij was een vrij beschaafde Maleier, en sprak vloeiend Engelsch. Het viel mij op hoe beleefd hij was, en aan zijn specialen invloed hadden wij het te danken dat we daar boven meer ruimte kregen.

Eindelijk vond de kapitein dat het tijd werd om te vertrekken. De officiëele tijd daarvoor was negen uur, en nu bleek het al half tien te zijn. Hij gaf order om het anker op te halen, en toen zagen wij nog eenige inlanders als katten naar boven klimmen, en daarop stoomden we weg. De kapitein gaf schreeuwende zijne orders ‘half speed’, ‘full speed’, en zoo stoomden we den anderen kant uit naar het noorden, tusschen de Provence van Wellesleye en het eiland Penang door. In het begin was het eene verrukkelijke reis, de zee was zoo kalm en het bootje ging langzaam verder. Muller, de Maleier en de kapitein hielden eene groote conversatie, maar ik deed daaraan niet mede; ik gaf veel liever mijne oogen den kost om de mooie omgeving te bewonderen, die het bewonderen wel waard was. Ach! Wat was het eenig mooi, hoe harmonisch dat geheel van blauwe lucht en groenachtig blauw water met hier en daar een witte schuimkop, en hier en daar een wit wolkje, en daarbij rechts de hooge bergen van Perak en Kedah, met den piek van Kedah aan ’t hoofd en links het mooie eiland met zijne heuvels en zijn roode granietrotsen. En daar aan ’t einde van dit eiland de vuurtoren, die de wacht houdt aan dezen kant en de schepen met zijn ronddraaiend licht bij donker waarschuwt voor verborgen gevaren. Deze heet Moeka Head en verderop ziet men de straat van Malakka zich uitstrekken, tot daar waar het oog niets meer dan water en horizont ziet. Tot hiertoe was alles goed gegaan, maar toen wij aan den linkerkant geene kust meer zagen, begon de boot raar te doen, en gevoelde ik dat ik duizelig werd en hoofdpijn kreeg.

Muller vertelde mij nog juist bijtijds dat wij om één uur te Poeloe Song-Song⁴² zouden aankomen, hetwelk ongeveer halfweg Kedah is, en dat de

kapitein besloten had om daar het anker te laten vallen, omdat we anders toch voor de Zandbank, die zich voor de Kedah-rivier bevindt, zouden moeten wachten op hoog water. Het kon me weinig meer schelen. De schuit schommelde zoo ontzettend dat ik een kussen maakte van mijn mantel en daar mijn pijnlijk hoofd op nederveide, en niet meer naar de gesprekken luisterde die om mij heen werden gevoerd, maar doodstil, zonder mij te verroeren, bleef liggen.

Muller was geheel *'aux petits soins'*²⁴³ voor mij en bracht mij een glas sodawater met ijs, dat mij goed deed.

Toen hoorde ik rare geluiden naast mij, en ik gevoelde hoe mijn hart zich omdraaide, en ik moest me goed houden om den man met zijne geluiden niet

De kust bij Moeka
Head vanuit de vuur-
toren, circa 1910.

te begeleiden. Zoo stoomden we eenige urenlang door, totdat we de drie eilanden in 't gezicht kregen, namelijk den Poeloe Song-Song, den Poeloe Boenting, en nog een wiens naam mij ontschoten is.⁴⁴

'Kijk toch eens mevrouw Klobben!' riep Muller uit, 'zooiets verrukkelijk schoons zal u van uw leven nog niet gezien hebben!'

Maar ik antwoordde niet, ik kreunde en kermde maar door van narigheid. Toch had het schommelen iets opgehouden, de boot stoomde veel langzamer, en toen ik mij weder eenigszins wel gevoelde, hief ik even mijn hoofd op en zag de eilanden voor mij, die gelijk reuzenbouquetten uit de zee oprezen.

Wij stoomden recht op Poeloe Song-Song af, bestaande uit een gewone rots van roode graniet met een kleine zandige kust, waar een zestal huizen

een visschersdorpje vormden, die daar heel idyllisch verscholen lagen, tusschen klapperboomen en ander groen.

‘Wij zullen maar aan land gaan,’ meende Muller, ‘want wij moeten tot vier uur wachten, zegt de kapitein, en het is hier gewoon niet uit te houden van de hitte.’

Ik vond het goed, en was er zelfs verlangend naar om dat eilandje van dichterbij te gaan bewonderen. Het leek mij toe iets van een Robinson Crusoe te zijn. Een kleine visschersboot kwam al van het eiland om ons af te halen, maar het was niet gemakkelijk om erin te komen, zoodat ik genoodzaakt was om erin te springen, zoowat van een hoogte van ongeveer zes voet. Gelukkig dat de ‘Maleier’ mij met zijne forsche armen opving, anders ware ik zeker met de boot omgekanteld. Wij kwamen daarop aan de kust van wit zand, en ik zag er prachtige schelpen en steenen.

Wij gingen naar eene der visschershuizen, waar een oud Maleisch echt-paar woonde, en vraagden permissie om ons daar neder te mogen zetten en te eten. Voor geld en goede woorden kreeg ik rijst met ‘kerrie’, want in de Engelsche koloniën eten de inlanders zelfs niets als ‘kerrie’ en drooge visch. De zoogenaamde ‘sajoer’, de hoofdschotel voor de rijst die de Javanen en Soendaneezen eten, kennen de Maleiers niet. De man die tot het hof van Kedah behoorde, vertelde ons dat deze vier eilanden aan den oom van den sultan van Kedah toebehooren, en dat die ze voor vijfhonderd dollars per jaar verhuurde, niet voor de eilanden zelf, want daaraan hebben de pachters niets, maar voor het omliggende water, voor de vischvangst. Visch en garnalen worden gedroogd en te Penang door hen verkocht. Op het eiland Song-Song vindt men grotten waarin een menigte vleermuizen huist, en men vindt daar guano in overvloed.

Ik moet eerlijk bekennen dat het eten mij smaakte; het was geen wonder, want het was al twee uur. Daarop gingen wij eene wandeling langs het strand maken, dat echter verderop uit niets anders bestaat dan uit granietrotsen. Hier en daar zag ik prachtige schelpen, en ik raapte die op. Ook vindt men hier de zoogenaamde kleursteenen, welke ik in mijn zak liet verdwijnen. Om vier uur gaf de *Flyings Scud* het teeken dat wij terug moesten keeren.

Ik was erover verbaasd, zoo aardig en voorkomend deze Maleiers waren. Gewillig deden zij alles wat Muller hun vraagde en zonder dat wij iets zeiden, namen zij onze ‘goederen’ en brachten die naar de boot, en ze waren hoogst tevreden met een kleine fooi. Ik gaf mijne verwondering hierover aan Muller te kennen, omdat het toch eene overbekende zaak is dat Maleiers over ’t

algemeen, en die van Singapore en Penang in 't bijzonder, lui en vreeselijk brutaal zijn, en niet den minsten eerbied hebben voor den Europeaan.

‘Wel, dat heb ik u immers al gezegd, mevrouw Klobben. Stelt u de Maleiers van Kedah niet op eene lijn met anderen van die natie. Deze hebben een veel beteren aard, en niettegenstaande zij toch geheel onafhankelijk zijn van den “blanke”, eerbiedigen zij ons Europeanen meer dan dat andere soort volk. Kijk maar eens aan den overkant,’ vervolgde Muller, ‘alles wat u daar ziet zijn paddivelden, die door de Maleiers bebouwd worden.’

Ik keek naar de richting die hij aanwees, maar zag natuurlijk slechts een strook kust met hooge bergen op den achtergrond; ik twijfelde er echter niet aan of alles wat Muller omtrent dat volkje verhaalde, was waarheid.

Goed en wel kwamen wij weder aan boord, en nu ging het verder, de eilanden voorbij, langs de kust van Kedah.

Spoedig werd het donker, maar ik bemoeide mij met licht noch duisternis, want het was weder misère troef bij mij, en als een halfdoodde lag ik stil in mijn langen stoel. Ik hoorde den kapitein tegen Muller zeggen dat wij niet voor tien uur zouden aankomen. Het was ontzettend, zooals dit kleine bootje schommelde. Wanneer er maar een van de manschappen op de balustrade ging staan, helde het scheepje al over, en aangezien er nogal deining was, danste het lustig op de tamelijk woelige golven.

Hoe donkerder het werd, hoe erger ik mij gevoelde, want naarmate de schuit heen en weder werd gegooid, werd ook mijne ziekte erger. En dan kreeg ik weder die onaangename geluiden te hooren, nu niet alleen solo's, maar zelfs kwartetten en later heele kooren.

Opeens kregen wij zulk een schommeling, dat mijn stoel omkantelde, en ik midden tusschen die inlanders terecht kwam. Ik viel pardoes op den schoot van een hadji;⁴⁵ en bemerkte, niettegenstaande ik zoo ziek was, dat die niet zoo warm was als Abraham's schoot,⁴⁶ en met mijn hoofd stootte ik tegen een rijstpotje, zoodat ik al de rijst op mijn gezicht kreeg.

‘O! Muller! Muller!’ jammerde ik, want ik kon onmogelijk opstaan. ‘Ik geloof dat ik doodga.’ En de hadji, hoogstverontwaardigd dat hij zoo maar ineens een ‘kafirvrouw’, een ongeloovige, op zijn schoot gekregen had, van wier onreine aanraking hij gruwelde, zocht naar zijn rozenkranzen⁴⁷ en prevelde niets anders dan ‘La! illah! là illàlàh!’

Eindelijk hadden Muller en die beschaafde Maleier, die wij maar Si Ketjil⁴⁸ zullen noemen, mij opgeholpen, en mij goed en wel weêr in mijn langen stoel neergelegd, terwijl die nu met touwen werd vastgesjord, zoodat hij niet meer

kon omvallen. Maar daarmee was het zaakje nog niet afgelopen. Tot dusverre had ik mij tamelijk goed gehouden, en nog niet met de verschillende koren meêgedaan, maar door den schok was ik zoo onwel geworden dat ik mij nu niet meer goed kon houden. Het was een stikdonkere nacht, en ik zag geen enkele ster aan den hemel, slechts zwarte wolken en nu dan een bliksemstraal, die voor een oogenblik de heele omgeving verlichtte.

Opeens hoorde ik kreten van woede en verontwaardiging, die uit het tusschenruim kwamen. Ik begreep direct waarom dit was, maar ik was te ziek om er mij verder iets van aan te trekken, of er zelfs om te lachen, hoewel het belachelijk genoeg was. De passagiers namelijk van 't tusschendeck hadden hunnen hoofden buitenboord gehangen, en nu waren de gevolgen mijner zeeziekte op deze hoofden terechtgekomen.

Muller bracht mij ijswater en ijs om op het hoofd te leggen. Hij zeide dat wij een zware regenbui zouden krijgen, en dat wij zeker niet voor elf uur in Kedah zouden aankomen. Het was een fijne troost, maar ik herinner mij dat het mij niets kon schelen. Al waren wij vergaan, dan zou mij dat nog onverschillig geweest zijn.

Zoo stoomden we door, en spoedig bleek dat Mullers vermoedens waarheid zouden worden. Er kwam ineens een hevige windvlaag, en de zee werd hierdoor als het ware opgezweept, zoodat wij ineens aan één kant overhielden, en ik zeker weêr zou gevallen zijn wanneer mijn stoel niet vastgebonden ware geweest.

De eene windstoot volgde de andere, en daarop kregen wij een vreeselijke onweêrsbui, het geleet wel een soort orkaan. De elementen gingen vreeselijk te keer, donder volgde ratelend op iederen bliksemslag, de wind slingerde ons bootje heftig heen en weder, en ik dacht werkelijk niet anders of ons laatste uurtje had geslagen.

Muller kwam kruipende naar mij toe en dekte mij met een dikken plaid dicht, en dat was ook noodig, want weldra was alles door en door nat, de wind sloeg de regen naar binnen, en weldra had niemand meer een drogen draad aan zijn lichaam.

‘Is er gevaar Muller?’ vroegde ik tamelijk kalm.

‘Wel neen!’ zeide hij, maar toch gevoelde ik hoe ijskoud zijne hand was, en hoe hij naar buiten tuurde in den stikdonkeren nacht, en telkens vroegde ‘waarom de vuurtoren van Kedah nog niet te zien was.’

‘Wij zijn vlak bij de “koewala” (ingang der rivier),’ zeide hij tegen mij, ‘maar door die regen is de vuurtoren niet te zien.’

Opeens voelden wij een paar geweldige schokken, en het schip kraakte. Ik snelde overeind uit mijn stoel, om echter direct weder achterover te gaan liggen, bevende van de schrik.

‘Het is niets!’ zeide Muller, ‘maakt u zich maar niet ongerust, mevrouw Klobben, wij zitten nu op de zandbank vast, dat is alles, en zullen hier moeten wachten, totdat het water hooger gestegen is. Ik wilde alleen maar dat het weder wat bedaarde, opdat wij den vuurtoren en den ingang der rivier kunnen zien.’

Het was vreeselijk zooals de kleine boot te werk ging. En daarbij schreeuwden de manschappen door elkander, want zij konden de bevelen van den kapitein niet verstaan door het loeien van den orkaan, en de kapitein commandeerde en brulde als een woedende leeuw, hij wilde de elementen overschreeuwen, maar dat ging niet.

‘Gaat de boot of niet,’ gilde de oude zeerob, en kreeg daarop direct van Muller tot antwoord:

‘Het is wat moois dat een zeeman niet eens weet of zijne boot gaat. Neen zij gaat niet!’

Toen boog Muller zich op een gegeven oogenblik tot mij over en zeide op vrij bedaarden toon:

‘Mevrouw Klobben, u is nogal eene moedige vrouw, en daarom is het beter dat ik u den waarheid zeg, wij verkeeren in een zeer groot gevaar!!’

‘God beware ons!’ riep ik uit, ‘vergaan wij Muller? Wat moet er gebeuren?’

‘Ik ben bang dat de boot om zal kantelen, en als dat gebeurt, zijn wij met dit weer verloren, mevrouw Klobben. Kan u zwemmen?’

‘Ja als een baksteen,’ antwoordde ik satiriek, en ik kon zelfs in dit kritieke oogenblik mijn goede humeur niet vergeten. Gelukkig gevoelde ik mij niet zoo onwel meer, of dit door den schrik kwam, weet ik niet.

‘Dan geloof ik dat het beter is dat u eene reddingsboei aandoet, wij moeten alle mogelijke voorzorgsmaatregelen nemen. Ik zal het ook doen.’

Nu werd ik toch waarlijk ongerust, en de ernstige toon van Muller beviel mij niet. Angst had ik echter weinig. In gevaarlijke en kritieke oogenblikken verlies ik zelden mijne bedaarheid en tegenwoordigheid van geest.

‘Het is goed Muller!’ zeide ik, maar nauwelijks waren die woorden gesproken of ik gaf een gil, en overeind springende pakte ik mijn vriend bij zijn schouder beet. De boot ging zoo op één kant liggen, dat ik niet anders dacht dan dat Mullers woorden zouden worden bewaarheid, en wij nu naar den kelder gingen.

‘Ziet u wel!’ zeide Muller, ‘er is werkelijk groot gevaar, en temeer ben ik bang omdat er een halve maand geleden een dito boot vergaan is voor de ‘koewala’ van die andere rivier, die de grens uitmaakt tusschen Kedah en Perak, en waarvan de heele equipage en passagiers toen verdronken zijn. De *Flyings Scud* is de zusterboot van die schuit die vergaan is.’⁴⁹

Muller haalde daarop den ‘boy’ (boei), die dicht in onze nabijheid hing, en ik deed dien om, terwijl Muller mijn voorbeeld volgde.

Daarop kwamen oogenblikken van doodelijke stilte tusschen ons beiden; leven en geschreeuw was er genoeg. Ik dacht aan Jan en aan de kinderen, maar ik moet eerlijk bekennen dat ik het gevaar niet zoo inzag. Later hoorde ik pas van iedereen dat het werkelijk groot geweest was, en dat wij door ’t oog van een naald gekropen waren, dat wij het er zoo hadden afgebracht.

Er ging dan ook een zucht van verlichting op, toen de kapitein verklaarde dat wij waren losgeraakt, en wij nu ook gevoelden dat wij verder stoomden. Gelukkig hield de bui op, en ging de wind liggen, maar noch Muller noch ik had een drogen draad meer aan ons lijf.

Eindelijk stoomden wij de Kedah-rivier binnen, en de boot moest aan het tolkantoor aanleggen. De douanen kwamen erop om het een en ander te verzegelen. Ook was er eene menigte inlanders die nog als passagiers meewilden naar Kota-Star,⁵⁰ de hoofdplaats en de sultanszetel van Kedah, maar ik zeide aan Muller:

‘Zeg toch aan den kapitein dat hij in Godsnaam geen passagiers meer meëneemt, er is immers geen plaats meer.’

Muller deed dit, en de kapitein vond dat wij gelijk hadden. Nu volgde een leven van belang. De inlanders en Chineezen kropen als katten tegen de verschansing der boot op, maar werden op bevel van den kapitein met haken weder teruggestooten, nadat hij eerst met luide stemme aan iedereen verkondigd had dat hij geene passagiers meer meënemen wilde. Het scheen onbeschaamd volk, speciaal de Klingen en Chineezen, en ze wilden gewoon niet luisteren; daarbij was het zoo donker dat men slechts iets donkers zag, en voor den rest bijna niets kon onderscheiden.

‘Plomp! Plomp!’ hoorde ik, en toen een luid gejammer. Men had er een paar gewoon over boord gegooid, die nu in de rivier lagen te spartelen.

‘Baaik! di makan boewaja!’ schreeuwde de kapitein. (Ik mag lijden dat je door krokodillen wordt opgegeten!)

Gelukkig behoefde dat niet, want er dreven genoeg sampans en booten rond, waardoor zij werden opgepikt.

Nu stoomden wij verder de rivier op, en dat duurde nog ongeveer twee uren. Deze rivier is niet bijzonder breed, maar wat eigenaardig en tevens prachtig was, was dat het in 't geboomte van vuurvliegjes wemelde, en dat die boomen op kerstboomen geleken waarin men duizend waskaarsjes heeft aangestoken.

Ik gevoelde nu dat ik doodvermoeid was. Den heelen dag op reis en gekleed, zeeziek geweest, en buitendien zenuwachtig gemaakt, zoodat het niet te verwonderen was dat ik het gevoelde. Eindelijk kwamen wij dan aan. Ik zag de lichten al uit de verte en Muller vertelde mij dat dat nu eindelijk Kota-Star was. Het zag eruit als eene kleine stad, met een boom, havenhoofd en geen recherchekantoor, straatlantaarns en in de verte eenige hooge huizen. En dit was nu een echt Maleische staat, zonder één enkelen Europeaan die den sultan in zijne regeering steunde? En toch was alles op de meest Europeesche wijze ingericht.

Eindelijk lag de boot dan voor den steiger stil, en Muller zeide mij om stil te wachten, totdat alle inlanders van boord zouden zijn. Hij wilde eens gaan zien of er ook iemand van den sultan was die op ons wachtte.

Ik deed mijn reddingboei af, en deed mijn mantel om. Ik rilde van de koude, want ik was door nat. Volgens Muller was het half twaalf, en we waren dus ongeveer dertien uren op reis geweest. Ik verlangde werkelijk naar rust, en zat reikhalzend naar de terugkomst van Muller uit te kijken. De passagiers waren allemaal van boord af, en ik had dus het rijk alleen. Eindelijk zag ik Muller terugkomen, maar hij had niemand bij zich.

Owee! dacht ik, dat is mis, er is zeker niemand van den sultan bij, hoogstwaarschijnlijk heeft deze den brief niet ontvangen, of hij wil er wellicht geene notitie van nemen, welk laatste echter niet denkbaar was. Mijn vermoeden was juist, er was geen sterveling om ons af te halen, geen brief die ons eenige inlichtingen kon geven.

'Ziet u nu wel, mevrouw Klobben!' zeide Muller, 'dat u onmogelijk alleen had kunnen gaan, wat zou u nu hebben moeten doen in dit rooversnest, als vrouw alleen?'

'Wat moeten wij dan doen?' vraagde ik geheel ontmoedigd, niet anders denkende dan dat wij nu aan boord moesten blijven, want het ging toch niet aan om den sultan of zijne rijksgrooten⁵¹ midden in den nacht op te kloppen. Hij zou in staat zijn om op ons te laten vuren.

'O! Wij gaan naar de "Club";' zeide Muller, 'en maken het ons aldaar "gemüthlich", zoo goed en zoo kwaad als het kan. Gaat u maar mee, dat zal u alles nog meêvallen.'

Geduldig als een schaap dat ter slachtbank wordt geleid, liet Sientje zich alles welgevallen. Klagen baatte niet, en mopperen zou heelemaal niet te pas zijn gekomen, aangezien Muller zich al die ongemakken moest getroosten ter wille mijner weetgierigheid. Ik was nu eenmaal op de wetenschap uit en ik moest alles maar nemen zooals het was. Ik klauterde dus op de balustrade van het schip, wat door deze beweging weer kantelde, en moest nu nogmaals een sprong wagen. Deze maal kwam ik er echter niet zoo genadig vanaf, want ik trilde dusdanig in de knieën dat ik in elkander zakte en even op den steiger bleef liggen.

Doch dit was maar voor een oogenblik. Ik schaamde mij over mijne zwakheid, en was dadelijk weder ter been. Het was niet ver loopen naar de 'Club', en ik stond verstomd, toen ik dit prachtige ruime gebouw geheel van steen opgetrokken voor mij zag. Beneden was de biljartzaal, maar Muller zeide mij om maar dadelijk naar de tweede verdieping te gaan, alwaar een paar logeerkamers steeds beschikbaar zijn, die men echter niet gebruiken mag zonder toestemming van den president der 'Club'.

Het bleek weldra dat er niemand iets van onze komst afwist. De bedienden luisterden niet naar de orders die Muller hun gaf. Zij gaven niet eens antwoord, ook niet toen Muller hun een dollar liet zien. Natuurlijk waren het allemaal Chineezers, en zulk onbeschaamd volk als dat tuig daar in Kedah, heb ik van mijn leven nog niet gezien.

Muller vroeg om de kamers in orde te maken en beddengoed op de bedden te leggen, en zij antwoordden gewoon maar met 'neen'. 'Doe dan die "klamboe" (gordijn) om 't eene ledikant,' commandeerde hij, 'mevrouw kan toch niet zonder gordijn slapen in dit muskietennest!'

'Bikin sendili!' was het antwoord (doe het zelf; Chinees-Maleis).

Nu liep Muller zijn gal over, en een vloed van verwenschingen en scheldwoorden werd den 'mandoer'⁵² naar het hoofd geslingerd! Mij zelf kookte ook het bloed en ik was zeer verontwaardigd.

'Soedah Muller!' zeide ik, 'wij zullen ook wel zonder gordijn kunnen slapen, maak je maar niet boos! Met dat volk is toch niets te beginnen.'

De waarheid was dat ik op mijne beenen niet meer staan kon, en het was mij werkelijk onverschillig hoe ik slapen zou, wanneer ik mij slechts ter ruste mocht begeven. Op den harden grond zou ik zelfs geslapen hebben. Ik nam eene der logeerkamers en stiet de deur open. Tot mijne verontwaardiging vloog er een Chinees uit het ledikant, die er halfnaakt in gelegen had. Nu dat was heerlijk, en het was mij toch wel wat al te kras om in datzelfde bed te

slapen. Ik ging dus weêr terug in het groote ruime salon, en maakte eene andere kamer open. Goddank, hier was niemand, en ik besloot deze kamer te nemen. Muller sjuowde zelf met de koffers, gevolgd door een Chinees van een 'rickshaw', die onze goederen gereden had.

Het werd de hoogste tijd, want niet alleen dat ik uitwendig koud was, maar nu gevoelde ik mij koud tot in 't merg, en stond te klappertanden.

Muller zag dit, en zeker had hij medelijden met mijn toestand.

'Ik kan u niets aanbieden,' zeide hij meewarig, 'dat Chineesche vee wil zelfs voor geld geen brandy of warme thee geven!'

'Het is ook niet noodig Muller!' antwoordde ik, 'rust is het eenige wat ik noodig heb en daarom wensch ik je welterusten! Tot morgen!'

O! Welk een zalig gevoel was het om eenige minuten later in dat onopge-
maakte bed te liggen, met drooge kleeren aan, en met mijn mantel toegedekt.

Met Muller in Kedah

Den volgenden ochtend werd ik door de réveille⁵³ wakker. Verbaasd keek ik om mij heen, en ik begreep in 't eerst niet waar ik was; dat vuile bed zonder 'klamboe' of beddelaken kwam mij zoo vreemd voor. Doch weldra herinnerde ik mij alles, en ik hoorde hoe er lustig signalen geblazen werden. Het was mij daarom onmogelijk om langer te blijven liggen, en ik was erg in mijn nopjes te bemerken dat ik mij zoo frisch gevoelde na al die excursies van den vorigen dag.

Muller scheen al lang op te zijn, tenminste hij was gekleed, en lag op een langen rotanstoel een sigaar te rooken op het balcon.

'Het is hier heerlijk frisch!' zeide hij, 'vrij wat koeler dan te Penang, en u moet eens goed opletten of wij hier niet ongeveer hetzelfde klimaat hebben als in Deli, met koele nachten en ochtenden.'

'Is dat eene kazerne?' vroegde ik en keek met de grootste interesse naar het gebouw dat naast de 'Club' gebouwd was, en waar een vijftigtal 'Sikhs' met een Bengaalschen sergeant stonden te excerseeren.

'Ja, dat is de kazerne!' antwoordde Muller, 'de sultan heeft geloof ik zoo wat vijfduizend manschappen, die hier en daar verdeeld zijn. Op de grens van Perak liggen echter de meeste troepen en een Europeaan heeft daarvan het commando. Dat is dan ook buiten den schoolmeester de eenige Europeaan in heel Kedah, en deze genieten beiden tamelijk goede tractementen. Vroeger was hier nog een Europeaan en dat was de kapitein van 't jacht van den

sultan, maar die boot is voor eenige maanden in de Kedah-rivier aangevaren en gezonken. Tot nu toe heeft de sultan nog geen ander jacht.

‘En zijn al die manschappen Bengaleezen of “Sikhs”?’ vroegde ik.

‘Over het algemeen wel,’ was zijn antwoord, ‘maar er zijn ook Maleiers bij; de officieren zijn allemaal Maleiers, en de “toengkoes” of hoofden maken natuurlijk de hoofdofficieren uit.’

‘Dat is werkelijk hoogst interessant,’ merkte ik aan, ‘en wie heeft deze “Club” laten bouwen?’ vroegde ik verder.

‘Wel, ook de sultan natuurlijk. Eene der rijksgrooten is president, en een ander secretaris. Des avonds komen zij gewoonlijk bij elkander, en spelen een partij biljart.’

‘En is er ook politie? Is er ook eene rechtspleging? Hebben zij een magistrate?’

‘Alles is compleet!’ antwoordde Muller, ‘en de sultan zelf beslist over leven en dood. Als we uitgaan zal ik u het nieuwe gouvernementshuis laten zien, waarin al de gouvernementkantoren zijn, en waar de zittingen gehouden worden. Zij doen in alles de Engelschen na, hoewel er geen enkele Europeaan bij is. De meesten zijn vrij ontwikkeld, spreken en lezen Engelsch, krijgen couranten, en zijn precies op de hoogte der politiek, dikwijls nog beter dan wij Europeanen. Deze sultan volgt trouwens in alles den koning van Siam, en u weet hoe Europeesch deze is.’⁵⁴

‘Is er ook een postkantoor?’

‘Welzeker! Daar staat het, schuins tegenover, en aan dien kant ziet u de woningen der rijksgrooten! Maar nu iets anders,’ vervolgde Muller, ‘wij moeten zorgen dat wij iets voor den inwendigen mensch krijgen, want den secretaris van den sultan krijg ik voor tien uur niet te spreken en zonder ontbijt kunnen we toch niet blijven rondloopen.’

‘Ik zou tenminste om meê te beginnen zeer veel trek hebben in een kop warme koffie,’ meende ik.

‘Juist,’ zeide Muller, ‘en dat moet ik gaan zoeken, en daarom ben ik zoo vroeg gekleed. Weet u wel dat ik heden morgen al in de rivier heb gebaad, niettegenstaande het hier van kaailui⁵⁵ wemelt. Die dieren komen drie en vier uren de rivier op. En toch hoort men zeer zelden van ongelukken, zie maar eens wat een menigte kinderen er in de rivier baadt.’

‘Nu, maar ik doe ’t niet,’ antwoordde ik, ‘is er geen andere badgelegenheid?’

‘Jawel!’ antwoordde Muller, ‘er is een kleine badkamer hier beneden naast de trap, maar het is erg primitief!’

Ik liet het me geen twee malen zeggen, want een frisch bad was hetgeen waar ik het meest naar verlangde. In dien tusschentijd ging Muller heen om eten voor ons te zoeken. Nu, primitief was die badkamer zeker. Een behoorlijk tonnetje was er niet, zoodat ik maar moest gebruikmaken van een melkblikje om het water te scheppen; buitendien kon de deur niet gesloten worden, en ging die van tijd tot tijd door den tocht open.

Terugkomende, vond ik Muller terug, en op tafel stond een heel déjeuner, bestaande uit koffie in glazen, een tros pisang, geroosterd brood met boter en suiker.

‘Waar heeft u dat alles vandaan getooverd?’ vroegde ik hem. ‘Deze negorij schijnt zoo slecht nog niet te zijn dat men er zoo van alles kan koopen.’

‘Alles is uit de Maleische restauratie,’ antwoordde Muller, ‘en ik was er zelf van verbaasd wat daar al niet te krijgen is. Dadelijk komen nog spiegeleieren en gebakken visch en ik ben wat blij dat wij ons zelf kunnen redden, en dat wij dat vee niet noodig hebben.’

Ik begrijp het trouwens niet wat er met mijn brief kan gebeurd zijn. De sultan heeft ’m zeker niet ontvangen, want anders zou hij bepaald wel voor eene goede ontvangst gezorgd hebben. Ik ga dadelijk na ’t ontbijt naar hadji Wala, dat is de rechterhand van den sultan, en dan zal de zaak zich wel ophelderen.’

‘Ik ga met je meê!’ antwoordde ik, en slurpte behagelijk mijn koffie op, die gloeiend heet was.

‘En dan moeten zij ons koelies geven om naar den Goenoeng Batoe⁵⁶ te gaan,’ vervolgde Muller, ‘daar ben ik zelf ook nog nooit geweest. Trouwens, daar zijn weinig Europeanen geweest, dames heelemaal niet.’

‘En wij moeten noodzakelijk een olifant vragen, Muller,’ zeide ik, ‘want om op zulk een beest te gaan rijden is werkelijk eene illusie⁵⁷ van me!’

‘Zeker!’ zeide Muller, ‘dat moet hadji Wala ons allemaal geven, hoewel ik niet geloof dat ze vandaag veel tijd hebben, want zooals ik heden van den drankenpachter vernam, is er vandaag uitspraak en tegelijk vonnis.’

‘Wat?’ vroegde ik, ‘drankenpachter? Is hier dan eene drankenpacht? Wie drinkt hier dan? Er zijn toch geene Europeanen?’

‘Hahahaha!’ lachte Muller, ‘maar mevrouwetje, wat is u toch nog onnoozel. Maar neen, dat kan u trouwens ook niet weten, omdat de Maleiers van de Oostkust zoo heel anders zijn.’

‘Drinken de Maleiers hier dan?’ vroegde ik verbaasd, ‘maar dat mag toch niet, het is tegen hun geloof, het zijn immers ook mahomedanen?’

‘Mevrouw Klobben, wie met pek omgaat wordt erdoor besmet, zegt het spreekwoord, en dat wel ten rechte, want van wie anders dan van de Engelschen hebben deze Maleiers het drinken geleerd. Ik verzeker u dat zij drinken kunnen als ketters, en wanneer zij des avonds uit de “Club” naar huis gaan, dan zijn zij gewoonlijk stomdronken, met den sultan aan ’t hoofd.’

‘Lieve hemel!’ antwoordde ik, ‘dat is werkelijk sterk, zoiets heb ik nog nooit gehoord. Maar dan zijn het ook geen ware geloovigen.’

‘Toch heeft u hier eene groote moskee,’ zeide Muller, ‘en het wemelt van hadji’s. En wat hun andere gewoonten aangaat, daar houden zij zich wel aan: bijvoorbeeld hunne vrouwen laten zij nooit aan iemand zien, zelfs aan dames niet.’

‘En wat zeide u daar straks van eene straoefening?’ vroegde ik. ‘Wordt er een misdadiger ter dood veroordeeld?’

‘Juist!’ antwoordde Muller, ‘zoo vertelde mij de drankenpachter. Dat is een Chinees die hier nogal wat in de melk te brokkelen heeft. Om tien uur is er raadszitting in het “gouvernementshouse”, en zal de sultan het doodvonnis uitspreken over een Maleier die een anderen vermoord heeft. En dat gaat hier kolossaal vlug. Om tien uur wordt het doodvonnis uitgesproken, en om half elf wordt de beklaagde al van kant gemaakt.’

‘Opgehangen?’ vroegde ik.

‘Neen!’ antwoordde Muller, ‘dat doet men hier nooit. Deze rechtspleging is zeer interessant, ik ga er straks ook naartoe om het te zien. Gaat u meê mevrouw Klobben?’

‘O! Neen! Dank u zeer!’ riep ik verontwaardigd uit, ‘hoe kan u denken dat ik zoiets zou kunnen aanzien. Mijn God! De gedachte alleen jaagt mij eene rilling door de leden. Ik kan me niet begrijpen dat er vrouwen zijn die er plezier in hebben om zulk een straoefening bij te wonen. Ik hoop er eeuwig van verschoond te blijven!’

‘En vooral dit soort doodstraf is vreeselijk om aan te zien,’ vervolgde Muller, ‘ik heb het eens meê bijgewoond, maar het zal me nog jaren heugen.’

‘En u wilt het nu weer gaan zien,’ zeide ik verwijtend.

‘Ja! Zeker, omdat het zoo interessant is. Wil u hooren hoe zulk een doodstraoefening wordt uitgevoerd?’

Ik knikte van ja, en Muller begon zijn verhaal.

‘Wanneer dus om tien uur het vonnis wordt uitgesproken, dan is gewoonlijk de beschuldigde om half elf al een lijk. Op een plein staat een stevige paal in den grond klaar en daaraan wordt de moordenaar vastgebonden, met zijn armen op den rug, opdat hij zich niet bewegen kan. Dan komt de

scherprechter met een vlijmscherp zeer lang mes aan een stok gebonden, want alles gaat zoo primitief mogelijk, en dit mes wordt hem tusschen het sleutelbeen en den hals gestoken, totdat het het hart bereikt is. Dan wordt het mes even omgedraaid, en in eene seconde is die man een lijk.

‘Hu! Hoe barbaasch!’ riep ik uit, ‘wat zijn de inlanders toch wreed!’

‘In dit opzicht niet!’ meende Muller, ‘want de man lijdt volstrekt niet. Men doet het met zulk een handigheid dat de beschuldigde in één seconde dood is, neen, hunne andere straffen zijn barbaarsch, hoewel het zelden meer gebeurt. Een dief bijvoorbeeld die met de rechterhand heeft gestolen, wordt dezelfde hand afgekapt, iemand die kwaad heeft gesproken, snijdt men de tong uit, enzovoorts.’ Onder dergelijke gesprekken, die ik natuurlijk zeer interessant vond, waren wij met ons ontbijt spoedig klaar, en we besloten nu om een ‘langcha’ of ‘rickshaw’ te nemen, en de stad eens te gaan bekijken.

Ik moest eerst in het postkantoor zijn, en aangezien het al negen uur was, was het juist geopend. Het zag er primitief genoeg uit, buiten stond op een plank geschreven: ‘Royal Siamese Postoffice’. Wij gingen naar binnen en spraken den ‘postdirecteur’, een ‘Ceylonees’, aan in het Engelsch, welke taal deze in de perfectie sprak. Ik vraagde enkele briefkaarten, het waren alle Siameesche, waaronder een heele mooie gele, die ik nog nooit gezien had. Het was een locale en drie cent waard. Veel is er aan Kota-Star niet te zien. Enkele straten met Chineesche woningen en toko’s, de huizen van de rijks-grooten, die volstrekt niet door bijzondere schoonheid uitmunten; gewone huizen in Penang-trant gebouwd met bovenverdiepingen. Alleen het ‘gouvernementhouse’ is eenig mooi, en volgens mijne bescheidene meening zelfs mooier dan het ‘gouvernementshouse’ in Penang, hoewel niet zoo groot. Dit gebouw is door een Maleier geprojecteerd⁵⁸ en gebouwd.

Verder is het paleis van den sultan het aanzien wel waard. Het ziet eruit als een mooi landhuis, met eenige andere gebouwen eromheen, die bestemd zijn voor zijne vrouwen, en een prachtigen tuin, het een en ’t ander door een muur omsloten.

In de stad zelf, aan den kant der rivier, is eene pasar (markt), waar men alles koopen kan, vooral visch, die er spotgoedkoop is, nog veel goedkooper zelfs dan in Penang. Buitendien was er een menigte eenden en kippen te koop, voor spotprijzen, eenden bijvoorbeeld voor vijftien cent en kippen, legkippen, ook zoowat voor dienzelfden prijs.

‘Men moet twee cent uitvoerrechten per beest betalen,’ vertelde Muller mij, ‘en het is onbegrijpelijk hoevele er naar Penang worden uitgevoerd.’

Juist kwamen er Siameezen voorbij met geslacht vee. Die menschen zagen er in hun natuurstaat werkelijk afschuwelijk uit, vuil als de Batakkers⁵⁹ en met ware schurkentronies. Maar het vee dat zij bij zich hadden, was zoo prachtig vet en rond, en buitendien waren het zware beesten, dat het eene lust was om ze aan te zien. Iedere dag varen er booten tusschen Penang en Kedah, en iedere boot neemt dagelijks een dertigtal slachtossen meê. Ook hiervoor moeten uitvoerrechten worden betaald. Geen wonder dus dat het vlees in Penang zoo lekker is.

Muller vertelde mij dat die beesten allemaal diep uit het binnenland komen van de grenzen van Kelanten en Singora.

Vervolgens gingen wij naar den drankenpachter, en dronken daar eene flesch bier. Deze verstrekke ons verdere inlichtingen, en legde ons uit, waarom er waarschijnlijk geen notitie genomen was van onzen brief. Deze lag zeker nog op het postkantoor, want aangezien het gisteren vrijdag geweest was, dus zondag voor de mahomedanen, waren die brieven niet uitgedeeld, en ook donderdag was het postkantoor gesloten geweest, omdat het 'holiday' was voor de Maleiers; er hadden namelijk stierengevechten plaatsgehad.

'Het schijnt hier nogal huishoudelijk toe te gaan,' bromde ik, 'met dat al krijgen wij niet te eten, en hebben geen plaats om te slapen.'

Die Chineesche drankenpachter was een vroolijke, aardige man, en sprak doorlopend Engelsch met Muller.

Wij bleven er echter niet lang, aangezien Muller naar de rechtspleging gaan wilde, en wij eerst voor onze 'tiffin' zorgen moesten. Er was natuurlijk geen sprake van dat wij eene der rijksgrooten in deze omstandigheden konden te spreken krijgen, zoodat wij maar zoo verstandig zijn moesten om zelf voor ons eten te zorgen.

Wij reden dus met onze 'rickshaws' verder de straten door, en kwamen aan de Maleische restauratie waar Muller de koffie met het ontbijt besteld had. Het was eene groote 'kedeih',⁶⁰ en alles zag er zindelijk uit. Direct kwam een zwaargebouwde, net uitzierende Maleier naar ons toe, en ziende dat er eene dame voor stond, trok hij eerst een baadje⁶¹ aan, wat ik zeer in hem apprecieerde, eene beleefdheid die men tevergeefs bij andere Maleiers zoeken zal.

Hij verzocht ons om achter te komen, en daar zaten twee mooie, jonge vrouwen te kookken. Zij waren blank en hadden lieve gezichtjes, waren keurig en zindelijk gekleed, met gouden kettingen om den hals en bloedkoraal om de armen, het haar netjes opgekamd en opgestoken, zoodat ik een oogenblik verstomd bleef stilstaan. Dadelijk kwam de eene beleefd en vriendelijk, maar

tamelijk familiaar, naar mij toe, want onderdanigheid als bij den Javaan of Soendanees vindt men er nergens, gaf mij een pootje, zoodat ik de roodge-maakte nagels kon zien, en legde een matje neder, mij verzoekende om daarop te gaan zitten.

‘Ini saya poenja ma’am’ (Dit is mijn mevrouw), want ma’am is de verkorting van madam, en zoo wordt eene dame door de ‘natives’ aangesproken, zelfs op Sumatra’s oostkust, maar dat de vrouwen der Maleiers zelfs daaronder ressorteerden, dat wist ik niet. Het klonk mij zoo grappig in de ooren dat ik het uitproestte van ’t lachen, waar de twee ma’ams meê instemden, en ik nu de mooie tandjes bewonderen kon, door geen sirihruium⁶² ontsierd.

‘Muller!’ riep ik uit, ‘waar ben je! Kom toch eens hier en bekijk die Venussen eens. Je schoonheidsgevoel zal erdoor geprikkeld worden, en Milly zal het je heusch niet kwalijk nemen.’

Muller stak even zijn hoofd om de deur, maar als een wervelwind stoven zij weg.

‘Het schijnt hier verboden toegang,’ riep hij uit. Nu begon ik aan de zaken, en keek het eten eens na, want wij moesten ons met ‘warongeten’⁶³ behelpen. Enfin, dat was niets, ik had dat van mijn leven meer gedaan. Maar hoe het zij, er is toch geen enkel Aziatisch volk dat zoo smakelijk kookten kan als de Javaan en speciaal de echte Javaan, niet de Soendanees, want die kan er ook niets van. De rijst bij dezen Maleier zag er prachtig wit uit. Natuurlijk moest die goed zijn. Het was Siamrijst van de nieuwe oogst. Maar voor de rest zag men niets anders dan ‘kerrie’ en nog eens ‘kerrie’. Allemaal geel goedje in een pannetje, waar in het eene visschen zwommen, in ’t andere hardgekookte eieren, ‘kurrie’ met kreeften, ‘kurrie’ van vleesch, mijn God, ik geloof dat die menschen zich zelfs met ‘kurrie’ baden. Enfin, daar was niets aan te doen, en ik bestelde dus rijst met ‘kurrie’ van visch, mata lumboe’s (spiegeleieren), harde eieren, gebakken visch, en wat saté (duiveltjes!)⁶⁴ op een houtje. Dan nog eenige trossen pisang en Spaansche peper, die men daar ‘chilly’ noemt. Dit alles moest aan de ‘Club’ bezorgd worden. Enfin, van den honger zouden wij niet sterven. Muller bracht mij even naar de ‘Club’ terug, en ik was blij dat ik er was, want ik was zoo slaperig geworden dat ik op mijne beenen niet kon blijven staan. Ik kan nu eenmaal niet tegen bier drinken.

‘Ik ga naar de terechtstelling,’ zeide Muller, ‘zoodra het afgelopen is, kom ik weder terug.’

‘Alright,’ zeide ik, ‘dan ga ik in dien tusschentijd wat slapen.’ In werkelijkheid was ik erg zenuwachtig, want ik had reeds eene foule van menschen zich

naar eene richting zien bewegen, die natuurlijk allemaal naar de terechtstelling gingen.

Een uur later kwam Muller terug. Hij zag tamelijk bleek, en had uit de drankpacht eene flesch brandy meegebracht, die hij dadelijk openmaakte, en er een glas van gebruikte om wat op te knappen.

‘Wel, is hij dood?’ vroegde ik.

Hij knikte van ja, en nam nog een glaasje.

‘Heeft het op die wijze plaatsgehad?’ informeerde ik verder.

‘Ja, precies zooals ik het u verteld heb. En ’t ging zoo prachtig dat de man zich niet eens meer bewoog. Alleen een stuiptrekking, dat was alles.’

‘Een Maleier?’ vroegde ik.

‘Nee, ik geloof dat het meer een Siamees was, tenminste zijn gelaat was schurkachtig genoeg. Het wemelt hier in de binnenlanden van slecht volk, en er zijn er weinigen die zich alleen in de bosschen of tot de grenzen wagen.’

‘Was de sultan er ook bij? En heeft u hem niet gesproken?’ vroegde ik verder.

‘Dat wilde ik u juist vertellen,’ was zijn antwoord, ‘ik heb en bij den vorst en bij hadji Wala, zijn secretaris, belet gevraagd voor hedenmiddag. Want u wilt wel dat wij morgen naar de grotten toe moeten, en daarvoor hebben wij koelies noodig.’

‘En de olifant?’ zeide ik. ‘U heeft immers uw “camera” meêgebracht? Dan moet u een portretje van mij maken boven op een olifant!’

‘Wij moeten om half vier klaar zijn,’ zeide Muller, ‘want om vier uur zal de hooge heer ons ontvangen.’

Daar had je het alweêr! Het was toch vreeselijk dwaas. Was dat nu een uur om uit te gaan, en visites te gaan maken? Mijn lieve hemel! Wat hadden die menschen toch dolzinnige gewoonten, en zulke bruine broeders aapten die gewoonten maar na. Nee! Dan is men in de Hollandsche koloniën toch practischer en verstandiger hoor!

Om half vier was ik gekleed en gereed, en ik had mijn crèmezijden japon aan, met een grooten hoed op het hoofd en een dito parasol. Tot mijn groote ergernis was er geen spiegel te vinden in de heele ‘Club’, zoodat ik niet zien kon of mijn kuif goed of de hoed recht zat, en of ik niet te veel bedak⁶⁵ op mijn gezicht gesmeerd had.

Gelukkig had ik een klein scheerspiegeltje bij me, en dat gebruikte ik nu om mijn ‘faassie’⁶⁶ te bekijken. Lieve hemel! Ik was vuurrood, mijn neus glom als een pompoen, en ik zag roode plekken op mijne wangen. Buitendien

waren mijne wenkbrauwen wit gepoeierd. Het was dus maar goed dat ik mij eerst bespiegeld had.

Geen wonder dat ik zoo rood zag, was dat nu een tijd om gekleed te zijn. Nog nooit had ik mij in zulk een hitte aangekleed, en mijn kraag was al in flauwte gevallen, voordat ik hem nog om had, mijne handschoenen kon ik bijna niet aankrijgen. Zij scheurden heerlijk uit, zoodat ik ze vol ergernis in een hoek wierp. Muller zeide dat het niet noodig was om handschoenen aan te trekken, en wij zetten ons dus in de 'rickshaw' neder, om verder naar het sultanspaleis te rijden.

'Waar heeft die terechtstelling plaatsgehad?' vroegde ik.

'O! Vier mijlen hier ongeveer vandaan, op een plein voor een ander paleis van den sultan.'

Wij reden nu de poort binnen, en kwamen in den tuin van het koninklijk lustslot. Een wagen met twee Australische paarden bespannen stond klaar; waarschijnlijk wilde Zijne Hoogheid uit rijden gaan, en het was dus voor ons zaak om niet te lang daar te blijven. Wij werden in een marmeren zaal binnengelaten, die met Penang-meubels gemeubileerd was. Een soort dienstdoend officier verzocht ons om te gaan zitten; de sultan⁶⁷ zou dadelijk komen. Eindelijk kwam Zijne Hoogheid aan, door eenige trawanten, 'rijks-grooten', gevolgd. Hij drukte Muller op vriendschappelijke wijze de hand, en ik werd aan hem voorgesteld als de ma'am die plannen had om een boek over Kedah te schrijven. Hij sprak ook goed Engelsch, hoewel hij met 'toewan'⁶⁸ werd aangesproken. Ik had nu gelegenheid om hem nauwkeuriger op te nemen. Het was een schrale, nietige figuur, met een zeer ziekelijk uiterlijk, bleekgele kleur en een paar groote, diepliggende oogen.

Muller had mij al op de hoogte gebracht, en mij verteld, dat hij sedert een jaar aan het sukkelen was, en zelfs eenigszins verlamd is aan de linkerkant. Dit had hij volgens Mullers beweren te danken aan zijne slechte en onsoliede levenswijze, door het vele drinken in de eerste, en zijn groote immoraliteit in de tweede plaats. Ik vond het niets vreemd, want het is toch bekend genoeg dat alle sultans immoreel en onsoliede zijn. Waarom houden zij er anders een 'harem' op na? Maar deze was het dan in het bijzonder, en daaraan had hij zijne verlamming te danken.

Ik keek hem nogal donker aan, en dacht bij mij zelf of zulk een 'wezen' branie zou geweest zijn, om mij aan te houden als ik er alleen naartoe gegaan was.

Wel, dacht ik bij mijzelve, ik kan wel tien zulke sultans aan. Ik blaas hem tenminste dadelijk omver. Is me dat een geraamte! Tot mijne groote

Sultan Abdul van Kedah, circa 1890.

satisfactie keek hij heelemaal niet naar mij, maar lachte en schertste met Muller. Ik hoorde hoe deze hem om hulp vraagde om naar de grotten te gaan, en om een olifant verzocht, want de ma'am wilde er zoo gaarne op rijden.

Hij beval toen dadelijk aan zijn secretaris om een brief aan dengene die daarover te zeggen had te schrijven, en het was dus gelukkig niet voor niets geweest dat we deze visite gemaakt hadden. Verder kregen we niets te zien, geen eene zijner mooie vrouwen kwam voor, en aangezien de hooge heer uit rijden wilde gaan, kregen wij ons 'congé'.⁶⁹

'Ik zal u vanavond nog wel in den 'Club' zien,' zeide hij tegen Muller, en met eene handbeweging tot afscheidsgroet stapte hij met drie zijner rijksgrooten in zijn wagen, die allen zooals hij in sportscostums gekleed waren, met een mutsje op, maar zonder sarong. Ik had nog even gelegenheid om op te letten dat zijne knopen uit de zuiverste briljanten der wereld bestonden.

'Als we hem vanavond in de sociëteit ontmoeten, dan zullen we hem om een portret vragen,' zeide Muller.

'Ik vind hem anders volstrekt geen sympathiek man,' antwoordde ik, 'dan is onze sultan⁷⁰ beter en veel beleefder hoor!'

‘En toch kan ik zeer veel van hem gedaan krijgen. Maar hij matigt zich natuurlijk een air aan, want in zijn rijk is hij souverain vorst en hij heeft niemand anders te gehoorzamen dan den koning van Siam, en dat is ook nog maar betrekkelijk.’

Wij gingen verder naar hadji Wala, die in een duiventil van een huisje woonde, en werden door dat heerschap op de bovenste verdieping ontvangen. Wij overhandigden hem het schrijven van den sultan, en hadji Wala beloofde ons om voor alles te zorgen, dat wil zeggen alleen maar wat de koelies aanging; een olifant kon hij ons onmogelijk in een dag tijd verschaffen, aangezien die beesten in de bosschen worden losgelaten om hun eten te zoeken. Zij hebben dan een soort houten blok om, dat geluid geeft, zooals de kudden in Europa dat aan hebben, en hunne voorpooten worden aan elkander gebonden, echter zoo dat hun het loopen niet wordt bemoeielijkt. De sultan van Kedah heeft eene kudde van ongeveer dertig olifanten, en iedere rijksgroute houdt er tamme op na, die aldaar dienst doen als lastdieren, en waarmede gereisd wordt naar de binnenlanden. Het zou dus minstens drie dagen duren, voordat zulk een beest uit het bosch gehaald was, en aangezien wij overmorgen weêr terug moesten, ging dat niet. Het speet mij verbazend, want ik had er mij werkelijk eene illusie van gemaakt om boven op een olifant te worden gefotografeerd.

Wij spraken met hadji Wala af om den volgenden dag zeer vroeg te gaan, ongeveer om zeven uur, want wij hadden anderhalf uur te rijden en ongeveer drie uren in een bootje te varen, de rivier op. Daar zouden Maleiers met flambouwen gereedstaan om ons in de grotten te vergezellen en voor te lichten. Muller had er geen idee van waar het zijn kon; hij was er zelf nog nooit geweest.

Het was ongeveer zes uur toen wij naar de ‘Club’ terugkeerden, alwaar Muller in de biljartzaal op de bezoekers wachtte.

Boven was een fraai salon met keurige, nette meubels gemeubileerd, en aangezien het daar koeler was, ging ik liever naar boven.

Weldra zag ik de verschillende rijksgrouten op vélocipèden en in wagens aan komen rijden. Daar was de ‘radja moeda’,⁷¹ een soort eerste minister, en nog andere ‘toengkoes’, die tot het leger behoorden, met wie ik later kennismaakte.

Er werd beneden hardop gelachen en druk gepraat, en Mullers stem hoorde ik boven allen uit. Een oogenblik later reed een wagen voor en zag ik den ‘Yam Toewan’, dat is de titel van den sultan, uitstappen. Ik hoorde ‘Hello! Old boy, how are you?’ ‘By Jove, I am allright,’ en ik dacht: nu, dat is me een

grappige inlandsche staat, waar de ‘inlanders’ met elkander Engelsch praten, en zich als Britten gedragen.

Toen ik de biljartballen hoorde rollen, vond ik dat het tijd werd om ook eens een kijkje te gaan nemen, want dat volkje was in zijn soort waarlijk interessant genoeg.

Beneden gekomen vond ik het heele gezelschap, behalve den ‘Yam Toewan’, in pantalon en singlet,⁷² want zij waren aan ’t biljarten. Wie beschrijft mijne verbazing toen zij allen naar de kapstokken snelden om hunne jassen aan te trekken, en zich daarop door Muller lieten voorstellen, een deftige buiging maakten, en ‘excuse me’ prevelden.

Dat was werkelijk zeer ‘gentlemanlike’, en zij waren zoo gemanierd, zoo vrij en ongedwongen in hunne bewegingen, zij praatten zoo los, en werkelijk met zooveel verstand over verschillende zaken, dat menige volbloed Europeaan hen dat niet zou nadoen. Er was geene kwestie van eenige verlegenheid bij hen te bespeuren. Nadat zij voorgesteld waren, speelden zij weder verder, en praatten over politiek, over het Engelsche hof, over den oorlog tusschen de Grieken en Turken,⁷³ over het diamanten jubileum der Queen Victoria,⁷⁴ lachten en schertsten, en er werd geen woordje Maleisch ingelascht; de heele conversatie ging in vloeiend Engelsch, terwijl Muller en ik aan een tafeltje zaten met ‘Yam Toewan’, dewelke champagne schonk.

De sultan was nu veel aardiger, maar men kon het hem aanzien dat bij nog lang niet gezond was, en dat het spreken hem vermoeide. Ik nam de gelegenheid waar om hem een portret te vragen, en hij stond dit gaarne toe, mij zeggende dat hij het den volgenden morgen sturen zou.

Hij was keurig net gekleed, in grijs tricot⁷⁵ met een zwarten band om ’t lijf, en overal schitterende van briljanten. Zijn horologie was met briljanten omvat, steenen als duiveneieren schitterden aan zijne vingers, en buitendien waren hemdsknoopen en manchetknoopen ook juweelen van het zuiverste water.

Het merkwaardigste van alles was zeker wel het feit dat zij niet alleen met ons, maar ook onder en tegen elkander Engelsch praatten. De sultan stelde daarop zijn landhuis, ‘Bakkar Batta’, aan ons beschikbaar, maar wij wezen het van de hand, aangezien wij toch nog maar een dag in Kota-Star zouden blijven, en het der moeite niet meer waard was, vooral niet omdat Muller zijn beklag gemaakt had tegen den president der ‘Club’, ook eene der rijksgrootten, over de verregaande brutaliteit der Chineesche ‘boys’ en deze, den mandoor, daarover had onderhouden, met dat gevolg dat wij nu beter werden

bediend, schoon beddegoed, thee en koffie kregen. Wat het eten aanging, wij konden ons zeer goed met het eten uit de Maleische restauratie behelpen; het was werkelijk zoo slecht nog niet.

De grotten van Anak Batoe

Den volgenden morgen waren wij om zeven uur klaar om landinwaarts te gaan, naar de grotten van Anak Batoe, gelegen in den Goenoeng Krian.

Opeens hoorden wij een geweld van belang, en naar buiten snellende, wees eene der Chineesche 'boys' ons een kolossalen krokodil aan, die zich kalm aan den oever der rivier in het zonnetje lag te blakeren. Het was een monster van belang, en volstrekt niet bevreesd voor al het geweld om hem heen. Het wemelt van deze beesten in de Kedah-rivier, maar toch hoort men zelden van ongelukken; de Maleiers zijn zelfs roekeloos genoeg om hun leven eraan te wagen en in de rivier te baden.

Daar klonk opeens een schot, de krokodil slaakte een dof gebrul, sloeg met zijn staart in de lucht en sperde zijn muil wijd open. Het was een prachtig, maar ontzettend gezicht. Het dier scheen doodelijk getroffen, want het verroerde zich daarop niet meer. Een sergeant uit de kazerne had het doodgeschoten.

Natuurlijk gingen wij allemaal kijken, en meneer de krokodil was zoo dood als een pier. Om echter zeker van de zaak te zijn kreeg hij nog een schot, hoewel er geen beweging meer in hem te bespeuren was.

Daarop werden aanstalten gemaakt om hem te slachten – het vet van een kaaiman wordt gebruikt voor medicijn tegen rheumatiek en jicht; ook is het uitstekend voor verlammingen.

Wij bleven er niet langer bij, het werd voor ons de hoogste tijd om te vertrekken. 'Wij komen straks voorbij de plaats der terechtstelling,' zeide Muller, 'ik zal u de plek wijzen, hoewel ik denk dat men de paal al uit den grond genomen heeft.' Wij hadden ongeveer acht mijlen te rijden, want daar rekent men niet in palen, maar in mijlen, en de inlander zegt 'batoe' (steen), omdat er bij iedere mijl een steen staat. Ook drukken zij zich nog op eene andere wijze uit.

'Hoever is het nog hiervandaan om daar en daar naartoe te gaan?' vraagt men den inlander, en wanneer nu de afstand minder dan een mijl is, dan krijgt men ten antwoord: 'Barangkali ada tiga rókó!!' (Misschien nog drie sigaren ver). Waarmede hij bedoelt dat de afstand nog zoo ver voor den voetganger is, dat men nog wel drie sigaren kan oprooken. Nu! De sigaren die

zij daarmede bedoelen, zijn geene Havannahs of Deli-dekblad, ook geene Manilla's, het zijn de kleine Rangoon-sigaren van de Burmah-tabak. Wij kregen ditzelfde antwoord, en ik vond het zoo aardig en zoo typisch dat ik het ieder oogenblik herhaalde.

Eerst kwamen wij voorbij het landhuis waar wij zouden gaan logeeren, het zoogenaamde 'Bakkar Batta', een zeer mooi huis, dat alleen bestemd is om de logés van den sultan te herbergen.

Iets verder bevond zich eene open plek, en daar had de terechtstelling plaatsgehad, vertelde Muller. De paal stond er nog.

'Wil u eens gaan kijken?' vroeg Muller mij, maar ik bedankte er hartelijk voor. Ik kreeg er kippenvel van, en stootte mijn 'rickshawman' aan om spoedig verder te gaan, deze nare plek voorbij.

De rit was ontzettend vervelend, wij zagen niets anders dan paddi-velden (rijst) links en rechts, waarvan de paddi echter reeds gesneden was. Bergen zag ik heel weinig, slechts hier en daar eene heuvelenrij, maar diep in het binnenland. Onderweg kwamen wij eenige Siameezen tegen, de een nog afschuwelijker dan de ander. Iedereen keek ons verbaasd aan, want het gebeurt nooit dat zij eene ma'am zien. Na ongeveer twee uren gereden te hebben, kwamen wij aan een ander landhuis van den sultan, een zeer statige woning, groot en ruim, in een prachtig mooi uitgestrekt park vol bloemen en vruchtboomen gelegen, hoewel slecht onderhouden. Er was daar tevens eene uitgestrektheid, grond waar niets als 'djeroekboomen' (sinaasappelen) stonden, en deze zwoegden onder hun last van rijpe vruchten. Het spreekt vanzelf dat wij er verscheidene afplukten, zoo goudgeel van den boom, en er onze zakken meê vulden. Daarop kwamen wij aan de rivier, waar een smalle prauw ons wachtte om ons stroomopwaarts te brengen naar den 'Goenoeng Krian'. Drie matrozen der koninklijke marine, in matrozenpakjes gekleed en op hunne petten een plaatje met in vergulde letters het woord 'Kota-Star', wachtten ons op om ons te roeien.

'Milly zou zeker voor geen geld ter wereld in deze sampan gaan,' zeide Muller, 'en wij moeten ook niet veel beweging maken, anders kiept zij om, want zij is verbazend smal.'

Wij lagen nu op de Kedah-rivier, maar gingen weldra een andere, kleinere rivier in, waar aan weêrskanten hooge boomen groeiden, die hun schaduw op 't water wierpen, en voor koelte zorgden.

Ik kan niet zeggen dat wij heel gemakkelijk zaten; weliswaar waren er matrassen op den grond neêrgelegd, maar aangezien wij ons niet mochten

verroeren, werd ik zoo stijf van dat lange zitten, en deed alles mij pijn. Toch hadden wij afwisseling genoeg, en nog nooit heb ik zulk een orchidaeënpracht gezien in de vrije natuur, namelijk als in die bosschen van 'Kedah' aan de oevers dezer rivier. De prachtigste bloeiende planten hingen daar aan de boomen in trossen, dat wij ze maar zoo plukken konden. Alles bloeide er, caladiums, tot zelfs het riet droeg de prachtigste bloemen. Aan iedere boom groeide en bloeide er eene orchidae, waaronder ook de fijne die eruitziet als was, is er overal vertegenwoordigd.

'Heeft u ooit zulk een rijkdom van bloemen gezien?' vraagde Muller, 'het is bewonderenswaardig; noch in Perak of Selangor heb ik ooit zulk een pracht gezien. De lucht is compleet bezwangerd door den fijnen geur dezer bloemen.'

Daarop legden wij de kleine schuit aan eene der vooruitstekende boomstammen vast, en gelastten eene der matrozen om plantjes voor ons te halen, die wij voor Milly wilden meêbrengen. Zij waren gemakkelijk genoeg te bereiken. Nadat wij twee uren de rivier opgeroeid waren, en deze zeer smal geworden was, kwamen wij op 't punt waar wij moesten uitstappen. Ik heb nog vergeten te zeggen dat, hoe verder wij kwamen, hoe meer kampongs wij zagen die er tamelijk welvarend uitzagen, niet alleen wat de huizen en erven, maar ook wat de bewoners aanging.

De vrouwen waren over 't algemeen net gekleed en zagen er zindelijk uit; de meesten hadden halskettingen en armbanden aan. Dikwijls kwamen we ook badende vrouwen in de rivier tegen, waaronder menige blanke of bruine schoonheid. Aangezien ik in 't front zat, kon ik alles het eerst zien, en als er weêr van die badende nymfen in aantocht waren, dan riep ik: 'Muller houdt nu weêr eens je oogen dicht.'

De vrouwen waren echter uit hun eigen wel zoo zedig om zich, wanneer het mogelijk was, achter geboomte te verbergen of anders geheel onder te duiken, zoodat men niets anders te zien kreeg dan hunne bekoorlijke blanke gezichtje. De Maleische vrouw is zeker van alle anderen bruine rassen de zedigste en fatsoenlijkste in haar soort, en dit zal zeker wel voortspruiten uit de omstandigheid dat zij zich voor geen anderen man dan hun eigen mogen vertoonen. Wanneer zij uitgaan, dan dragen zij een doek van tule of een sarong over het hoofd, en laten alleen hunne oogen vrij, zoodat de mannen onmogelijk hunne gelaatstrekken kunnen zien. Over het algemeen is het een mooi vrouwenras, vooral die van de Native States, en velen zijn zoo blank als de Japansche vrouw, met dat onderscheid dat hunne kleur frisscher en roziger is.

Maleise vrouwen,
circa 1895.

Wij legden daarop dicht bij eene kampong aan, en zagen aldaar verscheidene reusachtige karbouwenkoppen, welke afkomstig waren van de stierengevechten die eenige dagen geleden hadden plaatsgehad.

Eenige Maleiers kwamen ons tegemoet, en presenteerden ons jonge klapers, die ons zeer welkom waren, aangezien de zon al hoog stond en wij dorst hadden gekregen. Terwijl Muller met hen sprak, wandelde ik de kampong eens door en maakte hier en daar een praatje met de Maleische vrouwen, en haalde hunne kinderen aan, die zij op den arm droegen. Voor mij zag ik niets anders dan uitgestrekte paddivelden, met den bewusten Goenoeng Krian aan den eenen kant. In die velden stond een eenzaam atappen gebouwtje, en nieuwsgierig als ik ben, wilde ik aldaar eens een kijkje nemen.

‘Ma’am! Ma’am!’ riepen de vrouwen, ‘ga daar niet in,’ maar ik lette niet op hun geroep, en maakte toch de deur, welke eene schuifdeur was, open. Maar ontzet vloog ik achteruit, en ik wist niet hoe gauw ik die weder dicht zou maken, want ik stond vlak tegenover een monsterachtig grooten karbouw, die een paar horens had waarmeê hij wel tien Sientjes had kunnen oppikken in plaats van eene, en die een dof gebrul van verwondering en verontwaardiging bij mijn binnenkomen deed hooren.

Hij stoof op, en ik zag hoe zijne haren recht overeind stonden van kwaadheid. Gelukkig zat hij met een dubbelen ketting vast, zoodat hij mij niet kon bereiken, anders ware ik erbij geweest. Doch de schrik was al voldoende, ik sidderde op mijne beenen, en wist niet hoe hard ik naar Muller en de Maleiers zou terugloopen.

‘Wat is er gebeurd?’ vraagden allen. ‘Lieve God! Wat is u bleek,’ zeide Muller ongerust.

Ik vertelde hun de zaak en de Maleiers gaven hunne verbazing te kennen.

‘La illah!’ hoorde ik hen zeggen, ‘dat is de “karbouw lawan” van den sultan, die heeft met de laatste stierengevechten drie andere karbouwen doodgemaakt. Het beest is kolossaal wild en gevaarlijk.’

‘Mevrouw Klobben! Niet meer zoo nieuwsgierig zijn,’ zeide Muller, maar ik gaf geen antwoord, dronk haastig een jonge klapper leêg, en zette mij hijgende neder.

Eenige minuten later gingen wij op marsch door de paddivelden. Het was vreeselijk warm en de zon scheen ons op ons bolletje; ik was zoo dom geweest om geen parasol meê te nemen. Ik was echter zoo slim om mij een groot pisangblad te laten afsnijden, en gebruikte dat voor parasol; ook deed ik pisangblaâren in mijn hoed, en voor mijn hoed bij wijze van kap, hetwelk mij verkoelde.

‘Dat is eene idee,’ zeide Muller en volgde mijn voorbeeld. Toch was deze wandeling geene kleinigheid, en ik wensch het niemand toe om des middags in de brandende hitte in de twaalvuurzou te marcheeren.

Eindelijk kwamen wij aan den voet van den berg die ongeveer vijftig à zestig voet hoog is. Voor dien tijd tuimelde ik nog even in een tamelijk diep gat, dat ik niet gezien had, aangezien het geheel met gras was begroeid.

‘Waar gaat u nu naartoe?’ vroegde Muller verbaasd, want ik lag geheel achterover met de beenen in de lucht.

‘Houd je mond maar!’ riep ik uit, ‘en help me liever een handje. Lieve hemel, ik viel hier zoo zacht ergens tegenaan, wat kan dat zijn?’

Muller en Maleiers trokken om 't hardst, maar aangezien ik in eene soort gleuf terecht was gekomen, lag ik daar als 't ware in vastgeschroefd, en ging dat trekken lang niet gemakkelijk. Ik zelf kon me niet bewegen, en daarbij kwam dat ik, niettegenstaande die ellende waarin ik geraakt was, zo'n lachbui kreeg dat ik mij niet verroeren kon van 't lachen, want dat verlamde geheel mijne krachten.

'Wij zullen maar aan de beenen trekken,' meende Frits, maar ik strompelde uit al mijne macht en riep verontwaardigd: 'Blijf eraf! Blijf eraf!'

Eindelijk krabbelde ik er dan uit, maar o! wee! o! wee! Hoe zag ik eruit, ik had wel willen huilen, van narigheid en verdriet. Ach! Ik kan het niet vertellen waar ik in terechtgekomen was, ik schaam mij dood als ik er nog aan denk, en ik snelde naar een huisje waar eene Maleische vrouw zat, vraagde water, gooide mijn mantel uit, die gelukkig maar eene oude was, reinigde mij geheel en al, en bleef zoo in mijn peignoir, waarna ik weder naar het gezelschap terugkeerde, den mantel achterlatende. Gelukkig dat ik dien om had, mijn 'gown' was nu gelukkig geheel schoon gebleven.

'Pas nu toch in 's hemelsnaam goed op,' zeide Muller, 'anders loopt het heusch niet goed met u af.'

Aan den voet van den berg stond een klein loodsje, en daar was een twaalfstal Maleiers die op ons wachtten. Zij waren allen met flambouwen gewapend. Nu had ik mij deze grotten voorgesteld als die waar ik in Java geweest was, tamelijk aan dien gelijk met eene ingang die niet moeielijk te bereiken is. Maar jawel! Dat was nu geheel buiten den waard gerekend. Zoo had ik 't mij nooit gedacht. Muller beweerde dat als hij dat van tevoren geweten had, hij het voor geene honderd dollars zou hebben gedaan.

Die Goenoeng Krian was eene zeshonderd voet hooge rots, zonder aarde of grond waar men een pad kon maken, en om aan den ingang der grot te komen, moesten wij ongeveer driehonderd voet klimmen, als geiten zou ik bijna zeggen, hoewel ik de eenige geit uit het gezelschap was, en de rest allemaal bokken, buitendien is die uitdrukking ook wel wat al te ordinair, zoodat ik maar zeggen zal dat wij te klauteren hadden als gemzen of gazellen van de eene steen op de andere, van de eene rots op de andere. Op vele plekken was het zelfs levensgevaarlijk, want dan was er maar een kleine treë, en gaapte er een tamelijk diepe afgrond aan den eenen kant, waarin men zich te pletter zou vallen. Daar was dan ook een soort balustrade gemaakt, waaraan men zich kon vasthouden, en het was er zoo smal dat het gewoon onmogelijk was om er met z'n tweeën te loopen, en ik kon zelfs niemand vasthouden. Dikwijls

was de rots die ik beklimmen moest, zoo hoog dat ik die in één stap niet kon bereiken, en ik er op handen en voeten op klauteren moest, van achteren door eene der Maleiers geduwd en vastgehouden, wie ik dat natuurlijk gelast had, want zonder mijne verzoek zouden zij dat nooit gewaagd hebben.

Deze Maleiers bevielen mij werkelijk uitnemend. Zij waren bescheiden en beleefd, onderworpen en onderdanig, zoodat ik dikwijls in de verbeelding was Javaantjes voor mij te hebben.

Toch maakten zij dikwijls gekheid, vooral wanneer ik in angst zat, en ze noodig had, en de eene riep dan den ander toe om mij te helpen.

Het was werkelijk een vreeselijk vermoeiende en tevens gevaarlijke tocht, en het nam maar geen einde, wij moesten steeds hooger en hooger klimmen. Daarbij waren de rotsen zoo scherp dat onze handen en speciaal de mijne openscheurden, en mijne schoenen stuk gingen. Dat kwam omdat er in de steenen veel bergkristal te vinden is.

Toch was de omgeving prachtig mooi, en ik stond dikwijls stil om om mij heen te zien.

Voor ons steile rotswanden, waaruit boomen en planten groeiden, en in wier spleten ik nu en dan eene slang of een hagedis zag wegkruipen. Dikwijls hield ik stil om mij op eene rots neder te zetten, hijgende van vermoeienis, want ik geef het iemand te doen om zulk eene wandeling te maken. Muller was een lieverdje, die liet mij maar gewoon alleen, en zat natuurlijk al hoog en droog boven!

Eindelijk waren wij dan bij de opening der grot aangekomen, nadat wij eerst gedaald en toen weer gestegen waren. Enfin, het loonde onze moeite wèl, want wat wij nu zagen, was werkelijk eenig mooi. Het was net of we in een kolossaal portaal eener reuzenkerk gekomen waren, het zag eruit als een gothische bouw, met dat onderscheid dat wij den blooten hemel boven ons hadden, en er boomen uit de vele spleten groeiden. In een driehoek verhieven zich de wel driehonderd voet steile rotswanden van eene aschgrauwe kleur, en in 't midden daarvan zag men een groote donkere opening, de ingang der beroemde grot.

Muller zat er allang klaar met zijn photographietoestel, met eenige Maleiers om hem heen, die er schuw naar gluurden.

'Kom mevrouw Klobben, nu wil ik u photografeeren,' zeide hij, 'gaat u maar eens bovenop dat groote rotsblok zitten.'

Ik voldeed aan zijn verlangen, en hij groepeerde een zestal Maleiers voor den ingang der grot. De rest wilde zich niet laten photografeeren; zij waren

er bepaald bang voor. Volgens Muller was het portret heel goed gelukt, en ik was er erg verlangend naar om het te zien.

De Maleiers hadden in dien tusschentijd de flambouwen gereedgemaakt, en wij gingen het voorportaal der grot binnen.

Hier heerschte eene halve duisternis, en ik zag overal rotsen met glinsterend bergkristal, maar tot nu toe nog geen druipsteen. De flambouwen werden aangestoken, en daar ik aan de duisternis niet gewoon was, hield ik eene der Maleiers, welke later de 'penghoeloe'⁷⁶ van de kampong bleek te zijn, bij de hand, waar de anderen geweldig plezier in hadden.

'Lachen jullie maar niet,' zeide ik, 'zouden jullie het misschien graag zien dat ik naar beneden viel?'

Neen, dat hoopten ze geen van allen. Buiten de twaalf Maleiers met flambouwen was er ook nog een zestal aankomende jongens, die maar meëliepen en feitelijk niets deden. De ingang der werkelijke grot was smal en ging met een trap naar omlaag, en nu was het weder klauteren en dalen, maar goddank, niet op rotsen, meer op den beganen grond, hoewel nog veel steiler op enkele plaatsen. De grot is prachtig en bestaat niet alleen uit druipsteen, maar ook uit kalksteen, voorts uit graniet, rood en grijs, en bergkristallen. Men loopt van 't eene gewelf in 't andere, sommige geheel uit kalksteen, maar degene die heelemaal van druipsteen zijn, zijn zeer hoog, zoodat men het einde niet eens zien kan en men de prachtigste figuren ontwaart door de natuur gevormd.

Wij hadden ongeveer een uur te loopen voordat wij aan den uitgang kwamen, hetgeen echter geen uitgang is, maar wel een ravijn, waar men opeens voor staat. Gelukkig dat het zonlicht door eene smalle opening naar binnendringt, en men alles zien kan, anders zou men zich onvermijdelijk te pletter vallen in die diepte.

Hier werd nu door den penghoeloe een touwladder aan eene der rotsen vastgebonden, en Muller vraagde mij of ik 'branie' was om op deze wijze in de diepte neder te dalen.

'Welzeker!' zeide ik, 'waarom niet. Is het touw wel stevig genoeg?'

Ik keek even in het ravijn, de steenen waren nat en waren groen uitgeslagen, de grond waar ik stond, glibberig. Toch zette ik mijne voeten op de eerste trede der ladder, en daalde neder, mij krampachtig vasthoudende aan de touwen, links en rechts. Het was werkelijk een roekeloos werk, want als ik uitgleed, of de ladder brak, dan was ik verloren.

Beneden stond een drietal Maleiers die het touw strak hielden, en die

het eerst als apen omlaag geklauterd waren. Er gebeurden gelukkig geene ongelukken, een voor een kwamen wij allen beneden, en we gingen nu een nieuwen grot binnen, die nog grooter was dan de eerste, maar niet zooveel vreemdgevormde figuren vertoonde. Daar zetten wij ons op eenige rotsblokken neder om uit te rusten, en de Maleiers maakten de jonge klappers open die zij hadden meêgebracht.

Hier was een prachtige zeker zesvoudige echo, en ons praten weêrklonk aan alle kanten. Het spreekt vanzelf dat wij alle mogelijke geluiden maakten, en Muller stelde voor om wat te zingen. Dat kon hij gemakkelijk voorstellen, hij had een zeer mooie bariton, maar ik die alleen 'brand' kan roepen, kwam natuurlijk niet in aanmerking.

Hij hief een tirolerlied aan en jodelde honderd uit, wat prachtig, door deze spelonken, door zoovele echo's herhaald, klonk.

'Bravo!' riep ik uit, toen het lied uit was, en bravo! bravo! bravo! herhaalden al de echo's. De Maleiers waren onder elkaâr in druk gesprek, waar wij natuurlijk niets van verstonden, want de taal die de Maleiers aldaar spreken, lijkt niets op hetgeen wij Europeanen met de bedienden spreken. Toch is die taal weer anders dan het Maleisch van Sumatra's Oostkust, namelijk welke de Maleiers onder elkander spreken.

Het is verbazend om er de verschillende Maleische dialecten te hooren, want een Chinees spreekt het met een Chineesch accent, de Kling op zijne manier, de Bengalees weêr anders, en de Maleier spreekt natuurlijk zooals het behoort, over 't algemeen het Hoog-Maleisch, en gebruikt woorden die ik nog nooit had gehoord.

Mullers zingen scheen een diepen indruk op de inlanders gemaakt te hebben, tenminste, zij spraken erover en vonden het mooi, en als echte natuurkinderen trachtten zij het na te doen. Zij schenen nog weinig verwend en onbedorven, omdat zij te zelden in aanraking met Europeanen komen, want het gebeurt niet vaak dat een blanke in de binnenlanden van Kedah dringt, en deze echte kampongbewoners gaan zelden verder dan de sultanszetel, en het gebeurt slechts een enkelen keer in hun leven dat zij naar Penang gaan. Er zijn trouwens velen onder hen die Penang nog nooit gezien hebben.

Wij moesten de terugreis weder op dezelfde wijze doen, en voor een tweede maal acrobatische toeren verrichten op 't slappe koord. Enfin, eene ladder op te gaan is altijd gemakkelijker dan eraf te gaan, en ik was weldra boven. Wij besloten om huiswaarts te keeren, het was de hoogste tijd wilden wij nog voor donker in de 'Club' terug zijn.

Ik durf gerust te zeggen dat ik mijne ledematen gevoelde, en die terugreis over de rotsen was nog eene excursie die werkelijk niet te benijden was. Kruijpende en zittende ging ik de rotsblokken af, aangezien het onmogelijk was om zulke groote stappen te maken. Ik werd door den goeden 'penghooloe' (kamponghoofd) flink geholpen, die geen spier vertrok wanneer ik met al mijn gewicht op hem leunde, maar toch aan zijne makkers vertelde dat mijn gewicht lang niet van de minste was; dat moest ik tenminste uit hunne gesprekken en hun gelach opmaken. Enfin, ook dit was eindelijk achter den rug en goed en wèl kwamen wij in 't huisje aan, waar Muller al lang uitgestrekt op een bank lag uit te blazen.

'Voor geen honderd dollars doe ik 't weêr,' hijgde hij, 'is me dat een reis, ik zou 't niet gedaan hebben als ik dat geweten had!'

'Ik wel,' zeide ik. 'Het is zoo prachtig mooi dat men tegen de vermoeyenssen niet op moet zien. Maar nu moeten wij die man netjes betalen. Hoeveel denkt u, wil dat genoeg zijn?'

'Ik denk dat twee koepangs, of twintig dollarcenten voor die menschen een heele schat is.'

'Zoo!' zei ik, 'zouden zij met zoo weinig tevreden zijn?'

'Welzeker!' antwoordde Muller, 'deze kampongbewoners hebben nog nooit drie dollars bij elkander gezien.'

Wij gingen nu aan 't uitbetalen; tot onze groote verbazing en verontwaardiging kregen diegenen die niets uitgevoerd hadden, het meest.

'Wat beteekent dat?' vraagde ik Muller.

'Hoogstwaarschijnlijk hebben deze adellijk bloed in hunne aderen,' antwoordde Muller, 'en durven zij ze niet overslaan.'

'Nu, het is anders gemakkelijk verdiend,' zeide ik scherp.

Ik kon zien dat de menschen in hun schik waren met de paar centen die wij gegeven hadden, wèl een bewijs dat zij zelden veel geld bij elkander hadden gezien.

Wij keerden nu door de paddivelden naar de rivier terug, en maakten het ons in de sampan gemakkelijk. Nu het stroomaf ging, ging het natuurlijk vlugger, het water was in dien tusschentijd gestegen, en zoo ging ons bootje pijlsnel vooruit, en dit was een heerlijk tochtje, wel wat warm, hoewel wij flink beschaduwde werden door de boomen links en rechts van den oever.

Spoedig kwamen wij in de groote rivier, maar in plaats van bij het landhuis van den sultan uit te stijgen, besloten wij om de rivier af te varen door naar Kota-Star. Het was wel een angstig idee om in dat kleine smalle bootje

te zitten, varende op dien breeden stroom, want bij de geringste beweging dreigden wij om te slaan, en dat zou ik toch waarlijk niet gaarne gewild hebben; niet alleen dat ik bang was voor een nat pak, maar ook de lieve rivierbewoners, de krokodillen, deden er mij van terugschrikken. Met eene rilling dacht ik aan de verhalen die ik gehoord had, van kaalieden die brandie zijn om eenen kleine boot aan te vallen, en er de vetste der passagiers uit pikken. Als dat eens met ons het geval werd, dan zou ik zeker wel de dupe worden van zulk een veelvraat. Ik wende echter spoedig aan die gedachte, en nam mij voor om doodstil te blijven zitten; het was beter om levend te verstijven dan het slachtoffer te worden van zulk een rivierbewoner.

Ik wijdde nu mijne aandacht geheel aan de vegetatie links en rechts van de oevers der rivier. Wat moest dat Kedah een rijk land zijn. Wat waren er niet schatten uit te halen. Daar zag ik prachtige 'niboengstammen', eene soort palm, wier stam hard is als ijzer, en die gebruikt wordt voor het bouwen van schuren en huizen; daar groeide de 'atap', wier bladeren gedroogd worden om vervolgens voor dakbedekking te worden gebruikt. Ik zag er klapperboomen zoo vol vruchten als ik er zelfs op Java nog niet gezien had, te veel om te worden opgemaakt door den Maleier, die lang niet den practischen speculeerenden geest heeft van den Javaan, welke laatste geene enkele vrucht zal wegwerpen, maar die verzamelt om ze naar de markt te brengen en er geld uit te slaan. En hier wemelde de rivier van afgevallen vruchten, niet alleen klappers, maar ook de vruchten der atap, die als klapper smaken en lekker zijn, voorts mangistans en ramboetans en nog vele andere.

Dan zag ik er tamarindeboomen bij honderden vol vruchten, terwijl ik mij op Penang naar die versche tamarinde gek had gezocht, die zoo smakelijk is om te confijten. Die was daar niet te krijgen, wel geprepareerde, welke naar andere landen zooals Atjeh en ook naar Deli wordt gezonden, en die speciaal voor de rijsttafel wordt gebruikt. En hier werd er niet naar omgezien, kende men hoogstwaarschijnlijk de waarde ervan niet eens.

Over 't algemeen zagen de kampongs er zindelijk uit, en de kamponghuizen waren goed en netjes gebouwd.

Menig landhuis aan een der rijksgrooten toebehorend voeren wij voorbij, die daar zoo idyllisch gelegen waren in een fraaien vruchtentuin dat ik bij mij zelve overpeinsde dat het volstrekt geene straf is om er zijne laatste levensdagen te moeten slijten.

Onze vaart op de groote rivier duurde langer dan wij gedacht hadden, en dat stil zitten blijven vermoeide ons ontzettend. Wij verlangden hard naar

het einde, ik naar een verfrisschend bad, en Muller naar een splitje. Het was ongeveer zes uren 's avonds toen wij de kampong voorbij voeren, de werkelijke kampong, waar al de Chineezzen en Klingen wonen, die nu bezig waren te baden; in waarheid geen verlokkelijk gezicht voor eene dame. Eindelijk waren wij aan de havenplaats, aan een klein keurig net havenhoofd bestemd voor 't jacht van den sultan, aangekomen, hetwelk echter eenige maanden geleden vergaan was.

Het spreekt vanzelf dat ik blij was de 'Club' zoo dichtbij te zien, want ik kon bijna niet meer staan van vermoeyenis.

Des avonds waren gezamenlijke Maleische heeren, met den sultan aan 't hoofd, weder in de biljartzaal, en ik vertoonde mij slechts even aan hen om Zijne Hoogheid voor de gezonden photographie te danken.

Vertrek uit Kedah

Den volgenden dag vertrokken wij per *Sportsman* van Kedah, nadat ik eerst met mijn Maleischen restauratiehouder had afgerekend. Het was weinig genoeg wat ik voor al die maaltijden had te betalen.

Waarde lezers kunt ge 't raden?

De som van twee dollars vijfenzeventig cent, en daarvan hadden wij drie dagen net zoo goed gegeten als de koningen van Frankrijk. Te verhongeren behoeft men daarom in Indië nooit, in de Maleische staten net zoo min als in Java.

De *Sportsman* was gelukkig eene betere boot dan de *Flyings Scud*, de brug veel ruimer, zoodat wij een weinig konden wandelen en ruimte hadden. Ook was er een roeper, die naar de machinekamer ging, en de kapitein behoefde dus niet zijne bevelen uit te brullen, zooals dat op de heenreis het geval geweest was. Toch wemelde het er van passagiers, niet alleen menschen, maar ook ossen, die om 't hardst loeiden, eenden en kippen die kwaakten en kakelden, en alles met elkander maakte zulk een leven dat Muller en ik elkaar niet verstaan konden.

De kapitein was natuurlijk een Maleier, en had zulk een bespottelijk komiek gezicht dat ik hem vol verbazing aanstaarde, en toen in lachen uitbarstte.

Zooiets gek had ik werkelijk nog nooit gezien. Het ouwelijke gelaat, de man was zeker al over de vijftig, was een en al plooi en rimpel, en had daarbij zulk eene kluchtige uitdrukking die ik zelfs bij den besten clown nog nooit gezien heb.

Er waren ook eenige ‘hoftrawanten’ aan boord, Maleiers die op het kantoor van den sultan werkzaam waren, en die zich gewapend hadden met eenige flesschen whiskey, waarvan zij ieder oogenblik een slok namen, en er ook Muller van presenteerden, met wie zij vreeselijk familiaar waren, wat mij eigenlijk ergerde, daar het eene familiariteit is die tegenover den Europeaan niet te pas komt.

Muller dronk echter lustig met hen meê, en tot mijne groote ontsteltenis bemerkte ik weldra, dat die menschen ook bezig waren om den kapitein dronken te maken. Lieve hemel! Waar moest dat heen? Wanneer de kapitein dronken was, wie zou dan de boot nu naar Penang brengen? En weer zette deze de whiskeyflesch aan den mond, en smakte met zijne tong, terwijl hij zijne lippen afveegde.

‘Very good! Hè? Old boy! Whiskey good drink!!!’ Ja, dacht ik, dat is allemaal waar, maar ik heb nog geen lust om ter wille van whiskey naar den grond te gaan.

‘Zeg Muller,’ schreeuwde ik dezen toe, ‘kan je niet zorgen om die whiskeyflesch te verstoppen, die oude zeerot kan er maar niet afblijven, kijk eens hoe hij al op zijn beenen waggelt, er gebeuren nog ongelukken Muller!’ En Muller ging naar hen toe, en verstopte de bewuste flesch, hoewel het al te laat was, want onze kapitein kon bijna niet meer praten.

Intusschen waren wij langzaam de rivier af gestoomd, en nu bleek het weldra dat de kapitein werkelijk stomdronken was, want hij gaf zijne orders aveerchts verkeerd, in plaats van ‘links’ zeide hij ‘rechts’, met dat gevolg dat het kleine bootje regelrecht koers nam in den ‘jungle’, en daar tegen een boomstam aankwam, die echter gelukkig al oud was, zoodat deze door den schok afknapte.

‘Het is wat moois!’ bromde ik, en ik was van mijn stoel opgevlogen. ‘Ik geloof dat wij aan de heidenen zijn overgeleverd. Men kan wel zien dat men met inlanders te doen heeft!’

En tot mijn groote ontsteltenis zag ik dat men den kapitein weêr de whiskeyflesch aanreikte.

Neen! dacht ik, dat wordt nu een beetje al te gek, Sientje is er ook nog hoor!

Voordat de kapitein het wist, was ik bij hem en had ik hem de flesch afgenomen, terwijl ik vriendelijk glimlachte, wat zeker veel op een grijns zal hebben geleken, en vroegde om een slokje.

‘O! Excuse me, madam!’ stotterde de ‘captain’, ‘please! Very good drink indeed’, maar zijn mond verstomde, toen hij zag welke beweging ik maakte, en

hoe ik de flesch met den halven inhoud in de rivier gooide, die weldra vol liep en zonk. 'Excuse me!' zeide ook ik, 'it is a very good drink indeed! The best what you can drink!!'

'Damned!' hoorde ik den kapitein zeggen, en hoewel mij dit het bloed deed koken, zweeg ik stil, en legde mij kalm op mijn langen stoel neder.

Daarop gebeurde er bijna een tweede ongeluk. Het had maar een haartje gescheeld of wij hadden een Chineeschen 'zeiler' (een zoo genaamden 'tongkang')⁷⁷ door midden gevaren. Doch dat was niet de schuld van den kapitein, het was de schuld van den 'zeiler' zelf. Aangezien op iedere hoek der rivier geblazen werd om aankomende booten te waarschuwen, eene maatregel die op de Kedah-rivier rivier wel zeer noodzakelijk is, aangezien zij zich in duizend bochten kronkelt en men voorzichtig was geworden na 't ongeluk met des sultans jacht, had de Chineesche 'tongkang' acht moeten slaan op dit signaal, en stil moeten blijven liggen, of van koers veranderen. Maar dat deed hij niet, hij zeilde vlak langs onze boot voorbij, zoodat het zeer weinig gescheeld had of hij was door de *Sportsman* aangevaren. Een uur later waren wij aan het tolkantoor bij de monding der rivier, en we moesten aldaar aanleggen om verscheidene passagiers en ook 'cargo' in te nemen.

Hier zag ik den vuurtoren, precies aan de monding der rivier, waar de bodem uit wit zand bestaat, en men geen moerassen ziet.

Wij kregen weder een menigte Chineezen en Maleiers aan boord, voorts kippen en eenden, waarvoor twee cent uitvoerrechten betaald moesten worden. Kleine Maleische jongetjes kwamen aan boord, en boden ons koekjes en vruchten ter verkoop aan. Ik kocht iets van de gebakjes, die heel smakelijk en nog warm waren, en die ik heelemaal niet kende, zelfs op Java nog nooit had gegeten. Zij waren van maïsmeel klaargemaakt.

Gelukkig bleven we niet lang aan het tolkantoor liggen. Met brullende stem commandeerde de kapitein om de touwen weer los te maken en hij verzocht aan iedereen die niet meê moest om van de boot af te gaan, en zoo stoomden we weder voorwaarts. Natuurlijk bleef er toch iemand achter, want een oogenblik later vertoonde zich een Chinees die verklaarde dat hij niet meê naar Penang wilde. Van alle kanten werd er nu op hem gevit en gescholden, de kapitein schreeuwde om 't hardst meê, en 't eind van 't liedje was dat men hem overboord gooide, dicht in de buurt van een kleine boot die daar in de monding der rivier lag te dobberen en die de arme koelie nu zwemmende bereiken kon.

Een ongeluk moest er echter toch gebeuren, dat had ik al lang voorzien;

tweemaal waren wij door 't oog van een naald gekropen, doch voor de derde maal zou dat wel niet lukken. Er waren nu in plaats van één dronken kapitein drie, dat wil zeggen dat de hoftrawanten die ook aardig de hoogte hadden gekregen, meededen in 't orders geven en bevelen, zoodat de arme roerganger op het laatst niet meer wist wat hij moest doen, en de kleine boot van links naar rechts zwaaide.

Ik gevoelde mij niets op mijn gemak. Wanneer de kapitein commandeerde van 'rechts', dan zeiden de hoftrawanten 'links', wanneer de eerste door den roeper 'half speed' schreeuwde, dan brulden zij van 'full speed', zoodat ik op 't laatst zoo zenuwachtig werd, vooral toen ik al die flegmatieke indolente inlandertronies om mij heen zag, dat ik van mijn stoel opvloog en tegen Muller zeide:

'In 's hemelsnaam Muller, bemoei jij je er toch meê, want je zult zien dat het nog verkeerd afloopt.'

Muller gaf daarop zijne commando's, maar de roerganger luisterde niet alleen niet naar hem, maar brutaliseerde hem daarbij zoo erg dat ik zag hoe Muller nu rood en dan weêr bleek werd. Er was dus niets aan te doen; stilletjes berusten en afwachten was het eenige. Het ongeluk gebeurde. In de verte zagen wij eene groote schuit zonder masten, bijna zoo groot als de *Sportsman*, op de baren dobberen, en het bleek uit de gesprekken der inlanders dat deze volgeladen was met zakken vol zemelen, en dat de *Sportsman* haar naar Penang moest slepen.

Nu, dat was een fijn karrewetje. Wij naderden de bewuste schuit meer en meer, en moesten er natuurlijk omheen varen, met 'dead slow', opdat men haar gemakkelijk aan de *Sportsman* zou kunnen bevestigen.

Bevende van angst, strak op één punt turende, keek ik naar de bewuste 'tongkang'. Maar de roerganger, geheel in den war zijnde door de verschillende commando's, scheen verkeerd te sturen. In plaats van rechts of links uit te wijken, stoomde de *Sportsman* regelrecht op de schuit af. De Klingen die roeiden, trachtten nog door roeien uit te wijken, maar dat ging niet, en ik, een luiden gil slakende, Muller bij den arm beet pakkende, zag hoe onze boot regelrecht dwars op de 'tongkang' afstoomde, en krak! krak! hoorden wij, de schuit doormidden, tenminste met een groot gat op de plaats waar zij was aangevaren. Alles schreeuwde, gilde en kermde. Het was een vreeselijk tumult. Wij hadden den bons allemaal gevoeld, en het scheen een wonder dat de *Sportsman* niet beschadigd was. Twee Klingen waren in zee gevallen, en moesten nu worden opgevischt. De schuit kreeg natuurlijk water binnen,

en zonk langzamerhand, terwijl de zakken met 'zemelen' op het water bleven drijven, vele zakken opengingen, en de zee nu vol was met zemelen en nog eens zemelen.

De Klingaleezen werden gelukkig allen gered, maar de schuit met de zemelen was reddeloos verloren, en zoo stoomden we verder, allen nog geheel onder den indruk van den doorgestanen schrik en ontsteltenis.

Uitgeput en hijgende viel ik op mijn langen stoel neder, en hoe verontwaardigd was ik toen de kapitein met een nieuwe whiskeyflesch voor den dag kwam, en mij verzocht om voor den schrik eens te drinken.

'Dank je!' zeide ik grimmig, 'liever nog drink ik zout water met zemelen.'

Gelukkig dat onze reis verder zonder ongelukken van stapel liep, en dat ik heelemaal niet zeeziek werd. Het was prachtig kalm weêr, zoodat ik mij door den bries verkwikt neerzette, nadat ik van den schrik bekomen was, en volop genoot van alles wat ons omringde en wat wij nu voorbijvoeren, namelijk die eilandengroep en de bergen met den piek van Kedah! Ook amuseerden de inlanders mij zeer. Daar waren twee christen-Klingaleezen die elkander op zangerigen toon uit de Duizend-en-één-nacht voorlazen, met zulk een komiek gebarenspeel begeleid dat ik er Muller op attent maakte, en wij er beiden om lachen moesten. Daar was een Arabier, hadji natuurlijk, die geregeld om de drie uren bidden ging, geknield op een matje met zijn rozenkrans in de hand, prevelende, de oogen verdraaiende, met de armen en het hoofd omhoog. Daar waren Siameesche vrouwen, even afschuwelijk leelijk als de rest die ik gezien had, en, last but not least, de vroolijke kapitein die met de andere Maleiers liederen ging voordragen uit de Maleische komedie.⁷⁸ Zoo slecht als de reis zich in 't begin liet aanzien, zoo goed en voorpoedig werd zij later, en het weer was zoo verrukkelijk dat het op een pleiziertocht geleek. En hoe groot was mijne verbazing toen men later kwam om de passagegelden te innen, en ik hoorde dat wij slechts een halven dollar (zoowat zestig cent Hollandsch geld) voor onze passage behoeften te betalen. Dat was waarlijk billijk genoeg, hoewel ik wel voor twee dollars angst gehad had.

Toch was het donker voordat wij de haven van Penang binnenkwamen, en het gezicht daarop met al die lichten die al aangestoken waren, was prachtig en eenig. Wij zagen het licht van Moeka Head, den draaienden vuurtoren, en ook de lichten van de 'Crag' en den 'gouvernementshill'. De kapitein, die nu weer volkomen nuchter was doordat hij twee uren geslapen had, toonde nu dat hij nochtans een ervaren zeeman was. Want het is niet gemakkelijk om in 't donker tusschen die menigte booten, schuiten en schepen door te

laveeren, tot dicht bij het havenhoofd, waar hij pas het anker vallen liet.

Een menigte kleine bootjes omzwermden het schip, en weldra waren wij in eene daarvan gezeten, en roeide men ons naar de 'jettee'.

'Nou Muller!' zeide ik tegen mijn reiskameraad, 'de reis is zeer interessant geweest, en ik dank je hartelijk voor je aangenaam gezelschap, hoewel ik eerlijk verklaren moet dat ik die voor de tweede maal niet zou willen doen.'

'En voor eene dame alleen is het totaal onmogelijk!' antwoordde hij. 'De sultan had zooveel schik in u dat hij u bepaald zou aangehouden hebben als u zonder mij was gegaan!'

'Muller!' zeide ik heel ernstig, 'houd alsjeblieft op met dien onzin! Jan zou mij op die manier toch niet kwijt willen zijn; buitendien moet je wat meer respect toonen voor den ouderdom! Ik kon je moeder wel zijn Muller!! Ja dat kon ik!!!'

Naar Taiping

Milly was erg blij dat ze ons goed en wel terugzag, en toen ik haar verteld had dat zij haar Frits bijna niet terug had gezien, toen hing zij zich aan zijn hals en overstelpde hem met liefdesbetuigingen, die hij mijns inziens niet zoo erg verdiende, terugdenkende aan die schoone Italiaansche en die badende nymfen in de Kedah-rivier, waarvan hij zijne oogen toch maar niet afhouden kon.

Het spreekt vanzelf dat ik nu eerst eenige dagen bij de Mullers bleef uitrusten, temeer omdat Muller den volgenden dag met de boodschap thuiskwam dat er een man in Penang was die een 'boxing kengeroe' vertoonde. Volgens hetgeen hij ervan gehoord had, was dit een hoogstmerkwaardig beest, dat niet alleen branie was om met iederen man te boksen, maar het tevens ook van iederen man won. Hij stelde ons voor om er des avonds eens naartoe te gaan. Ik vond dit heel goed, want ik houd wel van zooiets buitengewoons. Wij namen dus des avonds drie 'rickshaws' en reden achter elkaar de stad in, vragende en overal informeerende waar die 'boxing kengeroe' wel was.

Maar hoe wij ook zochten in iedere slop of steeg en vragden, niemand wist van den 'boxing kengeroe' iets af, zoodat ik erg teleurgesteld en tevens onbillijk was, en Muller zelf voor een 'kengeroe' uitschold. Onverrichter zake gingen we daarop huiswaarts.

Ik was besloten om den volgenden dag te vertrekken en naar Perak te gaan, de grootste 'State' van de Native States. Ik zag er wel erg tegenop, want

als vrouw alleen door een vreemd land te reizen is niet alles, vooral omdat het voorbeeld van Kedah niet schitterend geweest was.

Muller stelde mij echter gerust, zeggende dat Perak net zoo veilig is als Penang, aangezien het onder Engelsche protectie staat, en er overal politie en goede communicatie is.

Ik nam dus passage op de *Taiping*,⁷⁹ bestemd voor Port Weld, eene der havens van Perak.

Ik betaalde vier dollars passage en kreeg een frissche hut plus goed eten, en een warme kop thee. Het was echter onaangenaam dat de *Taiping* pas des avonds om negen uur vertrok, zoodat ik nog eerst bij de Mullers het avondeten genoot, en Frits mij toen wegbracht naar de boot, alwaar hij mij dadelijk aan den kapitein en den eersten machinist voorstelde.

Ik nam daarop afscheid van Muller, en precies om negen uur vertrok de *Taiping*, koers zettende naar het zuiden.

Het was een verrukkelijke nacht, hoewel broeiend warm, zooals het in de haven van Penang altijd is. Ik bleef tot elf uur bij den kapitein zitten en verlangde naar een bries, want de atmosfeer was werkelijk drukkend en benauwd. Die kwam niet voordat wij Poeloe Rimaoe voorbij waren, alwaar wij trouwens in volle zee kwamen. En nu waaide het zoo lustig en frisch dat het mij weldra te koud werd, ik den kapitein goeden nacht wenschte en naar mijne hut ging, waar ik direct in slaap viel, en door bleef slapen tot ongeveer vier uur in den morgen, wakker gemaakt door al het leven en beweging, die mij zeiden dat wij reeds te Port Weld waren aangekomen.

Om vijf uur, toen het even dag begon te worden, was ik al gekleed en wel buiten, en keek nieuwsgierig naar de omgeving. Wij lagen in eene rivier aan een steiger stil, en een en ander deed mij levendig aan onze haven Belawan denken. Ook hier moerassige grond, een vuile rivier en boomen die alleen in moerassen groeien en tieren. De loods, die tegelijk goedang⁸⁰ en werf is en waar tevens het station is voor de 'Perak States Railway maatschappij', is een onooglijk lang, smakeloos gebouw, en boven op het dak leest men met groote letters: Port Weld. Het is gemakkelijk en in allen geval practisch dat de spoor vlak bij de werf stilhoudt. De eerste trein zou om zeven uur vertrekken, want Port Weld, dat slechts een haven is, biedt den reiziger niets. Er is geen hotel en buitendien verder ook niets te zien.

Men was al druk aan 't lossen, en onder genot van een warme kop koffie sloeg ik al dat leven en die bedrijvigheid gade, in afwachting van den trein die mij naar Taiping brengen zou.

De kapitein was zoo vriendelijk om mij een geleide mee te geven tot het station, die mijne koffers daarheen bracht en die overgaf aan een portier die een pet op had waarop de letters 'P.S.R.'

De passage eerste klasse was verbazend billijk, en ik zette mij in de wachtkamer neder die alleen voor 'ladies' bestemd is, hetwelk met groote letters op de deur geschreven staat. Veel moois was er trouwens niet aan. Een klein donker hokje met een tafel en wat stoelen, een waschtafel, dat was alles. Ook stond er een aanplakbiljet aangeplakt dat het den 'portier' streng verboden is om footjes te vragen, wat mij sterk verwonderde, want noch in Deli noch in Java vindt men zulke portiers die bestemd zijn om de passagiers met hunne koffers behulpzaam te zijn, die in den wagon te zetten en ze bij aankomst er weder uit te halen.

Eindelijk hoorde ik fluiten, en daar kwam de trein aan en hield voor de werf stil. Direct kwam mijn portier, waarschuwde mij dat ik in moest stappen, en bracht mijne bagage in den wagon eerste klasse. Alles zag er nieuw en keurig netjes uit. De zittingen waren van leer en overtrokken met linnen hoezen.

Mijn portier keek mij erg 'sehnsüchtig'⁸¹ aan, tenminste in zooverre een Klingalees zoo kijken kan, en ik, dien blik begrijpende, greep eens diep in mijn zak, en gaf hem een 'koepang'. Hij mocht er wel niet om vragen met den mond, maar de blik zijner oogen was des te welsprekender. Uit dankbaarheid bracht hij beide handen aan zijn hoofd, en stamelde een 'thank you Mrs.!'

Voort gingen wij, met zulk eene snelheid dat ik mij zelf afvraagde of ik in Europa en dit nu de zoogenaamde 'Blitzzug'⁸² was. Geen wonder! Ik was dat snelle rijden niet gewoon, ik kende immers niets anders dan boemeltreinen.

Wij reden in het begin voorbij moerassen en laag kreupelhout, van tijd tot tijd bij eene halte stilhoudende, waar ook niets anders te zien was dan een heel primitief station of liever gezegd: halte.

De 'Perak States Railway' heeft twee lijnen; de 'Larut-Line' tusschen Port Weld en Oeloe Sapetang, die doorgetrokken zal worden naar Krian, eene provincie van de Perak-staat, en verder zal verbonden worden met het Prye Dock aan de overzijde van Penang, en dan nog de Kinta Valley-Line, die zuidelijker is en de binnenlanden van Perak doorsnijdt, vanaf Chemor tot Telok Anson.

De Larut-Line loopt door de provincie Larut, en de Kinta Valley-Line door de provincie Kinta.

Weldra kwamen wij te Taiping, de hoofdstad van Perak aan, allerliefst in een dal gelegen, aan alle kanten door bergen en heuvels omringd.

Museum, ziekenhuis en sanatorium

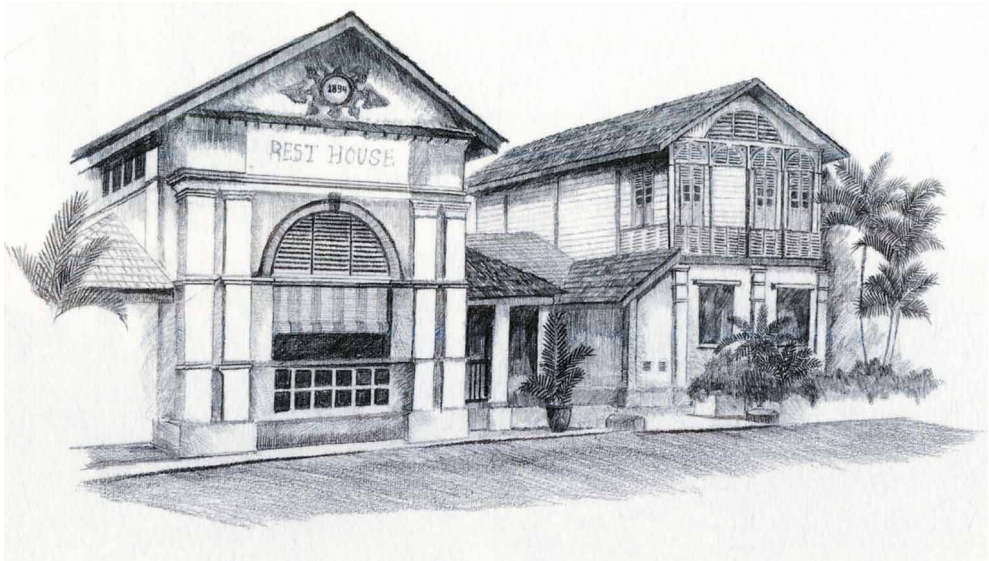
Men had mij in Penang reeds verteld, dat er in Taiping geen hôtel, maar wel een 'resthouse' is, zijnde een logement van het gouvernement, waar iedereen voor een zeer billijken prijs logeeren mag, niet alleen de gouvernementsambtenaren die er logeeren moeten, maar ook de particulieren.

Het station van Taiping is beter dan dat van Port Weld, hoewel toch lang niet zoo mooi als de stations in Java.

Ik vraagde naar het 'resthouse', en hoe aangenaam was ik verrast toen men mij een groot gebouw aanwees, vlak tegenover het station, waar ik uit de verte reeds 'resthouse' las. Ik wenkte een koelie om mijne bagage op te nemen, en begaf er mij heen. De 'resthousekeeper' was een vette, dikke Bengalees, dien ik in 't Engelsch aansprak, en die mij ook in dezelfde taal antwoordde.

Op mijne vraag of hij eene kamer voor mij had, ging hij mij voor en bracht mij naar een prachtig ruim vertrek, wel kaal gemeubileerd met het hoognoodige erin, maar toch netjes, en de badkamer er vlak achter, met eene verbindingdeur, zooals dat in alle huizen in de Engelsche koloniën het geval is.

Het 'Resthouse' van Taiping.

Het was ongeveer acht uur, en ik had nog niet ontbeten, zoodat ik bij mijn hospes een kop thee met 'toast' bestelde. Daarop ging ik het reglement of de 'Rules' bestudeeren, om te weten waar ik mij aan te houden had.

Door de heele Engelsche koloniën vindt men dergelijke 'resthuizen', die kunnen vergeleken worden met de 'pasanggrahans'⁸³ in Java, hoewel men daar geene reglementen heeft. In iedere kleine en groote plaats vindt men zulk een 'gouvernementshôtel', en ieder heeft hetzelfde 'reglement'. Men betaalt één dollar voor de kamer voor vierentwintig uren, en het is niet verplicht om er te eten. Wil men eten hebben, dan betaalt men één dollar vijftig aan den 'resthousekeeper' in vooruitbetaling, en men krijgt daarvoor des morgens thee, toast en pisang, om negen uur 'breakfeast', om één uur 'tiffin', en 's avonds om zeven uur 'dinner', voorts koffie en thee, zoodat men dus twee en een halve dollar per dag betaalt, in waarheid billijk genoeg.

Men kan echter ook aparte maaltijden bestellen, en wordt daarvoor dan naar rato berekend. Zoo kan men naar eigen believen alleen koffie of thee vragen, hetwelk slechts tien cent kost, brood met eieren en gelei daarbij vijftientwintig cent, wil men alleen een 'tiffin' hebben, dan betaalt men vijfenzeventig dollarcenten, zoo ook voor het dinner.

Deze prijzen zijn gemaakt voor de particulieren; de 'gouvernementsemployers' hebben een ander tarief en betalen slechts de helft. Het eigenaardigste van alles vond ik dat er een artikel in het reglement voorkomt waarin staat, dat de 'resthousekeeper' verplicht is om 'vooruitbetaling' te eischen alleen van de heeren logés. Tegenoven 'ladies' is hem dit sterk verboden, wel een bewijs dat de Engelschen beleefd zijn tegenover dames. Dit zou ik trouwens nog dikwijls genoeg ondervinden.

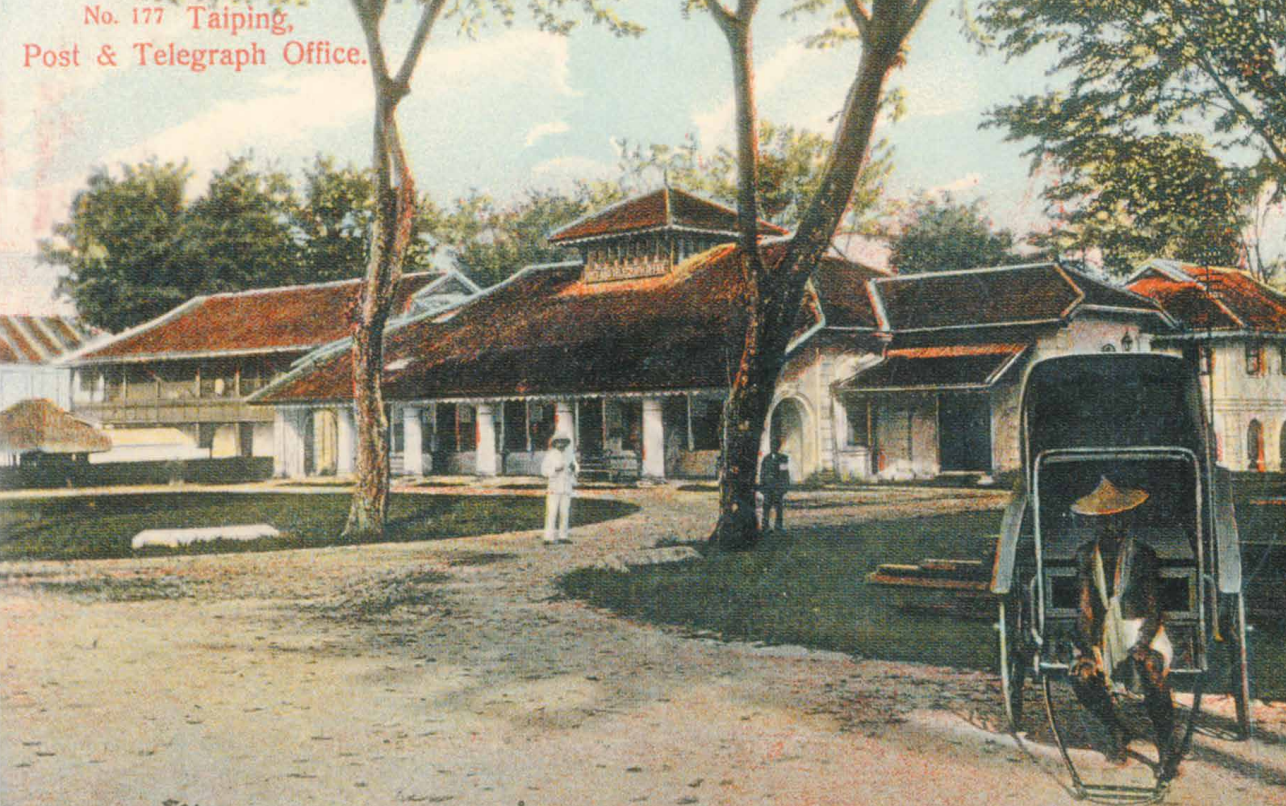
De 'resthousekeeper' vroegde mij of ik ook een 'tiffin' hebben wilde, waarop ik bevestigend antwoordde. Nadat ik een frisch bad genomen en mij verkleed had, nam ik eens poolshoogte, en maakte een wandeling door het 'resthouse'. Het was een groot, comfortabel gebouw met vier kamers aan den eenen en vier aan den anderen kant, waarvan iedere kamer een aparte badkamer heeft, voorts een groote voorgalerij en een eetzaal, met de onontbeerlijke 'poengka', een soort waaier aan het plafond bevestigd, die heen en weer gaat door touwen getrokken, en die bestemd is om den gasten onder 't eten lucht en wind te verschaffen. Er waren daar nog logés die mij nieuwsgierig aankeken, maar mij niet groetten. Tot mijne groote vreugde zag ik er ook eene kaart van Perak en Selangor hangen, en het spreekt vanzelf dat ik die direct ging bestudeeren. Men had mij de route die ik maken moest aangegeven

en in een notitieboekje opgeschreven, en nu volgde ik diezelfde op de kaart. Van Taiping had ik met een karretje naar Kwala Kangsar, de zetel van den sultan van Perak, te gaan. Daar moest ik eene nacht in het 'resthouse' overblijven, om den volgenden dag door te gaan naar Ipôh, 't hartje van de tinmijnen. Van Ipôh gaat er een trein naar Telok Anson en die doet eerst Batoe Gadjah aan, wat mij ten zeerste aanbevolen was. Dit is de zoogenaamde Kinta Valley-Line. Om verder naar Selangor-staat te komen, moest ik eene boot nemen, omdat er geen weg is, en het bijna onmogelijk is om die reis over land te doen, of men zou te paard of op een olifant moeten gaan.

Perak is de grootste staat van de Maleische staten en tevens de meest beschaafde, omdat er spoorwegen zijn aangelegd, dwars door het land, en er plannen bestaan om de heele staat daarmee te verbinden. Men is druk bezig om eene lijn te leggen tusschen Ipôh en Kwala Kangsar, en vandaar verder naar Taiping. Zoo wil men langzamerhand de Maleische staten met elkander verbinden, vanaf het Prye Dock naar het onafhankelijke Djohore, zoodat men de reis van Penang naar Singapore niet meer per boot behoeft te doen. Men is reeds begonnen, maar wanneer het klaar zal zijn, ligt nog in het duistere, hoewel de Engelschen energiek genoeg zijn, en een eens gemaakt plan ook ten uitvoer brengen. Ik teekende daarop de kaart van Perak na en volgde de spoorlijn, zoo ook de loop der rivier, de prachtige breede Perak-rivier, die door Kinta voorbij Kwala Kangsar loopt en bij Telok Anson in zee gaat. Zoo'n kaartje te hebben, al was dat nog zoo onduidelijk en primitief, was werkelijk gemakkelijk.

Toen dat klaar was, nam ik papier en enveloppen, en zette mij aan de schrijftafel neder om een grooten brief aan Jan te schrijven, en de Mullers mijne behouden aankomst te Taiping te melden, en snelde daarop naar het postkantoor om er lokale postzegels te koopen, welke in de buitenlanden moeielijk te krijgen zijn. Jan had mij op het hart gedrukt om van alle soorten te koopen, en ze hem te sturen. Ik beplakte mijn envelop vol van zulke postzegels, van twee, drie, vier cent, kortom, alles wat maar voorhanden was, en wierp mijn brief daarop in de bus.

Ik was verwonderd over het leelijke gebouw dat het postkantoor verbeelden moest, temeer omdat men mij verteld had dat alle gouvernementshuizen in de Engelsche koloniën grootsch en prachtig zijn, waarvan ik te Penang trouwens al een staaltje gezien had. Taiping is anders een allerliefst plaatsje, de stad waar de Europeanen wonen tegen de heuvels aangebouwd, en de 'secretary' woont zelfs in een keurige villa met mooien tuin eromheen, boven

Het postkantoor van Taiping.

op een heuvel, met de 'Club' aan den eenen en het 'cricketveld' aan den anderen kant. Ik was nu toch eenmaal aan 't rijden, in een 'rickshaw' natuurlijk, zoodat ik besloot om verder te gaan, en de stad te bezichtigen. Verderop ligt de kazerne, waar de 'Sikhs'-soldaten juist bezig waren om te excerceeren, een aardig gezicht al die reuzen te zien in uniform met hunne ontzaglijk groote tulbanden, sommige rood of blauw, op hun hoofd.

Wij reden voorbij de 'Club', een leelijk vervallen gebouw, zoo ook het 'gouvernementshouse' van 't zelfde laken een pak. Hoe lief Taiping op zich zelve gelegen is, met dien krans van groene heuvels en die waterval die op een zilver wit lint lijkt, zich baanbrekende door al het groen, wat gebouwen aangaat ziet alles er leelijk en vervallen uit, en kan in de schaduw van Kwala Lumpor, de hoofdstad van Selangor, niet staan. Alleen heeft men er een museum en een werkelijk eenig en grootsch hospitaal, het 'districts' of 'general hospital' voor 'paupers', en een paar gebouwen daarnaast voor Europeanen.

Ik besloot eerst naar het museum te gaan, en beval mijn Chinees mij daarheen te rijden. Maar jawel! Natuurlijk wist deze het niet en moest ik overal op straat stilhouden, om te vragen waar het was.

Eindelijk kwamen wij in een breede, prachtige straat, waar ik eene kerk met een kerkhof zag, keurig netjes gelegen. Natuurlijk liet ik halt houden en trad de kerk binnen. Het was een klein nietig gebouwtje, in den trant van de kerk in Penang. Daarop bekeek ik de graven. Er waren er niet veel, gelukkig, en die er waren, waren keurig onderhouden.

Iets verder kwamen wij aan 't museum, een werkelijk grootsch gebouw, zooals de 'Town Hall' in Penang, een vierkant blok, geheel van steen opgetrokken. Twee gewapende oppassers hielden er de wacht, maar lieten mij kalm door. Alles wat de Maleische staat Perak oplevert, is daar te bezichtigen. In de eerste plaats ertsen, zooals natuurlijk tin, want Perak is beroemd voor zijne tinmijnen, waaruit de grootste industrie bestaat, die 't meest echter in handen van Chineezzen is, voorts ijzer, koper, zilver, en ook goud.

Alle dieren die in Perak gevonden worden, vindt men in het museum opgezet, vanaf de rivier tot de woudbewoners; voorts zijn er vruchten, geconfijt in stopflesschen, te zien, en buitendien nog alles wat tot de nijverheid der Maleiers behoort.

Ik ging langzaam de zalen door en begon eerst de ertsen te bezichtigen, die daar in alle soorten aanwezig waren, ruw in zand en steen, of gesmolten met opschriften waar zij gevonden worden. Het interessantste vond ik het goud, in korrels steen of zand, hetwelk in 'Tapah' gevonden wordt, doch niet in groote hoeveelheden; de grootste goudmijnen zijn in Pahang, de Maleische staat aan den anderen kant van het schiereiland.

In de zaal waar zich de opgezette beesten bevinden, bleef ik het langst, want dat was werkelijk eenig mooi en interessant. Daar lagen reuzengroote krokodillen, gevangen in de rivieren van Perak, sommige zestien en achttien voet lang, met den bek wijd geopend, net of zij zeggen wilden: 'Wees welkom Sientje, je bent een lekker boutje!' Onwillekeurig schrikte ik ervan, hoewel ik wist dat de lieve beestjes niets meer doen konden. Ook de koningstijgers, in de bosschen van Perak gevangen, zagen er allesbehalve mak uit, en vormden met de groepen beeren, orang-oetangs en panters, waaronder ook zwarte, een huiveringwekkend maar prachtig geheel. Daar waren herten van groot tot klein, vanaf het hert met zijn zware gewei, grooter nog dan een buffel, tot aan den 'kantjil', het kleinste soort, met pootjes zoo dun als een potlood.

Eenig mooi was de afdeeling vogels, en ik wist daar heel wat te bezichtigen. Daar waren zang- en roofvogels, vanaf het kleinste parkietje tot aan den grootsten uil, alle op takken gezeten, en zoo natuurlijk dat men zou meenen dat zij leefden. Verder kwam de afdeeling visschen, zoo ook insecten, die mij

echter minder interesseerden. De haai was natuurlijk niet vergeten, en ik zag er afschuwelijke monsters bij.

In de zaal der ertsen hingen verscheidene photographieën, waaronder ook de beeltenis van den afgetreden gouverneur der Straits,⁸⁴ de beeltenis van den tegenwoordigen sultan,⁸⁵ en ook die van den vroegeren sultan,⁸⁶ die echter verbannen werd, omdat hij den eersten 'resident' van de Perak-staat liet vermoorden.⁸⁷

Ik bekeek zijn gelaat eens nauwkeurig, en moest bekennen dat het voor een inlander een knap energiek gezicht was, en ontegenzeggelijk veel knapper als de tegenwoordige vorst 'sultan Idris'.

Onder de photographie van den laatste stonden al zijne namen, en voor de aardigheid schreef ik die in mijn notitieboekje op. Welke een hoogklinkende namen! Daar stond: 'His Highness Idris Mershedil Aashin Shah', K.C.M.G. (dat beteekent de orde die hij kreeg van Queen Victoria) Ibini Almarrhom Iskander Shah, sultan van Perak.'

Enfin! Ik nam mij voor om persoonlijk eens met deze Doorluchtige Grootheid kennis te maken, daar ik den sultanszetel Kwala Kangsar toch voorbij moest. Het is trouwens niet zoo gemakkelijk om bij deze grootheden te worden toegelaten zonder introductie van hooger hand. Wanneer men bij hen belet vraagt, dan hebben ze altijd een excuus, hetzij dat zij geen tijd hebben of nog slapen, hetzij dat zij bezig zijn om te bidden of dat eene hunner vrouwen ongesteld is, enzovoorts. Ik wilde het echter toch beproeven, want de hofhouding van zulk een inlandschen potentaat van nabij te beschouwen moest wel interessant zijn. In de andere zaal zag ik soorten van wapens, zoo ook alles wat tot de Maleische nijverheid behoort, over 't algemeen hetzelfde als wat de andere volkeren van den archipel gebruiken. Ook waren daar muziekinstrumenten uitgestald, maar een gamelang zag ik er niet; wel eene menigte maskers, die tot de Maleische Komodie behooren.

Tot mijn grootste verbazing zag ik er ook photographieën van een menschenras dat ik maar niet thuis kon brengen, hoe ik ook keek en nadacht. Papoea's waren het niet, ook geen Dajakkers⁸⁸ of Batakkers. Ik haalde een der oppassers en vroegde dezen wat dit wel voor een volksstam voorstellen moest, maar de oppasser wist het natuurlijk ook niet. Het waren menschen, poedelnaakt afgebeeld, met slechts een korten doek om de lendenen, mannen zoowel als vrouwen, voor de rest waren zij geheel getatoeëerd, en ze hadden ringen door hun neus. Eene photographie stelde een kampong voor, met mannen, vrouwen en kinderen, allen in hetzelfde Adam's costume; eene

andere stelde hen voor muziekmakende met den neus, namelijk hoe zij bamboefluiten aan den neus houden en daarmede blazen, waarop natuurlijk het noodige geluid veroorzaakt wordt. Ik vind dit soort van muziek maken eenig en de Europeanen zouden het ook wel eens kunnen probeeren. Het moet een groote en nieuwe 'attraction' wezen, wanneer er zulk een neuzenconcert gegeven wordt, hoewel het natuurlijk niet zou gaan wanneer men verkouden is. Onder de photographieën stonden opschriften en ik las: 'een kampong met Sakyaihs'⁸⁹, voorts: 'Sakyaihs bezig om op de fluit te spelen'.

Verder kwam ik er niet meê, want ik wist niet wat dit voor een soort menschenras is, maar nam mij voor om het bij den eersten den besten natuuronderzoeker te informeerden.

Nadat ik ongeveer twee uren in het museum vertoefd had, keerde ik huiswaarts, want mijne maag waarschuwde mij dat het etenstijd was.

Om twaalf uur gingen wij aan tafel, het gezelschap bestaande uit mijne geringe 'Wenigheit' en de twee andere heeren die ook in het 'resthouse' waren gelogeed. Zij maakten eene stijve buiging voor mij, maar stelden zich niet voor, wat ik erg vreemd vond, maar wat 'quite English' was. Ik had gaarne kennis met hen gemaakt, omdat ik het een en ander te vragen had, maar aangezien ik het niet noodig vond om mij het eerst als dame aan hen voor te stellen, bleven wij vreemden.

Het eten was zeer goed. Wij kregen eerst een soep, de zoogenaamde Bengaalsche of 'mollygatawnysoep', die rond wordt gediend met rijst, limmetjes⁹⁰ en gebraden uien, daarop eene 'pie', waarvan de korst alleen lekker, doch de rest niet eetbaar was, chops, beafsteak en daarop nog eene uitstekende Bengaalsche rijsttafel; het zag er alles zeer smakelijk uit.

Na de 'tiffin' vraagden de heeren om koffie, maar de 'resthousekeeper' scheen dit niet noodig te vinden, waarin hij mijns inziens groot gelijk had, want hoe kon de arme man zooveel maaltijden geven, alle zoo rijkelijk voorzien als deze 'tiffin' voor den prijs van een dollar vijftig per dag. De heeren waren er echter niet meê tevrede, en mopperden, zeggende dat er wel degelijk koffie zijn moest. Daarop vraagden zij het klachtenboek, plus pen en inkt, en nu werd er een klacht in het boek geschreven over het ontbreken van koffie. De eene Engelschman, die een uiterlijk had als John Bull⁹¹ zelf, in tegenstelling met zijn kameraad, die wel met de konijntjes door de traliën eten kon, schreef een compleeten brief aan den 'magistrate' van Taiping in het boek, handelende over koffie en nog eens koffie, en dat hij nog nooit zulk een slecht beheer van een 'resthouse' had bijgewoond, want dat hij in

alle mogelijke andere ‘resthuizen’ steeds koffie gekregen had na de ‘tiffin’ of ‘dinner’.

Het spreekt vanzelf dat ik dat klachtenboek later eens nakeek, en met opmerkzaamheid dien brief las die John Bull geschreven had. Dat boek was trouwens eene merkwaardigheid op zich zelve, want er stond eene menigte klachten in, die alle door den ‘magistrate’ waren beantwoord. De eene had een vuilen handdoek gekregen, een tweede maakte aanmerking over het badwater, de derde had des nachts niet kunnen slapen van de muskieten, enzovoorts, enzovoorts. Er waren velen die het ‘resthouse’ ook prezen, en ik kon niet nalaten om er ook iets in te schrijven. Aangezien ik echter zoo slecht op de hoogte van de Engelsche taal en bang was om fouten te maken, schreef ik iets in mijn eigen taal zooals volgt:

Resthouse Taiping zeer aan te bevelen, kamers netjes, eten goed, bediening uitmuntend.

Klausine Klobben

Hollandsche schrijfster!!! Dutch Rider!!’

Ik las het nog eens over en was er zeer meê in mijn schik. Zie zoo!! Nu zouden ze in Taiping ook weten dat zij een schrijfster in hun midden gehad hadden, want zooveel Engelsch kende ik wel dat ik nog wel wist wat ‘schrijfster’ in het Engelsch was. Wel had ik eene Engelsche dictionnaire in mijn koffer, maar ik vond het niet noodig om die ten voorschijn te halen, aangezien ik te zeker was van mijne zaak. Wie beschrijft echter mijne woede en gramschap niet alleen, maar ook mijne schaamte, toen ik te Ipôh mijn dictionnaire ten voorschijn haalde en toevallig gewaarwerd dat ‘Rider’ heel iets anders beteekent. Lieve hemel! Wat zouden die Engelschen gelachen hebben. Zeker hebben ze gedacht dat ik een ‘jockey’ was op reis naar de ‘races’ van Kwala Lumpor, in plaats van eene ster aan den Hollandschen letterkundigen hemel!!! O! Als Mormel wist dat ik mijzelf tot een ‘jockey’ had gepromoveerd, hij zou zijn pruikjen niet met rust kunnen laten, en ’t zou daarin kriebelen en jeuken van louter lachlust!

Des avonds maakte ik weder eene toer door de schoone stad Taiping, kwam nogmaals voorbij de ‘Club’ en het ‘cricketveld’, en zag daar vele dames bij elkander. Later hoorde ik dat de dames van Taiping net zoolang in de societeit blijven als de heeren, en voor deze niet onderdoen wat aangaat het drinken van whiskey-soda, zoodat zij dan ook lang niet frisch zijn wanneer zij

huiswaarts keeren, en de man de vrouw, de vrouw de man moet vasthouden. Er zijn zelfs vele dames die zich totaal bedrinken en geheel boven hun thee uit de 'Club' komen. Niet dat ik ooit zulk eene Engelsche dame heb dronken gezien. Gelukkig niet!!! Hoewel ik wel vaak genoeg heb bijgewoond hoe zij de eene whiskey-soda na de andere uitdrinken, en dat niet met een klein scheutje whiskey in een flesch sodawater, neen, een halven 'tumbler'⁹² vol whiskey en de rest water. Prosit madam!! Ieder zijn meug, maar Sientje zal zoo vrij zijn om er niet aan meê te doen. Sientje houdt zich alleen bij ijswater, daar blijft het hoofd helder bij, en de hersens schoon en klaar.

Ik was dan ook tamelijk verontwaardigd toen die dikke Bengalees de whiskeyflesch voor mijn neus neêrzette, en mij vertelde dat een flesch sodawater slechts zes cent kostte. Ja! ja! De verleiding is goedkoop genoeg, dat is waar, hoewel het niet gemakkelijk is om Klausine Klobben te verleiden. Nooit zal ik dat verbaasde gezicht van dien 'resthousekeeper' vergeten. Zulk eene ma'am scheen hij nog nooit te hebben bijgewoond. Alleen ijswater? De whiskey versmaden? Hij schudde zijn dik getulband hoofd en mompelde: 'It is the best what you can drink!!'

Den volgenden dag besloot ik om eens een beetje met de spoor te gaan rijden, en wel naar het noorden, naar Oeloe Sapetang of Blanda-Mabok (Dronken Hollander).⁹³ Dit is de lijn die zal worden doorgetrokken door Krian, tot aan de Provence van Welleslye, vlak tegenover het eiland Penang. Krian is de noordelijkste provincie van Perak, alwaar slechts suiker geplant wordt, en waar de meeste suikerfabrieken te vinden zijn.

Ik nam een kaartje naar Oeloe Sapetang, en was dom genoeg om geen retourbiljet te nemen, dat aldaar voor zeven dagen geldig is. De kaartjesverkooper, een christenmensch van Ceylon, vraagde het mij ook niet, wat ik hem bij later inzien zeer kwalijk nam. De meeste beambten bij de spoorwegen in Perak zijn Ceyloneezen, christenen, die zich als heeren kleeden en vloeiend Engelsch spreken. Zij hebben dezelfde gelaatskleur en type als de Klingaleezen, maar spreken eene andere taal. Over 't algemeen zijn zij voorkomend en beleefd, en ze verbeelden zich heel wat te zijn. Ook de 'Station master' van Taiping was een dergelijke Ceylonees, zoo ook de conducteurs en andere 'employers' van de P.S.R. Europeanen zijn er ook, maar toch zeer weinig.

Met verontwaardiging keek ik mijn kaartje in. Daar stond: single voyage to Blanda-Mabok. Dit was mijns inziens een groote brutaliteit, en tevens eene onwaarheid, want tegen tien Engelschen vindt men misschien maar

één Hollander die dien naam van Blanda-Mabok (Dronken Hollander) tot waarheid maakt, en vooral in een land als Perak, waar niet alleen de mannen, maar ook de dames van whiskey houden. Hoe kwamen zij erbij om eene plaats 'Dronken Hollander' te noemen? Ik had dit tochtje ondernomen in de hoop er iets moois en interessants te zien, maar dit viel mij erg tegen, want er was niets bijzonders te zien, alleen maar de bergen of heuvels van Taiping, dat was alles. En toch zou ik er geen spijt van hebben deze reis gemaakt te hebben, want te Blanda-Mabok aangekomen, waar nu ook letterlijk niets te zien was, bemerkte ik aan 't station twee heêren, die met denzelfden trein mee moesten en die mij zeer fixeerden. Het spreekt vanzelf dat ik er niet langer bleef, maar met den zelfden trein terugkeerde in gezelschap van die twee heeren. De eene had een aangenaam prettig uiterlijk, en wat ik verwacht had, gebeurde: hij sprak mij namelijk aan. Dit was juist hetgeene wat ik verlangd had, want nu was er iemand die ik het een en ander vragen kon.

Wij maakten weldra met elkander kennis, en hij stelde zich voor als Mr. Mac Farlane, koffieplanter, pas terugkeerende van de olifantenjacht; de ander was zijn broer, werkzaam in Calcutta, die maar eens voor een 'holiday' was overgekomen. Ook ik stelde mij aan hem voor, en vertelde hem het doel mijner reis, en nu volgde een heel gesprek, in zooverre wij elkander verstaan konden door het ratelen van den trein.

Ik vraagde hem natuurlijk alles, in de eerste plaats hoe ik verder moest gaan naar Kwala Kangsar. Hij vertelde mij dat ik een karretje had te nemen, een 'karèta-sèwah'⁹⁴, precies dezelfde karren die wij in Deli ook hebben, en dat ik dan 39 mijlen te rijden had; ik moest volgens tarief vijftien cent betalen per mijl. Dat reisje was dus niet bijzonder goedkoop. Voorts moest ik van Kwala Kangsar naar Ipôh weêr een wagentje nemen, voor denzelfden prijs, maar die route was 43 mijlen lang. Enfin, ik was dankbaar dat ik dit nu wist, en besloot om erover na te denken.

Daarop vraagde mijn medepassagier of ik het hospitaal al bezocht had. Ik antwoordde ontkennend. Dat moest ik in de eerste plaats gaan zien, zeide hij, want volgens hem waren er noch in Singapore noch in Penang zulke prachtige hospitalen als in Perak. Voorts vertelde hij dat ik eens naar Scott's Hill⁹⁵ en naar Maxwell Hill⁹⁶ moest gaan, op welke laatste heuvel het gouvernementssanatorium⁹⁷ gelegen is. Ook is aldaar een theetuin, waar men logeeren of uitrusten kan naar verkiezing.

Natuurlijk vraagde ik hem naar de tinmijnen, en ik kreeg ten antwoord, dat ik die nog genoeg zien zou; vanaf Ipôh in de provincie Kinta tot aan Telok

Anson toe zijn niets anders dan tinmijnen, toebehoorende aan Chineezen, behalve in Kampar, waar eene Fransche maatschappij gevestigd is. Ook in de omgeving van Taiping zijn enkele tinmijnen, maar geen groote, en mijn vriendelijke medepassagier wees mij links en rechts van de baan grond aan waar vroeger mijnen geweest waren. Ik kon er echter niets anders aan zien dan gaten en omgespitte aarde, en dat was alles kalkgrond. Ik was mijnheer Mac Farlane erg dankbaar voor zijne mededeelingen, en had nu geen spijt meer naar Blanda-Mabok te zijn gespoord.

Natuurlijk volgde ik zijn raad dadelijk op, en aangezien het nog vroeg was, verkleetde ik mij en ging dadelijk naar het hospitaal, het zoogenaamde 'General Hospital'.⁹⁸

Chinese tinmijnen in de buurt van Taiping, circa 1910.

Ik wachtte daar in een gebouw dat mij later het kantoor bleek te zijn, en de oppasser die er was riep den directeur. Deze liet niet lang op zich wachten en ik kwam met mijn verzoek voor den dag. De directeur was zeer beleefd en vriendelijk, en stemde dadelijk toe, doch schreef eerst een briefje aan den dokter om dezen daarvan kennis te geven. Het antwoord was bevestigend, en toen ging de directeur mij voor, eerst naar het hospitaal voor Europeanen, alwaar ik kennismaakte met de 'nurse' of ziekenverpleegster. Het gebouw was splinternieuw en pas klaar, alles zag er dus nog frisch uit, de kamers waren luchtig en ruim, het ameublement keurig netjes. Tegenover dit gebouw was de apotheek, en ik zag er juist den dokter binnengaan.

Daarop gingen wij naar het hospitaal voor 'paupers',⁹⁹ die er geheel kosteloos worden verpleegd. De tuin is eenig mooi; het woord tuin is eigenlijk misplaatst, want het is een park, een soort botanische tuin vol met de fraaiste en zeldzaamste planten. In het midden ziet men een soort kiosk, een rond gebouw met verdieping, en dit wees de directeur mij als de apotheek aan, een aparte apotheek voor dit hospitaal.

Ik bewonderde de menigte prachtige palmen die de directeur mij één voor één liet zien, mij hunne namen noemende, en vertellende welke hunne 'Heimath' was. Er waren er van Japan en China, ook verscheidene uit Britsch-Indië. Daarop gingen wij de verschillende loodsen binnen, want dat is eigenlijk de uitdrukking voor de zalen van dit hospitaal. Loodsen keurig afgewerkt met ijzeren stijlen, heldere kribben, die als soldaten naast elkander staan en waar de zieken liggen, meest allemaal Chineezen uit de tinmijnen, frisch en gemakkelijk gebed, een lust om aan te zien in hunne heldere schoone kleêren, uitgestrekt op de zindelijke, keurige, nette kribben. En dan die frissche lucht die men in deze ziekenzaal ruikt, de koelte die men er gevoelde, niet-tegenstaande het toch reeds elf uur des morgens was en het buiten al zeer warm werd. De vloer was gekalkt en zoo helder wit dat ik onwillekeurig op mijne teenen ging loopen om die niet met mijn schoeisel te bemorsen. En zoo waren er acht van deze zalen, alle even groot, en in denzelfden trant gebouwd, vol zieken of gewonden, want de Chineezen van de tinmijnen krijgen vaak beenwonden doordat ze zoo diep in den grond werken moeten.

Ik was er werkelijk verbaasd over. Het maakte een onbeschrijfelijk aangename indruk op mij, het geheel leek meer op een lusthof dan op een hospitaal; de zieken schenen er zeer op hun gemak. Achter dit hospitaal is nog het lepra-asiel, gelegen in een koffietuin die ook tot het ziekenhuis behoort, en die onderhouden wordt door de Chineezen die aan de beterende hand zijn, echter nog niet tot hunne werkzaamheden mogen terugkeeren. De directeur bracht mij niet daarheen; hij wees het mij slechts in de verte aan. Daarop vertelde hij mij dat er in heel Perak dergelijke hospitalen te vinden zijn, tot zelfs in de kleinste plaatsen, hoewel ze niet allemaal zoo mooi gelegen zijn. De tuin van dit hospitaal in Taiping verleent zeker wel de grootste beoorlijking daaraan, maar dat neemt niet weg, dat de gebouwen ook eenig mooi en practisch zijn, en dat noch de hospitalen in Singapore, noch in Penang te vergelijken zijn met de ziekenhuizen in de Perak-Staat, wat aangaat inrichting, comfort en zindelijkheid. Ik was dan ook meer dan voldaan over mijn bezoek, en dankte den vriendelijken directeur hartelijk voor zijn geleide.

Nadat ik uit het hospitaal vertrokken was, slenterde ik een weinig door de stad, naar eene wagenverhuurderij zoekende, waar ik mij een karretje zou kunnen bestellen om ermeê naar Kwala Kangsar te gaan. Hoe ik echter zocht en zocht, ik zag niets van dien aard. Wel kwam ik voorbij eenige Maleische restauraties, waar eene menigte volk bezig was met hun maal, en ik bedacht dat het niet dom zijn zou om er eens in te gaan en een praatje met de aanwezige Maleiers te maken; die menschen kunnen iemand het beste van het een en ander op de hoogte helpen. Ik ging dus binnen, en dadelijk werd mij door den restauranthouder een kleine stoel van bamboe gepresenteerd. Pro forma bestelde ik een kop koffie en ik nam eenige ‘pisang goreng’ en begon het publiek zoo één voor één eens aan te kijken. Maleiers zijn lang niet zoo bedeesd of onderworpen als onze Javaantjes; ‘hormat’ (étiquette) kennen zij niet, en voordat ik mijn mond opengemaakt had, werd mij dadelijk door een Maleischen hadji gevraagd waar ik vandaan kwam. Daarna mengden zich andere inlanders in ’t gesprek, waaronder een paar Javanen die ergens als staljongen dienden, en ook een ‘Klingalees’. In de Maleische staten op het schiereiland Malakka vindt men veel Javanen die zich daar bij de Europeanen voor tuinman of staljongens verhuuren; ze zijn natuurlijk totaal bedorven, en er is geen sprake van dat zij die onderworpenheid aan den dag leggen die wij op Java van hen gewoon zijn.

Deze Javaantjes hoorden dadelijk dat ik geene dame uit de Engelsche koloniën was. ‘Mevrouw komt zeker van Batavia?’ zeiden zij, ‘dat kunnen we aan uw Maleisch hooren!’ Er was veel van waar, want de Engelsche dame spreekt of heelemaal geen Maleisch, of zeer slecht en onverstaanbaar. Wanneer zij van Britsch-Indië komen, spreken zij gewoonlijk wel de Klingen-taal. Natuurlijk vraagden deze menschen mij wat ik hier zoo alleen kwam doen, of ik geen heer bij mij had, en of ik niet bang was om alleen te reizen. Verder of ik ook geld bij mij had. Deze laatste vraag vertrouwde ik niet erg, en onwillekeurig voelde ik met mijne hand naar mijn corsage,¹⁰⁰ waar ik mijne bankbiljetten, in een zakdoek gewikkeld, verstopt had.

Het was zaak om hun leugens op de mouw te spelden. Ik vertelde hun dus dat mijn man te Penang woonde, en mij had uitgestuurd naar Perak om er gronden te zoeken voor koffie. Ik wilde naar Kwala Kangsar om den sultan te spreken, en dezen persoonlijk gronden te vragen. Geld of goud had ik niet bij mij, vertelde ik verder, alleen het hoognoodige, want in iedere kleine plaats kon ik geld opnemen. Ik had gehoord dat er veel slecht volk in de Maleische staten is, en daarom was ik wel wijzer! Dit beaamden zij allemaal,

en ze vonden dat ik groot gelijk had. Ziezoo! Vriendjes! dacht ik, dat weten jullie tenminste alvast.

Daarop kwam de gewichtige vraag van mijn kant, waar ik wel eene karettasewah kon krijgen om naar Kwala Kangsar te gaan. O! Die waren in menigte te krijgen, de restauratiehouder zou er dadelijk één laten roepen. Maar waarom ging ik niet liever met den omnibus? Een omnibus? Wel, daar had ik nog nooit van gehoord. Hoe kon ik dat weten?

En nu vertelde de hadji mij dat er tweemaal per dag eene omnibus gaat, des morgens om zes, en des middags om één uur, dat dit slechts zeventig cent per man kost, een groot verschil dus met vijftien maal 39 mijl, en dat dit buitendien veel zekerder was voor eene alleenreizende vrouw, aangezien er in de bosschen veel slecht volk was. Ik luisterde aandachtig toe; het was der moeite waard om er eens over na te denken.

De hadji besloot zijne rede met het welwillende aanbod om er mij heen te brengen. Natuurlijk nam ik dit gaarne aan, en wij riepen twee 'rickshaws', die ons naar het omnibusstation zouden brengen. Ik moest toch even lachen toen ik achteromkeek en mijn dienstbaren hadji in de 'rickshaw' zag stappen om mij te volgen, hoewel ik wel dankbaar moest zijn om op deze wijze te worden geholpen, al was het slechts door een inlander. Wij hadden tamelijk ver te rijden. Taiping is is eene groote uitgestrekte plaats, de Chineesche en Maleische kampen zijn uitgestrekt, en de Europeesche wijk ligt verder, tegen de heuvels opgebouwd. Eindelijk kwamen wij in de Klingenkamp, en we hielden daar voor een bouwvallige woning stil, waarvoor ik eenige loggewagens zag staan, de zoogenaamde omnibussen, dadelijk begrijpende dat wij er waren. Ik ging naar binnen en informeerde ernaar, en alles wat men mij verteld had, bleek waarheid te zijn, en ik kon iederen dag op reis gaan voor den geringen prijs van slechts zeventig dollarcenten. Later vernam ik dat dit eene omnibusmaatschappij is, door Klingaleezen gevormd, en dat er heel aardig geld meê verdiend wordt.

Voor velen die geene karettasewah kunnen betalen, is deze wijze van vervoer eene uitkomst. Ik besloot dan om ook eens op deze wijze te reizen, in de eerste plaats omdat het nieuw was en ik van mijn leven nog nooit in een dergelijk vehikel getrokken door ossen gezeten had, en in de tweede plaats, omdat die verhalen van moordenaars en roovers die zich in de bosschen schuilhouden, mij huiverig hadden gemaakt.

Voor ik echter Taiping voorgoed den rug toekeerde, besloot ik eerst om Mr. Mac Farlanes raad op te volgen, en naar Maxwell Hill te gaan. Een 'rickshaw'

bracht mij den volgenden dag naar den voet van dien heuvel, en wij reden voorbij het park van Taiping, zeer fraai aangelegd in dien trant als de botanische tuin in Penang, met fraaie planten en doorsneden door keurig aangelegde wandelpaden.

Aan den voet van bewuste Hill kreeg ik een stoel met eenige Klingaleezen, die mij voor geld en goede woorden, meer geld dan goede woorden, naar boven zouden brengen.

Ik zal deze reis niet in al zijne finesses beschrijven, daar alles veel op de heuvels van Penang en zijne omgeving geleek, met dat onderscheid dat men hier het verrukkelijke gezicht op de zee en de Provence mist. De zee kon ik heelemaal niet zien. Men beweert dat die wel te zien is bij helder weder. Het gouvernementssanatorium is een keurig gebouw, gelegen in een prachtig aangelegden tuin vol Europeesche bloemen.

Ik bleef er niet lang en was alweer voor etenstijd thuis. Ik had nu definitief besloten om den volgenden dag per omnibus door naar Kwala Kangsar te gaan. Ik had nu alles van Taiping gezien wat er bezienswaardig was, de stad had een aangename indruk op mij gemaakt door hare allerliefste ligging, met de heuvels op den achtergrond; het hospitaal is buitendien eenig en grootsch, en de Britten hebben daarvan alle eer. Zoo ook is het museum een bezoek wel waard, aangezien het veel meer interessante kostbaarheden bevat dan het museum van Singapore.

Per omnibus naar Kwala Kangsar

Den volgenden dag, precies één uur, was ik met zak en pak aan het omnibusstation, en haalde mijn kaartje à raison van zeventig dollarcenten. De twee Bengaalsche ossen werden voorgespannen en Sientje begon weêr acrobatische toeren te verrichten, want het was me geen kleinigheid om in die kar te kruipen. Bewuste omnibus was voor twaalf passagiers ingericht, met aan weêrskanten twee houten banken. Verder was zij gesloten met een kap van geolied zeildoek en waren er links en rechts zeiltjes van geolied doek, die men neêr kon laten wanneer het regende.

Ik stopte mijne twee handkoffers onder de bank en zette mij daarop in het uiterste hoekje neêr, dicht bij den koetsier, een Klingalees, die vreeselijk naar castorolie (ricinus) rook, en wiens naakte huid glom als een spiegel van de olie. Gelukkig dat ik een flacon met eau de cologne in mijn taschje had, anders hadde ik het er zeker niet uitgehouden.

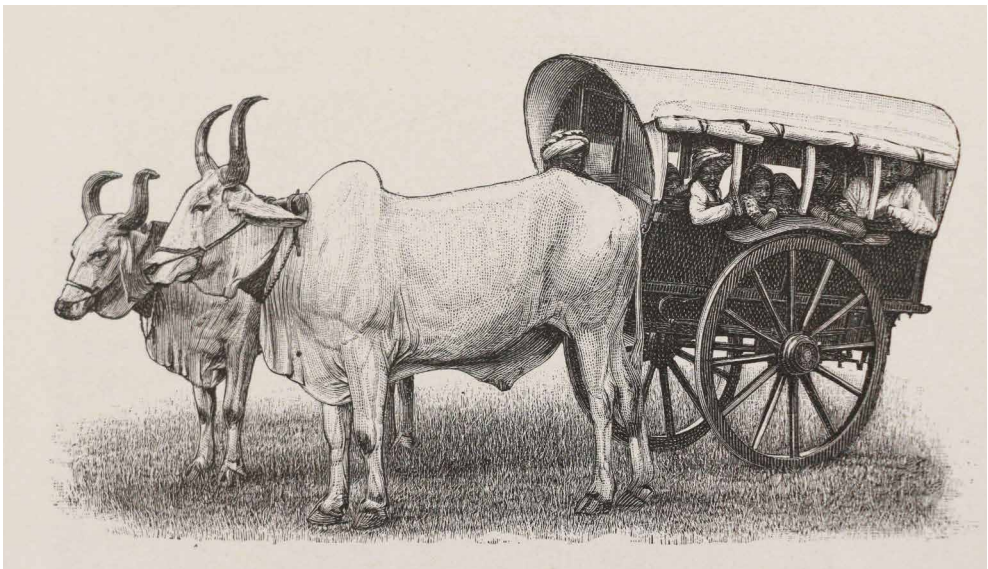
Nu kwamen de andere passagiers. Eerst een Maleier, die zich voorstelde als de 'kranie' (schrijver) van den sultan van Perak, en die tegenover mij ging zitten. Daarop een Ceylonees, die beambte was tot tegengang van de veepest, welke, zooals ik hoorde, zwaar in de Perak-staat heerschte. Voorts eene Japansche en eene Chineesche vrouw, die er helder en zindelijk uitzagen, en een Javaansche hadji, die op audiëntie ging bij den sultan van Perak. Dat was mijn gezelschap, waaraan ik mij, of liever gezegd, waaraan ik mijne driehonderd dollars toevertrouwde.

Ik betastte weêr mijne corsage, om te zien of het pak bankbiljetten nog op zijne plaats was.

De 'kranie' van den sultan had voor een Maleier een tamelijk aangenaam uiterlijk, en ik besloot dadelijk met hem kennis te maken; misschien dat ik mij deze kennismaking kon ten nutte maken. Eenige minuten later legde de koetsier zijn zweep over de ossen en voort gingen wij, terwijl de Klingalees heele gesprekken hield met zijne beesten in het zoogenaamde 'Tammelsch' of Klingsch, waarvan ik natuurlijk niets verstond.

Weldra had ik met mijne medepassagiers kennism gemaakt, namelijk primo met den 'hoftrawant', secundo met den 'hadji' en terzo met de 'veepest'.

Een omnibus in Zuidoost-Azië, circa 1850.

‘Waar of ik heen ging? Waar of ik vandaan kwam? Wat of ik te Kwala Kangsar ging uitvoeren?’ Al deze vragen moest ik beginnen te beantwoorden, terwijl ik krampachtig mijne linkerhand tegen de bankbiljetten aandrukte, aangezien ik meende op te letten dat aller blikken op mijn taschje gevestigd waren. Ik verzon weder eene menigte leugens, en vraagde daarop den ‘kranie’ of de mogelijkheid bestond om bij den sultan van Perak mijne opwachting te maken.

De ‘kranie’ meende dat hier niets tegen was, en dat Zijne Hoogheid mij zeker met genoegen ontvangen zou, aangezien deze de welwillendheid in persoon was, en gaarne Europeanen bij zich ontving. Hij wilde mij gaarne introduceeren, en hij was er zeker van dat dit den sultan aangenaam zijn zou. Zie zoo, dacht ik, dat heb ik tenminste aan den omnibus te danken; wanneer ik met eigen gelegenheid gegaan was, dan zou ik geen hulpvaardigen ‘kranie’ hebben ontmoet. Het is dus ook voor ’t vervolg raadzaam om mij onder de inlanders te begeven; van die kan ik veel leeren en hooren, en die kunnen mij menigen goeden raad geven.

De beambte tegen de veepest gaf nu verschillende verhalen ten beste, echte rooversgeschiedenissen. Zooals ik al van andere zijde vernomen had, wemelt het van slecht volk in de bosschen van Perak en Selangor, vooral op de grens, en hoewel het traject tusschen Kwala Kangsar en Ipôh ook lang niet zuiver is.

Men vertelde mij dat vooral Chineesche ‘taukéhs’ (welvarende Chineezen) aangevallen worden, dat het nog niet lang geleden was voorgekomen dat een drietal Chineezen een wagen had overrompeld, doordat zij een touw over den weg hadden gespannen, dat in ’t donker niet door den koetsier werd gezien, het paard daardoor struikelde, en de kerels daarop met messen gewappend ten voorschijn waren gekomen, eerst het paard en daarop den koetsier hadden afgemaakt, en toen den ‘baba’¹⁰¹ het geld afgenomen hadden, waarop deze zwaar gewond werd. Deze roovers zijn gewoonlijk weggelopen Chineezen van de tinmijnen, die zich in de maagdelijke bosschen verstoppen, en wier verblijfplaats niet door de politie kan gevonden worden.

‘Het is maar goed!’ zoo vervolgde de ‘veepest’, ‘dat mevrouw niet brandie geweest is om alleen te reizen. Voor eene dame alleen is dat altijd gevaarlijk, en deze roovers staan voor niets, voor vijf cent zullen ze iemand overvallen, uitplunderen en vermoorden.’

De haren rezen mij te berge bij zulke verhalen, en ik was blij dat ik goed en wel in dien omnibus zat.

‘Is het wel gebeurd dat zij een ossenkar hebben aangevallen?’ vraagde ik.

‘Ja! Voor jaren geleden had dit ook eens plaats gehad, maar nu durfden zij dat niet meer omdat er gewoonlijk zooveel man bij elkander was.’

Dit stelde mij eenigszins gerust, hoewel ik toch lang niet op mijn gemak was.

Tot nu toe had ik nog geene bosschen gezien. Wij reden over een prachtige mooien weg, en kwamen zoo wat bij iedere mijl aan een politiestation. Ook zagen wij tinmijnen links en rechts van den weg, dicht in de buurt van Taipings racebaan. Ik was verbaasd toen men mij vertelde dat dat tinmijnen waren. Lieve hemel! Die had ik mij toch heel anders voorgesteld, tenminste niet zoo primitief als hetgeen wat ik nu zag. Aan weêrskanten omgewoelde aarde, diepe gaten van ongeveer zes of acht voet diepte, daarover primitieve bruggen van bamboe, kleine smerige Chineesche ‘kongsiehuizen’ (huizen waar eene bende Chineezen bij elkander woont), halfnaakte Chineezen natuurlijk, die daar in ’t water werkten, en anderen die zand uit die gaten haalden en wegdroegen.

Zoo had ik ’t mij niet voorgesteld. Ik had gedacht dat de tinmijnen op die wijze als de kolenmijnen werden gemaakt, met gangen waar een mensch recht overeind in loopen kan. Dit vond ik werkelijk der moeite niet waard, en met een verachtelijke beweging wendde ik mijn hoofd ervan af.

Iedere drie mijlen kregen wij nieuwe ossen. Dan kwam er zo’n naakte, pikzwarte ‘paria’ van Madras om de beesten af te spannen, en onder veel gescheld en slaag werden de nieuwe ervoor gespannen. Ik had gedurende die drie mijlen reis met de meeste interesse onzen koetsier bestudeerd, zooals hij zijne beesten behandelde. Hij noemde zijne ossen ‘Tambi’, dat zooveel als ‘meneer’ beteekent. De ossen aan dezen naam gewoon, luisterden ernaar en klaptten met hunne lange ooren, hun kop daarbij heen en weêr bewegende. Soms waren zij ontzettend lui en wilden niet draven, dan werd onze koetsier boos, schold ze in het ‘Tammelsch’ uit voor al wat leelijk was, en draaide hunne staarten om. Natuurlijk konden die arme beesten hier niet tegen, en gingen daarop in gestrekten draf verder. Ik was er verbaasd van, zoo hard als zulke dieren loopen kunnen, en met hun vracht van zooveel passagiers plus den wagen, die wel op de ark van Noach lijkt, weghouden. Dikwijls vlogen wij *ventre-à-terre*¹⁰² over den weg, vooral wanneer het bergaf ging, en ik dacht dikwijls dat er niets meer van onze kar zou overblijven. Als zij goed liepen, dan maakte onze koetsier die tot de mahomedaansche Klingaleezen behoorde het zich gemakkelijk, bond zijn rood hoofddoekje om zijn kroeskop, nam zich een sirihpruim, die hij in een slip van zijn sarong bewaart, en leunde achterover, terwijl hij een lustig lied zong. Waren onze beesten moe en liepen

zij voetje voor voetje, dan sloeg hij er weêr wild met zijn rotan op los, en hoorde men niets anders dan ‘Bah! Bah! Bah! ‘Tambi!’ Bah!’, en als dat niet hielp, dan peuterde hij met zijn scherpe stokje in hun vleesch, draaide weêr de staarten om, of schopte ze.

Over ’t algemeen zagen zij er goed uit, maar wij kregen er ook die broodmager waren en vol wonden zaten. Aan eene der stations haalde onze koetsier een flesch olie voor den dag en op mijne vraag wat dat was, kreeg ik ten antwoord: “‘obat” (medicijnen) voor een zieke koe.’ Toen de staljongen buiten kwam, werd hem de flesch overhandigd, en met vele drukke gebaren werd hem duidelijk gemaakt hoe hij doen moest.

Eens was ik zeer kwaad op denzelfden koetsier en het had weinig gescheeld of ik had hem zulk een duw gegeven dat hij van den bok gevallen was. Het was trouwens ook meer dan erg, het was barbaarsch, en mijn gevoelig hart kon daar niet tegen! Wij kregen een os voor de kar, die vol wonden zat, het beest was of lui of moe, dat weet ik niet, in alle gevalle wilde het niet loopen, zoodat de noodige slagen zijn deel waren, en zijn staart, die al op verschillende plaatsen gebroken en aan elkaar gelijmd scheen, had het hard te verantwoorden. Dat was alles nog niet zoo erg, hoewel ik toch al dadelijk innig medelijden met het arme dier gekregen had, maar hoe boos werd ik toen ik zag dat die barbaar van een koetsier met zijn rotan in de versche wond van het beest peuterde, zoo erg dat het bloed tappelings op den grond druppelde.

“‘Tambi!’” schreeuwde ik, want zoo spreekt men de Klingaleezen aan, ‘hoe is ’t mogelijk dat je dat doen kunt, heb je geen ‘kassian’ met dat arme dier?’

Een geknor was het antwoord, en verontwaardigd keek mijn ‘Tambi’ achterom, zijn mond geheel rood van de sirih.

En hij deed het telkens weêr. Ik sprak er met den ‘kranie’ en met de ‘veepest’ over, doch deze schepselen lachten erom. Ik werd gewoon wild van kwaadheid, en zwaaide met mijn tasch heen en weder, die ik toen tamelijk hardhandig op den rug van den koetsier liet neêrkomen. Natuurlijk geheel per ongeluk! Een brutaal gezegde van hem was hierop het antwoord, maar ik zeide niets meer, leunde achterover, en sloot de oogen; ik kon het schouwspel niet langer aanzien.

Arme Nande!¹⁰³ dacht ik, daar waar zulk een beest door de hindoes in datzelfde land geëerd wordt, wordt het ook gemarteld door een ellendige mahomedaan.

Het terrein werd nu bergachtig, wij gingen hoe langer hoe dieper het binnenland in, en ik zag de tamelijk hooge bergen vlak voor ons. Het panorama

was heel lief, de weg ging steeds bergop, en wij hadden aan den eenen kant bosch, aan den anderen een diep ravijn. Het zacht kletteren van een bergstroompje klonk mij aangenaam in de ooren, en spoedig daarop kwam dit uit het bosch ten voorschijn, helder water zich baanbrekende over groote steenen blokken. Daarop kwamen wij door koffietuinen, die echter pas aangelegd waren, dat kon ik aan de boompjes zien die nog klein waren. De 'kranie' vertelde mij dat die aanplant aan een Engelschman toebehoorde. Dicht bij de koffietuinen kwamen wij aan den beroemden bergpas, en hier was het gezicht waarlijk mooi en grootsch. Voor ons zagen wij roode rotsen, half begroeid, zich steil in de hoogte verheffen, waarin zich grotten bevinden, zooals men mij vertelde. De weg ging zeer moeielijk bergop, de ossen hadden een zwaren trek, doch toen wij bergaf gingen, waren zij bijna niet te houden, en ik dacht niet anders of wij zouden in den afgrond naast ons terechtkomen.

Zooals men denken kan, was het warm geweest, doch nu kwam er gelukkig wat koelte; het was trouwens al zoowat vijf uren, en om zeven uur des avonds moesten wij te Kwala Kangsar aankomen. Een uur later, het begon al te schemeren, begon het zwaar te regenen, en wij lieten al de zeiltjes naar beneden. Het werd toen tot stikkens toe benauwd in de omnibus, niettegenstaande het buiten waaide en regende. De koetsier zat ook onder een afdakje, maar daar de regen schuins van den hemel viel, werd hij toch kletsnat. Hij spande een papieren parapluie op, waar echter maar de helft van overgebleven was. De reis was waarlijk allesbehalve amusant, stikdonker in den dichtten wagen, zoodat ik mijne medepassagiers bijna niet zien kon, en ook bijna niet ademen kon, zoo muf en benauwd was het er, met het loeien van den wind buiten en het gekletter van den regen, waarvan de druppels als hagelkorrels zoo groot waren.

Lieve hemel! Als wij zoo eens te Kwala Kangsar aankwamen, in een wildvreemde stad, waar ik geen sterveling kende, en dat bij nacht en ontij, en allerlei onaangename gedachten kwamen mij in 't hoofd van roovers, dieven en zakkenrollers, en ik gevoelde weer met angst naar mijne corsage.

Het was bijna half acht toen wij de lichten van Kwala Kangsar in 't gezicht kregen. Gelukkig regende het niet hard meer, hoewel het lang nog niet droog was. Ik zag in 't duister enkele nauwe straten waardoor wij reden, met, zooals overal, steenen 'kedahs' of winkels. Voor eene van die 'kedahs' hielden wij op.

Ik keek uit naar 'rickshaws' en koelies, maar noch het een, noch het ander was te vinden. 'Waar is het "resthouse"?' vroegde ik den 'kranie', en die duidde het mij wel uit, eerst rechts en dan links, en dan komt er een straat die

men maar recht door moet gaan, daarop weder rechts, en dan ziet men hui-zen met tuinen, enzovoorts, enzovoorts, totdat ik mij vol ergernis van hem afwendde, en radeloos daar stond in die wildvreemde stad, nat van boven en nat van beneden, weg noch steg kennende,¹⁰⁴ en geene menschelijke ziel om mij behulpzaam te zijn.

Doch er kwam een redder in den nood, en dat was niemand anders den de Javaansche hadji, die medelijden met mij scheen gekregen te hebben, en mij uit eigen beweging vraagde of hij mijn bagage dragen zou, en mij daarbij zijn 'pajong' (parapluie) overhandigde. Ik was werkelijk stom van verbazing, en keek den geloovigen man even aan. Het licht eener lantaarn viel op zijn oud, met rimpels doorploegd gelaat, en ik moest bekennen dat hij er goedig genoeg uitzag.

Zeker had hij medelijden met mij, omdat ik ook, zooals hij, van Java kwam; twee landgenooten, al waren het ook van verschillende kleuren, dat trok. Natuurlijk nam ik gaarne het aanbod van den goeden hadji aan, die mijn koffer op zijn schouders laadde, en daarop den weg vraagde naar het 'resthouse'. Aangezien er geen enkel voertuig te zien was, moest ik mijn hadji te voet volgen, kletsnat, en mijn hoed door den regen bedorven.

Ik merkte nu dat ook Kwala Kangsar op een heuvel gebouwd is, want wij stegen steeds. Eindelijk kwamen wij aan de kazerne, en daar klopte ik aan, en vraagde den 'sergeant', een Bengalees, waar of het 'resthouse' was. Goddank! Het was niet zoo ver meer, en dat was een geluk, want ik was doodmoê. Geen wonder! Het is niet alles om zeven uur achter elkander in een hossende os-senkar te zitten, en dan nog eene wandeling te maken, bergop.

Eindelijk waren wij aangekomen. Dit 'resthouse' lag daar afgelegen en eenzaam, en alles was stikdonker, er was geene enkele lamp aangestoken. Ik riep 'boy! boy!', totdat eindelijk zulk een gediensstige geest aankwam, en mij op mijn verzoek in een kamer bracht.

Thee kon ik niet meer krijgen, maar dat kon mij ook weinig schelen, ik had meer behoefte aan rust dan aan thee! Het water was er heerlijk koud, en nadat ik mijn hadji rijkelijk beloond had, nam ik eerst een bad, en ging toen dadelijk ter ruste.

Des nachts hoorde ik naast mijne kamer eenig gestommel en hoesten, en ik bemerkte dat er nog meer logés waren, hetgeen eene groote geruststelling voor mij was, die nog grooter werd, toen ik den volgenden dag uit het 'strangers book' bemerkte dat deze logé niemand anders was dan een inspecteur van politie. Zie zoo! Nu had ik tenminste niet meer te vreezen!

Sultan Idris van Perak

Den volgenden morgen was ik heel vroeg op, en dadelijk bracht de 'boy' mij een grooten trekpot met thee, brood, eieren en gelei. Dit smaakte alles overheerlijk, maar voor ik ervan gebruikte, snelde ik eerst naar buiten om het omliggende landschap eens te gaan zien. Mooi genoeg! In waarheid!!

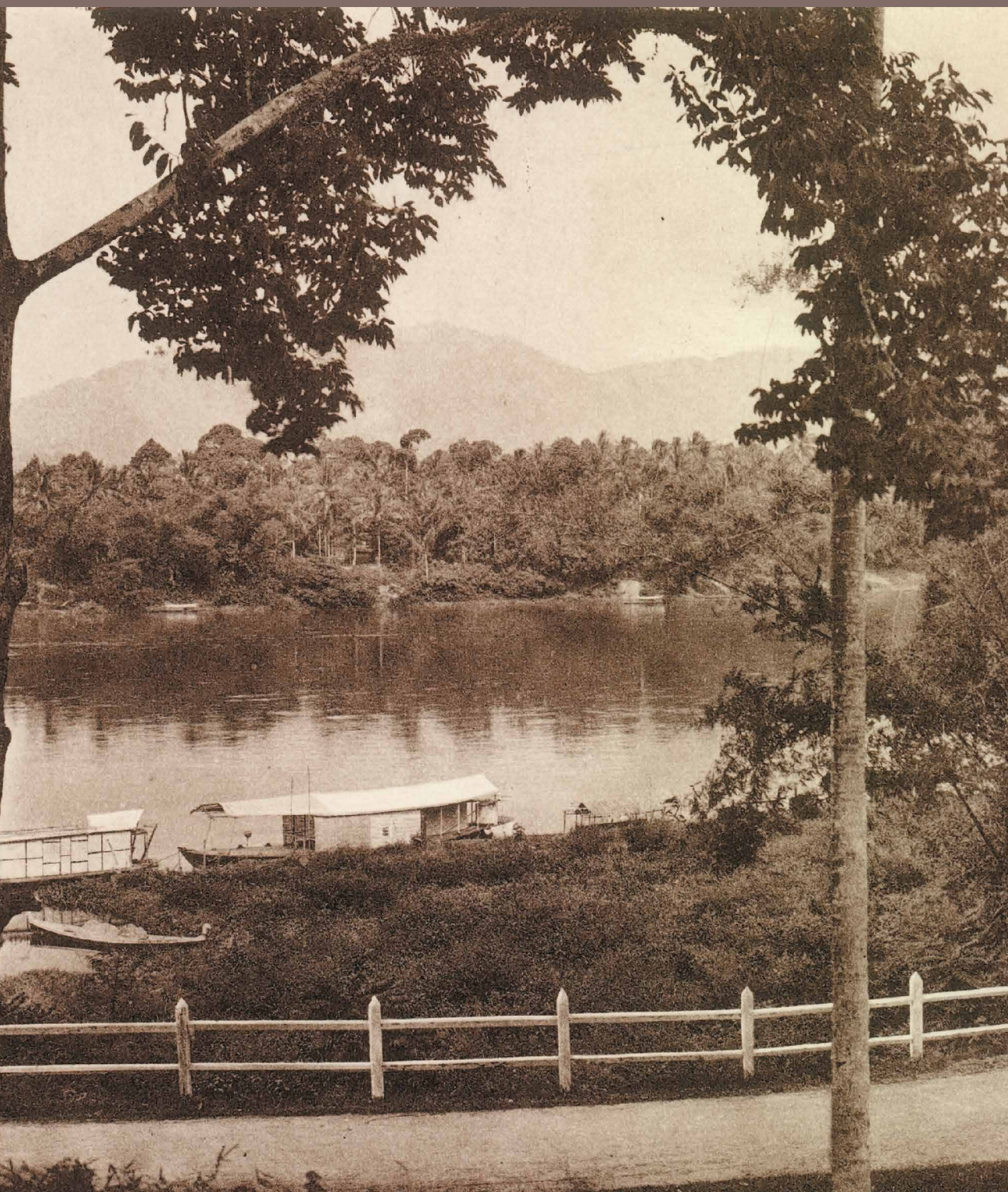
Heuvels rondom mij, het heele plaatsje was op heuvels gebouwd, en beneden ons lag de stad met zijne Chineesche en Klingaleesche woningen, en daarachter zag ik een klein stuk van de rivier, de groote, breede Perak-rivier.

Ik had met den 'kranie' afgesproken dat ik den sultan een brief schrijven zou om hem belet te vragen. Ik haalde mijn mooiste postpapier voor den dag, en schreef in 't Maleisch, daar de 'kranie' mij gezegd had dat de sultan dit het liefste had.

Club en hotel te Kuala Kangsar bij Taiping, circa 1910.

Aangezien er niemand te vinden was die dien brief naar het paleis kon brengen, want de sultan woont zoowat anderhalve mijl verder als Kwala Kangsar, en de Chineesche 'boy' 'resthousekeeper' niet zeer gewillig scheen om mij behulpzaam te zijn, moest ik dien wel zelf gaan brengen. Ik ging dus bergaf naar de stad, waar ik gelukkig spoedig een 'rickshaw' vond, en gelastte mijn Chinees om mij naar de Astana¹⁰⁵ te brengen, naar 'Yam Toewan'. Dat is in de Maleische staten de titel voor den sultan; ik herinnerde mij dat dit in Kedah ook het geval was. Wij reden door de stad en kwamen over een brug, toen ging het weder bergop, en we reden voorbij een allerliefst landhuis met een tuin, terrassenvormig aangelegd. Dit was de woning van den magistrate. Ik vraagde dit aan een Maleier die daar juist voorbijliep, en tot mijne groote verbazing bleef deze man op mijn roepen eerbiedig staan, eene onderdanige houding aannemende, en zelfs zijn sigaretje uit zijn mond nemende; en hij

De Perak-rivier bij Kuala Kangsar, circa 1910.

antwoordde mij in goed verstaanbaar Maleisch dat dat de woning was van den ‘magistrate’. Zoo! Zoo! dacht ik dadelijk, die Maleiers hier schijnen een ander slag van volk te zijn dan die men te Penang en elders vindt! Hier ziet men tenminste nog beleefdheid en voorkomendheid, al is het geen kruipende onderdanigheid.

Iets verder gaande, kon ik een kreet van verrukking niet weêrhouden, en ik gaf mijn koelie een vriendschappelijken ribbestoot met mijn parasol, hetgeen beduiden moest dat hij even had op te houden. Het panorama dat daar voor mij lag, was dan ook werkelijk verrukkelijk, en eenig mooi; eenig, omdat ik wel veel bergen dalen en bosschen gezien had in den laatsten tijd, maar nog niet zulk een prachtige, breede rivier als de Perak-rivier, die daar in al zijn grootsche pracht beneden mij stroomde.

Wij stonden boven op den heuvel, en ik had het volle gezicht op den krachtigen stroom, die hier al kolossaal breed is, en zich in honderd bochten een weg baant tusschen het gebergte. Want links en rechts van den oever ziet men heuvels, aan den anderen kant zelfs zeer hooge, waartusschen een menigte kamponghuizen zichtbaar is, en op de rivier dobberen ontelbaar vele bootjes en schuitjes, zelfs booten met kajuiten, hoogstwaarschijnlijk aan den sultan zelf toebehoorende. Mijn Chinees mocht nu verder gaan, en onder kermen en zwoegen trok de arme man mij den berg op. Eindelijk kwamen wij aan een tuin, hetgeen het begin van ’t hof was. Maleiers die ik tegenkwam, bleven eerbiedig staan tot ik voorbij was, en antwoordden zeer beleefd op mijne vragen of de sultan thuis was. Eindelijk kwamen wij aan eenige primitieve atappen huizen, en aan een soort barak, waar gewapende oppassers waren.

Ik stapte uit, en tot mijn groote blijdschap zag ik dadelijk mijn reisgezel uit den omnibus, namelijk den Maleischen ‘kranie’. Ik was natuurlijk politiek genoeg om heel vriendelijk te zijn, ging naar hem toe, huichelde blijdschap met dit wederzien, en klopte hem zelfs vriendschappelijk op den schouder.

‘Is de sultan thuis?’ vroegde ik hem, ‘ik heb den bewusten brief meêgebracht.’

“Yam Toewan” is wel thuis,’ zeide de Maleier, ‘maar mevrouw treft het niet, want het is vandaag, zooals mevrouw weet, vrijdag, dus zondag voor de Maleiers, en dan ontvangt de sultan liever geen bezoek!’ Owee! dacht ik, Sientje, je hebt natuurlijk weêr pech! Maar zoo gemakkelijk laat ik mij toch niet afschepen.

‘Ach “kranie”!’ zeide ik, ‘ik moet morgen verder naar Ipôh, en ik zou “Yam Toewan” zoo dolgraag willen ontmoeten, want je moet weten, ‘kranie’, dat ik een “orang toelies boekoe” ben, een schrijfster, en door het “Dutch

gouvernement” uitgezonden om met Perak kennis te maken, en daarover later een boek te schrijven.

Met groote verbazing had de Maleier naar mijne redeneering geluisterd.

‘Buitendien wilde ik gaarne een portret van “Yam Toewan” hebben,’ zeide ik, ‘dat zal dan als titelplaat in dat boek prijken. Ik kan “Yam Toewan” zeer veel over Java vertellen, en over de hofhoudingen van Solo en Djokja!’ ‘Ma’am banjak! pandé’ (op Java zegt men in plaats van ‘pandé’ ‘pienter’) (Mevrouw is zeer knap), zeide de Maleier, ‘en mevrouw spreekt zoo vloeiend Maleisch, daar houdt de sultan veel van. Weet u wat, geeft u mij dien brief maar, ik zal mijn best voor u doen.’

Ik overhandigde hem het schrijven, en ging toen vol hoop, maar met weinig verwachting dat ik slagen zou, een wandeling maken door het park, met het volle gezicht op de fraaie rivier. Onderweg ontmoette ik twee Maleische vrouwen, die volstrekt niet schuw waren, maar kalm bleven staan, om een praatje met mij te maken.

Ach! Wat beelderige gezichtjes hadden die vrouwen, fijn gebouwd, aristokratisch in hun geheele uiterlijk, en daarbij zoo licht gekleurd dat ik een oogenblik geen mond open kon doen. Mooie wezentjes vindt men onder de Maleische vrouwen, en daarbij zoo zindelijk en netjes in hunne roode geruiten sarongs en hunne lange kebaya’s van Japansche krip.

Zij vertelden mij dat zij vrouwen waren van een ‘toengkal’,¹⁰⁶ en lieten mij ook hunne kinderen zien. Niettegenstaande dat moesten zij toch zelf water uit de rivier halen, en ze hadden groote ‘gendi’s’ (steen kruiken) bij zich. Ik wandelde verder en bewonderde de oranjeboomen met goudgele vruchten, waarvan de takken bijna onder hun last braken. Opeens bleef ik staan, verstomd over ’t geen wat ik nu zag. Was ik in Kwala Kangsar aan de Perak-rivier in ’t hartje van een Maleischen staat? Of bevond ik mij aan den Rijn in het Siebengebirge? Zonder de klapper- en pisangboomen zou ik gezworen hebben nu een stuk Rijnpanorama voor mij te hebben.

Daar, op een heuvel omringd door sappig groen harmonisch in elkander smeltende van licht tot donker, met de breede rivier met bergen omzoomd beneden zich, verhief zich voor mijne oogen een groot majestueus gebouw, in den trant als een kasteel uit de tijden der roofridders, het grijs scherp afstekende tegen den donkeren achtergrond, een kasteel of eene ruïne met drie ouderwetsche torentjes. Het was werkelijk zeldzaam mooi, en ik kon mij niet herinneren in lang zulk een mooi, echt Europeesch natuurtafereel voor oogen gehad te hebben. Nog wist ik niet wat dat voor een gebouw was, en

toen ik het aan de vrouwen vraagde die mij nieuwsgierig omringden, toen antwoordden zij dat het de Astana was, het paleis van sultan Idris. Nu, het was schoon en verrukkelijk gelegen!

Ik keerde terug, en spoedig kwam ook de 'kranie' ten voorschijn, die mij tot mijn groote blijdschap mededeelde dat de sultan wel genegen was om mij te ontvangen, maar dat ik den middag van denzelfden dag moest terugkomen, om vier uur precies, aangezien 'Yam Toewan' nu geen tijd had.

Ik had wel een voet hoog willen springen van louter blijdschap, maar natuurlijk hield ik mij kalm en antwoordde hem dat ik om vier uur zou komen, een prettige tijd anders om visite te maken! Maar dat is nu eenmaal zoo de gewoonte in de Engelsche koloniën, en de inlanders doen hen dat na.

Terwijl ik daar nog met den 'kranie' (boekhouder) stond te praten, kwam een andere Maleier ten voorschijn met een grooten bos sleutels, en nu

Het paleis van sultan Idris te Kuala Kangsar, circa 1890.

hoorde ik dat de sultan mij verlof gaf om zijn paleis te zien, namelijk dat groote kasteel dat ik pas uit de verte bewonderd had, en dat mij aan de oude ridderkasteelen deed denken.

De sultan woonde er niet; slechts bij enkele officiële gelegenheden maakte hij er gebruik van; hij behandelde het meer als een stuk speelgoed, en hield liever zijn domicilie in dat atappen gebouw dat ik voor mij zag.

Natuurlijk was ik aangenaam verrast over deze attentie van den sultan; ik had het juist willen vragen, want ik wilde dit roofridderslot natuurlijk gaarne van dichtbij bewonderen. Ik zette mij dus weder in den 'rickshaw' neder en de beide Maleiers volgden mij. Het was tamelijk ver, en de smalle weg ging steeds bergop, zoodat mijn arme Chinees steunde en kermde. Eindelijk waren wij aangekomen, en ik zag behalve het paleis nog andere mooie huizen, die door 'toengkoes' en 'dato's' (rijks grooten) werden bewoond. Vanhieruit

was de ligging van het koninklijke gebouw niet zoo mooi; het lag nu in zijn geheel voor mij, in een groot slecht onderhouden park met een vrij groot plein aan den eenen kant, dat bestemd is voor 't geven van volksfeesten bij gelegenheden van 't nieuwe jaar, enzovoorts.

Eerst bekeken wij de bijgebouwen, keukenstallen, bediendenkamers, enzovoorts, alles royaal ingericht, de keuken bijvoorbeeld met Europeesche fornuizen, de stallen vol met de fraaiste en edelste paarden, meest alle van Australië, de wagenkamers met een half dozijn gala¹⁰⁷ en andere rijtuigen gevuld.

Daarop gingen wij het paleis binnen, en kwamen het eerst aan de eetzaal, een ruim lokaal met marmeren vloer, met eikenhouten meubels gemeubileerd, en boven de etenstafel natuurlijk de onvergetelijke 'poengka' (waaier).

Daarop kwamen wij aan des sultans partikuliere kantoor, dat verbinding heeft met het groote kantoor, waar een menigte schrijftafels staat voor de verschillende 'kranies' bestemd. De meubels waren allemaal Europeesch, van eiken of mahagonyhout. Daarop gingen wij de kleine, ijzeren wenteltrap op, en kwamen boven. Beneden waren nog wel meer zalen en vestibules, maar daarvan was niet veel bijzonders te zeggen; de 'kranie' vertelde mij dat daar de onderdanen moeten wachten wanneer zij bij officiële gelegenheden hunne opwachting moeten maken. De zalen op de tweede verdieping zijn grootsch wat de ruimte en de inrichting betreft. Daar was de danszaal, de groote receptiezaal voor den gouverneur van de Straits, de receptiezaal voor de Maleiers met den troon voor den sultan, een baldakijn met een geel, satijnen gordijn behangen, vol koralen bloemen en verdere snuisterijen, natuurlijk echt inlandsch, daar waren divans aangebracht, links en rechts van dien troon, voor de rijksgrooten, en matten waarop de kleine man had neêr te hurken. Daar is ook de preekstoel, waar de priester zijn gebed doen moet en den zegen uitspreekt bij plechtige gelegenheden. In deze receptiezaal is alles inlandsch, in de andere vertrekken alles Europeesch, met kostbare kronen aan 't plafond, prachtige tapijten, salonameublementen van damast en fluweel, in één woord keurig mooi. Ook gingen wij door de verschillende slaapkamers, zes doorlopende kamers, alle even rijk en Europeesch ingericht, en ik moet erbij zeggen keurig onderhouden! Ik zag er geen stofje, geen smetje liggen, want als goede huisvrouw keek ik daar natuurlijk het eerst naar.

Gewoonlijk is het zeer vuil bij zulke inlandsche potentaten, en ziet men hier en daar een magnifique meubelstuk bevlekt met sirihsporten. Hier was alles rein en helder, en ik ging dikwijls met mijn vinger over een tafel, maar

tot mijne groote tevredenheid kleefde er geen stofje aan. Het 'non plus ultra'¹⁰⁸ was zeker de logeerkamer, bestemd voor den gouverneur van de Straits, een vertrek met de grootste luxe en comfort ingericht. Ik verwonderde mij ook over de helder witte gordijnen, en de keurige, smaakvol gearrangeerde draperieën der portieren. Natuurlijk is het eene der firma's te Singapore die hiervoor zorgt, en die weleens overkomt om het te vernieuwen. Nu gingen wij naar de derde verdieping, die echter weinig gebruikt wordt, en daarop stegen wij boven op het dak, waar men een verrukkelijk gezicht heeft op het omliggende landschap, de rivier met haar ontelbare bochten en kronkelingen, en de bergen of liever gezegd heuvels. In de torens waren ook meubels neergezet en wij bleven daar uitrusten met het gezicht op de rivier beneden ons.

Daar vertelde de 'kranie', die zich aan mij als 'Kranie Ketjil'¹⁰⁹ had voorgesteld, het een en ander. Sultan Idris van Perak heeft dit tooverpaleis van het Engelsche gouvernement cadeau gekregen, gemeubileerd en wel, plus paarden, wagens, enzovoorts. Hij heeft een salaris van vierduizend dollars in de maand, maar verder ook niets meer. De zoogenaamde grondhuur of 'hasil tanah' van koffie en pepertuinen, van suikertuinen zooals in de provincie Krian, van tin- en goudmijnen, krijgt hij niet, maar alles wordt door het Engelsche gouvernement geannexeerd, dat één dollar jaarlijksche huur rekt per acre, wat de koffietuinen aangaat ook dikwijls slechts 75 dollarcen ten per acre. De huurders der tinmijnen hebben dikwijls nog meer te betalen, plus tien procent voor de opbrengst van het tin. De sultan zelf bezit slechts drieduizend acres particuliere gronden in Batang-Padang, waarvan hij het grootste gedeelte echter ook heeft uitgegeven ter exploitatie. Alle mogelijke contracten worden in de Maleische staten door het Engelsche gouvernement uitgegeven, en dat de sultans die mede onderteekenen, is feitelijk geheel 'pro forma'. Perak is een 'protected state',¹¹⁰ en de Britten weten er hunne macht te handhaven. Overal ziet men er hunne politiestations, op iedere plaats vindt men aldaar hunne 'inspectors van police', dewelke volbloed Europeanen zijn, overal vindt men er scholen, zoowel Europeesche als inlandsche dat wil zeggen Maleische, Chineesche en Klingaleesche scholen met dito onderwijzers, waar Europeesche schoolopzieners, die ook den titel van 'inspectors' dragen, aan 't hoofd staan.

Buiten Perak zijn ook nog Selangor, Pahang en de Negri Sembilan 'protected states', maar de sultans dezer staten genieten niet zulk een hoog salaris, zijn ook niet zoo ontwikkeld, beschaafd en Europeesch als sultan Idris van Perak, die toen hij nog een jongeling was van achttien jaren, door het Britsch

gouvernement naar Europa werd gezonden, en daar op hunne kosten twee jaren heeft rondgereisd, in Engeland, Frankrijk en Italië.

Zoo zijn de noordelijke Maleische staten van het schiereiland, waarvan Kedah in de eerste plaats, dan nog Kelatan, Patani, Trengganoe en Singora, geheel onafhankelijk, en alle tribuutplichtig aan Siam. Zoo behoort Malakka plus het kleine strookje land dat men 'Dindings territory' noemt, tot de Straits Settlements, en is Djohore een rijk geheel op zichzelf, onafhankelijk van de Britten, onafhankelijk van Siam.

De hoofdcultuur is koffie; ook zijn er enkele pepertuinen, maar voor de rest is het tin en nog eens tin, met eene enkele goudmijn in Tapah. De meeste goudmijnen worden in Pahang gevonden. Steenkolen en petroleum, zooals in Kedah, zijn er niet, en ook planten de Maleiers er geen paddi, wel een weinig voor zichzelf, maar niet zooals in Kedah om te verkoopen en uit te voeren.

'Hoeveel vrouwen de sultan wel had?' vroegde ik. 'Maar vier,' vertelde de 'kranie' mij, 'waarvan twee oogenblikkelijk¹¹¹ bij hem waren, namelijk de oude sultane, de moeder van den kroonprins, en de jongste waarmeê "Yam Toewan" getrouwd was, en die pas bevallen was van haar eersteling. Ik zou deze vanmiddag wel te zien krijgen.'

Waar of de andere twee waren? O! Eene woonde te Ipôh en eene te Batoe Gadjah, beiden in lustverblijven van den sultan.

Het werd nu tijd om naar huis te gaan, en ik vroegde nog aan den 'kranie' of Kwala Kangsar anders nog merkwaardige bijzonderheden opleverde. Natuurlijk begreep de Maleier mij niet en ik keerde zeer voldaan over 't geen ik gezien had terug. Warm en vermoeid kwam ik in het 'resthouse' terug, en vond daar den inspecteur van politie aan 't eten. Ook mijn eten was klaar, en ik zette mij aan tafel neder. Mijn buurman scheen een heel aardig mensch te zijn, die dadelijk een praatje begon, zonder zich echter voor te stellen, wat mij verwonderde, maar waarover ik verder niet nadacht.

Natuurlijk vertelde ik hem wat het doel mijner reis was, en ik nam de gelegenheid waar om hem verdere bijzonderheden te vragen die hij zeer welwillend beantwoordde. Onder andere vertelde hij ook dat ik niet verzuimen moest om naar de 'rapids', watervallen, van de Perak-rivier te gaan. Hij schilderde mij dat panorama als verrukkelijk schoon en grootsch, zoodat ik er mij zelf op betrapte hoe ik met open mond en open ooren naar hem luisterde.

Ik moest een prauwtje nemen en de rivier opvaren tot ik aan Enggor gekomen was, een klein plaatsje, vanwaar ook een omnibus tweemaal per dag naar Ipôh vertrekt, en waar ik dus toch heen had moeten gaan. Te Enggor

moest ik een nieuwe prauw nemen, en mij laten varen tot op een halve mijl afstands van de 'rapids', vanwaar ik het luid bruischende geluid van de zich naar beneden stortende watermassa al kon hooren. Verder was het onmogelijk te gaan met de boot, aangezien de stroom aldaar al fel was, en natuurlijk gevaarlijk. Ik moest een halve mijl verder te voet afleggen, maar dat was zoo erg niet, aangezien het voetpad onder hooge boomen doorging en er overal schaduw was.

Ik dankte mijn vriendelijken inspecteur voor zijne mededeeling, mij dadelijk voornemende om al den volgenden dag naar de 'rapids' te gaan. Tevens glimlachte ik met mijn besten glimlach, ik wist dat ik daarbij mijn mond in duizend plooiën moest trekken, toen mijn 'inspecteur' mij een groot stuk pudding op mijn bord legde.

Ook vertelde hij mij nog dat er in de buurt van Kwala Kangsar mooie grotten zijn, maar aangezien mij de tocht naar den Batoe Krian nog versch in 't geheugen lag, had ik daarin geen lust.

Bij het dessert, dat uit koffie en pisang bestond, had ik den moed om hem te vragen af het werkelijk waar was dat er zich zooveel slecht volk in de bosschen ophield.

'Well, my dear madam,' zeide hij, 'dat wordt sterk overdreven, maar toch is er wel altijd wat van waar. Slecht volk is er zeker, hoewel zij nu niet meer zoo branie zijn, aangezien men bezig is de spoorlijn te leggen, die nu al op veertien mijlen van Kwala Kangsar klaar is tot Chemor, en die binnen het jaar geheel klaar moet zijn tot Kwala Kangsar. U zult wel gehoord hebben dat er een plan bestaat om de Perak-staat geheel met de Provincie te verbinden. In Perak is het dus niet zoo onveilig meer; Selangor en de Negri Sembilan zijn erger.'

'Maar het is toch niet raadzaam om als vrouw alleen te reizen?' vroegde ik hem verder.

'Now!' antwoordde hij.

Nauw! dacht ik, nauw is niet wijd. Wat 'now'?

'Het is beter van niet,' meende de inspector van police.

Sientje! dacht ik, knoop dat nu maar in je ooren en wees niet roekeloos! Denk aan Jan en de kinderen.

Ons diner was beeindigd, het had goed gemaakt, en ik stond haastig op, want ik wilde nog wat gaan slapen voordat ik naar den sultan ging.

Om drie uur precies was ik echter weêr op, ik had geen oog dicht kunnen doen, zoo nerveus was ik dat ik te laat zou komen. Die hooge potentaten mag men niet laten wachten.

Ik besteedde zeer veel zorg aan mijn toilet. Mijn kuif zat onberispelijk, twee krulletjes versierden mijn slapen, mijn wangen had ik even gepoe-derd, en mijn zwarte surah¹¹² japon stond mij zeer goed, dat wist ik. Daarbij gebruikte ik mijn kapotje, opgemaakt met takken van sering, nam mijn zwartveëren waaier en dito handschoenen, hulde mij in mijn stofmantel, en toog vervolgens op weg, om onderweg een 'rickshaw' aan te roepen, die mij naar den sultan brengen moest. Ik kwam er spoedig genoeg aan, want de koe-lie was een flinke Chinees, die harder liep dan een sleperspaard.¹¹³ Aldaar aangekomen stonden eenige dienstbaren mij op te wachten, en ze verzochten mij naar boven te gaan, de wrakke, houten trap van 't vuile, bouwvallige, altijd met atap gedekte gebouw op, waar de sultan verblijf hield. Ik werd in een soort kantoor binnengelaten, waar een schrijftafel stond met eenige stoelen en een ronde tafel in 't midden. Het eerst waar mijn oog op viel en dat mij zeer interesseerde, was eene groote kaart van het schiereiland Malakka, waarnaar ik al lang gezocht had. Natuurlijk ging ik dadelijk aan 't studeeren, want de sultan liet nog steeds op zich wachten, en zooveel als het mij moge-lijk was, trachtte ik mij het landschap in het hoofd te prenten, vooral wat de reisroute over Kwala Kangsar naar Ipôh aanging, en verder door naar Telok Anson over Batoe Gadjah, Kampar en Tapah. Telok Anson, liggende aan de Perak-rivier, is het zuidelijkste gedeelte, en niet ver van de zee verwijderd. Vandaaruit moest ik per boot naar Kelang, de haven van Selangor. Ik had hier en daar informaties genomen of die reis niet over land te doen was, maar de 'inspecteur van politie' had dit ondoenlijk geacht, omdat de weg zeer slecht is.

Net was ik bezig om het onafhankelijke Djohore te bestudeeren of eenig geruisch deed mij vermoeden dat de sultan in aantocht was. Ik zette daarom dadelijk mijn gelaat in een plooi, glimlachte zoetsappig, en zette mij op den rand van eene der stoelen neder, mijn zwart zijden kleed netjes op mijne voeten plooiende. Mijn vermoeden was gegrond, want niet lang daarna kwam Zijne Hoogheid door eene menigte onderdanen gevolgd, die echter allen buiten bleven en daar gehurkt bleven zitten.

Ik stelde mij voor, en hij stelde zich voor, ik maakte eene eerbiedige buiging, en de sultan verzocht mij om weder te gaan zitten. Daarop begonnen wij een gesprek in 't Engelsch. Zijne Hoogheid sprak die taal vloeiend. Maar daarop verzocht hij mij om toch Maleisch te spreken, hij deed dit zoo gaarne, zeide hij. en hij had gehoord dat ik het zoo goed sprak. Het was zoo lastig, meende hij, dat de Engelsche dames in 't geheel geen Maleisch verstonden

Sultan Idris van Perak,
circa 1900.

of zeer slecht Maleisch spraken, en hij was gedwongen met iedere Engelsche dame Engelsch te praten.

‘Yam Toewan!’ antwoordde ik, ‘ik spreek het Maleisch zeer graag, maar hetgeen ik ken, is slechts Javaansch- of Bataviaasch-Maleisch, het Hoog-Maleisch kan ik volstrekt niet, ik spreek het heel anders uit dan de Maleiers van ’t schiereiland Malakka, dus neem mij niet kwalijk, wanneer ik eens fouten maak of een woord zeg dat u hard (kassar) in de ooren klinkt.’

‘O! Nevermind! O nevermind!!’ was het antwoord, en zoo begonnen wij Maleisch met elkander te praten.

Onder het praten nam ik mijn gastheer nauwkeurig op. Hij was niet knap, integendeel, er was niets in zijn uiterlijk dat voor hem innam, mager hoekig, en men kon op het eerste gezicht zien dat Z.H. aan den opium verslaafd was. Zijn costuum was eenvoudig maar rijk, jasje en pantalon van wit gekeperd flanel, met een mooi, met goud gewerkt mutsje op ’t hoofd, maar wat het meeste mijne verwondering en tevens bewondering opwekte, was de prachtige sarong die hij aan had. Zoo’n prachtstuk had ik in mijn leven nog nooit gezien, en toch ben ik een tamelijk goede kenster van fijne en mooie sarongs,

zoowel gebatikte als zijdene, en met goud doorwerkte. Natuurlijk had ik mij al voorgenomen om dat pronkstuk van nabij te bewonderen, maar voorloopig kon ik dat niet vragen; dat zou al te onbescheiden geweest zijn.

De sultan vertelde mij het een en ander over zijne reizen door Engeland, Frankrijk en Italië. Men had hem aan 't hof gepresenteerd, en daar had hij kennisgemaakt met de keizerin van Indië, met den Prins van Wales, en de andere Grootheden van Brittannië. Hij had ook een kruis van Queen Victoria gekregen.¹¹⁴ Toen was hij pas een jongeling van achttien jaren, en was er nog geen sprake van dat hij ooit sultan van Perak zou worden, want hij was een verre bloedverwant van den vorigen sultan, die later verbannen werd, omdat hij den eersten resident van de Perak-State liet vermoorden. Daarop vertelde ik hem van mijne reizen over Java, en vooral over de landen Djokja en Solo moest ik uitweiden, want met open oogen en ooren luisterde hij daarnaar. Ik liet mijn verhaal dan ook met met gesticulaties gepaard gaan, want als ik over Java, ons schoon Insulinde, begin, dan raak ik 'en extase' en wind ik mij op. Vooral tegenover zulk een Maleischen vorst had ik mijn heerlijk vaderland hoog te houden. Ik vertelde hem van de koninklijke pracht die er heerscht aan 't hof van die twee vorsten van Soerakarta en Djokjakarta, ik schilderde de schoonheid, de beschaving, de liefalligheid hunner sultanes, ik vertelde hem van de étiquette die er heerscht, van de aanhankelijkheid, de trouwheid van den kleinen man aan hun vorst. Ik schilderde hem de hoffeesten, met den 'Garebeg',¹¹⁵ enzovoorts, hoe de vorsten dan met eerbetoon en 'hormat' worden bejegend, hoe deze feesten met hun luisterrijke pracht werkelijk eenig zijn in den Indischen Archipel, – en met genoegen zag ik hoe dit den Maleischen vorst interesseerde, en hoe gretig hij naar mijn verhaal luisterde.

Wat hij daarbij gedacht heeft, kan ik zeker raden, maar het uitspreken kan ik niet. Toen begon ook hij over zijne onderdanen uit te weiden en hen te prijzen. Ik moest niet denken dat de Maleiers uit zijn staat hetzelfde waren als die, die ik elders had ontmoet. Hij wist het wel, dat de Maleiers van Singapore en Penang ontzettend brutaal zijn, oneerbiedig tegenover den Europeaan, en te allen tijde toonen dat zij onafhankelijk zijn van den blanke. Neen, de Maleiers van Perak waren beter! Vlijtig en nijverig, en vol eerbied.

'Dat weet ik, Yam Toewan!' zeide ik, 'dat heb ik ondervonden! Wat u daar zegt, is volstrekt niet overdreven.'

'En wat de vrouwen aangaat,' vervolgde Yam Toewan, 'denk niet dat zij lui of dom zijn als andere Maleische vrouwen. Bijna allen zijn zij op school

geweest, en bijna allen kunnen zij lezen en schrijven. En zie eens wat mooie handwerken zij kunnen maken!

En 'Yam Toewan' reikte mij een kussen aan dat op een stoel lag, en dat met gouddraad was bewerkt op rood satijn, in waarheid prachtig, smaakvol en kunstig.

'Dit hebben mijne vrouwen gemaakt,' zeide hij trotsch, 'en niet alleen dat, maar vele andere soorten maken zij nog, zooals stoffen, mutsen, zelfs matten en matrassen.'

'Is u niet in 't museum van Taiping geweest, en heeft u daar die kunstwerken niet gezien?'

Ja, ik had het alles gezien, maar wist toen niet dat vrouwenhanden dat gemaakt hadden.

Nu was 't eene goede gelegenheid om hem over den sarong te spreken, en met onverholen bewondering deed ik dit. Hij was zoo beleefd om mij het bewuste kleedingstuk te toonen, en ik was er verrukt over. Het was zware, witte, Siameesche zijde, en daarin waren druiven en druivenblâren geheel naar Europeesch model in gebatikt, en de teekening was zoo fijn dat die bepaald onberispelijk was. Er was een kepalla¹¹⁶ aan den sarong, ook in 't blauw. De zijde zelf was zwaar en stijf, en liet zich bijna niet kreuken!

'Het is mooi!' zeide ik, 'prachtig mooi, en zooiets heb ik nog nooit gezien. Zijn dat ook Maleische vrouwen die dit maken?'

'Neen!' antwoordde hij, 'dat kunnen de Maleische vrouwen niet. Dat zijn vrouwen van Kelantan, die dat doen!' en mijn vragenden blik bemerkende, vervolgde Yam Toewan: 'Kelantan behoort tot Siam, en het is niet moeielijk om de echte Siameesche zijde hiervoor te krijgen. Ik heb een dertigtal vrouwen van Kelantan hier, die niets anders doen dan teekenen en batikken; u kunt niet begrijpen wat prachtige patronen zij hebben.'

'En op hoeveel komt zulk een sarong wel?' vraagde ik hem.

'Op ongeveer zestig dollars!' was het antwoord.

Ik schrikte ervan. Ik had geen idee van de waarde.

Toen vraagde de sultan mij hoe ik het paleis vond. Natuurlijk roemde ik het ten zeerste. Daarop vertelde hij mij dat hij over twee maanden zijn 45ste verjaardag¹¹⁷ vierde, en dat hij bij die gelegenheid een schitterend feest geven wilde, waarbij alle sultans tegenwoordig zouden zijn, vanaf den sultan van Kedah tot aan den jongen sultan van Djohore.

'Dan worden er volksfeesten gegeven en is het heele plein voor de Astana vol met kleine kraampjens en winkeltjes. Yam Toewan was dus al 45 jaar oud.

Ik keek hem eens aan, en vond dat hij er nog niet zoo oud uitzag, niettegenstaande zijn ingevallen hoekig uiterlijk.

‘Het spijt mij dat ik bij de feestelijkheden niet tegenwoordig zijn kan,’ zeide ik, ‘dat zou interessant zijn om te beschrijven, en de Hollanders zouden dat gaarne lezen.’

‘Is mevrouw dan van plan om Perak te beschrijven?’

‘Jazeker!’ antwoordde ik, ‘niet alleen Perak, maar ook alles wat tot het schiereiland Malakka behoort, plus de Straits Settlements, en daarom heb ik eene gewichtige vraag aan u, ik zou namelijk gaarne een portret willen hebben!’

De sultan scheen dit wel aardig te vinden, hij begon tenminste te lachen! Dit gaf mij nieuwen moed, en ik zeide hem dat ik zijne photographie als titelplaat voor mijn boek wilde gebruiken.

‘Als mevrouw een Maleisch boek over Perak kon schrijven,’ zeide hij, ‘dat zou ik gaarne willen.’

‘Yam Toewan,’ antwoordde ik ernstig, ‘dat zal niet gaan, daar ben ik niet knap genoeg voor!’

Hij zette groote oogen op.

‘Ja ja!’ vervolgde ik, ‘al kan men een taal vloeiend spreken, dan kan men die nog niet schrijven, en buitendien weet ik letterlijk niets van dien Hoog-Maleischen poespas. Kan Yam Toewan Engelsch schrijven?’

Hij schudde zijn hoofd.

‘Nu, daar heb je ’t al!’ zeide ik, ‘en toch kan Yam Toewan het uitstekend spreken.’

‘Ja, zoo knap ben ik niet,’ antwoordde hij, ‘de eenige sultan die werkelijk knap is en alles weet, is de sultan van Djohore,¹¹⁸ maar die heeft ook Europeesche leermeesters gehad en heeft zelfs eene Europeesche moeder.’¹¹⁹ Ik was verstomd, en verbaasd keek ik mijn gastheer eens aan. Wat hij mij daar vertelde, was mij geheel nieuw. Wel wist ik dat deze inlandsche Grootheid een zeer ontwikkeld man is, wel had ik veel gehoord van zijn vader, den ouden sultan van Djohore,¹²⁰ over wien in der tijd veel geschreven werd in de Europeesche bladen vooral, om een proces dat hem was aangedaan, door zekere Engelsche jongedame, wie hij trouwbeloften gedaan had, en die hij niet gehouden had, maar dat zijn zoon, de tegenwoordige sultan, een Europeesche moeder had, dat had ik nooit gehoord.

‘Eene Europeesche vrouw tot moeder?’ vroegde ik, en ik glimlachte ongelooovig.

Tengku Permaisuri, de tweede vrouw van Sultan Idris.

‘Ja ja “betoel”¹²¹ mevrouw!’ antwoordde hij, ‘en wel eene “njonja blanda”! Eene Hollandsche dame, dochter van een kapitein, zij leeft nog!!’

Onwillekeurig vouwde ik mijne handen tezamen, en ik moet een gezicht gemaakt hebben dat onbetaalbaar was. Jammer dat er geen spiegel tegenover mij hing, de sultan tenminste vertrok zijn mond zoodanig dat de hoeken bijna zijne ooren raakten, dat bemerkte ik wèl.

Lieve God! Waarom werd ik dan vuurrood, waarom kreeg ik een gevoel over mij alsof ik in de grond moest zinken, een gevoel van geweldige schaamte en verlegenheid, schaamte voor de medezuster die van dezelfde natie was als ik, geboren en opgevoed in ’t zelfde land, en dan – o! Dat moest ik dan hooren uit zulk een mond, op eene wijze of het doodonschuldig was, en niet onbereikbaar, ook niet voor hem!!!

En daarbij dat cynische lachje, het schitteren in die kleine oogjes, – en er was niets, niets, wat ik vinden kon ter verdediging, want het was niet te verdedigen! Geen enkel woord om zulk eene beschuldiging af te werpen, ik, zoo rad van tong, ik zat daar stil, verslagen en zwijgend!

Eindelijk kreeg ik mijne zelfbeheersching terug, en vraagde hem of ik zijne Madam niet eens zien mocht.

‘Zij heeft een maand geleden pas een baby gekregen!’¹²² antwoordde hij, ‘zij is nog een heel jong vrouwtje, en zeer mooi!’ voegde hij er met zekeren trots aan toe. ‘Zeker mag mevrouw haar zien!’ en vervolgens zeide hij aan zijn adjudant: ‘Zeg aan de Istri (sultane) dat mevrouw haar begroeten wil.’

‘Zij zit nu boven het vuur!’ zeide hij geheimzinnig.

Het lachen was nu aan mij.

‘Wat?’ zeide ik.

‘Zij zit nu boven het vuur,’ zeide hij nogmaals ‘dat is zoo de “adat” (gewoonte) van de Maleiers, die dagelijks boven een vuur gaan zitten wanneer zij pas gekraamd hebben.’

Ik begon hartelijk te lachen, en mijn gastheer deed meê; – daarop kwam de adjudant terug, en zeide dat de ‘Madam’ mij met genoeg ontvangen zou.

De sultan ging niet meê en ik volgde den adjudant, die mij naar de binnenvertrekken bracht, waar eene groote duisternis heerschte. Daar wemelde eene menigte vrouwen van allerlei slag en ouderdom door elkaar, de meesten blank en mooi; ook zag ik er verscheidene half en geheel naakte kinderen rondloopen.

Eindelijk kwamen wij in ’t slaapvertrek, dat meer licht van buiten kreeg, zoodat ik de sultane duidelijk kon zien, die nu niet meer boven ’t vuur zat, maar behoorlijk op een bank gezeten was.

Het was een poppetje. Ik kon er mijne oogen niet van afhouden. Zooiets fijns, breekbaars aetherisch had ik bij een inlandsche nog nooit gezien! Handjes en voetjes waren teer en doorschijnend als van een kind. Het bekoorlijke lichaampje was in een kebaya van zijden krip gehuld, die tot op de kleine voetjes hing. Daaronder droeg zij een bruin geruiten sarong. Het gezichtje was ook snoezig en blank, de pupillen groot, en er lag eene vragende, onschuldige uitdrukking in de mooie oogen, de lippen vol en rood, kortom, een schepseltje om te bekoren, en geen wonder dat zij den ouden sultan bekoorde, dat hij dolverliefd op haar was. Welke man had zulk eene liefvallige verschijning kunnen weêrstaan; ik zelf als vrouw moest haar bewonderen en werd geboeid door dit mooie schepseltje, vooral toen zij tegen mij begon te lachen, en mij zonder de minste verlegenheid haar handje toestak en uitnoodigde om te gaan zitten. Gelukkig, dat Jan zoo ver weg was!!

Ik nam plaats en kreeg thee met koekjes en confituren. Ik moest toen de baby zien, die door eene baboe heen en weêr gedragen werd, en met haar lief

stemmetje deed zij mij zoo onnoozele, domme vragen. Daarop kwam de werkelijke sultane, de moeder van den kroonprins, eene vrouw die al grijzende was, maar die ook eenmaal zeer mooi geweest moest zijn; zij had tenminste oogen als een paar karbonkels¹²³ in het hoofd, die prachtig waren. Over het peper- en zoutkleurig haar droeg zij een shawl van witte tule. Ook zij was ongedwongen in haar praten en volstrekt niet verlegen.

Ik bleef er niet lang. Het werd buiten al donker en het was voor mij tijd om naar huis te gaan. Ik was natuurlijk zeer satisfait¹²⁴ over dit bezoek bij de twee sultanes, temeer omdat ik wist, dat niet velen ze te zien krijgen.

Bij den sultan teruggekeerd, lag zijne photographie voor mij klaar en hij teekende die eigenhandig, er den datum opzettende.

Aangezien ik nog een verzoek aan hem had, zette ik mij nog even neder, en bewonderde het portret. Hij vertelde mij dat hij het zelf genomen had. Hij bezat een compleet photographisch toestel en photografeeren was zijne liefhebberij.

Toen kwam ik met mijn groot verzoek voor den dag. Ik wilde namelijk dolgaarne eens op een olifant rijden, en dat verlangen was compleet eene illusie geworden. Ik wist dat alle rijksgrouten in de Maleische staten er olifanten op nahouden, die in kudden in de bosschen rondloopen; de sultan van Perak moest er dus ook wel hebben, en hij kon er mij gemakkelijk een bezorgen.

‘Met genoegen kan mevrouw een olifant van mij krijgen,’ zeide hij, ‘maar dat duurt minstens een paar dagen en mevrouw wil morgen al naar Ipôh vertrekken.’

Dat was waar! En ik gevoelde mij zeer teleurgesteld.

Nu toonde ‘Yam Toewan’ dat hij werkelijk een aardig en behulpzaam man was, want hij trok een heel slim gezicht en zeide mij toen, dat hij er mij toch aan helpen zou.

‘Ik zal u een brief meegeven aan “dato Moeda”¹²⁵ die in Ipôh woont,’ zeide hij, ‘die is rijk en heeft zeker een kudde van een dertigtal olifanten. Als ik u een brief aan hem meêgeef, dan kunt u er zeker van zijn dat hij er u één bezorgen zal.’

Ik was in de wolken en dankte mijn gastheer hartelijk. Dus mijne illusie zou dan toch verwezenlijkt worden, en ik zou als Koningin van Scheba¹²⁶ op een olifant gaan rijden. De sultan zette zich daarop aan zijn schrijftafel neêr, schreef eigenhandig, teekende het, en toen kwam er een ‘tjap mer’¹²⁷ op het schrijven, en het werd mij vervolgens overhandigd. Het was eene groote enveloppe en bovenaan stond in drukletters: ‘In governments service’.

Toen nam ik afscheid van mijn vriendelijken gastheer en ging naar mijn ‘resthouse’ terug, waar ik des avonds moederziel alleen aan tafel zat, want de ‘inspector’ was al vertrokken, en buiten mij was er niemand anders in huis.

De watervallen in de Perak-rivier

Den volgenden ochtend was ik voor dag en voor dauw op, want ik wilde vroeg vertrekken; mijn plan was immers om naar de ‘rapids’ van de Perak-rivier te gaan. Ik betaalde mijne rekening, men volgde hetzelfde tarief als in Taiping, één dollar voor de kamer en één dollar vijftig voor het eten. Ik laadde mijne bagage in den ‘rickshaw’, en die bracht mij naar den oever der rivier. Daar lag eene menigte prauwtjes klaar om naar Enggor te gaan, reeds met Chineezen en Maleiers gevuld.

Spoorbrug te Enggor,
circa 1910.

Men had mij gezegd dat de prijs slechts tien cent per persoon is, waarvan ik verbaasd geweest was. Tien cent slechts voor eene reis van twee uren, stroomopwaarts; de Maleier weet hier dan wel wat werken is!

Ik zette mij onder het afdakje op een matje neder, met mijne bagage naast mij, en betaalde mijne tien cent aan den kleinen Maleier die ons prauwtje stroomop moest brengen. Ik bewonderde hem, toen hij zijn stok in den bodem der rivier stak en het bootje pijlsnel vooruit liet gaan, en dat zonder ophouden, steeds heen en weder drentelende. Arme kleine kerel! Hij moest zijn bordje rijst zwaar en in 't zweet zijns aanschijns verdienen.

Het was een verrukkelijk tochtje, koel en frisch, geen wonder, het was ook nog vroeg, en de zon nauwelijks opgekomen, buitendien waren de oevers begroeid met hoge boomen; wij verwijderden ons niet van daar, en bleven steeds in de schaduw. Dit tochtje duurde ongeveer anderhalf uur, en toen

kwamen wij aan de fraaie brug van Enggor, waar wij onderdoor gingen, en hielden eindelijk voor een vuile kampong met bouwvallige huizen stil.

Ik vraagde mijn kleinen Maleier nu om eene prauw voor mij te zoeken die mij naar de beroemde watervallen brengen kon. Er waren velen die zich daarvoor aanboden. Ik wist dat de prijs maar een halven dollar was, maar aangezien ik haast had, want ik moest met den omnibus van één uur meê, beloofde ik een dollar, wanneer hij er mij vlug brengen kon.

Het spreekt vanzelf dat er toen een menigte gediensige geesten kwam opdagen, want één dollar is daar voor den kleinen man een heele schat.

Ik zocht dus een sterken, dikken Maleier uit, en maakte mij reisvaardig om naar de 'rapids' te gaan.

De reis was nagenoeg 't zelfde, alleen werd de rivier smaller, de heuvels aan den linkeroever hooger, en ik zag niet meer zooveel kamponghuizen als in 't begin.

Natuurlijk begon zulk een reis mij langzamerhand te vervelen; ik had al bijna twee uren in eene prauw gezeten, en moest nu bijna nog eens zoo ver.

Aan alles komt echter een einde, en weldra hoorde ik in de verte het ruischen van den watervallen, dat me onwillekeurig deed denken aan 't ruischen der zee. In 't midden der rivier was de stroom kolossaal sterk, en we moesten langs de kant gaan. Eindelijk zeide de bootsman dat we niet verder konden, de stroom was te zwaar, hij zou het bootje vastbinden en zijn zoontje moest er de wacht bij houden, terwijl hij mij tot gids verstrekke door het bosch naar de 'rapids'. Wij hadden nog een half uur te loopen. Gelukkig dat er hooge boomen staan die ons schaduw gaven. Op het kleine pad groeide hoog gras dat nog nat was van den dauw, zoodat schoenen en kousen weldra geheel met vocht doortrokken waren.

Het geluid werd sterker en sterker, naarmate wij vorderden. Als ik nu en dan een blik op de rivier wierp, dan kon ik zien hoe heftig het water al bewogen werd en hoe snel de strooming was.

Eindelijk kwamen wij aan, een klein pad leidde tot vlak aan den oever der rivier. Het geruisch was nu oorverdoovend, zoodat ik mijne gids moeielijk kon verstaan, maar dat was ook niet noodig, hij had mij niets te zeggen, ik had hem niets te vragen, ik had alleen maar te blijven staan en te bewonderen. En dat deed ik, uit geheel de volheid van mijn hart. Ik weet dat ik bewegingloos op die plek als vastgenageld staan bleef, de handen gevouwen, starende op dat mooie natuurtafereel. Die watervallen, vanaf de groote, die over rotsblokken zich tien en twintig voeten naar beneden storten, tot aan

de ontelbare menigte kleine, die van steen tot steen huppelende een wonderschoon geheel vormden. Wat moet het een grootsch gezicht zijn wanneer de regens deze majestueuze rivier doen zwellen, en het water dan in woeste pracht naar beneden valt, alles meesleurende wat onder zijn bereik komt. Zooiets zou ik willen bijwonen.

Lang bleef ik niet, mijn tijd was kostbaar en ik moest om één uur in Enggor terug zijn, wilde ik den omnibus niet verzuimen. Wij keerden spoedig naar onze prauw terug, en ik was blij dat ik weêr op mijn matje onder het atappen afdakje zat, het werd toch warm onder de boomen. Geen wonder, het was niet ver van elf uur.

Ik maakte het mij gemakkelijk en strekte mij lang uit op de mat, mijn mantel oprollende bij wijze van hoofdkussen, dat ik onder mijn hoofd deed. Ik sloot de oogen en probeerde om te slapen, de Maleiers zongen een eentonig lied, en onder 't suizen van het riet en het ruischen van 't water in de verte dommelde ik langzamerhand in, en werd pas wakker toen de boot aan land stiet. Ik keek op mijn horloge, het was pas half twaalf, en ik had dus nog anderhalf uur den tijd, gelukkig, want ik moest nog eten, en mijne bagage naar het zoogenaamde diligencekantoor laten brengen, dat uit een vierkant hok van bamboe met Klingen erin, die daar baas waren, bestond.

Steunende en zuchtende, slaperig en vermoeid, volgde ik mijn Maleier, die mijn bagage droeg. De wandeling naar de kampong viel me ontzettend zwaar, de hitte was bijna verschroeiend, en met weemoed dacht ik voor 't eerst weer eens aan mijn tehuis en al de gemakken die ik thuis had. Dat hielp echter allemaal niets. Ik had nu eenmaal 'a' gezegd en moest ook 'b' zeggen. 'Heimweh' kwam nu in zulk een vuile, onoogelijke kampong als Enggor is, aan de boorden der Perak-rivier, niet te pas.

Eindelijk viel ik dan uitgeput op een houten bank neder, hijgende en blazende, terwijl een menigte naakte Klingkinderen om mij heen stond en mij aandachtig bekeek. Eerst ergerde mij dit, en ik had een hard onaangenaam woord voor hen op de lippen, maar toen bedacht ik gelukkig bijtijds dat het hun niet kwalijk te nemen was; zoo'n vreemd product als ik, hadden ze waarschijnlijk nog nooit in deze afgelegen buurt gezien.

Voor hen was ik het nieuwsgierig aankijken wel waard. En zij waren aardig ook. Al die naakte, zwarte kabouterjjes met hun glinsterende, zwarte oogen, die op mij waren gevestigd. Ik nam mijn taschje en haalde er een handvol centen uit, en gaf toen aan iederen kleuter een cent. O! Wat een pret! Wat een schik! Gillende en kraaiende stoven zij als een vlucht musschen uit elkander.

Een groote slungel die erbij was, gaf ik vijf cent, en gebood hem voor mij een paar jonge klappers te zoeken. Hij was hulpvaardig genoeg om dit direct te doen, en eenige minuten later had ik mijn dorst heerlijk gelescht met klapperwater, dat ik zoo uit den dop dronk, want glazen waren er niet te krijgen, alleen eenige gebarsten kommetjes die te vies waren om aan te raken.

De omnibus werd nu buiten gebracht en ik bemerkte dat deze van 't zelfde model was als de eerste. Ik nam passage naar Ipôh en moest daarvoor één dollar betalen, aangezien de afstand grooter was dan van Taiping naar Kwala Kangsar, waar ik maar zeventig dollarcent had betaald.

Langzamerhand vulde zich het kantoor met passagiers, die allemaal meê wilden: een paar Chineezzen, een paar vrouwen van Macao, en tot mijn groot genoegen zag ik mijn hulpvaardigen hadji, die met mij van Taiping was gekomen. Het gaf mij een zeker gevoel van geruststelling dat hij weder meê zou gaan; ik zou dan niet zoo geheel hulpeloos en alleen zijn, aan hem had ik altijd eenige aanspraak, en ik wist bij ondervinding dat hij hulpvaardig was. Ik knikte hem vriendelijk toe en hij beantwoordde dien groet zeer eerbiedig.

Ik zocht een koel plekje op om mijn boterham te eten, die ik uit het 'rest-house' had meêgebracht. Geen wonder dat alles mij uitstekend smaakte, en dat ik de kippen wegjaagde die brutaal genoeg waren om op de bank te komen om van mijn brood te stelen. Toen alles op was, voelde ik dat ik nog niet genoeg had; wat zijn vier boterhammen met gelei voor een uitgehongerd mensch. Daarom nam ik mijn taschje in de hand en slenterde langs de Maleische woningen, om te zien of er niet nog het een en ander van mijn gading was. Ja! Er was gelukkig pisang te krijgen, wel slecht en nog niet rijp, en peperduur: drie pisangs voor één cent. Enfin, beter duur dan niet te koop. Ik zette mij in de Maleische warong neêr, en verorberde daar een heelen tros pisang, terwijl ik nog meer klappers liet openmaken om mij te verfrischen.

Eene Maleische vrouw met een kind op den rug en één in een slendang stond in den warong, en was bezig om 'pisang gorèng' (beignets van bananen) te bakken. Ik maakte een praatje met haar en vraagde speciaal naar de prijzen der levensmiddelen.

Alles scheen er vreeselijk duur, vanaf het karbouwenvleesch, dat eens in de week slechts te krijgen was, tot de kippen toe, die dertig cent en hooger per stuk kosten. Alles was duurder dan bij ons in Deli, ik was er verbaasd over. Visch was er natuurlijk heelemaal niet te krijgen, en de eieren waren er ook peperduur. Ik zag er juist een Maleier eten, die van de waronghoudster een bordje vuil uitziende rijst kreeg met een gezouten ei en wat dunne kerrie, en

daarvoor moest hij acht cent betalen. Op Java zou dat nog niet eens de helft gekost hebben.

Ik betaalde mijne vruchten en nam nog wat van de gebakken pisang om onderweg op te eten, die ik eerst in een blad en toen in paviljottenpapier,¹²⁸ dat ik toevallig in mijn taschje vond, inpakte. Ik wist dat ik tot des avonds laat niets te eten zou krijgen.

Voor het diligencekantoor trok een plakkaat mijne aandacht.

Wat daar stond, deed mij hevige schrikken. Het was een kennisgeving, tevens waarschuwing, voor reizigers, geteekend door den magistraat van Kwala Kangsar.

Men werd gewaarschuwd, dat in geval men op reis ging met geld of geldswaarde, dit aan den 'magistrate' te melden, en eene 'escorte' aan te vragen voor bescherming.

Dat zag er zeer geleerd uit. Het was dus toch waar dat er zich kwaad volk in de bosschen ophield, en zulk eene reis was wanneer men geld bij zich had, niet zonder gevaar. Ik perste mijne beide handen op mijn corsage, want daar waren immers, heel geheimzinnig, mijne bankbiljetten verborgen, ter waarde van een driehonderd dollars.

Het pak was er nog, ik voelde de dikte ervan, dicht bij den vierden knoop mijner sportblouse. Onwillekeurig steunde en zuchtte ik diep, terwijl ik de handen op mijn borst preste, zoo erg dat ik de knarsende stem van den hadji hoorde. 'Njonja sakit apa?' (Wat voor ziekte heeft mevrouw?) Als echte Javaan sprak hij mij in plaats van met 'ma'am' met 'njonja' aan, en dat vond ik veel aardiger; het deed me onwillekeurig denken aan Java's blauwe bergen.

'O hadji!' antwoordde ik, 'sakit dada!' (ik heb pijn op mijn borst).

'Ik heb hier zoo'n benauwd, zwaar gevoel!' Het was waar dat die dollars 't mij benauwd maakten en dat hunne aanwezigheid mij zwaar bedrukte. Mijn God, als ik eens bestolen werd, dan was mijn leed immers niet te overzien, dan stond ik daar beroofd, berooid in een wild, vreemd land, en tot wie moest ik mij dan wenden? Misschien zou ik niet eens meer geld genoeg hebben om een telegram naar Jan te sturen.

Neen, het was raadzaam om zeer voorzichtig te zijn en een oog in 't zeil te houden.

Weg bij Kuala Kubu, circa 1910.

Op weg naar Ipôh

Eindelijk was het tijd om te vertrekken, en tot mijn groot plezier waren er zooveel passagiers dat er twee omnibussen loopen moesten. Het was gloeiend warm, de zon stak zoo vreeselijk dat ik half flauw met mijn hoofd achterover leunde, en de hadji, die zich aan mij had voorgesteld als hadji Mohammed Effendi, voorspelde regen. Hij meende dat wij tegen den avond wel een zware bui zouden krijgen, welk vooruitzicht mij niets toelachte.

Hossend, hortend en stootend vloog de omnibus weêr over den weg. De koetsier was nu een zeer jeugdige Kling van ongeveer achttien jaren, die de arme beesten gelukkig niet zoo martelde. Hadji Mohammed redeneerde voortdurend met mij en met lodderige, soezerige blikken luisterde ik maar half en half naar hem. Hij vertelde mij dat hij een Semaranger was, geboren in Demak; zijne vrouw was eene dochter van een prijai (inlandsch hoofd); hij had acht kinderen, die verspreid waren, waaronder vijf dochters, die allen al getrouwd waren.

Nu woonde hij in Kelang, dat is Selangor, in de kampong Djawa. Daar had hij gronden gehuurd van het gouvernement, en hij had er koffie geplant. Hij betaalde slechts 75 dollarcenten per acre, en verkocht de koffie nog in de schil aan Chineezeezen, waarvoor hij een halven dollar per petroleumblik uitbetaald kreeg.

‘Of ik ook naar Selangor ging?’

Ik knikte even met mijn hoofd, nu met meer opmerkzaamheid naar hem luisterende, want deze man kwam van Selangor en kon mij zeker wel eenige inlichtingen geven omtrent dit vreemde land.

‘Jazeker ga ik naar Selangor!’ antwoordde ik, ‘mijn plan is om van Telok Anson per boot naar Kelang te gaan, vandaar naar Kwala Lumpor, en verder naar de Negri Sembilan, Malakka, Singapore en Djohore. Hij zette groote oogen op, en vraagde mij natuurlijk welk doel ik daarbij had.

Nu, de waarheid kon ik hem moeielijk vertellen; wat wist zulk een getulbande broeder van wetenschap en kunst, hoe kon hij ooit begrijpen welk vuur er in mij brandde om alles te onderzoeken, mijn dorst naar het nieuwe, het vreemde en onbereikbare? Wat wist hij van boeken schrijven? Voor hem bestond slechts één boek, en dat was de koran.

Ik antwoordde hem dus door te zeggen dat ik gronden zocht om koffie te planten.

Nu werd hij zeer welbespraakt. Als ik mooie gronden hebben wilde, dan moest ik die in Selangor zoeken, daar waren nog maagdelijke gronden

genoeg, en de oogst van de koffie was er grootsch, prachtig! Ik moest naar Kelang gaan, en wel naar de kampong Djawa, ik moest zijne vrouw gaan opzoeken en een paar dagen bij haar blijven logeeren, en daar kon ik dan tegelijkertijd de gronden van Selangor zien. Hij zou mij een brief meêgeven voor zijn vrouw, en tevens een introductie voor den sultan van Selangor dien hij, Mohammed Effendi, zeer goed kende.

Ik vond het alleraardigst en hoogst grappig. Zoo moest ik dus in een wildvreemd land, en wel in een omnibus, kennismaken met een landgenoot, die hartelijk en gastvrij genoeg was om zijn have en goed voor mij beschikbaar te stellen. Het trof mij werkelijk. 'Mijn vrouw is eene echte Javaansche,' vervolgde hij, 'en als u weêr eens lekker op z'n Javaansch wil eten, dan kan mijn vrouw dat doen. Heerlijke 'sajoer', en 'sambelan'.¹²⁹

'Houd op hadji!' zeide ik, 'ik begin er al van te watertanden, ik heb in geen maand lekker gegeten, want die Maleische en Chineesche poespas bevalt me niet!'

'Juist daarom moet u een paar dagen bij mijn vrouw gaan logeeren, en dan gaat u op een goeden dag eens naar den sultan. Tweemaal in de week loopt er een bootje naar de plaats waar Z.H. woont.'

'Woont die dan niet in Kwala Lumpor?' vraagde ik.

'Wel neen!' antwoordde hij, 'die woont in Langet, zoowat drie uren stoomen met een kleine launch.¹³⁰ De sultan van Selangor is al oud, zoowat zeventig jaren oud, gebogen en grijs.'

'Zoo!' zeide ik, 'dan komt hij zeker niet veel in aanraking met de Europeanen!'

'O neen!' was het antwoord, 'hij is niet zooals de sultan van Perak, die met alles meêdoet. Sultan Abdullah van Selangor leeft zeer stil en eenzaam.'

Intusschen waren wij tamelijk gevorderd en kwamen bij een groote kampong aan.

Hier verwisselden wij van ossen, en ik zag ook eene Maleische school. Het was een klein gebouw, op palen gebouwd, en op een bord stond met groote letters: 'Malay school'. Ik gaf mijne verbazing te kennen, en toen vertelde Mohammed Effendi dat er overal van die scholen zijn; daar waar maar een kampong is, zijn ook scholen te vinden, niet alleen Maleische, maar ook Klingsche en Chineesche.

De hitte werd hoe langer hoe drukkender en ik verlangde nu zelf naar een bui, want mijn hoofd was zoo zwaar, en ik verlangde er hard naar om een dutje te doen, maar in die benauwde kar was er geen denken aan.

De reis duurde oneindig lang, alles en alles hadden wij 33 mijlen te rijden, wat geen kleinigheid was; de reis van Taiping had mij al zoo verveeld en deze was nu nog vier mijlen langer.

Wij kwamen voorbij eenige koffieondernemingen en zagen daar verscheidene koelies aan 't werk in de bakken.¹³¹ Daarop kwamen wij door uitgestrekte koffie- en pepertuinen. Met mijn garnalenverstand bekeek ik de koffieboompjes, maar volgens mijne opinie kon ik niet vinden dat het schitterend was; er waren bijna geen vruchten meer aan de boomen. Mogelijk is het dat zij al afgeplukt waren. Misschien bega ik een groote domheid door zooiets te zeggen; enfin, dat moet men mij maar niet kwalijk nemen, want wat heeft eene weliswaar goede huisvrouw als Sientje Klobben nu voor verstand van koffieplanten en koffieboomen.

Ik kan wel zeer goed koffie zetten, zelfs extract maken dat zij zoo dik is als olie; ik kan ze ook heel goed drinken, maar voor den rest – wat Liberia en Mokka aangaat, heeft Sientje wel eens de klok hooren luiden, maar weet niet waar de klepel hangt.

Nu kwamen wij voorbij de aanleg der nieuwe spoorbaan, en dus nog op zoowat achttien mijlen van Ipòh.

Er was een menigte werkvolk aan 't werk, meest allemaal Klingaleezen, die daar zooals hunne gewoonte is, rondliepen bijna zooals ons Lieve Heer ze geschapen heeft. De voorspelling van den hadji zou intusschen uitkomen. Het was koeler geworden, er waaide nu een frissche bries, en de lucht was vol donkere wolken; het zou zeker geen half uur meer duren of de bui zou losbreken, om mensch en dieren te verfrisschen.

De nabijheid van de nieuwe spoorbaan deed mijn angst voor aanranding veel verminderen, hoewel ik toch niet bijzonder veel vertrouwen stelde in mijne medepassagiers, waarbij ware boeventronies waren.

Eindelijk brak het onweder los, het werd pikdonker, en weldra kliefde de eerste bliksemstraal de lucht, gevolgd door een vreeselijk, knetterend geluid.

Slag op slag volgde er toen, en toen begon het met stroomen te regenen, en zoo vreeselijk te waaien dat ik een oogenblik bang was dat onze omnibus omver zou waaien.

Lieve hemel! Wat een ontzettend weêr, wat waren die elementen aan den gang; hooren en zien vergingen mij bijna, en ik wikkelde mij steviger in mijn mantel. Nu, ik had mijn zin gekregen; het was niet alleen koel geworden, maar zelfs koud en guur. En wij waren nu pas bij Chemor, het eindstation van den nieuwen aanleg, ongeveer elf mijlen van Ipòh verwijderd.

Ik was natuurlijk niet tevreden, want toen de regen een uur lang had aangehouden, verlangde ik dat het maar weêr zou uitscheiden, want alle zeiltjes waren neêrgelaten en er was me een lucht in die omnibus van alles door elkander: Chineesche, Klingsche, Maleische, Javaansche odeurtjes, minder welriekend natuurlijk, wat eenigszins getemperd werd door mijn Europeesch odeur, dat wil zeggen de Boldoot-eau de cologne¹³² op mijn zakdoek, die ik in een fleschje in mijn tasch had gedaan.

Maar jawel, er was geen kwestie van. In Ipôh aangekomen, het welk een tamelijk groote stad bleek te zijn, regende het nog baksteen, en ik was weêr even ellendig, eenzaam en hulpeloos, als op dien eenen avond bij mijne aankomst in Kwala Kangsar.

Hier waren echter 'rickshaws' te krijgen en ik riep er dadelijk twee aan, een voor de bagage en een voor mij.

"Resthouse" ja? Roemah makan? Ja?' zeide ik aan mijn gestaarten vriend. 'Ho! ho! ho! ho! ja! ja! ja!'

En vooruit gingen we, onder het plassen van den regen, onder 't gebulder van den storm.

Lieve hemel! dacht ik, wat ligt dit 'resthouse' ontzettend ver, want de 'rickshaws' hadden al zeker een kwartier gereden en waren nog maar niet aangekomen. Wat kon ik doen. ik wist zelf weg noch steg en liet mijn Chinees dus stilletjes doorrijden, hem alleen van tijd tot tijd vragende: 'Roema makan?', en steeds ten antwoord krijgende: 'Ho! ho! ho! ja! ja! ja!'

Wij gingen daarop een lange brug over, en kwamen buiten, waar ik in de verte eenige lichten zag. Gelukkig regende het niet zoo hard meer, en ik zat vrij droog achter het zeiltje. Ik verlangde echter erg naar rust.

Eindelijk reden wij een erf binnen dat bij een lief verlicht huisje behoorde, waar ik eene dame en een paar heeren op de voorgalerij zag staan. Dit kwam mij vreemd voor. Het was onmogelijk dat dit het 'resthouse' was, want in de eerste plaats zag alles er heel anders uit, en in de tweede plaats vond ik het vreemd er eene dame te vinden.

Toch stapte ik uit en vragde of ik hier terecht was. De dame, eene lieve verschijning in 't zwart gekleed, kwam dadelijk aan de trap en vragde mij wat ik verlangde. Ik herhaalde mijne vraag en ik hoorde haar lachen, een bewijs dat ik hier verkeerd was.

'O! Het "resthouse" is aan het andere einde der stad,' zeide zij, 'dicht bij het station. Wacht, ik zal even den kok laten roepen, die kan den "rickshawman" daar zeggen waar hij zijn moet.'

Het vriendelijke persoontje voegde de daad bij 't woord, en weldra kwam er een Chinees ten voorschijn die mijn koelie uitduidde waar hij moest zijn.

Ik was werkelijk doodverlegen dat ik deze vreemde mensen zoo veel last veroorzaakte. Gelukkig was ik niet uitgestapt, maar zat ik nog altijd in de 'rickshaw'. Eindelijk begreep de koelie waar hij moest zijn, en ik dankte de dame recht hartelijk voor hare hulp.

Inwendig kookte ik van gramschap dat ik zoo van Pontius naar Pilatus werd gestuurd.¹³³ Buitendien verlangde ik zoo naar rust; niets scheen mij meer welkom dan een zacht bed en wat warme thee. Van vermoeidheid had ik hoegenaamd geen eetlust.

Wij gingen denzelfden weg weêr terug, dezelfde lange brug over, en toen naar het station, waar mijn koelie eindelijk een erf binnenreed, en waar het stikdonker was.

Gebroken naar lichaam gelukkig alleen, mijne ziel was tamelijk monter en frisch, ging ik binnen, en riep den 'boy'. Ik moest tamelijk lang wachten, want het was al half negen, en alles scheen in diepe rust te zijn. Eindelijk kwam er eenig leven in de brouwerij. Een slaperige Chinees kwam ten voorschijn en wreef zijne oogen uit; hij had een lantaarn in de hand, die een flauw schijnsel van zich afwierp.

'Boy, geef mij direct een kamer,' zeide ik, terwijl ik de twee Chineezers betaalde, die wonder boven wonder niets geene aanmerkingen maakten, zooals dat gewoonlijk wel het geval is, want hoe meer men ze betaalt, hoe brutaler en indringender ze worden, en een vreemde denken ze gemakkelijk het vel over den ooren te kunnen trekken, hoewel mijn vel tamelijk vast zit.

'Boy!' herhaalde ik, 'spoedig een kamer. Ik val haast om van vermoeidheid, en heb je ook nog een kop warme thee voor me?'

Ik kreeg een kamer in den uitersten hoek van den rechtervleugel, en toen ik goed en wel geïnstalleerd was, en de 'boy' mijn bed had opgemaakt, vertelde hij mij dat ik maar alles heel goed sluiten moest, want dat men al twee nachten geprobeerd had om in te breken.

'Hier in 't "resthouse"?' vraagde ik.

'Jawel, in 't "resthouse".'

Zie zoo, dat was een fijne troost. Dus ik had nog geen rust. Hier dacht ik veilig en zeker te zijn, en nu vertelde men mij dit. Ik had echter genoeg tegenwoordigheid van geest om een leugentje te verzinnen. 'Goed,' zei ik, 'laat ze maar komen, bij mij valt niets te stelen, geld heb ik niet, en buitendien heb ik een zwaar geladen revolver in mijn koffer.'

Toen de Chinees weg was, nam ik echter de noodige voorzorgsmaatregelen. Alle deuren en ramen keek ik na, of er niets aan de sloten mankeerde. Ik zette een tafel tegen eene deur en een stoel tegen eene andere, legde mij gekleed op het bed, mijn geld vastbindende in een gordel om het lijf. Ik moet eerlijk bekennen dat ik tamelijk angst had. Ik was immers moederziel alleen in dit huis, alleen in een vreemde stad en omgeving.

Lang duurde dat echter niet, want ik was zoo vermoeid dat ik weldra in slaap viel, en niet eerder wakker werd dan voordat de zon hoog aan den hemel stond en ik zag dat het al zeven uur was. Gelukkig was er niet ingebroken! Alles was nog zooals ik het den vorigen avond had neêrgezet.

Mijn eerste werk was een frisch bad te nemen, en toen ik in de kamer terugkwam, stond mijn ontbijt op tafel. Thee, brood en gelei, plus ham and eggs!! Geen wonder dat dit mij smaakte en ik eene tweede portie bestelde; ik had den vorigen dag immers niets genuttigd.

HOOFDSTUK 3

Verblijf in Ipôh

Mijn eerste reis was naar den ‘toengkoe’, voor wie ik den brief van den sultan had, en die mij een olifant bezorgen moest. Natuurlijk kreeg ik weder een aartsdommen koelie die niet wist waar hij mij brengen moest. Wij reden door de stad en ik moet bekennen dat Ipôh een alleraardigst plaatsje is, zeer vlak, met een krans van bergen eromheen, en een berg in het zuiden, die de vorm heeft van een vulkaan, hoewel men mij verzekerde dat het geen is. Wij reden wel een halfuur rond en vraagden overal en aan iedereen waar ‘dato Moeda Wahab’, zoo was de naam van dien inlandschen Groote, wel woonde, doch men zond ons van ’t kastje naar de muur, en geen ‘toengkoe’ daagde voor mij op.

Eindelijk kwamen wij aan een mooi groot huis in een fraaien tuin gelegen, en mijn koelie vertelde mij dat hier de ‘toengkoe’ woonde. Ik twijfelde eraan, en mijn twijfel bleek zeer gegrond te zijn, want een inlander, aan wie ik vraagde wiens huis dit was, zeide: ‘van den resident.’

Ik geneerde mij dat ik weêr een andermans erf was binnengekomen, maar gelukkig wist de inlander waar ik zijn moest, en hij duidde het den Chinees uit, voor wie een licht scheen op te gaan, want hij zeide nu dat hij ’t wist. Werkelijk reden we vijf minuten later een ruim groot erf binnen, waar een paleis van een woning in aanbouw was. Doch aldaar aangekomen, wist niemand iets van een Maleischen Groote, totdat er een Maleier ten voorschijn kwam, die ons een onooglijk atappen huis met stijlen zoo dik als luciferstokjes aanwees, en mij vertelde dat de ‘toengkoe’ daar woonde. Natuurlijk reed ik er direct heen en klom de trap op, terwijl ik aan een paar kinderen vraagde of de ‘dato’ thuis was. Dadelijk daarop gluurde een bekoorlijk vrouwenkopje door de ‘keree’¹ en vraagde met haar Maleische accent wat ik verlangde.

‘Ik heb een brief van sultan Idris voor den “dato”’, antwoordde ik.

Dadelijk kwam het mooie kopje heelemaal ten voorschijn, en nu zag ik dat dit aan een aardig knap Maleisch vrouwtje toebehoorde, dat buiten kwam,

gevolgd door een andere mooie vrouw, welke werkelijk zoo blank van kleur was als eene pur sang 'tótók'² of Europeesche, en wier lange, golvende haren tot op hare enkels vielen. Ik werd hoe langer hoe meer overtuigd dat dit Maleische vrouwenras werkelijk eenig is in haar soort, want deze beiden waren weder aanbiddelijk schoon. Daarbij was de oudste zeer spraakzaam, brouwende en pratende met dat eigenaardige accent dat hun eigen is, en dat zoo lief klinkt, vooral als het uit zulken bevalligen vrouwenmond komt. Duizenden vragen werden mij gedaan. Waar of mijn man was? Of ik wel een man had? Ja? En waarom ik dan zoo alleen reisde en mijn man in den steek liet? Of ik kinderen had?

En toen ik haar vertelde dat ik wel degelijk een man had, die mij volle permissie had gegeven om te reizen, toen sloeg het lieve, aardige vrouwtje de handen in elkander en stamelde: 'Ach! Ach! Wat zijn die vrouwen van de blanken toch gelukkig, zij kunnen alles doen wat zij willen, en wij arme Maleische vrouwen zijn de slavinnen van onze mannen, en mogen ons niet eens aan anderen vertoonen!'

Ik moest bekennen dat zij gelijk had, hoewel ik niets zeide, en nadacht dat er onder de Europeesche vrouwen wel eens nog grooter slavinnen gevonden worden, die zich hebben te bukken onder de kuren van hun huistiran.

De Maleische vrouw staat in dat opzicht verre bij de Javaansche ten achter; vrijheid hebben ze niet, en wanneer zij met iemand gehuwd zijn die een eenigszins hoogen rang bekleedt, dan worden zij bewaakt, en kunnen ze niets doen dat tegen den Maleischen 'adat' is.

'En gaat mevrouw zoo heel alleen overal naartoe? Is u niet bang? Er is overal slecht volk, veel weggelooopen Chineezen uit de tinmijnen! O! Ik zou dat niet durven,' vervolgde zij, en huiverde onwillekeurig.

Juist kwam er een man de trap op, en als de wind zoo vlug waren de twee vrouwtjes achter de 'keree' verdwenen, hoewel de oudste toch even gluren ging wie of die manlijke persoon wel was.

Natuurlijk ging ik ook mee naar binnen, in afwachting van den 'dato', die nog steeds niet gekomen was.

Wij zetten ons op de bank neder, terwijl de blanke vrouw hare kebaya uittrok om haar prachtig haar uit te kammen, en ik nu haar poezele armen kon bewonderen.

'Is dat ook eene vrouw van den "dato";' vraagde ik aan mijn nieuwe kennisje.

'Ja,' zeide zij, 'dat is de tweede vrouw, daar is de derde en ik ben zijne eerste vrouw!'

‘En ben je niet jaloersch?’ vroegde ik, ‘de Europeanen hebben maar ééne vrouw, en daarbij moet het ook blijven. Als mijn man brandie was om er nog meer bij te nemen, dan zou ik uit mijn vel springen of weglopen. Mijn meeneer zou niet brandie moeten zijn om dat te doen.’

Zij haalde de schouders op.

‘Wat kan ik eraan doen?’ zeide zij, ‘het is immers het gebruik van den islam.’

‘En ben je werkelijk niet jaloersch?’ vroegde ik nog eens, terwijl ik met mijne oogen de bewegingen volgde van de koninklijke vrouw, die haar slank lichaam nu in een roze, kripzijden kebaya hulde, en die met gouden spelden op de borst vaststak.

‘Jaloersch?’ zeide de eerste vrouw schamper, en ik zag hoe zij een blik vol haat op de andere wierp, een blik die waarlijk niets vriendschappelijks had. ‘Jaloersch??’

Met deernis keek ik haar aan en dacht er het mijne van.

Arm schaaft! dacht ik, hoewel onbeschaafd, heeft zij toch ook dezelfde gevoelens die wij hebben, dezelfde hartstochten, voor haar nog moeilijker te bedwingen dan voor ons, omdat het hun nooit geleerd werd om ze te bedwingen en meester te worden over zichzelf.

Ik leidde hare gedachten af. Het speet mij eigenlijk dat ik zulke vragen gedaan had, hoewel het interessant was. Dat was waar!!

‘Zou de “dato” wel een olifant voor mij hebben?’ vroegde ik daarop.

‘O zeker! De “dato” had er wel vijftig, weliswaar ook allemaal in het bosch, maar dat kwam er niets op aan, er moest maar dadelijk een gehaald worden.’

Waarom de Maleiers er toch zooveel olifanten op nahielden? vroegde ik verder.

‘Wij gebruiken die voor lastdieren, en om te reizen!’ antwoordde het aardige vrouwtje. ‘Nu hebben wij ze natuurlijk niet meer zoo zeer noodig, omdat het gouvernement een spoor heeft aangelegd, maar vroeger werd alles met olifanten getransporteerd, en wij reizen er ook meê naar de binnenlanden.’

Ik had gehoord dat deze ‘dato’ schatrijk is. Een kudde olifanten vertegenwoordigt trouwens al een heel kapitaal. Nu was deze ‘rijksgroute’ zelfs bezig om een mooi groot huis te bouwen. Men presenteerde daarop confituren en stroop, en nu kwam de tweede vrouw ook bij ons zitten. Hoewel veel mooier, was zij lang niet zoo aardig en spraakzaam als de andere.

Eindelijk kwam de heer des huizes, en hij ging regelrecht naar binnen. Hij werd aan mij voorgesteld; het was een afschuwelijke, leelijke Maleier, met

een embonpoint³ waar een bierbrouwer zich niet voor behoefde te schamen. Voor 't overige zag hij eruit als een echte koelie, en hij was tegenover mij met zijne houding erg verlegen. Ik vond niets aristokratisch aan hem, en had medelijden met de arme vrouwtjes, die voor zo'n man hun heele leven opgesloten moesten blijven, terwijl zij een beter lot hadden verdiend.

Ik gaf hem nu de missive van den sultan, maar toen hij een blik op het adres geslagen had, verklaarde hij dat deze brief niet aan hem was geadresseerd, maar wel aan een anderen 'dato', die heelemaal buiten de stad woonde.

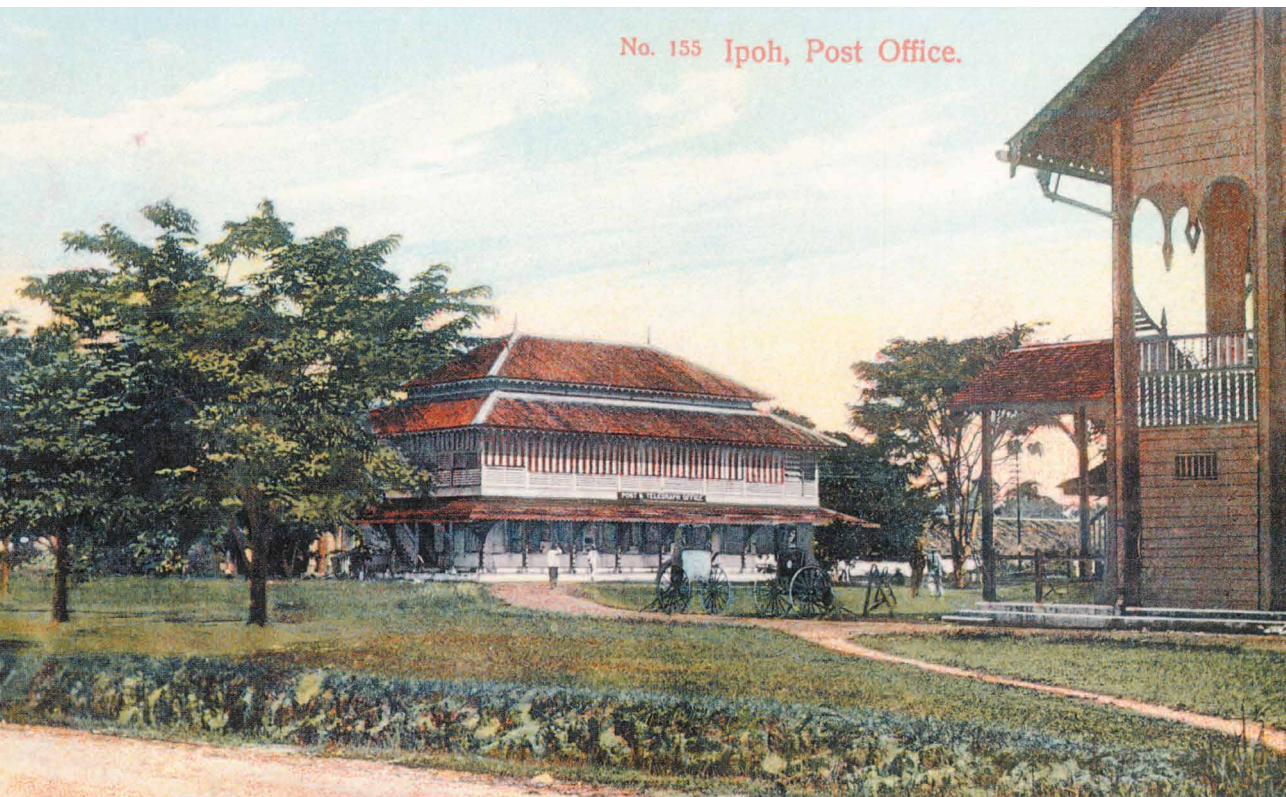
Ik was zeer teleurgesteld. Het was al zoo laat, en nu had ik voor niets mijn tijd zitten verpraten en de stad doorgerost en gereden.

Zoo spoedig mogelijk nam ik een haastig afscheid van den 'dato' en zijne vrouwen, en deze was beleefd genoeg om mij een mannetje mede te geven, die mij den weg had te wijzen naar het huis van den 'dato Moeda Wahab'.

Eerst liet ik mij echter naar het postkantoor rijden, want ik wilde nog postzegels wegzenden. Jan had er mij weder herhaaldelijk naar gevraagd.

Het postkantoor te Ipôh is een magnifique, grootsch gebouw, echt Engelsch grandioos en solide. Overal ziet men aldaar donkergekleurde beambten, dat

Het postkantoor te Ipôh.

wil zeggen donkerkleurig, niet olijfkleurig of geel, maar bij 't zwarte af, en later hoorde ik dat dit allemaal Ceyloneezen zijn, die de Engelsche taal vloeiend spreken.

Ik nam soorten van postzegels en beplakte er mijne brieven meê, toen nog niet wetend welk eene groote domheid ik beging, want die postzegels van de Native States zijn lokaal, en alleen geldig tot Penang of Singapore, zoodat mijne brieven niet gestempeld werden en Jan er later bij ontvangst zooveel voor betalen moest. Er moest een postzegel van acht centen bij met de koninginnekop erop. Een 'revenu'.⁴

Dit koopje snapte ik⁵ tweemaal, en zoo'n akelige, domme, zwarte beambte maakte er mij niet eens opmerkzaam op, hoewel hij toch duidelijk op het adres zag dat mijn brief naar Sumatra moest, en ik hem dat nog zelfs tweemaal zeide.

Zulke vlegels! Ik zelf was trouwens de grootste vlegel, want ik had dat moeten weten. Ik zag Jan al brommen wanneer hij betalen moest, en ik zag Mormel, wat de Duitscher zegt, 'grinsen'⁶ en op zijn pruikjen krabbelen.

Hoe het ook zij, te Ipôh was ik er nog doodonschuldig aan, en ik verzond mijne brieven met alle mogelijke postzegels van één, twee, drie, enzovoorts cent beplakt.

Toen gingen we verder naar de villa van den anderen 'dato', den echten. Nu, het was eene koninklijke villa, dat moet ik zeggen, en tot zijn eer moet erbij vermeld worden dat hij er zelf woonde. Een hooge trap leidde naar boven, dat zag ik al in de verte, en hoe popelde mij het hart van plezier en blijde verwachting toen ik een kolossalen olifant in den tuin zag heen en weêr marcheeren met zijn 'kornak'⁷ boven op zijn rug. Heerlijk! Ik kon er dus dadelijk gebruik van maken en behoefde niet te wachten totdat men zulk een beest uit het bosch liet halen.

Ik liet mij tot voor de trap rijden, en toen ging ik naar boven, waar verscheidene mannen bij elkander zaten. Ik vraagde of de 'dato' thuis was? Neen, helaas niet! Maar zijne ma'am was er wel, en zij meldden mij bij haar aan. Ik ging naar binnen in een soort gang, waar aan weêrszijden houten banken stonden, met een heel regiment waterkaraffen, zeker wel vijftig stuks. Lieve hemel! dacht ik, wat moeten deze menschen dorstige kelen hebben.

Op een mat zat de vrouw van den 'dato', die bij mijn binnenkomen dadelijk opstond. Zij was niet jeugdig meer, hoewel zij er nog frisch en knap uitzag.

Ik vertelde haar nu het doel mijner komst, en dadelijk liet zij mijn brief bij den 'kranie' brengen, die hem lezen moest.

EMAYVILL
新設供水站

ED WATER CO.

Station Road te Ipôh, circa 1910.

‘Wij kunnen u pas morgen een olifant bezorgen,’ zeide de Maleische vrouw, ‘want wij moeten er nog een uit het bosch laten halen.’

‘En ik heb er een op ’t erf zien rondloopen,’ zeide ik.

‘O! Maar die is gevaarlijk,’ was het weinig opwekkende antwoord, ‘mevrouw zal misschien niet “branie” zijn om daarop te rijden.’

Neen! Daar haar had zij gelijk in. Wat zou Jan wel zeggen als ik op zulk een gevaarlijk beest ging zitten? Zoo roekeloos mocht ik mijn dierbaar leven toch niet wagen.

‘Wij hebben heel tamme,’ vervolgde de vrouw van den ‘dato’, ‘op die kunt u gerust gaan zitten, u zult er nooit een ongeluk meê krijgen.’

Ik vond dat zij gelijk had, en zeide haar dat ik maar tot den volgenden morgen wachten zou. Toen schoot mij eene nieuwe gedachte te binnen, namelijk hoe aardig het zijn zou, wanneer ik mij eens op dien olifant liet photographeeren. Ik besloot naar den photograaf te gaan om te vragen hoeveel hij daarvoor rekende. Ipôh is namelijk een photograaf rijk. Door de straten rijdende, had ik het atelier gezien, in een Chineesche ‘kedeih’, waar soorten van photographieën als reclame buiten in zwarte lijsten hingen. Ik kon dan op dezen wilden olifant gaan zitten, alleen voor de opname, en de andere kon dienen om er wat meê rond te rijden.

Ik vertelde mijne plannen aan de vrouw des huizes en ze raadde mij daarop aan om er even heen te gaan, doch tevens raadde zij mij uitdrukkelijk af om met den olifant door de stad te rijden, want het beest was vreeselijk bang voor alle mogelijke wagens en ‘rickshaws’, en wanneer het maar iets van dien aard zag, dan begon het te vluchten en te rennen, en noch zoete woorden, noch slaag van zijn kornak, waren meer in staat om hem tot rede te brengen.

De kornak bevestigde hare bewering. Ik had dit dus aan te nemen en erin te berusten.

Ik stapte weder in mijne ‘rickshaw’ en liet mij naar de stad en naar den photograaf rijden. Deze woonde eene verdieping hoog, en ik was genoodzaakt om eene steile trap op te gaan. Hij sprak geen woord Maleisch en zeer slecht Engelsch, zoodat wij een tolk noodig hadden. Ik vraagde hem nu hoeveel hij rekende om zijn toestel naar het huis van den ‘dato’ te brengen en mij daar te photographeeren. De prijs viel niet meê: hij verlangde vijf dollars voor drie photographieën. Enfin, dat was het minste, het ergste was dat hij ze binnen drie dagen niet klaar kon maken, en langer kon ik niet in Ipôh blijven. Mijn plan was om er nog hoogstens één dag bij aan te knopen, maar meer ook zeker niet.

Ik moest dat plan dus opgeven. Het speet me wel, want ik vond dat het een aardige verrassing voor Jan zou geweest zijn.

Wat zou hij gelachen hebben wanneer hij mij zoo boven op een olifant zag troonen, net zooals Cleopatra⁸ en de Koningin van Scheba in den ouden tijd, met een grooten waaier in de hand en mijne onderdanen achter mij!

Daar kon nu niets van komen. Ik had mij weder ijdele illusiën gemaakt, en keerde onverrichterzake terug.

Bij den 'dato' teruggekomen, zag ik dat de olifant met zijn kornak aan de trap stond, en dat de vrouw van den 'dato' plus nog eenige andere vrouwen zich reisvaardig hadden gemaakt, en hem hoogst waarschijnlijk bestijgen wilden.

Dit verwonderde mij, want als zij branie waren om het beest te gebruiken, dan was ik dat ook wel!

Mijn gastvrouw noodigde mij vriendelijk uit om boven te komen en vraagde mij of ik geslaagd was. Daarop liet zij mij het huis zien, en bracht mij naar alle vertrekken, door een groote menigte vrouwen en kinderen gevolgd. Het was een prachtig ingericht huis. In de voorgalerij zag alles er smaakvol en Europeesch uit. Keurige meubels waren er netjes gearrangeerd. Hier en daar zag men vazen met bouquets, fraaie schilderijen en snuisterijen. Zachte tapijten lagen op den vloer, en prachtige, kristallen kroonlampen hingen aan de zoldering. Ik was werkelijk verbaasd om hier zooveel Europeesche pracht en weelde te vinden. De vrouw des huizes vertelde mij dat de Europeesche ingezetenen haar vaak een bezoek kwamen brengen, en dat de 'dato' van tijd tot tijd zelfs een feest gaf.

De slaapvertrekken waren echt inlandsch, maar keurig en zindelijk. Vooral het bed was een pronkstuk. Het was een meubel van gedraaid en uitgesneden hout, en zeker wel tweemaal zoo groot als het grootste soort ledikanten. Daarop lag een vuurroode matras met goud bewerkt, zooals ik die gezien had bij den sultan van Perak. Een menigte kussens was daar als een toren opgestapeld in twee rijen, alle van satijn, in bonte kleuren, en de randen met goud bewerkt en geborduurd. Aan het voeteneinde lagen de rolkussens, die eruitzagen als de kussens. Het bed was zoo verbazend groot dat zes personen heel gemakkelijk naast elkander liggen konden.

Buitendien was het zoo hoog dat de bank die ervoor stond werkelijk wel noodig was. Het mooiste van alles was het gordijn. Om het heele ledikant hing een gordijn van lichtgroene zijde met een rand van goud. Voor waren nog twee klamboes van gele zijde, versierd met bloemen, kwasten en bonte

franje aangebracht. De rand was ook met goud bewerkt. Een en ander werd opgenomen met haken van mooi gedreven goud. Het was alles bont, opzichtig bont, maar het zag er zoo keurig zindelijk uit, alles was nog zoo frisch en nieuw dat het iemands oog aangenaam aandeed.

Het verdere ameublement was ook inlandsch. Ik zag er kasten met kleine glazen ruitjes, en daarachter stapels met prachtige zijden en goud bewerkte sarongs, stapels van gewone dagelijksche kleedingstukken, bruin en rood geruit, baadjes en kebaya's, keurig opgevouwen en op elkander gestapeld. Op een tafel stonden stopflesschen met een eigenaardig soort bloem daarin, die ik nog nooit gezien had. Het leek veel op een gele 'kenanga',⁹ dit was echter een groote tros gele bloemen aan elkander, zoodat het onmogelijk een 'kenanga' zijn kon.

De vrouw van den 'dato' vertelde mij daarop dat deze bloemen alleen in Siam gevonden worden. Er scheen een zeker bijgeloof aan verbonden te zijn, omdat zij op deze wijze en zoo zorgvuldig werden bewaard. Toen zag mijn argus oog iets heel merkwaardigs, iets wat ik in het museum van Taiping ook gezien had. Een kapstok stond in een hoek der kamer, en daaraan hingen verscheidene eigenaardige hoofddeksels, van een roode kleur met goud bewerkt. Deze soort hoeden heeft echter geen bodem, het is gelijk een rouleau¹⁰ in elkaar gerold, met twee uiteinden die in elkander zijn gestrengeld. In Taiping hadden die dingen al mijne aandacht getrokken, temeer omdat er op het briefje stond: 'hoofddeksels voor Maleiers uit Kintah wanneer zij gaan trouwen'. Het behoorde dus tot het costuum van een bruidspaar.

Natuurlijk nam ik er eene van in mijn hand, en gaf op luidruchtige wijze mijne bewondering te kennen. De vrouw van den 'dato' vertelde mij daarop hetzelfde. Het behoorde tot het bruidscostuum van den Maleier, maar speciaal van den Maleier uit deze streek. In Selangor, de 'Negri Sembilan' of Malakka worden deze 'toppie's'¹¹ niet gedragen.

'Als ma'am er een hebben wil?' vroegde de Maleische vrouw, 'neemt u er maar gerust een meê!'

Of ik er een hebben wilde? Ik was er dolblij meê. Het was zoo interessant, al was het alleen maar voor het goudborduurzel, hetgeen de vrouw van den 'dato' zelf gewerkt had. Als ik thuiskwam, zou ik dat 'toppie' eens Jan op 't hoofd zetten, hoewel hij al een tamelijk oudbakken bruidegom is.

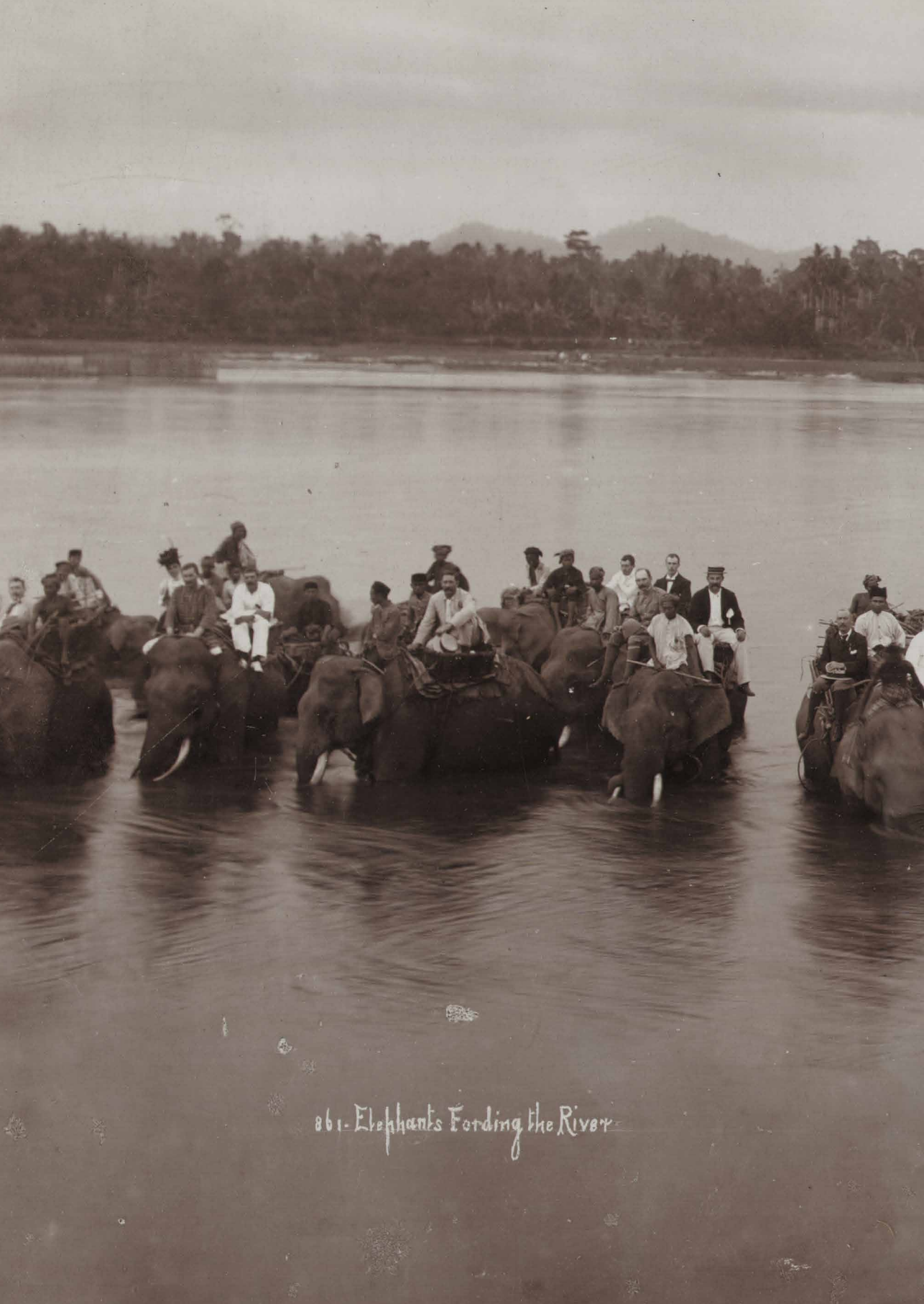
Ik zocht een van de mooiste uit, en dankte mijne gastvrouw van harte voor haar geschenk. Daarop gingen wij naar den olifant en zij vertelde mij dat zij van plan was om naar eene zieke vriendin te gaan, die haar had laten roepen.

Rit op een olifant

Met de grootste aandacht bekeek ik nu den Colossus, die werkelijk een monster was in zijn soort. Tand en had hij niet meer, de twee kiezen waardoor een olifant zoo beroemd is, waren uitgetrokken. Het merkwaardigste van alles was het zadel, hetwelk uit twee manden bestond, die links en rechts van zijn breeden rug neêrangingen, en die onder zijn buik met een breed leer waren vastgegespt. Deze manden waren tot boven aan met stroo gevuld, en moesten tot zitplaats van den reiziger dienen. Boven op zijn breeden kop, met de beenen over elkaar geslagen, een stokje met een ijzeren haak in de hand, plus nog een ander rottinkje, kalm in zijne waardigheid, zat de kornak, en bestuurde den kolos met dat haakje. Ook sprak hij van tijd tot tijd tegen hem, en het dier, daaraan gewoon, luisterde oplettend, en gehoorzaamde op den minsten wenk van zijn oppasser. Men had hem, zooals alle andere tamme kameraden, zeer jong gevangen en gedresseerd. Hoogstwaarschijnlijk had hij zijne bosschen al vergeten, en geen verlangen meer om daarin terug te keeren. Buitendien is een olifant in dat opzicht gelijk een mensch, tenminste gelijk vele menschen, die, nadat zij vele jaren onder de beschaafden geleefd hebben, niet meer terugverlangen naar hun verleden, hun boerenkampong en plebeïsche¹² bloedverwanten.

Mij bekwam een hevige lust om met de Maleische vrouwen meê te gaan. Als hun geen ongeluk overkwam, zou mij dat ook niet gebeuren. Waarvoor had ik dan angst. Ik vergat echter dat zij ervoor gekleed waren, dat het voor hen in sarong en kebaya gemakkelijker was om in zulk een mand te zitten, en wel met de beenen over elkander gekruist, maar ik, die stijf geregen was, en een japon aan had waaraan een hooge kraag die mij bijna deed stikken, plus mijn mantel, hoed en voile, mijne menigte onderkleêren, kousen en schoenen, en dan, last but not least, mijne oude ribben, stijve beenen en rheumatische knieën! Sientje! Sientje! Word je dan nooit wijzer, en zie je dan niet in dat dat niet deugt voor eene dame die hier en daar al een zilveren draad door het haar heeft, want helaas, dat is maar al te waar, en die zoo corpulent is dat zij met moeite zich bewegen kan, die verder al aan de grootmoedersvreugden denkt die ze eenmaal zal beleven, wanneer Nellie of Minnie mama zullen geworden zijn?

Neen! Aan dat alles dacht Klausine Klobben, die toch anders niet dom, en ook niet 'auf den Kopf gefallen ist', niet! Het vreemde, avontuurlijke trok haar machtig aan. Het leek op iets bovennatuurlijks, op een sprookje, het scheen

861. Elephants Forging the River

Een kudde olifanten met berijders in Perak, circa 1900.

onbereikbaar en onmogelijk, en het deed mij aan Baron von Münchhausen¹³ denken, en toch was het uitvoerbaar, en lag het in mijn bereik. Mijne hoogste illusie zou eindelijk verwezenlijkt worden.

Klausine! Cleopatra! Boven op een olifant! Cleopatra! Niet zoals men haar afbeeldt in de Duizend-en-één-nacht, met een goud geborduurden pantalon aan en parelen in het haar, neen, eene moderne Cleopatra, met een kapotje op, wijde mouwen en hoogen kraag.

O! Waarom kon er geen portret gemaakt worden om dat verheven schouwspel te vereeuwigen? Waarom waren Jan en Mormel niet ter plaatse om te zien hoe ik met een bevalligen zwaai in 't zadel zou stijgen, en wegduiken in de mand met de beenen in 't stroo, trotsch om mij heen ziende en met zekere minachting naar beneden kijkende op alles wat onder mij was?

Dat was de bittere druppel in den heerlijken zoeten drank. Er was niemand die getuige zou zijn van mijn triumpf, en zelfs was ik er zeker van dat geen sterveling in Deli mij gelooven zou wanneer ik hun vertelde hoe ik per olifant had gereisd, en hoe eenig, hoe grootsch zulk eene reis is. Ik zag al hoe die buurvrouw van ons, die 'tótók', haar schouders zou ophalen, quasi met belangstelling luisterende, maar met een spotachtigen trek om den mond. Dat zou ik echter niet verdragen, en als zij branie was om het te doen, zou ik haar troeven.¹⁴

Zoo waren mijne gedachten, toen ik bovenop de trap stond en het beest, dat rusteloos heen en weder schommelde, dan zijn linker en dan weer zijn rechterpoot optillende, terwijl hij onophoudelijk mines maakte om met zijn vervaarlijken slurf het een en ander te pakken, totdat men hem suikerriet gaf en hij dit ineens in zijn bek stak, terwijl zijne kolossale lappen van ooren steeds bezig waren om de ontelbare menigte vliegen die het hem lastig maakten, weg te jagen.

Ik maakte nu mines om op te stijgen, maar dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan.

'Breng dat beest hier dicht bij de trap,' zeide ik tegen den kornak, en deze zeide iets waarnaar ons olifantje luisterde, dat dicht bij de trap ging staan, zoodat de mand de balustrade raakte.

Nu maakte ik eene beweging met mijn rechterbeen, terwijl ik mijne kleêren bij elkander moest nemen, en stapte in de mand. Doch daarbij bleef het. Ik kon wel met dat rechterbeen manoeuvreeren, maar mijn linkervleugel kon ik onmogelijk laten volgen, omdat ik geen houvast had; de waarheid was dat ik aan de balustrade hangen bleef, en mij daaraan ontzet en krampachtig

vasthield. Opeens maakte mijn olifant eene geheimzinnige beweging, en spitte zijne ooren, zoo zegt men tenminste van een paard, of men dat van een olifant ook kan zeggen, weet ik niet. Ik vond dan dat hij de ooren spitste, want er was een 'rickshaw' het erf opgereden, en zooals ik al geschreven heb, was onze 'dikhuid' daar als de 'dood' bang voor.

'Houd hem! Houd hem!' gilde ik, 'o! Mijn been o! Mijn been!'

De kwestie was, dat mijn rechterbeen met de mand meëging, terwijl mijn linker op de trap staan bleef, en ik mij krampachtig met twee handen aan de leuning vasthield. Met recht was dit dus 'Pak de leuning'. Ik moet er op die manier hebben uitgezien als een 'hangende engel' of als een engel in de 'klem'.

De Maleische vrouwen gilden meê. De vrouw van den 'dato' was boos en schold den kornak uit, die toch werkelijk heelemaal geen schuld had. Het dier was zoo bevreesd dat het niet aan de bevelen van zijn meester wilde gehoorzamen, zoodat ik tamelijk lang in razenden angst in die onaangename positie bleef, en eerst toen de 'rickshaw' weg was, werd onze 'Colossus' kalmer. Dadelijk trok ik mijn been uit de mand, en ik bemerkte dat mijn kous aan iets scherps was blijven haken, en er een groote winkelhaak in gekomen was. Ik was door deze eerste poging zeer terneêrgeslagen en 'down'. Ik zag geen kans om op deze wijze in de mand te komen.

Maar de vrouw van den 'dato' wist er wel raad op. Zij sprak eenige woorden met den kornak, en toen hoorde ik dezen 'Keboer! Keboer!'¹⁵ zeggen, en zag ik hem het beest met den haak op den kop slaan, en zie! Tot mijne groote verbazing boog hij de knieën en ging op den grond liggen, zoo rustig en kalm, en zoo gehoorzaam mogelijk.

Ik naderde hem, en had een onbedwingbare lust om hem eens op den kop te krabbelen, maar zijne kleine, slimme oogen keken mij zoo wantrouwend aan dat de moed mij in de schoenen zonk. Neen mijn waarde vriend, dacht ik, wij zullen maar op een eerbiedigen afstand blijven.

Nu klom ik in de mand. Dit ging zeer gemakkelijk, en met beide beenen begroef ik de helft van mijn lichaam in het stroo. De Maleiers waren over deze nieuwe soort houding verwonderd, en begonnen te schateren van 't lachen. Daarin hadden zij wel gelijk, want het was ook werkelijk eene hoogst merkwaardige vertooning. Het deed mij denken aan een duuveltje dat uit een doosje springt, wanneer men de deksel openmaakt. Het meest leek ik echter op een legkip die op eieren zit te broeden. Daarbij gevoelde ik mij volstrekt niet op mijn gemak; ik moet een zeer benauwd gezicht hebben getrokken,

want eene der Maleiers was ondeugend en onbeschaamd genoeg om ‘Tok! Tok! Tok! Tok!’ te roepen, en later te kraaien als een haan.

Leelijkerd! dacht ik, was je maar een haan, ik zou je dadelijk den nek om-draaien en dan in de pan!! Doch dit bleef tot de vrome wenschen, want van een Maleier kan men geen haan maken.

‘Ma’am!’ zeide mijne gastvrouw, ‘het is beter dat u de beenen buiten hangt, dan zit u veel gemakkelijker!’

Ik volgde haar raad op, maar o! Lieve hemel! Wat was ik verlegen, welk eene pose, welk eene gegeneerdheid. Goddank! dat er niemand van mijne eigene natie bij was, geen heeren die mij konden uitlachen! Voor die Maleiers behoefde ik mij niet te geneeren, dat waren immers natuurmenschen, die daarop geen acht gaven.

O! Sientje! Sientje! Wat een jammerlijk mislukte Cleopatra ben je toch! Neen! Je deugt beter voor Kokkie Bitja¹⁶ dan voor Cleopatra hoor! Dat is meer dan zeker!!!

De olifant kreeg nu order om op te staan, natuurlijk, want hij kon niet altijd blijven liggen, maar Mon Dieu! Mon Dieu! Dat was veel erger dan ik mij dat had voorgesteld. Ik ging heelemaal scheef, ik gevoelde dat ik mijn evenwicht ging verliezen, en voor niets ter wereld wilde ik dat, want als ik viel en onder de pooten van dat ondier terecht kwam, dan was ik immers gewoon verloren. Hij zou mij als een stroohalm vertrappen, en Jan had zich dan in ’t vervolg met mijn rampzalig overschot te behelpen. In mijn doodsangst greep ik daarom den oppasser beet, en wel zoo krampachtig, dat deze geheel de kluts kwijtraakte en luide begon te schreeuwen.

‘Dija pelook sama saja, matjam mana dija pelook sama saja.’ Wat zooveel beteekent als: ‘Hoe is ’t mogelijk, zij omhelst mij!’, waarop de toeschouwers weêr uitbundig begonnen te lachen.

Het gevaar was gelukkig spoedig geweken, de ‘dikhuid’ stond weldra op zijne vier pooten. Nu zat ik daar wel hoog en droog, en kon ik zingen van: ‘Hoog, omhoog de wasch naar boven, hier beneden droogt die niet!’¹⁷ Maar ik dacht daar op het oogenblik niet aan; mijne hooge positie was niet van dien aard dat ik lust had om te schertsen.

Nu was het de beurt van de Maleische vrouwen om in de andere mand te stappen; de olifant werd bij de trap gebracht, en als eekhorentjes kropen zij erin, met hun tweeën in eene mand, de beenen gekruist, en ze namen nog een paar kinderen op hun schoot. Ik moest hunne vlugheid en lenigheid bewonderen, ik kon het hun niet nadoen. Toen zij goed en wel als roofvogels in

hunne nesten gezeten waren, werden hun nog ‘pajongs’ (parapluijes), manden met eetwaren, en flesschen met drinkwater, zoo ook trossen pisang, enzovoorts aangegeven, zoodat de mand veel op een provisiekamer geleek.

‘Is de ma’am klaar?’ werd mij gevraagd. Ik antwoordde maar ‘ja!’ Waarom zou ik niet klaar zijn, ik zat eenmaal in ‘t mandje en moest dus maar meêschommelen, hoewel ik allesbehalve op mijn gemak was, en bedroefd naar beneden naar den grond staarde, onwillekeurig zuchtende en denkende ‘dat het daar toch maar het veiligst is’.

Vooruit gingen we. Een, twee! Een, twee, en bij iedere ‘twee’ dreigde ik eene duikeling te maken naar de rechterzijde, doch ik hield me krampachtig vast; waaraan eigenlijk? Aan niets anders dan aan den hengsels van de mand, wat twee stokken waren, met een weinig rotan omwoeld.

Langzaam en statig ging ons ‘monster’ vooruit, van tijd tot tijd een tik krijsende met den kleinen rotan op z’n kop, terwijl hij ons met zijne ooren waarderde. Het viel me nogal meê, alleen was het akelig dat ik zoo ongegeneerd en daarbij zoo onvast zat; ik kon ieder oogenblik van den olifant aftuimelen.

De Maleische vrouwen riepen hem van tijd tot tijd bij zijn naam, hij heette Saïd; dan hief hij zijn langen russel¹⁸ op, wierp die naar achter, en kreeg een pisang van zijne meesteres, welke beweging mij geweldig verontrustte, want ik was bang dat hij dat ding eens naar de rechterzijde zou brengen, en wat zou er dan van mij worden? Zoo kwamen wij op straat en we sloegen rechtsaf, de stad met hare wagens en haar vertier achter ons latende.

Kwam er een ‘rickshaw’, dan schreeuwde de kornak in de verte reeds om stil te blijven staan op de zij van den weg, want dat de olifant er bang voor was. Met allerhande lieve en zoete benamingen werd Saïd daar dan voorbij gebracht, maar hij scheen allesbehalve kalm, dat kon ik wel aan de schommelende bewegingen merken die het dier maakte. Ik kreeg daardoor een onaangenaam gevoel in mijn maag, en verwenschte alle mogelijke ‘rickshaws’, want ik was ervan overtuigd dat als we nog meer zulke voertuigen tegenkwamen, ik dan compleet zeeziek worden zou.

Wij gingen verder en verder. De Maleische vrouwen lachten en schertsten, en aten hunne vruchten; ik maakte ‘bonne mine à mauvais jeu’¹⁹ en lachte meê, maar lachte zooals een boer die kiespijn heeft, stil in elkander gedoken, met bleeke lippen en verwrongen gelaat, want mijne ellende werd met iederen stap grooter en grooter.

Nu had ik heelemaal geen houvast meer, ik voelde dat ik hoe langer hoe meer naar beneden zakte, en ieder oogenblik rukte ik mij weder naar boven,

hetwelk slechts een wanhopige beweging bleef, want het duurde geen vijf minuten of ik hing weêr half buitenboord. Buitendien werd ik zoo vreeselijk weê en ziek, dat ik met alle krachtsinspanning mijne lippen op elkander drukte, anders was er misschien een ongeluk gebeurd. Het woord om toch maar op te houden en mij op straat neer te zetten, hield ik steeds manmoedig terug, want ik wilde niet flauw zijn en terugtreden, terwijl ik zoo vol lust begonnen was.

Ik probeerde nu een andere pose aan te nemen, namelijk door mijn eene been op te trekken en te trachten die in de mand te krijgen. Dat lukte en gaf mij voor een poos verademing, en mijne positie werd daardoor eenigszins gemakkelijker.

‘Moeten wij nog ver rijden?’ vroegde ik daarop aan de vrouw van den ‘dato’.
‘O neen, nog maar eene halve mijl. Setèngah batoe.’

Ik zuchtte diep. Een halve mijl op een olifant af te leggen geleet mij wel eene reis naar de eeuwigheid.

‘Wil mevrouw niet een beetje thee drinken?’ vroegde mijne gastvrouw.

Ik dankte en manoeuvreerde met mijn andere been, net zoolang totdat dat ook in de mand terechtkwam.

Zie zoo! Dat was alles oneindig beter, en ik begon weêr wat adem te halen, hoewel dat onaangename gevoel mij niet verliet.

Opeens gaf ik een gil, en het had zeer weinig gescheeld of ik was uit de mand getuimeld. Er prikte mij namelijk iets in mijn been, eerst één prik, toen de tweede, toen nog meer, totdat ik niets anders meer gevoelde dan prikken, die scherp en tevens pijnlijk waren.

Ik trok zoo vlug ik dat kon, eerst mijn eene en toen mijn andere been uit de mand, en jawel! Daar zag ik dat ik vol mieren zat, die zeker in het stroo genesteld waren en die nu op mijn zwarte kousen rondpatrouilleerden, mij van tijd tot tijd heftig stekende. En het waren nogal van die roode mieren, het venijnigste beest in zijn soort. Daardoor vergat ik voor een oogenblik het onaangename gevoel in mijn maag, maar mijne positie werd des te neteliger en gevaarlijker, en ik begon door dat herhaalde forceren en optrekken ontzettende pijn in mijn lendenen te krijgen.

Zou Cleopatra ooit in zulk een toestand verkeerd hebben? Misschien wel in het gewone leven, wanneer men tenminste de geschiedenis der oudheid geloven kan, doch boven op een olifant was zij tenminste vrij en zonder plaag, zonder mieren of zeeziekte. Geen Antoniussen²⁰ of vergiftigde adders nestelden zich aan haren schoonen boezem wanneer zij boven op haren Saïd

zat, en ik, een tweede Cleopatra gelijk, voelde de mieren over mijn beenen en lichaam kruipen, tot in mijne maag en ingewanden, en er was geen Antonius bij de hand die mij behulpzaam kon zijn.

Als Mormel mij zoo gezien had, zou hij zeker zoo onbeleefd geweest zijn om iets van 'fiasco, fiasco' te mompelen.

En toch wilde ik niet wijzer worden, toch dreef ik mijn zin door, niet gevoelende dat ik mij zelve martelde, en dat ik nu werkelijk dom, aartsdom handelde. En feitelijk behoefde ik er mij niet voor te schamen, want, zooals ik al gezegd heb, was zulk soort reizen niet geschikt voor eene dame die geheel gekleed is. Die primitieve manden, die los aan een stuk leder hingen, met oud stro gevuld, bleken goede zitplaatsen te zijn voor lenige inlandsche vrouwen, die in hun kleeding niets hebben wat hunne bewegingen kan hinderen.

Met de beenen over elkander zitten zij er zoo vast als een rots, en de schommelingen van onzen Saïd konden hen niet eens doen wankelen. Buitendien waren zij 't immers gewoon om op die manier te reizen, terwijl ik voor het eerst zooiets deed.

Daar zag ik in de verte eindelijk een gebouw aan den weg, en eenige 'rickshaws' stonden op het achtererf. Ik kon het niet meer volhouden, alles deed me ontzettend zeer, ik kon me bijna niet meer verroeren, mijn beenen brandden, de schoenen had ik al in de mand gestopt, mijn hoed hing op één oor, de voile was gescheurd, mijn kraag had ik losgeknoopt, omdat ik een gevoel over mij had alsof ik stikken moest. Ik zag er fraai uit, tenminste dat veronderstelde ik.

'Laat bij den warong ophouden!' stamelde ik smeekende, 'ik zal daar een karretje nemen en weêr naar huis rijden, want ik gevoel me niets wel.'

'Maar in een kwart mijl zijn wij er,' zeide mijne gastvrouw, 'en daar aangekomen kan u flink uitrusten, mijn "adik" (jongere zuster) die daar woont, heeft een tuin vol met vruchten.'

'Het spijt mij wel,' zeide ik met eene stem waar ik tevergeefs eenige vastheid aan wilde geven, 'ik moet er hier af, het begint zoo warm te worden! Zie eens hoe ik transpireer!'

'Ma'am ziet erg bleek!' zeide de andere vrouw, 'ik geloof ook dat het beter is dat mevrouw er maar afgaat.'

Het woord 'Keboer' deed zich weêr hooren, en onze Saïd stond stil, boog zijne knieën weder, en lag toen op den grond.

Langzaam gleeed ik van hem af, en rende met mijne pijnlijke beenen naar de zij van den weg om niet in aanraking te komen met zijn slurf. Daarop

kwam ik weêr voetje voor voetje nader om de vrouw van den 'dato' adieu te zeggen en haar te bedanken voor haar hulp; den kornak drukte ik een fooi in de hand, plus nog iets, om voor Saïd suikerriet en pisang te koopen. Of hij dat begreep weet ik niet, doch met zijn kleine slimme oogjes keek hij mij even aan, en hij zwenkte met zijn slurf, met zijn groote ooren klappende wat als een 'saluut, saluut' klonk.

Toen gingen zij verder, en mijne gastvrouw wenkte nogmaals met haar zakdoek. Mank, kreupel, half lam, gebroken naar lichaam, hinkte ik naar de warong, en dronk aldaar haastig een groot glas limonade. Ik zat binnen op de bank, een ruwe houten bank, terwijl eenige Maleiers, waaronder eene vrouw met twee kinderen op den rug, mij nieuwsgierig aanstaarden. Weêr dezelfde vragen: Waar komt mevrouw vandaan? Waar gaat mevrouw naartoe? Wat komt mevrouw hier doen? Heeft u geen man? Is meneer niet meêgegaan?

Maar ik had hoegenaamd geen lust in een praatje. Die vragen hinderden mij en ik antwoordde slechts kortaf met 'ja' en 'neen'. Ik zette mijn hoed af, en vond het een genot dat er een koele bries binnenkwam, die mij verfrischte en verkwikte. Ik dronk nog meer limonade, die goed was en frisch smaakte, en at eenige pisangs. Maar ik was niet voldaan, ik was zeer 'down', mijn slechte humeur was niet te overwinnen, omdat ik zulk een 'fiasco' geleden had. En dat nog wel van iets waar ik mij weken en weken lang illusiën over gemaakt had.

Enfin, dat hielp niets. Ik had toch op een olifant gereisd, en dat meer dan een mijl ver, en alles zou goed gegaan zijn als er maar geen zeeziekte en mieren geweest waren.

Jammer dat mijn tijd zoo beperkt was, anders zou ik het nogmaals wagen, maar dan natuurlijk heel anders. Ik wist nu al hoe ik mij te gedragen had, maar dan zou het ook in volmaakte orde zijn tot mijne kleeding en mijne pose toe.

Een Maleier zou dan achter mij komen zitten met een grooten parasol op en een pauwveeren waaier in de hand, een rooden hoofddoek om het hoofd en witten burnous²¹ om, deftig en statig, en Saïd zou een rood kleed en een rooden muts met parelen en franje om hebben, precies als eene 'koningin van Egypte'.

"Rickshaw", riep ik na dit droombeeld luide, en toen de man niet hooren wilde: 'Langcha!!!'

Helaas! Voorloopig moest ik mij maar met een oud karretje en een half-naakten zoon van 't hemelsch rijk behelpen, en mijne maag en wonde beenen in aanmerking genomen, was dat maar goed ook.

Naar Batoe Gadjah

Een uur later was ik in 't 'resthouse' terug, en door een bad, en eenig uitstekend eten, weêr een heel ander mensch.

Velen zouden in mijne plaats zeker rust hebben genomen na al die vermoeienissen van den dag en met die onuitstaanbare hitte die men in de bergen, vind ik, nog erger gevoelt dan in de vlakke, maar ik vond dat niet noodig. Ik had vernomen dat er dicht bij Ipôh mooie druipsteengrotten zijn, die zeer gemakkelijk te bereiken zijn, en buitendien wilde ik ook nog een reisje met den trein maken naar Tandjong Ramboetan, en den weg op van den nieuwen aanleg naar Kwala Kangsar. Dat besloot ik den volgenden dag te doen, dan kon ik met denzelfden trein terugkomen, en des middags naar Batoe Gadjah vertrekken, waar ook wel wat bezienswaardigs was.

Ik ging dus weêr uit, en liet den 'boy' van 't 'resthouse' mijn koelie uitduiden om mij naar de grotten te rijden, opdat ik niet weêr voor niets behoefde rond te rijden en daardoor veel tijd verloor.

Nogmaals merkte ik op dat Ipôh werkelijk een allerliefst plaatsje is met zijn mooie Europeesche huizen, de meeste met verdiepingen en keurig aangelegde tuinen. De plaats zelf is nog nieuw; sedert men bezig is met den aanleg der spoor, is de stad zoo groot geworden. Vroeger was het slechts een gewone Maleische kampong.

Wij reden door breede straten, waar links en rechts fraaie huizen stonden, en gingen bergop, recht op een berg af die er in de verte uitzag als een reusachtig stuk graniet. Ik had dien berg al een paar maal opgelet en bewonderd. Hij was bijna voor de helft kaal, slechts hier en daar groeide een boom uit een spleet, en boven op den top was dicht struikgewas.

Ik stiet mijn Chineeschen koelie aan en maakte eenige bewegingen, om hem te vragen of wij daar zijn moesten. Jawel! Die berg was het doel onzer reis. Toch was de reis daarheen langer dan ik wel dacht; het toonde dichtbij, maar we moesten door een oneindige menigte kromme wegen, want de ingang bleek juist aan den anderen kant te zijn. Deze was niet moeilijk. Er waren eenige Klingaleezen, die mij gaarne voor wat geld en goede woorden tot gids verstrekken wilden.

Ik zal deze grot niet opnieuw beschrijven. Aan één beschrijving hebben wij genoeg. Zij had echter twee eigenaardigheden, die haar van de grot van Kedak deden verschillen, namelijk een meer, met zeer helder water en kleine zilverblassen erin, en een Chineeschen tempel, door menschenhanden

gemaakt, met vele overblijfselen van Chineesche offeranden, zooals vlaggetjes, kleine stokjes, kaarsen, bloemen, enzovoorts.

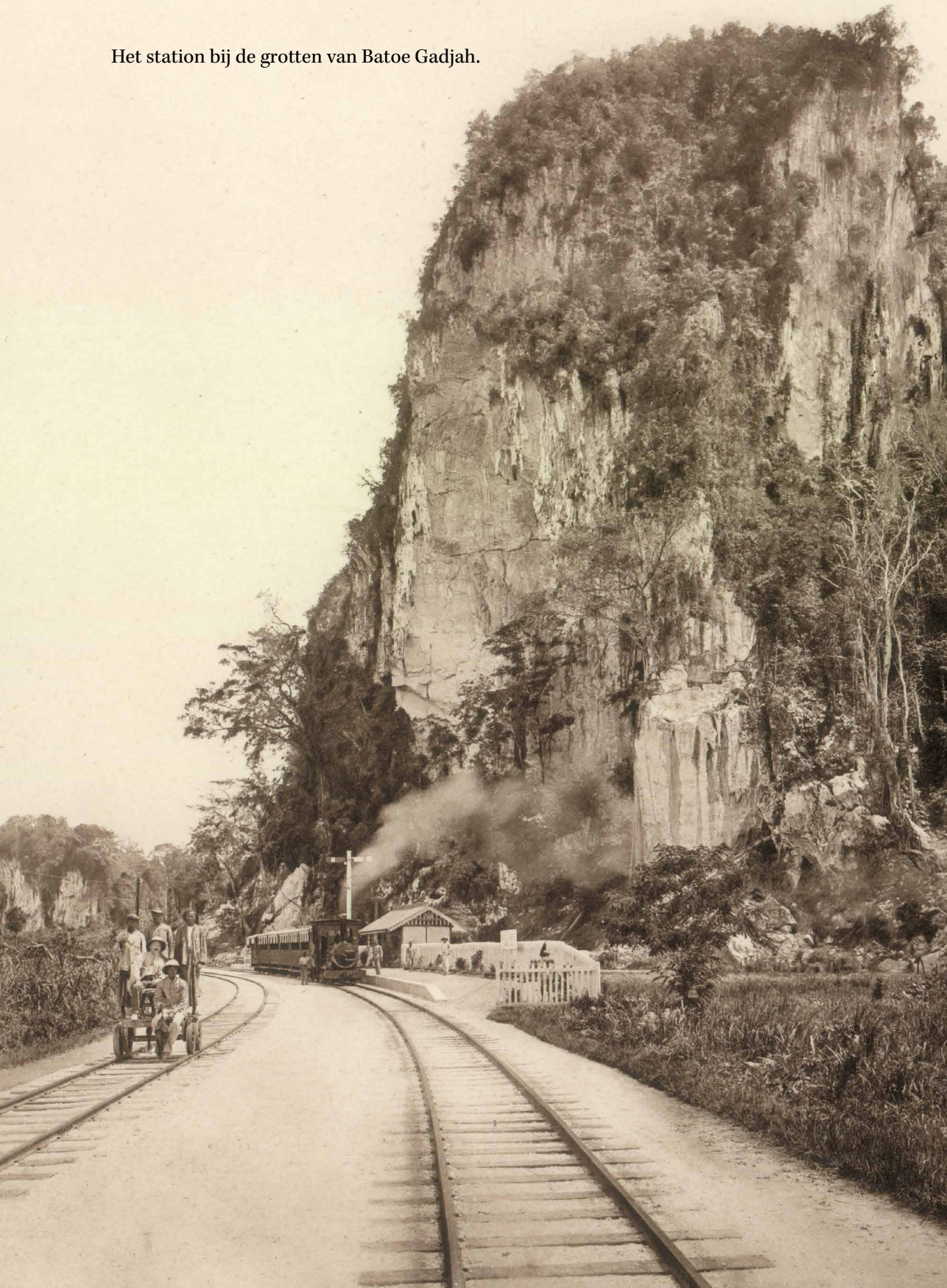
En toen ik er een halfuur in rond had gewandeld, waarvan ik het langst in de nabijheid van 't kleine meer had vertoefd, dat daar zoo geheimzinnig en stil voor mij lag, en ik mijzelf afvraagde, wat er wel in de diepte kon verschoelen zijn, verlangde ik weêr naar de koele kamer in mijn 'resthouse', en reed zoo spoedig mogelijk daarheen terug.

Ik betaalde mijn koelie en gaf hem nog een paar cent extra, en zag daarop hoe dankbaar hij was en 'toeloong, toeloong'²² riep. Het viel me op hoe niet alleen de inlanders in de binnenlanden zooveel beleefder en bescheidener zijn, maar zelfs ook de 'rickshawkoelies', die toch als 'rapaille' bekendstaan, en met wie ik altijd een 'raw' (ruzie) had, want dat is onbeschaamd volk; zij weten dat men een vreemdeling is, en hoe meer men ze betaalt, hoe ontevredener zij worden. Het is vreeselijk op welke manier men vaak getraceerd wordt; alle mogelijke Chineesche scheldwoorden worden dan iemands deel. In Taiping had ik immers nog een 'raw' gehad met zulk een kerel. Anders genereerde ik mij altijd vreeselijk, en aangezien ik scènes haat, en ook niet op de hoogte was met tarieven, had ik steeds toegegeven, en er nog extra bij gedaan. Doch die keer, het was in het diligencebureau te Taiping, en ik stond op 't punt om naar Kwala Kangsar te vertrekken, was ik zoo overtuigd van mijn goed recht dat ik ditmaal niet toegeven wilde, en mijne beurs verder gesloten hield. Ik had mij somber en boos kijkende op eene der houten banken neergezet en wilde niet meer luisteren naar de scheldwoorden van dien vertoornen Chinees, terwijl eene der Klingaleezen hem aan het verstand trachtte te brengen dat hij groot ongelijk had, en hij royaal was behandeld geworden.

Opeens nam die koelie een sprong en kwam schreeuwende en tierende vlak voor mij terecht, terwijl hij mij de losse centen voor de voeten wierp.

Dit was dan toch werkelijk te veel. Ik kon veel zeer veel verdragen, maar men moest niet al te veel van mijn geduld vergen. Ik gevoelde dat het bloed mij uit het gelaat week en mijne lippen zich krampachtig vertrokken. Nog nooit had ik mijne hand aan een inlander vuil gemaakt, ik vond dit niet ladylike, en ik heb dikwijls met zekere minachting neêrgezien op zoo disant²³ 'ladies', die zeer veel verbeelding hebben van hunne positie (of liever gezegd die hunner mannen) en hunne fijne manieren, maar zich niet ontzien hunne baboe te knijpen of klappen uit te deelen; buitendien: 'jeu de mains, jeu de vilains',²⁴ een waar spreekwoord. Doch dit was erg, meer dan erg, en wanneer ik nu niet toonde dat ik durfde, dan zou ik misschien nog meer beledigd

Het station bij de grotten van Batoe Gadjah.

worden. Trouwens, ik vraagde daar niet naar. Mijne drift was zoo opgewekt dat ik een oogenblik niet wist wat ik deed, en ik mijne zwarte tasch opnam om dien hard te doen neêrkomen op zijn hoofd. Goddank! Het was niet noodig, de ellendeling, mijn toorn ziende, en de beweging die ik daarop maakte vreezende, want het zijn lafaards zoodra zij zien dat men durft, koos het hazenpad, er liet al zijne centen liggen.

Toen lachte ik en dacht 'ha! ha! kanailles, dat helpt dus, goed dat ik het weet voor het vervolg'. Ja, het moet wel, eene vrouw die alleen reist, moet weten hoe zij heeft te handelen in kritieke oogenblikken en dat verlaagt haar niet. Zij blijft toch lady-like!

Het verwondert mij waarom ik deze geschiedenis niet eerder heb neêrgeschreven. Hij is van tamelijk veel aanbelang, opdat men zien kan hoe ver de oneerbiedigheid van den Aziaat zich in de Engelsche koloniën uitstrekt tegenover den Europeaan, hoe groot het onderscheid is tusschen den eerbied en de achting van onze inlanders in onze, en die van de inlanders, Chineezen en Klingaleezen in de Engelsche koloniën. Hier in de binnenlanden van Perak was het beter, dat ondervond ik nu.

De nacht ging weder kalm voorbij, en den volgende morgen vertrok ik met den eersten trein naar Tandjong Ramboetan.

Het was niets geen reisweêr, want het regende en de heele lucht zag grauw, terwijl het tamelijk koud en kil was. Gelukkig was het station vlakbij, zoodat ik er in eenige passen was. De 'boy' was zoo vriendelijk om mij te brengen, en met een papieren 'pajong' gewapend, kwam ik weldra aan het station.

Twee treinen stonden er klaar, de eene links, de andere rechts. Ik was nu zoo dom niet meer en kocht een retourbiljet. Op de bank zag ik mijn ouden kennis, hadji Mohammed Effendi, zitten, die dadelijk naar mij toekwam om mij te begroeten.

Natuurlijk vraagde hij waar ik heenging en hij verzocht mij uitdrukkelijk om toch niet te vergeten om naar de kampong Djawa te gaan en zijne vrouw op te zoeken.

De spoorbeambten schenen allen beleefde nette menschen. De stationchef kwam naar mij toe en bracht mij naar de wachtkamer, speciaal voor 'ladies', en verzocht mij om alhier zoolang te vertoeven tot de trein ging; ik had nog ongeveer tien minuten den tijd, en moest mij niet ongerust maken, hij zou mij wel komen waarschuwen, en dit deed hij ook toen het tijd voor mij werd om in te stappen. Ik moest door den regen loopen, want die trein stond niet onder een afdak; een van de beambten dat ziende, kwam met een

parapluie naar mij toe, en bracht mij naar den trein, zoodat ik het aan mijn beleefden geleider te danken had dat ik er droog aankwam.

Wij behoefden niet ver te sporen en veel bijzonders was er niet te zien, behalve een paar granietrotsen, die van binnen meest alle grotten hebben.

Tandjong Ramboetan is een plaatsje dat in wording is. Ik zag er niets anders dan een paar steenen en houten 'kedeihs', waar Chineezee en Maleiers wonen. Ook is er eene kazerne met een handjevol Bengaalsche 'Sikhs'. Eenige mijlen verderop vindt men tinmijnen, die ik gaarne had willen bezoeken, maar aangezien eene wandeling daarheen niet te doen was, en wagens niet te krijgen waren, bepaalde ik mij tot eene wandeling naar de 'kedeihs' (winkels), en keerde toen weêr naar het station terug om den volgenden trein af te wachten. Over eenige jaren zal het reizen door de Native States gemakkelijker zijn, wanneer het heele schiereiland door spoorwegnetten zal verbonden zijn. Ik had de ongemakken van zulk een primitief reizen nog te ondervinden, hoewel het toch veel interessanter is om te reizen zooals ik dat deed dan comfortable in een wagon eerste klasse. Daaraan is geene verdienste.

Des middags verliet ik Ipôh en nam een kaartje naar Batoe Gadjah. Ik reisde er met een meneer, die mij het een en 't ander van 't plaatsje vertelde. Net zooals Ipôh bestaat het ook pas sedert eenige jaren. Het 'gouvernementshouse' is ongeveer vijf jaren oud, volgens mijn medepassagier een fraai gebouw. Wij stoomden voorbij eenige schuren, langwerpige gebouwen met zink gedekt, en ik vraagde hem wat dat was.

Dat waren dan de zinksmelterijen, want Batoe Gadjah ligt in het hartje van de tinmijnen; men had er eene Fransche tinmaatschappij, en ook eene Chineesche 'kongsie' (maatschappij).

Hij raadde mij aan om vooral die smelterijen te gaan bezoeken. Voorts heeft Batoe Gadjah een racebaan met tribune, een kolossale gevangenis, een 'Club', een postkantoor, zoodat er veel meer vertier en leven is als in Ipôh, en het na Taiping de tweede stad van Perak kan genoemd worden. Het station ligt ver van het 'resthouse', midden in de Europeesche wijk, boven op een heuvel gelegen.

Het was pas vier uur toen wij aankwamen, zoodat ik nu nog kon profiteeren van het verrukkelijk natuurschoon om mij heen. De 'rickshaw' had een moeielijken trek, want wij gingen steeds bergop, en lieten het station met de eigenlijke stad, want daarbeneden woonden de Chineezee en Maleiers en was de overdekte markt, die men in iedere kleine plaats vindt, en waren de winkels met eetwaren en andere benoodigdheden, achter ons.

Mijn arme koelie hijgde onder mijn gewicht en wij vorderden langzaam. De wegen waren als overal prachtig breed en hard, men vond er geen modder of slijk, niettegenstaande het toch den heelen nacht en morgen geregend had. Deze weg was tamelijk eenzaam en aan beide zijden met bamboe paggers (heggen) afgezet. Het duurde tamelijk lang voordat wij aan de Europeesche wijk waren, maar daar aangekomen, liet ik de 'rickshaw' even stilhouden om het landschap beter te kunnen overzien, dat in één woord verrukkelijk mooi was.

Achter mij eenige fraaie Europeesche woningen, in keurig aangelegde tuinen, dan de mooie, breede weg, beneden mij een hellend terrein, met kortge-maaid gras, dat eruitzag als groen fluweel, bezaaid met duizend briljanten, regendroppels die als juweelen schitterden door de zon beschenen. Daar beneden hoorde ik het ruischen van een bergstroom, en in de achterhoede zag ik hoge bergen, hoewel ik de toppen niet kon onderscheiden, aangezien die in nevelen waren gehuld.

Ik commandeerde 'verder', en nu kwamen wij voorbij eene menigte aller-liefste woningen met bloeiende begonia's, geraniums en stephanotis voor de

Het postkantoor in Batoe Gadjah.

deur. Andere hadden uitgestrekte, gladgemaaide grasvelden voor hun huis, waar een menigte heeren en dames bezig was om lawntennis te spelen, en daar als veulens of jonge geiten heen en weder sprong. Aan den anderen kant staat het 'gouvernementshouse', en mijn medepassagier had er niets te veel van gezegd, het is een fraai gebouw. Daartegenover staat het postkantoor en naast het postkantoor is het 'resthouse', waarheen mijn koelie mij dadelijk bracht.

Ik merkte direct op dat dit niet nieuw meer was, en lang niet zoo gezellig ingericht als de andere 'resthouses' waar ik geweest was. Alles zag er tamelijk bouwvallig, verwaarloosd en vuil uit, enfin, het kon me weinig schelen, ik was onder dak, en kon mijne rust genieten, terwijl ik mij aan een warmen kop thee verkwikte. Ik besloot om stilletjes thuis te blijven, en aangezien ik alleen was, en ik mij voor niemand behoefde te geneeren, deed ik een sarong en kebaya aan, en legde mij gemakkelijk op een langen rotanstoel, die in de voorgalerij stond, neder. Hier kon ik gerust zijn. Geene inbrekers zouden mij komen storen, want aan den overkant zag ik allemaal Europeesche woningen, en ik hoorde het gelach en gekraai van kinderen, zoo ook eenige witte kleedjes, aan vrouwen toebehoorende, die ik tusschen de heggen zag doorschemeren.

Zooals ik daar in de voorgalerij lag, half wakende, half droomende, in 't blauw verschieft, met de groene bergen daarachter, turende van links tot rechts, niets anders ziende dan tuinen met heestergewas en bloeiende bloemen, waarin huizen die op Zwitsersche villa's geleken, van tijd tot tijd het zilveren gelach hoorende van eene vrouw die in die villa's thuis behoorde, nu en dan een kranige ruiters op een prachtig gebouwd paard ziende, en daarbij die lucht, die koele, zuivere berglucht, nu pas dubbel gezuiverd door de onweërsbuien, bezwangerd door duizend bloemengeuren inademende, was het mij alsof ik na een lange, moeitevolle reis eindelijk in het Eden was aangeland. Mij overviel een soort van groote behagelijkheid in deze stille rust, die mij bekoorde en tevens goed deed. In één woord, Batoe Gadjah is een klein paradijs op zichzelf, het schoonste stadje van Perak, eene parel in de kroon van zijn sultan, als die tenminste een kroon heeft, en zich niet alleen met een purperen hoofddoek behelpen moet. Het heeft wel iets van Soekaboemi, het deed mij zeer veel daaraan herinneren.

Die eerste nacht ging kalm voorbij, en den volgenden dag was ik zeer vroeg uit de veeren, kleepte mij fluksjes aan, en maakte eene wandeling. Overal zag ik in de tuinen der heerenhuizen Javanen, die als 'toekang kebons' (tuinlieden) dienst deden. Ik sprak er een paar aan, en vraagde hun of zij Javanen waren.

Het was zoo, ik had mij niet vergist. Ik wandelde voorbij de sociëteit, de racebaan, en later voorbij de gevangenis, waar een menigte kleine huizen staat, die voor zeer weinig geld verhuurd worden. De gevangenis is echt Engelsch, solide en massief, met eene hooge, breede muur daaromheen, waarover niemand gemakkelijk ontsnappen zal. Groot is het stadje niet, zoodat ik er moeielijk kon verdwalen, al kende ik weg noch steg. Ik richtte nu mijne schreden naar de stad, want mijn hoofddoel was om de tinsmelterij te gaan bezoeken. Hoe ik echter uitkeek naar een 'rickshaw', er was er geen te zien in dezen vroegen ochtendstond.

Het was een lange wandeling; gelukkig dat het steeds bergaf ging. Ik ontdekte een voetpad dat regelrecht naar de overdekte markt geleidde, die ik in de diepte aan haar zinken dak herkende. De stad was weldra bereikt, en ik ging de markt eens binnen. Daar hingen rijen van schapen en geitenbouten, groenten en vruchten; ik hoorde een geweldig gekwaak en geschreeuw, dat was het 'Federvieh'²⁵ in manden. Hier en daar vraagde ik eens naar den prijs; alles was peperduur, en de prijzen nog veel hooger dan bij ons in Deli. Deze markt was niet veel bijzonders, dan was de hal in Taiping vrij wat bezienswaardiger. Die was lang en groot, en had hare afdeelingen in den trant van de Penangsche markten, hoewel niet zoo grootsch. Dadelijk vond ik hier een 'rickshaw'. Ik had hem echter nog niet noodig, en besloot eerst eens een kijkje te gaan nemen in sommige winkeltjes, en met de bruine broeders kennis te maken, van wie men veel leeren en hooren kan wat voor een vreemdeling nieuw en interessant is in een vreemd land.

Vlak voor mij zag ik een kleine Chineesche 'kedeih', met een mageren Chinees erin, die er uitzag alsof hij aan opium verslaafd was. Het eerst wat mijne aandacht trok, was een groote stapel met verrukkelijk uitzierende broodjes. Nu had ik in het 'resthouse' slechts een kop thee gedronken, en brood geweigerd omdat het mij onmogelijk is om zoo vroeg wat te gebruiken. Ik merkte echter dat mijn maag begon te jeuken bij het zien van die heerlijke waterkadetjes, en naar het 'resthouse' terug te keeren was veel te ver; buitendien had ik er geen tijd meer voor. Ik besloot dus om bij den ouden mageren Chinees binnen te gaan, en te zien wat daar verder van mijne gading was.

Wat ik daar zag, wekte mijne tevredenheid op, namelijk een reusachtige koffiekkan, echt Europeesch met een kraantje, en toen ik daar een schoone kop met vergeet-mij-nietjes onder hield, waarop geschreven stond: 'With my love', en ik het kraantje omdraaide, rook ik dat dit Perakprodukt, dit brouwsel, verrukkelijk was.

In langen tijd had ik geen koffie gedronken, zoodat mijne zenuwen door den reuk werden geprikkeld, en ik den tijd niet af kon wachten, voordat dit vocht in een kop voor mij stond, vermengd met suiker en koemelk. Er waren nog meer lekkernijen te krijgen, zooals hard en zacht gekookte eieren, een ‘sjent een hei’, zoo roept het joodje, ‘met sjout der bij’.²⁶

Voorts blikjes met goede sardientjes, goede boter (merk Heymann), gelei van Morton, vruchtenlimonade, ijs, stroop met agar agar,²⁷ enzovoorts. Toen ik met groote gulzigheid mijn kop koffie plus een waterkadetje dat nog warm was en waarop de boter wegsmolt, had verorberd, begon ik over mijn toestand na te denken en erom te lachen. Het was grappig dat ik hier in een klein Chineesch ‘kedeitje’ zat met eene menigte inlanders om mij heen, die mij nieuwsgierig aangaapten, maar waar ik oogenblikkelijk niets om gaf, want ik genoot in mijne kleine wereld, waarvan het hoofdbestanddeel uitmaakte mijn kop met vergeet-mij-nietjes met het ‘With my love’ en de koffie, die er voor de tweede maal was ingeschonken. Ik had een verbazenden eetlust. Sardines, hard en zacht gekookte eieren, een zestal broodjes, alles werd na elkaar door mij verorberd en met koffie bespoeld. En na dat alles was mijne rekening slecht vijfenveertig centen. Wie biedt dat ervoor? ‘Een maal van Lucullus,²⁸ heeren en dames! Voor slechts vijfenveertig centen!!!’

Nu ik klaar was, begonnen de vragen van alle kanten. Men was verbaasd, verwonderd, men zag mij groot aan, men staarde mij met open monden aan, en men sloeg de handen in elkander. Hoe was ’t mogelijk dat ik branie was als vrouw alleen zulke groote reizen te maken? Hoe was het mogelijk dat meneer achterbleef, en mij toestond alleen op reis te gaan.

Ik dischte hun weder dezelfde leugens op. Ik kwam hier om gronden te zoeken, en nu vertelde ik dat mijn man in Taiping woonde en ik slechts tot Telok Anson ging om vandaar per boot naar Port Weld terug te keeren.

‘Of ik veel geld bij mij had? Waarom ik geene goudwerken en juweelen droeg zooals zij dat altijd gezien hadden bij andere dames?’

‘Ik zal zoo dom niet zijn,’ antwoordde ik, ‘om zaken van waarde bij mij te dragen, aangezien ik weet dat er in heel Perak veel slecht volk is, en nooit heb ik meer dan twintig dollars bij mij, precies genoeg om van de eene plaats naar de andere te komen, want overal is er gelegenheid om geld op te nemen.’ Daarmede had ik hunne monden gesnoerd, want ik vertrouwde niemand van hen, ik achtte ze tot alles in staat.

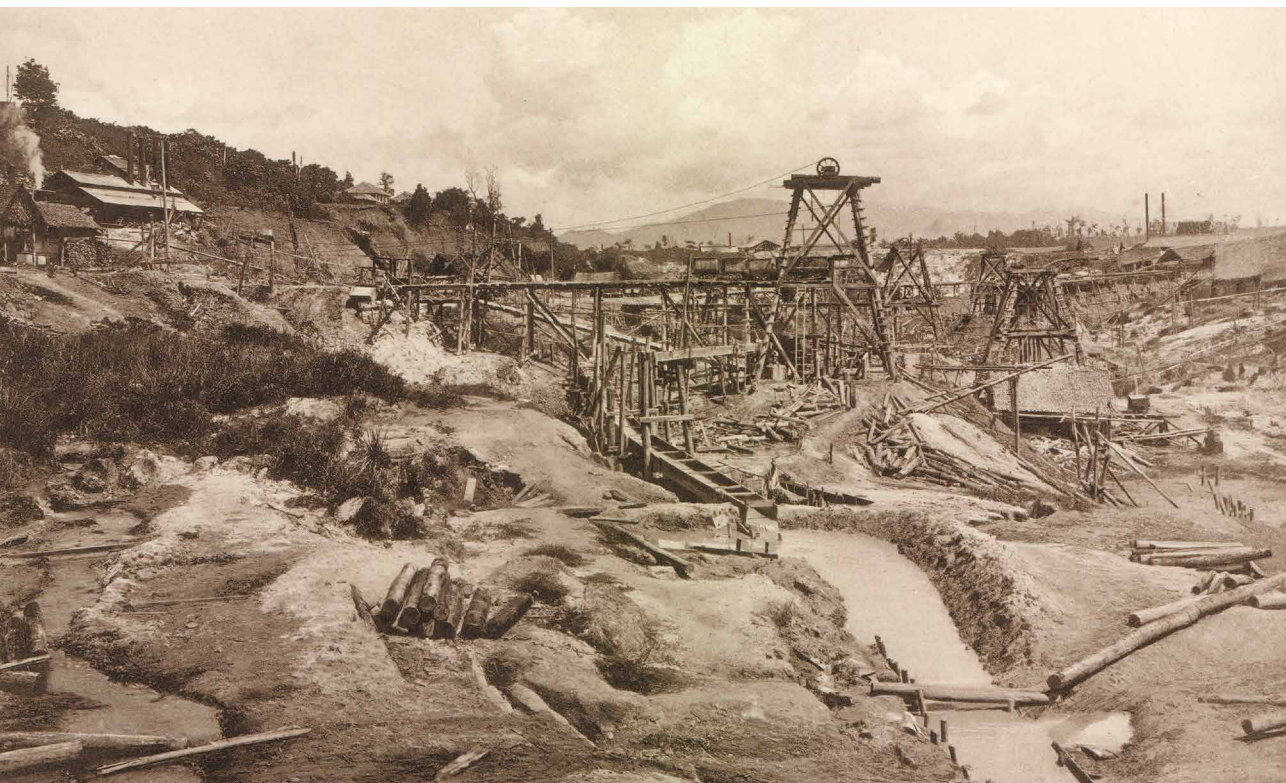
Toen ik hun vertelde dat ik gronden zocht om koffie te planten, werden ze wakker. Zij meenden dat er nergens zulke prachtige gronden te krijgen

waren als te Batan Padang. Daar was zelfs een hadji, die drieduizend acres in die buurt bezat, en die ze aan mij wilde overdoen. De omstreken van Batoe Gadjah waren niet zoo aan te bevelen voor kofte, er zat te veel tin in den grond, alles was tin en nogmaals tin, de grond waar wij op liepen was vol tin, en men haalde zelfs handenvol uit de rivier die achter het huis stroomde. Wij waren hier in 't hartje van de tinmijnen, en de maatschappijen die daar werkten, verdienden veel geld, hoewel het zoeken naar tin gelijk staat met een dobbospel, men kan er ruw meê verdienen, maar ook ruw door verliezen. Het eene jaar wint men schatten, om ze het volgende jaar weêr even gauw en meêdoogenloos te verliezen.

Voor de grond hebben zij een dollar vijfentwintig cent per acre te betalen, plus tien percent van den verkoop. Het tin was oogenblikkelijk drieënveertig dollars per picol²⁹ waard, en naar de laagte gegaan. In vroegere jaren werden er wel vijftig dollars en nog meer voor betaald. Jammer dat de meeste mijnen door Chinesesche 'kongsies'³⁰ worden geëxploiteerd.

Ik nam nu eene 'rickshaw' en gelastte hem mij naar de smelterij te rijden. Deze was tamelijk ver van de stad verwijderd. Het eerste kwamen wij aan de

Tinmijn te Tronoh bij Ipôh, circa 1910.

smelterij van den Chinees. Een vriendelijk uitziende zoon van 't hemelsche rijk stond voor de deur, en ik was politiek genoeg om hem met 'Sir' aan te spreken, en verder het woord in 't Engelsch tot hem te richten, aangezien ik weet dat Chineezen dat zeer vereerend vinden.

Ik kwam met mijn verzoek voor den dag, en dadelijk bewilligde de man dat. Ik ging in de groote ruime loods binnen en gaf er mijne oogen behoorlijk den kost. Daar zag ik manden met aarde, andere platte manden met steenen, die als zilver schitterden, gesmolten tin, enzovoorts. Doch de werkelijke smelterij was achter. Op de binnenplaats zag men een menigte koelies heen en weder draven, die diepe manden aan 'picollans' vol met zwarte en ook met roode aarde binnenbrachten. Die roode aarde is met ijzer vermengd. Deze wordt nu in de ovens gedaan, die van onder met een ontzettend vuur gestookt worden, dat door een blaasbalg, waaraan onophoudelijk getrokken wordt, aan gehouden wordt. De vlammen lekken naar alle zijden, en die acht vuren geven eene vreeselijke hitte van zich af. Boven dat vuur is nu een soort van trechter, waarin men de met tin vermengde aarde doet. Dan ziet men aan den eenen kant de gloeiende tinmassa, welke, week als boter, uit een opening in een groot gat in den bodem valt, en aldaar met groote lepels van ijzer uit gehaald wordt, in vormen welke in de aarde gemaakt zijn, waar het tin weldra in stolt, en daaruit nu als eene verharde massa komt. De vorm daarvan ziet eruit als een kinderkussen, precies een picol wegende. Het zoo-genaamde vuil of 'slack' komt er aan den anderen kant uit, en ziet er als cokes uit, hier en daar nog met tin vermengd. Dit wordt nog eens gesmolten, om er nog de laatste restjes van tin uit te halen.

Er lagen al hopen klaar, allemaal kussentjes van tin, gereed om naar Telok Anson te worden gezonden, en vandaaruit naar Singapore te worden verscheept.

Natuurlijk vraagde ik den 'baba', want dat was de Chinees, om mij wat meê te geven, en dat deed hij gaarne. Ik kreeg een stukje gesmolten tin, zooals het pas uit den oven was gelooopen, een stukje slack, voorts een brok ijzererts en wat zand vermengd met tin, dat pas uit de mijnen gekomen was. Ook vertelde hij mij dat de waarde van tin nu 43 dollars per picol was, en dat ze daarvan nog tien procent aan het gouvernement te betalen hadden, plus één dollar vijfentwintig cent per acre jaarlijksche 'hassil' of 'huur'.

De winst was niet zoo groot meer als vroeger, de mijnen bijna uitgeput en men moest nieuwe gronden zoeken om nieuwe mijnen te maken. Dit soort van werken in de tinmijnen noemen zij 'kredja loemboeng',³¹ dat wil zeggen

dat men in open gaten in de bloote lucht werkt, en niet met tunnels of gangen, zooals dat in de goudmijnen het geval is, aangezien de grond zandig is, en wegzakt, hetwelk in goudmijnen niet het geval is, waar de grond meestal steenachtig is. Toch worden er in de tinmijnen gaten gegraven van eene kolossale diepte, en het is een reuzenwerk om het water daaruit te verwijderen. De koelies staan dan ook altijd tot aan hun hals in het water en het is geen wonder dat de hospitalen steeds gevuld zijn en blijven met koelies uit de tinmijnen, die of zware koortsen of beenwonden hebben.

Met de kleinigheden die ik gekregen had in mijn zak, welke ik als reliquieën behandelde, keerde ik huiswaarts, nadat ik mijn gastheer hartelijk bedankt had.

Het was buiten warm geworden. Als het den vorigen dag in de bergen geregend heeft, dan is de zon gewoonlijk dubbel scherp, dat moest ik nu ondervinden.

Per trein naar Telok Anson

Het was elf uur toen ik in 't 'resthouse' terugkeerde, en ik had dus nog twee uren den tijd voordat de trein naar Telok Anson vertrok, net tijd genoeg om langzaam alles in te pakken, te baden en een 'tiffin' te gebruiken. Telok Anson is het eindstation van het lieve staatje Perak, en vanuit daar moest ik een boot zien te krijgen die mij naar Kelang, in het 'sultanaat Selangor', bracht. Verder! Steeds verder! Totdat ik aan den eindpaal kwam van mijn doel.

Om één uur zat ik in den sneltrein, wagon eerste klasse, waar ik geheel alleen was, en stoomde naar het zuiden. Het speet mij dat ik zoo alleen zat; ik zag in de tweede klasse zooveel menschen zitten, wel allemaal inlanders en Chineezen, maar toch menschen, en van hen kon ik waarschijnlijk iets leeren.

Ik stapte daarom bij de eerste de beste halte af en ging in de tweede klasse zitten, waar ik nu een gezelschap had bestaande uit twee Chineezen, nogal voornaam op hunne manier, die tot mijn onuitsprekelijke verbazing met elkaar Engelsch spraken. Het maakte me boos om dit te hooren, en ik had hun wel willen toeschreeuwen om toch maar liever 'hun moeders taal te spreken'. Verbeeld je eens dat ik bijvoorbeeld met mijn vriend Mormel Italiaansch ging spreken, beide menschen van eene natie. Voorts was er nog een eerwaardig uitzienende Maleier en een ander vreemdsoortig mensch, dien ik verbaasd aankeek, mij zelf afvragende wat dat toch wel voor een wezen zijn kon. Hij zag er

namelijk uit als een Moor,³² hoewel niet zoo zwart van kleur, had een geschooren hoofd, zoodat dat er als een biljartbal uitzag, glinsterende oogen, en was gekleed in een soort burnous van wit mousseline, keurig helder gestreken en gesteven, hetwelk zijn heele lichaam bedekte, vanaf zijne schouders tot aan zijne beenen.

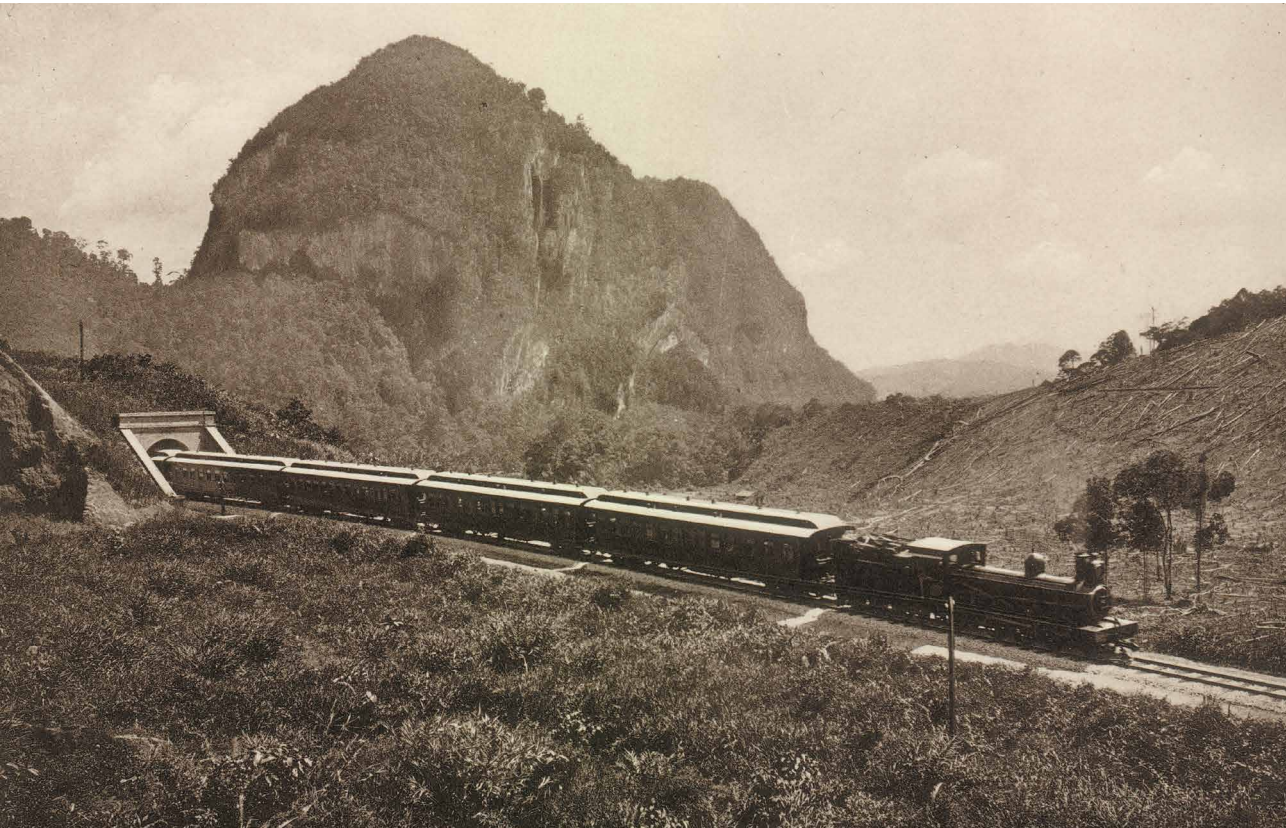
Voorts had hij sandalen aan, en als de Klingaleezen zilveren en gouden banden om de enkels, ringen aan de teenen en armbanden om de polsen, verder halskettingen van paarden en andere steenen om zijn hals. Het moest iemand zijn van Britsch-Indië, hij sprak tenminste Maleisch met dat eigenaardig Klingaleesche accent, waar zij de 'rr' zoo sterk laten hooren.

'Waar ga je naartoe?' hoorde ik hem den dikken Maleier vragen.

'Naar Tapah,' was het antwoord.

Ik spitste mijne ooren. Tapah was immers de plaats waar ik goudmijnen zien kon, en waar men mij had aangeraden gronden te zoeken voor koffiecultuur. Het lag in de provincie of het district Batang Padang. Ik moest dus noodzakelijk eens kennismaken met dien dikken Maleier.

De posttrein op de pas van Padang Rengas bij Taiping, circa 1910.

Ik keek eerst wat het raam uit. De trein ging door dik bosch links en rechts, ik zag niets anders dan geboomte, hooge boomen die in moerassen groeiden, klimplanten en bloeiende orchidaeën, en een vlucht roofvogels, die krassend en krijschend opvloog toen zij den trein hoorde naderen.

Weldra had ik gelegenheid om met den dikken Maleier kennis te maken. Deze deed dit namelijk uit zichzelf en vroegde mij waarheen ik ging.

‘Naar Telok Anson,’ was mijn antwoord, ‘en vandaar terug naar Taiping, waar ik woon. Waar gaat “toean” naartoe?’

‘Ik woon in Tapah,’ antwoordde hij, ‘en ben koffiëplanter.’

‘Is het waar dat er zulke prachtige gronden te krijgen zijn in Batang Padang?’ was mijne wedervraag.

‘O! “Nommer datoe” first class!’ antwoordde hij. ‘Men vindt daar zeer veel koffiëondernemingen, en de Europeanen verdienen er geld als water.’

‘Wij betalen trouwens maar zeer weinig “hassil”, huur, slechts 75 cent per acre.’

‘En de goudmijnen?’ informeerde ik verder. ‘Die zijn er toch ook? Wordt er veel goud gevonden?’

‘Een weinig!’ was het antwoord.

‘Is het der moeite waard om ze te gaan zien. Ik zou zoo gaarne eens goudmijnen willen zien. Wordt er ook “loemboeng” gewerkt of is het dieper onder den grond?’

‘Nee, men werkt er met tunnels, de grond is rotsachtig, alleen in de tinmijnen werkt men in de open lucht. Als mevrouw werkelijk goudmijnen zien wil, dan moet u naar Raub in Pahang gaan, daar vindt u de grootste goudmijnen.’

Ik luisterde aandachtig. ‘En hoe moet ik daar komen?’ vroegde ik.

‘Over Kwala Lumpur!’ antwoordde hij, ‘er gaat tegenwoordig een trein vandaar naar Kwala Koeboe, en van dat station uit is het geloof ik nog veertig mijlen tot Raub. Ik weet echter niet of de weg goed is.’

Ik nam mij voor om in Kelang daaromtrent informatiën in te winnen.

Daarop vroegde ik hem op fluisterenden toon: “Toean”, die Klingalees die daar zit, wat is dat voor een soort mensch?’

‘Dat is een “Chitty”,³³ antwoordde hij. ‘Heeft mevrouw nog nooit van “Chitties” gehoord?’ Zij zijn ontzettend rijk en zetten hun geld uit tegen een ongehoord percentage. Ik spalkte mijne oogen wijd open, en keek den man nog eens aan.

Of ik ervan gehoord had? De grootste bloedzuiger kan niet zoo gulzig het bloed van zijn slachtoffer uitzuigen als deze menschen het bloed hunner

medemenschen. Woekeraars als zij zijn, geven zij hun geld om er het dubbele, het twee-, het driedubbele daarvoor terug te eischen, en daardoor velen diep ongelukkig te maken. Kunnen hun slachtoffers niet meer aan de eischen voldoen, dan wordt hun have en goed meêdoogenloos genomen, of zij worden aangeklaagd en gevangengezet. In Singapore wemelt het van dit volk, dat allen hetzelfde bedrijf uitoefent, en dat men het beste kan vergelijken met de woekerjoden in Europa. Zij zijn de vampyrs van het Oosten, gelukkig slechts in enkele streken van het Oosten, en gelukkig vooral, dat dit soort volk zich nog niet in onze koloniën heeft genesteld.

Zoozeer ik den man had bewonderd om zijne eigenaardige type en schilderachtige kleederdracht, zoozeer verafschuwde ik hem nu.

De trein float, en de dikke Maleier zeide mij dat wij weldra aan Kampar zouden komen. Hij vertelde mij daarop dat Kampar één tinmijn was, eene reuzengroote tinmijn, werkende met een paar duizend koelies, toebehoorende aan eene Fransche maatschappij. Toen de trein voor het kleine station stil hield, wees hij mij de woning aan van den directeur, een Franschman, 'monsieur zoo en zoo', en voorts nog andere huizen van administrateurs, allemaal kleine, ongeriefelijke woningen, met atap gedekt. Het heele Kampar zag er trouwens uit als één groot gat. Ik zag een ontelbare menigte koelies in die gaten wroeten, ik zag anderen hunne manden met het ertsand wegdragen, ik zag de machines werken om het veele water uit te pompen.

Kampar ligt heel schilderachtig aan den voet van een begroeyden heuvel, en verder midden in het maagdelijke bosch. Wat een ellendig leven moeten die menschen hebben, namelijk dat handjevol Europeanen dat daar woont. Ik benijdde ze niet, de omgeving scheen zoo doodsch, was zoo somber en treurig, dat men onwillekeurig weemoedig gestemd werd. Die enkele bouwvallige woningen, daar als het ware neêrgegooid, met hoog, ondoordringbaar bosch daarvoor, afgesloten door bergen, en links en rechts gaten in den grond die eruitzagen als ongeneeslijke rotte wonden in het versche vleesch der aarde, wonden, gemaakt om het hartebloed van moeder aarde uit te zuigen.

Ik was blij toen de trein zich weder in beweging zette, doch de omgeving bleef somber, men zag niets anders dan bosch, ondoordringbaar, maagdelijk bosch.

En zoo stoomden we half Perak door, zonder dat er eenige variatie kwam, zonder eens een liefelijk tafereel te kunnen aanschouwen van een paddi- of sajoerveld, van een kampong met een paar atappen huisjes en klapper- of pisangboomen.

Tinmijnen te Kampar bij Ipôh, circa 1910.

Niets van dat alles! Niet één enkele kampong was er zichtbaar. Hier in de binnenlanden van Perak houden zich geene Maleiers op; de bosschen worden alleen bewoond door tijgers en panthers, waaronder de zwarte, en het wemelt er van olifanten. Ik verwachtte ieder oogenblik van die dikhuiden te zien, want dat gebeurt niet zelden, zelfs is het meermalen gebeurd dat eene kudde de heele baan verspert en dat de trein wachten moet, of zelfs onverrichterzake naar de vorige halte moet terugstoomen.

Het was toch jammer dat al die gronden daar bleven liggen. Hoevele duizenden acres van prachtige grond bleven onbebouwd, wat een schatten waren daar nog verborgen, in de eerste plaats aan ertsen, tin, ijzer en waarschijnlijk goud, in de tweede plaats aan vruchtbaarheid voor gewassen en cultures. En als ik naar die prachtige stammen zag, die recht als een kaars zich trotsch verhieven, als ik die boomen bekeek, wier onderste stam misschien door zes mannen niet was te omvatten, dan dacht ik met weemoed, hoe jammer het is dat dit alles zoo verborgen en ongebruikt blijft, en ik begrijp den anders energieke en ondernemenden Brit niet, die den moed niet schijnt te hebben om dit alles te exploiteeren, en het te gebruiken voor zijn eigen heil.

‘Is er een “resthouse” in Tapah?’ vroeg ik den dikken Maleier.

‘Neen mevrouw!’ was het antwoord, ‘daarvoor is Tapah te klein, en buitendien ligt het niet aan het station, de halte heet dan ook “Tapah Road”, en u moet nog vier mijlen rijden, voordat u aan het plaatsje zelf komt.’

Geen ‘resthouse’ en vier mijlen rijden! Dit schrikte mij af; ik besloot dus om stil door te gaan naar Telok Anson, en liever later eens naar Raub in Pahang te gaan. De trein reed met verbazende snelheid, de kleine haltes stoomden wij voorbij, en eindelijk floot de trein, tot teeken dat wij Tapah Road naderden.

Hier nam de dikke Maleier afscheid van mij, en hij wees op een wagentje, een zoogenaamde ‘karetta sèwah’, zooals er ook in Deli gebruikt worden, en die ik ik overal in Perak gezien had, zeggende dat dat zijn eigendom was.

De twee Chineesche ‘taukéhs’ en de ‘Chitty’ gingen met mij dan naar Telok Anson, en ik hoorde den ‘Chitty’ zeggen dat hij den volgenden woensdag per boot naar Singapore ging. Ik luisterde aandachtig, want met diezelfde gelegenheid zou ik immers ook moeten gaan, hoewel alleen tot Kelang.

Tot mijne groote verbazing kwamen nu een dronken Ceylonees en een Klingalees in onzen wagon. De eerste scheen een beambte van de spoor te zijn, hoewel ik mij niet begrijpen kon hoe hij het waagde om dronken te zijn. Uit zijn gesprek met de Chineezzen begreep ik echter weldra hoe de vork in

den steel zat. Het was namelijk zondag, en meneer was vrij. Hij had dezen heiligen dag gebruikt om zich eens een 'brom' in te drinken,³⁴ en ging nu voor plezier naar Telok Anson, om den volgenden ochtend per sneltrein terug te keeren.

Dat was allemaal niets, maar hij had niet het recht om den vuilen Klingalees in den wagon tweede klasse te laten plaatsnemen. Deze behoorde in de derde klasse thuis. Ik was verontwaardigd, en wilde juist opstaan om weder in mijne eerste klassegewagon terug te keeren, waar mijn valies nog stond, toen een Europeesche conducteur in den wagon trad en het woord tot mij richtte.

'Excuse me, Madam!' zoo begon hij, 'het was mijne schuld niet dat die dronken Ceylonees dat gedaan heeft, gaat u daarom niet heen!'

En toen beval hij met een stentorstem, met moeite eenige vloeken weêrhoudende, omdat hij zich bedacht dat er een dame in de nabijheid was, om direct den Klingalees te verwijderen.

De Ceylonees, dronken als hij was, zette een grooten mond op, en zeide dat hij het volste recht had om den Kling bij zich te houden, dat deze zijn vriend was, en dat hij voor hem betaald had, en dat geene macht der wereld hem kon dwingen om zijn vriend te verwijderen.

Doch de conducteur liet niet met zich spelen. Den zwarten man aan den arm trekkende en hem duwende, hoorde ik hem niets anders zeggen als: 'Clear out, you damned black devil!' De Ceylonees begon ook te schelden, in gebroken Engelsch, waarbij het woord 'fool' eene groote rol speelde.

'Ik zal je aanklagen! Ik zal je aanklagen! Ik zal maken dat je je ontslag krijgt!'

De conducteur was werkelijk een 'gentleman'. Na dat eene leelijke woord hoorde ik niets anders meer. Hij vergat het niet dat er eene dame in de coupé zat. Op alle scheldwoorden antwoordde hij niet, alleen haalde hij den Klingalees vrij hardhandig uit de coupé en bracht hem naar buiten, waar deze bijna op de steenen van het emplacement neêrviel. De Ceylonees was woest, en hij had den Europeaan wel willen aanvliegen, zijne oogen waren met bloed belopen en er stond schuim op zijn mond, terwijl hij de handen tot vuisten balde. Doch dit menschenras durft veel te schreeuwen en vele woorden vuil te maken, maar 'au fond' zijn het lafaards; zij durven niets. De Europeesche conducteur kwam daarop bedaard terug, en terwijl hij het sein gaf om verder te stoomen, zette hij zich in onze coupé neder, zonder verder notitie van den dronken man te nemen.

Nogmaals vraagde hij mij om excuus dat ik getuige had moeten zijn van deze onaangename scène, en ik moest erkennen dat men in dezen uithoek in

't midden der oerwouden nog veel beleefdheid kon ondervinden, en dat de spoorwegbeambten in de Engelsche koloniën den eerbied voor eene dame nooit uit het oog verliezen, hetwelk in andere landen wèl eens gebeurt.

In de volgende halte ging ik toch weêr terug in mijne coupé, en de conducteur volgde mij weldra, zoodat ik in de gelegenheid was om hem eenige vragen te doen.

'Of hij wist op welke dagen er booten vertrokken naar Kelang?'

'Iederen woensdag en iederen zaterdag.'

Het was dus toch waar dat er woensdag pas de eerste gelegenheid daarvoor was, en ik was verplicht om drie dagen in Telok Anson te blijven. Als het plaatsje nu maar wat meêviel en er iets bezienswaardigs was, dan ging het nog al; in het tegenovergestelde geval zou ik mij zeker doodelijk vervelen.

Het was zoowat zes uur toen wij Telok Anson binnenstoomden. Eerst zag ik een paar groote gebouwen, gelegen aan de rivier, dezelfde Perak-rivier, toen een prachtigen, mooien toren, die eruitzag als eene pagode en in wier top een groote fraaie klok was aangebracht; daarop reden wij vrij langzaam vlak voorbij Chineesche winkels, door eene tamelijk breede straat, gingen onder een trap door, en nu hielden wij stil voor de werf, 'Telok Anson Wharf', zooals de trein ook stilhoudt voor de werf in Port Weld.

Ik keek uit naar een 'rickshaw', maar ontdekte er geen een. Een klein Chineesje kwam naar mij toe en vraagde mij of hij mijn valies mocht dragen, en ik nam hem natuurlijk dankbaar aan.

"Langcha"? "Rickshaw"? vraagde ik hem.

'Tida ada!' (Die zijn er niet), antwoordde mijn klein staartje.

Dat was vreemd. Gewoonlijk zijn die overal te vinden; waar maar menschen zijn, daar komen ook dadelijk de 'rickshawkoelies' met de Japansche voertuigjes.

"Resthouse", zeide ik, en ik hoopte in stilte dat dit niet ver af mocht zijn, want ik was tamelijk vermoeid door dat lange zitten in dien schokkenden trein. 'Ja ja ja!' antwoordde mijn kleine cavalier, en wij gingen samen de werf en de boogtrap over, en zoo recht toe recht aan door eene lange straat naar het 'resthouse'. Het was eene tamelijk lange wandeling, mijn kleine vent steunde en zuchtte onder 't gewicht van mijn zware valies. Ik zelf droeg mijn tasch en mijn kleine handkoffertje, en had mijn parasol onder mijn arm gestoken.

Ik gaf hem dan ook een extra belooning, en met zijne kleine oogjes blikte hij mij dankbaar aan, terwijl een blijde glimlach over zijn smoezelig, vuil gezichtje gleed, en hij van 'toelong là! toelong là'³⁵ stamelde.

Gesprek in sarong en kebaya

Dit 'resthouse' was werkelijk eene grandiose inrichting. Met een ruime voor- en binnengalerij die nu als eetkamer was ingericht, groote kamers met badkamers, enzovoorts, leek het veel op een echt Javaansch heerenhuis. Alleen was het erg karig en primitief ingericht, en wat er was, kon niet bepaald zindelijk worden genoemd. Ik kreeg eene ruime kamer, ging mij spoedig baden, en hulde mijne verstijfde en vermoeide ledematen in eene sarong en kebaya. Ik was immers toch heelemaal alleen, en behoefde mij dus voor niemand te geneeren, wat ik in een ander geval wel zou gedaan hebben, want ik wist immers dat de Engelschen hun neus voor onze lieve Javaansche dracht optrekken en het 'shocking' vinden, terwijl het in hun oog 'gentlemanlike' is om in een sarong en bloot bovenlijf naar de badkamer te gaan, pure whiskey te drinken of een 'kimono' (Japansch kleedingstuk) aan te trekken, zonder eenig ondergoed daaronder.

Ik ging dus naar buiten en nog wel op bloote voeten, want mijne sloffen zaten zoo diep in mijn valies dat ik geene lust gehad had, om dat uit te pakken en ze eruit te halen.

Hoe groot waren echter mijne ontsteltenis en verbazing toen ik op de voorgalerij een heer zag liggen in een luierstool, gekleed in een bruinen jas en broek met een courant in de hand, waarin hij aandachtig lag te lezen.

Mijne eerste gedachte was om rechtsomkeert te maken en de vlucht te nemen, mij te gaan kleeden, en in een fatsoenlijken 'gown' terug te keeren, maar het was te laat, meneer had zich reeds omgedraaid en mij gezien, en ik vond dat vluchten nu vreemd. Buitendien had ik dadelijk opgelet dat hij van een tamelijke bronskleur was, niet al te bruin maar ook niet blank, met zwart haar en zwarte oogen, zoodat ik veronderstelde dat hij of een spoorbeambte of de eene of andere klerk moest zijn, en voor zoo iemand behoefde ik mij toch niet te geneeren.

Ik ging dus tamelijk ongedwongen en familiaar naar hem toe, en zette mij op eene der stoelen neder.

'Is het geoorloofd?' vroegde ik, en riep den 'boy' om mij een kop thee en een 'sandwich' te brengen.

Hij zette zich dadelijk recht en antwoordde door eenige beleefdheidswoorden te stamelen. Ik bekeek hem nu aandachtig, en moest bekennen dat hij, niettegenstaande zijne bronskleur, een zeer knappe en nog jonge man was.

Alleen vond ik die kleeding afschuwelijk. Het deed mij zoo denken aan

iemand uit een spul,³⁶ hoewel alle beambten van het Engelsche gouvernement zulke kleeren dragen, namelijk van die viesbruine, geele kleur, die iemand doen denken aan een indigestie na een zwaar diner. Vooral dragen de soldaten en de politiedienaren dit goed als uniform, het schijnt zeer sterk te zijn en is geloof ik een onverslijtbaar soort drill. Dat die menschen dat als dusdanig dragen, is misschien zeer practisch, koel van stof, en daarbij is het vuil niet gemakkelijk te zien, maar dat particulieren het doen, vind ik onsmakelijk en dat getuigt van wansmaak. Het is nog veel meer 'shocking' dan een sarong en kebaya.

Mijn thee kwam en erg ongegeneerd praatte ik over allerlei zaken, met genot mijn Ceylonbrouwsel opslurpende.

Die meneer dacht er niet aan om zich voor te stellen, wat ik niet zeer beleefd vond, aan welk euvel echter iedere Engelschman die ik tot nu toe ontmoet had, mank ging. Ik stelde mij natuurlijk ook niet voor; als dame wilde ik niet de eerste zijn, het zou net zijn of ik erg op de kennismaking gesteld was.

Toch was ik er wel benieuwd naar wie deze man zijn kon, en ik wierp menig spierinkje uit om een kabeljauw te vangen, maar hij hapte niet; de Engelschman met zijn bruin gekleurd gelaat was wat zichzelf aanging zoo gesloten als een bus.

'Weet u ook wanneer er een boot naar Kelang vertrekt?' vraagde ik, want dat was toch het voornaamste wat ik weten moest.

'I don't know!' was het antwoord door hem gegeven, stijf, koel, afgemeten, met een lichte buiging, die ieder ander zou ontuchtend hebben, behalve mij, Sientje Klobben.

'Woont u dan niet hier?'

'No! Ik ben hier alleen maar voor een paar dagen.'

Haha! dacht ik, een klerk, of inspector van het een en ander, die op inspectie is. Ik zal er nu wel meer uit krijgen!

'Kent u Kelang?'

'No! Madam. Ik ben nog nooit in Selangor geweest.'

'Dan woont u zeker nog niet lang in Perak. Komt u pas uit Europa misschien?'

'O no! Madam! Ik ben hier al acht jaren, mijne woonplaats is Taiping!'

Aha! dacht ik, alweêr een schrede verder.

'Een allerliefste plaats!' antwoordde ik, 'ik kom er ook pas vandaan, en zonder mijn naam te noemen zeide ik dat ik van Deli kwam.

Nu kwam er meer gloed op zijn anders onbewegelijk gelaat, en even keerde 'Johnnie' of 'Paddie', of hoe hij mocht heeten, zich naar mij toe en zag mij aan.

‘Van Deli? Good gracious! Dat is een goed eind uit den weg. En “quite alone”?’

Het begon hem te interesseeren, er lag zooveel belangstellende nieuwsgierigheid in zijn toon.

‘Yes sir, quite alone. I am a Dutch lady sir!’ En toen maakte ik hem mijne excuses over mijne sarong en kebaya, en vertelde hem dat dit mijne dracht was, dat alle vrouwen in ons schoone Java zoo gekleed zijn, dat ik wel wist dat de Engelschen het afkeurden, maar dat ik te moe geweest was om mij te kleeden, en buitendien ook niet had geweten dat er nog meer logés in ‘t ‘resthouse’ waren. Hij glimlachte, een zeer stille beleefde glimlach, die echter zeer veel scheen te zeggen.

‘Oh! Nevermind, nevermind! It is rather nice. I like it!!’

Meende hij dat wel? Ik begon te denken dat dit slechts beleefdheidsphrasen waren. Mijn nieuwe kennis begon mij nu ook te interesseeren, het kon toch geen gewone klerk zijn, daarvoor scheen hij te stipt van vormen, te wellevend en beschaafd. Wie was hij dan?

‘Hoe bevalt Perak u?’ vroegde hij.

‘O! Uitstekend! Taiping is, zooals ik gezegd heb, mooi, met zijn museum, zijne heuvels, en de gouvernementshill in ‘t bijzonder, en zijn hospitaal is zoo eenig dat andere koloniën zich daaraan een voorbeeld mogen nemen, het heeft een verbazenden indruk op mij gemaakt.

‘Zoo werkelijk?’ vroegde hij, ‘zijn de hospitalen in uw land dan niet zoo?’

Ik antwoordde niet, maar tuurde in de verte op de spiegelgladde oppervlakte der breede rivier, die veel op een groot meer geleek.

Het was schandelijk dat ik hem deze vraag niet beantwoordde, vreeselijk onbeleefd, maar ik kon er niets aan doen, in vele opzichten was ik nu eenmaal onbeleefd! Ik kon immers niet ‘ja’ zeggen, en het ‘neen’ wilde ik niet bekennen tegenover dezen Brit, die natuurlijk trotsch was op zijn land en alles wat dit land bevatte.

‘Hebt gij een Vaderland, zoo hang niet aan een ander.

Wees Gal noch Brit; wees Nederlander!’

Daarom was ik onbeleefd, maar tevens werd ik bij deze wetenschap vuurrood, en praatte over het museum, en deed net of ik niets gehoord had.

‘Wat is het museum interessant!’ zeide ik, ‘o! Die mineralen en ertsen hebben mij zoo geïnteresseerd, en dan heb ik daar photographieën van wilde

menschen gezien die met hun neus op een fluit spelen en halfnaakt rondlopen, maar heelemaal getatoeëerd zijn. Wat zijn dat voor menschen? Dajaks zijn het niet.'

'O! U bedoelt de "Sakaïhs". Wel, dat zijn de bergbewoners van het schiereiland Malakka, men vindt ze hier overal in de bergen. Het zijn wilden en zij mengen zich niet met de Maleiers, zij hebben hunne eigene taal, eten wortels en vruchten, en zijn zoo schuw dat zij wegllopen wanneer zij andere menschen zien.'

'O!' was het eenige wat ik zeggen kon. Dat was dan toch werkelijk hoogst merkwaardig en interessant. En vroeger had ik nooit daarvan gehoord.

'Zij hebben ook geene godsdienst. Zij vereeren wel een steen of een ouden boom, waarvan zij denken dat er een geest in woont. Hunne wapens zijn pijl en bogen met vergiftigde pijlen en ook blaasroeren,³⁷ waar zij zeer handig meê omgaan, en waarmee zij op de jacht gaan, want elkaar of anderen beoorlogen doen zij niet, daarvoor zijn zij te vredelievend en te schuw.'

'En kan men die menschen bezoeken?' vroegde ik.

'O! Jazeker!' antwoordde de Engelschman, 'maar het is moeielijk, want er zijn geene wegen naar het gebergte.'

'Door het heele gebergte van het schiereiland houdt deze volksstam zich op, vanaf Siam tot aan Djohore. Als men de binnenlanden intrekt, ontmoet men ze direct, hoewel men er niets aan heeft, want het zijn halve dieren.'

Ik dacht er over na en haalde ze mij voor den geest, zooals ik ze gezien had op de fotografieën, wild, woest, net orang oetans, en beschilderd, met lang verward haar – de vrouwen waren hetzelfde.

'Heeft men geen vulkanen op het schiereiland?' vroegde ik. 'Ik heb te Ipôh een berg gezien met een kegelachtigen vorm, me dunkt dat moet vroeger zeker een krater geweest zijn.'

Hij schudde met het hoofd. 'No!' zeide hij, 'er is dicht bij Malakka ook een berg met zulk een kegelvorm, en toch is dat geen vulkaan. U zult wel van hem gehoord hebben. Het is de Ophir.'³⁸

Zeker, dien naam had ik meermalen gehoord. Intusschen was het heel donker geworden en sloeg het buiten half acht. Ik deed moeite om mijn gapen te verbergen, en had een vreeselijke slaap. De 'boy' kwam zeggen dat het eten klaar was, maar ik had hoegenaamd geen lust om iets te nuttigen, stond daarom op, en zeide den Engelschman goeden nacht.

Hij vraagde verwonderd waarom ik niet aan tafel kwam, en ik antwoordde daarop glimlachend: 'Omdat ik te lui ben om mij aan te kleeden!'

Telok Anson

Den volgenden morgen hoorde ik mijn buurman reeds vroeg stommelen in zijne kamer, ik had echter nog niets geen lust om op te staan, hoewel ik klaarwakker was, want het huis was zoo gehoorig dat ik alle mogelijke geluiden duidelijk hooren kon.

Het eerste wat ik doen moest, was te informeeren of er werkelijk woensdag een boot naar Kelang ging, ten tweede moest ik een waschman gaan opzoeken, aangezien bijna alle kleêren die ik meê had gebracht, vuil waren. Ik had slechts zeer weinig meêgenomen en alles was in dat kleine valies gepakt, en het was gelukkig dat ik zoo verstandig geweest was; veel bagage is maar ballast wanneer men in de binnenlanden reist.

Veel bezienswaardigs zou er te Telok Anson wel niet zijn, want van een plaatsje waar niet eens een enkele 'rickshaw' is, kan men geene groote verwachtingen maken.

Een half uur later slenterde ik op mijn doode gemak door de straten, en nam een zijstraat, want in de verte had ik waschgoed zien hangen, en moest dus daar wezen. In keurige, nette, zindelijke steenen huizen woonden daar alle waschbazen bij elkander. Aan den eenen kant Chineezzen, aan den anderen Klingaleezzen. Voor de huizen was een ruim veld, en daar lagen de kleeren op de bleek, of hingen aan stokken te drogen. Bengaalsche en Klingaleesche waschbazen – daar en overal in de Straits, zoo ook bij ons in Deli, 'doby's' genoemd – wasschen beter dan Chineesche, en daarom ging ik naar zoo'n man toe die bezig was met strijken.

Hij vraagde tien cent per stuk, maar het moest in één dag klaar zijn, en dat had ik er met genoegen voor over, want het was billijk genoeg. Wie wascht en strijkt japonnen, blouses en peignoirs voor tien cent het stuk?

'Ik zal het morgen zelf komen halen,' zeide ik. Daarop ging ik verder, kwam aan de overdekte markt, en nam ook daar eens een kijkje. De markt uitgaande, stond ik op het plein waar die mooie kloktoren³⁹ staat. Deze klok slaat ook met kwartieren, driekwartieren en halfuren, en heeft een zeer liefelijken klank, die men ver hooren kan.

De toren zelf is een pomp, die het drinkwater oppompt dat van mijlen ver komt en in waterbuizen naar Telok Anson wordt geleid, aangezien het water dat in de stad gevonden wordt, troebel en slecht is.

Ik ging eene Maleische winkel binnen, kocht wat vruchten, en vraagde den Maleier wanneer er booten naar Kelang gingen. Natuurlijk wist hij dat niet,

maar hij wees mij een Chineeschen winkel aan waar eene roode vlag uithing, en duidde mij uit dat ik het daar kon te weten komen, aangezien dat de agenten waren.

Ik moest de baan over om in die 'kedeih' te komen, en tot mijne groote vreugde hoorde ik dat er zelfs twee booten gingen van verschillende reederijen.

Dat was tenminste eene geruststelling, want om daar zoolang in dat vervelende nest te moeten blijven, waar men niet eens in kon rond rijden, was waarlijk geen verkwikkend en opwekkend denkbeeld.

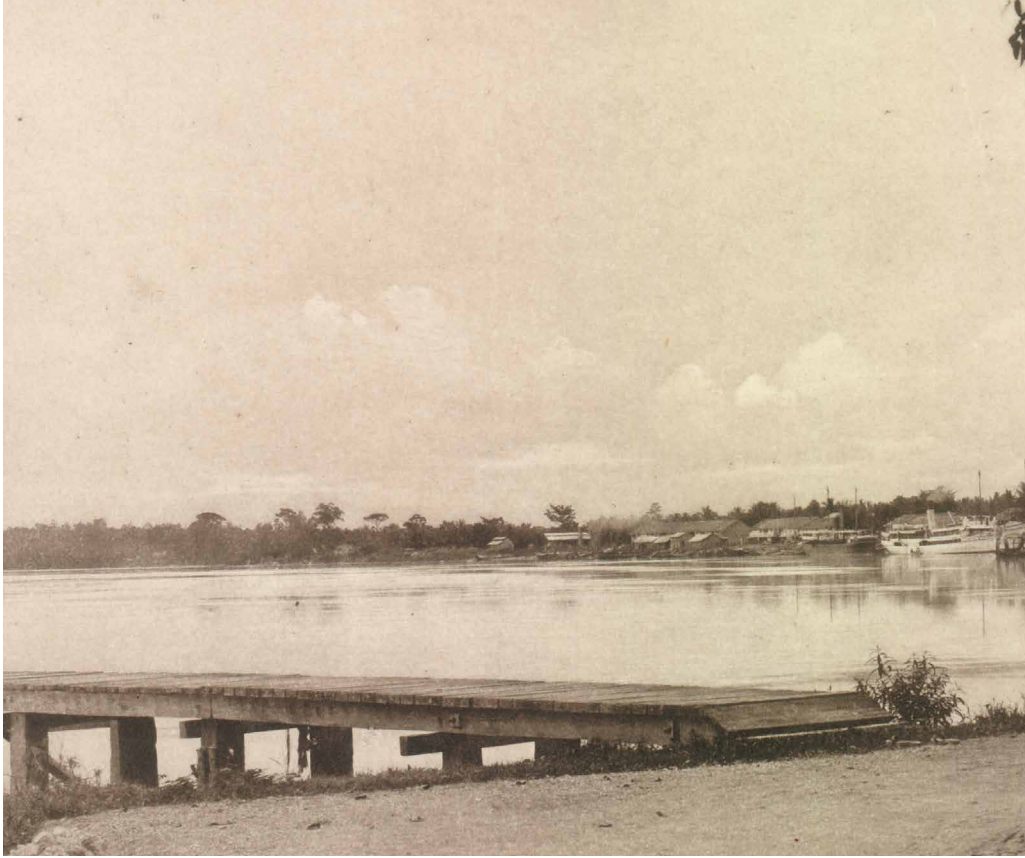

De klokkentoren van Teluk Anson.

Ik bezocht het postkantoor, dat alweder een grootsch prachtig gebouw is, grooter dan heel Telok Anson op zichzelf, en daarnaast stond de kazerne die aan de rivier gelegen is. Wat een prachtig gezicht leverde die rivier op, breed, kolossaal en spiegelglad gelijk een meer.

Ik wandelde daar op en neer, het was er heerlijk koel en frisch, de wind die uit zee kwam, verkwikte mensch en dier op dezen stillen ochtendstond.

Om mij verder den tijd te verdrijven, want ik verveelde mij gruwelijk, liep ik iederen winkel in en uit, en maakte een praatje met de Maleiers. Op deze

manier hoorde ik het spoedig elf uur slaan, en ik slenterde heel langzaam, voetje voor voetje, naar huis. Ik kwam voorbij een school, en naar binnen kijkende, zag ik dat het allemaal Maleische kinderen waren, die daar van Maleiers les kregen. Ik nam mij voor om er morgen eens binnen te gaan, en de lessen meê bij te wonen; dat zou dan een goed tijdverdrijf zijn voor den volgenden dag, nu was het te laat, want het was al bijna etenstijd.

Ik wachtte niet op mijn buurman, maar nam mijn 'tiffin' geheel alleen, hoewel er niets ongezelligers is dan alleen aan tafel te moeten zitten. Ik was dan ook vlug klaar, en ging naar de kamer, waar ik doorsliep tot des middags vijf uur. Misschien zou ik nog langer hebben doorgeslapen, wanneer eene mannenstem, die 'boy, boy' riep op de voorgalerij, mij niet hadde gewekt. Er scheen weder een nieuwe logé gekomen te zijn, tenminste, het was niet de

Mills Road te Teluk Anson, circa 1910.

stem van den Engelschman van gisteren, met wien ik zoo gezellig en famili-
aar had zitten praten, en wiens naam ik niet wist.

Natuurlijk kwam ik nu niet meer in sarong en kebaya ten voorschijn. Die Engelschman zou anders misschien een minder goeden dunk van de Hollandsche dames gekregen hebben. Hij zat weêr op dezelfde plek in een courant te lezen, maar was nu veel netter gekleed dan den vorigen dag, geheel in grijs tricot.

Als oude kennissen en lang niet meer zoo afgemeten en stijf, zeiden wij elkander goeden dag, en we vonden beiden dat, hoewel de avond bijna ingetreden was, het nog drukkend warm was.

‘Er is weer een nieuwe logé gekomen,’ zeide ik.

‘Ja, ik geloof dat het een inspecteur van onderwijs is,’ antwoordde hij.

‘O! Van onderwijs gesproken,’ zeide ik, ‘hiertegenover is eene Maleische school, zou het veroorloofd zijn om morgen de lessen eens bij te wonen? Dat interesseert mij wel, en buitendien heb ik des morgens niets te doen.’

‘Wel zeker!’ antwoordde hij, ‘waarom niet? Het is voor eenieder toegankelijk en voor de vreemdelingen zeker wel in de eerste plaats.’

‘Ik heb gezien dat het gouvernement overal scholen heeft opgericht, zoowel voor Maleiers als Klingen en Chineezen.’

‘Ja, is dat niet eene goede maatregel?’ vroegde hij, mij verbaasd aanziende. Ik haalde mijne schouders op.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde ik, ‘ik ben maar eene domme vrouw met een zeer gewoon menschenverstand, dat niet verder gaat dan haringsalade en biefstuk met gebakken aardappelen, maar als ik het zomaar eens zeggen mag, “my dear Sir”, dan vind ik dat de “natives” hier in uwe koloniën een veel te grooten mond hebben en ook te veel pretenties.’

‘So? Have they?’ was zijn laconieke antwoord. ‘O! No! Not more than anywhere!’

‘They have!’ liet ik erop volgen, en wel tamelijk scherp en bits, en nu werd ik branie om voor mijne meening uit te komen. ‘Mijn waarde Sir, “It is not the way” om je macht te handhaven, die macht die wij tegenover de natives en Chineezen zoo zeer noodig hebben. Van andere natiën zal ik niet spreken, de inboorlingen van Britsch-Indië zijn toch over ’t algemeen lafaards. Wie heeft het ooit op de viool hooren spelen dat twee Chineezen met elkaar Engelsch spreken? Als men dat bij ons hoorde, dan zoude men op hun voorhoofd wijzen en vragen: “Loe gila?” (Ben je gek).’

‘Wie heeft het ooit bij ons gezien en vooral op Java, kent u Java? Heeft u ooit van Java gehoord, dat goddelijke land met zijn blauwe bergen, zijn rookende vulkanen, zijn verrukkelijke omgeving dat het tot een paradijs maakt, dat Java, waar men, wanneer men in andere landen ontaardt tot een dier, weer mensch wordt, en vrede vindt in stille rust, omringd door belangstellende en medegevoelende creaturen. Ah! Sir! Als u Java niet kent, dan kent u nog weinig, want schooner, aanbiddelijker land bestaat er niet in heel Azië. Uw Ceylon, uw Hongkong, uw Voor- en Achter-Indië, zelfs Japan kan er niet meê vergeleken worden’

Ik zweeg, ik gevoelde dat mijne wangen gloeiden en mijne lippen trilden, toen ik hem, den Brit, beschreef wat mijn vaderland is, en hij lachte om mijne opgewondenheid met dien eigenaardigen sarcastischen lach, beleefd maar toch ongeloovig, en antwoordde: ‘Oh indeed, no doubt!!!’

En dat ik op dit oogenblik vloeiend zijne taal sprak, ik was er zelf verstomd van, de woorden waren mij als het ware van de lippen gevallen, zonder aarzelen, zonder horten of stooten zelfs. Dat deed het enthousiasme.

‘Nu,’ vervolgde ik en was weêr kalm, ‘daar weet de inlander wat eerbied en onderdanigheid zijn. Zij zullen het niet wagen om, zooals zij hier doen, op schoenen te naderen en u den rook hunner sigaret in uw gelaat te blazen. Het is daar voor den blanke niet noodig om er als smeekeling te komen, en zijn toon te dwingen tot zachtheid, tot vriendelijkheid, en “s’il vous plaît” te spelen, zooals hier, waarna men nog niet weet of men, niettegenstaande dat, een antwoord en dan nog wel een vrij brutaal antwoord zal krijgen; daar beveelt men en de “native” gehoorzaamt, blindelings, direct, zonder morren.’

‘U denkt, Sir!! dat al uwe scholen en de geleerdheid der inlanders eene goede strekking hebben, en het algemeene welzijn kunnen bevorderen, integendeel, het maakt uwe maatschappij rot en, verwonder u er later maar niet over “when there is something rotten in the case”⁴⁰ en het uwe macht ondermijnt, nu nog niet, maar over jaren zeker, wanneer de Chineezzen en de “natives” door uwe scholen, door den omgang met uwe beschaving, gelijk zullen staan met u, en zij, den tijger gelijk, hunne kracht zullen hebben leeren kennen. Zooals dat dier op de postzegels staat, tot zijn doodelijken sprong gereed, zoo zal hij ook later klaarstaan om de Europeanen te verdelgen.’

‘Boy, kessie⁴¹ whiskey and soda!’ schreeuwde hij naar binnen, en ik dacht bij mij zelf: ‘Ja ja menneke, spoel jij die moraal maar met dat vocht naar binnen, hoewel honderd flesschen whiskey de waarheid mijner beweringen niet weg kunnen spoelen.’

‘And satoe limonade,’ schreeuwde ik, ‘without whiskey!!’

‘Excuse me,’ zeide ik daarop, ‘u moet het eene oude vrouw zooals ik niet kwalijk nemen dat zij hare meening zegt. Wat beteekent mijne opinie, nietwaar? Ik heb het u al gezegd, ik ben maar eene heel eenvoudige huisvrouw, die wel een “Irish stew” of een “pie” kan beoordeelen, maar heusch niet weet op welke wijze een land moet worden geregeerd. “Good gracious”, ik zou mij schamen als één uit het “Houses of Commons” mijne bewering had gehoord! Ik weet wel dat u het niet over zal vertellen, niet waar Sir?’

‘By Jove, no!’ antwoordde hij lachend. ‘I think you are an excellent lady, en het is jammer dat u zelve geen koninkrijk hebt.’

‘Dat heb ik wel,’ zeide ik fier, ‘mijn koninkrijk is thuis bij mijn man.’

‘U is getrouwd?’ vraagde hij vol verbazing, ‘en dat weet ik nu pas, en uw man staat u toe om zoo alleen de wereld rond te reizen? Me dunkt hij moet

wel in duizend angsten zitten. Als ik getrouwd was, zou ik het nooit toestaan dat mijne vrouw zonder mij op reis ging.'

'Wie zijn man liefheeft, laat hem thuis,' antwoordde ik, 'Jan houdt nu eenmaal niet van reizen of vermoeienissen, hij is veel te gemakkelijk en lui uitgevallen, alles wat buiten zijn dagelijkschen sleur ligt, haat hij. Hij houdt van een geregeld leven!'

'En u kan tegen al die vermoeienissen? Maakt het u niet ziek en afgemat om te reizen, zooals ik mij herinner dat nog nooit eene "lady" gereisd heeft, namelijk zooals u mij gisteren verteldet, in kleine prauwen en ossenkarren!'

'Neen Sir! Volstrekt niet. Integendeel, het is plezierig en interessant, en ik kan er best tegen, want ik heb werkelijk eene ijzersterke constitutie. Wanneer ik vermoeid ben, dan zijn een paar uren van rust voor mij al voldoende om weêr op te knappen.'

'De Hollandsche vrouwen schijnen over het algemeen nogal gezond en sterk te zijn,' zeide hij.

'Ja, vooral de Hollandsche vrouwen die in Indië geboren zijn, zooals ik,' viel ik hem in de rede.

'Dat kan men helaas van de Engelsche vrouwen niet zeggen,' vervolgde hij met een zucht, 'tenminste die welke hier in Indië zijn. Onze vrouwen hebben het hard noodig om eens in de drie of vier jaren naar huis te gaan, en in een koud klimaat nieuwe krachten te halen.'

'Lieve hemel!' antwoordde ik, 'en is dat met allen het geval?'

'Yes, indeed!' antwoordde hij, 'langer dan vier jaren houden zij het niet uit, zij zouden sterven als zij langer hier bleven.'

'Maar mijn God, hoe is dat mogelijk,' zeide ik stom van verbazing, 'heeft iedere echtgenoot hier dan een zak met dollars, dat hij maar zoo gemakkelijk zijn vrouw naar huis kan sturen? Onze Hollandsche mannen zien er tenminste geen kans toe. En wat is eene huishouding zonder vrouw? Wat is een huwelijk wanneer de vrouw den man in de steek laat? Lieve hemel! Op die manier raakt men immers kolossaal achteruit!'

'Ja, maar wat moet men dan anders doen?' zeide hij klagend, en daardoor moest ik veronderstellen dat hij in 't zelfde geval verkeerde, 'nood breekt wetten, en men wil zijne vrouw toch niet voor zijn oogen zien sterven! Gebeurt dat bij de Hollanders dus niet? Zijn de vrouwen daar allemaal zoo flink en krachtig?'

'Natuurlijk!' antwoordde ik trotsch, 'denkt u dan dat wij Hollandsche vrouwen porcelainen popjes zijn, die door den man in een glazen kastje gezet

worden? Denkt u dat eene vrouw een luxeartikel is? Dat moest erbij komen, dat wij eens in de vier jaar naar huis moesten worden gezonden om gerepareerd en opgelapt te worden, of misschien overgebakken in de groote oven te Meppel.⁴² Neen Sir, de Hollandsche vrouwen zijn van zulk eene gehalte dat zij het jaren kunnen volhouden in dit klimaat, dat zij de verschroeiende hitte niet gevoelen, die anderen doen klagen en aan “migraine” doen lijden, dat zij hun heerlijk humeur kunnen bewaren, en hun hoofd niet behoeven te laten zinken als een geknakte zonnebloem, dat zij door dat humeur een zonneshijn zijn in hun tehuis, en het hun echtgenooten vroolijk en zonnig en gemakkelijk maken bij hun moeielijke en vermoeiende werk in deze verzengende hitte, dat hare gedachten altijd frisch, hun verstand gezond blijft, en zij met den man kunnen meêdenken en meêleven, alles wat tot hun beste kan zijn, wat hun tot goede moeders maakt, die zich van des morgens tot des avonds voor hunne kleinen opofferen. En zoo Sir!, met zulk een humeur en helder verstand, zulke frissche gedachten, behoudt men ook zijne gezondheid, al is het klimaat nog zoo doodend. “Verstandez-vous”?

Hij antwoordde niets, maar dronk in langzame teugen zijn glas leêg.

‘Er zijn natuurlijk uitzonderingen,’ vervolgde ik, ‘maar regel is het niet, en ach, wanneer men een niet al te groot tractement heeft en men werken moet om er te komen, en zijne handen moet uitsteken om zijne huishouding en de kinderen knap in orde te houden, dan heeft men geen tijd om ziek te zijn of zich dat te verbeelden. Werken! Werken! De beste medicijn voor alle mogelijke ingebeeelde kwaaltjes. En kijk maar eens om u heen! Het zijn de welgestelden die uit verveling ziek worden, niet de minder bedeelden, want die hebben er geen tijd voor!’

‘Maar ik verzeker u dat het geene verbeelding is dat onze Engelsche vrouwen werkelijk ziek zijn en dat de doktoren zelve het gelasten om naar Europa terug te keeren,’ antwoordde hij tamelijk scherp en opgewonden, want ik geloof dat mijne beweringen en tegenspraak hem erg boos hadden gemaakt.

‘Dat haal je de drommel!’⁴³ antwoordde ik tamelijk vinnig, en op mijne ruwe manier, want ik wist immers toch dat hij niet weten kon wat een “drommel” voor een ding is. ‘Dat is ook het domste wat men doen kan, om er dadelijk een dokter bij te halen! Die maken je ziek en zenuwachtig met hun pilletjes en poeiertjes.’

Met groote oogen keek hij mij aan, maar dat kon me weinig schelen, ik ging door met mijn pleidooi, en zou niet opgehouden hebben, al waren zijn oogen in zijn glas gerold.

‘Heeft u zoo veel vertrouwen in doktoren?’ vroegde ik hem. ‘Geloof u dan dat hun woord een machtspreuk, een orakel, is en dat men maar dadelijk alles doen moet wat zij gelieven te zeggen?’

‘Boy! Kessie leggie whiskey and soda!’ was zijn antwoord (Boy! Breng mij nog een whiskey en soda), en ik vlak daarbovenop: ‘Boy! Satoe limonade without whiskey.’

‘Uw oordeel over doktoren is niet bijzonder complimenteus voor hen,’ zeide hij toen.

‘Maar ontegenzeggelijk waar! Voor hen is het niet moeielijk om te zeggen, mevrouw u moet naar huis, naar een koel klimaat, want uw lever of uw milt of nog wat anders is niet in orde, mevrouw een langer verblijf zal uw dood ten gevolge hebben! Als zoo’n dokter dat tegen mij zeide, zou ik er bot op laten volgen: “Heeft u uw chèquebook ook meêgebracht? Toe, schrijf mij een chèque uit van zooveel pond sterling, dat ik tenminste fatsoenlijk twee jaren leven kan!”’

Nu lachte mijn toehoorder hardop, een aangename luide aanstekelijke lach, en daarbij liet hij een rij prachtige witte tanden zien.

‘Neen, mijn waarde Sir!’ zeide ik, ‘geloof mij dat doktoren die dat zeggen en zulk een raad geven, je graag kwijt willen zijn, en dan zijn het prullen hoor!!! Ik eet liever twee kilo roastbeef meer dan dat ik één Aesculaap⁴⁴ in huis haal.’

Hij was van plan om op te staan.

‘Excuse me for a moment,’ zeide hij, ‘ik kom dadelijk terug.’

‘Wacht even,’ zeide ik en hield hem aan de panden van zijn jas vast, ‘ik ben nog niet uitgepraat, ik heb even nog iets te zeggen. Ga nog even zitten.’

Hij gehoorzaamde, en daarop vervolgde ik: ‘Vertelt u mij eens, Sir! Ik zou dit nog dolgaarne willen weten, hoe of het komt dat uwe Engelsche vrouwen zoo zwak zijn en na een korten tijd ziek worden, terwijl wij zoolang flink blijven? Het onderscheid tusschen ons is toch zoo groot niet, wij zijn allemaal Europeanen, en beiden niet van koek of meerschium.’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde hij, en haalde onverschillig zijne schouders op, want ik geloof dat het gesprek hem begon te vervelen. Na zijn hartelijk gelach was er een trek van misnoegdheid op zijn knap gelaat te bespeuren.

‘Ik weet het niet! Ik ken de Hollandsche vrouwen zoo weinig.’

‘Nu, dan zal ik het zeggen!’ antwoordde ik, en ik bracht mijn hoofd dicht bij het zijne. Ik geloof dat dit er oogenblikkelijk uitzag als dat eener Medusa,⁴⁵ toen ik de vrouwen mijner natie gloeiend en warm verdedigde. ‘Ik zal het u zeggen, wees er niet boos om, misschien ben ik al te oprecht en moet gij het

u niet aantrekken, denk maar dat het een domme huismoeder is die dit zegt, en zoo iemand kan men niets kwalijk nemen, nietwaar? Het komt omdat uwe vrouwen niet solide genoeg leven!!!'

'What?' stamelde hij, verbaasd, verstomd. 'What do you mean, by Jove!'

'I mean, dat het niet gezond kan zijn, in de eerste plaats, om den geheelen dag in die hitte rond te loopen, gekleed en ingeregen, en eruit te zien alsof men een boonenstaak heeft ingeslikt, om zijn corset zoo nauw toe te trekken en zoo den heelen dag te blijven dat men bijna geen adem kan halen. Een sarong en kebayadracht moge 'shocking' zijn, ik zal dat niet tegenspreken, maar men blijft er gezond in, men heeft er vrije beweging van lijf en leden in, en men heeft het aan die 'shocking' kleeding te danken dat men zijn man na eenige jaren niet op onkosten behoeft te jagen. Verder zal ik u zeggen dat het niet gezond kan zijn om des middags in de grootste hitte over een grasveld te rennen en "lawn tennis" te spelen, zoo erg dat zelfs de magerste "lady", waarvan men denkt dat zij geen kwart kilo vet meer aan haar lichaam heeft, toch nog moet smelten. Om dien tijd, my dear Sir, liggen de Hollandsche vrouwen koel en frisch in hun bed en slapen, of rusten tenminste, na een ochtend vol ijver en werk, na genaaid, gekookt en hun kinderen opgepast te hebben. Die rust is hun dan gegund.'

'En wat het ergste van alles is, neem het mij niet kwalijk, de Hollandsche vrouwen drinken niet, geen brandy, geen whiskey. IJswater, Sir! Niets dan ijswater, en daardoor blijft het gezond verstand koel, het lichaam frisch!!! Zie zoo, nu mag u gaan, ik heb mijn hart gelucht!'

Hij ging. En ik dronk gretig mijne limonade. O! Wat had ik waarheden gezegd! Wat was ik scherp en vinnig geweest. En dan tegenover hem, een Engelschman. Wat kon 't hem trouwens schelen, hij zou er zich wel niets van aantrekken, en dat was maar het beste.

Ik wist nog steeds niet wie hij, en hij niet wie ik was. Dat was toch werkelijk komisch en niet zeer beleefd, doch wat kon men anders van zulk een gebronsden klerk verwachten. Hij maakte zich niet bekend en ik zweeg natuurlijk ook, onze namen kwamen er trouwens weinig op aan; ik had niet eens de moeite genomen om aan den 'resthousehouder' te vragen wie hij was.

Een half uur later kwam hij terug, en bracht eenige platen van pas gemaakte photographische opnamen meê.

'Ik ben amateur,' zeide hij, 'en heb dit gefotografeerd, vindt u het aardig?'

Ik stond op om ze te bezichtigen. Het was zeker heel aardig, en duidelijk.

Het eene stelde eene Chineesche graftombe voor, en het andere een gezicht op de rivier.

‘Ik ga iederen dag uit om iets nieuws te zoeken. Mooie huizen, natuurtafereelen, vooral houd ik ervan om op de rivier te gaan varen, en daar alle mogelijke gezichten op te nemen. Morgenochtend ga ik er weêr op uit, heeft u lust om met mij meê te gaan? Het zal heel interessant voor u zijn, want ik vaar met de prauw een heel eind de rivier op. Maar wij moeten vroeg gaan, wanneer de zon nog niet op is.’

‘En tegen hoe laat komen wij wel terug?’

‘Tegen tiffintijd, om elf of twaalf uur hoogstens.’

‘Dan ga ik gaarne meê,’ antwoordde ik, de school kan ik dan overmorgen nog wel gaan bezoeken, de boot vertrekt toch pas om drie uur des middags.’

Hij borg zijne platen weder op, en toen kwam de ‘boy’ ons zeggen dat het eten klaar was. Nu ging ik wel aan tafel en wij waren met ons tweeën, want de ‘inspecteur van onderwijs’ was er niet. Er stond een klein, flauwschijnend lampje op de tafel, en de ‘poengka’ boven ons ging gezellig heen en weder.

Mijn tafolgenoot liet whiskey-soda brengen en spoelde daarmee zijn roast-beef en aardappelen naar binnen.

‘De Hollandsche dames drinken niets? Heelemaal niets?’

‘Pardon! Alleen een weinig koud water!’

‘Kom, met een klein scheutje whiskey?’ zeide mijn tafelbuur glimlachende, ‘het is werkelijk gezond, “it is the best what you can drink!”’

‘Oh! No thank you!’ antwoordde ik, ‘ik kan er waarlijk heelemaal niet tegen.’

Om half negen was ons maal al afgelopen, en ik ging dadelijk naar mijne slaapkamer, om mij ter ruste te leggen, waar ik doorsliep tot den volgenden ochtend half zes, mij herinnerende dat ik beloofd had om meê te gaan.

Mijn Engelschman was al kant en klaar, en twee Maleiers met de Klingsche ‘boy’ stonden buiten klaar, met manden gewapend, waaruit ik de halzen van flesschen zag steken.

‘Wij hebben ons ontbijt bij ons,’ zeide hij, ‘het is nu nog te vroeg om wat te eten. Neemt u maar eerst een kop warme thee.’

Dicht bij het station lag onze kleine prauw vastgebonden, een nauw klein bootje, met een matras voor mij om op te zitten. Er was geen afdakje om ons tegen de heete zonnestrallen te beschutten, het moest open en bloot blijven, anders kon mijn nieuwe kennis geene opnamen doen.

Weldra gleden wij over de gladde oppervlakte, en ik kon de rivier nu in haar geheel bewonderen.

Het was een verrukkelijk, koel tochtje en wij voeren heel dicht aan den oever. Geen wonder, het was nauwelijks zes uur.

Een uur later hielden we stil, want mijn kameraad had iets gevonden dat hem lief voorkwam om te fotografeeren. Tusschen geboomte waren eenige daken van huizen te zien. Aan de rivier lagen visschersbooten, en kinderen in adamscostuum waren bezig in de rivier te baden.

Wij gingen ook daar aan wal, om te ontbijten. Nu bleek het hoe mijn kameraad goed voor alles gezorgd had. Daar waren sandwiches, gelei, kaas, sardines, harde eieren en ham. Voorts eenige flesschen met thee, beschuiten van Huntley en Palmers,⁴⁶ vruchten en niet te vergeten sodawater en een volle flesch whiskey. Wij zetten ons aan den oever der rivier op een omgekeerde boot neder, en lieten ons alles uitstekend smaken.

Ik moest er onwillekeurig om lachen dat ik hier zoo met dien vreemdeling zat, dat wij samen het brood aten, en babbelden en schertsten of wij elkan- der al jarenlang hadden gekend, elkaar soms ook waarheden zeiden, en toch elkaars naam niet wisten.

En wij namen ieder een koelen dronk, stietten met elkaar aan en riepen 'Prosit', wel bekomme het je! Ik wenschte meneer 'Van Peuterens' alle goeds en hij mij mevrouw 'Van Ebschenten' natuurlijk van 't zelfde.

Daarop gingen wij landinwaarts, en maakten kennis met de Maleiers, die ons jonge klappers meêgeven wilden. Daar stond een kudde karbouwen, met eenige kleine jongens die boven op hunne ruggen lagen, schilderachtig genoeg, om even door mijn kameraad te worden opgenomen.

Ook een groepje vrouwen, met sluiers over hunne aangezichten en kinderen op den arm, kreeg eene beurt, en daarna stapten wij weder in de boot en gingen verder.

Het was al tamelijk warm geworden, en niettegenstaande den papieren pajong hinderde die hitte mij kolossaal. Daarom voeren wij zooveel mogelijk in den schaduw der boomen.

Ik was echter blij toen mijn kameraad het sein gaf tot terugkeeren, ik had er niet om willen vragen, ik was eenmaal in 't schuitje en moest dus meêvaren, maar het scheen dat hij had opgelet hoe de warmte mij hinderde, en daarom klonk zijn bevel mij als muziek in de ooren.

Toch was het elf uur voordat wij in het 'resthouse' aankwamen. Dat een bad mij toen verkwikte, behoef ik wel nauwelijks te zeggen, dat ik een ver- bazende eetlust ontwikkelde, zal niemand vreemd voorkomen, en dat ik des middags tot vijf uur sliep, was geen wonder.

Dien avond was mijn kameraad er niet en zat ik stilzwijgend met den inspecteur van onderwijs aan tafel, die geen woord sprak, maar telkens bevel gaf om de poengka harder en harder te zwaaien, totdat de lamp door de sterke luchtbeweging werd uitgeblazen, en wij in 't donker zaten. Wat die menschen zoo verzot op een 'poengka' doet zijn, is mij een raadsel; mij maakt het nerveus en brengt mij uit mijn humeur. Ik geloof dat een poengka het eenige is dat Sientje Klobben uit haar humeur brengen kan.

Uit verveling ging ik maar weêr naar bed, hoewel het buiten heldere manschijn was en ik grooten lust gevoelde om wat heen en weder te rijden, maar aangezien er geen 'rickshaw' was, bleef dat tot de vrome wenschen behooren.

Een straat in Teluk Anson.

Het was morgen. Goddank, de laatste dag. Ik kreeg dan weêr wat nieuws te zien. Andere omgeving en andere gedachten.

Des nachts hoorde ik gestommel in de kamer naast mij; de Engelschman scheen thuisgekomen te zijn, om echter den volgenden ochtend heel vroeg weder uit te gaan. Ik schrijf dit expres, omdat mij in den loop van den dag iets overkwam wat mij zeer onaangenaam was. En dit had betrekking op dienzelfden Engelschman.

Ik zag hem dus des morgens niet meer. Hij was alweêr uitgegaan om opnamen te doen, ik had volstrekt geen haast om op te staan, ik had nog tot drie uur den tijd.

Mijn doel voor heden was de Maleische school, maar voor dien tijd ging ik het districtshospitaal binnen, in dienzelfden trant als de ziekenhuizen van Taiping, maar natuurlijk veel kleiner, en zonder dien fraaien tuin die het hospitaal van Taiping zoo bekoorlijk en idyllisch maakt.

Daarop ging ik naar de Maleische school, en wien zag ik daar zitten, omringd door een twintigtal Maleische jongens die voor hem in een kring stonden en bezig waren om hem één voor één wat voor te lezen? Niemand anders dan mijn medeloggé, de inspecteur die zooveel van wind hield.

Drie inlandsche onderwijzers, Maleiers met roode mutsen op, gaven aan de kinderen in verschillende klassen les: één in 't rekenen, één dicteerde, en de derde in de geographie, en tot mijn onuitsprekelijke vreugde zag ik eene groote kaart van 't schiereiland Malakka hangen, vanaf het noorden van Perak, met de Provence van Wellesleye, tot aan Djohore toe.

Ik zette mij bij de lezende kinderen neder, de onderwijzer gaf mij een stoel, en met alle aandacht luisterde ik toe. Men was bezig om een verhaaltje te lezen uit de Duizend-en-één-nacht, natuurlijk in het Maleisch. Iedere jongen moest er een zin uit voorlezen, en dan werd hem door den inspecteur gevraagd wat hij gelezen had. De kleinste leerlingen waren over het algemeen de knapste, zij hadden hun antwoord dadelijk gereed; er waren echter een paar groote slungels bij, die oliedom bleken te zijn. Er was in dit Maleisch veel waar ik niets van begreep, hoewel mij het geheel wel duidelijk was, en ik den zin van het verhaal best vatten kon. In eene der zinnen kwam het woord 'roepie' voor, hetwelk gulden beteekent.

'Waar worden de guldens gebruikt?' vroegde de inspecteur. 'In welk land gebruikt men geene dollars, maar alleen "roepies"?'

Algemeen stilzwijgen.

'Kom, dat weten jullie toch wel?'

Een kleine kerel stak zijn vingertje in de hoogte en de inspecteur keek hem aan.

'Op het eiland Sumatra?' zeide de kleine vent.

'Juist,' antwoordde de inspecteur, 'maar daar heeft men dollars ook. Over heel Batavia, waar de Hollanders zijn, heeft men niet alleen "roepies", maar grootendeels ook dollars.'

Ik luisterde met gespannen aandacht toe. Wat was dat voor een theorie? Zoiets had ik nog nooit op de viool hooren spelen.

De man was slecht op de hoogte van aardrijkskunde, ik had het trouwens al vaak opgelet, dat zij onder Batavia de heele Hollandsche koloniën rekenen.

Mijn Engelschman, die toch niet onontwikkeld was, dacht ook dat Batavia mede aan den overkant lag.

Bijna had ik ook mijn vinger opgestoken en mijn mond opengemaakt om hem beter in te lichten, doch ik bedacht mij nog bijtijds. Wat kon het me schelen, wat had ik er verder meê te maken? Als inspecteur van onderwijs moest hij dat maar zelf onderzoeken.

‘Maar in welk land wordt niets anders dan “roepies” gebruikt?’

Een andere leerling stak weer zijn vinger op en antwoordde: ‘In Britsch-Indië!’

Ik ging nu naar de klasse waar aardrijkskunde geleerd werd, maar luisterde niet naar de lessen; de kaart zelve trok geheel mijne aandacht. Het landschap Perak lag daar voor mij, en ik zocht Telok Anson.

Daar zag ik het aan de breedte, zich in honderd kromme bochten kronkelende rivier gelegen. Daar moesten wij door totdat wij in zee kwamen. De afstand tusschen Telok Anson naar Kelang scheen tamelijk groot. Selangor is slechts een kleine staat bij Perak vergeleken, en de Negri Sembilan zijn maar vlekken. Ik volgde de heele route die ik nog moest maken, en prentte het mij goed in mijn geheugen.

Daarop keerde ik terug, nog even ziende hoe de leerlingen der laagste klasse in de school rondmarcheerden, en met armen en beenen manoeuvreerden. Het ging alles heel geleidelijk en in de maat, de armen en beenen bewogen zich steeds gelijktijdig op commando van den onderwijzer.

Ik wandelde naar de werf, en zag daar drie booten liggen. Op mijne vraag waar zij vandaan kwamen, kreeg ik ten antwoord, dat er twee van Kelang kwamen en hedenmiddag weêr zouden vertrekken. De andere was van Penang gekomen. Ik was dus zeker dat ik des middags weg kon gaan. Passage behoefde ik vooruit niet te nemen, dat kon ik aan boord wel betalen.

Vol goeden moed keerde ik nu naar huis terug, even bij den waschman kijkende om te zien of mijn goed klaar was. Het lag daar keurig gewasschen en gestreken, in stapeltjes op de tafel, en juist wilde eene der knechten er mede weggaan, om het te brengen.

Thuis aangekomen vond ik een Klingalees, die buiten wachtte en twee missives bij zich had. Zooals hij mij verklaarde, had hij al geruimen tijd gewacht; de ‘resthousekeeper’ was niet thuis en de meneer voor wie de brieven bestemd waren, was er ook niet.

‘Geef ze dan maar aan mij,’ zeide ik, ‘ik zal ze dadelijk wel aan den ‘boy’ geven, zoodra deze thuishkomt.’

De boodschapper was hier zeer meê in zijn schik, want hij zeide dat hij weêr met den trein naar Batoe Gadjah terug moest. Ik nam de brieven aan en bekeek de adressen. Daar stond geen naam, alleen maar 'To the States Surgeon of Perak!'

Hé, dacht ik, voor wie kan dat zijn, en wat is een 'surgeon'? Dat woord had ik nog nooit gehoord. Waarschijnlijk zou er een nieuwe logé komen voor wie deze brieven bestemd waren. Ik wilde toch even in de dictionnaire kijken wat een 'surgeon' was. Zoo gedacht, zoo gedaan. Ik pakte mijn heele valies uit om het bewuste boek voor den dag te halen.

Surgeon! Surgeon! Wel het beteekende heelmeester, chirurgijn. Een dokter dus. Dat was tamelijk begrijpelijk en hoogst waarschijnlijk, een dokter zou in den loop van den dag in het 'resthouse' aankomen, en als ik mij niet vergiste, dan stond er op het adres dat hij de Staatsdokter was van Perak, met andere woorden, wat men bij ons noemt 'de chef van de geneeskundige dienst'. Nu, dat was een heele Piet, en ik hoopte dat deze nog voor mijn vertrek zou komen, opdat ik hem nog zou kunnen zien. Ik begon nu mijne kleêren in te pakken, totdat ik de stem van den 'boy' hoorde, die achter met den waterdrager aan het spreken was. Ik nam de brieven, en wilde meteen met den 'boy' afrekenen, voor welk doel ik een tiental losse dollars meënam. De 'boy' kwam dadelijk en bekeek de adressen.

'O!' zeide hij, 'voor dokter Walter Malcolm. Ik geloof dat de dokter niet thuis is!'

'Is hij dan al aangekomen?' vraagde ik stom van verbazing.

'Al aangekomen?' bouwde de 'boy' mij verwonderd na, 'de dokter logeert al tien dagen hier.'

'Wat? Wie? Wie is dan dokter Malcolm?' vraagde ik nog steeds verbaasd, want ik begreep het nog niet.

'Wel, de meneer die heer logeert,' en de 'boy' wees op de kamer, waarvoor een groote koffer stond, 'die meneer met het bruine gelaat, met wie mevrouw gisteren uit geweest is.'

De dollars vielen rammelend en kletterend op den grond en rolden over den planken vloer, de eene de trap af, een paar onder het buffet en de rest om mij heen.

Ik stond daar alsof ik door den bliksem geslagen was, en nog steeds onge-loovig naderde ik den koffer en staarde op de witte letters, totdat ik het dan eindelijk begreep, want daar stond het groot en duidelijk op geschreven: 'Dr. Walter Malcolm, Taiping!'

En dat was mijn gebronsde Engelschman, dien ik zooveel waarheden had gezegd, dat was de man dien ik voor een klerk aangezien had? Hij was de chef van de geneeskundige dienst van Perak?

Alsof de 'boy' mijne gedachten geraden had, zeide hij nogmaals 'dokter besaar', en begon toen de dollars één voor één op te rapen.

Het feit dat ik mij in zijn persoon vergist had, was zoo erg niet, maar dat ik zoo op de doktoren had gescholden, dat ik gezegd had dat zij 'prullen' zijn, en dat ik gesproken had van een chequeboekje, dat was heel erg, en daarmede moest ik hem zeker doodelijk beledigd hebben.

Mijne oprechtheid had mij leelijk te pakken genomen, en nu stond ik daar met beschaamde kaken, en ik hadde alles willen geven, om die onaangename woorden terug te nemen.

Ik herinnerde mij nu levendig, welk een stroeve uitdrukking zijn gezicht had aangenomen en hoe hij zijne gramschap met twee whiskey-soda's naar binnen had gespoeld. Dat ik het toen niet begrepen had, aartsezel die ik was.

Ik rekende daarop met den 'boy' af, en keerde naar de kamer terug, zeer uit mijn humeur, want wat ik gehoord had, had mij ontstemd. Ik, die geen vlieg gaarne kwaad doe, ik had ook den man niet expresselijk willen grieven, hoewel het zijne eigene schuld was, want hadde hij zich voorgesteld, en zijn naam genoemd, zooals dat étiquette en gewoonte is onder beschaafde volkeren, dan zou dit misverstand nooit hebben plaats gehad, en zou ik er niet zoo zijn ingevlogen; ik zou nooit zulk een oordeel over doktoren geveld hebben.

Enfin! Er was niets aan te doen, ik ging toch weg, en wij zouden elkander nooit terugzien. Dat was tenminste één troost. Doch geheel onbekend wilde ik niet van Telok Anson weggaan, hij zou weten wie ik was, wat ik was en waar ik vandaan kwam. Daarom schreef ik mijn naam voluit in het vreemdelingenboek, met mijn adres daarbij: 'Private' en 'Dutch writer'.

Naar Kelang

Des middags om twee uren zat ik met pak en zak aan boord van de *Amster*,⁴⁷ een onmogelijke, vuile Chineesche boot, die niets anders dan 'trassie' laadde, een ingrediënt voor de rijsttafel, dat een afschuwelijke, vuile lucht heeft, aangezien het gemaakt is van rotte visch, zoodat ik mijn neusgaten met mijn zakdoek moest dichtstoppen; een boot zonder de minste geriefelijkheid en accomodatiën voor eersteklassepassagiers, zoodat ik op een krukje op het dek moest blijven zitten.

Mijne veronderstelling was letterlijk uitgekomen, ik had den dokter niet meer teruggezien.

Om drie uur lichtte de boot het anker, en ik maakte kennis met den kapitein, een Indo van Singapore. Machinisten en stuurlieden waren volbloed Europeanen.

De kapitein was heel beleefd en gaf mij een gemakkelijken vouwstoel. Ik had de eenige hut even in oogenschouw genomen, maar bedankte feestelijk om die te gebruiken, daar die vreeselijk onzindelijk was, met vuile, onaangenaam riekende kussens, en het er van kakkerlakken wemelde. Neen, dan bleef ik liever maar den heelen nacht op het dek, want de kapitein had mij verteld dat wij pas den volgenden morgen tegen acht uur in Kelang zouden aankomen. Wanneer ik mij op mijn vouwstoel uitstreckte met mijn mantel over mij heen, dan kon ik best slapen, het was toch maar voor eene nacht, en de kapitein verzekerde mij dat wij in dezen tijd het prachtigste weêr van de wereld hadden; ik behoefde mij dus niet ongerust te maken dat ik zeeziek zou worden.

Statig stoomde de *Amster* de Perak-rivier af, en met den kapitein stond ik op de brug en luisterde naar zijne bevelen, die menigvuldig waren, want met het omgaan van een hoek was er toch steeds gevaar.

Wat een prachtige stroom! Hij werd hoe langer hoe breeder naarmate wij de zee naderden, en toch scheen er geen kwestie van moerasbodem te zijn; ik zag tenminste nog altijd kampongs aan beide oevers.

‘Zijn wij spoedig in zee?’ vroegde ik den kapitein.

‘O, nog in geen drie uren,’ was het antwoord. ‘U zal de zee misschien niet eens meer met daglicht zien.’

‘Is het een lastig vaarwater?’ vroegde ik.

‘Zeer lastig,’ was het antwoord, ‘want overal heeft men onzichtbare klippen en zandbanken.’

Een uur later wees de eerste stuurman mij een plek in de rivier aan. Twee masten staken uit het water naar boven. Daar was een groote stoomboot gezonken, en deze lag nu op den bodem. Zij was door eene andere boot die uit zee kwam, aangevaren. De vergane boot was van dezelfde Chineesche reederij. Het was een treurig gezicht dit graf te zien met die twee masten die erboven uitstaken, alsof men er een gedenkteeken had neêrgezet ter gedachtenis aan dat droevig afgespeelde drama, want er waren ook menschenlevens te betreuren geweest.

Onwillekeurig kreeg ik eene rilling toen ik die ongeluksplek zag. Het kon mij immers net zoo goed overkomen, een ongeluk schuilt maar in een klein

hoekje, en daarom hoorde ik met vreugde hoe de kapitein order gaf om bij iedere bocht te blazen. De rivier werd nu zoo breed dat men de boomen en huizen aan den anderen oever slechts flauw onderscheiden kon. Het begon donker te worden, zoodat wij de lichten zagen aansteken op de plekken waar het voor de schepen gevaarlijk is.

Zooals de kapitein gezegd had, was het volkomen donker toen wij de zee bereikten, en in de verte zag ik de twee vuurtorens, die onophoudelijk draaiden. Toch was het prachtige, heldere maneschijn, zoodat ik de monding duidelijk zien kon, en nu ook aan de beweging der boot bemerkte dat wij de zee naderden.

Het was een prachtige, heldere nacht met hare duizend flikkerende sterren en haar maan, en dan de koele bries, die mijn haar deed fladderen, zoodat ik een mutsje moest opzetten. Ik dacht er niet aan om te gaan slapen; het was daar zoo verrukkelijk dat ik stilletjes op mijn krukje zitten bleef, steeds naar de verte turende, soms naar het phosphor licht in 't water, soms naar de miljarden van sterren. Toch voorspelde de kapitein regen en wind, maar erg zou het niet worden, ik zou het wel niet gevoelen, en buitendien was de *Amster* een zeer goede boot, die veel te beleefd was dan dat zij het zou hebben gewaagd nu er eene dame aan boord was.

Met vaderlijke teederheid sprak de zeeman over zijne boot, roemde haar bouw, hare sterkte, en vertelde mij dat hij al menige reis met haar gemaakt had, en dat hij nog nooit eenig ongeluk met haar had gehad. Hij sprak met evenveel eerbied over haar als dat hij over zijne vrouw zou hebben gesproken, misschien wel nog meer.

Om tien uur ongeveer begon het hard te waaien en werd het weder guur. De kapitein had zich ter ruste gelegd, want hij moest om vier uur al weder op zijn, wanneer men de kust van Selangor genaderd was.

Ik vond het nu ook verstandig om mij maar in mijn mantel te hullen en te trachten wat te slapen. Gemakkelijk was het zeker niet, maar ik was praktisch, nam mijn plaid en gebruikte die voor hoofdkussen, terwijl ik mijn voeten op het krukje legde.

Om zoowat twee uur werd ik wakker en hoorde den regen tegen de zeilen kletteren; buiten loeide en huilde de wind, en de *Amster* schommelde hevig, zoodat ik een onaangenaam gevoel in mijn hoofd kreeg, de voorbode van iets wat ik verfoeide. Gelukkig kwam de regen niet op dek, alles was goed afgesloten, zoodat ik doodstil liggen bleef, want ik wist dat het mij zou bezuren wanneer ik mij bewoog. Gelukkig sliep ik spoedig weêr in en de elementen

waren tot bedaren gebracht toen ik weer wakker werd; ik zag de gedaante van den kapitein voor mij en wist toen dat het vier uur moest zijn. De boot was weêr kalm, en ik gevoelde mij zeer wel.

‘Een kop koffie madam?’ vroegde de kapitein, en een oogenblik later bracht de ‘boy’ mij die, met een paar stukjes geroosterd brood. Het warme vocht viel als balsem op mijn gemoed, en deed mij geheel herleven, want niettegenstaande mijn mantel gevoelde ik mij koud en verkleumd.

Eenige uren later stoomden wij de Selangor-rivier binnen, die niet met de Perak-rivier kan wedijveren. Buitendien is zij niet erg diep, zoodat er opgepast worden moest dat men niet op de eene of andere zandbank zitten bleef.

Om acht uur ongeveer werd de boot aan den steiger van Kelang vastgemeerd. Ach! Lieve hemel, wat een nest was dat Kelang; als er niet meer was dan hetgeen ik nu zag, dan was het werkelijk treurig. Ik zag in de verte een aardige Europeesche woning op een verhevenheid gebouwd. Dat was het huis van den ‘magistrate’.

‘Zeg kapitein,’ vroegde ik dezen, ‘zoudt u mij ook kunnen vertellen waar de kampong Djawa is?’

Hij wist het niet, en de stuurman ook niet. Zij waren in Kelang niet bekend en zelfs nog nooit in Kwala Lumpor geweest. Enfin, ik was er nu, en moest maar zelf mijn weg vinden. Zooals altijd en overal zou ik ook nu weer staan als een kat in een vreemd pakhuis. Ik kreeg verlof om in de hut van den kapitein mijn toilet te maken, daarop kwam de ‘tjintjoe’ (een Chinees die voor de cargo en het innen der gelden zorgt) en vroegde mij het geld. Ik had maar twee dollars te betalen. Vele koelies op den steiger stonden mij op te wachten en wenkten mij, maar nu bemerkte ik dat die steiger bijna niet te bereiken was, aangezien de boot door het lage water zeer diep lag en de steiger te hoog was. Hoe moest ik van de boot komen?

De kapitein wist er echter raad op. Er werd een ladder gehaald, en nu kroop ik die met handen en voeten op. Boven stond de stuurman, die mij bij mijn arm naar boven trok. Het was voor mijn leeftijd en mijne corpulentie eene halsbrekende toer, maar ik moest het er toch op wagen.

Ik keek boven nog eens om, gaf den stuurman mijne hand en wenkte den kapitein, liet twee koelies mijne bagage dragen, en ging toen verder, weder een nieuw land binnen en in een vreemde omgeving, waar ik geheel onbekend was.

Verblijf in de kampong Djawa

De eerste de beste ‘rickshaw’ riep ik aan, en beval hem mij naar de kampong Djawa te rijden, naar het huis van Mohammed Effendi. Maar jawel! Ik had dit net zoo goed tegen een doofstomme kunnen zeggen. De Chinees, geen woord Maleisch sprekende, begreep mij niet. Wij reden voorbij het station, een prachtig groot overdekt gebouw dat mij deed denken aan het station van Madioen, want van Kelang gaat er een trein naar Kwala Lumpor, de hoofdstad van Selangor, en door naar Kwala Koeboe, bijna tot aan de grenzen van Pahang.

Onderweg vraagde ik aan een Maleier om mij den weg te wijzen naar de kampong Djawa. Ik moest bij den hadji Mohammed Effendi zijn.

De man was zeer beleefd, en vertelde mij dat het een halve mijl rijden was. Gelukkig sprak hij wat Chineesch, zoodat mijn ‘rickshawman’ hem eindelijk begreep en wij verder gingen.

Kelang is met recht een nest, een paar straten met Chineesche en Maleische winkels, voorts een paar Europeesche huizen, dat is alles. Het onderscheidt zich alleen door het fraaie station en een zeer mooi ‘resthouse’, dat eruitziet

Maleis dorp, circa 1900.

als een Zwitsersch huisje. De weg naar de kampong Djawa, waarvan de grond uit roode kleiaarde bestaat, was glibberig en zwaar; het scheen pas geregend te hebben. Aan weêrskanten zag ik koffietuinen, en het was een genot deze koffieboomen te zien, zoo vol zaten zij met vruchten dat de takken er bijna van braken.

Hier was al het begin van de kampong Djawa, want de bewoners dezer kampong leven van de koffiecultuur. Dit had mijn vriend de hadji mij verteld.

Verderop zag ik huizen en de moskee, en wij waren hier zeker aan het einde onzer reis.

‘Hé man,’ riep ik een inlander, aan wien ik duidelijk den Javaan herkende, ‘dit is immers de kampong Djawa?’

‘Saja,’⁴⁸ was zijn antwoord.

‘En wijs mij nu eens het huis van hadji Mohammed Effendi.’ Op echt Javaansche manier wees hij mij met zijn duim eene woning aan, vlak tegenover de moskee. Zoo, dat was dus het paleis waar ik zou gaan logeeren. Nu, het zag er meer uit als een duiventil, en het stond midden in een koffietuin.

‘Komaan, rijd mij daarheen,’ zeide ik tegen den koelie, en stiet hem met mijn parasol tegen zijn bloote lijf, hem het huisje aanwijzende.

Een vrouw op leeftijd met een sluier over haar gelaat en hoofd stond beneden aan de smalle kleine trap.

‘Woont Mohammed Effendi hier?’ vroegde ik.

‘Saja,’ was het zachte antwoord.

‘En waar is zijne vrouw?’ vroegde ik verder.

‘O, dat ben ik!’ antwoordde zij.

‘Zoo, dan moet je wel de groeten van je man hebben, Mah!’⁴⁹ En hier heb ik ook een brief van hem meêgebracht!

‘Kom binnen, mevrouw!’ zeide zij met een zuiver Javaansch accent, ‘wees welkom, het is hier wel klein en niet geschikt om dames te ontvangen, maar als mevrouw voor lief nemen wil wat er is, dan is u van harte welkom!’

En het oude moedertje ging mij voor, de smalle trap op, die tot een soort pendoppo leidde en waar matten op den vloer lagen, en ook eenige ruw houten banken stonden. Ik moest mij op eene bank neêrzetten, en dadelijk kwamen ook andere vrouwen om een hoekje kijken en mij goeden dag zeggen, allen echte Javanen. Hun spreken in Hoog-Javaansch, want tegen de vrouw van den hadji spraken zij zoo, klonk mij aangenaam en vertrouwelijk in de ooren.

Hoe de Javanen dezen uithoek hebben uitgekozen, is mij een raadsel, maar zeker is het waar dat deze kampong slechts uit Javanen bestaat, die hunne

taal, hunne zeden en gewoonten niet afleggen, al bevinden zij zich in eene Engelsche kolonie, en in een Maleischen staat.

Ook in Perak zijn veel Javanen als dienstbaren. De Engelschen nemen hen het liefst om hun paarden te verzorgen of voor den tuin, maar dat er dicht bij Kelang een heele kampong van bestaat, vond ik toch hoogst merkwaardig.

Natuurlijk had de omgang met de vrije Maleiers en brutale Chineezeezen hun hunne onderdanigheid afgeleerd, maar toch waren zij vol eerbied voor mij, de ‘njonja djawa’,⁵⁰ en niemand durfde mij met familiariteit te naderen of toe te spreken. Het moedertje zat voor mij op een matje op den grond, terwijl zij haar sluier afgenomen had, en ik nu het goedige gelaat met de grijze haren duidelijker kon zien; de andere jongeren hurkten om haar heen en eene bracht mij een kop warmen koffie en inlandsche gebakjes, ‘kroepoek’, en ‘poeloet’,⁵¹ terwijl ik hun vertellen moest waar of ik den ‘kjai’ (grootvader) had ontmoet, wanneer of hij weêr terugkwam, en hoe hij het maakte.

Toen spraken wij over Java, en de tongen raakten los, zij wilden allen graag naar hun vaderland terugkeeren, hoewel zij het hier heel goed hadden. Hunne mannen maakten veel ‘oentoeng’⁵² met de koffie, de grond was mooi, de boommen zaten vol, dat had ik trouwens wel gezien, en zij verkochten de koffie nog als vrucht aan de Chineezeezen, vijftig dollarcenten per petroleumblik.

‘En kan iedereen maar gronden krijgen?’ vroegde ik.

‘Wel zeker,’ antwoordden zij, ‘en zeer billijk, slechts 75 cent per acre. De gronden in Selangor waren zoo vruchtbaar en geschikt voor koffiecultuur.’

Later kleedde ik mij uit, en nam een bad in het kleine riviertje achter het huis; ik was in geen vierentwintig uren uit de kleêren geweest. Men had op een ruwe bank een matras neergelegd, en zodoende een veldbed voor mij gereedgemaakt; men deed alles om het mij aangenaam te maken. Het huisje had nog eene binnengalerij en twee kamers, en daarachter was de keuken, en nu waren de vrouwtjes bezig om voor mij, hun gast, een maal klaar te maken, terwijl ik zoo luchtig mogelijk op de bank lag, de oude vrouw op den grond naast mij zat, een klein meisje met een papieren waaier waaierde, en de geuren die uit de keuken kwamen, geuren van gebakken visch en ‘trassi bakar’,⁵³ mij aangenaam in den neus prikkelden. Hoe eenvoudig alles ook zijn zou, het was op z’n echt Javaansch klaargemaakt, en als een klein kind dat maanden niets anders heeft mogen eten als ‘boeboer’⁵⁴ voor dieet, verheugde ik mij op dien maaltijd.

En ik werd niet teleurgesteld. Als een kenner van de echt Javaansche rijst-tafel monsterde ik al de schoteltjes die een half uur later op de kleine tafel

stonden, vanaf de groote schotel met dampende rijst tot aan de sambal ‘gandaria’, zoodat ik met verbazing vroeg: ‘Is hier in dezen uithoek ook gandaria (eene vrucht die onrijp ingezouten wordt en dan bij de rijst gegeten wordt) te krijgen?’

‘Zeker,’ was het antwoord, ‘maar de Maleiers noch de Engelschen weten hoe zij moet gegeten worden; men eet de vruchten alleen wanneer zij al rijp zijn.’

Men liet mij geheel alleen dineren, de vrouw van den hadji wilde niet meêdoen, ‘dat was aan den eerbied tegenover mij tekort doen’ vond zij, maar ik haalde haar over om toch meê te eten, want het was lang zoo gezellig niet om alleen aan tafel te zitten. Alles zou mij veel beter smaken wanneer ik gezelschap had.

Des middags gingen wij eerst eene wandeling maken door de koffietuinen en wij werden door een rijken hadji geïnviteerd om des avonds na het gebed bij hem te komen. Dit was hadji Said Achmat, zooals ik hoorde, de rijkste man uit de kampong Djawa, die honderden acres met koffie had.

Daarop ging het moedertje naar huis om haar gebed te doen, want het was bijna zonsondergang, en ik zag eene menigte hadji’s naar de ‘missigit’⁵⁵ gaan. Over het algemeen waren de Javanen die hier woonden allen geloovigen; zij verdienden geld genoeg om eene bedevaart naar Mekka te kunnen maken. Hadji Said Achmat bewoonde een mooi huis, zoowat een kwartier loopen van ons vandaan. Niet alleen dat dit een echt Europeesch huis was, maar het was ook dusdanig gemeubileerd, namelijk in de voorpendoppo⁵⁶ en in de binnengalerij. Alleen achter was het echt inlandsch, daar hingen de lange, witte hemden der priesters aan de muren, met hunne witte, met goud bewerkte tulbanden, en hunne rozenkransen, daar lagen fijne matten op den grond en Oostersche kussens, waarnaast de Arabische pijpen met hunne slangen en barnsteenmondstukken.

Een jong vrouwtje kwam ons tegemoet; zij was de vrouw van hadji Achmat, eene jeugdige Javaansche, die al twee malen naar Mekka meê geweest was. Zij noodigde ons uit om op de kussens plaats te nemen, als ik tenminste niet liever voor op een stoel wilde gaan zitten. Ik dankte daarvoor. Ik vond dit wel zoo eigenaardig. Daarop kwam er een groot blad met een menigte gebakjes, confituren en vruchten, warme thee in Japansche kopjes, en stroop, dat in gelijke orde voor ons werd neêrgezet, en waarvan wij werden bediend.

‘Waarom komt de hadji niet hier?’ vraagde ik, ‘ik zou hem gaarne het een en ander willen vragen.’

Javanen lezen de koran, circa 1900.

Een der kinderen ging hem roepen, en weldra verscheen de geloovige man, maar niet alleen, er volgden nog meer van zulke geloovigen, die een voor een als schimmen naarbinnen slopen, en er in het halfduister met hunne lange, witte hemden uitzagen als geestverschijningen, vervolgens op den grond neêrhurkten, stilzwijgend zonder geluid te geven, en daar stom en bewegingloos bleven zitten met de handen gevouwen over hunne knieën. En zoo waren er wel tien, wel twaalf, de ruimte was weldra gevuld met hadji's; waar men heenzag, zag men niets als witte gedaanten met donkere gezichten en glinsterende oogen, sommigen met baarden, en dit tafereel werd slechts even beschenen door eene kleine lamp, die flauw alles verlichtte. En tusschen deze muzelmannen in troonde ik als eene koningin, van tijd tot tijd een gebakje etende, en het met thee bespoelende. Ik moet zeggen, het was een fantastisch tafereel, het penseel van een schilder wel waardig. Ik zelf zag er toch ook als een hadji uit, want toevallig had ik een witten peignoir aan en een avondmuts op van wit bont, waarom een sluier gebonden was. Wij geleken op een bende samenzweerdere. Aller oogen waren op mij gevestigd, en de gebogen gestalten schenen in stomme afwachting van 't geen ik zou te zeggen hebben.

Ik moest toch even glimlachen om deze gedachte, glimlachen om het merkwaardige van dit tooneel. Als Jan of mijn vriend Mormel mij nu eens

zien konden, zooals ik daar zat, zelf eene zwijgende witte gedaante, tusschen al die stomme, witte gedaanten, gezeten op mijne verhevenheid, gelijk de koningin van Scheba, gelijk eene Semiramis,⁵⁷ met mijne onderdanen aan mijne voeten, die ik slechts had te bevelen, en zij zouden gehoorzaamen, met de Turksche pijpen tusschen ons en de kussens met roode overtrekken die grillig afstaken bij het wit der kleedingstukken.

‘Selamat njonja! di kampong Djawa (Wees welkom in onze woning mevrouw),’ klonk de sonore stem van hadji Achmat, en in koor klonk het ook uit de andere keelen ‘Selamat Njonja!’⁵⁸

‘Salam maleikom!’⁵⁹ antwoordde ik deftig, want ik herinnerde mij dezen Arabischen groet, en vond het bepaald ‘grossartig’ om dezen nu te pas te brengen.

‘Salam maleikom!’ bromde men, en allen bogen het hoofd diep op hun schoot.

Nu was het mijn plicht om hun te vertellen waar ik vandaan kwam, en wat ik hier kwam doen. Zij wisten het reeds dat ‘kjai’ (grootvader) Mohammed Effendi mij gezonden had, maar ik kende de Javaansche ‘hormat’ (eerbetoon, étiquette) te goed, en zij hielden nog steeds daaraan vast, al waren zij in een vreemd land, om het te wagen mij onbescheidene vragen te doen, hoewel zij van nieuwsgierigheid brandden, en daarom was het mijn plicht om deze menschen, die mij met zulke groote hartelijkheid bejegenden, die mij met dubbel eerbied behandelden omdat ik ook geboortig was uit het land hunner geboorte, menschen die hun bordje rijst met mij gedeeld hadden, en wier gastvrijheid geene grenzen kende, te zeggen wie ik was, en wat ik hier kwam doen.

Zij luisterden met aandacht naar mijn verhaal, bogen het hoofd in onderwerping, wanneer ik met enthousiasme over Java sprak, van tijd tot tijd door een ‘hinggéh’ (het Hoog-Javaansche ‘ja’) in de rede gevallen, en waardoor mijne beweringen werden bevestigd, want in dit uur, waar wij ons allen tezamen, al was er ook één blank en beschaafd en de anderen bruin en onbeschaafd, ons dierbaar geboorteland herinnerden – en die herinneringen overstelpten ons – vergaten zij zelfs de vreemde taal, en konden ze niet anders dan in hunne eigene antwoorden en bevestigen.

Toen nam hadji Achmat, mijn gastheer, het woord, hij vertelde mij waar zij vandaan kwamen, uit welke stad, uit welke kampong, en om welke redenen zij Java hadden verlaten. Nu waren zij over ’t algemeen welgestelde menschen, en menigmaal had hij Java teruggezien, toch moest hij terugkeeren naar dit land, want hier had hij nu eenmaal zijne werkzaamheden, en hier

‘Naar Mekka?’ vraagde ik lachende, ‘en daar worden geene ongeloofigen toegelaten, eene kafirvrouw⁶¹ als ik zou daar immers vermoord worden.’

‘Ja, natuurlijk ook niet als dusdanig,’ was zijn antwoord, ‘mevrouw zou dan eerst mahomedaansche moeten worden!’

Ik bleef heel ernstig, hoewel ik een gevoel had alsof ik het uit zou schateren van ’t lachen, maar ik was bang dat ik daardoor al de geloovigen beledigen zou; ik merkte wel dat mijn gastheer geheel te goeder trouw was. Ik zweeg dus, en speelde met een klein wit katje, dat heel voorzichtig tusschen de schoteltjes met gebakjes en confituren rondscharrelde.

‘Daar zijn vele christenmensen mahomedanen geworden,’ vervolgde hadji Achmat, ‘laatst immers meneer Snouck Hurgronje nog, die ook in Mekka geweest is en daarover een boek geschreven heeft.’⁶²

Nu was ik werkelijk ‘stupéfaite’. Dat wist deze heilige man dus ook? Dat was voor hen geen geheim meer? En hij, de priester, raadde mij aan om datzelfde te doen? Ik hield mij onnoozel, ik vond dit politiek, en met het domste gezicht der wereld zeide ik hem, dat ik nog nooit daarvan gehoord had. Dit verbaasde hem, maar toch scheen hij mij te gelooven.

‘En dat is er nog wel een van uwe natie,’ zeide hij, ‘een “orang blanda”’.

Ik schudde ongeloofig met mijn hoofd en zeide hem dat ik het vreemd vond, mijn ‘bangsa’⁶³ mocht zoiets niet doen, het was niet goed om tot een ander geloof over te gaan, men mocht nooit zijn geloof verzaken. Maar terwijl mijne lippen dit spraken, meende mijn hart het heel anders. Weliswaar was hetgeen ik gezegd had mijne innige overtuiging, want zijn geloof te verzaken is net zoo leelijk als zijne natie te verzaken. Blijf in ’t geloof dat uwe ouders u hebben laten aannemen, waarin gij gedoopt, aangenomen en bevestigd zijt, al wordt ge later ook atheïst. Maar dat nam niet weg dat Snouck’s doel het middel heiligde, hij deed het voor de wetenschap en dat is zoo verheven dat ik wel den moed gevoelde om hem na te volgen, hoewel het voor mij natuurlijk veel moeilijker zou zijn om dit doel te bereiken, want ik was maar eene zwakke vrouw. Toch had het idee van hadji Achmat een zekere bekoring voor mij, en dat bleef mij bij nog langen, langen tijd; als Jan er niets op tegen had, dan zou ik des hadji’s raad opvolgen, en weldra eene bedevaart doen naar het heilige graf van den grooten profeet. Had ik niet vroeger reeds eene heilige plaats bezocht waar volgens het bijgeloof van den inlander geen Kafir mocht komen?⁶⁴

‘Wie weet wat ik later nog eenmaal doen zal hadji,’ antwoordde ik. ‘Waarom zou ik niet? Maar vertel mij eens, weet je ook of er een weg bestaat vanuit

Kwala Lumpor door Selangor naar de Negri Sembilan, en of er een goede weg is naar Pahang vanuit Kwala Koeboe?’

‘Koerang preksa ja?’ (Ik zou ’t u niet kunnen zeggen), was zijn antwoord, ‘maar misschien weet een der andere priesters het wel?’

‘Hinggéh’ (jawel), antwoordde eene stem uit het gezelschap, toebehoorende aan een nog jeugdigen man.

‘Er is een weg naar de Negri Sembilan, maar die is zeer slecht, en ik weet niet of die wel te berijden is. Ik ben vroeger tuinman bij den magistrate van Seremban geweest’ (de hoofdstad en residentie der Negri Sembilan).

‘En naar Pahang?’ vroegde ik, want uit onderdanige bescheidenheid zweeg de man.

‘Daar kan u onmogelijk komen,’ zeide hij, ‘er bestaat maar een voetpad, waar alleen voetgangers en paarden loopen kunnen; de post zelfs wordt per bode te paard van Kwala Koeboe naar Raub gestuurd.’

Dat was eene teleurstelling. Van Raub en de goudmijnen moest ik dus maar heelemaal afzien, want om meer dan veertig mijlen te paard af te leggen op een onbegaanbaren weg, was wel wat al te veel van mijn ‘body’ gevergd.

‘Maar mevrouw moet ook nooit over land naar de Negri Sembilan gaan,’ durfde hij er nog bij te voegen. ‘Gaat u liever over zee vanhieruit naar Port Dixon of Areng-Areng. De weg over land naar Seremban is werkelijk voor eene vrouw alleen veel te gevaarlijk, de bosschen wemelen van slecht volk, en die menschen vallen iederen reiziger aan. Buitendien zijn daar ook tijgers, want alles is er wildernis.’

‘Ach, dat zal wel zoo erg niet zijn,’ antwoordde ik, ‘dat heeft men mij in Perak ook gezegd, en toch is er nooit een ongeluk gebeurd, en heb ik nooit slecht volk gezien.’

‘O, u moet Perak niet vergelijken met de bosschen van Selangor en de Negri Sembilan. Enfin, u zult het zelf zien.’

‘Ja, het is veel beter dat mevrouw maar over zee gaat. Waarom moet u zich aan gevaren wagen? U moet niet vergeten dat meneer nu alleen is, en die zou het zeker ook niet goed vinden dat mevrouw zich in gevaar begeeft.’

Deze hartelijke uitingen kwamen uit den mond van mijn gastheer, en zijne waarschuwende, ernstig gemeende woorden drongen diep tot mijn hart door, en ik meende ze half en half op te volgen, maar natuurlijk kwam mijn avontuurlijke aard weer boven; het gevaar dat aan zulk een reis verbonden scheen, prikkelde mijn verlangen naar het onbekende en romantische nog meer, en ik besloot toch om mijn wil door te zetten en alles te trotseeren.

‘Ach hadji, waarom zou ik toch bang zijn? Als men wat zien en ondervinden wil, moet men toch niet de gemakkelijkste wegen nemen, die kan iedereen beschrijven; ik ben hier gekomen om juist iets nieuws en bijzonders te zien. Geld heb ik niet bij mij, en ik heb een flinke revolver die zwaar geladen is; ik tart iedereen om mij te naderen, ik schiet hem neêr.’

‘En de vermoeienissen? Zal mevrouw haar lichaam niet voelen wanneer zij over die wegen gaan moet, en waar moet mevrouw logeeren? U moet niet denken dat daar overal ‘resthouses’ te vinden zijn.’

‘Allah njonja!’ jammerden ook de vrouwen, ‘doe het maar niet, doe het maar niet, het zal nooit goed met u afloopen.’

‘Mevrouw is branie!’ zeiden al de hadji’s, en daar was een onmiskenbare eerbied in hun toon, ‘andere dames zouden het u niet nadoen.’

Dit compliment maakte mij heelemaal van streek, en ik werd er trotsch door.

‘Ik zal beginnen met morgen naar Kwala Lumpor te gaan,’ zeide ik, ‘en vandaaruit zal ik verder zien. Doch nu is het tijd om naar huis te gaan, niet waar Mah? Wij moeten onze maaltijd nog gebruiken en dan gaan wij slapen. Tabé hadji Achmat! Tabé toewan toewan!! Tabé Mbah Ajoé selamat tinggal ja!!!’ (Adieu h. Achmat, Adieu heeren, Adieu mevrouw, het ga u goed).

En uit aller mond klonk het: ‘Tabé njonja besaar, selamat djalani!’ (goede reis!).

De nacht ging kalm voorbij. Wel was mijne slaappleats hard, de omgeving benauwd, want men had eene hangklamboe boven mijn neus gehangen, die mij bijna belette om adem te halen, maar die ik toch behoefde voor de muskieten, maar niettegenstaande dat sliep ik heerlijk, en haalde mijne schade van den vorigen nacht in.

HOOFDSTUK 4

Vertrek naar Kwala Lumpor

Den volgenden morgen moest ik om vijf uur opstaan, want de trein naar Kwala Lumpor vertrok om half zeven, en als ik geen ‘rickshaw’ kon krijgen, want deze voertuigen waren hier schaarsch, dan moest ik die halve mijl te voet afleggen.

Ik nam een hartelijk afscheid van het oude moedertje en zij nam mijne hand in de hare, en zeide nogmaals met nadruk: ‘Kom bij ons terug, maar ga niet verder het binnenland in. Veel plezier in Kwala Lumpor.’

Wij gingen te voet naar Kelang, want nergens was eene ‘rickshaw’ te zien. Een koelie droeg mijne bagage, en ik stapte stevig voort, want ik wilde niet gaarne te laat komen voor den trein. De wandeling deed mij goed in de ochtendkoelte, en aangezien de roode klei nu niet zacht en modderig meer was, vermoeide het mij niet. Klokslag half zeven kwamen wij aan het station aan, en ik had nog tien minuten den tijd om een kaartje te nemen en mij met gemak een plaatsje uit te zoeken. Ik merkte op dat de ‘Selangor State Railway’ weinig Ceyloneesche beambten had, maar dat de meesten volbloed Engelschen waren.

Een Engelschman met een witten baard naderde mij, en vraagde of hij mij behulpzaam kon zijn.

Ik vraagde hem of er een ‘resthouse’ in Kwala Lumpor was. Ik wist wel dat er een hôtél is, het zoogenaamde Victoria Hôtél, maar als het mogelijk was, wilde ik liever in een ‘resthouse’ logeeren.

Hij antwoordde mij dat er wel een was, maar het zou vol zijn, aangezien er heden ‘races’¹ waren. Vele vreemdelingen waren in de stad, van alle kanten aangekomen, van Perak en ook van Singapore. Misschien was er zelfs geen plaats in het hôtél.

Ik vraagde hem verder naar den weg naar Seremban, en of hij ook wist of daar omnibussen reden, want ik wilde liever weer in ossenkarren op reis gaan dan dat ik mij als vrouw alleen door die bosschen waagde. Ik werd nu

niet teleurgesteld. Ja, daar was een geregeld verkeer tusschen Kwala Lumpor en Seremban door het binnenland. Hij wist zeker dat er dagelijksch omnibussen liepen.

Toen floot de trein, ik dankte den Engelschman, en wij gingen vooruit. Er was eene menigte passagiers, allen heeren, die mij nieuwsgierig aankeek. Zij gingen naar de 'races'. Ik nam ze eens goed op, deze Britten uit Selangor, en ik kon niet zeggen dat zij een aangename indruk op mij maakten. 'De kleëren maken den man', en deze zagen eruit als bandieten. Hunne baarden waren woest en niet gesoigneerd, hunne witte hoeden vuil, dan hadden zij rood geworden, zwarte of grijze, vuile tricot jasjes aan, met overhemden die reeds geel waren, met randen aan de kragen, dassen die waard waren om weggegooid te worden, voorts vuile schoenen, grijze of bruine pantalons, van onder omgeslagen. Het ensemble was allesbehalve 'gentlemanlike', en het benieuwde mij wie het wel zijn konden.

Toch schenen het beschaafde menschen, hunne gesprekken waren net, en handelden meest over de 'races', ook over koffie en spoorzaken, zoodat ik veronderstelde dat eenigen hunner koffieplanters en anderen spoorwegambtenaren waren; hun toon was gematigd, en er werd geen woord gesproken dat ongepast en kwetsend voor damesooren was.

Toen ik mij slapende hield, maar toch door mijn oogleden naar hen gluurde, dacht ik aan onze Hollandsche mannen in onze koloniën, hoe schoon en helder deze altijd zijn, eenvoudig in hun vlekkeloos wit planterscostuum, maar toch kraakzindelijk, dat zelfs een scherp huisvrouwenooog geen spatje daarop kan vinden.

Het landschap waar wij door reden, was niet veel bijzonders; veel koffie en ook pepertuinen, afgewisseld door tapioca. Zooals de treinen in Perak, zoo ook snelde deze verbazend snel voort, zoodat iemand hooren en zien verging, en alles zoo ratelde dat ik uit de gesprekken niet meer kon wijs worden. De banken vond ik lang niet zoo schoon en netjes als die in de wagons van Perak. Over 't algemeen was alles verwaarloosd en oud.

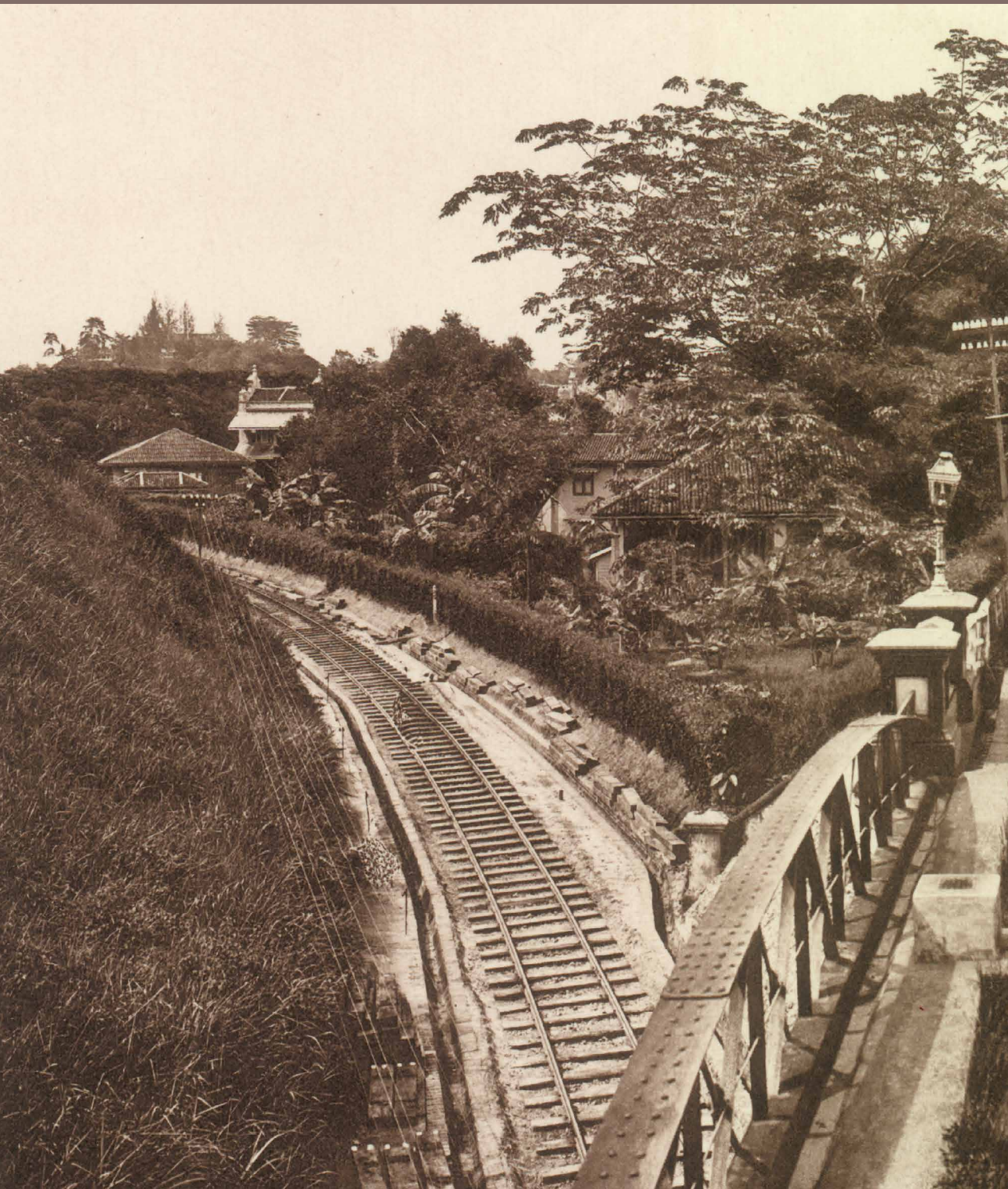
Na anderhalf uur stoomens kwamen wij, na eenige halten voorbijgegaan te zijn, aan. Wat ik ook moge gedacht hebben, hoe ik ook de wagons van de 'Selangor Railway' moge beoordeeld hebben te hunnen nadeele, ik was verbaasd toen de trein het prachtige station van Kwala Lumpor binnenstoomde, hetwelk grootsch, uitgestrekt en geheel overdekt is, in één woord magnifique. Natuurlijk bleef ik niet al te lang op het perron staan om dit station te bewonderen. Vele handen strekten zich naar mij en mijne bagage uit. Ik nam

den eersten den besten, en wij reden weg. Men had mij verteld dat Kwala Lumpor een Eldorado, een beelderig stadje is in vergelijking met Taiping, en oneindig veel mooier, zoodat mijne verwachting dus zeer gespannen was voor 't geen ik te aanschouwen zou krijgen. Het station ligt zeer lief, en daarachter verhieven zich hooge boomen, die zich verder langs een breeden weg uitstrekten, en een fraaie laan vormden. Wij gingen echter den anderen kant uit, langs een zonnigen weg, over prachtige bruggen, zooals men die te Singapore vindt, met fraaie, ijzeren balustrades en lantaarns, en 'inscripties' dat deze brug door resident 'zus en zoo' werd gebouwd, en deze eerste steen gelegd werd door sultan Abdullah van Selangor, in den jare 'zoo en zooveel', in plechtige tegenwoordigheid van Z. Excellentie den gouverneur van de Straits. Onder die bruggen ratelde het onophoudelijk; de treinen liepen eronderdoor.

Men had mij niets te veel van Kwala Lumpor gezegd, en zelfs de sultan van Perak had zijn trots moeten buigen, en bekennen dat de hoofdstad van den staat Selangor eenig is. Eenig, doordat zij zoo lief gelegen is, met hare woningen op de heuvels, op iederen heuvel één; eenig, in de eerste plaats, om haar gebouw, het prachtige nieuwgebouwde 'gouvernementshouse', dat nu pas voltooid is, en dat een enorme som gekost had. Het rechte getal weet ik echter niet.

En den weg in vliengenden vaart naar het dal afrijdende in de kom waar de helft van de Europeesche woningen ligt, zag ik opeens dit grootsche gebouw, in al zijne pracht, in al zijne heerlijkheid, voor mij. Hoe zal ik het beschrijven, welke woorden gebruiken om zijne pracht uit te drukken? Het beste is om het met de theaters en schouwburgen in de grootste steden van Europa à l'instar de Paris, à l'instar de Bruxelles² te vergelijken; die vergelijking kan dit 'gouvernementshouse' best doorstaan, en misschien zal het nog van die in grootheid en schoonheid winnen. Drie koperen, reuzengroote koepels zijn aan het vierkante dak aangebracht, versierd met spitsen en torens. In het gebouw zelf bevinden zich al de officiële kantoren, ook het post- en telegraafkantoor. Voor het gebouw ziet men een uitgestrekt grasplein, de esplanade, waar 'gelawntennist' en 'cricket' gespeeld wordt, en aan de overzijde ligt, allerliefst verscholen tusschen geboomte, aan den eenen de sociëteit der Europeanen, aan den anderen kant de 'Club' voor de Chineezers.

Ik herinnerde mij nu dat ik uit Selangor brieven naar Jan te verzenden had, ter wille van de postzegels natuurlijk, want die van Selangor zijn anders, hoewel zij ook den tijger hebben.

Hoofdkantoor van de F.M.S. Railways te Kuala Lumpur, circa 1910.

Ik gelastte den koelie mij naar het postkantoor te brengen, mijne brieven waren geschreven, ik had alleen postzegels te koop. Twee Ceyloneesche beambten stonden in 't kantoor, en groot was mijne teleurstelling toen zij mij vertelden dat het kantoor voor de 'stamps' gesloten was, aangezien het 'holiday' was.

Ik vond het thans eene goede gelegenheid om te vragen, hoe ik de reis naar Seramban, de hoofdstad der Negri Sembilan, over land kon doen.

Het antwoord viel meê. Er reden omnibussen, zooals in Perak, die geregeld op en neêr gingen; ik had echter eerst tot Soengei-Bessie met den trein te gaan. Zij raadden het mij echter sterk af. Er was niet alleen slecht volk onderweg, ook de wegen waren verschrikkelijk, en men werd daardoor ziek; het

Hoofdkantoor van
het gouvernement te
Kuala Lumpur, circa
1910.

hossen en stooten in de karren was erg. Buitendien kon ik nergens overnachten, ik had des nachts op verscheidene plaatsen over te blijven, en in dien uithoek waren geene ‘resthouses’ of andere slaapgelegenheden.

Ik dankte de jongelui voor hunne inlichtingen, en reed nu door naar het ‘resthouse’. Ik liet mijn koelie voorbij de Chineesche en Europeesche ‘Club’ rijden, die in de verte allerliefst schenen, doch van dichtbij niet veel bijzonders waren. Daar boven mij zag ik fraaie Europeesche huizen op de heuvels met vlaggen in top, en op de straten was alles leven en beweging; geen wonder, met de ‘races’ zijn de steden steeds in feestdosch getooid, en de Engelschman geheel daarmee vervuld.

In het 'resthouse', dat eruitzag als een hôtél, aangekomen, vertelde men mij, dat alles vol was, en dat ik geene kamer meer krijgen kon. Ik zag een keurige, gedekte tafel in de eetkamer staan, en de 'resthousekeeper', een Engelschman, kwam direct ten voorschijn en vertelde mij dat hij werkelijk 'very sorry' was.

Er was niets aan te doen, wat hielp het om er lang over te treuren, ik moest in Godsnaam trachten om een onderkomen in het Victoria Hôtél te vinden.

Voor alle securiteit nam ik een anderen 'rickshaw', want deze scheen uitgeput van het heen en weder rijden op de heuvels. Al de wegen liepen op en af. Het was goed dat ik deze maatregel had genomen, want wij moesten den heelen weg weêr terug, voorbij het station, door nieuwe lanen en straten, waar aan weêrskanten Europeesche huizen stonden, en kwamen, na een half uur gereden te hebben, pas aan het Victoria Hôtél, een groot vierkanten gebouw, aan. Hier hetzelfde. Alles was stampvol, de dame van het hôtél, eene echte Engelsche, kwam zelf voor, en was ook 'very sorry!' Daar had ik niet veel aan, ik moest 'rest' hebben, en eten, en een bed om mijne vermoeide ledematen te kunnen uitstrekken. De dame zag zeker aan mijn gezicht dat ik zeer teleurgesteld was, en hoorde tevens den diepen zucht dien ik loosde.

'Waar moet u naartoe?' vroegde zij medelijdend.

Ik vertelde het haar. Mijn plan was om den volgenden ochtend naar de binnenlanden door te gaan, en op die wijze te trachten Seremban te bereiken.

Zij sloeg de handen in elkander, en keek mij groot aan.

'U als vrouw alleen?! Good gracious!'

Daarop gelastte zij den 'boy' om mijn koffer uit de 'rickshaw' te nemen, en ze wenkte mij om met haar meê te gaan. Ik moest eerst maar wat uitrusten, en een 'long drink' nemen, zij zag dat ik vermoeid was, vertelde zij mij. Ik was haar werkelijk dankbaar, en gevoelde nu dubbel hoe welkom hartelijkheid is, vooral wanneer het van eene vrouw komt, eene vrouw die meê kan gevoelen en die mij begreep. Want op dit oogenblik gevoelde ik mij voor 't eerst werkelijk 'down!' Er bestaat geen ander woord dat mijn gemoedstoestand zoo goed had kunnen weêrgeven.

Ik had heimwee, ik was moedeloos, eenzaam, verlaten, in een woord: 'down!' De teleurstellingen waren dan ook niet gering. Geen postzegels, geen toevluchtsoord, en iedereen ontnam mij mijne illusiën, die als rook vervlogen, door mij zoo sterk af te raden om die reis door het binnenland te maken. Zij had mij in haar 'private room' gebracht, een lief salonnetje met roode trijpe³ meubeltjes, spiegels en schilderijen, bibelots en palmen om er

gezelligheid aan te geven, tapijten en handwerken om de omgeving weelderig te maken. Zij had mij zelf in een fauteuil neêrgedrukt en den 'boy' eenige bevelen gegeven, die ik niet gehoord had. Mijn hoofd in de hand gesteund, zuchtte ik diep, éénmaal, tweemaal, verscheidene malen, en mijne gedachten zweefden terug naar Kelang en de kampong Djawa. Verder, verder, naar Penang, tot zij eindelijk in Deli terechtkwamen, en daar bleven hangen in een huis met bloemen, waar vroolijkheid en zonneschijn heerschten, en verder aan een gezicht, rood en rond, met goedige oogen en een bruinen knevel, het gelaat van mijn Jan, in mijn tehuis.

'Ach Jan!' zuchtte ik nogmaals, 'is je vrouw niet de grootste ezel die er bestaat?'

Hij was zooveel wijzer, hij waagde zich nooit aan dit alles. Waar hij ging reizen, daar moest weelde, of op zijn minst comfort, zijn, en ik – en ik – ach hemel!!!

Het was nu negen uur, en Janneman was zeker bezig met zijn ontbijt. Ik zag hem daar in gedachten aan onze eettafel zitten, met zijn toast en caviar voor zich, met zijn potje bier, gefrappeerd, om die toast naar binnen te spoelen. Ik zag hem de 'gruyère', de paling in gelei, en de sardines à la tomate monsteren, en ik – en ik – was zonder eten, en had niet eens een 'tampat'⁴ om mijn moede hoofd neêr te leggen. Wat was dat? Betrapte ik er mij zelve op dat ik ging huilen? Wel foei Sientje, dat was toch hoogst kinderachtig. Weg met dat zilten vocht en die treurige gedachten, vrouwen als Klausine Klobben weenen niet om eene kleinigheid, om een teleurstelling die niets te betekenen heeft, om een gebroken stuk speelgoed; zij kunnen en mogen alleen weenen wanneer zij hare medemenschen zien lijden – en het haar onmogelijk is om vertroosting aan te brengen.

'Take a drink, madam!' hoorde ik toen de welluidende stem mijner gastvrouw zeggen, en opziende zag ik dat er een groot glas met borrelend vocht voor mij stond.

Werktuigelijk bracht ik het glas aan den mond, ook zij deed dit en zeide: 'Good luck madam!' Maar o! wee, wat een leelijk gezicht trok ik, het was whiskey-soda, en wel half whiskey en half soda. En toch dronk ik het, omdat zij het mij uit vriendelijkheid, opgeweld uit een medelijdend hart, gegeven had. Als muziek klonken mij daarop hare volgende woorden in de ooren.

'Als u u wilt behelpen met een long-chair, dan kan u vannacht wel hier blijven. Excuse me, dat ik u niets anders kan aanbieden!' Direct waren mijne sombere gedachten verdreven, en hare hand vattende, dankte ik haar van harte.

CHIN & CO.

THE DISPENSARY LIMITED

M. ALISTER & CO. LTD

Clark Road to Kuala Lumpur, circa 1910.

Ik bleef in deze kamer, en zij gaf mij gelegenheid om mijn toilet te maken, want ik wilde van mijn tijd profiteren om eens rond te rijden en de stad te bezichtigen; mijne gastvrouw mocht ik ook niet verder ophouden; zij had hare bezigheden.

Ik nam weer een wagentje met een Chinees ervoor, en liet hem rijden waar hij wilde. Dan gelastte ik hem om naar het hospitaal te rijden. Dit ligt op een heuvel, allerlieftst tusschen geboomte verscholen. Het was een zware trek voor mijn Chinees; het begon al warm te worden, en de transpiratie gutste hem van zijn bloote bovenlijf. Hij hield er een zoogenaamden zakdoek van ongebleekt katoen op na, waarmeê hij zich van tijd tot tijd het lichaam afveegde, den doek daarop uitwong, en dien dan aan een der boomen van het rijtuigje te drogen hing. Dit gebeurde onophoudelijk, en ik was daar telkens ooggetuige van.

Eindelijk zagen wij op de eerste terrassen van den heuvel de gebouwen, toebehoorende aan het hospitaal, het huis van den directeur, dat van den docter, en daarop de verschillende 'wards' (wijken) voor de zieken. Maar het leek niets op het hospitaal van Taiping, hoewel de ligging allerlieftst is.

Ik ging niet naar binnen, ik wilde slechts voorbijrijden, tot wij aan den top van den heuvel kwamen, en toen moesten wij denzelfden weg terugnemen. Dit ging tamelijk steil bergaf, en de 'rickshawman' kreeg opeens zulk een vaart dat hij zichzelf niet meer remmen kon, en wij ratelend knarsend en krakend den heuvel afrenden. Mij verging hooren en zien. Lieve hemel! Als dat maar goed afliep. Ik schreeuwde, maar dat hielp allemaal niets, ik kon den koelie in zijn vaart niet stuiten. Mijn hoed vloog af, en bleef aan één draad hangen, de lap of liever gezegd zakdoek van den Chinees ging met den wind meê, en toch kon de Chinees zichzelf niet tegenhouden, totdat wij tegen een dijkje aankwamen, dat de vaart brak, waardoor ik een hevigen schok kreeg, en de Chinees languit op den grond tuimelde.

'Toelong là! Toelong là!!!' (Help! Help!)

'Wat toelong?' riep ik verontwaardigd, 'met mijn parapluie, ja?' En grimmig nam ik dat voorwerp op. Maar ik dreigde alleen maar, het was mijne bedoeling niet om hem werkelijk te slaan. Toen we beiden eenigszins van den schrik waren bekomen, gingen we verder de stad in, voorbij het 'gouvernementshouse', naar de Chineesche en Maleische wijken, die zeer groot en uitgestrekt zijn. Ik zag er twee magnifieke Chineesche en ook één hindoetempel; wij reden weêr over andere ijzeren bruggen en kwamen voorbij de kazerne, de gevangenis, voorts de scholen, zoowel de Chineesche als de Europeesche.

Ik genoot van al dat nieuwe, frissche, verkwikkende dezer omgeving, en was werkelijk door Kwala Lumpor in verrukking gebracht. Ook zijn hier fraaie druipsteengrotten te vinden, ik zag er echter vanaf om daarheen te gaan, ik had nu al genoeg dergelijke grotten gezien, en over het algemeen geleken zij allemaal op elkander.

Wel had ik lust om naar de 'races' te gaan, maar tot mijn spijt had ik geen toilet bij mij; op zulke buitensporigheden had ik niet gerekend, en ik kon moeielijk in mijn reiscostuum gaan. Dicht bij de missigit zijn de winkels, Maleische en ook Bombay-toko's. De Europeesche zijn in een andere straat, waar zich ook de handelskantoren en de pers bevinden, want èn Perak èn Selangor zijn eene courant rijk.

Ik ging eene Maleische restauratie binnen om er een praatje met de natives te maken. Ik had bij ondervinding geleerd dat men van hen dikwijls meer te weten krijgt dan van de Europeanen, en bestelde daar een kop koffie met 'pisang gorèng' (beignets van pisang).

Ik kreeg dan ook te weten wat ik wilde. Toevallig zaten er een paar politieoppassers, die vroeger op de grenzen geweest waren, en die precies wisten hoe ik de route moest maken. Ik nam mijn notitieboekje uit mijn zak en maakte aantekeningen, namelijk eerst met den trein naar Soengei-Bessie, vandaaruit met de aansluitende omnibus naar Katjang, alwaar ik moest overnachten, dan verder naar Sumooney en Soengei-Bilauw, waar ik weër overnachten moest, en vervolgens verder naar Seremban. Wat mijne verdere vragen aangaat, ook hier weder dezelfde antwoorden: slechte wegen en slecht volk, gevaarlijk voor eene vrouw alleen.

Het was nu tijd om te 'tiffinnen' en ik keerde naar het hôtel terug. Alle tafels waren met vreemdelingen bezet, en met moeite kon ik nog een plaatsje machtig worden. Het eten was uitstekend, ik liet het mij goed smaken, en nam van alle gerechten.

De gasten waren tamelijk rumoerig, zij ratelden en redetwisten onder elkander, en het eenige gesprek was natuurlijk 'race' en nogmaals 'race'. Men praatte over het paard 'Mary', over de merrie 'Pinafou', over jockey zoo en zoo, gesprekken die mij weinig interesseerden, zoodat ik zoo spoedig mogelijk van mijn plaats opstond en naar de kamer ging, waar men een long-chair of liever gezegd een soort veldbed voor mij had gereedgemaakt, en waar ik kon uitrusten.

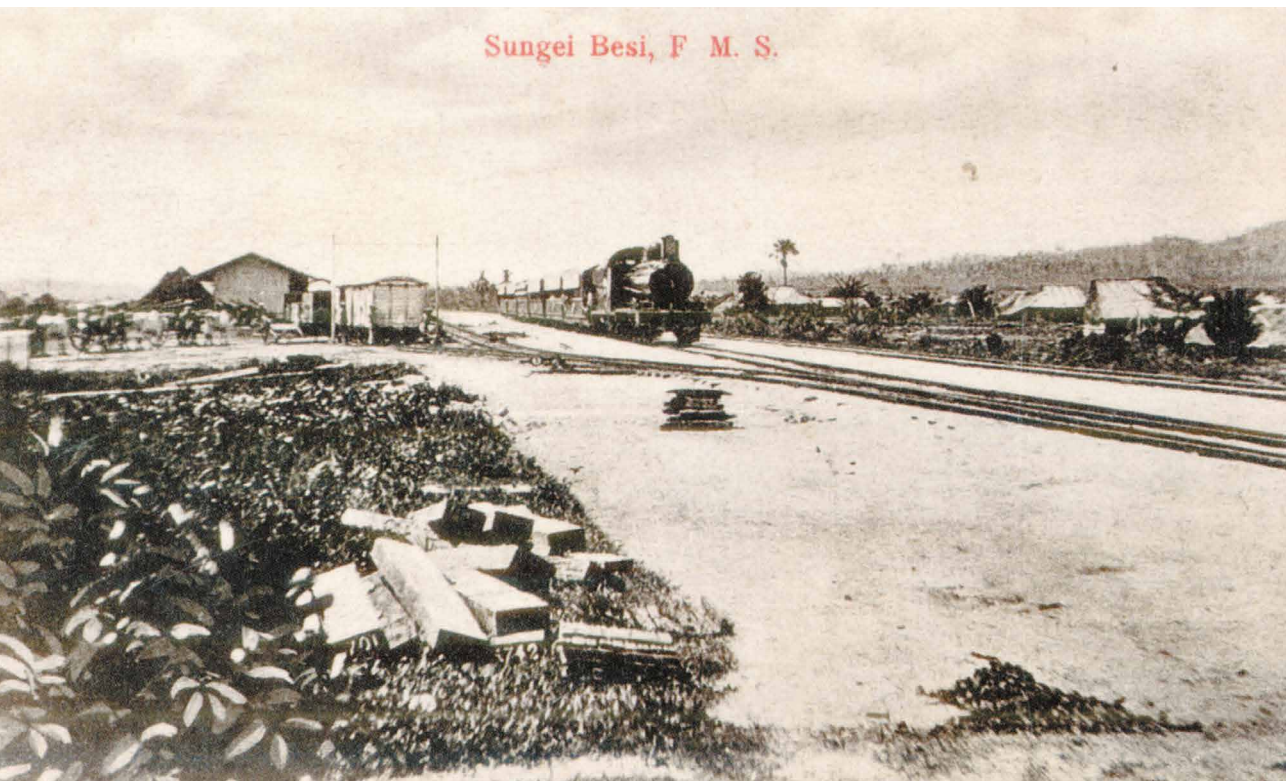
Naar Soengei-Bessie

Veel bijzonders viel er dienzelfden dag niet voor, ik kuierde des middags nog wat rond, amuseerde mij bij mijn thuiskomst met eenige prachtwerken in te zien die daar op tafel lagen, en liet mijn eten in mijn kamer brengen, waarna ik zeer vroeg ging slapen. Mijne hospita zag ik niet meer, zij scheen het zeer druk te hebben. En zoo ging ik den volgenden dag dan toch verder om de binnenlanden van Selangor en de Negri Sembilan te leeren kennen, te beginnen met per trein naar de halte Soengei-Bessie te gaan. Ik kwam een half uur te vroeg aan het station aan, en wachtte in de kamer voor 'ladies', want het kaartjesbureau was nog niet geopend. Gelukkig dat er kort daarop een oppasser binnenkwam, die mij vraagde waarheen ik gaan wilde. Op mijn antwoord naar 'Soengei-Bessie', keek hij mij verbaasd aan, en zeide mij dat ik dan niet hier moest zijn, maar wel aan het andere station in Sultans Street. Nu was de beurt aan mij om zeer verwonderd te zijn.

'Waren er dan twee stations?'

Ja ja, er waren er twee, en wilde ik den trein nog halen, dan moest ik mij

Het station van Sungei Besi.

haasten, want ik had nog hoogstens een kwartier den tijd. Als geëlectriseerd snelde ik overeind en rende bijna een meneer in mijn haast ondersteboven. Ik had niet eens den tijd om een pardon te stamelen, vloog in een 'rickshaw', en wenkte den oppasser om mij mijn bagage te brengen. Een paar woorden tot den koelie, en tot spoed aangemaand snelde deze met mij weg, weer den weg op naar de stad, door de stad, tot wij beiden eindelijk hijgende bij het andere station aankwamen.

Het was de hoogste tijd, de bel luidde al, de portier haalde fluks mijne bagage, een Ceyloneesch beambte gaf mij mijn kaartje, ontving het geld daarvoor, en ik stapte in den wagon, en eene minuut later gingen wij voort, voort! voort! – van 't ene naar 't andere oord – naar een oord gelijk aan eene wildernis, een oord dat men mij in de slechtste kleuren en geuren had afgeschilderd. Wij reden midden door tinmijnen, ik zag weêr de wonden der aarde, de koelies in die gaten, en het water stroomende van 't eene gat in 't andere.

Het duurde niet lang of wij kwamen in Soengei-Bessie aan, een vreeselijk nest, met een klein gebouwtje dat voor station dienst moet doen, en in de verte zag ik niets anders dan eenige Chineesche woningen, een primitief postkantoor, en heel in de verte schuren met atap gedekt, tot woonplaatsen dienende voor de koelies van de tinmijnen – want Soengei-Bessie is slechts eene groote tinmijn, toebehoorende aan eene Chineesche 'kongsie' – dat was alles, en vanhieruit zou ik dan mijne reis door het oerwoud beginnen. Waar moest ik nu voorloopig heen? Daar stond ik besluiteloos en moedeloos met mijne bagage en niemand kon mij helpen, zelfs het geld niet dat ik bij mij had. Om hoe laat ging die omnibus wel? Waar moest ik zoolang blijven?

Eene der Ceyloneesche beambten, ziende hoe besluiteloos en mismoedig ik was, kwam naar mij toe, en vraagde mij of hij mij met het een en ander van dienst kon zijn. Hij zag er opgeblazen uit, en ik kon aan het wit van zijne oogen, dat rood was, zien dat hij te veel gedronken had.

'Om hoe laat gaat de omnibus naar Katjang?' vraagde ik hem.

'Om één uur, madam. U heeft nog twee uren den tijd, moet mevrouw nog verder dan Katjang?' 'Ja! Ik moet door naar Seremban! Dat is immers wel mogelijk?' vraagde ik met zekeren angst in mijne stem, want het was of ik er een voorgevoel van had dat ook deze man het mij zou afraden.

'Mogelijk is het wel, hoewel de wegen zoo verschrikkelijk slecht zijn dat ik niet weet of er wel aan doorkomen te denken is; buitendien weet ik niet waar u moet overnachten, er is nergens een 'resthouse', en in Soengei-Bilauw zijn

zelfs geene Maleische ‘kedeihs’ – dat oord bestaat slechts sedert anderhalf jaar, en waarschijnlijk is er nog niet eens politie.’

Een plezierig vooruitzicht. Ik beet mij op de lippen van onderdrukte woede. Wat een teleurstellingen moest ik toch ondervinden. Ik ging langzaam het station uit, mijne bagage achterlatende, en de woorden van den Ceylonees klonken mij waarschuwend in de ooren.

‘It is better that you go back with the next train.’

Overnachting bij een Chinese

Mijn humeur was allesbehalve malsch toen ik zeer langzaam door de stad naar het postkantoor marcheerde, want nu wilde ik tenminste hier mijn geluk beproeven. Maar jawel! – ook hier was alles gesloten, en geene mensche-lijke ziel vertoonde zich. Moedeloos, razend van ergernis, ging ik verder, toen ik gevoelde dat eene hand zich op mijn schouder legde, en ik mij verbaasd omkeerende, een mooi jong Chineesch vrouwtje voor mij zag.

Haar vriendelijke lach, haar hartelijke blik vielen als zonneshijn in mijn somber beschaduwde gemoed.

‘Moet mevrouw naar Seremban?’ vraagde zij met haar lief stemmetje, in ’t Maleisch met een sterk geprononceerd Chineesch accent, ‘dan gaan wij samen, ja? Ik moet ook naar Seremban, daar woon ik.’

Ik bekeek haar aandachtig. Zij was zeer blank, haar fraaie haar was in een grooten krans op het achterhoofd gelegd en met melatibloemen versierd, haar tengere figuurtje in een rooden sarong en roode kebaya gehuld, hare voeten staken in goudgeborduurde sloffen, en aan hare vingers fonkelden diamanten.

‘Ik heb uw gesprek met den stationmaster afgeluisterd,’ vervolgde zij, ‘laat ons samen naar Seremban gaan. Maar kom,’ zeide zij in eenen adem verder, ‘u zal wel moe zijn, en wij staan zoo in de zon, ik heb hier eene goede vriendin, in Soengei-Bessie, wij zullen naar haar toegaan, en daar eerst wat uitrusten. Laat uw bagage maar zoolang in het station staan; men zal er wel zorg voor dragen.’

En zij trok mij meê tot wij een ‘rickshaw’ vonden, en toen zetten wij ons samen daarin en reden voorbij de winkels, naar de atappen woningen die ik in de verte gezien had, midden in de tinmijnen.

Voor eene dezer loodsen hielden wij stil, en mijn nieuwe vriendinnetje wenkte mij om meê te gaan.

Alles was zoo nieuw en vreemd voor mij dat ik niet wist wat er om mij heen gebeurde; ik gevoelde echter een zekere weldadige rust, in de wetenschap dat ik nu iemand had die mij half en half beschermde, al was dat ook slechts een klein Chineesch vrouwtje. Alle hulp scheen mij in dezen uithoek der aarde welkom, waar ik hulpeloos en vreemd was. Wij bevonden ons nu bij den 'kranie' (boekhouder) van de tinmijnen in de tinmijnen. Als ik ooit verlangd had om eens in het hartje der tinmijnen te zijn, en deze van dichtbij te zien, dan had ik nu mijn wensch, want wij bevonden ons hier in 't midden daarvan.

Een Chineesche vrouw kwam ons tegemoet, die hare handen naar hare vriendin uitstreckte en deze welkom heette. Ook tegen mij was zij zeer aardig, en zij presenteerde mij eene der stijve, zware Chineesche stoelen, die zoo zwaar wegen dat men ze bijna niet optillen kan.

'Wees welkom! Wees welkom!' zeide zij, en schonk ons een kop thee in.

Daarop gingen zij samen praten, in 't Chineesch natuurlijk, en dat ging zoo vlug dat ik er geen houtje tusschen had kunnen steken. De vrouw van den 'kranie' was niet jong meer. Beiden schenen elkander al lang te kennen, beiden waren in Malakka geboren, de jongste was met een rijken Chinees in Seremban getrouwd en nu overgekomen om eene zieke vriendin in Kwala Lumpor te gaan bezoeken.

Zij had de reis over land gemaakt, in gezelschap van haren zwager, maar dat zou zij nooit meer doen, want zulk een reis door het binnenland was meer dan verschrikkelijk!

'En mevrouw wilde ook die reis over land maken?' vroegde het jonge vrouwtje, terwijl zij hare beenen optrok en nu op den stoel met over elkaar geslagen beenen zat, 'mevrouw wist niet wat zij begon,' het was onverantwoordelijk en zij raadde het mij ten sterkste af.

'Maar waarom dan toch? Waarom?' vroegde ik inwendig woedend.

'In de eerste plaats om de wegen!' zeide mijn mooie vriendinnetje, en zij speelde met hare dunne vingers, de eene wijsvinger tegen den anderen aantippende, en zoo al de gevaren opsommende die mij zouden wachten, 'de weg, de diepe ravijnen, de tijgers en olifanten, en dan nog de "orang samoen" (roovers). U gelooft het misschien niet, mevrouw, maar ik heb ze gezien, en hadde mijn zwager de zweep niet over de paarden gelegd, dan waren wij aangevallen. Hu! hu! Drie Chineezen waren het, met messen op stokken gebonden, die halfnaakt uit het bosch kwamen, en onze wagen achterna liepen. Hu!!!!'

En zij rilde en klappertandde, en ik deed onwillekeurig meê. Ik kreeg er kippenvel van.

‘En waar moet mevrouw des nachts slapen? Geen “resthouse”, geen Maleische woning zelfs. Neen, het is niet goed dat u dat doen wil, luister naar mij, en ga met mij terug naar Kwala Lumpor. Morgen vertrekt er een boot van Kelang naar Port Dixon, en zoo gaan we samen naar Seremban.’

En tot de gastvrouw:

‘Mevrouw kan immers vannacht hier wel blijven slapen?’

‘Zeer zeker! Als mevrouw maar op z’n Chineesch slapen kan, namelijk op harde planken en met een Chineesch kussen (een Chineesch kussen bestaat uit een vierkant blok hout).

‘Want kussens hebben wij niet, wij zijn arme menschen mevrouw, wij hebben slechts een klein tractement en daarbij zes kinderen.’

‘O! Dat is niets,’ zeide ik op tamelijk stuggen toon, want het een en ander viel mij niet meê. ‘Ik kan mij behelpen!’

‘En wat het eten aangaat!’ zeide de goedhartige Chineesche vrouw, ‘als mevrouw maar van Chineesche kost houdt.’

‘Het eten is zoo erg niet,’ zeide mijn vriendinnetje, ‘met het drinken is het meer soesah!’

‘Met het drinken?’ vraagde ik verbaasd, ‘is er dan geen goed water te krijgen in Soengei-Bessie?’

‘O ja, water wel, maar dat bedoelen we niet,’ was haar antwoord, ‘ik wil zeggen dat er geen whiskey in huis is, en daar kunnen de dames niet buiten, dat weet ik wel.’

Nu was mijne gramschap toch tot het toppunt gestegen. Niet alleen dat ik door het noodlot vervolgd werd, niet alleen dat teleurstellingen op teleurstellingen mijn deel waren, maar nu moest ik ook hooren dat ik onder de categorie van ‘whiskey drinkende dames’ werd gerangschikt, en wel onder de categorie van degenen die er niet buiten kunnen.

Hemelsche Goden!! Jupiter! Apollo! en Mars, komt mij te hulp, want ik gevoel dat mijne ‘Zornesader’⁵ weldra bersten zal.

En toch was ik zeer ondankbaar, dat wist ik, hoewel de omstandigheden het gemaakt hadden dat ik zoo geworden was.

Wat mijn vriendinnetje gezegd had in hare naïviteit, had zij gezegd uit een goed hart. Hare ondervinding was nu eenmaal niet anders; tot nu toe had zij waarschijnlijk nog niet de ervaring opgedaan dat er ook dames zijn die ‘er wèl buiten kunnen’.

Ik keek haar met groote, woedende oogen aan, en toen ik dat lief lachend gezichtje voor me zag, die mond met de kleine, afgeveilde tandjes en de roode lipjes, verdween mijne boosheid en ik lachte meê.

‘Tida apa njonja!’⁶ zeide ik. ‘Whiskey is voor mij niet goed, ik drink dat goedje nooit, ik krijg er hoofdpijn van!’

‘Betoel?’ (Werkelijk?), zeide zij verbaasd.

‘Ja! Ik drink nooit anders dan koude thee of water.’

Zij klapte van genoegen in de kleine blanke handjes en zeide iets in het Chineesch tegen onze gastvrouw.

‘Dan kan mevrouw hier gemakkelijk blijven, wij slapen samen in één bed vannacht, ja, en morgen gaan we met de boot weg.’

Ik zeide niets meer. Ik wilde nu niet koppig meer zijn, en mijn eigen stijven zin doordrijven. Mijne ontmoeting met het aardige vrouwtje scheen als eene waarschuwing die ik niet in den wind mocht slaan, hoewel het me ontzettend speet, want ik geef een eens genomen plan niet gaarne op.

Ik liet het dus gewillig toe dat men mijne bagage van het station haalde, en ik liet mij overhalen om het mij gemakkelijk te maken en mij uit te kleeden.

Gelukkig dat de monden der vrouwen niet stil stonden en mij honderd vragen deden, natuurlijk weder dezelfde vragen als die men mij al honderdmaal gedaan had, en die ik beleefdheidshalve moest beantwoorden.

Zoo werd het langzamerhand tijd om te eten, en de gastvrouw was druk bezig om den maaltijd klaar te zetten, door een Chineeschen koelie geholpen.

En een half uur later waren wij alle drie op hooge houten krukken aan het vierkante tafeltje gezeten, dat onder eene plaat (den Chineeschen God voorstellende)⁷ stond, die goedig op ons neêrblikte, alsof hij zeggen wilde: ‘Eet ze met smaak, eet ze met uien!’ Want uien waren erbij, en wel ingemaakte knoflook – ingemaakt in zout. Ik monsterde de gerechten die in Chineesche kommetjes op tafel stonden.

Wij zelf hadden ook een kom voor ons, met stokjes waarmede wij eten moesten, en die door de Chineezzen zoo handig worden gehanteerd. Daar was een schotel dampende rijst, en een kom met zachtgekookte rijst, die men ‘boeboer’ noemt, vermengd met een ‘kleddie’,⁸ een soort ‘caladium’, een plant die in het water groeit.

Dan was er gebraden varkensvleesch, gebraden eend, alles op z’n Chineesch klaargemaakt, een soort soep met vermicelli, muizenooien⁹ en paddestoelen erin, die men ‘kimlo’¹⁰ noemt en zeer smakelijk is, voorts ‘taotjoo’,¹¹ dat er zwart, ‘tahoo’¹² dat er wit, en ‘taudjie’,¹³ dat er rood uitziet, allemaal kostjes,

verrukkelijk lekker voor een Chineesch verhemelte, maar voor het mijne minder geschikt.

Ik bemerkte tevens nog dat er in die 'boeboer' kleine stukjes varkensvleesch rondzwommen, zoodat men nu drie gerechten in een kommetje bij elkander had, nog meer gekruid dan het roode goedje, en een gezouten knoflook.

De Chineesche vrouwtjes keken, voordat ze begonnen te eten, met smachtende blikken hun Teipehkong¹⁴ aan, en ik keek naar den duivel, die tegen ons scheen te grijnzen. Daarop schepte de gastvrouw op en kregen wij ieder een portie 'boeboer' (zacht gekookte rijst), met 'kleddie' en 'babi' (varkensvleesch) erin, en werd mij de knoflook toegeschoven. Ik at met stokjes, en kon die vrij handig tusschen mijne vingers houden; het was vermakelijk om te zien hoe ik daarmee manoeuvreerde.

De twee vrouwtjes keken mij aan en lachten, zij hadden er schik in; zij zelf zetten de kom aan hun mond en schoven het eten heel handig met de stokjes naar binnen.

Ik was eigenlijk te veel uit mijn humeur om meê te lachen, hoewel daarvoor wel redenen bestonden, en het zou mij goed gedaan hebben als ik eens flink had kunnen uit lachen. Want het was toch potsierlijk genoeg om mij daar in sarong en kebaya op dien hoogen kruk te zien zitten met den 'Teipehkong' tegenover mij, met mijn kommetje in de eene, en de stokjes in de andere hand. Waar was Muller met zijn photographisch toestel? Het was eene opname wel waard.

Maar die pret duurde niet lang. Hoe groot mijn honger ook was, want het was werkelijk honger, appetijt was het niet meer, hoeveel moeite ik ook deed om dezen poespas naar binnen te krijgen, het lukte niet, ik walgde er op het laatst van. Honger is de beste kok, en ik, de verwende huisvrouw, die thuis kon laten klaarmaken wat ik het smakelijkst vond, ik moest mij nu behelpen met 'kleddie' en 'babie', maar hoeveel moeite ik ook deed om het te eten, ik kon niet meer en zette het kommetje en de stokjes daarop met een zucht neêr.

'Kom mevrouw, eet u maar wat harde rijst,' zeide mijne goedhartige gastvrouw, 'Europeanen eten nooit "boeboer", dat weet ik wel.'

Dat was tenminste beter. Rijst met 'kimlo', de Chineesche soep, wat eend en varkensvleesch zouden mijn honger wel stillen, maar voor knoflook of verder gekleurde toespizzen, bedankte ik.

Hierbij kreeg ik natuurlijk mijn thee, in heele kleine kopjes die speelgoed leken, en waarvan ik er wel twintig op kon.

En zoo ging de dag voorbij, en ik verlangde naar den volgenden, die mij tenminste uit deze omgeving bevrijden zou. En toch moest ik dankbaar zijn dat men mij zoo liefderijk had opgenomen.

Des middags moest ik aan de put gaan baden, want een badkamer was er niet, en daarop ging ik met mijn vriendinnetje over den weg slenteren en eens naar de tinmijnen kijken. Veel was er niet te zien: gaten, water en modder, en halfnaakte koelies, die van beneden tot boven vol met slik zaten, en tot aan hun buik in 't water werkten.

Toen gingen wij nogmaals eten, en we legden ons daarop ter ruste, mijn vriendinnetje en ik samen in die Chineesche kooi, op de harde planken met eene enkele mat, en een vierkant blok onder ons hoofd voor hoofdkussen. Ik was echter zoo verstandig om mijn zwarte tasch te nemen en die met mijn mantel te omwikkelen, hetgeen zachter was dan het blok.

Een Chinese 'koelie',
circa 1900.

Het werd waarlijk mooier en mooier, mijne reis hoe langer, hoe avontuurlijker, ik dwaalde hoe langer hoe meer van het breede pad af, en waar zou ik op het laatst terechtkomen? Eerst had ik op het dek van eene vuile vrachtboot geslapen, toen in eene Javaansche kampong midden onder de Javanen, en nu in het hartje van de tinmijnen bij een zoon van 't hemelsche rijk – op z'n Chineesch!

Slapen kon ik voorloopig niet, want de reis naar Seremban door het binnenland speelde mij door mijn hoofd. Ik kon die maar niet van mij afzetten, en ik verlangde sterker dan ooit om mijn eerst opgevatte plan toch ten uitvoer te brengen, niettegenstaande alle mogelijke waarschuwingen en raadgevingen. Ik vond het zoo laf en flauw om met hangende pootjes terug te keeren, en te zeggen: 'Ik durf niet en daar ben ik weêr.' Neen dat mocht 'een meisje van Jan de Wit'¹⁵ niet doen, en daarvoor zou ik een veel te patente jongen zijn, als ik namelijk een jongen was. Het einde van mijne overpeinzingen was dus dat ik besloot om het toch te wagen. Mijn vriendinnetje sliep al, maar ik stiet haar aan om haar wakker te maken.

'Zeg!' zeide ik, 'om hoe laat gaat de omnibus morgenochtend naar Katjang?'

Zij maakte even de oogen wijd open, en stamelde: 'Om zes uur.'

'Nu, maak mij dan om vijf uur wakker, want ik wil met die omnibus meê!' En toen ging ik slapen, en wonder boven wonder sliep ik als een roos, en ik bemerkte geen enkele maal dat ik op een harde plank lag, of dat ik in plaats van zachte kapok een harde tasch met toiletbenoodigdheden onder mij had.

Zoo kan men alles, wanneer men wil!!

Per omnibus naar Katjang

Den volgenden morgen was ik met klokslag vijf uur op. Een koekoekklok hing vlak naast mijn bed, en de koekoek daarvan maakte mij wakker.

'Ach gaat u nu toch?' jammerde mijn vriendinnetje, 'en ik was al zoo blij dat u met mij zou meêgaan.'

'Kom, ga jij maar met mij meê!' zeide ik, 'ik zal je reis wel betalen! En we zullen het gezellig hebben onderweg.'

Maar ik kon haar niet overhalen; de schrik zat er nog te veel bij haar in.

Een oogenblik later hoorden wij het signaal der omnibus, die klaar was om te vertrekken, en na een hartelijk afscheid van de twee vrouwen die mij zoo gastvrij hadden opgenomen, snelde ik naar de plaats waar de ossenkar stond, en waarin al vele passagiers gezeten waren, en stapte in om mijne avontuurlijke reis te beginnen.

Ik was nu weër vroolijk en vol goeden moed, ik lachte om het mij voorgestelde gevaar; die booze gedachten van gisteren kwelden mij niet meer; met den nieuwen dag was er ook nieuw leven in mij gekomen.

Wij gingen midden door de mijnen, de koelies waren al hard aan 't werk; zij liepen met emmers en manden als hazen over de bamboebruggetjes, om hunne kostbare vracht in de loodsen te brengen.

De wegen begonnen nu al slecht te worden, en waren zeer smal, aan beide zijden hadden wij de gaten der tinmijnen. Ik zag de zanderige grond wegbrokkelen, maar niettegenstaande dat, kuierde de wagen toch langzaam de helling op, knarsende en ratelende. Ik zag eens om mij heen. De meeste passagiers waren Chineezen uit de mijnen, echte boeventronies, wier aanblik mij onwillekeurig huiveren deed. Ik zette mij in het uiterste hoekje neder, en wikkelde mij vaster in mijn mantel.

Een half uur later moesten wij uitstappen, want hier was de weg zoo slecht dat de kar er onmogelijk door kon; buitendien was er een noodbrug gemaakt over een kleinen snelvlietenden stroom; de vroegere brug scheen weggeslagen te zijn.

De Chineezen vonden het onaangenaam en mopperden vreeselijk. De Klingaleesche koetsier schreeuwde tegen hen, en klapte met zijn zweep; ik dacht dat hij plannen had om de passagiers af te rossen. Verder naar Katjang toe was de weg tamelijk goed, en gebeurde er niets bijzonders.

'Is er een "resthouse" in Katjang?' vraagde ik den koetsier.

Meneer wist het niet.

'Is er dan een postkantoor?' Ja, dat was er wel.

Na ongeveer zes uren gereden te hebben, kwamen wij te Katjang aan: een gehucht met slechts enkele huizen, hoewel er toch een 'magistrate' is, en ook buiten het postkantoor nog een 'gouvernementshouse'. In eenige jaren zal Katjang echter belangrijk genoeg geworden zijn, wanneer de trein daarvoorbij loopt. Men is nu al bezig om er de baan voor te leggen. Wij waren verscheiden gehuchten en kampongs voorbijgekomen, maar alles was bouwvallig en zag er verwaarloosd uit. De binnenlanden van Selangor zijn niet te vergelijken met de binnenlanden van Perak.

Katjang is groot genoeg om er niet alleen 'rickshaws', maar ook vierwielige wagens op na te houden. Ik liet mij het eerst naar het postkantoor rijden, waar een Kling postbeambte was.

Gelukkig kon ik hier de lang verlangde postzegels krijgen, en beplakte toen mijne brieven.

Juist wilde ik ze zelve in de bus werpen, toen de Kling-beambte, die zeer goed Engelsch sprak, mij vraagde waarheen mijne brieven geadresseerd waren.

Hij maakte een vreemd gezicht toen ik hem die vraag beantwoordde.

‘Maar madam, die postzegels worden niet voor het buitenland gebruikt!’

Nu was het mijn beurt om een leelijk gezicht te trekken.

‘En ik heb ze al altijd verzonden,’ antwoordde ik.

‘Zij zijn alleen geldig voor hier, en tot Penang en Singapore.’

‘En moet er dan in Sumatra nogmaals voor worden betaald?’

‘Ja madam! Men zal uwe brieven niet hebben afgestempeld.’

Ik was woedend. Zoo was dan al mijne moeite tevergeefs geweest. Wel had Jan de postzegels, maar zij waren niet afgestempeld. En die vlegels die toch gezien hadden dat ik mijne brieven naar het buitenland zond, hadden mij niet eens gewaarschuwd, en ik moest eerst hier tot die wetenschap komen.

‘Deze postzegel is voor het buitenland,’ zeide hij, en bracht mij een ‘konin-ginnekop’ van acht cent ‘revenu’. Als u deze bij de andere plakt, dan heeft de geadresseerde niets te betalen.’

‘En kunnen de andere worden afgestempeld?’ vraagde ik. ‘Geef hier dan,’ en met zekere haast nam ik hem de postzegel uit de hand, plakte die naast de tijgers, en nam nu zelf de stempel van de tafel en stempelde mijn helen brief vol. Overal stond ‘Katjang! Katjang. Selangor!!!’

‘Is hier een “resthouse”?’ vraagde ik.

‘Jawel, madam, maar het is nog niet klaar, er zijn geene meubels in, en ik geloof niet dat mevrouw daar kan logeeren.’

Dat was alweder een mooie troost, ik trok er mij echter weinig van aan, ik zou mij wel weten te redden.

Ik liet mij het huis aanwijzen, het was er niet zo ver vandaan, en gelastte den ‘rickshawman’ om daarheen te gaan.

Het was waar, het huis was groot, mooi afgewerkt, en nog splinternieuw, maar zonder meubels. Toch zag ik achter eenige inlanders rondloopen, en op mijn geroep van ‘boy, boy’ kwam een Ceylonees en vraagde mij in het Engelsch wat ik wenschte.

‘Ik wensch hier vannacht te logeeren,’ zeide ik, ‘kan dat?’

‘Excuse me!’ zeide hij, ‘maar er is nog geen enkele kamer ingericht.’

Dit antwoord had ik verwacht, maar het ontmoedigde mij volstrekt niet. Ik zag een langen stoel daar staan, en besloot dien voor dezen nacht te gebruiken.

‘Maar ik kan toch wel wat te eten krijgen?’ vraagde ik, ‘want ik heb honger

en dorst, ik heb vanmorgen nog niets genuttigd. Wat het slapen aangaat, zal ik mij vannacht met dezen langen stoel behelpen.'

'All right,' antwoordde hij, en ging naar de keuken om het een en ander voor mij klaar te maken.

Ik liet mijne bagage in eene der leege kamers brengen, waar werkelijk geen enkel meubelstuk aanwezig was, en trok mijn stoel daarheen. In deze holle ruimte, want de kamer had reuzenafmetingen, moest ik dus vannacht slapen. Ik keek de grendels van deuren en ramen na, die waren tenminste goed in orde, en ik zou alles kunnen afsluiten, zonder bevreesd te zijn dat ik des nachts bezoek kreeg.

Een oogenblik later stond er een trekpot met thee voor mij klaar, zoo ook heerlijk warm brood, 'ham and eggs'.

Tot mijn groote verbazing was er in dit leege 'resthouse' wel een buffet, en kon men er dranken in alle soorten krijgen.

Zoo goed en zoo kwaad als het ging, maakte ik het mijzelve gemakkelijk en ging een kijkje in de bijgebouwen nemen. Een badkamer was er niet, en op mijne vraag of er nergens badgelegenheid was, kreeg ik ten antwoord dat er een riviertje liep achter het bosch, waar men goed baden kon. Ik wachtte echter tot des middags vier uur, want het was me nu te warm om daarheen te loopen. In mijne kamer was het echter heerlijk koel, en ik legde mij op mijn stoel neer, en trachtte wat te slapen met eene oude courant van Kwala Lumpor in mijne handen.

Des middags kuierde ik door het bosch en de alang-alangvelden naar de rivier. Deze was zeer smal, maar had diepe plekken, en het water was kristalhelder, zoodat ik de steentjes op den bodem zien kon en de vischjes heen en weder zag zwemmen. Het riviertje lag zoo volkomen in het bosch dat ik er gerust kon gaan baden, zonder bevreesd te zijn dat er iemand mij zou komen overvallen. Het was in allen geval nog beter dan aan de put te baden, zooals ik den vorigen dag had gedaan.

Het was een genot om in dit heldere water te zitten, erin rond te spartelen, en kopje onder te doen. Ik trachtte naar de spelende vischjes te grijpen, maar kreeg er geen een te pakken, zij waren veel vlugger dan ik. Ik bleef net zoolang totdat ik geheel verkleumd was van de kou, en ik het voor mijne gezondheid niet raadzaam achtte om er verder in te blijven.

Daarop ging ik wat wandelen, hoewel er niet veel in Katjang te zien is. Ik informeerde wanneer de omnibus den volgenden dag zou vertrekken, en kreeg ten antwoord dat dit ongeveer om elf of twaalf uur zou zijn, dus alweêr op 't heetst van den dag.

In eene der Maleische winkels, waar een restauratie tevens kleermakerij was, vertelde men mij dat er te Soengei-Bilauw geen onderkomen te vinden was voor eene dame; ik zou dus naar het politiestation moeten gaan, of om logies vragen bij den ‘toengkoe’¹⁶ die daar woonde.

‘Daar zijn niets anders dan Chineezen,’ zeide hij, ‘er woont zelfs geen enkele Maleier behalve die “toengkoe”’.

‘En in Sumooney?’ vraagde ik, want die naam was mij ook genoemd, en dien had ik uit voorzorg genoteerd.

‘Sumooney is hetzelfde; buitendien kan u daar niet blijven, omdat Sumooney niet aansluit met de omnibussen voor Seremban. Soengei-Bilauw is het eindstation. Maar waarom neemt mevrouw geen wagentje?’

‘En hoeveel kost zulk een wagentje om mij naar Seremban te brengen wel?’

‘Wel, omdat de wegen zoo slecht zijn, twintig cent per mijl.’

‘En vijftig mijlen rijden, dat zou tien dollar zijn, terwijl ik er anders met een dollar vijftig afkom, en niet de kans heb om onderweg gemold te worden.’

‘Mevrouw kan ook met een “rickshaw” gaan.’

‘Je wilt toch niet beweren dat een “rickshawkoelie” vijftig mijlen loopen kan, en wel berg op berg af?’

‘Dat kunnen zij wel, mevrouw,’ antwoordde hij, ‘vraagt u het ze maar voor de aardigheid eens!’

Ik deed dit echter niet, ik geloofde hem wel, men had het mij dikwijls verteld dat zulke Chineezen kolossale afstanden kunnen afleggen.

In een half uur had ik heel Katjang afgewandeld, en ik keerde voetje voor voetje naar mijn ‘resthouse’ terug om den ellendigen nacht te beginnen, door te brengen op dien langen rotanstoel.

Er brandde een flauw lichtje, en mijn souper stond reeds op tafel klaar. Het bestond uit soep, wat rijst, brood, ham en eieren. Dit had ik besteld, het scheen mij meer dan voldoende in mijne omstandigheden. Toen begon ik mijn treurigen nacht, treurig, omdat ik niet slapen kon van de muskieten, en de harde bamboes van de stoel mij zoo zeer deden in mijn rug. Ik had mij geheel gekleed neêrgelegd, eene voorzorgsmaatregel die ik verstandig vond om te gebruiken, want ik kon immers niet weten wat er in deze stille, eenzame omgeving, in dit nieuwe, vreemde huis, gebeuren kon.

Om elf uur kon ik niet meer slapen en ging naar buiten, en zette mij in den helderen maneschijn neder, hoewel ook hier honderden van muskieten mij om de ooren gonsden.

Zoo bleef ik zeker drie uren achter elkaar zitten, mij waaierende en de

musketen wegjagende, totdat ik op 't laatst bijna omviel van den slaap, en ik voor de tweede maal trachtte dien te vatten.

Nu deed ik het anders. Ik spreidde mijn plaid op den planken vloer uit, legde mijn zwarte tasch erop, en legde mij toen op de planken neder, mij met mijn mantel tot over het hoofd toedekkende.

Gelukkig kon ik nu slapen, ik gevoelde de nijdige insecten niet meer, ik hoorde hun zingen niet, en begon te droomen dat ik thuis was, en in mijn eigen gemakkelijke ledikant lag. Ik droomde dat onze groote, zwarte kater in mijn bed sprong, zooals dat zijne gewoonte is, en ik trampelde met de beenen om hem weg te jagen. Doch daardoor kwamen deze onzacht op de planken terecht, en werd ik wakker. Juist sloeg de wekker, die ik van den 'boy' gekregen had, vier uur. Ik had dus flink geslapen. Maar verder was er ook geen kwestie meer van, ik woelde op dit harde bed heen en weder, het was al de tweede slechte nacht, en ik begon mijne ledematen een weinig te gevoelen. Zij waren stijf en pijnlijk. Het daglicht zou trouwens wel spoedig aanbrenken, ik had dan nog eene nacht en twee zeer moeielijke dagen voor mij, dan zou ik mijne moeitevolle reis hebben volbracht, en goed en wel te Seremban zijn aangekomen. Om vijf uur waren ook de bedienden op, en kreeg ik tot troost een warmen kop koffie. De 'boy' vraagde mij heel belangstellend hoe ik geslapen had.

'Heel goed,' antwoordde ik, 'hoewel ik blij ben dat de nacht voorbij is.'

De uren kropen nu, ik verlangde er zoo zeer naar om de reis verder voort te zetten, maar hoe meer ik daarnaar verlangde, hoe langer het scheen te duren.

Uit verveling ging ik weêr baden, in de rivier spelen, wandelen, nogmaals naar het postkantoor, ik liep den eenen winkel in, den anderen uit, zette mij in de restauratie neder, met dat gevolg dat het weldra elf uur sloeg en ik langzaam naar het 'resthouse' terugkeerde om mijne bagage te halen, die ik in de restauratie bracht welke precies op den driesprong waar de weg voorbijging naar Sumooney en Soengei-Bilauw, stond.

Soengei-Bilauw

Ik verzamelde al mijn moed, want ik wist dat het ergste nog komen moest. Wat ik achter mij had was een Eden, wat ik nu voor mij kreeg, was een Hel; het was alsof ik mij regelrecht in den muil van een monster ging begeven, in het hol eener rooversbende. En dan de aanstaande nacht in Soengei-Bilauw,

waar ik het vooruitzicht had in een politiestation te slapen, alsof ik eene gevangene, eene groote misdadigster, was.

En toch stapte ik vroolijk en wel in de omnibus, toen die vlak voor de Maleische restauratie gereedstond om te vertrekken. Vooruit maar! Het gevaar tegemoet. Tot dusverre was het niets geweest – en wat men niet kent, dat deert niet! – ik zat weêr tusschen de Chineezzen in, koelies uit de tinmijnen, echte boeven, wier uiterlijk reeds aantoonde dat het innerlijk niet te vertrouwen was. Ik hield mijne hand weêr stevig tegen mijne borst gedrukt, om de bankbiljetten te bewaren die daar verborgen waren, hoewel ik in dezen omnibus met klaarlichten dag toch niets te vreezen had.

Vanuit Katjang beginnen pas de ondoordringbare maagdelijke bosschen, wemelend van apen, die met vervaarlijk gekrijsch van boom tot boom springen. Slechts een smalle weg loopt erdoor, net breed genoeg om twee karren te laten passeeren.

Telegraafpalen staan aan den enen kant van den weg; de Maleische staten zijn alle telegrafisch verbonden. De reis werd er wel prettiger door gemaakt, het was lekker koel in dit bosch, wij reden steeds in de schaduw, zoodat ik hoegenaamd geen last van de hitte had. In deze bosschen houden zich nu die gevreesde rooverbenden op, die dikwijls genoeg ten voorschijn komen om eenzame reizigers aan te vallen. Dat zijn de zoogenaamde ‘orang samoen’¹⁷ en dit is geene bangmakerij, het zijn geene bakerpraatjes, maar de werkelijke waarheid.

Wij zagen of hoorden echter niets bijzonders, alles ging naar wensch, alleen was er weinig variatie onderweg, aangezien ik niets anders te zien kreeg dan bosch en nogmaals bosch.

Alleen ergerde de Klingsche koetsier mij. Hij deed niets anders als zingen en Klingsche liefdesliederen uitgalmen. Voor een oogenblik is dit wel aardig, en luistert men gaarne naar de eentoonige melodie – voor een half uur is het ook nog wel om uit te houden – maar wanneer men dat vier uren achter elkaar moet aanhooren, altijd hetzelfde en nogmaals hetzelfde, dan is dat om uit je vel te springen. Ik was tenminste hard van plan om zulks te doen, en ik had hem al verscheidene malen beleefd verzocht om niet te zingen, want ik werd er eerst nerveus, en later letterlijk razend van.

‘Wees toch stil “Tambi”!’ zeide ik, en ik ontzag mij niet om hem met mijn voet aan te stooten!

Lieve lezers en lezeressen, wat gebeurde er toen? De woedende ‘Tambi’ keerde zich ineens om, stiet met ruwe hand mijn been weg en zeide:

‘Ankar’ (in ’t Maleisch “angkat”, doch de Klingen spreken het aldus uit) loe poenja kakki kakki!’ (neem je voet weg).

Dat was toch een staaltje van verregaande brutaliteit, en ik kon niets doen als zwijgen, want ik was overgeleverd aan de willekeur van dezen hondschen Britsch-Indischen onderdaan.

Het was mij waarlijk niet kwalijk te nemen dat ik inwendig kookte van gramschap, en dat ik op middelen zon om mij op dien ‘syce’ (koetsier) te wreken.

Zoo bereikten wij Sumooney om circa vier uur des middags, een klein, vuil gehucht met één straat en een politiestation, waar ik verschillende gewapende oppassers zag rondloopen. Dit gaf mij eenige gerustheid. Hier was ik tenminste veilig. Wij bleven een langen tijd in Sumooney stilstaan, precies voor een Maleische warong, waarnaast een Chineesche restauratie, waar ik lekker geroosterd varkensvleesch zag hangen.

Ik zag den koetsier met twee Ceyloneezen den Maleischen winkel ingaan, waar zij bier bestelden en er inlandsche koekjes bij aten. Alle passagiers waren hier uitgestapt, en ik bleef moederziel alleen over. Ik hoopte dat er nieuwe zouden bijkomen, want het vooruitzicht om heelemaal alleen te zitten met dien brutalen koetsier en dan nog wel door zulk eene wildernis, lachte mij niet toe. Ik stapte daarop uit, en wandelde wat heen en weder. Uit verveling kocht ik varkensvleesch, en ging daaraan in de ossenkar zitten knabbelen.

Opeens kreeg ik een lumineus idee en ik vond dat zoo vermakelijk dat ik het opeens uitproestte van ’t lachen. Wacht maar sijsje, dacht ik, ik zal ’t je wel inpeperen wat je mij gelapt hebt! Als je nu denkt dat je maar zoo straffeloos een dame kunt beleedigen, dan heb je het toch mis!

Eindelijk werden er aanstalten gemaakt om verder te gaan, en zingende, tevens een weinig ‘angeheitert’,¹⁸ stapte mijn koetsier op den bok. En buiten mij geene andere passagiers, ik was en bleef alleen.

Alleen tot vanavond zeven uur, door dit dichte bosch, wemelende van olifanten, tijgers en roovers, alleen met dezen halfdronken koetsier, die mij in geval van nood zeker niet zou beschermen, maar mij lafhartig in den steek zou laten. Ik durf gerust zeggen dat ik nu lang zoo heldhaftig niet was, en dat het vooruitzicht mij allesbehalve toelachte. En dan in den nacht aan te komen, waar volgens zeggen niets anders was dan kongsiehuizen met boeven en schurken, en een primitief politiestation, welk laatste mijn eenige toevluchtsoord zijn zou. Niettegenstaande dat, zou ik mijne wraak niet opgeven. Ik wist dat ik nu geheel in de macht van dezen Klingalees was, en toch zou

ik hem toonen dat ik niet bang voor hem was, en hij mij niet behoefde te beledigen.

Langzaam gingen wij Sumooney door; de twee Ceyloneezen volgden den wagen. Zeker woonden zij ergens buiten. Zoo waren wij even de stad uit of ik dacht aan mijne wraak. Deze menschen zijn allen fijne mahomedanen, en hebben bijgevolg een afkeer van varkensvleesch. Ik had nog een lekker stukje 'babi' bewaard, en toen onze 'Tambi' weêr heerlijk aan 't galmen was, wierp ik hem dat op zijn schoot, zoodat het stukje in zijn sarong liggen bleef. Mijn succes was groot. Ik had mij gewroken. Als geëlectriseerd vloog de man over-eind, en schudde zich alsof een melaatsche hem had aangeraakt, zachtjes 'Allah il Allah' stamelende. Hij had teugels en zweep van zich geworpen, en was bijna uit de kar gevallen.

Ik hield me doodstil en verroerde mij niet, en deed net zoo of ik niets merkte. Nu kwam er een stortvloed van Klingaleesche verwenschingen en vloeken, die door de twee Ceyloneezen met verbaasde uitdrukkingen werden beantwoord. Alles was natuurlijk aan mijn adres gericht, doch ik deed net zoo of ik er niets van hoorde, en keek onverschillig den anderen kant uit, in stilte grinnekende dat mijn aanslag zoo goed gelukt was.

Mopperende en razende nam hij daarop de teugels weêr op, en nam de zweep aan die een der Ceyloneezen voor hem had opgeraapt. Daarop gingen wij verder. Nu eerst werd de weg slecht en ik werd op een vreeselijke manier door elkaar geschud en gehotst. Het was geen wonder, want over den weg had men hout gelegd, stam aan stam, en dat mijlen ver, zoodat de wagen natuurlijk onophoudelijk schudde. Ik hield mij krampachtig vast, maar dat hielp al zeer weinig. Waar geen balken op den weg lagen, was het nog erger; daar waren gaten zoo diep dat wij er met de halve wielen terechtkwamen, en ik het bij voorbaat uitgilde, meenende dat de kar nu zou omkantelen. De twee Ceyloneezen liepen steeds meê, en dit was mij aangenaam, want nu was ik tenminste niet zoo geheel alleen.

Ik beschouwde ze aandachtiger om te zien of er ook in hun uiterlijk iets was dat wantrouwen inboezemde, doch dat kon ik niet vinden; het waren zeer donkere, doch vrij aangename gezichten, fijn besneden trekken, zooals men dat bij hun ras vindt. Buitendien waren zij Europeesch gekleed, in bruine jassen en broeken, van dezelfde stof als waarvan dokter Malcolm's costuum gemaakt was, en dat ik zoo sterk had afgekeurd. Voorts hadden ze schoenen en kousen aan, en waren blootshoofds. Een van hen had een dichten, pikzwarten baard.

De weg van
Ampang naar
Kuala Lumpur,
circa 1890.

Zij redeneerden onophoudelijk in het 'Tammelsch' met den koetsier, die zijn stuk varkensvleesch schein vergeten te hebben, want hij galmde het weêr uit en sloeg duchtig op zijne beesten, vooral wanneer wij aan diepe gaten kwamen, opdat de kar nog erger zou schudden en ik nog meer zou schrikken. Hij hoopte zeker dat ik hem bidden en smeeken zou om langzamer en voorzigtiger te rijden, maar dat deed ik niet; ik wilde niet van zijne genade afhangen, al werd zijne wraakoefening compleet, en gaf hij mij het stuk 'babi' dubbel en dwars terug. Opeens hield de kar stil, en de twee Ceyloneezen stapten in, onder een vreeselijke conversatie, waar ik geen woord van verstond.

Ik moet zeggen dat ik het aangenaam vond; de eenzaamheid en verlatenheid hadden nu tenminste een einde, en ik kon van hen zeker wel het een en ander te weten komen, wat op het oogenblik de 'casus criticus' was en mij het meest kwelde, namelijk het logies voor de nacht.

Ik begon dadelijk een gesprek met hen in het Engelsch, omdat ik bij onder-
vinding wist dat dit slag van menschen deze taal machtig is.

Hunne antwoorden waren beschaafd en zeer bescheiden; vooral die met
den baard was overbeleefd, en nam het woord voor zijn kameraad, dien ik
ook wel eens eene vraag deed, op.

Alles wat men mij verteld had, was waar. Soengei-Bilauw was een wilder-
nis, bestaande uit slechts eene groote tinmijn met drieduizend Chineesche
koelies, en eenige mandoers en 'kranies' daarin. De directeur der mijn was
er op het oogenblik niet, deze was in Singapore, anders zou ik van hem hulp
kunnen krijgen, en zeker bij hem kunnen logeeren, want deze Chinees, een
christen, was den Europeanen zeer genegen. Maleiers woonden er niet, en
de bewuste 'toengkoë' waar men mij over gesproken had, was al sedert eene
maand door het gouvernement overgeplaatst. Het éénige wat mij dus over-
bleef, was om in het politiestation op een bank te gaan logeeren, en die ban-
ken waren zoo smal en zoo kort dat ik den heelen nacht in eene zittende
houding blijven moest. Doch daar was ik tenminste veilig. Zij beiden waren
ook van de politie, vertelden zij mij, en waar zij waren, behoefde ik niet te
vreezen; zij waren 'in gouvernements service'.

Toen ik dit alles hoorde, loosde ik een diepen zucht, want het was wer-
kelijk een groot pak van 't hart; waar kon ik veiliger zijn dan onder hunne
bescherming? Met zekeren eerbied keek ik hen op het oogenblik aan, en be-
schouwde ze als een paar engelen, beschermengelen bijvoorbeeld, mij door
den hemel in mijne nood toegezonden.

Ik meende nu ook een weinig vertrouwelijk van mijn kant te moeten zijn,
want vertrouwen wekt vertrouwen, en zij waren immers geene inlanders, het
waren christenmenschen zooals ik; zij spraken de taal vloeiend, en buiten-
dien had ik ze te vriend te houden, want het waren mijne beschermengelen.
Ik vertelde hun dat ik eene Hollandsche was, gekomen uit de Hollandsche
koloniën, en dat ik eerstens reisde om het land te zien, tweedens, 'een leugen-
tje om bestwil hindert niet', om gronden te zoeken voor koffie.

Ik wilde den volgenden dag naar Seremban, en moest dus in Soengei-
Bilauw overnachten, daar hielp niets aan.

Ik herdacht de laatste slechte nachten, vanaf dat ik op een stoel had gesla-
pen op die viesche Chineesche boot, daarop in een Javaansch huisje, toen op
de planken bij den Chinees in de tinmijnen, en de laatste nacht bijna heele-
maal niet – en de lieve hemel weet wat ik nu tegemoetging.

'Spreekt mevrouw Tammel?' (Klingaleesch), vroegde de eene opeens.

‘Geen stom woord!’, antwoordde ik, ‘waar zou ik dat geleerd hebben? In onze koloniën gaan wij zoo weinig met Klingen om!’

Ik wilde nog iets zeggen, maar het behoefde niet. Er volgde een gekraak, een schok, en ik was op den grond getuimeld met mijn hoofd tegen de bank. Ik was als verdoofd door dezen val, en gevoelde niet eens hoe de Ceylonman mij ophielp, en mij raadde om mij stevig vast te houden.

‘De heele weg is zoo,’ zeide hij, ‘het is geen reis voor eene dame.’

Hij had gelijk, want het werd hoe langer hoe erger. Hoe was het mogelijk dat de kar niet uit elkaar ging, in splinters over den weg. Hoe was het mogelijk dat de beesten het konden volhouden, en dat zware bakbeest van een kar weêr uit die diepe gaten konden trekken? Hoe was het mogelijk dat ik het volhield, dat mijn lever nog op dezelfde plaats was blijven zitten en niet verhuisd was naar eene andere plaats van het lichaam? Mijn hart zat nog stevig op dezelfde plek, want ik gevoelde het hevig tikken, tik! tak!, met hamerslagen alsof het bersten wilde.

En de lucht die grauw was en bleef, maakte de omgeving somber en naar. De boomen wierpen langen schaduwen van zich af in grillige vormen, en het was mij net of het zich in het bosch spookachtig bewoog en of ik gestalten zag die mij deden huiveren van zenuwachtige vrees.

Doch geen nood, mijne beschermengelen waren er, zij verlieten mij niet. Wanneer de weg wat beter werd, want er waren enkele plekjes die goed waren, dan praatte ik weêr met hen, want ik had behoefte om te praten en mensche-lijke stemmen te hooren in deze wilde eenzaamheid.

‘Wij hebben erg medelijden met u,’ zeide de gebaarde, ‘en als mevrouw wil, kunnen wij u wel helpen.’

Ik keek hem met groote oogen aan. Kwam er werkelijk hulp in den nood?

‘Een halve mijl van Soengei-Bilauw, aan dezen kant, heeft mijn kameraad een klein hutje, midden in het bosch. Hij woont daar met zijne vrouw, welke eene Klingaleesche is. Het is er zeer eenvoudig, maar mevrouw is bij ons tenminste veilig, en buitendien kan u daar wat te eten krijgen, en er is een behoorlijke bank met een matras, waar u slapen kan. De vrouw zou zelfs bij u kunnen blijven.’

Ik kon niet dadelijk antwoorden, omdat de kar mines maakte om ditmaal werkelijk om te slaan, en ik slaakte een luide gil, hoewel een soort woeste vreugde mij bestormde bij dit aanbod, en de woorden van den Ceylonman mij als muziek in de ooren klonken.

Toen wij weer op den weg waren, zeide ik hem dat ik zijn aanbod met

grote dankbaarheid aannam, en dat ik werkelijk zeer gevoelig was voor hunne attentie.

Juist had ik deze woorden uitgesproken of ik zag zes menschen uit het geboomte komen, half gekleed, met slechts een korten doek om hunne lendenen en stokken in de hand, waarop messen gebonden waren.

Ik sidderde, en onwillekeurig greep ik de hand van den tegenover mij zittenden Ceylonman en stom wees ik naar de zes menschen.

‘No fear!’ antwoordde hij, terwijl hij zijn jas optilde en ik in zijn riem een mes en een pistool zag zitten. De Chineezzen deden of zeiden niets, maar gingen den anderen kant uit. Ik kon bijna niet meer denken; deze ontmoeting had mij zenuwachtig gemaakt, en buitendien werd ik hoe langer hoe nerveuzer door het vreeselijke hotsen en schudden van den wagen.

Wat had ik moeten doen wanneer ik geheel alleen was geweest? Ja, die vraag kon ik niet beantwoorden. In dat geval, geloof ik, had ik mij maar kalm laten doodslaan, want verdedigen kon ik mij toch niet.

Aanranding in het bos

Wij hadden nu ongeveer drie uren over dezen vreeselijken weg gereden, en zooals men mij zeide, hadden wij nog een uur voor ons; om zeven uur zouden wij in Soengei-Bilauw aankomen. Op het laatst waren mijne zenuwen zoo gespannen dat ik over mijn heele lichaam begon te trillen en het angstzweet mij uitbrak. Praten kon ik niet meer, ik zat doodstil in een hoek, en liet mij als een zoutzak heen en weder slingeren.

Ik had een buil aan mijn hoofd, een gat in mijn achterhoofd, blauwe plekken aan armen en beenen, en een pijn in mijn rug, zoodat ik mij bijna niet meer verroeren kon. Het eenige wat ik nog van tijd tot tijd stamelen kon, was: ‘Ach Jan! Ach Mormel!’

Merkwaardig is het dat een vrouw wanneer zij in nood is, alleen aan haar man denkt. Maar ook dit had een eind. Het was al donker toen de gebaarde Ceylonman mij vertelde dat wij aangekomen waren, namelijk aan het hutje in het bosch waar zij woonden, zoowat een halve mijl van de tinmijnen vandaan. Ik zag dan ook door het geboomte een lichtje branden, en een oogenblik later hoorden wij hondengeblaf.

De Ceyloneezzen en de karrenman praatten met elkander, en een oogenblik later hield de wagen stil.

‘Wij zijn er,’ zeide een van hen, ‘waar is uw bagage?’

Beiden belastten zich met mijne valiezen en koffers, en gingen mij voor naar de woning, die ik als een donkere, vierkante massa tusschen de boomen zag staan. Voor mij en achter mij niets anders dan ondoordringbaar bosch, en het zou mij niets verwonderd hebben wanneer ik naast mij het brullen van een tijger hadde vernomen.

De tinmijnen schenen nog zoo ver van hier verwijderd; ik zag tenminste geen flauw schijnsel van een lamp of iets dat mij aan de aanwezigheid van menschen kon doen denken.

Wij kwamen langs een smal voetpad bij het hutje, dat van boomschors gemaakt was. Eene houten deur verleende toegang tot het innerlijk. Deze werd opengestooten, en ik zag een primitief vertrek met eene ruwe, houten bank, waarop twee kamferhouten koffers stonden – dat was alles.

Een andere houten deur voerde tot een tweede vertrek, en mijne makkers verzochten mij om hier binnen te gaan. Alles was erg primitief en ongeriefelijk. Men liep op den naakten grond, er was geen vloer, en in de eene kamer, wanneer het een kamer mag genoemd worden, werd gekookt. Er flikkerde een helder vuur, en ik zag daar eene donkere vrouw op haar hurken daarvoor zitten, die in een pannetje hetwelk op het vuur stond, zat te roeren. Zij stond direct op toen wij binnenkwamen, en ik zag nu dat het eene mooie, forschgebouwde Klingsche vrouw was, wier armen getatoeëerd waren, die aan polsen en enkels gouden armbanden droeg, ringen aan teenen en vingers had, en gouden versierselen in haar neus. Haar roode tunieken had zij zeer smaakvol om haar fraaie lichaam gedrapeerd, om de heupen als een rok en om de buste als een 'slendang' (shawl).

De twee mannen zeiden iets tegen haar, en daarop heette zij mij welkom, mij hare beide handen toestekende.

'Make yourself comfortable, madam,' zeide de gebaarde, wij gaan even naar de tinmijnen, maar komen zoo spoedig mogelijk terug.'

Men behoefde het mij waarlijk niet tweemaal te zeggen dat ik het mijzelf 'comfortable' moest maken. Ik kon letterlijk op mijne beenen niet meer staan, en beefde over alle mijne ledematen, terwijl handen en voeten koud waren als ijs.

In den eenen hoek, precies tegenover de keuken, zag ik de bank, met een matras en eenige kussens. Naast de deur stond een tafel met een klein olielampje, wat eetwaren en keukengereedschap. Dat was alles wat er in die kamer aanwezig was, maar dat kwam er weinig op aan, ik lette daar nauwelijks op, ik was zoo uitgeput dat ik als een blok op de bank neêrviel.

De Klingsche, dit ziende, kwam direct naar mij toe, schoof een kussen onder mijn hoofd, deed een schoone kussensloop om een ander kussen, en dekte mij toe, mij op hare wijze erg vriendelijk en hartelijk toesprekende, zeggende, dat ik maar goed moest uitrusten, om voor den anderen dag nieuwe krachten op te doen, maar dat ik niet mocht gaan slapen voordat ik wat gegeten had. Zij had gelijk, en daarom deed ik moeite om wakker te blijven, ik sperde mijne oogen wijd open, en wreef die van tijd tot tijd, daarbij luid gapende. Het beste om wakker te blijven was om een praatje te houden, en dat deed ik dan ook.

‘Is die eene meneer je man?’ vroegde ik.

Zij antwoordde bevestigend, en roerde met het meeste geduld in haar ‘kurrie’, die zij bezig was om te koken.

‘Zijn zij werkelijk in gouvernementsdienst?’

Weêr een hoofdknik tot antwoord.

‘En woonen zij beiden in Soengei-Bilauw?’

‘Neen, één woont in Sumooney, alleen mijn man behoort hier thuis.’

‘En zijn zij nu naar het politiestation?’

‘Ja.’

‘Wat doen zij daar,’ vroegde ik verder, ‘en hoe ver is het politiestation wel van de tinnijnen af?’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde zij, ‘ik ben daar nog nooit geweest, mijn man is zoo vreeselijk jaloersch, dat hij niet eens hebben wil dat ik uitga.’

‘En weet je niet of er Maleiers wonen?’

‘Dat weet ik ook niet. Ik geloof het niet. Allemaal Chineezzen, en die zijn erg slecht. Ik ben bang voor hen. Voor drie dagen geleden heeft er nog een moord plaatsgehad; zij hebben een Chinees in het bosch vlak hiernaast met afgesneden hoofd gevonden. Ik heb hem gezien. O! Het was vreeselijk om aan te zien.’ En zij rilde, en ik rilde meê.

‘En heeft de politie de moordenaars dan niet gevonden?’

‘Neen, hoe kan dat? De “orang samoen” zijn slim, zij verstoppen zich dadelijk in het bosch.’

‘Ben je wel eens naar Seremban geweest?’

‘Neen mevrouw, nog nooit, ik zeg u immers dat ik nooit uitmag. O! Deze man is erg slecht voor mij, ik heb een akelig leventje tegenwoordig. Vroeger heb ik een man gehad die zoo goed was. Hij verdiende zestig dollars in de maand, en alles wat ik hebben wilde, kreeg ik. Kling-kleëren mocht ik niet dragen, ik moest altijd gekleed gaan als eene madam, in een ‘gown’, en ik

had mooie, geborduurde chemises¹⁹ en andere onderkleeren. Wacht, ik heb ze nog bewaard, en ik zal ze mevrouw laten zien.'

En zij snelde naar den kamferhouten koffer in het belendende vertrek, ik hoorde het belletje van het slot rinkelen, en een oogenblik daarna kwam zij terug met een kledingstuk dat tot het 'profond négligé' behoort, en dat van fijn batist was, geheel geborduurd. Andere kleedingstukken, allemaal even keurig afgewerkt, volgden, en ik moest alles een voor een bewonderen. Ik keek haar aan en dacht bij mijzelve hoe zij er wel moest uitzien in zulk een lang wit gewaad. Niettegenstaande ik zoo vermoeid was, moest ik toch om dit idee lachen.

'Trek het aan!' zeide zij, 'dan zal u lekker en makkelijk kunnen slapen', maar ik schudde mijn hoofd, want ik had mij vast voorgenomen om geheel gekleed te blijven, zelfs met mijn mantel om en mijn schoenen aan, want ik was in een nieuwe en vreemde omgeving, en men kon niet weten wat er kon gebeuren. Ik wist immers dat ik mij hier midden in een roovershol bevond. Zij konden ons vannacht wel komen overvallen, en wat konden die twee mannen tegenover eene rooversbende doen?

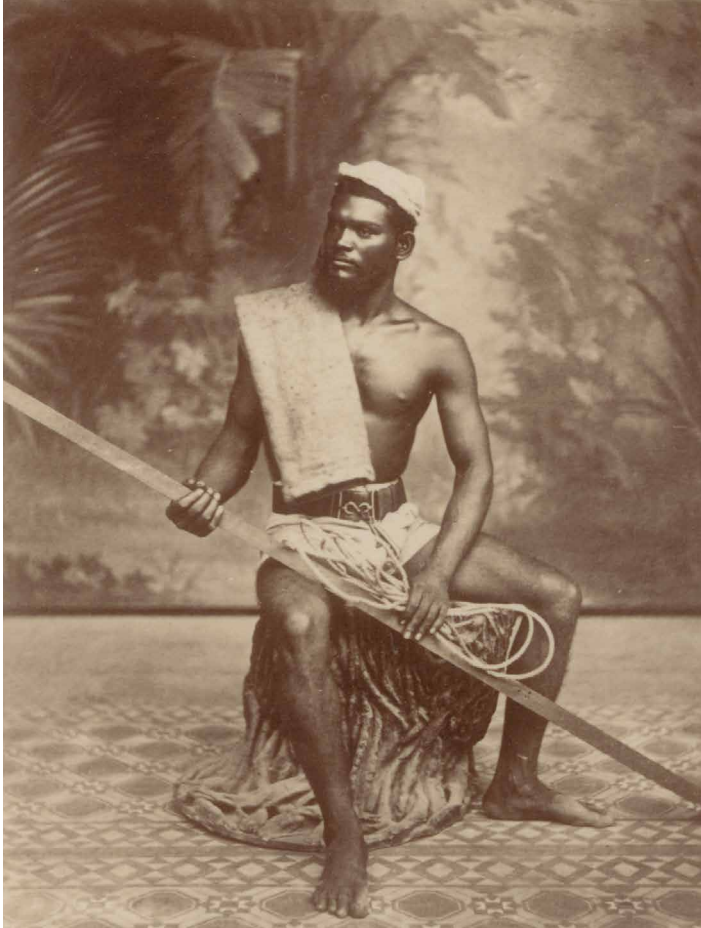
Ik dankte haar dus en zij legde alles schielijk neer, want de kurrie kookte over, en zij snelde naar het pannetje om in het geele vocht te gaan roeren. Toen kwam er een pikzwarte Kling binnen, die een armvol brandhout bracht; er waren groote en lange stukken bij, welke hij in een hoek neêrwierp. Hij moest blijven en de huisvrouw helpen om visch te bakken.

Eindelijk was zij dan klaar met koken, en ik kreeg een kopje thee met zooveel blikken melk en suiker daarin dat ik ervan walgde. Kopjes waren er niet, en de thee werd gewoon in een grof glas klaargemaakt. Van een trekpot was natuurlijk ook geen sprake; de thee werd in een aarden potje gedaan en daarop werd kokend water gegooid.

Ik wilde mijne gastvrouw niet beledigen door te zeggen dat ik haar brouwsel onmogelijk drinken kon, maar toen zij even naar buiten ging, wierp ik het achter de bank, en glimlachte 'süsslich'²⁰ van al de melk en de suiker, opdat zij zou denken dat ik alles had opgedronken, haar verzekerende dat het mij verrukkelijk gesmaakt had.

'Ma'am minoem, minoem!' zeide zij onophoudelijk (drink maar mevrouw), en wilde een tweede brouwsel klaarmaken, maar ik hield haar gelukkig daarvan terug, zeggende dat ik geen dorst meer had.

Toen gingen wij eten. Ik zette mij op den eenigen kruk die in het vertrek aanwezig was neder en kreeg een bord dampende rijst voor mij.

Een Klingalese
'koelie', circa 1900.

‘Om hoe laat ga jij slapen?’ vroegde ik aan de vrouw, ‘want je moet niet vergeten om deze deur af te sluiten.’

‘Nee, dat zal ik niet vergeten. Ik ga altijd pas om elf uur naar bed, en als mevrouw er niets op tegen heeft, dan zal ik bij u slapen.’ Ik zuchtte. Ik had er zeer veel op tegen. Dit pikzwarte wezen dat naar castorolie rook, naast mij te moeten hebben, was een vreeselijk idee, en ik huiverde onwillekeurig, maar aan den anderen kant moest ik toch ook dankbaar zijn, want het was veel waard om een vrouwelijk wezen bij mij te weten; het was een troost in mijne verlatenheid.

‘En waar slapen de mannen?’ vroegde ik,

‘O, die blijven in de andere kamer, en slapen daar op de bank.’

‘Vergeet dan toch vooral niet om de deur te sluiten,’ smeekte ik, want het denkbeeld dat die twee mannen in en uit zouden loopen, terwijl ik lag te slapen, vond ik minder aangenaam, hoewel zij mij wel voor dezen nacht moesten beschermen.

‘Tida apa! Tida apa! Makan! Makan!’ (Het is niets, eet maar!), zeide zij, en ik begon aan mijn dampende rijst, en nam er slechts een stukje gebakken visch bij; het was mij onmogelijk om van de ‘kurrie’ te nemen, ik walgde er bepaald van.

‘Smaakt het?’ vroegde zij hartelijk.

Of het smaakte? Droge rijst en één stukje visch, en daarbij vuil uitziend drinkwater, dat mij trouwens nog liever was dan haar brouwsel van thee?

Het was een koningsmaaltijd, want ik had honger.

‘Makan! Makan!’ zeide de zwarte schoonheid naast mij, en ik haalde mijn zakdoek voor den dag, want de olielucht die zij bij zich had, maakte mij bepaald onwel.

‘Nu ga ik slapen Amma,’ zeide ik, want zoo spreekt men de Klingsche vrouwen aan. ‘Zal je goed op mij passen, dan zal ik je een mooi cadeautje geven.’ Ik had namelijk een lieven gouden ring met een robijntje aan mijn pink en dien besloot ik haar te geven wanneer de nacht zonder ongelukken was voorbijgegaan. Voor mij had hij toch niet veel waarde, en buitendien was hij te klein, maar voor haar zou het natuurlijk een vorsteljk geschenk zijn.

‘Baaik, baaik!’ zeide zij, ‘saja djaga, djangan takoet! Tidoer tidoer!!!!’ (Ik zal waken, wees maar niet bevreesd en ga maar slapen).

Zij dekte mij met het mooie kleedingstuk toe dat zij mij had laten zien, en ik rolde mij in mijn mantel, behield mijn schoenen aan, en zoo ging ik liggen, terwijl ik mijn hoed naast mij legde. Nauwelijks had ik mij neêrgelegd of ik hoorde de Ceyloneezen terugkomen. Familiaar kwamen zij binnen, ik sprong dadelijk op, en wilde hun begriepelijk maken dat ik al half en half geslapen had, en dat zij mij niet meer moesten wakker maken.

‘O! Have a drink before!’ zeide de gebaarde, en duwde mij een wiskeyflesch die nog niet ontkurkt was, onder mijn neus.

De andere had onder iederen arm een flesch bier; het scheen dat zij dit pas in de tinmijnen gekocht hadden, en wel speciaal voor mij. Het deed mij leed dat ik ervoor bedanken moest en hen teleurstellen; zij hadden het uit een goed hart gekocht en hadden gedacht mij daarmee te kunnen tracteeren. Het

moest dus wel eene teleurstelling voor hen zijn, en toch kon ik niet anders. De flesch whiskey, wier aanblik alleen mijne overspannen zenuwen prikkelde, vond ik verfoeielijk, en in gewone omstandigheden zou ik een koel glas bier hebben kunnen drinken, maar nu had ik zulk een slaap dat ik niets liever wilde dan dat men mij met rust liet.

‘O neen, dank u,’ stamelde ik, ‘ik drink nooit iets, en ik ben zoo moe dat ik niet meer zitten kan. Laat mij rusten, ja? Tot morgen en goeden nacht!’ En nog eens zeide ik tegen de ‘Amma’ om toch vooral om de deur te denken. Ik hoorde haar antwoord niet eens meer. Ik viel op mijn kussen neder en herinnerde mij verder niets meer. Mijne vermoeidheid en slaap waren zoo overweldigend dat daardoor alle andere gedachten van angst en vrees werden weggevaagd.

Het kan ongeveer twaalf uur des nachts geweest zijn toen ik wakker werd, niet zoo klaarwakker, maar tusschen waken en slapen in. Ik was het niet uit mij zelf geworden, iets of iemand was er die mij gewekt had, daarvan had ik een flauw besef. Eindelijk wist ik het duidelijk. Er zat iemand achter mij, ik gevoelde iets warms en levends tegen mijn rug aan, en mij de oogen uitwrijvende, begreep ik dat dit niemand anders zijn kon dan de Klingsche vrouw, die beloofd had bij mij te komen slapen.

‘Kom ajo, Amma!’ zeide ik op slaperigen toon, ‘ga naar bed, het is al laat!’ En daarop dommelde ik weer in. Doch ‘Amma’ ging niet naar bed, zij bleef stilletjes daar zitten en leunde nog veel dichter tegen mij aan, zoodat mij dat bepaald begon te hinderen, en ik mij nu begon te ergeren.

‘Kom Amma! Hoor je niet? Je hindert me. Sta op en ga slapen,’ en nu maakte ik mijne oogen wijd open en bemerkte dat alles om mij heen pikdonkere duisternis was, en dat men het kleine lampje had uitgeblazen. Ik was nog niet van mijne verbazing bekomen, was ook nog niet klaarwakker, toen ik opeens eene hand over mijn gelaat hals en armen voelde strijken. Dit was toch al te sterk en het maakte mij bepaald boos! Die vrouw was stapelgek en ik bedankte ervoor om met zulk een gek alleen te blijven.

‘Amma loegila ja?’ (Je bent gek, hè) zeide ik, en trachtte op te staan, terwijl ik probeerde om mij eerst om te keeren, want ik lag nog steeds met mijn gelaat tegen de muur, maar toen gevoelde ik hoe twee stevige handen mij vastgegrepen hadden en een sterke arm mij neêrdrukte. Ik heb toen mijn gezicht omgekeerd, en staarde met ontzetting op een zwart gelaat en een zwarten baard, een zwarte gedaante in ’t wit gekleed, wiens oogen ik in ’t donker groenachtig zag glinsteren.

Wat ik toen gevoelde, kan ik slechts half beschrijven, want ik weet het zelf niet meer; ik geloof dat het afschuw, afgrijzen was voor die handen die mijn lichaam betast hadden, vermengd met woede en razende drift. Ik geloof dat ik eerst half bewusteloos was van de schrik, maar toen aan het eerste dacht waaraan ieder mensch, ieder beest denkt wanneer het in gevaar is, namelijk aan zelfverdediging.

Mijn leven en mijne bankbiljetten had ik te verdedigen, en dat zou ik bloedig doen. Zoo gemakkelijk zou het hem niet vallen om mij te bestelen en kwaad te doen. Het was merkwaardig, maar op dat oogenblik gevoelde ik geene vrees meer, en noch de aanblik van dat zwarte gebaarde gelaat, noch de ijzeren druk zijner gespierde handen jaagden mij schrik aan. Ik was dus wel degelijk in een roovershol terechtgekomen, en men had mij opzettelijk daarheen gelokt.

Ik worstelde om mij vrij te maken, wij rolden heen en weder over de bank, ik hoorde hem hijgen en vloeken, ik hoorde hem verwenschingen mompelen, ik riep luide om mij los laten of ik zou hem vermoorden, maar het hielp niets, de man was sterker dan ik. Toen vielen wij samen op den grond, en rolden over den aarden vloer, terwijl ik mijne handen had weeten vrij te krijgen en ik nu moeite deed om zijn keel te grijpen en hem te worgen. Ik hoorde de naden van mijn mantel kraken, ik wist toen echter niet wat het was. Ik wist dat ik zijne keel te pakken had, vast als in een schroef, en ik liet niet los, al hoorde ik hem ook rochelende geluiden maken, en was ik er zeker van dat ik hem zou worgen. Maar dat kon me niet schelen; een moord was mijn doel niet, ik wilde enkel en alleen vrij zijn, ik wilde zijn lichaam niet meer voelen, en dat doel bereikte ik.

Eindelijk liet hij los, en ik voelde dat ik vrij was, ik snelde zoo vlug als het mogelijk was overeind, slechts met eene gedachte bezielde om te vluchten. Maar jawel! Hoe ik ook tegen de deur bonsde, openen kon ik haar niet, men had haar afgesloten. Toen herinnerde ik mij dat daar in den hoek een menigte brandhout lag, en ik snelde erheen en nam op goed geluk een stuk weg. Ik trof het, het was een zwaar blok en tamelijk lang, en daarmee gewapend keerde ik terug, en trof den man die nog naar adem snakte met een geweldigen slag over zijn schouder, zoodat ik hem hoorde kermen!

En toch! Wat zou dat alles geholpen hebben wanneer ik niet geweten hadde, dat dit slag van volk werkelijk lafaards zijn, en hij nu in zijn schulp kroop, toen ik als vrouw hem aandurfde. Wanneer zij gewild hadden, dan zouden zij mij hebben kunnen uitplunderen en mij doodmaken zonder dat ooit een

haan ernaar gekraaid zou hebben. Zij waren met hun tweeën tegenover een weerlooze vrouw. Ik wist dat zij gewapend waren, want hunne pistolen en messen had ik immers zelf gezien, en daartegenover had ik niets anders om mij te verdedigen dan een stuk brandhout. Zij zouden mijn cadaver hebben kunnen wegwerpen in 't bosch als lokaas voor tijgers en panters, en werd het eens toevallig gevonden, dan zouden de 'orang samoen' daarvan de schuld hebben gekregen, want het gebeurde immers vaak genoeg dat er reizigers werden aangevallen en van kant gemaakt, en wie wist er iets van een onbekende, Hollandschen dame, die het gewaagd had door de binnenlanden te reizen. Dit alles maalde mij nu door mijn hoofd, terwijl ik daar stond, met mijne linkerhand op mijn boezem gedrukt om mijn eigendom te beschermen, en ik in de rechter mijn stok zwaaide. Bij den minsten aanval van zijn kant zou ik hem een slag op zijn hoofd toebrengen, dat hij ervan duizelen zou. Ik geloof dat ik in een soort van waanzin verkeerde, door razernij daartoe gebracht, want ik had mijne lippen tot bloedens toe gebeten en toch kon ik helder en zuiver denken, en ik begreep dat mijn toestand hachelijk genoeg was.

Hij was opgestaan en wilde mij weêr naderen.

'Pas op!!' zei ik, 'take care! Ik zal je hoofd vermorzelen wanneer je mij durft te genaken. Wat een ellendeling, wat een schavuit ben je, hoe heb je me hierheen durven lokken, alleen maar met het doel om mij aan te randen en te berooven.'

Ik sprak half Maleisch, half Engelsch, want ik kon mijne woorden niet goed vinden.

'Ben je een "gouvernementsemployer"? En durf je mij voor te liegen dat jij tot de politie behoort? Pas maar op manneke, de magistrate is er ook nog, en we zullen eens zien wie recht krijgen zal.'

Ik wist niet wat ik zeide. Ik durfde hem te bedreigen, terwijl ik wist dat ik in zijne macht was en de handlanger ieder oogenblik kon komen om mij te helpen knevelen en leed te doen.

En toch toonde ik geen vrees.

'Ga heen!' zeide ik, 'en probeer het niet meer om mij iets te doen!' En opeens voelde ik dat ik zoo driftig werd, alleen maar op het zien van dien kerel, dat ik met opgeheven arm naar hem toesnelde om hem een tweeden slag toe te brengen. En de lafaard – want al dat volk geboortig uit Britsch-Indië, al zijn zij ook zeven en acht voet lang, zijn lafaards – retireerde naar de deur, bang, bevreesd voor eene vrouw.

'Ha! schreeuwde ik, 'ben je heusch bang, ellendeling, dat is goed dat ik dat

weet,' en ik ging op hem af. Ik had hem op dat oogenblik voor mijne voeten kunnen zien sterven. Doch eensklaps was hij door de deur verdwenen, en ik, die had willen meêgaan, want geen oogenblik wilde ik langer in dit moordenaarshol blijven, werd weder opgesloten; toen ik de deur betastte, was er geen wikken of wegen aan.

Nu hij buiten mijn bereik was, werd hij weder branie (moedig).

'Maak geen leven,' zeide hij, 'denk erom dat wij met ons tweeën mannen zijn, en dat wij je gemakkelijk een kopje kleiner kunnen maken. Je bent toch in onze macht. Ik zou u dus aanraden om stil te gaan slapen, dan zal u tot morgen geen kwaad meer geschieden.'

'Maak die deur open,' schreeuwde ik, en sloeg er met mijn hout tegenaan. 'Laat mij naar buiten, ik wil hier niet langer blijven. Maak open! Maak open!'

'U moet hier blijven,' antwoordde de kerel, 'waar moet u naartoe? U is omringd van gevaar. Weet u dat nog niet? Tijgers, olifanten en roovers wonen er in dit bosch, en het volk in de tinmijnen is ook niet te vertrouwen. Wees dus bedaard tot morgenochtend en ga slapen.'

Zijne woorden kalmeerden mij. Hij had gelijk, waar moest ik heen?

Ik trachtte nog eenmaal de deur met geweld open te krijgen, maar het hielp allemaal niets. Ik was gevangen en opgesloten. Sidderende zette ik mij nu op mijn bed neêr en legde het hout naast mij, overpeinzende wat mij te doen stond.

In de eerste plaats wakker blijven en waken over mijzelve. Toen ik aan het woord waken dacht, herinnerde ik mij ineens dat de vrouw er niet was. Waar was deze? Was zij hiernaast of had men haar weggestuurd? Zeker was zij meê in het complot, want dat dit eene samenzwering was en men mij met voorbedachten rade hierheen had gelokt, stond nu vast bij mij. De vrouw wist ervan, en ook de koetsier dien ik dat koopje gebakken had, en die zeker gaarne had toegestemd om meê te doen. Daarom hadden zij mij gevraagd of ik Klingsch verstond, en toen ze wisten dat ik die taal niet machtig was, hadden zij vrij spel om over mij te spreken, kregen zij mijn lot in handen. Daarom zeker hadden zij sterke dranken gehaald, zij wilden mij eerst bezinningsloos maken om geheel zeker van mij en mijn bankbiljetten te worden.

En ik die vol vertrouwen was meêgegaan, temeer omdat het 'gouvernementsemployers' waren en zij beweerden politieagenten te zijn. O! Hoe vreeselijk was ik gedupeerd. Tot nu toe waren hun helsche plannen verijdeld, maar wat zou het einde hiervan zijn? Was ik niet nog aan hunne genade of ongenade overgeleverd, en als verloren in hunne macht?

Roerloos bleef ik zitten, op één plek turende in het duistere vertrek, de seconden, de minuten tellende en naar ieder geluid wat ik hoorde, luisterende. Ik zag naar mijn horloge. Het liep niet meer. Door de worsteling was het glas gebroken, de wijzers waren stuk en ook de ketting was defect.

Toen liep ik het vertrek heen en weder, op de tafel tastende en voelende om lucifers te zoeken en te kijken of de kleine lamp nog daar stond. Gelukkig vond ik beide, en ik stak het lampje aan. Dat was tenminste één troost dat ik nu kon zien waar ik was, en zoo zette ik mij weder op de rand van het bed neder en waakte! waakte! waakte!, wachtende op de dingen die komen zouden. Op het laatst bemerkte ik dat mijne oogleden zwaarder en zwaarder werden, en dat was geen wonder, ik had den vorigen nacht immers ook bijna niet geslapen, maar lieve God! Dat mocht niet, en met kracht hield ik mij wakker, wreef de oogen uit en wandelde heen en weder. En toch, de slaap overmande mij, het was erger dan mijne ongerustheid en mijn zenuwachtigheid. Hoe lang ik gedommeld had, weet ik niet meer, het kan niet lang geweest zijn. Was het een voorgevoel dat mij wakker deed woorden of had ik gedruisch vernomen, wie zal het zeggen?

Ik werd weder wakker en met een gil sprong ik overeind, in 't eerste oogenblik naar mijn stuk hout grijpende, dat gelukkig nog naast mij lag. Daar stond hij weêr aan het voeteneinde, met de armen over elkaar gekruist, en keek aandachtig naar mij. De deur stond open, ik voelde den tocht binnenkomen. Tegelijk met den sprong dien ik toen van de bank deed, had ik mijn wapen opgeheven, dat nu onzacht op zijn hoofd terecht kwam, en toen rende ik naar de openstaande deur, door naar die, welke naar buiten geleidde, waarvan ik de grendel afschoof, alles veel vlugger dan ik beschrijven kan, want de angst scheen mij te hebben geëlectriseerd, en zoo rende ik naar buiten in de vrije lucht, in het duistere, ondoordringbare bosch, maar met den blauwen hemel boven mij, en de maan die een zacht licht verspreidde, en die mij mijne vlucht gemakkelijk maakte boven mij, want ik zag het voetpad en daarop den grooten weg duidelijk voor mij.

Ik hoorde dat hij mij achterna liep, ik hoorde zijne stem die eerst dreigend, toen waarschuwend en daarop smeekend klonk: 'Madam! Madam! Ga niet weg, blijf hier, er zal u geen kwaad meer geschieden. Er is onderweg zooveel gevaar. Denk om de roovers, de tijgers...'

'Oh never mind!' schreeuwde ik, 'het is beter om onderweg te worden vermoord of door tijgers te worden aangevallen dan bij jou te blijven. Hier in de open lucht is het beter! beter! beter!'

En als een bezetene, niet links noch rechts kijkende, steeds vooruit, over den grooten weg door het bosch, rende, vloog ik verder, steeds verder, met één doel voor oogen, om de tinmijnen of het politiestation te bereiken. Alles liever dan daar te blijven, waar het verraad, misschien de dood voor mij was. Al moest ik den heelen nacht op den naakten vloer liggen, het was een Eden vergeleken bij hetgeen ik nu pas had ondervonden. En zoo vloog ik door het bosch, zonder hoed, met mijn mantel aan flarden gescheurd, vuil en bemorst, met mijn horloge dat niets meer waard was, en mijne bankbiljetten, die ik tenminste gered had.

In de verte zag ik een licht schemeren en het geluid van menselijke stemmen bereikte mijn oor; het waren menschen die aan 't zingen waren, waarschijnlijk Klingen; ik vernam de doffe slagen zooals men die op een tamboerijn teweegbrengt.

Maleis dorp, circa 1890.

Dit gaf mij nieuwen moed en kracht, want nog eenige oogenblikken en ik zou gered zijn, veilig tenminste in de aanwezigheid dier menschen. En nu zag ik ook de kampong duidelijk voor mij, wel waren het slechts bamboe en planken huizen en zeer primitief, maar het waren toch wooningen, en er waren menschen in, menschen die nog niet sliepen niettegenstaande het vergevorderde nachtelijke uur, en die zich in den maneschijn amuseerden met zingen en spelen.

Juist zag ik hoe een inlander, en tot mijn onuitsprekelijke blijdschap herkende ik den Maleier, de deur sluiten wilde, en daarom maakte ik haast en was ik in eenige groote passen bij hem. Ik snelde de woning binnen, en daar viel ik uitgeput, naar adem hijgende op een stoel neêr. Het had weinig gescheeld of ik was in weenen uitgebarsten. Een achttal Maleiers sprong verschrikt overeind en het bekende 'là illah' deed zich hooren, want natuurlijk was ik voor hen gelijk eene spookverschijning die zoomaar uit de lucht kwam vallen. Doch weldra zagen zij dat het eene ma'am was, tenminste ik hoorde hen zeggen:

'Het is eene ma'am, waar komt die vandaan?'

Een hadji met een bonten tulband om zijn hoofd en zonder neus, maar met een zwarte pleister op de plaats waar dat lichaamsdeel moet zitten, kwam naar mij toe, en vraagde mij op eigenaardigen toon waar ik vandaan kwam.

Ik kon geen antwoord geven, en de goedhartige Maleier gaf aan eene der 'boedjangs' (jongelieden) order om gauw wat koffie met brood te gaan halen, want dat hij geloofde, dat de ma'am zwaar ziek was. Eindelijk kreeg ik dan mijn spraakvermogen terug, en toen vertelde ik alles wat mij overkomen was, en smeekte hem om mij dezen nacht te herbergen.

Hunne verontwaardiging kende geene grenzen. Wat! Dat hadden die kerels gedurfd? Zij durfden eene Europesche dame in hun huis lokken en aanranden? Zij, 'employers' van het Engelsch gouvernement? Maar dat was waarlijk ongehoord, dat was meer dan brutaal! Als ik het toestond, dan zou hij, hadji Wahib, nu met zijne kornuiten daarheen gaan en ze boeien, en naar de politie brengen, en eigenhandig zou hij ze vijftientig slagen met den rotan geven! De anderen stemden hiermee in, maar ik schudde mijn hoofd, en zeide dat ik ze liever bij den magistrate zou aanklagen, maar eigen recht uitoefenen, durfde ik niet, vooral niet in een vreemd land, waar ik de wetten niet kende.

'En hebben ze u gezegd dat hier geene Maleiers wonen?'

‘Ja!’ antwoordde ik, ‘en dat de “toengkoe” al sedert eene maand is overgeplaatst.’

‘Wat leugens!’ zeide hadji Wahib verontwaardigd, ‘en ik die al zoolang hier woon als de tinmijnen bestaan. De “toengkoe” overgeplaatst! Natuurlijk hebben ze u dat voorgelogen, opdat u des te eerder naar hen luisteren zou, en die whiskey hebben ze gekocht om u eerst dronken te maken. En waar is de “barang”²¹ van mevrouw? Heeft u die maar achtergelaten?’

‘O die barang,’ antwoordde ik, ‘ja die is er nog, ik heb er heelemaal niet meer om gedacht.’

Dan wordt het tijd dat wij daar moeite voor doen, ik zal twee ‘boedjangs’ (jongens) sturen om die te laten halen, en wees maar niet meer bang, mevrouw, bij hadji Wahib is u net zoo veilig als in uw eigen huis.’

En de goedgehartige Maleier gaf aan twee zijner ondergeschikten order om mijne valiezen en andere bagage te gaan vragen.

‘Ik ken de beide boeven zeer goed,’ zeide Wahib daarop, ‘de een woont werkelijk hier, en die met den baard behoort in Sumooney thuis. Het is waar dat zij in gouvernementsdienst zijn, maar het is gelogen dat zij tot de politie behooren. Het is brutaal! Vreeselijk brutaal!’ En de hadji schudde zijn getulband hoofd.

Intusschen had men een kop dampende koffie voor mij neêrgezet met een paar sneetjes geroosterd brood. Ik voelde dat ik huiverde van de koude, te meer omdat mijne zenuwen zo overspannen waren. Geen wonder dus dat het warme brouwsel mij oneindig goed deed, en het mij van binnen en buiten verwarmde.

‘Waar zou die vrouw gebleven zijn?’ vraagde ik, ‘zij had beloofd bij mij te blijven!’

‘Die hebben zij zeker naar de Klingaleesche schuur gestuurd, het schijnt alles afgesproken werk geweest te zijn, en ze hebben u bang gemaakt en voor den gek gehouden, want als u met den omnibus door was gereden, dan zou u mijn huis voorbijgekomen zijn, en bij mij had u altijd nachtlogies kunnen krijgen, al hadde ik u mijn eigen bed moeten afstaan; anders zou ik u naar het huis van den directeur gebracht hebben, al is hij niet thuis, zoo kan een dame toch altijd bij hem logeeren!’

‘Of in het politiestation,’ zuchtte ik, ‘dat ware nog beter geweest.’

En ik slurpte langzaam mijn koffie op, terwijl ik de klok twee uur hoorde slaan. Met een verdrietig gebaar haalde ik mijn horloge voor den dag, en liet het aan mijn gastheer zien.

‘Allah il allah,’ stamelde hij, ‘het is waarlijk erg! Als mevrouw nu maar geen “kassian” met hen heeft, en ze behoorlijk laat bestraffen. Wij Maleiers kunnen het allen getuigen.’

Ik knikte energiek met mijn hoofd en haalde mijn notitieboekje voor den dag, en schreef hunne namen op. ‘Hadji Wahib, wagenverhuurder, hadji Saleh, waronghouder, en Doellah, bij hadji Wahib in dienst als koetsier’, dat was meer dan genoeg! Na het drinken van de koffie was ik eenigszins gekalmeerd, ik gevoelde dat mijn bloed weêr regelmatig vloeide en ik beter denken kon. Ik vertelde hun daarop waar ik vandaan kwam en wat ik hier kwam uitvoeren.

Tegenover dezen vriendelijken, hartelijken man loog ik echter niet. Ik zeide hem ronduit alles, noemde land en stad, en eindigde met hem te inviteeren naar Deli te komen, waar hij bij mij steeds een gastvrij dak zou vinden, want wat hij nu voor mij gedaan had, zou ik nooit vergeten.

De twee Maleiers kwamen terug met mijne valiezen en andere bagage beladen. Alles was compleet, zelfs mijn hoed was erbij, die er echter ontoonbaar uitzag; gelukkig dat ik nog een anderen bij mij had. Zij werden met vragen bestormd, en de twee jongens vertelden wat hun overkomen was. Zij hadden de deur dicht gevonden, maar daarop zoo gebonsd en geschreeuwd dat men hun eindelijk open had gemaakt.

‘Waar is de barang van die ma’am,’ hadden ze geschreeuwd, waarop de boosdoeners geen antwoord hadden willen geven, maar toen zij met de politie werden bedreigd en men hun had gepresenteerd om nu direct meê naar het politiestation te gaan, waren zij bang geworden, en hadden alles afgegeven.

‘Past maar op!’ hadden de Maleiers hun bij het weggaan toegevoegd, ‘die mevrouw zal het er niet bij laten.’

Zij zetten zich daarop allemaal bij mij aan tafel, terwijl hadji Wahib een tweede kop koffie voor mij liet halen, en hij gaf order om zijn eigen bed gereed te maken en er een schoone bonte spreij op te leggen.

‘O! Neen doe toch geene moeite,’ smeekte ik op klagenden toon, de woorden konden mij bijna niet uit den mond, zoo moe was ik. Ik keek naar de neus van mijn goeden gastheer en rilde onwillekeurig. In zijn bed slapen, o! Neen, dat nooit, dan liever op den grond. Doch hoe moest ik hem dat aan zijn verstand brengen zonder dat ik hem beleedigde? Dat zou ik niet graag gedaan hebben na al het goede wat ik van hem had ondervonden.

‘Laat mij maar op dien rotanstoel slapen,’ zeide ik. ‘Het is toch immers slechts voor een paar uren. Om zes uur moet ik alweêr weg, en je moet niet

boos zijn hadji, maar bij ons Europeanen is het geen gewoonte, geen "adat", dat eene vrouw in het bed van een man gaat liggen.'

'O! Als dat zoo is,' zeide hij, 'dat heb ik niet geweten. Wat weten wij Maleiers af van de gewoonten der Europeanen?'

Goddank! Ik had dit onheil afgewend. Hoewel afgemat en vermoeid, had ik toch geen idee van slaap. Mijne zenuwen werkten te veel, en buitendien had ik liever den heelen nacht willen waken, want het was mij net of ik nog steeds vervolgd werd en of er in alle hoeken en gaten booze menschen op den loer lagen om mij kwaad te doen. Zelfs de Maleiers vertrouwde ik niet, hoewel ik moest bekennen dat dit zeer onbillijk van mij was, want hadden zij mij niet liefderijk en onbaatzuchtig opgenomen?

Weldra sloeg de klok drie uur, en wij zaten nog allen bij elkander om de ronde tafel, pratende en vertellende. Natuurlijk had hadji Wahib het hoogste woord, ik zeide slechts van tijd tot tijd iets, hoewel ik met open ooren en oogen luisterde, want hetgeen ik hoorde, was interessant genoeg. Hij vertelde mij het een en ander over de tinmijnen van Soengei-Bilauw.

Zoals men mij had medegedeeld, zijn deze gronden pas sedert ongeveer twee jaren geëxploiteerd, en in handen van Chineezen, die er reeds onmetelijke sommen hebben uitgehaald.

De directeur is puissant rijk, en heeft er een prachtige woning, geheel Europeesch, plus de fraaiste wagens en paarden. Deze Chinees, die tot het katholicisme is overgegaan, heeft pas eene kerk laten bouwen, en tweemaal per maand komt er een priester, hetzij van Kwala Lumpor of van Malakka, om er de godsdienstoefening te houden. Men werkt er met ongeveer vierduizend Chineesche koelies, waarvan de meesten ook christenen zijn.

Buitendien zijn er twee smelterijen, waar met stoomwerktuigen wordt gewerkt, en waar een 'engineer' aan het hoofd staat; ook de waterpompen werken met stoom.

Buiten de tinmijnen bezit de directeur of chef nog groote koffieperceelen, waarop zoowat duizend Chineesche koelies werken, en waar ook kapitalen worden verdiend; de gronden in Selangor zijn eenig voor koffie, vertelde hadji Wahib verder, ik moest het maar eens beproeven om hier te planten, hij, de hadji, zou dan wel mandoer of schrijver bij mij willen worden.

De groote 'taukéh' (chef of welgestelde Chinees) dweept met de Europeanen, en is zeer behulpzaam en gastvrij. Zijn huis staat steeds voor de blanken open, ook al is hij in Singapore of elders. Hij zelf is in zijne levenswijze geheel Europeesch, en zijne kinderen worden ook dusdanig opgevoed.

Hadde ik dit slechts alles vooruit geweten, hoeveel leed ware mij dan bespaard gebleven.

‘En men heeft mij gezegd, dat de koelies uit deze mijnen juist het minst te vertrouwen waren,’ zeide ik, ‘men heeft mij voor hen gewaarschuwd.’

‘Allemaal leugens! Dit is eene modelmijn, omdat de ‘grootte baba’ bekend is voor zijn goedheid en gastvrijheid; nooit gebeurt er iets wat niet in den haak is. Verderop woont wel slecht volk. Daar zijn ook tinmijnen, tot zelfs nog in Seremban vindt u niets anders! En hier in het bosch is het werkelijk gevaarlijk, en het was een heel waagstuk van u om eene halve mijl door het bosch te loopen.’

‘Zijn wij hier nog in Selangor of behoort dit reeds tot de Negri Sembilan?’ vraagde ik.

‘Ik geloof dat wij precies op de grenzen zijn, maar of Soengei-Bilauw nog tot Selangor behoort, dat zou ik u niet kunnen zeggen!’

Het sloeg nu half vier, en ik zeide aan de Maleiers dat zij niet langer op mij moesten wachten, en zij zich ter ruste begeven moesten.

‘Mevrouw moet echter ook wat gaan slapen. Als mevrouw niet opstaat, blijven wij ook allemaal zitten. Wees maar niet bang, in het huis van hadji Wahib is u veilig, hier durft niemand een haar van uw hoofd aan te raken!’

Ik moest dus wel luisteren, hoewel ik het ongaarne deed. Om mijnentwille mocht ik hun de slaap niet onthouden. Zij hadden immers zwaar werk en de rust wel noodig. Voor mij mochten deze braven zich niet opofferen. Ik legde mij dus op den langen rotanstoel neder, die onder mijn gewicht kraakte, en wenschte hun allen een ‘selamat tidoer’ (Welterusten).

Doch slapen kon ik toch niet. Wie en wat ernaast woonde, wist ik natuurlijk niet, maar ik hoorde paarden hinniken, ossen loeien, schapen blaten, en van tijd tot tijd het ‘kukelekuu’ van een haan. Het scheen dat ik in eene menagerie²² was terechtgekomen.

Het sloeg vier uur, daarop half vijf, en ik had nog geen oog dichtgedaan. Dat wil zeggen, wel dichtgemaakt, allebeide zelfs, maar van slapen was er geen kwestie. De Maleiers die hier en daar op de banken verspreid lagen, snurkten om het hardst, en ik benijdde ze half en half, en begluurde ze, want ik was nog steeds wantrouwend genoeg om ze te verdenken, hoewel dat langzamerhand verdween, toen ik zag dat niemand zich bewoog en niemand moeite deed om mij te naderen. Toen sliep ik in en zelfs zeer vast tot half zes, waarop ik met een schrik wakker werd en uit mijn stoel opvloog, in het begin niet wetende waar ik was.

Per omnibus naar Seremban

Ik moest mij haasten. Hoewel nog alles sliep, hoorde ik buiten toch reeds het signaal van den omnibus, en het werd dus tijd voor mij. Ik maakte de achterdeur open en ging aan de put, haalde een tonnetje met water en waschte mij; daarop spelde ik de scheuren van mijn mantel aan elkander, en zette mijn mooien hoed op, waarvan de veëren geknapt erbij hingen, en de kant vol modder zat. Het kwam er niet op aan, al zag ik eruit als eene bedelares, ik moest immers nog eens een halven dag door de wildernis, en de hemel alleen wist wat mij nu weêr stond te wachten.

Ik wekte eene der Maleiers, want ik wilde niet vertrekken zonder mijn braven gastheer te hebben vaarwel gezegd en bedankt te hebben.

Hij was spoedig bij de hand, maar ik mocht niet vertrekken voordat ik koffie had gedronken. Eene der jongens werd met de bagage naar het diligencekantoor gezonden, om te zeggen dat ik meêging en dat men op mij moest wachten.

Ik kon dus op mijn gemak eerst mijn koffie drinken en een stuk gepofte 'poeloet' (een rijstsoort waarvan koekjes gemaakt worden) daarbij eten. De tranen kwamen mij werkelijk in de oogen, en ik schaamde er mij niet meer over. Met weldaden werd ik door dezen man overladen, en hij was toch maar een gewone Maleier en nog wel een priester. Hij had mij zijne bescherming gedurende de nacht verleend, en ik had daar tusschen die Maleiers gelegen net zoo veilig alsof ik thuis ware geweest met Jan bij mij en het revolver dat steeds onder zijn hoofdkussen ligt. Hij had mij gelaafd en voor mij gezorgd, en nu bood hij mij zelfs aan om mij naar Seremban te brengen, welk aanbod ik echter niet aannemen wilde, zoo belangeloos en zonder bijbedoelingen, want toen ik hem een bankje in de hand stopte, schudde de brave man zijn hoofd en gaf het mij terug, zeggende:

'Wat ik voor mevrouw heb gedaan, is zoo weinig geweest dat ik dit niet wil en mag aannemen, maar als ik eenmaal in Deli kom, dan mag ik zeker ook wel bij u komen.'

Ik was te zenuwachtig om te antwoorden, maar mijne tranen vielen drop-pel voor drop in de koffie, en dat maakte het brouwsel – zout!

Het was maar een Maleier, een inlander, een onbeschaafd mensch, maar zijn hart, beter, grootscher onbaatzuchtiger dan van menigen beschaafden blanke, maakte hem op dit oogenblik tot een heilige in mijn oog. Hij was nu Sint Wahib geworden, en in de ochtendschemering veranderde zijn bonte

tulband in een gloriekroon, een heilige die deze kroon misschien meer verdiende dan menig heilige van professie.

Ik drukte hem krachtig beide handen, hem zeggende dat ik zijne hulp nooit zou vergeten; toen stapte ik in den wagen en voort reden wij naar de kampong Soengei-Bilauw, midden in de tinmijnen.

Alles behoorde tot de mijnen behalve een klein primitief gebouw, waar ik eenige politieoppassers zag staan, het bewuste politiestation. In de verte zag ik een grootsch vierkant blok, dat onduidelijk uit den mist ten voorschijn kwam; dit was de woning van den 'taukéh besaar', den Chineeschen directeur der tinmijnen. Daarnaast bevonden zich de smeltovens. Ik kon het geluid der machines duidelijk hooren. De bewoners der kampong waren nauwelijks op; hier en daar zag men het gelaat eener Chineesche vrouw lodderig naar buiten naar den omnibus zien, waarvan de koetsier lustig op zijn trompet blies tot teeken dat wij gingen vertrekken.

Ik stapte in en arrangeerde mijn bagage onder de bank. Gelukkig hadden wij een anderen koetsier. Andere passagiers kwamen erbij zitten, en een kwartier later vertrokken wij naar Seremban, de hoofdstad van de Negri Sembilan.

Hoeveel mijlen wij te reizen hadden, wisten zij mij niet met zekerheid te zeggen, wel dat wij tot twee uur te rijden hadden, acht uren in dit vehikel. Het was geene kleinigheid voor mij, die half dood was van vermoeidheid.

Ik trachtte het mij gemakkelijk te maken en mijn hoofd tegen de planken te leunen, maar jawel, aan hossen en stooten geen gebrek, de weg was even slecht als den vorigen dag.

Wij kwamen het kerkje binnen, dat allerlieft in een tuin vol rozenperken gelegen is, en verder reden wij door mijnen, waar de werkers aan 't werk waren. Ook zag ik een watermolen die met stoom gedreven werd, en verwonderde mij over de watermassa die zich schuimend en bruischend naar beneden in een anderen kom stortte.

Ik hield mij krampachtig vast en veerde zooveel mogelijk weêr. Het is vreeselijk zoo vermoeid als men wordt door zulk geforceerde houding; ik gevoelde mij ook eenige uren later als gebroken.

Halfweg werd de weg gelukkig beter. Het was nu de Negri Sembilan die voor de wegen zorgde, en wij begonnen de hoofdstad te naderen. Tot nu toe hadden wij steeds door het bosch gereden, maar nu ging het bergop en wel tamelijk steil.

De koetsier vertelde mij dat wij drie hooge bergruggen over moesten voordat wij aan Seremban kwamen. Hij was nogal een beleefde inlander,

hoewel het mij voorkwam dat hij te veel gedronken had. Het vooruitzicht om eens wat anders te zien dan dat dichte bosch lachte mij toe.

De natuur werd dan ook zeer schoon. Wij keken tegen de bergen op, en het uit roode aarde bestaande breede pad kronkelde zich daaromheen. De wagen ging langzaam en dat was maar goed, want naast ons gaapten diepe afgronden, en de zandige aarde brokkelde aan de kanten af.

Ik genoot met volle teugen. Ik hing letterlijk uit het rechterraam, en keek naar den uitgehouwen rotswand naast mij om naar de planten te zien die daar groeiden. Ach! Wat een mooie bloemen, witte en lila kelken in verschillende soorten, die ik mij niet herinnerde ooit te hebben gezien. Nu en dan brak een beekje zich baan over de rotsen en kwam in kleine watervalletjes naar beneden; buiten was de lucht koel en frisch, en de vogelenwereld in de boomen die in het ravijn groeiden, zong en tjlpte door elkander, van tijd tot tijd afgewisseld door het gekras van raven of het oorverdoovend getjirp der krekels in het gras.

Het was mij of ik geheel anders geworden, of ik als herboren was, in deze prachtige, vredige, kalme omgeving. Ik gevoelde geene vermoeidheid of pijn meer, maar met volle teugen zoog ik de reine lucht in en genoot ik bewonderend van de bloemen naast mij. Ik hoopte dat het zoo blijven mocht tot aan Seremban, dan zou al het pas geleden leed spoedig vergeten zijn, en ik wilde niet meer terugdenken aan dien boozen nacht, die mij nu toescheen als eene nachtmerrie.

Iets goeds te hopen is altijd goed, als de verwachting daarvan maar niet te groot is, want dan is de ontgoocheling dubbel hard en wreed.

‘Es kann ja nicht immer so bleiben, wohl unter den wechselnden Mond,’ zingt de Duitscher.²³ Nu, maneschijn was er niet, en daar de zon niets te zeggen had, kon zij mij niet garandeeren dat het steeds zoo blijven zou.

Ik zal waarlijk nooit vergeten welke angsten ik daarop heb uitgestaan, hoe ik geen droog draadje meer aan het lijf had, en ik had niet gedacht dat wij ooit in Seremban waren aangekomen.

Wij gingen bergaf. Wij maakten ieder oogenblik scherpe bochten, en het pad was te nauw om twee karren naast elkander te laten loopen. Naast ons waren diepe ravijnen, en dat zou allemaal niets geweest zijn wanneer de koetsier zijne beesten beter in de hand gehouden hadde, maar aangezien hij dronken was, trok hij de arme dieren van links naar rechts, sloeg er met zijn rotan onbarmhartig op los, zoodat wij met de kar de steilte afholden, dikwijls zoo aan het kantje van het ravijn dat ik de aarde naar beneden zag vallen, en dat ik in stilte dacht:

Mijn God, nu gaan wij ook!

Ik bad, ik smeekte den koetsier om voorzichtiger te zijn, en zijne beesten wat in te houden, maar dit was allemaal aan doovemans ooren gepraat, hij luisterde niet naar mij.

Ik leefde in dat eene uur niet meer, ik zat niet, maar hurkte op den bodem der kar, opdat ik het niet behoefde te zien wanneer wij in den afgrond gingen tuimelen. Ik wist dat er van redding geen sprake meer zijn zou, want wie daarin valt, is reddeloos verloren. En uit den wagen komt men niet. En intusschen renden wij, holden, vlogen wij de helling af, de hoeken en bochten scherp nemende, de koetsier razende, tierende, zingende, en zijne beesten tot nog meer spoed aanwakkerende.

Toen sprong ik in doodsangst op, ik kon het niet meer uithouden, het was of mijne aderen zouden barsten, zoo sloegen de polsen, zoo klopte mijn hart door de angst die deze wilde vaart mij veroorzaakte, een vaart die naar het verderf voeren moest. Ik greep den arm van den dronken Klingalees, en vlugger dan gedacht had ik mij naast hem op den bok neêrgezet, en rukte hem de teugels uit de handen. Hij keek mij wel verwonderd aan, en mompelde iets, maar scheen toch al te ver weg dan dat hij iets had durven zeggen. Ik hield nu aan den kant der rotsen, eene flinke ruimte latende tusschen het ravijn en de kar. De zweep had ik hem ook afgenomen en zoo mende ik langzaam en voorzichtig, en liet den koetsier begaan, toen deze in den wagen kroop om daar een dutje te doen.

Het was gelukkig geweest dat ik zooveel tegenwoordigheid van geest gehad had, anders zou er niets van ons allen terechtgekomen zijn, en zou ik Jan, mijn tehuis en mijne kinderen nooit hebben teruggezien. Indien wij iemand gepasseerd waren, zou deze zeker verbaasd geweest zijn over dezen vreemden optocht. Een omnibus met Bengaalsche ossen daarvoor is wel niets nieuws in deze streken, maar een omnibus met een dame als koetsier, die in haar linkerhand stevig de touwen en in de rechter de zweep vasthield, een dame in een gescheurden mantel gehuld en een vuilen hoed op, met bleek gelaat en vast op elkaar geklemde lippen, daarbij een slapenden koetsier op den achtergrond, en een drietal Chineesche passagiers die ook zat van opium zaten te knikkebollen, zooiets had zeker niemand nog gezien of bijgewoond.

Na een half uur waren wij aan den voet van den berg gekomen, en voor wij aan den tweeden berg kwamen, hadden wij eerst nog een lange vlakke voor ons. Ik maakte nu den koetsier wakker, en beduidde hem dat hij de teugels weer van mij moest overnemen. Ik trof het dat hij gewillig was, en direct deed

wat ik hem zeide. Nog bevende en trillende, zette ik mij weder op mijne oude plaats neder, al deze wederwaardigheden waren waarlijk niet geschikt om mijne zenuwen tot bedaren te brengen. Na den vlakken weg te hebben afgelegd, kropen wij den tweeden berg op. Weer dezelfde liefelijke natuurafereelen en dezelfde diepten. Deze berg was nog hooger en woester dan de eerste, de afgronden nog ontzagwekkender, en nu kaal, zoodat men naar beneden keek alsof het een diepe put gereed om alles te verslinden was.

Voordat wij de helling afgingen, had ik mij op den bok neêrgezet en weer de touwen overgenomen. Niet eene minuut, niet eene seconde zelfs, wilde ik mijn leven wagen. Hij leunde lui achterover, en begon met alle kracht te zingen, zoo luid dat de echo's dit aan alle kanten weerkaatsten, en terwijl hij zijne liefdesliederen uitgalmde, en van het schoone hindoemeisje zong dat aan den Ganges 'kerrie' van lotosbloemen kookt, regeerde ik mijne ossen, en liepen deze pootje voor pootje den berg af. Op deze manier duurde de reis wel oneindig lang, smolt ik bijna weg door de vreeselijke hitte, en had een hoofdpijn dat ik uit mijne oogen bijna niet zien kon, doch dit was alles beter dan in dien put terecht te komen, waar men niet, zooals in het pandverbeuren door kusjes,²⁴ kan worden uitgehaald.

Goddank! dat wij den tweeden berg achter den rug hadden. Nu nog één, doch die was niet zoo hoog, vertelde de koetsier, en als wij dien achter ons hadden, dan hadden wij ook Seremban voor ons.

Het werd tijd dat wij ons einddoel naderden, want ik was nu werkelijk op, en meende 't niet langer te kunnen volhouden.

Men kon aan de omgeving zien dat wij zoo langzamerhand de bewoonde buurt naderden. Links en rechts van den weg waren koffie- en pepertuinen, en hier en daar reden wij eene Maleische restauratie voorbij, zoo ook verderop nog een paar kampongs.

Het bewustzijn in een bewoonde buurt te zijn, en spoedig weêr onder Europeanen te komen, wekte mij eenigszins op. De verschrikkelijke reis was dan nu bijna ten einde, al het leed geleden. Ik had wel veel ondervonden en veel vermoeienissen doorstaan. Angst en schrik, gebrek en nood waren mijn deel geweest, doch dat alles scheen ik vergeten te zijn toen ik den naam Seremban hoorde. Dat woord werkte electriseerend op mij. Ik had mijne moeitevolle en gevaarlijke reis volbracht, en nu was de eer aan mij. Ik had iets gedaan dat velen mij niet zouden hebben nagedaan.

De derde en laatste berg was werkelijk niet gevaarlijk, en buitendien scheen de koetsier zijn roes te hebben uitgeslapen, hij was tenminste kalmer

en niet meer zoo roekeloos. En eindelijk – eindelijk – zag ik dan de daken der stad voor ons. Wat ik toen gevoelde, is niet te beschrijven. Deze vreugde, dat geluk, dat ik eindelijk Seremban voor mij zag. Zoo moeten de Joden zich gevoeld hebben toen zij voor het eerst Jerusalem zagen.

Als het niet mal geweest ware, en ik mij niet voor den koetsier gegeneerd hadde, dan hadde ik zeker vol verrukking mijne armen uitgestrekt, maar nu deed ik niets anders dan de stappen der ossen tellen, en met een bewonderenswaardig geduld wachtte ik langzaam de aankomst in het beloofde land.

Toch was er nog één twijfel die mij met angst vervulde.

‘Er is toch een “resthouse” in Seremban?’ en daarop kreeg ik het antwoord dat dien twijfel geheel wegnam en mij geruststelde:

‘Er is een “resthouse”!’

Wat nauwe straten heeft de residentie der Negri Sembilan-staten, wat oude, bouwvallige huizen, vuil en op elkaar gepakt. Het is wat men noemt een nest, en er is hoegenaamd niets moois of zelfs eigenaardigs te zien. Doch wat mijn hart vlugger kloppen deed, wat mij als muziek in de ooren klonk, was de fluit der locomotief, en nu wist en gevoelde ik dubbel dat de wildernis achter mij lag, en ik mij weër in de beschaafde wereld, mijne wereld bevond!

Ik verliet haastig den omnibus, en geen wagen noch ‘rickshaw’ ziende, want Seremban is zoo klein dat men met moeite zulke vervoermiddelen krijgen kan, liet ik mijne bagage door een koelie naar eene Maleische restauratie brengen, en zette mij daar op een stoel neder, omdat ik op mijne beenen waggelde. Het sloeg toen juist twee uur, dus had ik acht uur gereden en dan nog wel hoe?

Het was waarschijnlijk dat ik in het ‘resthouse’ niets meer zou te eten krijgen; het was dus raadzaam om hier een bordje rijst te vragen, aangezien mijn maag geprikkeld werd door de heerlijke geuren van gebraden vleesch en visch. Een vriendelijke, oude Maleier bediende mij. Hij maakte omelet met ‘lombok’ voor mij klaar, en bakte een paar spiegeleieren; de rijst, die helder wit was, zag er smakelijk uit, vooral voor iemand die uitgehongerd was, en hierbij nam ik nog een stuk lekker croquant gebakken visch.

‘Is het “resthouse” hier dichtbij?’ vroeg ik hem, ‘en is er wel iemand die mij daarheen geleiden kan wanneer ik geen “rickshaw” kan krijgen?’

Hij zelf wilde mij brengen, het was niet ver, misschien tien minuten loopen. Na mijn gelag betaald te hebben, gingen wij op weg, en kwamen eerst voorbij de overdekte markt en daarbij aan eene kleine katholieke kerk, die aan de missionarissen behoorde, welke echter niet in Seremban, maar in

Malakka thuisbehooren, en slechts van tijd tot tijd overkomen, daar de reis van Malakka naar Port Dixon vijf uren duurt met eene boot.

Het 'resthouse' lag echter lang niet zoo dichtbij, en zuchtende marcheerde ik achter mijn geleider door de brandend heete zon, hoewel het me meêviel, want eten en drinken hadden me verkwikt en opgeknapt. We hadden zoowat een half uur geloopt, toen we aan de Europeesche woningen kwamen, eerst voorbij het huis van den 'magistrate' en iets verder aan het 'resthouse'. Dit gedeelte van Seremban is werkelijk mooi. De huizen liggen allemaal weer op een heuvel en zoo verscholen tusschen geboomte en bamboeheggen dat men van de huizen slechts weinig ziet. Daarbeneden loopt de weg, en daaronder de rivier. Het tuinpad van het 'resthouse' was steil, en zuchtende ging ik naar boven. Het was nu met recht: 'de laatste loodjes wegen het zwaarst.'

Gelukkig kwam spoedig een Ceylonees ten voorschijn, en ik kreeg direct een afkeer van hem, hoewel ik bekennen moest dat hij er goedig uitzag.

'Geef mij gauw een kamer!' smeekte ik, 'ik ben erg moe.' Ik betaalde den ouden 'bapa'²⁵ koninklijk voor zijne hulp, hem zeggende dat ik morgen zou terugkomen. De oude Maleier bracht zijne handen aan zijn hoofd, en onder dankbetuigingen verliet hij mij.

Eene ruime kamer werd mij aangewezen, waarin twee bedden stonden. Voor de rest was het er kaal en ongezellig, en de waschtafel plus ronde tafel waren ontzettend vuil en verwaarloosd. Daar beneden was de badkamer, en een onstuimig verlangen greep mij aan om in dat koude water te gaan liggen en mij te verfrisschen. In twee dagen had ik immers geen badwater gezien.

Hoe behagelijk strekte ik mij daarop op mijne legerstede uit, heen en weder woelende en al de koele plekjes daarvan uitzoekende, geheel opgaande in deze nieuwe weelde. En zoo begon ik in te dommelen en te droomen dat ik mij in een paleis bevond, en dat mijn bed met zijn vuile goor uitzierende klamboe de troonhemel in een vorstelijk verblijf was. Het was zes uur ongeveer toen ik wakker werd, en wel door eene mannelijke stem die op luiden en forschen toon om 'thee' riep. Er waren dus nog meer logés in het 'resthouse', en deze wetenschap was mij zeer aangenaam, want aangezien mijne zenuwen nog weinig tot bedaren gekomen waren, zag ik met angst de nacht in een vreemd huis tegemoet, vooral toen ik bemerkte had dat alle sloten van deuren en ramen defect waren. Buitendien moest ik eenige inlichtingen hebben, en ik had in mijn speciaal geval een raadsman noodig, die mij raden moest hoe ik te handelen had met den 'magistrate'; het stond bij mij vast als een paal, dat ik de twee kerels zou aanklagen.

Ik kleepte mij dus spoedig aan, en ging naar buiten. Een heer in bruin uniform zat aan een tafel en dronk zijn thee. Mij ziende, groette hij beleefd, en daardoor aangemoedigd, nam ik aan dezelfde tafel plaats en bestelde ook een kop thee met 'sandwiches'. Zonder eenige teruggetrokkenheid vertelde ik aan den jongen man, die een inspecteur van politie scheen te zijn, wie ik was, en wat ik hier kwam doen, vertelde hem daarop zonder omwegen het gebeurde, en eindigde met de vraag:

'Wanneer ik den magistrate wel zou kunnen spreken?'

Verpletterend was daarop zijn antwoord toen hij antwoordde:

'U kunt den magistrate niet spreken, noch den resident noch iemand anders, want zij zijn allemaal naar de "races" van Kwala Lumpor en komen over drie dagen pas terug.'

Seremban gezien
vanuit het resthouse,
circa 1910.

Ach! Dat was eene grievende teleurstelling. Nog drie dagen, maar zoo lang kon ik immers niet wachten, ik wist dat er overmorgen een boot ging van Port Dixon naar Malakka, en die boot moest ik nemen, anders kon ik nog weêr eens zoo lang wachten.

‘Als u er werkelijk eene “case” van maken wilt,’ zeide de vriendelijke jongeman, ‘dan moet u hier blijven tot de leden van de “Court” terug zijn.’

‘En zou de resident van Seremban mij kunnen helpen?’ vroegde ik, ‘behoort Soengei-Bilauw niet tot Selangor?’

Hij maakte een zeer gewichtig gezicht. ‘Daarin heeft u gelijk!’ antwoordde hij, ‘het behoort tot Selangor, en deze zaak moet eigenlijk door den “magistrate” van Katjang worden uitgemaakt, hoewel ik wel geloof dat de resident van Seremban u ook behulpzaam zal willen zijn.’

‘O! Wat spijt me dat vreeselijk,’ zeide ik, ‘ik zou zoo gaarne willen dat die booswichten gestraft werden. Het was te brutaal om zooiets te durven doen.’

Hij kon mij geen anderen raad geven, al was hij ook inspecteur van politie, en al had hij mij gaarne geholpen, hij kon niet. Ik moest òf wachten, of de zaak eraan geven; het eerste wilde ik niet, het tweede kon ik niet.

‘Is er een weg naar Malakka door het binnenland?’ vraagde ik plotseling.

‘U wilt toch niet over land naar Malakka gaan?’ vraagde hij verbaasd, ‘en dat na hetgeen u ondervonden heeft?’

‘Waarom niet?’ antwoordde ik glimlachende, ‘het zou flauw van mij zijn wanneer ik mij daardoor ontmoedigen liet. Ik ben nu eenmaal op reis gegaan om wat te zien, nietwaar? En om het land met zijn volk te leeren kennen, en dat kan ik niet anders dan wanneer ik door het binnenland reis. Water en een boot zijn altijd disponibel, zijn altijd te krijgen, en wat leert men daarvan.’

‘U heeft gelijk mevrouw, en ik neem mijn hoed af voor uw moed. Doch het spijt me dat ik u teleurstellen moet, er is wel een weg naar Malakka, maar door de aanhoudende en menigvuldige regens van den laatsten tijd is deze weg niet meer door een wagen te berijden. Men kan er alleen te paard komen. Ik weet dit, omdat ik er zelf heen moet, niet naar Malakka, maar halfweg naar Tamping, dat ook aan zee ligt.’

‘Dat is jammer,’ antwoordde ik, ‘en waar woont de sultan? Is het mogelijk om hem te gaan opzoeken?’

‘Een sultan heeft de Negri Sembilan niet,’ zeide hij, ‘ik geloof dat deze rijks-groote den titel van ‘pangهران’²⁶ draagt. Hij woont in Sri Menanti, een nest, een gewone kampong, en ik zou het u bepaald afraden om daarheen te gaan, want het zijn onkosten en moeite voor niets.’

‘Er is niets te zien, en vooral niet wanneer men den sultan van Perak en zijn paleis reeds gezien heeft. Houdt u echter veel van fraaie natuurtafereelen, welnu gaat u dan eens naar Jelebu, een staat die ook tot de Negri Sembilan behoort; daar kan u bergen en ravijnen zien, nog veel grootscher dan die u gisteren gepasseerd is.’

‘En daarbij een dronken Kling als koetsier,’ antwoordde ik, en dacht nog even met eene huivering aan de reis die ik gemaakt had.

Zooiets zou ik voor de tweede maal niet meer beleven willen. Ik schudde daarom energiek met mijn hoofd, en zeide hem dat ik geene lust had om naar Jelebu te gaan.

Over land naar Malakka was wat anders, en wanneer de weg naar Sri Menanti goed was, dan had ik daarin wel lust.

‘Als u zoo veel interesse heeft in land en volk,’ vervolgde hij, ‘dan raad ik u aan om de bewoners van Malakka goed te bestudeeren. Zij zijn een zeer eigenaardig volk, en verschillen in alle opzichten van de Maleiers van de andere staten. In de eerste plaats zijn het de grootste zeeroovers die men zich denken kan, en bijgevolg niet te vertrouwen. Of zij nu door de zeeroof rijk worden of dat zij zich meer op andere nijverheid toeleggen en daardoor welvarend worden, weet ik niet, een zekere waarheid is het echter dat zij over het algemeen welvarend zijn; hunne kampongs zijn groot, hunne huizen degelijk en keurig afgewerkt, en let vooral op die huizen; zij hebben een eigenaardigen bouwtrant, geheel verschillend van andere Maleische huizen, en alleen in Malakka te vinden. Als de weg niet zoo slecht was, dan zou ik u in gemoede aanraden om die reis over land te doen, niemand zal er u een haar van uw hoofd krenken, gastvrij en royaal als die bewoners zijn. De weg voert alleen door kampongs, klapper- en vruchttuinen, en van weggelooopen Chineezen uit de tinmijnen is hier geen sprake meer. Het is jammer dat het jaargetijde zoo slecht is.’

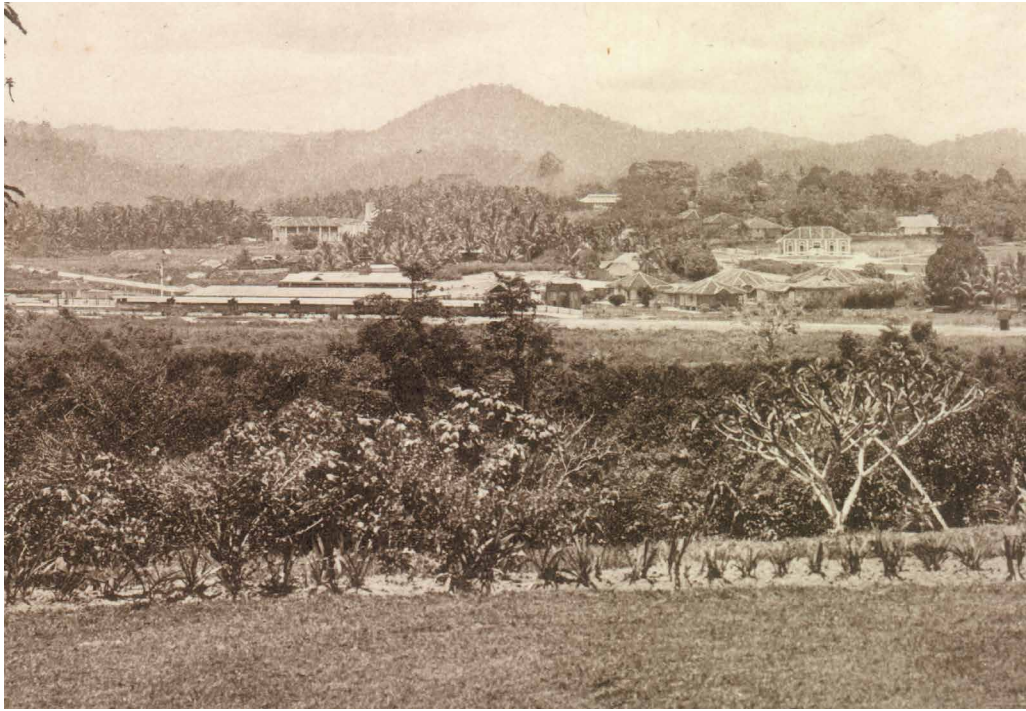
Ik bedankte den vriendelijken inspecteur voor zijn mededeelingen, en aangezien zijne werkzaamheden hem elders riepen, groette hij mij, zette zijn képi²⁷ op, en verliet mij.

Ik zette mij buiten in den tuin neêr en ging aan het overpeinzen wat mij te doen stond. Wilde ik de boot naar Malakka nog halen, dan moest ik morgen naar Port Dixon vertrekken. Aangezien ik mijne eerste plannen om de reis door het binnenland te doen opgeven moest, was het noodzakelijk om deze boot te halen, anders had ik weêr zooveel dagen te wachten, en wat moest ik doen in dit vervelende nest?

In allen geval besloot ik te schrijven, en mijne zaak aan den resident schriftelijk bloot te leggen. Wanneer hij een behulpzaam man was, dan zou hij mij ook zeker wel op deze wijze helpen.

Het plan om naar Sri Menanti, de verblijfplaats van den regeerenden Maleischen vorst te gaan, liet ik varen; ik was immers ook niet naar Langet, naar den sultan van Selangor, den tachtigjarigen Abdullah,²⁸ geweest. Het was genoeg dat ik den sultan van Kedah en dien van Perak bezocht had, zij geleken allen op elkander, en met de meest ontwikkelde en interessante vorsten had ik nu kennism gemaakt. Buitendien zou ik nog den sultan van Djohore gaan bezoeken.

Toen het donker geworden was en ik langzaam naar binnen kuierde om te gaan slapen, want ik wilde eens van de nacht profiteeren, stond mijn

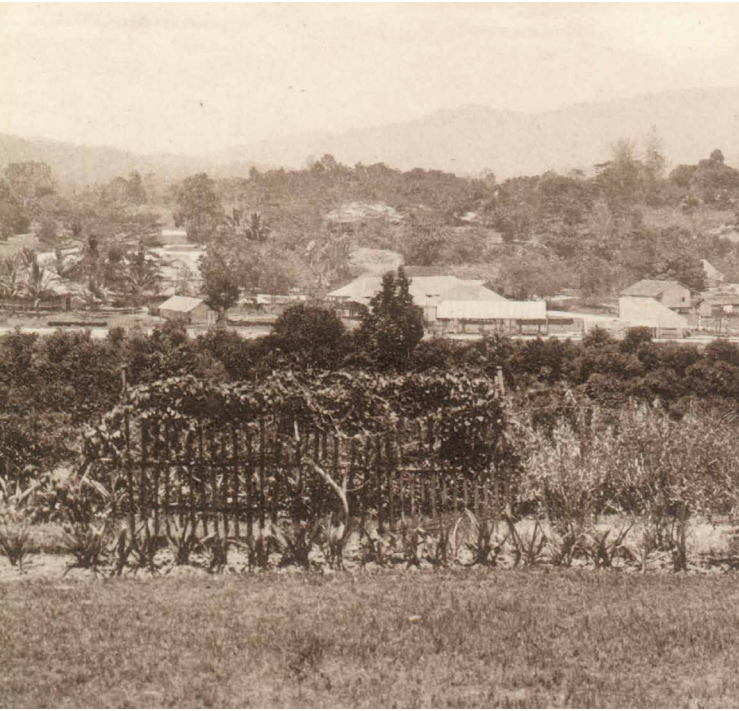

besluit vast: ik zou morgen met den laatsten trein naar Port Dixon vertrekken om daar eene nacht over te blijven en dan met de boot door te gaan naar Malakka.

Om zes uur was ik opgestaan, om zeven uur lag ik weêr in de kapok. Wel kon ik niet slapen, wel woelde ik heen en weder, de strepen en blokjes mijner klamboe tellende, maar dat kwam er niet op aan, het was een lang ontbeerde en bijna vergeten weelde voor mij, om mij zoo in een ledikant te kunnen uitstrekken.

Rustig ging deze nacht voorbij, en er was niets wat mij stoorde; ik hoorde niets, ik droomde niet, en werd niet wakker voordat de zon hoog aan den hemel stond.

In sarong en kebaya ging ik een wandeling in den tuin maken. Ach! Wat zag alles er frisch en heerlijk uit. De terrassen, de paden, liepen hellend af, en het gras op die terrassen was zoo mooi gemaaid, en honderden dauwdrop-pels schitterden als briljanten in de ochtendzon.

Seremban, circa 1910.

De Ceylonees kwam mij vertellen dat mijn thee gereed was, en binnenkomende in de eetzaal, zag ik daarvan een grooten trekpots vol te mijner dispositie, met brood, spiegeleieren, biefstuk en gelei.

Daarop ging ik een kuiertje maken door de stad, hopende onderweg een wagentje tegen te komen. Het eerst ging ik naar het postkantoor, een groot vierkant maar tamelijk verwaarloosd uitziend gebouw, waarin natuurlijk alweêr Ceyloneezen de 'employers' waren. Het was kleingeestig van mij, maar ik had zulk een afkeer van dit soort volk gekregen dat ik bij hun gezicht rechtsomkeert maakte, en besloot om mijne postzegels in Port Dixon te koopen.

Eindelijk kwam ik een leêg wagentje met een Burmah pony tegen, en ik stapte in, den koetsier bevelende mij door de heele stad Seremban te rijden. Lang duurde onze rit weliswaar niet, want er is waarlijk niet veel te zien! Zooals ik al gezegd heb, ligt de Europeesche wijk boven op den heuvel, en wij reden van den eenen kant op, kwamen voorbij het huis van den resident, de 'Court', het gouvernementshuis, allemaal fraaie gebouwen

in prachtig aangelegde tuinen gelegen, voorbij de 'baleih', dat is de kazerne, en aan den anderen kant gingen wij den heuvel weder af, naar de stad en de nauwe straaften door. Dat is alles wat er van Seremban te vertellen is.

Ik ging naar de Maleische restauratie om mijn ouden kennis te gaan opzoeken, en te zien of deze mij iets bijzonders zou weten mede te deelen. Ik ging achter in een soort kleine kamer zitten, en de oude bracht mij koffie met 'beignets de pisang'.

'Itoe illoh!' zeide ik ('mooi', het woord 'bagoes' kent men er niet, men spreekt daar van 'illoh'). Hij mummelde en lachte.

'Hoe lang blijft mevrouw nog hier?'

'Ik ga vanmiddag naar Port Dixon en morgen naar Malakka,' antwoordde ik. 'Is het waar dat de landweg naar Malakka zoo slecht is? En dat geen wagen daar rijden kan?'

Tot mijn spijt bevestigde hij dat.

'Maar gevaarlijk is die weg niet, niet waar? Er zijn geen "orang samoen" zooals in Selangor.'

'O neen! Het is allemaal kamponggrond, vanhieruit door naar de stad Malakka, en bij iederen Maleier kunt u gerust logeeren, zij zullen niemand eenig kwaad doen. Waarom gaat mevrouw niet met de boot naar Tamping? Dat ligt aan zee en vandaaruit zijn het slechts twaalf mijlen naar Malakka.'

'Maar mijn goede "bapa!" (vader), dat is der moeite niet waard. En met welke gelegenheid zou ik van Port Dixon naar Tamping moeten gaan?'

'Ja, met eene prauw, en dat zou ik mevrouw ook niet aanraden, want de zee is aan de kust nogal onstuimig.'

'Ben je wel eens in Sri Menanti geweest?'

'Dat is mijn kampong,' zeide de oude, daar ben ik geboren.'

'En is het er mooi? Kan men den sultan te spreken krijgen?'

'Zeker!' antwoordde hij, 'wil mevrouw daarheen gaan, dan zal ik u geleiden!'

'En hoe moeten wij daar komen?' vraagde ik, nieuwsgierig wat hij wel zou te zeggen hebben, want als het eenigszins aannemelijk was, wilde ik zijn aanbod wel aannemen.

'Mevrouw moet een ossenkar huren, en die zal ongeveer tien dollars moeten hebben, maar dan moeten wij nog ongeveer anderhalve mijl loopen, want de weg is daar onberijdbaar.'

'O neen, dank je wel "bapa";' antwoordde ik, daar zal ik mij liever maar niet aan wagen. Geef mij nog maar wat van die "pisang goreng"!

Mijn besluit stond nu onherroepelijk vast: met den trein die om half drie naar Port Dixon of Poeloe Areng-Areng vertrok, zou ik meêgaan.

Langzaam liet ik mij weêr naar het 'resthouse' rijden, en daar alleen zijnde, zette ik mij neder, en begon den brief aan den resident van Seremban te schrijven, waarin ik hem alles mededeelde van a tot z, en die ik met het smeekende verzoek besloot om mij in deze zaak te willen helpen, aangezien ik onmogelijk langer blijven kon om haar in eigen persoon voor te brengen.

Het schrijven was een moeielijk werk, daar ik zoo weinig op de hoogte was van de Engelsche taal. Mijn dictionnaire deed goede diensten en zoo goed en zoo kwaad als het ging, peuterde ik dezen hoogst gewichtigen officieelen brief in elkaar. Gelukkig hoorde ik voetstappen achter mij, en de mij welbekende stem van den inspecteur klonk mij daarop in de ooren:

'Boy, whiskey and soda!'

Ik keek om en wij knikten elkander toe.

'Good morning!'

'Heeft u goed geslapen?' vraagde hij daarop zeer vriendelijk. 'Zijn er geen boosdoeners gekomen om uw slaap te storen?'

Ik schudde met het hoofd, en daarop legde ik hem mijn schrijven voor.

'Excuse me!' zeide ik, 'maar is dit wel goed zoo, ik spreek het Engelsch al slecht, maar het schrijven valt mij heelemaal zwaar!'

Met het grootste geduld nam hij het blad papier aan en keek het na. Het was aardig van hem om zooveel over te hebben voor eene oude vrouw, en er zijn whiskey-soda expres voor te laten staan.

Ik keek hem doordringend aan en zag dat hij van tijd tot tijd zijn lippen vertrok als wilde hij glimlachen. Ik nam hem dit volstrekt niet kwalijk, zelfs al hadde hij het uitgeproest, maar zoo beleefd was hij toch om dat niet te doen. Daarop nam hij een potlood, en na een 'very good' en 'excuse me!' begon hij te corrigeeren en aantekeningen te maken. Ik volgde hem en deed hem verschillende vragen, totdat ik het begreep, en toen begon ik den brief over te schrijven, terwijl hij zijn brood ging eten.

Eindelijk was het epistel klaar, en toen ik het hem nogmaals te lezen gaf, zeide hij dat het nu 'allright' was.

Ik adresseerde het en schreef den naam van den resident in mijn notitieboekje op, en daarop zette ik mij bij mijn jongen vriend neder, om hem bij zijn ontbijt gezelschap te houden.

'En nu ben ik u zooveel dankbaarheid verschuldigd,' zeide ik tot het jonge mensch, 'dat ik u mijn naam noemen wil en u mijn adres wil geven, hoewel het

niet is zooals het behoort, want een heer heeft zich het eerst aan eene dame te voor te stellen!' Ik kon niet nalaten hem toch even zijne onbeleefdheid en ongemaniërdheid onder het oog te brengen, want ook hij had zich niet voorgesteld, ook hij ging aan hetzelfde euvel mank als alle Britten die ik op mijne reis ontmoet had, maar wie schetst mijne verbazing en verlegenheid toen ik zijn antwoord, dat voor mij gelijk een donderslag uit helderen hemel was, hoorde:

'Excuse me, madam! Maar het zou eene brutaliteit en onbeleefdheid van mij geweest zijn als ik mij aan u had voorgesteld,' en toen ik hem nog steeds met groote oogen bleef aanzien en hem niet antwoordde, vraagde hij van zijn kant verwonderd:

'Is dat bij de "Dutchman" dan niet het geval?'

'Neen!' antwoordde ik, 'bij ons stelt de heer zich dadelijk aan de dame voor, dat is het begin der kennismaking. En natuurlijk heb ik dit van de Engelsche heeren ook verwacht.'

'Laat ik u dan vertellen mevrouw, dat dit bij ons de gewoonte niet is. Wij laten dat geheel aan de dame over. Het is immers mogelijk dat de dame die kennismaking niet verlangt, het is mogelijk dat zij niet gegroet wil worden. Aan haar dus de eer om zich voor te stellen of te groeten, en dan eerst mogen wij dien groet beantwoorden. Vindt u dat niet veel beter en zelfs zeer hoffelijk tegenover de dames?'

'Het is zoo, zeide ik, 'hoewel het mij toch vreemd voorkomt. Wanneer men eenmaal in zijne eigene begrippen is opgevoed en grootgebracht, dan is het moeielijk om andere aan te leeren, hoewel het mij spijt dat ik dit niet eerder heb geweten; menige onaangenaamheid zou mij bespaard zijn. En ik dacht aan dokter Malcolm. Wat moest die wel van mijne manieren gedacht hebben, want net zoo min als ik geweten had wat étiquette bij de Engelschen was, net zoo min kon ik van hem anders verwachten.

'Als het zoo is,' zeide ik daarop tot mijn jongen vriend, 'dan is de beurt aan mij om u om excuus te vragen.'

'O! Nevermind!' antwoordde hij, 'vreemdelingen nemen wij zoiets nooit kwalijk.'

Met de trein naar Port Dixon

Om twee uur reed ik naar het station. Mijn wagentje was teruggekomen en bracht mij daarheen. Het is een primitief station, tamelijk vuil, en de wachtkamer kaal gemeubileerd met slechts een ronde tafel en een paar stoelen. Ik

las op een aanplakbiljet dat deze lijn Seremban-Port Dixon niet door het gouvernement werd aangelegd, maar eene particuliere onderneming is. Weldra stond de trein voor en stapte ik in. Ik was er verbaasd van zoo goedkoop als men hier overal reist, veel goedkooper dan elders. Ik was alleen en kon het mij dus zoo gemakkelijk mogelijk maken. Ik wist dat wij zoo wat twee en een half uur te rijden hadden, een vermoeiende rit dus. Halfweg begon het hard te regenen, een aangenaam vooruitzicht voor mij wanneer ik te Port Dixon aankwam.

Wij kwamen eenige haltes voorbij, wanneer het haltes kunnen genoemd worden, hoewel zij dit toch waren, aangezien wij er halt hielden, maar voor den rest waren het ook slechts houten barakken van ruwe planken in elkan- der getimmerd. Voorts reden wij door koffie- en tapiocatuinen, en aangezien het hier nogal bergachtig was, zag ik de baan rijzen en dan weer hellen.

Opeens zag ik de zee voor mij. De trein kwam uit eene bocht ten voor- schijn, en daar op eenigen afstand van ons lag de onmetelijke waterspiegel van de Straat van Malakka voor ons. Een oogenblik later reden wij Port Dixon binnen, en zag ik links en rechts goedangs en werkplaatsen van de spoor. Europeesche huizen bemerkte ik niet. Koelies kwamen in menigte op mij af om mijne bagage te dragen.

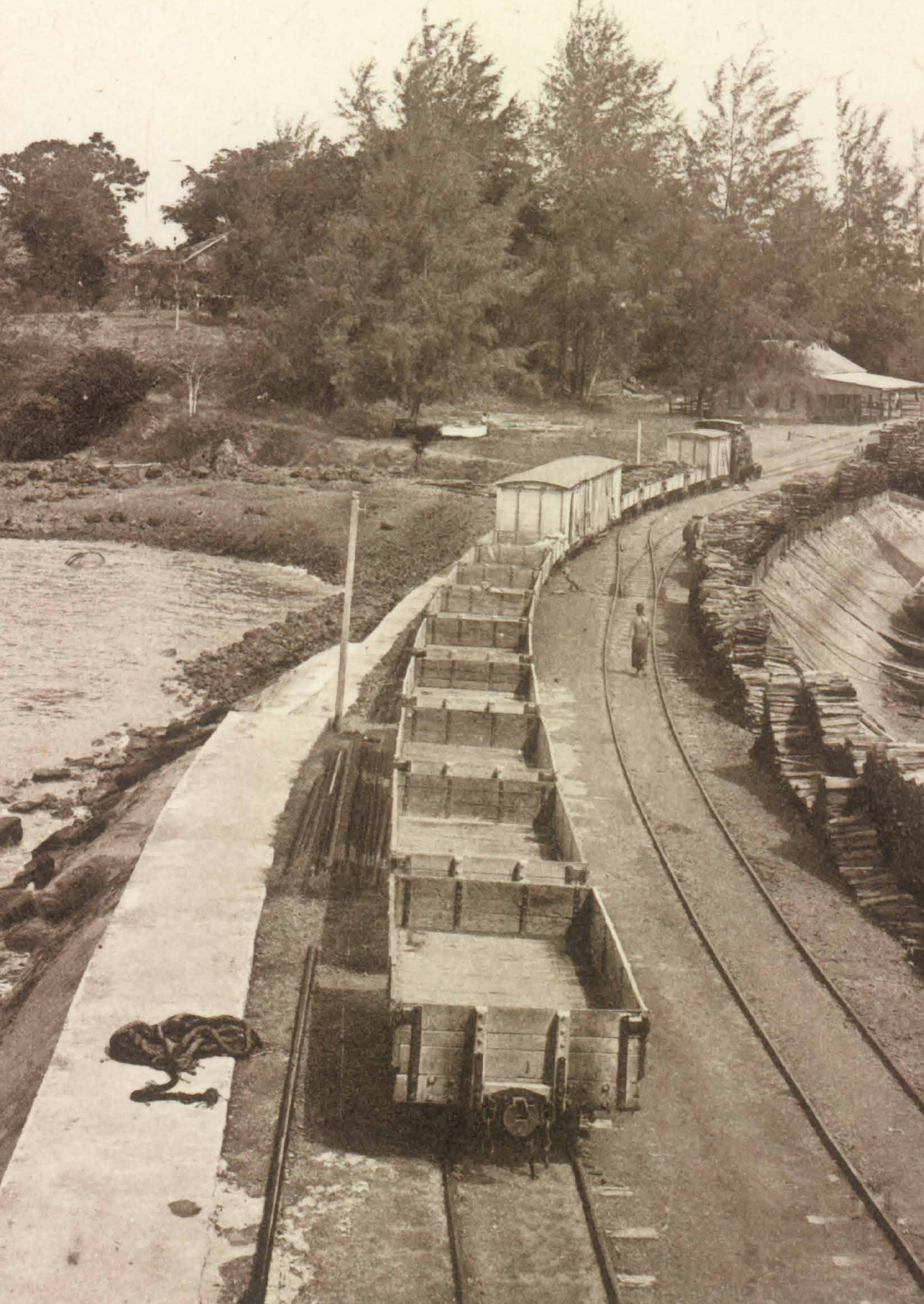
“Resthouse”, roema makan²⁹’, zeide ik, ‘is er geen wagen te krijgen?’

Neen, ook in Port Dixon behoort een rijtuig tot de luxeartikelen, en ik volgde dus mijn koelie zwijgend, die mij op een huisje wees boven op een heuvel, waar wij heen moesten, want daar was het ‘resthouse’.

Het was een prettige wandeling, de zon was er niet meer, dus ik had geene last van de hitte, alleen maar was de weg er vuil en glibberig, aangezien het pas zwaar geregend had. De lucht zag eruit alsof het nog meer zou gaan rege- nen; ik hoopte echter dat de bui mij niet zou komen overvallen. Het was een wandeling van twintig minuten ongeveer, doch toen wij op de helft waren, kregen wij de bui, die ineens zoo hevig werd dat ik in twee minuten door en door nat was, en het water mij in stroomen van mijne kleêren afdroop.

Als een poedel dien men pas in het water geworpen heeft, zoo nat stond ik weldra in de voorgalerij van het ‘resthouse’ en riep om den ‘boy’, die nog niet ten voorschijn gekomen was.

Eindelijk kwam een kleine Maleier, en bracht mij in een werkelijk keurig nette kamer, waar ik mij zoo gauw mogelijk verkleedde, en mij met mijne nette wasch ging bemoeien. Ik moest alles uitwringen en te drogen han- gen, en hoopte dat dit ’s nachts zou drogen, want den volgenden dag had ik

Spoorweg te Port Dickson, circa 1910.

verder te gaan, en het was lastig met een pak nat goed op reis te gaan. Mijn nieuwe hoed was ook weder bedorven, de veëren hingen er treurig bij, en de kleuren van het lint waren door elkander geloopen. Dit was al de tweede die bedorven was, en een anderen had ik niet meer; ik was dus verplicht om in Singapore een anderen te koopen. Ik ging in sarong en kebaya naar buiten in stille afwachting van den 'boy', hopende dat hij spoedig zou komen, daar ik hard naar een hartversterking verlangde.

De regen had intusschen opgehouden, daar buiten was het prachtig helder geworden, en wat ik nu aanschouwde, deed mij de handen van bewondering in elkander slaan, en vol verrukking staarde ik op dit werkelijk prachtige landschap.

Zelfs Penang had niet zulk een overweldigenden indruk op mij gemaakt. Van den heuvel waar het 'resthouse' gelegen is, heeft men een eenig overzicht van alles wat daar beneden is, in de eerste plaats op de blauwe zee voor en aan weërskanten met de kleine eilandjes, die eruitzien of zij erin zwemmen, tuiltjes van groen op eene blauwe oppervlakte, en daartusschen eenige roode daken, die uit dat groen even ten voorschijn komen, als kleine stippen op de watervlakte, eenige booten, waarvan de dikke rookwolken die een streep vormden, duidelijk zichtbaar waren. Men bemerkte nauwelijks dat zij zich bewogen, en dat zij vorderden.

'Two mailsteamers madam,' hoorde ik eene stem achter mij, en mij omkeerende, zag ik een Chinees, die zachtjes boven gekomen was. Ik was zoo verdiept geweest dat ik zijne aankomst niet gehoord had.

'Wat voor mailstoomers?' vraagde ik.

Hij gaf mij een verrekijker, en antwoordde:

'The P and O steamer en de "French mail".³⁰ Kijk, daar is nog een boot, ik geloof dat het een Holtboot³¹ is.'

Waarlijk zag ik er heel in de verte nog een, ik gaf hem den verrekijker terug en toen bevestigde hij het ook dat het een Holtboot was.

'Als het zeer helder weder is,' zeide hij, 'kan men zelfs Sumatra aan de overkant zien, door een verrekijker natuurlijk, want mevrouw moet weten dat het kanaal hier op zijn smalst is.'

Ik keek hem eens aan, natuurlijk zijne woorden in twijfel trekkende en er niet op antwoordende. Hij was een flink gebouwde, welgemaakte Chinees en had aangename trekken.

'Ik ben de "resthousekeeper"', zeide hij daarop, 'en heet "Johnnie Jones". Mevrouw wil zeker wel een kop thee gebruiken?'

Wat! Een Chinees met een Europeeschen naam? Dat was toch al te dwaas. Waar had hij dien mooien naam vandaan?

Ik knikte stilzwijgend, en keek weer op het landschap voor mij; het was zoo verrukkelijk schoon, zoo eenig in zijn soort dat ik mij moeielijk van de plaats kon losscheuren. Het was net of ik droomde, of dit geene werkelijkheid was. Het had allen schijn of ik in een rarekiekkast³² door een vergrootglas keek en daardoor dit panorama zag, in bonte kleuren onnatuurlijk op een doek geklad. En toch was het natuur, toch was het werkelijkheid, en die bonte kleuren, door het ondergaan der zon verwekt, van geel tot bloedrood, zich vermengende met het groen en blauw van 't water, en het donkere groen der eilanden, bestonden, hoewel het bestaan slechts een sprookje scheen te zijn, een – fata morgana!

De thee met de sandwiches stond allang op tafel, maar ik bleef tot het geheel donker was bij de balustrade staan, tot ik heelemaal niets meer van alles wat ons omringde zien kon. Toen herinnerde ik mij pas dat ik dorst en honger had, en dat het verstandig zijn zou om na dat koude bad zoo spoedig mogelijk onder de wol te gaan.

Den volgenden morgen was ik om half zes weër op. Het trok mij naar buiten om den zonsopgang te zien. Doch hoe viel mij dit tegen. Ik zag bijna niets van het keurige landschap; Port Dixon met zijne heuvels was in nevelen gehuld, en de zee scheen geheel omsluierd door den mist. Wel trok dit alles eenigszins weg toen de zon opkwam, maar de zee bleef grauw, en de mooie nuances van kleuren zag ik niet meer. Het was grauw en mistig, en zoo bleef het.

Om zes uur kwam 'Johnnie' met een anderen Chinees boven en beiden spraken Engelsch met elkander. Van al de 'resthouses' waar ik gelogeerd had, was er geen een geweest dat er zoo keurig net en zindelijk uitzag als dit. Alles was nog zoo nieuw, de meubels pas uit Singapore gekomen, zilver en glaswerk compleet en blinkende van reinheid, men vond nergens een smetje of stofje op de meubels, en het tafelgoed was van fijn linnen damast. Zoo was het ook in de slaapkamers, keurig net en goed onderhouden. 'Johnnie' was dus een 'first class' 'boy' en dat was natuurlijk, want daarvoor had hij ook een Europeeschen naam. Hij zette mijn ontbijt klaar en was in druk gesprek met zijn kameraad, die daar op Chineesche schoenen heen en weder liep.

Het maakt een grappig effect om twee Chineezzen Engelsch met elkaar te hooren spreken, en het werkte zoo op mijne lachspieren dat ik 't uitproestte van het lachen, waarop ik mij zoo verslikte dat ik naar buiten snellen moest.

‘Johnnie’ legde me het vreemdelingenboek en het klachtenboek voor, met het verzoek om er mijn naam in te schrijven.

Het klachtenboek was niet van aanbelang ontbloot, en ik ging er eens goed voor zitten om het van a tot z na te zien. Klachten stonden er weinig in, integendeel, het vloeyde over van lof over ‘Johnnie’. Door iedereen werd hij geprezen: zijn nette manieren, zijn attenties tegenover de vreemdelingen die hier gelogeed hadden, zijne netheid en last but not least zijn kooktalent. Velen beweerden nog in geen enkel ‘resthouse’ zoo uitstekend klaargemaakt en royaal eten te hebben gehad als hier bij ‘Johnnie’ in Port Dixon.

Men had trouwens groot gelijk. Over het eten kon ik nog niet oordeelen, dat zou ik om twaalf uur pas gewaarworden, maar de netheid en zindelijkheid van ‘Johnnie’ waren zeker prijzenswaardig, en buitendien was hij zelf een fatsoenlijke, hulpvaardige Chinees. Later bemerkte ik dat hij katholiek was, door een gesprek over den priester en de godsdienstoefening die gisteren had plaatsgehad, een gesprek met den anderen Chinees gehouden. Dit was dan ook zeker de reden dat hij ‘Johnnie’ heette en zoo goed Engelsch spreken kon.

Mijn blik werd nu op een stuk in ’t klachtenboek gevestigd dat zeer mijne aandacht trok, en dat aan de andere zijde beantwoord werd door meneer die en die, ‘magistrate van Port Dixon’.

Ziehier waar het op neêrkwam.

Een ‘gouvernementsemployer’ was in het ‘resthouse’ aangekomen en had al de kamers betrokken gevonden door ‘Eurasians’, ‘halfcasts’, wat men bij ons op Java ‘Sinjo’s’ noemt. Er was voor den pasaangekomene, een volbloed Europeaan, geen plaats meer, en dit had zijne woede in de hoogste mate opgewekt, en hierover juist schreef hij. Het kwam niet te pas, meende hij, dat de kamers ingenomen werden door ‘halfcasts’, terwijl hij, een volbloed, zich op een langen stoel moest behelpen. Hij schold tevens op een gemeene manier op die menschen, die in zijn oogen aan schurftige honden gelijk waren, en geen bed noch eten waard waren, wanneer hij, een volbloed, dat noodig had.

Het was werkelijk vuil en laag wat die meneer zoo en zoo, onderteekend, wij zullen maar zeggen ‘Mr. Fool Esquire’, durfde te schrijven, maar de magistrate van Port Dixon scheen niet op zijn mondje gevallen en gaf hem leelijk troef.³³ Zulk een boek met eene klacht wordt namelijk direct naar den magistrate gebracht en deze schrijft er onmiddelijk het antwoord in:

‘Dear Mr. Fool Esquire!’ luidde dit, ‘ik verwonder mij over uwe brutaliteit!’ (precies Klausines gevoelen, de brutaliteit van dat heerschap ging waarlijk te ver, doch laat ik mijne meening maar voor mijzelf behouden).

‘Zijn Eurasians,’ zoo vervolgde de magistrate zijn epistel, ‘niet ook menschen, en hebben zij niet net zooveel recht op een bed en eene plaats aan tafel als u, aangezien zij toch ook “gouvernementsemployers” zijn? Buitendien, wie het eerste komt, ook het eerste maalt, en indien u eerder gekomen waart, zou u ook net zoo goed bediend geworden zijn. Ik kan “Johnnie” hierover geene aanmerkingen maken.’

W.g. de magistrate van Port Dixon.

Ik zette mij toen aan de schrijftafel neêr en schreef er een Hollandsch epistel in, want ik wilde niet gaarne bokken schieten met mijn Engelsch.

‘Het “resthouse” in Port Dixon is het beste en netste wat ik tot dusverre gezien heb. “Johnnie” is hulpvaardig en attent, het eten uitstekend. Alles zeer aan te bevelen.’

Klausine Klobben van Deli (Hollandsche schrijfster).

Toen ik dat laatste eronder schreef, kreeg ik een kleur als bloed, want het was niet eerlijk om mij te tooien met een andermans veêren. Enfin, ik zal mijne schuld tegenover Dé-Lilah bekennen, en ik hoop dat zij mij dit leugentje zal vergeven.

Ik riep ‘Johnnie’ en vertelde hem dat ik heel iets moois over hem in het boek geschreven had. Hij was hierover zoo verheugd dat hij mij postzegels van Soengei-Ujong bracht en mij die cadeau gaf.

‘Johnnie,’ zeide ik, ‘denk erom dat ik om half twaalf “tiffin” moet hebben, want je zeidet immers gisteren dat de boot om één uur naar Malakka vertrekt?’

‘Very good madam!’ antwoordde hij, en ik zette mijn hoed met de treurende veêren, die er nu uitzag als een haan die zijn staart laat hangen, op, en spoedde mij naar het postkantoor, om daar nog eenige postzegels van de Negri Sembilan in te koopen.

In het groote, vierkante gebouw is het boven postkantoor en beneden ‘Court’. Juist was er eene ‘case’, en ik zag daarbinnen eene menigte inlanders, en ook Europeanen.

Langzaam slenterde ik weêr naar huis terug, en verveelde mij gruwelijk, totdat het tijd werd om mijn ‘tiffin’ te gebruiken. Weliswaar had ik ‘Johnnie’s’ eten geprezen zonder dat ik er nog iets van geproefd had, maar ik bemerkte nu dat ik niet te veel gezegd had, want het eten was werkelijk exquis. Hij had een pastei gemaakt van jonge duifjes die geen pasteibakker hem zou kunnen namaken, zelfs de onze niet, die in de hoofdplaats van Deli woont.³⁴ Voorts kreeg ik een kleine roomtaart, die ook keurig was. ‘Johnnie’ had werkelijk uitgekapt, en dat maar voor anderhalve dollar.

De tuinman bracht mij daarop weg naar de pier, waar ik uit de verte de boot zag liggen, die al sedert lang stoom op had en uit wier schoorsteen een wolk rook ten voorschijn kwam, die in de verte op een reusachtigen pluim geleek. Wij gingen door het station naar de pier, die een heel stuk in zee is uitgebouwd, en aan wier uiteinde de boot lag. Het eiland dat ik van het 'rest-house' uit zien kon, was nu duidelijk zichtbaar, en de inlanders noemen dat 'Poeloe Areng-Areng'.

HOOFDSTUK 5

Aankomst in Malakka

Een kleine smalle loopplank leidde naar de boot, en daar in de diepte zag ik het water. De tweede stuurman kwam naar mij toe om mij te helpen, anders ware ik zeker duizelig geworden. Ik zette mij direct op een stoel neder, en vraagde aan den behulpzamen Engelschman om hoe laat wij te Malakka konden aankomen.

‘Om vier uur,’ was zijn antwoord.

Ik was nog geen tien minuten aan boord of de kapitein gaf order om de boot los te maken. Natuurlijk was het weder een Chineesch vaartuig, bestemd voor Singapore, met eene menigte passagiers aan boord, doch buiten mij slechts met één Europeaan, en dit was een priester van Malakka, dezelfde die te Port Dixon godsdienstoefening gehouden had en van wie ‘Johnnie’ gesproken had. Het was een man van omstreeks dertig jaren, met een fraai en zeer interessant uiterlijk. Men kon duidelijk zien dat hij uit het zuiden kwam; ik vergiste mij niet, want later, toen ik met hem kennismaakte, vertelde hij dat hij een Franschman was en tot eene Fransche orde behoorde.

De boot dreef intusschen langzaam weg en was al een heel eind van de pier verwijderd, toen er een Chineesch vrouwtje kwam aangelopen (een van de Macaosche vrouwen die een broek en een baadje van geoliede zijde aanhebben) en een vreeselijk misbaar op de pier maakte, waar ik natuurlijk niets van verstond, aangezien zij Chineesch praatte. Het mensch gilte en schreeuwde, en wenkte de boot, net of deze aan dien wenk zou gehoorzamen. Een mannenstem beantwoordde dat gejammer.

Ik begon de zaak te begrijpen. Die persoon aan wie de mannenstem hoorde, was haar man. Hij zat hoog en droog met al de bagage op de boot, en zij moest ook meê, en nu kwam zij te laat. Goede raad was duur. De boot kon voor dat vrouwtje natuurlijk niet terug, en zij schreeuwde en gilte maar door, en liet uit haar mandje al de sinaasappelen vallen die erin zaten, en die nu over de pier in het water rolden, terwijl halfnaakte, Klingaleesche jongetjes

die vruchten achternasnelden, en trachtten er eenige van te bemachtigen. Ik stond aan de reeling en lachte, lachte dat mij op het laatst de tranen langs de wangen biggelden. Het was dan ook waarlijk tragikomisch, de schreeuwende en scheldende Chinees op de reeling van het zich langzaam verwijderende schip, en het oude vrouwtje op de pier, gillende en met haar mand zwaaiende, terwijl de kleine zwartjes om haar heen op den grond rolden, de sinaas-appelen achterna. Opeens hoorde ik de stem van den tweeden stuurman naast mij, die met donderend geluid een Chinees toeriep:

‘Zeg haar dat zij morgen met de *Sri Hong Ann* komt, dan is ze één dag later te Singapore.’

Ik zag dat de toegeroepen Chinees, die een ‘taukéh’ (gegoede Chinees) scheen te zijn, tegen haar sprak; daarop hield het geschreeuw op, en zag ik alleen nog gesticulaties van haar kant.

‘Dus mogen was er weêr eene boot?’ Ik waagde het dit aan den tweeden stuurman te vragen.

Juist, de *Sri Hong Ann*, die vanmiddag van Kelang komen moest en des nachts in Port Dixon zou overblijven om morgen naar Singapore te gaan en die ook Malakka aandeed.

‘Om hoe laat vertrekt die wel van Malakka?’ informeerde ik verder, ‘want dan moet ik morgen met de *Sri Hong Ann* verder naar Singapore.’

‘Ik denk tegen vijf of zes uur,’ antwoordde de stuurman mij, ‘maar dat kunt u altijd aan de Maleiers vragen, die weten dat precies.’

Het viel mij erg meê, want ik had gedacht dat ik minstens drie dagen te Malakka zou moeten blijven, daar men mij verteld had dat er slechts tweemaal in de week booten naar Singapore gaan.

Wij hadden prachtig mooi weêr. De boot was zoo kalm alsof wij op eene rivier voeren; er was niet de geringste beweging te bespeuren. Om vier uur zagen wij de stad Malakka in de verte liggen, en daarachter de bergen met den kegelvormigen Ophir, die eruitziet als een vulkaan en zeker wel zeventuizend voet hoog is, en toch werd mij vast verzekerd dat het geen vulkaan is.

Vanuit de zee gezien is de aanblik op de stad Malakka allerliefst. De roode daken der huizen, de pier die heel lang is en ver in zee gebouwd, en daarbij de heuvel met de ruïne van het oude kasteel, maken dezen aanblik allerliefst en tevens romantisch.

De stad is zoowat driehonderdvijftig jaar oud, en zooals de geschiedenis meldt, behoorde zij vroeger aan ons Hollanders, die haar later aan de Britten hebben geruild. Of die ruil in ons voordeel geweest is, wil ik niet beoordeelen.

Men weet nog vanouds dat Klausientje zich uit principe niet met de politiek bemoeit. Jan zegt dat politiek geen artikel is voor vrouwen, en ik moet zeggen dat Jan voor een enkelen keer gelijk heeft. ‘Schoenmaker houd je bij je leest’, ‘Sientje blijf bij je erwtensoep en bruine boonen!’

Dat neemt niet weg dat Malakka door dien hoogen ouderdom eene zeer interessante stad is en dat ik er mij bij voorbaat op verheugde om alles te gaan zien wat er interessants te zien was.

‘U treft het niet met het tij!’ hoorde ik den tweeden stuurman naast mij zeggen. ‘Wij moeten een heel eind, misschien wel drie mijlen van den wal het anker laten vallen. Zie eens hoe onstuimig de zee is, het zal niet zoo gemakkelijk zijn om aan wal te komen. U is toch niet bang?’

‘Wel neen,’ antwoordde ik.

‘Als u eens met Zijne Eerwaarde aan wal gingt,’ zeide hij, ‘het is altijd beter met z’n tweeën te zijn, vooral omdat u zoo onbekend is.’

‘Dat is een idee, stuurman,’ antwoordde ik, ‘maar zou hij mij wel meê willen nemen? Gewoonlijk doen zij dat niet gaarne.’

Intusschen stoomden wij langzamer, en ik zag eene menigte groote prauwen naar ons toeroeien en zeilen, en wel met zeilen die in de hoogste mate mijne verwondering opwekten. Deze bestaan namelijk uit ‘Kadjang’ (gedroogde blâren van een palmboom), en waren aan een mast gebonden die wel zoo hoog was als de mast van onze boot. Hui!! Hoe dat ging. De wind blies in die zeilen, en als meeuwen streken de prauwen, nog geroeid door een achttal Maleiers, over de werkelijk vrij onstuimige oppervlakte der zee.

Zij wiegelden op het water op en neder, en het was net of zij van tijd tot tijd geheel door de golven werden bedekt, of in de diepte verdwenen waren. Ik zag dan niets anders meer dan de uitstekende mast met het zeil. En met zulk eene prauw moest ik drie mijlen over zee afleggen, om Malakka te bereiken. Me dunkte dat dit een levensgevaarlijk werk was; ik zeide mijne opinie hieromtrent aan den stuurman, maar deze lachte mij gewoon uit.

De boot had het anker nog niet laten vallen of een zestal prauwen vloog ons voorbij, en trachtte zich met haken aan de boot vast te klampen. De bootslieden – Maleiers met echte zeeroovertronies – kwamen boven om te zien of er passagiers waren.

Ik naderde nu den eerwaarde, en vraagde hem op smeekenden toon of ik met hem meê mocht gaan in de prauw; ik zou deze gaarne betalen als ik maar gezelschap had, want ik was toch een weinig beklemd en het denkbeeld als vrouw alleen in zulk een vaartuig te zitten met acht zeeroovers om mij heen,

en wel door die onstuimige baren, stond mij niet bijzonder aan. Buitendien waren mijne zenuwen nog lang niet bedaad, het minste of geringste maakte ze weêr van streek, en ook nu voelde ik mijne handen reeds ijskoud worden.

De geestelijke willigde mijn verzoek gaarne in, en nu gaf ik den Maleiers order om mijne bagage meê te nemen. Het was een toer om in de boot te komen, want zij wiegelde sterk heen en weder. De geestelijke stak zijne handen niet uit om mij te helpen, hij scheen bang voor mij te zijn en mij niet te willen aanraken, tenminste, toen ik op de bank neêrviel waar hij zat, door de beweging der zee feitelijk daar neêrgeworpen, riep hij in doodsangst uit:

‘O madam, niet hier! Niet hier! Ga daar zitten op die andere bank,’ en hij ging heelemaal overstag, zoodat de boot bijna omkantelde en hij trok zijn mooien, lusteren¹ rok naar zich toe, alleen maar om zich van mijne aanraking te vrijwaren.

‘O excuse me!’ stamelde ik, maar inwendig was ik vreeselijk knorrig, want ik vond dit nu allesbehalve een compliment voor mij. Ik zag er toch schoon en proper uit, en ik wist dat deze blouse mij bijzonder goed stond; het was er een van zeegroen krip met een kraagje van pluche. Buitendien was ik toch niet melaatsch of had ik de pokken, dat hij mijne aanraking moest schuwen. Ik was immers al eene vrouw op leeftijd, dat kon hij wel zien – daarvoor had hij vier oogen, twee van glas met een gouddraadje eromheen – en het kon dus volstrekt geen kwaad dat ik naast hem ging zitten.

Ware ik eene mooie jonge vrouw geweest! Nu ja! – dan, maar nu behoefde hij toch niet bang te zijn dat de aanraking van mijn zwarten rok, zijn mooien zwarten rok zou ontheiligen; buitendien was die van mij van betere en duurere kwaliteit. De zijne was slechts lustre van een kwartse deel, en de mijne krip van een gulden vijftig cents.

Natuurlijk toonde ik het niet dat ik boos was, dat kwam heelemaal niet te pas. Ik had er trouwens ook geen tijd voor; de schommelingen der prauw hielden mij te veel bezig, en ik moest mij stevig vasthouden wilde ik niet zelf omkantelen. Het was een angstig reisje, en zeilen konden wij niet aangezien wij tegenwind hadden, anders ware het natuurlijk veel vlugger gegaan. Toch kreeg ik den moed om mijn medepassagier nog eenige vragen te doen, namelijk wat er alzo bezienwaardigs was in Malakka.

‘In de eerste plaats moet u de ruïne² gaan zien,’ zeide hij heel vriendelijk. Daarboven heeft u een verrukkelijk gezicht op de stad in de zee. In de ruïne zelf liggen graven die over de driehonderd jaren oud zijn. De meesten zijn Hollanders, die daar begraven liggen!’

‘Hollanders?’ riep ik verrast uit, ‘maar ik ben zelf ook eene Hollandsche, wat zal ik blij zijn om weder eens een landsman te ontmoeten.’

Hij glimlachte even en vervolgde:

‘Vergeet ook niet om het Europeesche kerkhof te bezoeken, ook daar zijn graven die meer dan driehonderd jaar oud zijn. Ook de kerken en vooral onze Sint Pieterskerk³ is het kijken wel waard. Malakka is werkelijk de interessantste plaats die er geloof ik bestaat in den Archipel, en ik raad u aan om er uw geheele aandacht aan te wijden. Zie eens de pier,’ vervolgde hij, ‘is die niet eenig mooi. Zij is wel een kwart mijl in zee gebouwd.’ En hij wees met zijn vinger in de richting waar deze lag. Ik zag op het oogenblik nog niets anders dan een overdekte gang. Wij waren er nog tamelijk ver van verwijderd. In den achtergrond kon ik den Ophir nu zeer duidelijk zien.

‘Is dat werkelijk geen vulkaan?’ vroegde ik.

Hij schudde het hoofd.

‘Hij ziet er net zoo uit,’ zeide ik.

‘Nu kunt u de ruïne duidelijk zien,’ zeide hij, ‘en aan den rechterkant daarvan liggen de woningen der Europeanen. Daar is de “Court” en zult u ook het broeder- en zusterklooster vinden. Daar dicht in de nabijheid is het “resthouse”.’

‘De kloosters zijn immers van dezelfde orde als die in Penang en Singapore?’ vroegde ik verder.

‘Juist!’ antwoordde hij, ‘en wij hebben zeer veel christenen onder de Chineezzen. Malakka is, zooals u misschien weet, bijna geheel Chineesch. Die heele stad die u daar ziet, is door Chineezzen bewoond; allemaal gegoeede menschen en zeker de helft van hen is tot het christendom overgegaan. Indien u de broeder- en zusterscholen bezoeken gaat, dan zult u zien hoeveel Chineesche kinderen daar leeren.’

Ik knikte met het hoofd en dacht even aan ‘Johnnie’.

Wij waren de pier bijna genaderd en ik kon deze bewonderen. Het was werkelijk een kolossaal werk.

‘Wij treffen het dat het niet waait,’ merkte de priester op. ‘Als dat het geval geweest was, zouden wij niet aan land hebben kunnen komen. Dan is de zee zoo woest en onstuimig, dan wordt deze baai of haven, of hoe men het wil noemen, zoo gevaarlijk dat geen eene boot zich naar buiten waagt. Gelukkig is dit slechts in het slechte seizoen zoo. Wilt u wel gelooven dat u niet op de pier kunt blijven staan wanneer het hier waait? De wind heeft zulk een ontzettende kracht dat men gewoon als papier wordt opgenomen en kans heeft om in ’t water te worden gewaaid wanneer men zich niet met alle kracht

aan de balustrade vasthoudt. Ik spreek uit ondervinding, ik zelf heb zulk een orkaan eens bijgewoond.'

Nu waren wij de pier heel dicht genaderd, en men klampte de trap vast waar wij moesten uitstappen. De geestelijke was het eerst de boot uit, en terwijl hij mij even groette, snelde hij de trappen op en was in minder dan geen tijd verdwenen, terwijl ik nog moeite had om de prauw uit te komen. Gelukkig wist ik hoeveel ik betalen moest, en had de geestelijke aan de Maleiers gezegd dat zij van mij niet meer mochten vorderen, zoodat ik gelukkig geene kans liep om door hen te worden gebrutaliseerd. Het was trouwens geen klein beetje. Zij kregen vier dollars, en beiden betaalden wij de helft.

Ik beloofde hun een extra fooitje wanneer zij mijne bagage dragen wilden, want ik had de pier af te loopen, wier lengte ongeveer eene kwart mijl bedraagt, en aan het einde stonden pas 'rickshaws' en andere wagens, waaronder ook palankijns.

Ik pakte daarop al mijne barang in zulk een vierwieligen wagen, en liet mij naar het 'resthouse' rijden. Wat zag alles er vervallen en bouwvallig uit. Men behoefde er waarlijk niet bij te vertellen dat de stad al oud is; dat kon men wel zien. Interessant is zij wel, maar mooi niet.

Ik bestelde schielijk eene kamer, en liet mijne valiezen daarheen brengen; daarop ging ik direct weder uit, want ik wilde geen minuut van mijn tijd, die kostbaar genoeg was, wilde ik alles zien, verliezen.

Sightseeing in Malakka

Het eerste waarheen ik mij liet rijden, was naar de ruïne, dat wil zeggen, naar den voet van den heuvel, want bergop konden wij natuurlijk niet; dit was slechts een voetpad, hetwelk naar de woning van den resident voerde.

Links stonden oude, vervallen, op de muren groen uitgeslagen gebouwen, behorende tot de kazerne, want daarbeneden zag ik eenige 'Sikhs' met geweren heen en weder patrouilleeren. De heuvel was in een fraaien tuin her-schappen, waarheen een keurig schoon pad leidde. Deze tuin behoorde tot de residentswoning, die daar idyllisch gelegen was op den top, ongeveer naast de ruïne. Brutaalweg ging ik verder, niet wetende of het den vreemdelingen wel geoorloofd is daarheen te gaan, aangezien het duidelijk was dat dit terrein tot de residentswoning behoorde.

Voor het huis aangeland, zag ik aldaar een oudachtige heer, met grijze bakkebaarden en met een zeer deftig voorkomen staan.

Komaan! dacht ik, wie niet waagt, die wint niet. Wat dat voor een meneer is, weet ik niet, misschien is het de resident zelf, oftewel de gouverneur van de Straits. Het komt er trouwens ook niets op aan wie 't is, ik zal hem toch aanspreken, en om vergunning vragen om de ruïne te zien.

'Hallo Sir!' riep ik.

De meneer boog zich over de balustrade en luisterde.

'Can I see the castle? I am a Dutch lady and I should like very much to visit the graves of those old "Dutch gentlemen".'

'Alright!' antwoordde hij.

'Thank you!' was mijn antwoord, en ik maakte eene bevallige *révérence*, die de beste dansmeester mij niet zou hebben nagemaakt, en wilde daarop de helling op, willende toonen dat ik, alhoewel oud, toch nog vlug ter been was, niet tegenstaande mijne ledematen pijnlijk en de blauwe plekken nog niet verdwenen waren, want die twee nachten rust hadden mij wel veel goed gedaan, maar toch niet volkomen genezen.

Ik stond nu voor het oude kasteel, voor driehonderd jaar geleden door ons Hollanders gebouwd. Waar het vroeger voor gediend heeft, weet ik niet; misschien was het eene vesting, misschien slechts kasteel en de woonplaats van de oud-gouverneurs. Ik deed later in Singapore vele moeite om dit te weten te komen, maar daar was men net zoo snugger en op de hoogte van de oude geschiedenis als ik zelf. Het ziet er nu uit als de ruïne van een oud kasteel, en binnen zijn twee ruime vertrekken, waarvan het dak al af is, want boven zich ziet men den blooten hemel. De toren wordt gebruikt voor lantaarn, dat wil zeggen men steekt er des avonds een lamp aan, die in de rondte draait, ter waarschuwing aan de zeevarenden. Om het kind dus maar bij zijn rechten naam te noemen, het is een vuurtoren geworden. Een zestal oude, vermolmde trappen geleidde naar boven, en dan komt men aan een soort terras, waar ik heen en weder wandelde en mij verlustigde in den prachtigen aanblik op de zee voor mij, en de stad Malakka achter mij.

Aan den eenen kant ziet men niets dan roode daken, die er vanuit mijne hoogte uitzagen als Neurenberger speelgoed in een doos.⁴ Heel op den achtergrond liggen tegen de heuvels aan, als witte stippen op een groen veld, in de eerste plaats het Chineesche kerkhof, en iets verder het Europeesche, waarvan ik de monumenten en kruisen duidelijk onderscheiden kon.

Het meest wat echter mijne aandacht trok, was eene kerk met twee torens,⁵ die heel smal en spits in de hoogte staken, en er over 't algemeen oud en bouwvallig uitzag. Eenige Chineesche jongens van tien tot veertien jaar

waren mij op den toren gevolgd. Ik sprak ze in 't Maleisch aan, en kreeg daarop een Engelsch antwoord. Ik herinnerde mij het gezegde van den priester dat meer dan de helft van Malakka's Chineesche inwoners christenen zijn.

Nu ging ik stap voor stap terug de krakende trap af, want ik dacht niet anders dan dat ik direct met trap en al omlaag zou tuimelen. Ik vertrouwde mijn lichaam niet erg aan een driehonderdjarige trap toe, al waren de planken dan ook van ijzerhout gemaakt. Voordat ik dalen ging, vraagde ik aan eene der jongetjens wie of die meneer was die juist heen en weêr liep voor zijne woning, want ik herkende in hem den deftigen man dien ik om vergunning gevraagd had.

'Wel, dat is de resident van Malakka,' antwoordde het kereltje.

'Hm!' antwoordde ik, 'dan is 't zoo erg niet, het had de gouverneur wel kunnen zijn!'

Zonder ongelukken stond ik weldra weêr op het gras, en ik trad nu vol ongekende en zeer bewogen gevoelens de zaal der ruïne binnen.

Voor mij lagen een paar groote ijzeren platen, en daarop waren letters gegrift.

Eerbiedig trad ik terzijde, en hield mijne rokken bij elkander, opdat die het graf niet zouden ontheiligen, en wanneer mijn hoed niet met drie spelden op mijn hoofd was vastgemaakt geweest, dan hadde ik hem zeker afgenomen, en hem respectvol in de hand gehouden, maar dat kon nu eenmaal niet, want ik had geen spiegel bij de hand om hem weder behoorlijk op te zetten, en toch zou dit 'ad rem'⁶ geweest zijn, want ik stond immers voor het graf van eene onzer voorouders, die zijn goed en bloed veel had gehad om den naam zijner natie en van zijn volk groot te maken.

Gaarne hadde ik voor deze graven willen nederknielen – de plaats was zacht genoeg, want er groeiden groene zoden omheen – maar mijne knieën voelden zich nog zoo pijnlijk aan, en ik was nog zoo stijf in de gewrichten door de worsteling met mijn aartsvijand dat ik dit denkbeeld moest laten varen en slechts in gebukte houding staan bleef.

Mijne voorvaderen zouden mij dit zeker niet kwalijk nemen: 'de wil was goed, maar de gewrichten waren zwak!'

Ik las wat daar stond geschreven in Oud-Hollandsch: 'Hier leyt het lichaam van Hendrik Evertse overleden 1553.'⁷

Verder:

'Hier leyt de Edelachtbare Johannes Rozelaar, gouverneur van Malakka 1665. Out 56 jaar.'⁸

Ruïne van de Portugese kerk Nossa Senhora do Onteiro te Malakka, circa 1895.

Ook de geboorteplaatsen stonden erbij. Een was in Leyden geboren in den jare zoo en zooveel, gehuwd met vrouwe die en die, wat echter niet meer te lezen was, aangezien daar al gras op groeide, en het vuil geworden was.

Ik was werkelijk diep getroffen door deze kennismaking, en de tranen biggelden langs mijne voile en vielen op de ijzeren zerk.

‘Aangename kennismaking, Johannes Rozelaar,’ snikte ik, ‘de eer is geheel aan mij, Hendrik Evertse, meneer Hendrik Evertse, wil ik zegge, o! U kunt zich niet begrijpen hoe gevoelig ik ben weêr eens een paar Hollanders te ontmoeten, nu ik zoo langen tijd door vreemdelingen omringd geweest ben, nu ik door vreemden zoo slecht behandeld geworden ben, al kan men van zwartjes weinig meer verwachten!’

En ik huilde in stilte voort, zoodat mijne voile zoo nat werd dat ik die wel uit kon wringen. Het was trouwens een geluk voor mij dat ik eindelijk eens weenen kon, want na de misère die ik had ondervonden, had ik nog geen traan kunnen laten, was mijn gemoed steeds bezwaard gebleven, en nu

gevoelde ik hoe deze tranenvloed mij oneindig goed deed en mij verlichtte. Nu gevoelde ik mij na zoo vele dagen weder eens een heel ander mensch. En dat had ik aan deze ontmoeting te danken, door het wederzien van menschen van mijn volk, al waren het dan ook driehonderdjarige beenderen. Aan de herinnering mijner natie bij deze twee graven in een vreemd ver verwijderd land, had mijn vol gemoed zich ontlast, en waren deze zilten droppels die ik weende, gelijk een regen die eene half verschroeide bloem doet herleven. Want zulk een dorre plant was ik al die dagen geweest, eene kaktus gelijk, die lang bestand blijft tegen droogte, maar toch ook eindelijk tol heeft te betalen aan Moeder Natuur, wanneer deze hem vergeet en verdorren laat.

‘Reikt mij de hand tot broederschap, Johannes Rozelaar, oud-gouverneur van Malakka, en meneer Hendrik Evertse, gesproten uit één volk, vormende eene natie, zeggen wij met den grooten dichter die het hart op de rechte plaats had:

‘Hebt gij een Vaderland, zoo hecht niet aan een ander; –
Wees Gal noch Brit – wees Nederlander!’

Nog één blik van vriendschap van eerbied, van verstandhouding op de beide graven, en ik ging verder door en betrad de groote zaal. Ook daar lagen Hollanders, vermengd met Britten, en hadden edelvrouwen hunne laatste rustplaats gevonden, doch de namen waren bijna niet meer te herkennen; van de meesten waren ze uitgewischt of de zerken met mos en onkruid begroeid.

Hier zag men den blooten hemel boven zich, doch er waren ook gewelven waarvan het dak nog bestond, doch daar was zulk eene muffe, benauwde lucht dat ik weêr schielijk wegging. Boven mij piepten en schreeuwden de vleermuizen, en ze maakten een oorverdoovend leven.

Intusschen was het schemerdonker geworden en was het voor mij de hoogste tijd om huiswaarts te keeren.

Ik ging dus vlug den heuvel weêr af en spoedde mij naar mijn palankijn, die beneden met het meeste geduld stond te wachten, en liet mij naar het ‘resthouse’ terugrijden, waar ik mijn avondmaal nam en toen dadelijk ter ruste ging.

Den volgenden morgen was ik voor dag en dauw op, en liet dadelijk een ‘rickshaw’ roepen om mij naar het kerkhof te rijden, want de geestelijke had mij gezegd dat dit tamelijk ver van de stad af ligt.

Wij reden door de stad zelf, maar zooiets ouds, bouwvalligs en verwaarloosds heb ik nog nooit gezien. De huizen hangen als het ware aan elkander, de straten zijn zoo smal dat men elkaar nauwelijks passeeren kan, en buitendien zijn de woningen zoo nauw dat een dikke Chinees, en de welvarende Chineezzen zijn over het algemeen zwaar en vet, er zich ternauwernood kan omdraaien. Wij reden door die smalle straten en kwamen weldra op een buitenweg, waar het lekker frisch was en een koele bries waaide.

In deze straat is het districtshospitaal gelegen, en ik zag er eenige barakken staan. Mooi is anders, en dit kan niet met de hospitalen van Perak vergeleken worden, zelfs niet met die in Kwala Lumpor.

Nu gingen wij voorbij Maleische kampongs, en ik gelastte den koelie om hier stapvoets voorbij te rijden, want men had mij bijzonder op deze Maleische huizen gewezen, en waarlijk, men had er niet te veel van gezegd, het zijn eigenaardige woningen, en de bouwtrant is bijzonder. Zij doen aan Zwitsersche villaatjes denken, met een klein balkon ervoor, en verder met uitgesneden ornamenten versierd. Zij zijn met pannen gedekt en op neuten⁹ gebouwd; een trap opzij voert naar het balcon. Ik zag dat de kampongs rijk waren aan vruchtboomen, verder ook aan aanplant van suikerriet, obi's (Chineesche aardappelen) en djagong (mais). Niet ver van die kampongs met hunne eigenaardige huizen, die een aangenamen indruk maken en die men niet licht vergeet, ligt het Maleische kerkhof, als bezaaid met grafsteenen die alle puntig toelopen, zoodat dat een vreemd gezicht oplevert, en men dat het beste kan vergelijken met een speldekussen waar een honderdtal spelden op geprikt is, of aan een belegerings- zoo ook patiencespel, waar al de soldaatjes van been of ivoor, pink op de naad van den broek, in het gelid staan.

Deze steenen waren allemaal uit graniet gehouwen, en zijn aardig bewerkte paaltjes. Op andere inlandsche kerkhoven heb ik ze nooit zoo eigenaardig gezien; gewoonlijk zijn de steenen aldaar plat en worden ze recht overeind gezet. Ik zag ook een enkelen grootere en meer versierde steen, met melati- en andere bloemenkransen omwonden. Daaronder rustte zeker de een of andere hadji. Iets verder en tegen den heuvel op, ligt het Chineesche kerkhof. Dit maakte ook een aardig effect, hoewel er niets bijzonders aan te zien was; het was gewoon zooals alle Chineesche kerkhoven zijn, met grotten en holen in den berg en gesloten met de steenen halfronden plaat. Wanneer ik spreek van het aardige effect, dan bedoel ik daarmee dat die witte steenen zoo mooi uitkwamen tegen de groene graszoden, die keurig gemaaid en geschoren waren.

Het stadhuis te Malakka, circa 1900.

Nu sloegen wij linksaf, en kwamen in eene laan van hooge boomen, en op niet geringen afstand zag ik het Europeesche kerkhof al voor mij liggen. Ook hier gingen wij steil bergop, zoodat mijn koelie onder zijne vracht begon te zuchten en te steunen, en ik op 't laatst medelijden met hem kreeg, en uitstapte om 'per pedes'¹⁰ naar boven te gaan. Als men dit kerkhof ziet, dan krijgt men een gevoel over zich of men eene antiquiteit is, en ik kon mij bijna niet begrijpen dat ik zelf tot de negentienhonderdste eeuw behoorde, terwijl hetgeen hieronder lag, in de zestiende en zeventiende geleefd had. Als men alleen de dikke, half vermolmde en reeds afgebrokkelde poorten ziet waar de ingang tot het kerkhof is, dan begrijpt men het al dat vele jaren hierover zijn voorbijgegaan; het is met recht de 'ouverture' van 't geen men verder te zien en te hooren krijgt. Te zien, de driehonderdjarige zerken, waaronder Nederlanders en Britten liggen; te hooren, het suizelen, zuchten en weeklagen in de populieren, welk weemoedig klagend geluid zoo wel bij een kerkhof past.

Ik zag niet alle graven na, ik zou dan wel een heelen dag werk hebben gehad; buitendien werd het vervelend om zoo lang alleen rond te loopen. Over het algemeen waren de graven verwaarloosd, en nu en dan zag ik er een hagedis of zelfs slangen onder de zerken uit kruipen.

Aan den overkant van deze antieke rustplaats is het nieuwe kerkhof. Ook daar nam ik even een kijkje, en ging toen weër in mijn karretje zitten. De Chinees, in dien tusschentijd geheel uitgerust, nam een loopje met mij, en bliksemsnel reden wij den heuvel af.

Dicht bij het hospitaal zag ik eene ruïne, waarvan nog slechts eenige afgebrokkelde muren over waren. Toevallig stond daar een soort waarnemende Europeaan, die waarschijnlijk bij het hospitaal behoorde, en ik vraagde dezen wat het wel voor eene ruïne was.

'Vroeger was het eene kerk,' antwoordde hij mij heel beleefd, 'en ze is al bijna driehonderd en vijftig jaren oud.' Ik bedankte hem en reed verder, tot dat wij aan de Sint Pieterskerk kwamen, eene katholieke kerk, die er ook zeer bouwvallig en oud uitziet; eene andere antiquiteit, want Malakka wemelt van oudheden. Ik liet stilhouden, en trad vol vromen schroom in het godshuis, waar een geheimzinnig duister heerschte. Van binnen was zij zeer groot, wel nog tweemaal zoo groot als de kerk in Penang, maar anders zeer bouwvallig, de stoelen en banken tamelijk vuil, de schilderijen verweerd, en ook hier rook ik een maffe lucht, die mij bijna de ademhaling belemmerde.

Het was er doodstil, er was niemand, en ik liep op mijne teenen, want het

geluid van mijne hakken op den steenen vloer verschrikte mij en maakte mij zenuwachtig. Ik kwam mij zelve voor als een dief, en het was net of mijn geweten niet zuiver was, want wat kwam ik hier doen? Wat deed ik hier als een geestverschijning rondsluipen tusschen de dikke massieve steenen pilaren, in eene kerk die niet tot mijn geloof behoorde? Alleen uit nieuwsgierigheid bevond ik mij hier, nu ja, dat was toch geene zonde? De geestelijke had het mij immers zelf aangeraden om de Sint Pieterskerk te gaan bezichtigen. Daar hing de bel, en ik stiet met mijn hoofd tegen het touw waardoor de klepel bewogen werd, die tegen de klok aankwam, en een zachte klank werd teweeggebracht, een klank die nog even bleef naruischen door de gothische gewelven der kerk. Ik verschrikte hevig, en een oogenblik bleef ik als een zoutpilaar staan. Wat was ik nog nerveus, dat één zachte klank alleen reeds in staat was om mij zoo te doen schrikken.

Ik ging verder, tot dicht voor het altaar, waar de kaarsen brandden en een flauw licht om zich heen verspreidden. Ik hield dit steeds voor oogen, want daar stonden eenige beelden van heiligen, die zeer mooi waren en bijzonder mijne aandacht trokken.

Doch toen keerde ik mij om, en bevond mij vis à vis de consistoriekamer, die wijd openstond. Ik herinner mij dat ik een flauwen gil slaakte en toen achteruitweek om mij aan eene der banken vast te houden, trillende aan alle ledematen, en met wijdstarende oogen op deze kamer gevestigd. Want wat ik daar zag, was niets meer of minder dan een lijk, uitgestrekt op eene baar, waarvan ik niets anders zag dan de bruine voeten die uit het witte kleed waarmeê het overdekt was kwamen, en aan den anderen kant het hoofd, dat op eene verhevenheid rustte. En daar achter de deur zag ik eene gedaante in een lang wit gewaad gekleed, die zegenend de armen naar het lijk uitstrekte. God! Mijn God! Wie was dat? Wie lag daar dood uitgestrekt, en wat deed ik hier in tegenwoordigheid van den dood?

Een onbeschrijfelijke angst maakte zich van mij meester, en ik had willen vluchten, voort! voort!, alsof de geheele geestenwereld mij op de hielen zat. Maar ik kon niet weg. Van den aanblik was ik als verlamd, mijne knieën knikten, en het was mij onmogelijk om een stap vooruit te doen. Toen werd de schrik nog grooter, en ik was bijna eene bezwijming nabij toen eene holle stem achter mij zeide: 'Toewane matti' (De heer is dood). Bliksemsnel keerde ik mij om, een pikzwarte Klingalees in het wit gekleed stond achter mij, en hij herhaalde nogmaals:

'Toewane matti!'

Goddank! Ten minste één menschelijk wezen. Ik gevoelde dat ik bijkwam, en een oogenblik later kon ik hem vragen welke meneer dat was, die daar dood lag. En weêr kreeg ik ten antwoord: 'Toewane matti!' Toen kreeg ik mijne oude geestkracht terug, en schaamde ik mij over mijne zwakheid, hoewel het toch waarlijk niet te verwonderen was dat ik geschrikt was, want een lijk had ik hier in deze stille plaats niet verwacht.

Het antwoord van den Kling ergerde mij daarom, en ik zeide binnensmonds: 'Dat hale je de drommel, ik weet ook wel dat het een Heer is die daar dood ligt. Vrouwen hebben toch geen baard!'

Voetgangersbrug te Malakka met op de achtergrond de St. Francis Xavier's Kerk, circa 1905.

Het verwonderde mij dat de figuur, die daar zegenend staan bleef, niet vermoeid werd, om den dienst die de priester, want ik zag de figuur voor een priester aan, niet te storen; ik zette mij op de bank neder, en wachtte kalm tot de geestelijke klaar zou zijn.

De Kling riep weér met dezelfde grafstem 'Toewane matti', en beduidde mij dat ik wel binnen kon gaan. Op mijne teenen sloop ik tot dicht bij de deur, en zag nu tot mijne niet geringe verbazing, terwijl ik door de reet van de deur gluurde, dat de figuur die zegenend de armen uitstreckte, niets anders was als een beeld.

Nu had ik ook moed om het lijk te naderen, hoewel mijn hart heftig bonsde en het mij voorkwam of ik op het punt was eene misdaad te begaan. Nog meer schrik, nog meer ontsteltenis, verbazing, verwondering, toen ik mij over de voeten heen boog, en bemerkte dat dit geene menschelijke waren, doch slechts hout, gewoon hout.

Ik raakte ze even aan, en toen was ik overtuigd. En daar zag ik het schoone gelaat met de martelaarskroon, en de oogen voor eeuwig gesloten, het hoofd met de bloedige wonden overdekt, rustende op eene verhevenheid; ik zag onzen lieven heere Jezus Christus voor mij!

Nederlands-
Hervormde Kerk
(links) en het stadhuis
(midden achter de
boom) in Malakka,
circa 1905.

‘O! Sientje, Sientje!!!’ Dat was alles wat ik stamelen kon, en dat was ook meer dan genoeg. En nu ging mij een licht op.

O! Dat ik zoo dom kon zijn, zoo vreeselijk onnoozel, om niet eerder daaraan te hebben gedacht. Paschen en Goede Vrijdag waren nog niet lang achter den rug, en daar lag het raadsel in opgesloten, nu weldra geheel door mij opgelost.

Op mijne teenen verliet ik het godshuis weder, en spoedde mij naar mijne ‘rickshaw’. De koelie lag te slapen in de schaduw van eene der boomen, en werd pas wakker, toen ik hem met mijn parasol onzacht aanspoorde.

‘Naar de pier,’ beval ik, want ik wilde toch eens informaties inwinnen of de *Sri Hong Ann* vandaag werkelijk zou aankomen.

De Maleier met zijn zeeroovertronic stond daar op zijne post, en mij ziende, snelde hij direct naar mij toe. Ik deed hem de bewuste vraag, en werd niet teleurgesteld. De *Sri Hong Ann* kon om drie uur al op de reë liggen, en zou zeker om vijf uur weder vertrekken. Ik zeide den Maleier dat hij om vier uur precies met zijne boot moest klaarliggen om mij naar den stoomer te brengen. Nu gingen wij naar de groote katholieke kerk met de twee spitse torens, die ik vanuit het oude kasteel gezien had. Dit is de Sint Francis Xavier Church, ook een zeer antiek uitziend gebouw, vanaf de poorten en de hekken, de torens, tot aan de gothische gewelven der kerk zelve. Van binnen is zij zeer fraai. Prachtige, geschilderde, boogvormige ramen, in iederen hoek een levensgroot heiligenbeeld, gebeeldhouwde banken, en een prachtig altaar versieren dit godshuis van binnen. Onder den granieten vloer liggen verscheidene graven, in de muren zijn marmeren platen gemetseld met inscripties ter herinnering aan dezen en genen doode.

Aan de zuilen zijn schilderijen aangebracht, voorstellende de kruisweg van Christus. Ook hier was geene levende ziel, was ik geheel alleen in deze oneindige ruimte, maar ik gevoelde mij volstrekt niet beklemd, want alles scheen hier te leven, en tot het leven op te roepen. Er was licht en zonneschijn, en de zon die door de gekleurde ruiten naar binnen scheen, tooverde de prachtigste kleuren op het grijze graniet en het witte marmer der steenen.

Daar ik nu toch eenmaal bezig was om oudheden op te sporen, en ik van de eene kerk naar de andere ging, liet ik mij nu naar de groote cathedraal rijden, dicht in de buurt der kazerne. Dit is de protestantsche kerk¹¹, en ik was er zeker van dat er ook hier veel interessants te zien zou zijn, alhoewel men mij niet had aangeraden om haar met een bezoek te vereeren. Het innerlijk is zeer mooi, groot, doch bijzonderheden zijn er niet. Het eenige wat mijne aandacht trok, waren de oude graven onder den vloer, en de inscripties in de muren gemetseld, ter herinnering aan dierbare overledenen. De meeste opschriften hadden een gedicht, dubbel eigenaardig, omdat het Oud-Hollandsche taal is en bepaald grappig om den mallen inhoud, waaruit men goed zien kan dat noch Vader Cats,¹² noch de Rederijkerskamer¹³ indertijd een agentschap hadden in den State Malakka.

Ik zette mij op eene der banken neder en schreef eenige der merkwaardigste over, die ik hieronder laat volgen:

‘Hier onder leyt begraven
 Reynier D. Dien
 oppercoopman E. Compagnie.¹⁴
 Wien Rotterdam het licht
 Leyden goe zeden gaf.
 Wiens troudag hielt Schiedam
 Leyt hier nu in dit graf.’¹⁵

Dit was numero één, en onwillekeurig lachte ik erom. Vooral om die goede zeden die men in Leyden opdoet. Zeker op de hoogeschool, wanneer men ontgroend wordt. En dan dat trouwen in Schiedam. Zou Van Hoboken¹⁶ eene der getuigen geweest zijn?

Numéro twee luidde aldus:

‘Hier onder deze steen uitgecloven
 Light Theodoor van Kerkhoven (tusschen twee haakjes een goede kennis van ons)
 In zijn leven was hij vaders en moeders vreught
 Sijn broeders leefde hij tot een geneught
 Een jaar min drie dagen was deze spruyt (dan kan het onze kennis toch niet geweest zijn want die is 27 jaar oud, en heeft tot nu toe ook nog geene spruiten)
 Doen God de ziel deed gaan het lichaam uit
 En afternae zijn uitvoer gemant vroeg
 November vijf men hem ter aarde droeg
 In ’t jaar zestienhonderd en zes maal tien
 Binnen de stad Malakka sagh men ’t geschien.’¹⁷

Vreemd! dacht ik, dat onze kennis ook Theodoor heet. O! Du mein Theodor!!!

Numéro drie:

‘Anna Reyniersz van Schoonhoven
 s’is haren man te ras
 Ontnomen door den dood
 Die om haar deugden groot
 Hem nog zoo noodig was.’¹⁸

Twee-, driemaal las ik dit over. Want dit *was* een gedicht, een dichterlijke zucht, gevloeden uit de geprangde poëtische borst van een man die vol poëzie was, wiens klachten en weeklagen niets als romancen en sonnetten behelsden.

Dit was wat anders, vond ik, dan die bovenstaande rijmelarij op Theodoortje en op Schiedam, dit was een man die door het grootste leed getroffen, slechts eene klacht had, opgericht door de herinnering aan het liefste wat hij verloren had.

‘Die door haar deugden groot
Hem nog zoo *noodig had*’

Hemel, wat schrijf ik daar. – O neen, ik bedoel

Hem nog zoo noodig was!!!’

Dat was nu een man met een oprechte, eerlijke mannenziel, want hij durfde te bekennen dat de mannen hunne vrouwen maar al te zeer noodig hebben.

Nu weet ik niet of hij dat ook bij haar leven aan Anne Reyniersz gezegd heeft, maar in allen gevalle duidt dit gedicht de bekentenis uit voor de heele vrouwenwereld, want het staat er gegrift met vergulde letters op zwart marmer!

O Jan! Neem één voorbeeld aan dezen oprechten dichterlijken weduwnaar, want hoewel je dikwijls beweert dat je mij kunt missen als kiespijn, en dat ik maar van tijd tot tijd op reis moet gaan, dat zijn maar praatjes voor den vaak, want ik durf het gerust zeggen:

‘Klausine door haar deugden groot
Voor Jantje nog zoo noodig was.’

Dat is de waarheid, en dat dichterlijk genie van meneer Reyniersz had het bij het ware eind. Want zoo was het niet alleen bij hem, zoo is het niet slechts bij ons, maar zoo is het en moet het bij ieder echtpaar zijn dat aan elkaar gehecht is.

Al meent men bij het leven elkaar te kunnen missen, al is men het dikwijls niet met elkander eens en denkt men dat het levenspad, alleen bewandeld, veel vroolijker en aangener is, als men eenmaal voor de werkelijkheid staat, en *zij* of *hij* onherroepelijk voor ons verloren is, dan strekken wij de armen ernaar uit, roepen alsof wij hen terug willen roepen, en dan bekennen wij pas, dat zij of hij:

‘Door deugden groot
Ons nog zoo noodig was.’

O! Jan! Ik zal dit spreukje op je schrijftafel aanplakken! Het is gelijk een ‘Memento mori.’

Ik verliet de cathedraal en liet mij nog een weinig door de oude Chineesche stad rijden. Overal zag ik die kleine bouwvallige huizen, overal dezelfde nauwe smalle straten. Vele huizen waren in den modder gebouwd, want wanneer het ebbe is, dan blijft er niets anders over; ik rook daar alle soorten van luchtjes, die allesbehalve op ‘Violette de Parme’¹⁹ leken. Ik ging daarop bij een broodbakker binnen, en kocht wat koekjes en drooge beschuiten, om aan boord bij mijn koffie en thee te eten; ik wist immers dat ik tot den volgenden dag niets te eten zou krijgen. Ik meende nu genoeg van Malakka gezien te hebben, en besloot naar het ‘resthouse’ terug te rijden. Het was trouwens tijd om mijn ‘tiffin’ te gebruiken, dan nog eene kleine siësta, tot drie uren te maken, en dan moest ik mij alweder gereedmaken om te vertrekken.

Van het ‘resthouse’ zal ik maar niet veel zeggen; het was precies gelijk alle andere waar ik geweest was, het eten was er zeer goed, en ik was over alles zeer tevreden.

Ook vond ik het niet noodig om de broeder- en zusterscholen te gaan bezoeken. Het is genoeg dat ik die van Penang gezien heb.

Per boot naar Singapore

Gelukkig was de zee vrij wat kalmer dan gisteren. Het zeil werd opgeheschen en wij gingen als de wind over de watervlakte. Dat was zeilen. Het was een genot, en in minder dan geen tijd waren wij bij de *Sri Hong Ann*. Dit is de zusterboot van de *Amster* en deze behoort tot dezelfde reederij, doch ik moet erbij zeggen dat zij er veel schooner en netter uitzag. De kapitein zat op de brug en ik besloot om direct kennis met hem te maken, zoo ook met den eersten machinist, die met den kapitein zat te praten. Beiden stonden op en waren zeer beleefd. De machinist offerde mij zijn stoel, en bestelde een kop thee aan den Chineeschen ‘boy’, die juist daarmee bezig was en met de kopjes rammelde.

Ik besloot om geene hut te nemen, aangezien het kakkerlakkenvennootschap daar aanwezig mij afschrikte; ik zou des nachts maar op het dek blijven en trachten op den stoel te slapen. Dit was in allen gevalle toch de laatste

nacht en in Singapore kon ik het mij zoo gemakkelijk mogelijk maken en genoeg uitrusten. De kapitein, een nog jeugdige Engelschman, was zeer attent. Beiden, hij en de machinist, die mij vertelde dat hij over eenige maanden naar Europa zou gaan, schenen mij aardige, beschaafde menschen toe, rondborstig en vroolijk, zooals zeelieden gewoonlijk zijn. Ik meld dit expres, hoewel het anders der moeite niet waard is om zulks te melden, daar het immers slechts eene kennismaking was van eenige, enkele uren, doch aangezien zij zulk een droevig lot moesten ondergaan en wel na twee maanden na onze kennismaking, kan ik niet anders dan hen in weemoedige herinnering behouden. Immers dezelfde boot heeft een vreeselijk ongeluk getroffen, en ze is vergaan in dezelfde wateren, verzwolgen door eene hooge zee. Immers de kleine machinist, die mij toen zoo vol illusiën sprak over eene prettige toekomst in het vaderland, is een prooi geworden van de woedende golven, en met hem tachtig tusschendeckpassagiers. De kapitein, goddank, kon gered worden, maar had natuurlijk al zijn have en goed verloren.²⁰

Ah! Toen ik het bericht ontving van dit ongeluk, kon ik niet nalaten een traan te laten ter nagedachtenis aan dezen braven menschen, en ik was met dankbaarheid vervuld dat ik niet hetzelfde lot ondergaan had.

Om vijf uur precies stoomden wij weg van Malakka, Singapore tegemoet. Mijn hart popelde van vreugde dat ik nu werkelijk weder voorgoed in de beschaafde wereld terugkeerde; buitendien dunkt mij dat Singapore voor iedereen reiziger een soort van Eldorado is, de oase in de zeewoestijn van Azië. Ik bleef met den kapitein op de brug staan en bewonderde de klippen en kleine eilanden die wij doorstoomen moesten, dikwijls met afschuw naar de rotsen kijkende, die wij bijna rakelings voorbijgingen.

‘Zouden wij goed weêr houden?’ vraagde ik hem, want ik dacht met schrik aan zeeziekte.

‘Ik geloof het wel!’ zeide hij, ‘de laatste reis hadden wij ontzettend weêr, zoodat ik niet dacht dat er iets van ons zou terechtkomen. Het schip slingerde hevig heen en weder, niemand kon blijven staan, en ik had order gegeven dat iedereen reddingsboeien moest aangorden. Doch gelukkig is het goed afgelopen en wij zijn er nog gelukkig doorheen gekomen!’

Ja! Gelukkig. Hoe weinig wist hij toen dat het maar uitstel van executie was, en dat het noodlot de *Sri Hong Ann* toch eenmaal treffen moest. In zulk eene nacht, in zulk een weêr waarvan hij mij vertelde, was het immers geweest dat zij naar den kelder ging. Wij hadden nu prachtig weder. Onder ons de kalme, kabbelende golfjes, boven ons een prachtigen sterrenhemel en daarbij zulk

een frissche bries, verkoelend en toch niet te koel, dat ik mij weldra in mijn stoel neêrzette met de beenen op de kruk voor mij, mij met mijn mantel dicht dekte, en weldra geheel gerust insluimerde. Toch had ik benauwde droomen, en ik werd dikwijls genoeg daardoor wakker. Dat mijne zenuwen nog lang niet bedaard waren, merkte ik des nachts om circa twee uren, toen ik met een gil uit mijn stoel opvloog, verschrikt door de aanraking van iemand, welke niemand anders was dan de machinist, die mij zacht met mijn mantel dicht dekte, die door mijn heen en weder woelen was afgegleden.

Vol ontsteltenis en klappertandende keek ik hem aan, en hij stamelde duizend excuses. Ik dankte hem, en zeide hem dat hij mij mijne opvliegendheid niet euvel moest duiden; ik was in de laatste dagen zoo overspannen dat de minste gebeurtenis mij deed schrikken.

Gelukkig sliep ik weêr gauw in tot vier uur, en werd toen wakker door de bevelen die de kapitein gaf. Ik stond op en leunde over de balustrade. Links zag ik land, en op mijne vraag waar wij nu waren, antwoordde de kapitein tot mijne niet geringe verbazing, dat wij nu al aangekomen waren, en dat dit het eiland Singapore is. Aan den anderen kant zag ik ook eene eilandengroep, en wij voeren door een kanaal. Daar kwam eene boot regelrecht op ons aangevaren. De kapitein had haar al lang bemerkt; ik hoorde hem verschillende orders geven van 'halfspeed', 'slow', 'stop', enzovoorts. Toch zat ik een oogenblik in doodsangst, want ik zag hoe dat schip, dat uit de haven kwam, regelrecht op ons afkwam. Bij voorbaat sloot ik reeds mijne oogen, om niets te zien, en hield ik mijne ooren met beide handen dicht, want ik wilde niets hooren, maar toen ik mijne oogen weêr opende, zag ik hoe de boot de onze juist voorbijstoomde, weliswaar rakelings, zoodat men elkander van de eene op de andere boot wel de hand had kunnen geven, maar toch voorbij zonder de *Sri Hong Ann* aan te raken.

'Bravo!' riep ik, en ik klapte in de handen, 'dat noem ik zeevaart. Dasz haben Sie Ihm gelapft, Kapitän!' Want de kapitein sprak ook een mondje Duitsch; hij had vroeger op Deutsche booten gevaren naar Amerika. Hij lachte heel gul, en wijdde toen al zijne aandacht aan 't geen er rondom was. Zeker was het niet gemakkelijk om zoo in een donkeren nacht in de haven, die toch van schepen groot en klein wemelt, binnen te komen, daartusschendoor te laveeren om een goed plaatsje te vinden, en er het anker te laten vallen. Wij voeren het Tandjong Paggerdok²¹ voorbij, en gelijk eene illuminatie zag ik al de lichten in bonte rij in de masten hangen, hoewel men de schepen zelf niet onderscheiden kon, zoo donker was het. Eindelijk kwamen wij in de

eigenlijke haven, ook met lichten en bezaaid en weerkaatst door het water. Met aandacht volgde ik de bevelen en bewegingen van den kapitein, hoe hij telkens, en telkens weder, zijn nachtkijker opnam, en precies wist, waar hij door moest. Ik keek ook eens door dien kijker, maar kon er waarlijk niet uit wijs worden; of dat aan mijne oogen lag of aan de routine weet ik niet, ik denk aan 't laatste, want mijne oogen kunnen in het donker zien als een kat. Als Jan des nachts laat thuiskomt, dan kan ik in het donker wel degelijk zien (want wij slapen altijd zonder licht) of hij boven zijn 'thee' is of niet.²²

'Voor kapitein van een boot deug je anders niet, Sientje! Je zoudt de boel wel gauw in de war sturen, al is het vaarwater je ook bekend, en al zet je alle zeilen bij!'

'Laat vallen je anker!' Goddank, eindelijk lagen wij dan stil, en daar voor ons lag Singapore, den oasis waarvan ik dagelijks gedroomd had, en waarnaar ik had gesmacht.

Singapore, de eindpaal mijner reis, de stad mijner illusie, de plaats vanwaaruit ik spoedig zou terugkeeren in geliefde armen en in mijn vriendelijk 'Heim'. Het sloeg net vijf uur, en weldra waren wij door eene menigte prauwtjes, bootjes en 'sompans' omringd, die ons toeschreeuwden en vraagden of zij ons naar den wal brengen mochten. Ik had er echter nog geene lust in. Wat moest ik in het holle van den nacht te Singapore uitvoeren? Plaats in een hôtél zou ik moeielijk kunnen krijgen, en buitendien was het niet zonder gevaar voor een vrouw om zoo in het donker in die stad rond te kuieren. Ik wachtte dus totdat het daglicht was aangebroken, en dronk mijn kop warme koffie, terwijl ik aan den machinist, die naast mij zat, om eenige inlichtingen vraagde.

De kapitein haastte zich om aan den wal te gaan. Geen wonder! Hij had een eigen tehuis en eene jonge vrouw, die zeker al met smart op hem wachtte.

Een half uur later was ook ik gereed, en ik liet mijne bagage in eene der sompans brengen, die aan een Chinees toebehoorde. Het was nog zeer donker en de tocht had iets geheimzinnigs. Het kon echter niet lang meer zoo blijven, want het was half zes, en zeker zou het licht zijn wanneer wij den wal hadden bereikt. Wij landden aan de groote 'jettee', vlak naast het postkantoor, in het 'gouvernementshouse', dat men vanuit zee het eerst ziet, een prachtig, majestueus gebouw, hoewel het bij lang niet met dat van Kwala Lumpor kan vergeleken worden.

Ik wilde nu zoo vlug mogelijk uit de sampan op de trap stappen, maar aangezien de trede nogal hoog was, was dit zoo gemakkelijk niet. Ik klammerde²³ mij aan het ijzer der trap vast, tenminste, ik verbeeldde mij dat ik dat deed,

maar jawel! Ik was dom genoeg om de boot van den wal af te duwen, terwijl ik over het water hing, en op een gegeven oogenblik gaf ik een gil, want ik gevoelde dat ik mijn evenwicht ging verliezen, en zeker zou ik pardoes in het water getuimeld zijn wanneer de Chinees mij niet getrokken had, en ik daardoor op de bank neêrviel. Dat had maar een haartje gescheeld of Sientje was poedelnat in de Leeuwenstad aangeland. Een slecht begin voorwaar! zou dat geweest zijn.

Van de 'Leeuwenstad' gesproken. Velen meenen dat dat de vertaling is van het woord Singapoera, aangezien 'Singa' in het Maleisch 'leeuw' beteekent, en 'poera' afstamt van het hindoewoord 'poeri', hetwelk stad of 'hof' wil zeggen.

Doch nu hoorde ik eene heel andere uitlegging geven aan den naam 'Singapoera', en dat had ik vroeger reeds meer gehoord. 'Singa' wil zooveel zeggen als 'aankeeren'. De echte Maleiers spreken nooit anders dan over 'Singa', wanneer zij uitduiden willen dat zij ergens 'aan te keeren' hebben. Het is dus de 'poeri' waar men aanlegt, de stad om aan te keeren, en volgens mijne bescheidene 'stokvisch a la hollandaise'-meening is het voor deze uitlegging het meeste vatbaar, omdat Singapore immers de stad bij uitnemendheid is voor allen die Azië doorkruisen om aan te liggen, omdat men aldaar aankeert, wanneer men gaat van Noord tot Zuid, van Oost naar West.

Ik herinner mij een vermakelijke geschiedenis met een Indo van Java, die eene betrekking had bij een tak van dienst waar de geographie wel de hoofdrol speelt! Wij waren met ons vieren aan het strijden over de beteekenis van het woord 'Singapoera', namelijk die Indo, Jan, nog een jongmensch, met name Meyer, Leugemeyer in de wandeling genoemd, want hij kon liegen of het gedrukt was. Jan en 'meine Wenigkeit'²⁴, zeggen de Duitschers, hoewel die 'Wenigkeit' bij hun egoïsme een groote waarde heeft.

'Ik zeg u mevrouw!' zeide de Indo, "'Singapoera" beteekent werkelijk "Leeuwenstad", want "leeuw" is "Singa"!

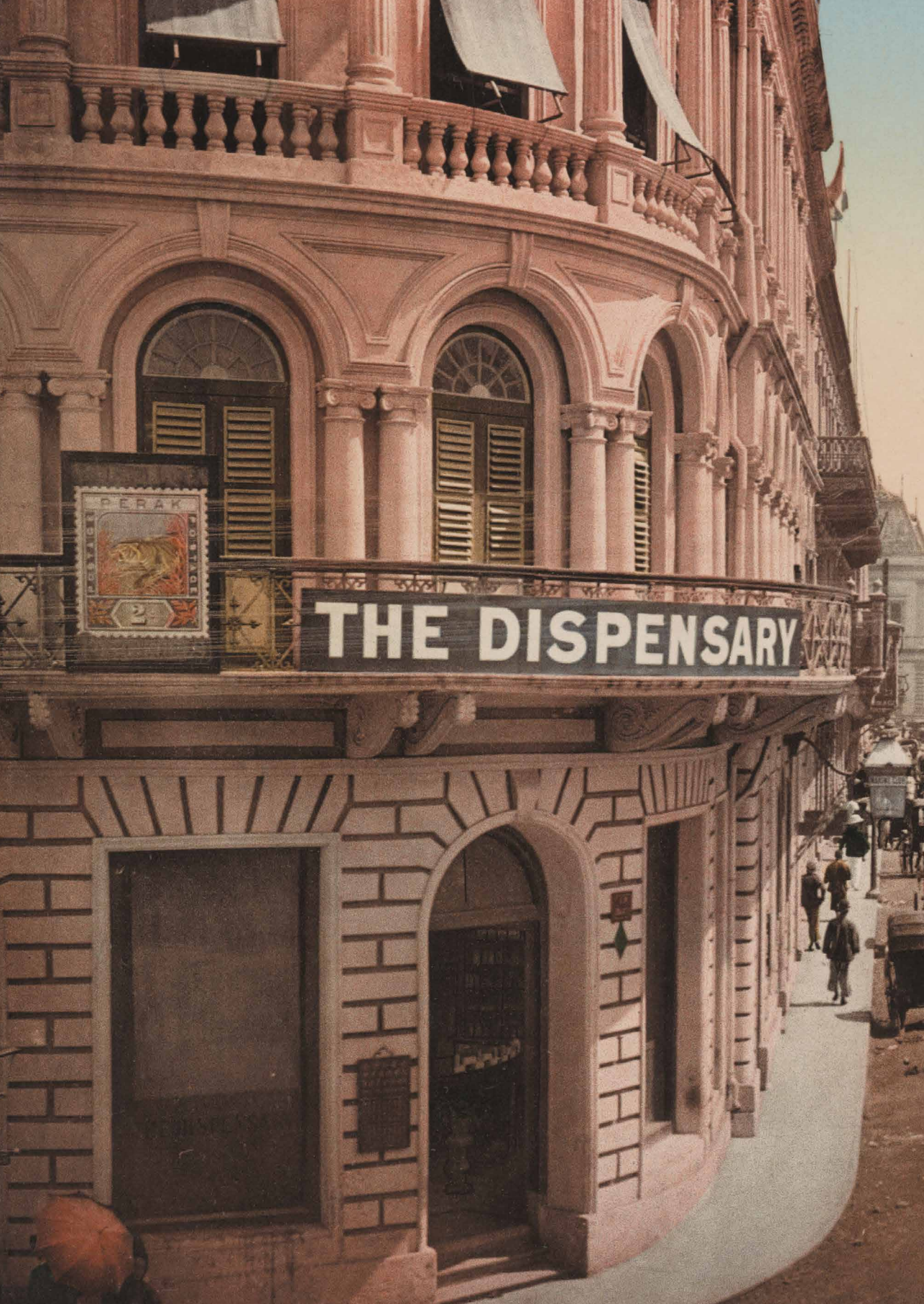
'Maar hoe komen ze in 's hemelsnaam aan dien naam,' zeide Leugemeyer, 'er is op heel Singapore geen leeuw te bekennen, zelfs niet in een kooi. En op het schiereiland Malakka hooren deze beesten ook niet thuis!'

'Allah! Hoe is dààt! Meneer Meyer, immers op Singapore veel van dat beesten!!!'

'Ja! Zeker van "papier maché"', lachte Meyer, en Jan voegde eraan toe:

'Of van steen voor de huizen van menschen!'

'Tobat! Tobat!²⁵ Waarom u maar voor den gek met mij? Weet u dan niet dat leeuwen best daar kunnen komen, immers Singapore grenst aan Bengalen, en daar veel van die wilde beesten.'

THE DISPENSARY

PERAK
POSTAGE
2
POSTAGE

Battery Road in Singapore, circa 1890-1910.

Tableau!!! Arme Indo!! Wij proestten het met ons drieën uit van het lachen, en konden ons niet goed houden, en onze Sinjo, die de brieven naar Californië over Zwolle zond, zat ons beteuterd aan te kijken. Hij was dezelfde die met een weduwnaar in het huwelijk treden wilde, een weduwnaar met een halve ton centen, 'een mooie, lekkere weduwnaar, weet u mevrouw!!'

'Ben je gek' snauwde ik hem toe, 'durf jij mij voor den gek te houden? Wie trouwt er met een weduwnaar?'

'Maar mevrouw Klobben!' antwoordde hij onthutst, 'hij is immers een meissie, het is een vrouw, die weduwnaar geworden is, omdat zij verliest haar echtgenoot!'

'Hm!' antwoordde ik, 'als dat zoo is, dan feliciteer ik je!'

Dus volgens zijne begrippen beteekende Singapoera 'Leeuwenstad', omdat de leeuwen van Bengalen er wel even een beleefdheidsbezoek kunnen brengen wanneer zij dat willen. Volgens anderen is het niet zoo, en ik geloof dat die andere oplossing de beste is. Ik zou het nog eens nader informeerden. Nu zou ik zeker wel in de gelegenheid komen om dat te doen.

Eindelijk stond ik op den wal, en eenige wagens waren al daar om passagiers op te wachten. En nu bemerkte ik aan dat brutale volk dat mij omringde, en zich om mij heen verdrong, dat ik in de zusterstad van Penang was. Verdwenen was alle eerbied voor den Europeaan, geene discipline, geene onderdanigheid meer, zooals in de Native States en in Malakka.

De machinist had mij gezegd dat ik den sampan niet meer betalen moest dan zes, hoogstens acht cent. Ik gaf hem vijftien, omdat het nog donker geweest was, en hij mij van een nat pak had gevrijwaard.

Doch wat ik nu van dien kerel hoorde, die, verontwaardigd als hij scheen, mij ging uitschelden voor alles wat leelijk was, dat deze betaling niet 'fair' was, enzovoorts.

Ik kookte inwendig van bijna ontembare drift en zag uit naar een politieagent. Ik zag er echter geen een op dit oogenblik.

Toen snelde ik naar een palankijn en gelastte hem mij naar het Adelphi Hôtél te rijden.

'Hoeveel betaalt u mij?' was het antwoord van dien onbeschoften kerel.

Zij zagen het wel dat ik eene vreemdelinge was en dat ik daar feitelijk hulpeloos in deze vreemde stad stond, eene vrouw alleen in het donker aangekomen. Zij zagen het wel, dat er geen 'police' in de buurt was, en de ellendingen profiteerden ervan.

'Loop naar de Mookerhei!' antwoordde ik, want iets ergers kon ik in mijne woede niet. verzinnen, en ik nam zelf mijne valiezen op, stopte ze in eene

‘rickshaw’, waarvan de koelie nogal een goedig uiterlijk had, stopte hem een tweekoepangstuk²⁶ in de hand, en beval hem om met mij weg te rijden.

Wij gingen het groote huis met zijne officieële kantoren voorbij, de prachtige, lange, ijzeren brug over, langs de esplanade en de zee, waar aan den overkant, liefelijk, romantisch, het Hôtel de l’Europe ligt, zeker het gezelligste en meest vrije vooral, voor jongelieden aangenaamste hôtél van Singapore, hoewel het eten in vele andere beter is, en het Adelphi speciaal aan te bevelen is voor familiën, in de eerste plaats voor al het comfort wat men er heeft, het uitstekende eten, en de attente behandeling der eigenaars.

Verder kwamen wij voorbij de groote cathedraal Sint Andrew’s Cathedral,²⁷ wier toren men uit zee duidelijk ziet, en verder de straten in, om het Adelphi Hôtel te zoeken, want natuurlijk wist mijn hemelsche zoon uit het Staartenrijk weder den weg niet. Gelukkig was het nu tamelijk licht, en waren er al eenige wandelaars op den weg.

‘Waar is het Adelphi?’ vraagde ik aan een Arabischen Jood, die een pak op zijn rug had.

‘Coleman Street,’ en hij wees den koelie de straat aan. Gelukkig waren wij daar vlakbij en een oogenblik later zag ik het met groote vergulde letters staan:

‘Adelphi Hôtel’.

De groote glazen deur was nog gesloten, maar ik bonsde er tegenaan, net zoolang tot een Klingalees die de wacht hield, mij inliet.

‘Geef mij gauw een kamer,’ stamelde ik, ‘en een kop koffie!’

Het ‘saaie’ Singapore

Wat een genot om daar uitgestrekt te liggen op het zachte ledikant, nadat ik mij verkwikt had met drie kopjes koffie, die de ‘boy’ royaal genoeg in de kamer had gebracht. Voorloopig ontkleedde ik mij niet, maar bleef lui liggen zooals ik was, de kamer bewonderende die men mij gegeven had. Men had mij namelijk het afgelegenste, ongezelligste vertrek gegeven dat er in ’t hôtél te vinden was, in afwachting dat de hôtélhouder zelf mij eene andere zou geven. Ik trachtte wat te slapen, aangezien ik slechts den halven nacht geslapen had, maar het lukte mij niet. Ik was veel te opgewonden, van gelukzaligheid dat ik nu eindelijk in Singapore aangekomen was, en dat alle mogelijke gevaren achter den rug waren. Ik voelde een aangename behagelijkheid over mij, en zou zeker urenlang stil hebben kunnen liggen peinzen, hadde men niet

aan de deur geklopt, en eene bekende stem mij vraagde of *ik* het waarlijk was.

De eigenaar zelf stond voor de deur, verontwaardigd dat men mij zulk een slechte kamer had gegeven. Ik moest dadelijk gaan verhuizen, en kreeg nu een keurig appartement in het nieuwe gebouw – voorgalerij, zit- en slaapkamer – met het gezicht op de straat.

Het eten om negen uur smaakte mij als koek, dat kan men zich denken, en ik bleef ongeveer een uur aan de ontbijttafel zitten. Gelukkig dat de logementhouder niet in mijne buurt was, want als hij al die porties gezien had die ik verwerkte, bespoeld met thee en koffie door elkander, dan zou hij zeker spijt

Het Adelphi Hotel in Singapore, circa 1920.

hebben gekregen mij te hebben opgenomen. Ik haalde mijne schade behoorlijk in, en vergat niet dat ik mij zoo veel dagen had moeten behelpen met drooge rijst. Hoewel ik tamelijk vermoeid was en de rust noodig had, was het mij onmogelijk om thuis te blijven, en ik besloot om een kijkje te gaan nemen in het museum en verder de toko's op het Rafflesplein te gaan bezichtigen.

Aangezien de hôtelhóuder een oude kennis van mij was, had ik bij hem dadelijk mijn hart uitgestort en hem de geschiedenis van den aanval verteld. Hij gaf mij daarop een vrij goeden raad, namelijk om het aan den redacteur van eene der couranten mede te deelen en dezen te verzoeken om het in de

Raffles Place in Singapore, circa 1910.

courant te plaatsen, aangezien de Singapore-bladen gelezen worden door alle autoriteiten, en het natuurlijk ook onder de oogen zou komen van den magistraat van Seremban. Ik besloot zijn raad op te volgen en den redacteur der *Free Press*²⁸ op te gaan zoeken.

Het museum is een zeer fraai gebouw, beneden bibliotheek en boven museum. In het midden verheft zich een koepel, de vloer is prachtig mozaïek ingelegd, en een breede trap leidt naar boven.

Toch kan ik niet zeggen dat het museum zelf, of liever gezegd de voorwerpen die er zich in bevinden, veel indruk op mij maakten, aangezien ik het zoo oneindig interessanter en mooier had gezien in Taiping. Al is het gebouw zelf groot-scher, de inrichting kan in de schaduw van het Taipingsche museum niet staan.

Mijne inspectie was dan ook spoedig afgelopen, en ik gelastte mijn koelie om naar het Rafflesplein te gaan. Ik wist mij nog wel te oriënteren, daar het nu voor de derde maal was dat ik mij in Singapore bevond, en het Rafflesplein zeker de eerste plaats is waarheen een vreemdeling zich begeeft, aangezien het daar het middelpunt is van de winkels en kantoren.

Singapore is rijk aan mooie gebouwen en bruggen. De 'Town Hall' mag in de eerste plaats wel genoemd worden, die op zijde van de esplanade staat, met het gezicht op de zee. Men wijdt er wel de nagedachtenis van den grooten Stamford Raffles:²⁹ in de eerste plaats prijkt zijn beeld midden op het plein, dan is er een Raffles Place, een Raffles Hôtel, een Raffles Street, Rafflesfontein en Raffles Bridge waarschijnlijk. Voorts is er nog een Raffles School voor jongens en voor meisjes, die aan de andere zijde der esplanade staat, naast het zoogenaamde Raffles Hôtel, een zeer fijn en aristokratisch logement, maar tevens ook aristokratisch duur.

Het is geen wonder, want hij is de man die Singapore gemaakt heeft wat het tegenwoordig is. Wij kwamen weêr voorbij de 'jettee', waar ik des morgens geland was. Daar staat een prachtige fontein aan den ingang der fraaie breede straat, en aan weêrskanten ziet men Europeesche winkels, in de eerste plaats het fotografisch atelier van de heer Lambert en Co.³⁰

Hier moest ik echter niet zijn. Ik had de firma Robinson³¹ nodig die haar magazijn op het Rafflesplein zelf heeft, want men zal zich herinneren dat ik een nieuwen hoed nodig had, aangezien de mijne door den regen in Port Dixon bedorven was en de veêren nu op treurwilgen geleken.

Gelukkig vond ik gauw wat ik zocht, zette hem voor den spiegel op en stopte mijn ouden hoed onder de bank der 'rickshaw'. Nu kon ik mij tenminste fatsoenlijk aan den redacteur der *Free Press* vertoonen.

In eene der zijstraten die op de zee uitloopen, bevindt zich het bureau dezer courant, en daarnaast is een ‘tiffinroom’, waar ik verschillende soorten van flesschen zag staan. Het is waarlijk zeer practisch om een ‘office’ te hebben vlak bij eene ‘bar’, vooral wanneer men zijn hoofd breken moet over ‘nieuwttjes’ en politieke artikelen, en men iederen dag iets nieuws verzinnen moet om het publiek te amuseeren, en hare aandacht te trekken. Zulk een hartige whiskey-soda, gefrappeerd,³² doet dikwijls wonderen in deze opzichten, men gevoelt er zich vaak opnieuw door geïnspireerd, en gevoelt nieuwen moed om iets schoons te scheppen.³³

De straat is zoo nauw dat niet eens een ‘rickshaw’ erdoor kan, en ik dus uitstappen moest om dat eind ‘per pedes’ af te leggen. Boven aangekomen – want ik had verschillende trappen op te klauteren – kwam ik in een ruim lokaal vol met schrijftafels, papier, stoelen, heeren, enzovoorts. Achter een groen schutsel zat echter de baas van ’t spul, de redacteur der *Free Press*, een man met een militair uiterlijk, lange opgedraaide knevels, maar verder met een zeer aangenaam en innemend voorkomen, gekleed in tricot jas, broek en vest, wat mij aan Siberië deed denken en wat ik niet begrijpen kon, want in Singapore is het zoo warm dat men zich tegen tien uur al onbehagelijk gevoelt.

De les van den inspecteur van politie in Seremban gedachtig, stelde ik mij nu het eerste voor, waarop ik een stoel nam die slechts drie pooten had, maar gelukkig bemerkte ik dit voordat ik erop ging zitten, en de redacteur gaf mij toen een andere, die vier pooten had, doch waarvan de rotan doorgezeten was.

Ik begon dan met mijn verhaal, en de vriendelijke man luisterde daarnaar met de meeste interesse, mij slechts van tijd tot tijd in de rede vallende.

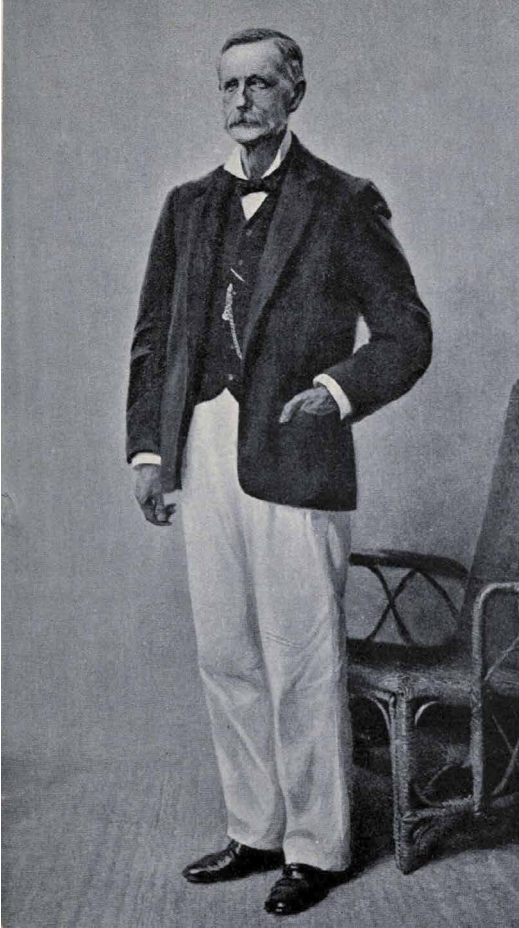
‘Zou u dit niet in uw courant willen vermelden?’ vroegde ik daarop, nadat ik hem alles had medegedeeld.

Hij dacht een oogenblik na, en antwoordde mij toen, dat hij over deze geschiedenis zeer verbaasd was, en dat hij nog nooit van zoiets brutaals had gehoord, en wel van gouvernementsbeambten zelf.

‘Meneer K., de resident van Seremban,’ vervolgde hij, ‘is een zeer goede vriend van mij, en ik zou de zaak misschien op eene andere wijze voor u kunnen “settlen”. U zegt mij dat u hem heeft geschreven?’

Ik antwoordde bevestigend.

‘Dus hij weet alles, en ik behoef hem geen bijzonderheden verder mede te deelen. Nu madam, dan geloof ik dat het het beste is, dat wij deze zaak niet

Charles Burton Buckley, de redacteur van de *Singapore Free Press*.

in de courant zetten, maar dat ik een particulier briefje schrijf aan Mr. K., om de zaak te onderzoeken, en hem te verzoeken de bandieten zoo zwaar mogelijk te straffen, hoewel hun eenige straf erin bestaan kan dat zij uit gouvernementsdienst worden ontslagen. Gevangenisstraf zal de resident hun niet geven kunnen.'

'Maar ik ben daarmee al zeer tevreden,' riep ik uit, 'het is al een groote straf voor hen, wanneer zij broodeloos worden en natuurlijk niet gemakkelijk meer geplaatsd kunnen worden, alleen vrees ik dat de resident van Seremban mij niet zal kunnen helpen!'

‘Waarom niet?’ vroegde hij.

‘Omdat Soengei-Bilauw nog tot Selangor behoort, en het eene “case” is voor den “magistrate” van Katjang!’

‘Ah! Dat is een akelig geval,’ meende hij, en streek in nadenken met zijn vlakke hand over zijne kin.

‘Enfin, hoe het ook zij, Mrs. Klobben, ik zal het beproeven. Als mijn vriend Mr. K. er iets aan doen kan, dan zal hij het zeker niet laten. Ik zal er oogenblikkelijk werk van maken.’

Ik dankte den vriendelijken man hartelijk en gaf hem mijn adres op, aangezien hij het mij dadelijk schrijven wilde wanneer hij antwoord had ontvangen. Het spreekt vanzelf dat ik mijn nieuwen vriend, want zoo mocht ik dezen man, die zoo geheel belangeloos mijn belang behartigde, toch wel noemen, stevig de handen drukte, vol dankbaarheid over de hulp die hij mij had aangeboden.

Ik begreep dat mijne zaak nu in goede handen was, ik wist dat ik voldoening zou krijgen, en dat had ik te danken aan een man die een uur geleden nog een vreemde voor mij was, en dien ik nu als mijn vriend beschouwde.

Ik nam echter nog geen afscheid van hem; ik zou terugkomen om hem adieu te zeggen, wanneer ik Singapore ging verlaten.

Het was nog te vroeg om naar het hôtél terug te keeren, en ik besloot om mij nog maar wat door de straten der ‘Leeuwenstad’ te laten rijden, hoewel het verbazend warm was, en de zon mij door de kap der ‘rickshaw’ en door mijn hoed heen op het hoofd brandde.

Doch wat moest ik thuis doen? Ik zou mij daar doodelijk vervelen, want ik kende er immers niemand.

Aan tafel zat ik ook moederziel alleen, want men eet er aan vierkante tafeltjes, bestemd voor vier personen. Ik wilde met niemand kennismaken, want voor die paar dagen dat ik mij in Singapore zou ophouden, was dat der moeite niet waard.

Wij gingen dus de square op, voorbij de kantoren der verschillende firma’s en reederijen. Hier was het tamelijk koel, want er kwam een bries uit zee. De haven bood een prettig gezicht met al de schepen en booten die daar lagen. Aan den overkant ziet men nog verscheidene eilanden, waaronder ook Tandjong-Katong, een plaats waar vele bewoners van Singapore een optrekje hebben.

Ik liet mijn koelie doorrijden, voorbij de markt, voorbij de roode rotsen, waar gestraften bezig waren om steenen te bikken, door naar Tandjong-Pagger,

Een Chinese rickshaw in Singapore, circa 1900.

Rickshaw puller 109

een kleine plaats – men zou kunnen zeggen dat het eene voorstad is van Singapore, met zijn belangrijke dok, het Tandjong-Paggerdok – waar de meeste stoomers liggen, zooals de groote mailbooten der verschillende Lloyds, varende naar het westen en oosten.

Ik mocht echter niet met de ‘rickshaw’ door naar het dok, en aangezien het veel te warm was om erheen te loopen, en ik er trouwens ook weinig aan had, want ik had geen plan om eene der booten te gaan bezoeken, liet ik omkeeren, en gelastte mijn koelie om naar het hôtél terug te rijden, waar ik juist tegen ‘tiffintijd’ aankwam. Op straat hoorde ik de gong die het sein gaf dat ‘tiffin ready’ was.

Des avonds is het in een hôtél waar men geene kennissen heeft, en als vrouw alleen natuurlijk niet uitgaat, ontzettend vervelend, vooral omdat er om zeven uur gegeten wordt, en men om half acht klaar is, en dan verder niet weet wat men met de andere avonduren moet doen.

Ik ging direct na het eten ter ruste. Gelukkig dat ik er behoefte aan had, aangezien ik den ganschen dag in de weêr geweest was. Onder het eten maakte ik eenige op- en aanmerkingen op de andere logés die met mij in dezelfde kamer waren, doch aan andere tafels zaten te eten. Er zat een tamelijk luidruchtig gezelschap heeren en dames van allerlei natiën bij elkander; de meeste der heeren waren zeelieden, zeekapiteins, wier vrouwen in het hôtél woonden. Aan een ander tafeltje zat, zooals ik, een meneer moederziel alleen; later vernam ik dat dit een Pool was, op reis naar Saigon. Hij had een goed uiterlijk en was elegant gekleed; zijn baard was keurig onderhouden en geknipt à la Henri Quatre,³⁴ en op zijn Romeinschen neus droeg hij een lorgnet.

Als het niet al te gek geweest was, zou ik dezen gevraagd hebben om bij mij te komen zitten, aangezien de eenzaamheid voor ons beiden minder aangenaam was, doch dat ging moeielijk, en onwillekeurig dacht ik aan het lieve volksliedje:

‘Warst du bei mir und Ich bei dir
 Mein lieber Knabe mein;
 Du wärst nicht dort;
 Ich sass nicht hier,
 so Mutterseelen allein!’³⁵

Aan een derde tafeltje zat een mooie jonge vrouw in rouwkleêren. Zij was waarlijk ‘zum Anbeten’ schoon, met haar matgele gelaatskleur en haar zwarte haar.

V.G. 同
[Illustration of a shoe]

TONG CHEONG.
昌 TAILOR. 同
SINGAPORE. 洋
No. 69.
تونغ چی توکغ حانیت

Singapore, circa 1890.

Niettegenstaande zij eene weduwe was, en, zooals ik later vernam, haar man pas verloren had, was zij toch met een anderen heer aan een tafeltje, praatte, lachte, giechelde, en coquetteerde vreeselijk met dezen. Het deed mij denken aan eene hengelpartij. De bekoorlijke Italiaansche – want dat was zij – wierp heel handig haar hengel uit, en keek oplettend toe of er visch kwam. Of hij later nog heeft toegehapt weet ik niet, hoewel het mij voorkwam dat hij zeer verliefd was op de lieve hengelaarster.

Den volgenden morgen was ik voor dag en dauw op. Het was nog stil in de straten van Singapore, want men slaapt er lang, en ook aldaar zijn de kantoren pas om tien uur open. Ik liet mij naar de verschillende markten rijden, eerst naar de grootste in de Beach Street gelegen, voorbij Sint Andrew's Cathedral, voorbij de Raffles School en het Raffles Hôtel.

Het is een prachtig overdekte hal vlak aan zee gelegen, zoodat de prauwen met visch deze dadelijk binnen kunnen brengen.

Wat een leven en een drukte. De menschen die inkoopingen gingen doen, wemelden als mieren door elkander, en er was van allerlei slag en natiën. Buiten de Chineezzen, Klingaleezen en Maleiers waren er nog Siameezzen, Armeniërs, Arabieren, Japaneezen, Manillaneezen, Javanen, Boyaneezen, Joden en Jodinnen uit Arabië, bewoners van Britsch-Indië in allerlei vormen, en daartusschen een enkel blond kopje dat ook eens kwam kijken wat er wel zoo te koop was. Er was bijna geen doorkomen aan. Ik drong mij door de menigte heen, en kreeg menigen stoot in de lendenen. Ik geraakte met recht in de verdrukking.

Vol bewondering bleef ik voor de vleeschstalletjes staan, door Klingaleezen gehouden, met zulk prachtig vleesch dat ik er van begon te watertanden, en er wel een paar kilo van aan Jan had willen zenden. Wat is er al niet te zien en te krijgen, soorten van visch, garnalen en kreeften, groenten die van Hongkong komen en ook vruchten; verder alle andere levensmiddelen. Het gewoel der menigte is er eenig; hooren en zien vergaat iemand bij het schreeuwen en tieren der Chineezzen, die hunne waren natuurlijk aanbieden en loven, en dan het antwoord der koopers, die alles voor den minst mogelijken prijs hebben willen, en met krijschende stemmen afdingen, dikwijls wegloopen, om een oogenblik daarna weër door den kooper te worden teruggeroepen, met de verzekering dat hij vreeselijk 'roegie' (verlies) daarop heeft.

Verder ziet men Chineesche en Maleische restauraties, en menigen inlander die eromheen zit en er zijn ontbijt gebruikt, hetzij dat dit 'rijst' of 'bamie' is, 'koekjes' of 'boeboer'.

De andere markten zijn niet zoo groot als deze. Ik bleef daar dan ook niet zoo lang, liep deze slechts even vluchtig door, en keerde weder naar het hôtél terug, waar ik de noodige informatiën inwon, op welke wijze ik het beste naar de staat 'Djohore' kon komen, voorts wanneer er een boot naar Penang vertrok, want ik was volstrekt niet van plan om langer in Singapore te blijven dan hoognoodig was.

Het paleis van de sultan

Om naar Djohore te komen, dat wil zeggen aan dat einde van het eiland Singapoera, vanwaaruit men het vasteland en Djohore bereiken kan, aangezien de zeestraat dit van het eiland scheidt, moest ik een wagen nemen, en had ik veertien mijlen te rijden. Verder moest ik een prauw of een sampan nemen om mij over te laten zetten. Het was nog een klein uur roeien voordat men aan het vasteland kwam. Een 'resthouse' was er niet, maar er is eene 'Club', die ook logés opneemt tegen betaling, en waar ik wel een nacht kon overblijven.

Het was mijn vaste plan om er te overnachten, want niet alleen wilde ik Djohore zien, maar ook tevens gaarne een bezoek brengen aan den jongen sultan, die tijdelijk in Djohore, tijdelijk te Singapore verblijf houdt, waar hij een prachtig paleis heeft, hetwelk Tarcil³⁶ heet, en gelegen is in de nabijheid van den 'botanical garden'. De hôtélhouder die mij al deze inlichtingen gaf, wist echter niet of de sultan oogenblikkelijk in de stad vertoefde, en gaf mij den verstandigen raad om eerst naar het paleis Tarcil te gaan en daaromtrent inlichtingen in te winnen.

Een palankijn bracht mij erheen. Wij reden door Orchard Road, waar men in de verte het paleis van den gouverneur der Straits ziet, boven op een heuvel gebouwd en met de vlag in top; wij reden door het park en kwamen toen in straten waar de meeste Europeanen wonen. Ik gelastte den koetsier om mij eerst naar den botanischen tuin te rijden, aangezien wij daar voorbij moesten.

Deze is echter lang niet zoo fraai als die van Penang. Wel heeft men er zeldzame exemplaren van planten, en de tuin zelf is mooi aangelegd; ook in de broeikassen vindt men prachtige bloemen en bloeien de orchidaeën, maar daar er geen heuvels zijn, is het geheel niet zoo idyllisch en romantisch als de tuin in Penang, hoewel hij grooter en uitgebreider is.

Ik vertoefde er niet lang en wij reden verder, totdat ik weldra het paleis Tarcil voor mij zag, en al zijne pracht en heerlijkheid voor mij zag.

Want zooals het daarboven op een heuvel ligt, midden in een fraai park en omgeven door hooge boomen en zeldzame planten die heele lanen vormen, waartusschen bollampen hangen voor de elektrische verlichting, gelijkt het veel op een tooverpaleis, op een sprookje uit de Duizend-en-één-nacht.

Kronkelende wegen, prachtig onderhouden en begrint, leiden naar boven, en weldra houdt de wagen onder den corridor stil, waar men in alle nissen en hoeken beelden ziet uit de Grieksche godenwereld.

Vanuit den corridor gaat men eenige marmeren treden op en komt in eene soort voorgalerij, ook geheel van marmer, met marmerstatuen tegen den muur, die half verborgen zijn tusschen het groen van zeldzame planten. Hier stonden eenige banken en wachtte ik geduldig op de komst van den een of anderen gediensligen geest, dien ik met de bel die ik zag hangen, had opgeroepen. Eindelijk kwam een dikke Maleier ten voorschijn, en ik vraagde hem of de sultan thuis was. Hij antwoordde dat Zijne Hoogheid oogenblikkelijk in zijne eigene stad vertoefde.

Dit was eene teleurstelling, hoewel ik er half en half op gerekend had. Ik zou hem dan den volgenden dag in Djohore zelf gaan opzoeken.

Op mijne vraag of ik dan het paleis mocht zien, kreeg ik gelukkig een gunstig antwoord, en de Maleier was gedienslig genoeg om direct een bos sleutels ten voorschijn te halen, een vreemd verschijnsel, aangezien dit soort volk in Singapore niet zoo welwillend is voor de Europeanen, maar ik begreep wel hoe het kwam: ik was politiek genoeg geweest om hem 'toengkoe' te noemen, een titel die alleen den 'rijks grooten' toekomt, en hij niets anders was dan een gewone 'koelie'.

Uit de veranda kwamen wij in een soort salon uit van wit marmer, prachtig gemeubileerd met vergulde meubelen. Alles wat men daar ziet, was goud en donkerrood brocaat. Dit was echter slechts eene voorproef van al de heerlijkheden die ik nog zou te genieten krijgen, de ouverture van het feeënpaleis, zoo tooverachtig schoon dat men een en al verrukking wordt en meent dat men zich weldra omringd moet zien door bovenaardsche wezens, die zich voorloopig schuil houden.

Toen gingen wij de trappen op naar de eerste verdieping. Overal marmerbeelden, enkele en in groepen, voorstellende spelende kinderen en schoone vrouwen, zoo prachtig en artistiek uitgevoerd dat men minstens voor ieder beeld vijf minuten noodig heeft om het aandachtig te bekijken.

Hierboven vindt men geene levende planten, maar in alle nissen staan prachtige bronzen en vergulde bloementafels met nagmaakte bloemen en planten.

Daarboven is de heerlijkheid nog grooter. Eerst gingen wij de verschillende salons binnen, ik geloof vier in getal, het eene nog prachtiger dan het andere. Ik wist niet wat ik meer bewonderen moest, de Japansche zijden portières,³⁷ geel en rood, met goud bewerkt en geborduurd, de zachte Perzische tapijten, of de vergulde, blauw, roze, en andere kleuren satijnen meubelen. De kronen zijn rijk, het stukadoorwerk, het schilderwerk eenig, en er heerscht eene ongekende 'Oostersche' weelde zou ik bijna zeggen, wanneer het niet, allesbehalve tapijten en portières, uit de Europeesche magazijnen gekomen was. Een salon was er, die men wel de 'beeldenkamer' kan noemen, want het wemelt daar van statuen, de schoonste vrouwen voorstellende en wel levensgroot.

Daar was de dame uit de groote Europeesche wereld, de demimondaine³⁸ in décolleté, gereed om naar een bal te gaan, de Turksche in haar fantastische costuum, de slavin, in ijzer geboeid en geketend, de moeder op hare knieën gezonken, wier kind men heeft afgenomen, kortom, te veel om te beschrijven, en buitendien ben ik de meeste reeds vergeten, en tusschen deze bekoorlijke vrouwengroepen is een geblinddoekte Amor geplaatst, gereed om zijn pijl af te schieten. En dit marmer, half verscholen tusschen de plooiën der roode portières, in het geheimzinnig half duister der vertrekken, zoo koud en zoo dood, scheen te leven, en het was mij of al die vrouwengestalten weldra van hun voetstuk zouden komen afdalen, op het zachte tapijt, zooals de schoone Galathea³⁹ dit vroeger gedaan heeft.

Ik zette mij op eene der zijden fauteuils neder, droomerig naar de fraaie groepen starende, en telkens weder iets nieuws, iets bijzonder schoons vindende. Zoo is ook zeker de oude sultan⁴⁰ dikwijls hier neêrgezeten geweest, maar waarschijnlijk met minder artistieke en meer zinnelijke gevoelens beziel, hopende – wenschende – dat zij vleesch zouden worden, en op zijne Turkenmanier naar hen verlangende.

Ontegenzeggelijk heeft deze oude Maleische vorst, beschaafd en ontwikkeld als hij was, veel smaak en schoonheidsgevoel gehad, want hij is het die dit feeënpaleis liet bouwen en het inrichtte. Buitendien is het een alom bekende waarheid dat hij een groote vereerder was van het vrouwelijk geslacht.

Zijne eerste sultane was toch de Hollandsche vrouw, de moeder van den tegenwoordigen vorst.⁴¹ Buiten deze had hij nog eene Turkin tot vrouw,⁴² wier photographie mij getoond werd, eene vrouw van eene wezenlijke,

De vierde sultane van Djohore (rechts), in gezelschap van de eerste sultane, circa 1900.

schitterende schoonheid, eene vrouw om voor te knielen. Ik zelf was zoo getroffen dat ik een oogenblik roerloos daar staan bleef, als verrukt sturende op het beelderig gezichtje der Turksche voor mij, den Maleier honderdmaal vragende of deze vrouw werkelijk bestond, en of het niet slechts fantasie is.

In het liefelijke ovaal van dit verrukkelijke gelaat stralen een paar donkere groote oogen met eene uitdrukking daarin, half schalksch, half treurig, die een man krankzinnig maken moeten. Neus en mond zijn volmaakt, het lange haar, waarin een diadeem van briljanten, hangt los over den schouder, en een Turksch gewaad in bevallige plooiën neêrvallende, omgeeft haar fijne figuur.

Ik kon het niet laten, maar telkens weder dwaalden mijne oogen naar deze

Sultan Abu Bakar van
Djohore, circa 1890.

beeltenis terug; het was of al het overige geen indruk meer op mij maken kon.

Ik, oude vrouw, was zelfs geheel betooverd en onder den invloed van een vrouwenportret.

De Maleier vertelde mij dat deze tweede vrouw van den overleden sultan⁴³ nog in leven is, en dat zij, zooals ook de eerste sultane, in Djohore woont. Op mijne vraag of zij ook wel bezoeken ontvangen, wist hij mij niet te antwoorden, doch hij meende dat dit wel het geval is.

Ik had mij voorgenomen om deze schitterende schoonheid te gaan bezoeken en mij met eigen oogen te gaan overtuigen of zij wel werkelijk aan het portret beantwoordde.

In de balzaal, eene ruim vertrek met mozaïek ingelegden vloer, hoog plafond met kunstig aangebrachte ventilatieramen, hingen aan de wanden de levensgrootte schilderijen der vorstelijke personen van 't Hof van Engeland, in de eerste plaats Queen Victoria met haar prins-gemaal,⁴⁴ verder de prins en prinses van Wales,⁴⁵ prinses Beatrice,⁴⁶ enzovoorts. Ook zag ik nog andere portretten van de koningin van Engeland, die in prachtige lijsten op tafels stonden en waarop den naam Victoria geschreven stond, eigenhandig door de hooge vorstin aan den sultan gedurende zijn verblijf in Engeland cadeau gegeven. Het is van algemeene bekendheid dat sultan Aboe-Bakar van Djohore langen tijd in Europa en vooral in Groot-Brittannië heeft vertoefd en aldaar overleden is. Ook van hem bestaan er levengroote photographieën, de meeste in generaalsuniform, en hij is voorwaar eene zeer kranige en knappe figuur met zijn grijze haar en zijne lange witte knevels; men zou niet zeggen dat hij een Maleier was. Niettegenstaande Djohore geheel onafhankelijk is, en de Engelschen in dezen Maleischen staat niets te vertellen hebben, staan zij toch met het Engelsche gouvernement op zeer goeden voet, en sultan Aboe-Bakar heeft zijn regeering geheel op zijn Engelsch ingericht.

Hij sprak niet alleen vloeiend Engelsch, maar ook nog andere talen. Zijne soldaten, allen uit Maleiers bestaande, waarvan ook de hoofdofficieren Maleiers zijn, spreken Engelsch, excerceeren op Europeesche wijze, en geven hunne commando's in het Engelsch. Zij komen, zooals ook in Kedah het geval is, in de 'Club' bij elkander, lezen aldaar de couranten, en zijn net zoo goed van politieke en andere zaken op de hoogte als de Europeanen zelf. De jonge sultan Ibrahim genoot eene Europeesche opvoeding, en leeft gelijk een Europeaan, volgt geheel de westersche beschaving na, zoo zelfs dat hij er slechts ééne vrouw op nahoudt⁴⁷, die ook mede recipieert, heerenbezoek ontvangt, en de hofbals met haar bekoorlijke tegenwoordigheid vereert.

Vele levensgrootte portretten van hen zijn er in de zalen van Tarcil aanwezig. De sultan, die pas eenentwintig jaar oud is, heeft een zeer aangenaam en gunstig uiterlijk, hoewel hij er lang niet zoo intelligent uitziet als zijn vader. De sultane is nog zeer jeugdig, doch mooi kan men haar niet noemen. Een prachtstuk is echter hun kind, een jongetje van ongeveer twee jaren⁴⁸, dat volgens zeggen van mijn gids net zoo blank is als een pur sang Europeesch kind.

Wanneer men weet hoe streng het mahomedaansche geloof aan den stelregel houdt om de vrouwen te verbieden zich aan andere mannen te vertoonen, dan kan men zich wel begrijpen, dat de sultan zeer westersch beschaafd en liberaal is in zijne ideeën, daar hij zijne vrouw toestaat om zich

te vertoonen. De meeste Maleiers houden zich anders zeer streng aan dezen 'adat' (gewoonte, étiquette).

Nog vermeldingswaardig is zeker de Bombay-kamer, een vertrek geheel gemeubileerd met meubelen en andere rariteiten afkomstig uit Bombay, en door de inlanders aldaar gesneden, gebeeldhouwd, en kostbaar met paarlemoer, enzovoorts ingelegd. Ook de slaapkamer is een juweel. Het bed is een waar kunststuk en geheel gebeeldhouwd, met wit satijnen geborduurde kussens en overtrekken. Kortom, overal heerscht eene ongekende weelde. In de kleinere salons is het wel wat bont, teweeggebracht door de felle kleuren der portières, met het zachtblauw of ceriserood der meubelen, en de bonte bloemen der tapijten, en toch doet het niet onaangenaam aan, integendeel, het prikkelt de zintuigen en men gevoelt dat men in een Oostersch paleis is. Men verwacht ieder oogenblik danseressen uit de zijdeuren te zien komen, men luistert naar eene onbekende, zachte muziek, die men echter niet te hooren krijgt, en men wacht op de sorbet en den 'tschibouk',⁴⁹ voorgediend door slaven en gesnedenen.

Prachtig zijn ook alsnog de kolossale olifantstanden, waarvan de eigenaars in Djohore zelf gevonden en gedood werden, en door den ouden sultan naar Japan werden gezonden om met goud en paarlemoer en zelfs edelgesteenten te worden ingelegd; dan zijn er nog kasten met groote glazen deuren, waarin slechts gouden voorwerpen bewaard worden, zooals thee- en eetserviezen, zoo ook fruit- en confituurschalen, pièce de milieu,⁵⁰ te veel om op te noemen. Deze kasten zwoegen als het ware onder hun last, een rijkdom van zwaar geciseleerd⁵¹ goud, waarvan men niet eens droomen zou.

Ik had mij lang opgehouden, dat bemerkte ik nu. Geen wonder ook, er was zooveel in dit tooverachtig paleis te zien. Ik keek op mijn horloge, dat in orde was, en bemerkte dat het half twaalf was, en ik naar het hôtél terug moest keeren, wilde ik niet te laat komen voor het eten. Ik was besloten om den volgenden dag naar Djohore te gaan, en bestelde denzelfden wagen den volgenden dag om zes uur in den morgen terug. Voor heden had ik genoeg, want ik was geheel in verrukking over hetgeen ik gezien had.

Naar Djohore

Den volgenden morgen over de balustrade op de straat ziende, zag ik dat de koetsier zich stipt aan onze afspraak had gehouden, en ik maakte dus voort. Wij hadden veertien mijlen te rijden, en dit was ongeveer drie uren.

Raffles Place in Singapore, circa 1885.

SINGAPORE
DISPENSARY

Buitendien wilde ik nog eerst de racebaan en het kerkhof gaan bezoeken, want deze moest ik immers toch voorbij.

De 'boy' klopte aan de kamer; hij bracht koffie en brood. Ik had geleerd om de deuren stijf dicht te houden en op slot te laten, want brutaler bediendentuig dan in Singapore bestaat er hoogstwaarschijnlijk niet. Dat klopt nooit aan, maar komt zoo familiaar de kamer binnen, en den eersten dag kreeg ik onophoudelijk bezoek van inlanders. Eerst kwam een Klingaleesche waschman de kamer binnen, terwijl ik bezig was mij aan te kleeden, daarop een kleermaker, de 'toekang ajer' (waterdrager), de 'boy', enzovoorts. Toen werd het mij toch al te bont, en van dien tijd af hield ik de deur op slot.

Ik was spoedig genoeg gereed, en om kwart over zes reden wij reeds weg, Orchard Road en Boekit Timah op, enzovoorts, totdat wij voor het kerkhof stilhielden. Deze rustplaats der dooden moet ook geroemd worden. Het is een heele uitgestrektheid, en men heeft er mooie graven en monumenten.

Daar schuin tegenover is de racebaan met haar tribunes voor Europeanen en inlanders, en hare stallen.

Ik bleef er niet lang, daar het een warmen dag beloofde te worden, en ik dan juist in de hitte zou aankomen.

Wij reden veertien mijlen dwars door het eiland Singapore, over magnifiquе wegen en door schaduwrijke lanen, die meest alle uit vruchtboomen bestaan, zooals mangistan, ramboetan, doerian en ook pompelmoesboomen, de meeste zwoegende onder den last van bijna rijpe vruchten. Hier en daar staat tusschen deze vruchtboomen eene fraaie Chineesche villa, en men ziet de zee in de verte tusschen het geboomte door glinsteren. De rit duurde ongeveer drie uren en was tamelijk vervelend. Wij moesten driemaal omspannen; de paarden waren wit van het schuim.

Eindelijk zag ik een zilveren streep in de verte en wij reden recht hierop af. Dit was het einde van het eiland, en dat was de zee, die het van het vasteland scheidde. Er staan slechts een paar Maleische kamponghuizen, zoo ook een politiestation. Iets verder is de pier, tamelijk ver in het water gebouwd, en daarbeneden dobberde eene menigte prauwtjes op het water.

Het duurde niet lang of ik zat goed en wel in eene boot, nadat ik den koetsier had betaald en hem gelast had om naar huis terug te keeren, en mij den volgenden dag te komen halen, aangezien ik toch te Djohore wilde blijven overnachten. De zeestraat tusschen het vasteland en het eiland Singapore is tamelijk breed, en het duurde vrij lang voordat wij arriveerden, hoewel de Chineesche bootzman tamelijk flink doorroeide.

Uit de verte te zien scheen Djohore niet veel bijzonders. Het paleis van den sultan tusschen het geboomte, nog eenige andere gebouwen daarnaast, dat was alles. Alleen de moskee scheen bijzonder fraai te zijn. Het gebouw scheen van gewone roode steenen opgetrokken te zijn; ik zag tenminste niet anders dan eene roode massa, met drie torens of minarets en de halve maan in top.

De zeestraat, die wij door moesten, schijnt zeer kalm te zijn; er was bijna geen golfje te zien, het water is spiegelglad, en men kan deze met eene breede rivier vergelijken; ik zag in de Perak-rivier tenminste meer beweging dan hier.

Weldra waren wij aan den overkant aangekomen en hield de boot aan eene trap stil, die in het water is uitgebouwd. Dit plaatsje heet Djohore-Moeda, in tegenstelling tot een andere stad welke Djohore-Toewa heet en die aan den kant van Pahang ligt.

Hier is de zetel van den onafhankelijken sultan Ibrahim, die zijn landerijen echter gaarne aan Europeanen uitgeeft, deels voor culturen en ook voor mijnen, maar over het algemeen voor den houtaanpak. Want al het zoogenaamde Singapore-hout dat in den archipel naar links en rechts wordt gezonden en zoo gewild is, komt van het vasteland Djohore. Daar is ook de zaagmolen van eene der grootste firma's, dien ik toen in volle werking zag. Zooals men mij vertelde, rekent de sultan ook één dollar huur voor een acre grond, onverschillig of men er plant of zaagt, of er de ertsen uit haalt.

Gelukkig zag ik aan den wal eenige 'rickshaws' staan, en ik liet mij dadelijk naar de 'Club' rijden om mij te verfrischen en er uit te rusten, verder eene kamer te bestellen voor den nacht. Langs de zee loopt eene straat die naar het paleis en verder naar de sociëteit leidt. Dit laatste is een primitief gebouw met eene ruime lees- en biljartzaal. Ik zag terloops dat er alle mogelijke nieuwsbladen op de tafel lagen, zoo ook boekwerken en de nieuwste romans. Aangezien er slechts twee of drie Europeanen in Djohore wonen, wordt er dus hoofdzakelijk door de Maleiers gebruik van gemaakt.

Een half dozijn Chineesche 'boys', keurig net en helder gekleed, met hun gebruikelijke zwarte hoeden met roode kwasten op en witte Chineesche schoenen aan, kwam direct ten voorschijn, en ik bestelde aan eene van hen, die vloeiend Engelsch sprak, eene kamer en een glas limonade met ijs, en beval hem ook om eten voor mij klaar te maken, aangezien ik wilde blijven overnachten!

Daarop sloot ik de deur, na nog eerst informatiën te hebben ingewonnen waar de badkamer was, want de reis had mij zoo warm gemaakt dat ik naar een bad verlangde.

De kamer zag er netjes uit, de meubels waren goed onderhouden, en het bed was helder en frisch gedekt. Ik marcheerde daarop naar de badkamer en nam mijn taschje met geld meê. Nu was dit vertrek boven het water gebouwd, en de vloer bestond uit latten die zoo ver van elkaar gelegd waren dat men het vuile stilstaande water daar beneden duidelijk zien kon. Op vele plaatsen zelfs waren de gaten zoo groot dat er wel een boek of een zeepbakje doorheen kon vallen. Ik vermeld dit, omdat mij daar een ongeluk overkwam dat leelijk voor mij had kunnen afloopen.

Ik had namelijk mijn taschje aan eene der spijkers opgehangen, doch hoe het kwam, weet ik nog niet, door onvoorzichtigheid of door het te haastig

De aanlegsteiger in
Djohore Bahroe, circa
1935.

wegnemen mijner kleëren, viel het naar beneden, precies door eene der vele gaten en pardoes in het water, waar het drijven bleef.

Nu was Holland in nood. Een oogenblik bleef ik als een standbeeld staan, het taschje naglurende, dat langzamerhand in den modder verdween.

Toen kwam ik tot bezinning en begreep dat ik moeite moest doen om het terug te krijgen, en zoo snelde ik met mijn handdoek over den schouder naar buiten en schreeuwde de heele bediendenwereld bij elkaar, die verschrikt naar buiten kwamen hollen.

'Lekas! Lekas!'⁵² riep ik, 'o! Mijn geld! Mijn geld!' Maar dat 'lekas' ging zoo vlug niet, hoewel men begreep dat het verdronkene voorwerp veel waarde

voor mij hebben moest. Nu zagen wij nog slechts het handvat, doch weldra waadde eene der koelies door het water, en kreeg het beet. Met koortsige haast greep ik het aan en maakte het open. Wat zou er van mijne bankbiljetten zijn terechtgekomen. Gelukkig had ik niet mijn helen schat meêgenomen, doch slechts eenige bankbriefjes, die in elkaar gerold waren. Het taschje was vol water, en mijne papiertjes dreven daarin. De twee buitenste waren geheel doorweekt, en alleen de binnenste waren droog gebleven.

Ik snelde spoedig mijne slaapkamer binnen, en daar voor den spiegel staande, bemerkte ik eerst hoe ik eruitzag.

Ik was namelijk maar zoo zonder kebaya de badkamer uitgesneld, en had zulks in mijne consternatie niet eens bemerkt. Dit maakte mij uit mijn humeur en niet vroolijker, en dat zou er niet op verbeteren, want een oogenblik daarna klopte eene der 'boys' op de deur der kamer, en verzocht mij om binnengelaten te worden. Natuurlijk kreeg hij een barsch antwoord van mij terug, en ik vraagde hem wat hij toch eigenlijk verlangde. En toen kreeg ik ten antwoord, dat het mij niet geoorloofd was om langer in de 'Club' te blijven. Ik kon er niet overnachten, ik kon er ook niets te eten krijgen, dat had meneer gezegd.

Ik was eerst stom van verontwaardiging, daarop van verbazing. En te Singapore had men mij gezegd, dat elke vreemdeling aldaar logeeren kon. En dat was geen wonder, want hoe dikwijls logeert een vreemde niet in eene sociëteit wanneer er geen hôtél ter plaatse is.

Aha! dacht ik grimmig, is dit nu de zoo beroemde, wijd vermaarde gastvrijheid? En mij dit te laten zeggen door een bediende, door een Chinees, dat was al te erg. Kon die meneer niet zoo wellevend zijn om even zelf te komen en mij zulks in persoon te zeggen, wanneer misschien mijn overblijven werkelijk in strijd was met de reglementen der 'Club'?

Het mooiste kwam echter nog, en hadde ik toen bewusten meneer voor mij gehad, dan hadde ik hem zeker eens flink de waarheid gezegd.

Ik was weldra klaar, in mijn beste japon gekleed, die ik expres had meêgebracht om bij den sultan op visite te gaan. Ik had mij zeer gehaast, en ook mijn koffer gepakt en gesloten.

Buiten stond de 'boy', en ik vraagde hoeveel ik hem moest betalen. Het was slechte eene kleinigheid, alleen voor de limonade; toen wilde ik naar buiten gaan door de voorgalerij om op straat te komen, doch de bediende hield mij tegen, zeggende dat meneer order gegeven had, om achter uit te gaan. Daar stond eene 'rickshaw' reeds op mij te wachten. Ik kookte nu werkelijk van

woede, maar kon mij gelukkig beheerschen. Dat was toch de onbeschoftheid een weinig te ver gedreven. Als eene misdadigster die op heeterdaad betrapt wordt, werd ik dus het gebouw uitgezet, en ik mocht niet eens vooruit, zeker omdat meneer bang was dat men mij zien zou.

Nu, het was een mooi staaltje van gastvrijheid, en de wellevendheid was waarlijk hoog te roemen.

Ik besloot om er mij bij den sultan over te beklagen, wanneer ik dezen namelijk te zien kreeg.

Ik liet mij naar het paleis rijden, dat er vanbuiten lang niet zoo mooi uitzag als het paleis Tarcil, een gewoon, vierkant gebouw, wit gekalkt, en zonder verderen ornamenten, met twee hooge trappen aan weêrskanten, en eene vestibule voor het huis.

Voordat men het park ingaat, moet men een schildershuisje voorbij, en eene wacht vraagt waarheen men gaan wil.

Op mijn antwoord dat ik den sultan gaarne spreken wilde, liet men mij ongehinderd doorgaan.

Dadelijk kwamen eenige Maleische boekhouders en schrijvers naar mij toe, aan wie ik vraagde of de sultan aanwezig was, en toen zij antwoordden dat 'Yam Toewan' thuis was, gaf ik mijn verlangen te kennen om hem te spreken.

Ik werd in eene ruime ontvangkamer binnengeleid en had daar te wachten totdat de Maleier die mijne boodschap ging overbrengen, terugkwam.

Het antwoord stelde mij teleur. Zijne Hoogheid had geen tijd om visites te ontvangen; hij had het oogenblikkelijk zeer druk, doch wanneer ik het paleis wilde zien, dan zou mij dat gaarne worden toegestaan.

Nu, dat was tenminste al iets, en met genoegen volgde ik den Maleier, hoewel ik dolgraag den sultan zelf van aangezicht tot aangezicht hadde ontmoet.

Het paleis is niet alleen vanbuiten, maar ook vanbinnen heel eenvoudig. De vele zalen en salons, de slaapvertrekken, zijn keurig mooi, helder en zindelijk, maar volstrekt niet met die groote luxe en weelde gemeubeleerd als het paleis Tarcil. De Maleier die mij vergezelde, was een vrij beschaafde en spraakzame inlander. Hij bracht mij in de receptiezaal, waar een prachtige vleugelpiano stond, en verzocht mij iets te spelen, terwijl hij mij eenige muziekboeken voorlegde.

Deze behoorden aan den jongen sultan, die volgens zeggen van mijn gids de piano zeer goed bespeelt. Ook de sultane moet muzikaal zijn. Natuurlijk was er een groot gevoel in de zaal, dat uit nieuwsgierigheid allemaal

meêgeloopen was. Ik speelde het ‘Wien Neêrlands bloed’,⁵³ dat aangrijpend klonk in deze ruime hooge zaal, met haar fraaie acoustique, en uit volle borst zong ik erbij, terwijl alle Maleiers aandachtig luisterden, en ik was overtuigd dat ook zeker de sultan met zijne vrouw om een hoekje stond te luisteren.

Zeker had ons heerlijk volkslied nog nooit in deze zalen weêrklonken, en was ik de eerste die hun deze goddelijke toonen hooren liet.

De Maleiers vraagden mij wat of dit voor eene ‘lagoe’ (lied) was, of het een polka of een wals was, waarop ik een weinig boos werd, hoewel ik begreep dat ik dat onmogelijk kwalijk nemen kon. Wat wisten zij ervan.

‘Dat is,’ zeide ik, terwijl ik de piano weder sloot en opstond om te vertrekken, ‘dat is het “God Save the Queen”⁵⁴ van de Hollanders!’

Het eenige wat ik aldaar belangrijk en interessant vond, was de raadzaal, een apart gebouw, met goud versierd, waarin een soort troon staat voor den sultan, voorts nog andere stoelen en banken voor de leden, waar men raad houdt.

Ik vertelde den Maleier de behandeling mij in de ‘Club’ aangedaan, en verzocht hem dit aan den sultan mede te deelen, daar deze dit ook zeker afkeurenswaardig vinden zou. Ik vraagde hem naar de reden daarvan, waarop ik ten antwoord kreeg, dat dit eenmaal de ‘rules’, de reglementen, der ‘Club’ waren.

Hoogstwaarschijnlijk was zij alleen voor leden en geïntroduceerden toegankelijk. Ik had eene stille hoop gehad dat men mij in het paleis zou inviteeren, om den nacht aldaar te blijven, doch daar ik den sultan niet gesproken had, was ook deze hoop tenietgegaan, en ik was dus verplicht om naar Singapore terug te keeren. Doch op welke wijze? Dat wist ik niet. Het was een vreeselijk koopje en ik wist waarlijk niet hoe ik handelen moest.

Natuurlijk sprak ik er met mijn geleider over, en deze wist raad.

‘Daar staan altijd “rickshaws” aan den overkant,’ zeide hij, ‘die u gaarne voor een dollar veertien mijlen rijden, en u in vier uren naar de stad brengen. Ook gaat er tweemaal per dag een omnibus, des morgens om zeven en des middags om twaalf uur.’

Met genoegen hoorde ik dit, en op mijn horologie ziende, bemerkte ik dat het nu elf uur was; ik had dus nog precies een uur om den omnibus te halen. Ik zou nog wel op tijd aan den overkant komen.

Na den Maleier hartelijk bedankt te hebben voor zijn geleide, keerde ik naar de landingsplaats terug, natuurlijk zeer onvoldaan over deze reis, die ik mij zoo heel anders had voorgesteld.

Wat was eraan te doen? Ik had nu eenmaal 'pech' gehad, was den sultan misgelopen, had twee banknoten van tien dollar verloren, moest mijn mooie tasschje wegwerpen, en den heelen dag door die brandende zonnehitte sjouwen zonder eten of drinken.

Enfin, ik had Djohore gezien – tot mijn grooten spijt, dat moet ik erbij zeggen. Een sampan was gauw gehuurd, en weldra roeiden wij door de zeestraat, waar het drukkend gloeiend heet was, eerstens door de atmosfeer en tweedens door de weërkaatsing van het water. Halfweg hoorde ik reeds het signaal van de omnibus, en achter mij ziende, ontwaarde ik nog eenige sampans met passagiers voor den omnibus.

Deze stond kant en klaar te wachten, doch niet met ossen, maar met een paar flink uitzierende Australische paarden bespannen. Ik nam een der beste plaatsen, en wij wachtten daarop nog op de andere passagiers, die echter niet lang op zich wachten lieten. Het waren er zeven: zes Maleiers en een Chinees. De eersten zagen er zindelijk en keurig net gekleed uit, op schoenen en met kousen natuurlijk, in tricot costumes, maar met den gebruikelijken sarong om het lijf. Er was er een bij die geene armen meer had, doch alles met zijne voeten deed. Hij raapte iets op met zijne teenen, krabde zich daarmêe, kortom, was daarmede zeer handig.

Op mijne vraag hoe het kwam dat hij geen handen meer had, kreeg ik ten antwoord dat een kanon hem deze door een ongeluk verbrijzeld had. Hij was vroeger kanonnier geweest, militair in dienst van den sultan van Djohore en nu gepensioneerd, omdat hij natuurlijk geen dienst meer doen kon.

Het gesprek eenmaal gaande gemaakt, vlotte nu uitstekend, en zoo vertelde men mij dat zij allemaal militairen waren in dienst van den sultan. Twee van hen waren luitenants, de rest sergeanten, en allen gingen zij met verlof naar Moear, ook eene stad, en eene tamelijk belangrijke stad in Djohore, waar vele Europeanen wonen, die er koffie en peper planten. Het volkje was werkelijk zeer beschaafd en sprak dikwijls Engelsch met elkander. Ik vond het echter beter om Maleisch met hen te praten, en dadelijk hoorden zij aan mijn voor hen vreemde dialect dat ik van Batavia kwam. Hun Maleisch is zoo heel anders.

Zij wisten over alles meê te praten, en zooals zij verklaarden, waren zij allen lid van de sociëteit, waarop ik het goed vond om mij over de verregaande onwellevendheid van den kastelein te beklagen. Een der luitenants, die beweerde secretaris der 'Club' te zijn, was hier over zeer verbolgen, hoewel hij ook beweerde, dat er geene vreemdelingen mochten opgenomen worden, aangezien de sociëteit alleen voor 'leden' was.

Battery Road to Singapore, circa 1910.

‘Hadde ik eerder met u kennismemaakt,’ zeide hij heel galant, ‘dan zou ik u geïntroduceerd hebben!’

Daarop bespraken zij het nieuws wat in de laatste Singapore-couranten had gestaan, en vooral de telegrammen die het nieuws behelsden over Turkije en Griekenland, die toen juist bezig waren om elkaar het vel uit te kloppen.⁵⁵

Het was bepaald komiek om deze inlanders daarover te hooren spreken en wel in het Engelsch. Met open ooren en oogen luisterde ik naar hen, want zooiets grappigs was mij toch nog nooit overkomen. In Kedah zelf waren het alleen ‘rijksgrooten’ geweest van wie ik dat gehoord had, waarvan men eene hoogere beschaving nog eenigszins verwachten kon, maar deze inlanders, militairen uit het leger van den vorst van Djohore, kon men net zoo goed met koelies vergelijken.

Allen hoopten en waren tevens overtuigd dat Turkije overwinnaar blijven zou. Dat was natuurlijk; als goedgeloofige mahomedanen schaarden zij zich bij den islam en meenden zij dat de halve maan onbereikbaar was voor iedereen. Ik mengde mij niet in hunne gesprekken, maar leende er alleen een geduldig oor aan.

Later vraagde ik hun nog het een en ander over den sultan, en zij bevestigden alles wat ik van hem gehoord had. Zijne moeder, ‘la belle Hollandaise’, leeft nog en woont in een eigen paleis in de omstreken van Djohore-Bahroe.

Het was drie uur toen wij weder in Singapore waren, en de omnibus in den nabijheid van het Adelphi Hôtel stilhield. Natuurlijk was hier alles in diepe rust, en kon ik niets krijgen, tenminste geene spijzen. Voordat ik mij naar mijne kamer begaf, ging ik eerst naar het kantoor om na te zien wanneer er booten naar Penang zouden vertrekken.

Gewoonlijk gaan er dagelijks boten en bestaat daartoe steeds gelegenheid wanneer men onverschillig is met welke: de Holtbooten van de Ocean SS Co.⁵⁶ gaan driemaal per week, dan heeft men nog de mailstoomers van de P. and O., die prachtig ingericht zijn en het grootste comfort aan passagiers aanbieden, verder zijn er nog de booten der British-India,⁵⁷ die op Rangoon en Calcutta varen, welke gelegenheid mij warm werd aanbevolen. Natuurlijk zijn er ook nog booten van Chineesche reederijen, maar daarvoor bedankte ik feestelijk; ik had er al meer dan genoeg van en wilde liever nog een paar dagen in Singapore wachten, om of per Engelsche mailboot of met de British-India te gaan.

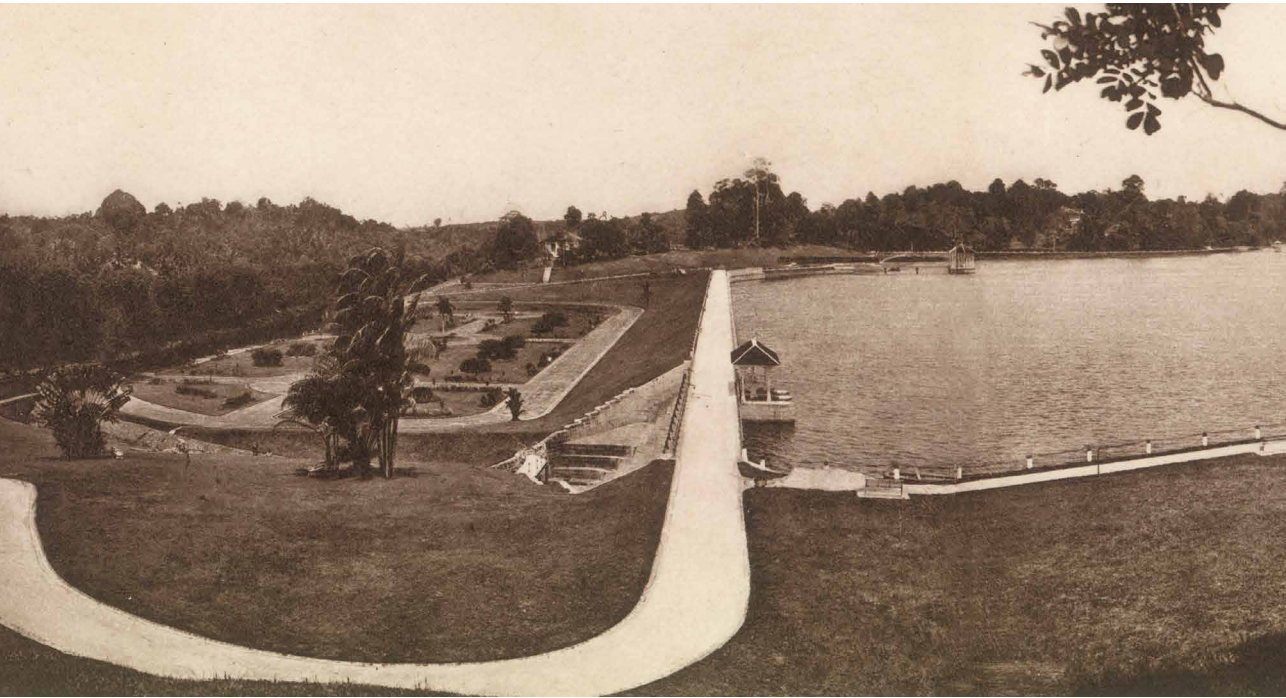
Ik moet eerlijk bekennen dat ik er zeer naar verlangde om weêr op reis te gaan. Singapore verveelde mij ontzettend, en wanneer ik thuis was en in

mijne kamer zat, wist ik met mijn tijd geen raad. Vooral de avonden duurden zoo lang, en er is te Singapore des avonds geene gelegenheid om uit te gaan. Amusemenen heeft men er volstrekt niet, zooals te Batavia bijvoorbeeld, waar men bijna iederen avond het een of andere amusement heeft. Soms komt er een verdwaalde operettetroep of een virtuoos die Azië bereist, en dat is dan ook alles. Toen ik er was, was er echter niets van dien aard. De ‘Town Hall’⁵⁸ was en bleef gesloten. Alleen is er eene damenkapelle⁵⁹, die vrij goed strijkt, en die des avonds in het Union Hôtel speelt, doch als dame alleen kon ik daar natuurlijk moeielijk heen gaan. Zelfs de manillaband, een orkest bestaande uit bewoners van de Fillippijnen, was uit elkander, en men had geene muziek in den botanischen tuin meer, zooals vroeger wel het geval geweest was, want in plaats van zondag wordt er des maandags gespeeld; de zondag is alleen aan heilige muziek en vrome overdenkingen gewijd.

Het is eigenlijk een ‘shame’ dat er in een wereldstad als Singapore, waar zoo veel vreemdelingen bij elkander komen, waar het in de hôtels wemelt van menschen van alle natiën, die toch gaarne hun geld veil hebben⁶⁰ voor amusemenen, vooral wanneer zij in langen tijd niets anders gezien hebben als lucht en aarde, niets te doen is. Een muziekgenootschap, eene blijvende operatroep of circus, zou er zeker goede zaken maken.

Dilettanten, liefhebberijgezelschappen wat muziek of andere kunsten aangaat, vindt men er ook niet, zooals bij ons in Java, waar zoo vele genootschappen zijn die zichzelf en het publiek amuseeren, tot zelfs de militairen, die gaarne hunne krachten en talenten ten beste geven. Alleen sport en nogmaals sport, daarin leven de Britten. Hunne ballen worden hoog opgeworpen door hunne raketten, en veêrkrachtig en lenig als zij zijn, rennen en snellen zij deze achterna. Hunne racepaarden spelen in hun leven eene groote rol en gedurende de race-dagen zijn zij niet te genaken, enthousiast als zij zijn en opgewonden door de hooge weddenschappen die zij verloren of gewonnen hebben.

De drie goddelijke muzen, Thalia, Euterpe en Terpsichore,⁶¹ slapen er hun winterslaap, en worden zij weleens door de bewoners van Singapore opgewekt, dan zeker veggen zij droomerig hunne oogen uit om verwonderd en verbaasd rond te kijken en te vragen waarom zij eigenlijk werden wakker gemaakt. Het is dus niet te verwonderen dat ik zeer blij was te hooren, dat de *Lindula* van de British-India in twee dagen naar Penang ging vertrekken, en ik beloot dus om den volgenden dag nog over te blijven, liever dan met een Chineesche boot meê te gaan, die geene goede ‘accomodation’ heeft voor ‘first class’ passagiers. Ik nam mij voor om den volgenden dag de

waterwerken⁶² eens te gaan bezichtigen, waarvan men mij zeer veel verteld had. Ook het hospitaal mocht ik niet overslaan.

Des avonds kreeg ik bezoek van mijn nieuwen, welwillenden vriend, den redacteur der *Free Press*, die de aangename tijding meêbracht, dat hij reeds naar Seremban over mijne aangelegenheid geschreven had, en hij mij het antwoord zoo spoedig mogelijk naar Deli zou opsturen.

Den volgenden morgen was ik reeds zeer vroeg op weg naar de beroemde waterwerken, die ongeveer drie of vier mijlen verder van Singapore aflagen. Men vertelde mij dat het een natuurlijk meer is, hetwelk door een viertal kleine riviertjes, die erin uitloopen, gevoed worden. Hiervan heeft men partij getrokken, en buizen gelegd naar de stad, die op deze manier van water voorzien wordt. Dicht bij het paleis van den gouverneur is een derde klein, gemetseld bassin tot waar die buizen gebracht zijn, die eerst nog door een tweede bassin worden geleid, alwaar het water gefilterd wordt, zoodat het geheel helder en van alle zanddeelen ontbloot in het derde bassin komt, vanwaaruit het in kleinere buizen naar de stad wordt geleid.

Waterwerken bij
Singapore, circa 1910.

Over een prachtige weg door welvarende kampongs rijdt men erheen, en het oog wordt verrukt door het kunstig aangelegde park dat men te zien krijgt, en waarvan de keurig aangelegde paden, de bosschaadjes, het gemaaid gras dat eruitziet als fluweel, het huis van den opziener dat daar schilderachtig gelegen is aan de boorden van 't meer, half verscholen tusschen 't groen, het meer zelf met de kleine schuitjes dobberende op 't water, en daarachter het bosch met den eeuwig blauwen tropischen hemel, iemand doen denken of men in een of ander lusthof verdwaald is.

Vooraf in dezen vroegen ochtendstond maakte deze omgeving een keurig en eenig effect. Ik klom de trappen op om mij naar den oever van het meertje te begeven, dat aan dezen kant gemetseld is, en vanwaaruit men de buizen gelegd heeft, en ik zette mij op eene der vele banken neder, de frissche lucht opsnuivende en genietende van het heerlijke landschap om mij heen.

Alleen verwonderde ik mij zeer dat er geene fonteinen waren. Niets zou toch gemakkelijker zijn dan die aan te leggen, aangezien het park zooveel lager ligt als het meer.

Kleine jongens zag ik uit het opzienshuis komen en de schuitjes losmaken om er te spelevaren. Het was net speelgoed in de verte, die kleine kleuters in hunne matrozenpakjes in die booten te zien zitten, die eruitzagen als notedoppen.

Vanhieruit liet ik mij naar het tweede bassin rijden, vanwaaruit het water gefilterd wordt. Dit ligt vlak tegenover het kerkhof, aan den voet van het gouverneurspaleis, tenminste vanhieruit begint het bijbehorende park reeds.

Een menigte werkvolk was daar bezig, allen uit halfnaakte Klingaleezen bestaande, die daar werkten onder toezicht van Indo's, over 't algemeen in Singapore geborenen.

Ik geloof dat men juist bezig was om nieuwe pijpen te leggen.

Een weinig verder vandaar op een heuvel vindt men het derde bassin, met keurige wandelwegen daaromheen en banken waar men uitrusten kan. Vanhieruit heeft men een lief gezicht op de stad Singapore, de zee en de eilandengroep, die men tegen den horizont ziet liggen.

Aan den anderen kant kan men duidelijk het paleis van den gouverneur der Straits zien, met de vlag in top.

Daarop liet ik mij naar het hospitaal rijden, dat aan eene geheel andere zijde van het eiland ligt, niet zoo heel ver van het Tandjong Pagger Dock, tenminste diezelfde kant uit, hoewel het nog wel minstens een half uur rijden is.

Er is niet veel aan te zien. Een vierkant blok op een heuvel gebouwd, zonder eenige bijzonderheid die vermelding verdient, zonder een tuin zelfs. Ik was dan ook volstrekt niet teleurgesteld toen ik eene kennisgeving, die aan een paal bevestigd was, las, dat het vreemdelingen verboden is om binnen te gaan, en slechts zij worden toegelaten die er een zieke willen bezoeken, en dat ook slechts op bepaalde uren.

Ik reed dus de eene kant in en de andere weder uit, de helling af, en zag toen een colossus van een gebouw voor mij, door muren omringd, geheel in rooden steen opgetrokken, en bij mijne vraag wat voor gebouw dit was, gaf de koetsier mij ten antwoord: 'jail'.

Ik wist niet wat dit woord beteekende, maar gelukkig had ik mijne dictionnaire bij mij, en zocht het dadelijk op. Onwillekeurig schrikte ik, toen ik het begreep. Het was immers de gevangenis. Geen wonder! Het zag er niet alleen somber, maar ook huiveringwekkend genoeg uit.

Wij reden er voorbij, en kwamen door de straat waar de beambten wonen die aan de gevangenis verbonden zijn, zooals cipiers, gevangenvaarders, oppassers, enzovoorts. Aangezien het nog vroeg was, liet ik mijn koetsier een

straatje omrijden, en wij kwamen voorbij het fort, dat ook op een heuvel ligt, verder voorbij ijzer- en ijsfabrieken, door de Maleische en Javaansche wijken, langs de 'quay' en de andere Chineesche straten, en toen gaf ik order om mij naar de agenten der 'British-India' te rijden om een 'ticket' te nemen naar Penang.

Daar hoorde ik dat mijne boot den volgenden dag om ongeveer vier uur des namiddags vanuit Tandjong Pagger Dock zou vertrekken; geen opwekkend bericht, want wat is vreeselijker dan in 't heetst van den dag op reis te moeten gaan?

Toen liet ik mij weër naar 't hôtel rijden, en kwam er tegen etenstijd aan, geen raad wetende met mijn tijd, want ik had nog vierentwintig uren te Singapore te vertoeven.

Terug naar Penang

Den volgenden dag regelde ik vroegtijdig mijne zaken, betaalde mijn waschman, die mij ook tien cent voor een stuk gerekend had, omdat hij het in twee dagen klaar moest hebben, en kocht eenige Bombay- en Japansche artikelen, die in Singapore spotgoedkoop zijn, en zeker wel tweederde verschillen met de prijzen in Deli en Java vooral. Ook vond ik alles goedkooper dan in Penang. Ik moest voor Jan ook een cadeautje meëbrengen, maar aangezien die goede man van mij zoo ontzettend verwend is, wist ik waarlijk niet wat ik voor hem moest koopen, en kocht daarom alleen maar een paar doosjes Japansche tandenstookertjes, die hij altijd noodig heeft. Ook voor Mormel trachtte ik wat te bedenken, maar mij herinnerende hoe hij mij voor den gek gehouden had met dat 'Dutch wife' uit blik, werd ik ineens zoo kwaadaardig dat ik alleen een kam kocht, wetende dat hij zich toch niet kon kammen, omdat hij geen haar had. Ik zou bij mijne thuiskomst tegen hem zeggen:

'Mormel, je mot je kammen!', waarop hij natuurlijk zou antwoorden:

'Sientje, ik heb geen haar!'

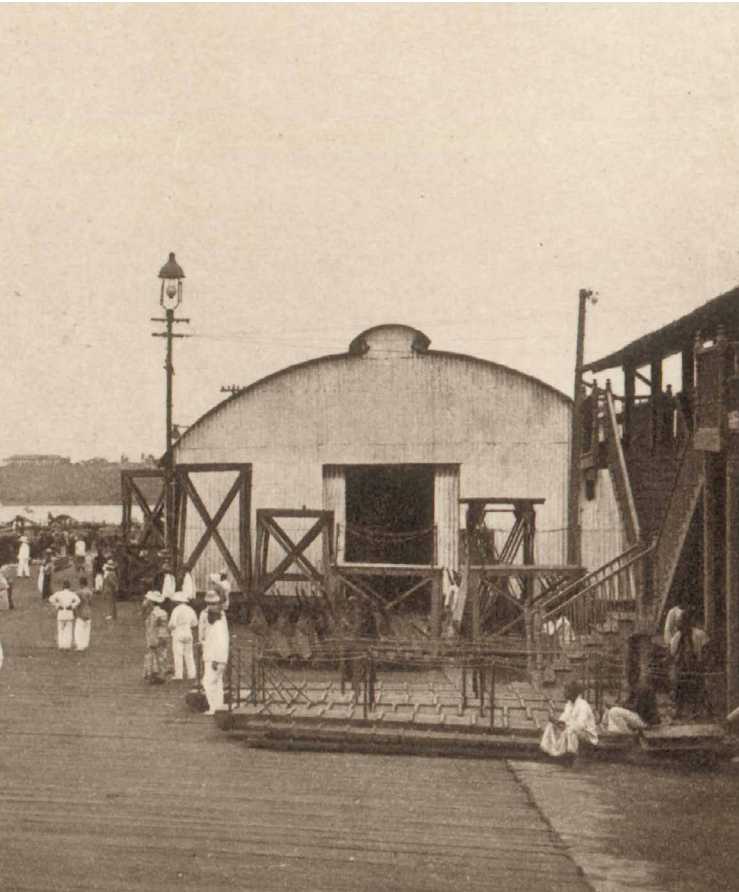
'Mormel!' zou ik dan zeggen, 'haar of geen haar, toch kammen!'

Dienzelfden dag kwamen er ook Bombay-menschen aan de deur, die prachtige, linnen kanten verkochten, tegen zeer billijke prijzen. Daar ik een liefhebster van mooie kanten ben, kocht ik er nogal veel van, omdat zij werkelijk bewonderenswaardig mooi waren, en men duidelijk zien kon, dat ze met de hand gemaakt waren. Verder kocht ik eene groote partij prachtige schelpen, voor een paar centen slechts, die de Maleiers van de eilandengroepen

en zandbanken rondom Singapore afhalen, en die daar bijna geene waarde hebben, en toch zijn zij zoo mooi wanneer zij smaakvol tusschen bloemen gerangschikt worden.

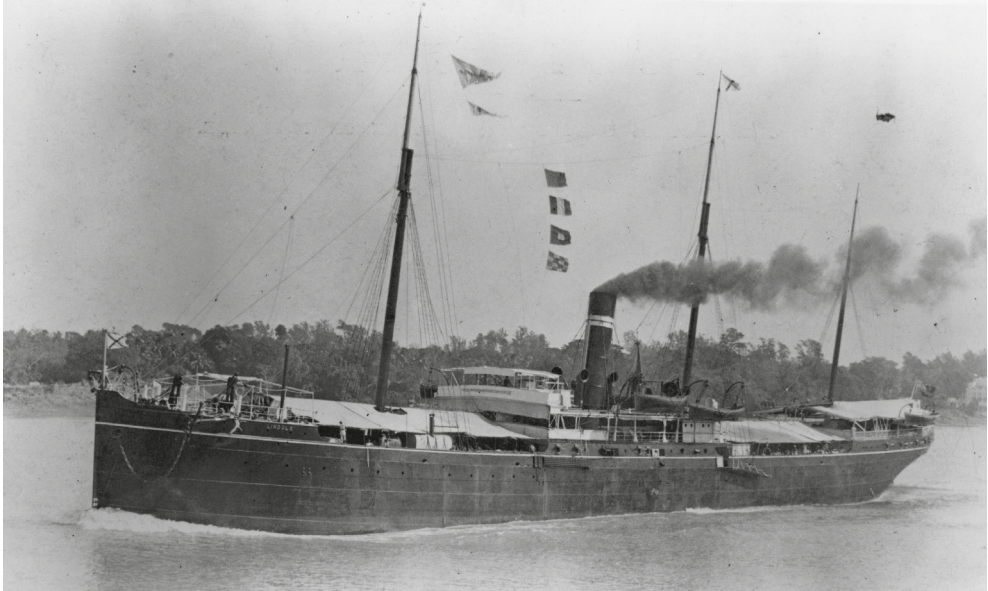
Ook rekende ik met mijn hôtelhouders af, en ik was verbaasd over de billijke behandeling; hij liet mij slechts drie dollar vijftig betalen, wat ongeveer vier gulden is, en dat voor een 'first class hôtel'. Ik had toch eene prachtige gelegenheid gehad, slaapkamer zitkamer en galerij, alles Europeesch gemeubileerd, met weelde en comfort omringd, en het eten was uitstekend geweest. Ik had over niets te klagen gehad. Deze prijzen waren dus tweederde goedkooper dan die in de 'first class hôtels' van Java. Weliswaar zijn de

Vertrekkende post-
boot in Tandjong
Pagar te Singapore,
circa 1910.

levensmiddelen goedkoper omdat Singapore een vrijhaven is, maar daar staat tegenover dat bedienden al weêr zoo ontzettend duur zijn, en dat men een hoog salaris heeft te betalen aan een 'boy' die eenigszins op de hoogte is van zijn werk. De salarissen aldaar zijn zeker nog eenmaal zo hoog als die men op Java aan de bedienden geeft. Ook mijne drankenrekening, bestaande uit eenige flesschen limonade, sodawater en bier, vond ik verbazend goedkoop in vergelijking met hetgeen men in hôtels in andere landen durft berekenen.

Om twee uur des middags was ik gereed om te vertrekken, en ik zat weldra met pak en zak in den wagen die mij naar Tandjong Pagger Dock brengen zou.

De *ss Lindula*.

Bij de poort hielden wij stil en ik liep met een koelie achter mij naar de *Lindula*, die nog druk aan het laden was.

Dadelijk kwam een tweede stuurman naar mij toe, en vroegde mij of ik eene eerste- of eene tweedeklassecabine verlangde.

Ik liet hem dadelijk mijn 'ticket' zien, waarop de hofmeester geroepen werd, die mij voorging naar het salon der eerste klasse.

Men had mij niet te veel van deze booten gezegd. De *Lindula* is werkelijk eene magnifique gelegenheid om te reizen. De salon is ruim en breed, de hutten voor drie personen ingericht, keurig net, zindelijk en ruim, zoodat men elkander niet behoeft te hinderen, al deelt men de hut ook met drie anderen.

Nu ik geheel alleen was, had ik natuurlijk de ruimte, en maakte ik het mij direct gemakkelijk, wat verkwikkend was en tevens zeer noodig, na die warme rit in den wagen. De salon heeft plaatsen voor dertig eersteklassepassagiers, en in het midden staat de 'bar', geheel van marmer en spiegelglas, en daar hing ook de prijscourant voor de dranken, alles belachelijk goedkoop, nog veel billijker zelfs dan te Singapore; onder andere verlangden zij slechts zes cent voor een gefrappeerde flesch sodawater en zeven cent voor een dito limonade.

De heele boot was elektrisch verlicht, ook de hutten. In het midden bevond zich de tweede klasse, en die was klaarblijkelijk ook zeer goed en aanbevelenswaardig, want ik zag er later vele passagiers, waaronder die naar Rangoon en Calcutta gingen, zooals de hofmeester mij vertelde.

De bedienden zijn allen inwoners van Calcutta en van hun geloof hindoes, die er eigenaardig en interessant uitzien in hunne bijzondere kleederdracht, namelijk met een lang wit hemd aan en een blauw ceintuur om hun middel, een hoed op als een aardappelenmand, die echter wit bekleed is en waarom ook blauw en wit geslingerd koord gewonden is.

Er waren met den hofmeester ongeveer zes 'boys', allen uniform gekleed, stoere, flinkgebouwde mannen, met polkahaar⁶³ en dichten zwarten baard, die achter de passagiers staan blijven met de handen over de borst gekruist, en onderdanig wenken en bevelen afwachten.

Zij spraken niets dan Engelsch, tenminste met mij, aangezien zij geen woord Maleisch kenden en ik hunne taal niet verstond. Met de andere passagiers was dit trouwens ook het geval; alleen was er eene dame aan boord die ze in hun eigen taal aansprak.

Deze dame was ook passagieresse eerste klasse en zat naast den kapitein, een Engelschman met een knap en zeer innemend uiterlijk, die met den eersten stuurman in vol uniform aan tafel kwam, des avonds in zwarten uniformjas met epauletten en vergulde knopen, en aan de 'tiffin' in 't wit.

Dit is trouwens het eenige wat ik van hem zeggen kan, namelijk dat het een knappe verschijning was, maar voor den rest was hij stijf en bokkig, tot in het onbeleeft toe.

Van een voorstellerij was natuurlijk geene sprake, en ik, even stijf en bokkig, dacht er niet aan om de eerste te zijn en het ijs te breken. Zoo zat ik drie-maal met hem aan tafel, en nog wel aan des kapiteins groene zijde,⁶⁴ maar hij sprak geen simpel woord met mij, en ik van mijn kant hield mijne lippen ook stijf op elkander gedrukt. Des te meer hield ik mijne ooren en oogen open, want de kapitein had het zeer druk met zijne andere passagieresse, die hij intiem scheen te kennen, want zij praatten en giechelden onophoudelijk met elkander, en hij zocht de lekkerste beetjes voor haar uit, zoodat wij ons met de karkassen konden behelpen, en na het eten wandelden zij samen in de maneschijn op het promenadedek en smeekten madame Luna om zich een weinig achter de wolken te verschuilen, of tuurden uren in het water, over de balustrade leunende, lispelende van:

'Ob ich dich liebe, frage es die Wellen!'⁶⁵

Gelukkig dat het eten mij veel afwisseling gaf, zoodat ik mij van den rest eigenlijk weinig behoefde aan te trekken. Het was prachtig en er was zulk een keus en keur van heerlijke gerechten dat men waarlijk niet wist waar te beginnen en waar uit te scheiden. De ronde, nog warme melkkadetjes en de krentenbroodjes deden iemand werkelijk watertanden, en men verorberde er bij het ontbijt gaarne een stuk of twaalf van. Voorts was er koude kalkoen, ham, eieren, kaas, taart, enzovoorts, te veel om op te noemen.

Des middags bij de 'tiffin' kreeg men behalve rijsttafel met de beroemde Bengaalsche 'kurrie' nog eens een menu van ongeveer twaalf gerechten, waaronder ook pudding en compôte, wat men in de hôtels des middags niet eens krijgt, en men zich slechts met een pisang moet behelpen.

Des avonds verbeeldde men zich in luilekkerland te zijn, en volgde het eene verrukkelijk klaargemaakte gerecht het andere op.

Wij kregen ook twee soorten gebak, plumpudding en taart, en dan nog ice-cream. En zoo leeft men twee volle dagen op deze booten en betaalt er slechts vijftien dollar voor. Ook de verdere reis naar Rangoon en Calcutta is zeer goedkoop, de prijs ben ik echter vergeten.

Alleen was het jammer dat ik niet van al dat lekkers zoo goed profiteeren kon, omdat ik nogal veel toilet gemaakt had, en dit mij tamelijk hinderde.

Wie echter niet sterk is, moet slim wezen, en aan dat spreekwoord gedachtig besloot ik er iets anders op te verzinnen. Ik zou in de hut blijven met het voorwendsel dat ik zeeziek was. Ik kon dan 'en négligé' blijven, en ik zou den 'boy' order geven om mijn heele diner in de hut te brengen, waar ik dan alles op mijn gemak zou kunnen verorberen. Buitendien was het gezelschap niet zoo aangenaam, in de eerste plaats met die sentimenteele Engelsche lady, die zoo leelijk was als de nacht (dat tusschen twee haakjes), en met hare konijneuoogen zoo smachtend onzen commandant aankeek, dan de onbeleefde kapitein, die eruitzag als een rijpe perzik, zoo precies om in te bijten, en verder de andere passagiers, die niets anders deden als stommetje spelen, en bij dit alles nog de 'poengka', die met zenuwachtige haast heen en weder gewaaid werd, en die zoo laag hing dat mijn kuif er mede in aanraking kwam, zoodat ik bang was dat ik die op de eene of andere manier zou verliezen. Niet alleen ik had last van deze 'poengka' (zooals men weet is dit een soort waaier die aan de zoldering is vastgemaakt), maar ook de andere passagiers zaten daar met vliegende haren, en zelfs de heeren met dito knevels. Waar dat trekken van de poengka goed voor was, kon ik trouwens niet begrijpen, daar er genoeg wind uit de koekoek⁶⁶ kwam.

Ik besloot dus om den tweeden avond niet aan tafel te komen, in de hut en négligé te blijven, en bij het elektrische licht wat te gaan lezen. Ik zeide op klagenden toon aan den 'boy' dat ik mij liet excuseeren, en stelde mij aan of ik zeer ziek was. Ik verzocht echter om het eten in de kamer te brengen.

Terwijl de andere passagiers in vol uniform, tricot, in overhemden, en gestast, en de dame in zijde gehuld, aan tafel zaten, had ik het mij in mijne hut zeer gezellig gemaakt, en de presenteerbladen, met alles wat het menu opleverde, op de waschtafel gezet. Aangezien ik niet het minste idee van zeeziekte gevoelde, en zoo frisch was als een hoentje, en daarbij een eetlust had als een militair, monsterde ik met wellust al die lekkere gerechten, begon met 'mollygatawnysoep', een soep die in Britsch-Indië zeer geliefd is, nam vervolgens van de kippenpastei, daarop muttonchops met aardappelen en kool, toen roastbeef met wortelen, daarop gans met compôte, tot dessert roomtaart en plumpudding, ice-cream, amandelen en rozijnencompôte, een melkbroodje met kaas, koffie met beschuitjes, en toen vruchten!

Ik was er zelf verstomd van toen ik zag dat alle borden leëg waren, en ik schaamde mij eigenlijk een beetje voor den Bengaalsche 'boy', want die moet wat moois gedacht hebben. Een dame die zooveel eten kon, moest wel eene bijzonder soort zeeziekte hebben. Hoe het ook zij, deze booten zijn werkelijk voortreffelijk, zoowel in de eerste als in de tweede klasse, zoowel voor de ruimte, de bediening, de netheid, en de uitstekende goedkoope dranken, die men op geene andere booten zoo goedkoop krijgt, als tevens voor het uitstekende eten; zeer aanbevelenswaardig. Het promenadedek is ook ruim, en men is er geheel vrij, men merkt niets van de matrozen, die men alleen des morgens ziet wanneer zij het dek wasschen.

Den derden dag kwamen wij des morgens om vier uur op de reede van Penang, en ik zag de bergen van Perak in de verte in een nevel liggen, want het was onaangenaam, druilerig weder. De Mullers wisten niet wanneer ik komen zou, zoodat er niemand was om mij af te halen. Het was ongeveer half zes, toen de *Lindula* het anker liet vallen en ik geheel gereed was om aan wal te gaan.

De klok sloeg precies zes uur toen onze kleine 'sampan' landde, en ik wenkte een 'djinrickshaw' om mij door de stille straten van Penang, waar alles nog in diepe rust was, naar de Mullers te brengen. Natuurlijk sliepen mijne vrienden nog, maar de 'aja', die achter bezig was haar donkere, bekoorlijke gezicht te wasschen, stak vol verbazing haar armen in de hoogte toen zij mij zag, alsof ik eene geestverschijning geweest ware.

Als een dief in den nacht sloop ik het huis binnen, en de 'aja' bracht mij in mijne oude kamer, die trouwens geheel kant en klaar was, want Milly had mij reeds lang terug verwacht, vertelde de 'aja'.

Zij bracht mij een kop warmen koffie, en ik ging daarna nog een weinig rusten, in afwachting dat Muller en Milly op zouden staan.

Het wederzien was natuurlijk hartelijk genoeg, dat kan men zich denken, en ik moest dadelijk mijne avonturen vertellen, wat ik natuurlijk in geuren en kleuren deed, vooral die geschiedenis van den olifant vertelde ik met extase, en ik deed hun voor hoe ik erbovenop gezeten had, zoodat beiden het uitproestten van het lachen,

De haven van Penang,
circa 1910.

Toen ik hun mijn avontuur met de Ceyloneezen mededeelde, was Milly stom van schrik, en deed niet anders dan ‘arme mevrouw Klobben’ zeggen, en mij van harte beklagen.

‘En heeft de sultan van Perak u niet een plaatsje in zijn harem aangeboden?’ durfde die ondeugende Muller daarop te vragen.

Wacht maar, Fritz, dacht ik, zulke onkiesche vragen moeten ook met onkiesche antwoorden beantwoord worden. Dat zal ik je nu eens voor eens en voor altijd afleeren!

‘Jazeker!’ antwoordde ik dus heel gevat, ‘en in zulk een harem is het veel gezelliger dan in een “policestation” hoor!’

Men herinnere zich dat Fritz Muller eens eene nacht daar had doorgebracht. Hij dreigde mij met zijn vinger.

‘Mevrouw Klobben! Mevrouw Klobben!!’ zeide hij lachend.

‘En hoe gaat het met die mooie Italiaansche?’ vroegde ik verder, ‘die toen met Fritz ervandoor wilde gaan?’

‘En hoe gaat het met de “Dutch wife”?’ was zijne wedervraag.

‘Muller! Muller! Niet al te bont, ja?’ zeide ik, en ik schudde mijn hoofd. Nu heb ik geen “goeling” meer noodig, in de Native States heb ik dat afgeleerd, vooral toen ik bij de Chineezzen in de tinmijnen, bij de Javanen, de Klingen en Singaleezen heb gelogeed.’

Ik had het nooit gedacht dat ik buiten zulke huishoudelijke gemakken kon, maar nu merk ik toch dat men alles kan, met een weinig geest- en wilskracht.

‘En waar zijn de brieven van Jan?’ vervolgde ik, ‘want Jan zal toch wel geschreven hebben?’

Milly bracht mij weldra een heelen bundel brieven en couranten, niet alleen van Jan, maar ook mailbrieven van de kinderen en de andere familieleden.

Ik had dus veel te lezen, en gelukkig stond er niets in de brieven dat mijn uitstekende humeur kon bederven. De kinderen waren allen gezond en wel, en Jans brieven vloeiden over van hartelijkheid en verlangen. Hij schreef dat de marmotjes weêr met een twintigtal vermeerderd waren, en dat de firma Nickel en Co⁶⁷ een nieuw soort bier had geïmporteerd, dat uitstekend van smaak was. Voorts dat hij geheel van de bitter af was, maar daarvoor in de plaats een heele flesch portwijn per dag dronk.

De tingeltangel was al naar Rangoon vertrokken, en Jan was er slechts twintigmaal geweest; de dames waren niet mooi en waren hem zeer tegen gevallen, zoodat er weinig aantrekkelijkheid aan geweest was. Ik moest maar niet boos zijn wanneer ik eene rekening kreeg van eene der ‘toko’s’; hij had daar namelijk acht waaiers gekocht, voor iedere dame een; niet duur, slechts acht gulden de waaier.

Hij had ook mijn kok weggejaagd, want die had eens het eten uit wraak, omdat Jan hem een standje had gemaakt, met petroleum klaargemaakt, zoodat Jan en Mormel en al de assistenten pijn in de buik gekregen hadden en onwel waren geworden. In zijn plaats was er een vrouwelijke kokkin van twintig jaar, maar tamelijk leelijk. ‘Zij kan een lekkere hutspot koken, lieve vrouw,’ luidde het postscriptum van zijn brief.

Het een en ander viel dus nogal meê, en vol nieuwen moed en verlangen stapte ik den volgenden dag op de boot die mij naar Deli terug zou brengen.

Muller en Milly wilden hebben dat ik nog eenige dagen bij hen zou blijven, maar hoewel ik het aardig van hen vond, dankte ik hiervoor; het was de hoogste tijd om terug te keeren; al te lang kan eene huisvrouw niet worden gemist.

Ik beloofde hun echter dat ik spoedig zou terugkomen. Een 'trip' naar Penang is slechts eene kleinigheid, en ik had mij voorgenomen om eens een reisje te gaan maken naar Rangoon en Calcutta, en vandaaruit naar den heiligen Ganges en het Himalayagebergte te gaan.

Bij het afscheid nemen sprak ik daarom de woorden 'Auf Wiedersehen' uit, en wenkte met mijn zakdoek, net zoolang tot ik Milly, die aan de 'jettee' stond, niet meer zien kon.

Naar huis

Ik had Jan geschreven dat ik op den bepaalden datum zou aankomen, dus verwachtte ik hem aan den haven te zien. Het weder was deze maal prachtig, en ik had geene idee van zeeziekte; slechts den volgenden morgen voelde ik een onaangenaam gevoel omtrent de maagstreek, en dat was toen wij Sumatra's vlakke kust in zicht kregen.

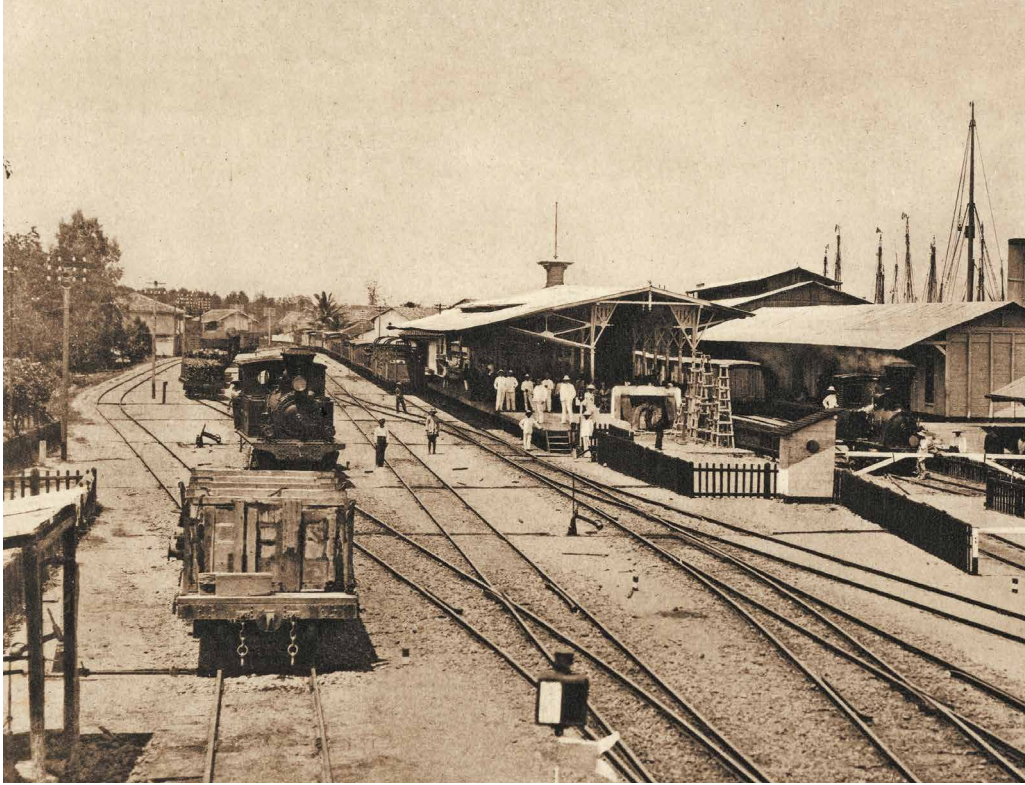
Daar heb je 't nu al, dacht ik mistroostig, en leunde in mijn luierstoel achterover, want er draaide iets in mijn hoofd, ik weet niet wat, iets dat mij onaangenaam en duizelig maakte, daar heb je 't nu al, bij 't zien van Sumatra word ik onwel, het zien alleen maakt iemand al zeeziek.

'Zouden wij vroeg genoeg binnen zijn om den trein van tien uur te halen?' vroegde ik den kapitein.

'Ik geloof het wel,' antwoordde deze, 'maar het zal ook net op het nippertje wezen, zorgt u maar dat u kant en klaar is, ik zal ook mijn best doen.'

Ik liet mij dit geene twee malen zeggen en spoedde mij naar mijne hut om mij te verkleeden en de koffers in te pakken.

Ik zou Jan eens verrassen en mij geheel aankleeden zooals de Engelsche dames dat gewoon zijn, namelijk in een zwarten rok en een blouse als een overhemd, met een langen das en manchetten, voorts een canotier,⁶⁸ met slechts een smal, zwart lint daaromheen, en om dit costuum te voltooien zette ik mijn lorgnet op mijn neus, die ik anders slechts bij het lezen gebruik. Ook deed ik een paar zeemleeren handschoenen aan en een taschje met een leêr om mijn hals, want aangezien mijne reticule⁶⁹ niet meer te gebruiken was, door het modderbad in Djohore, had ik bij 'John Little' te Singapore daarvoor in de plaats een reistasch gekocht.

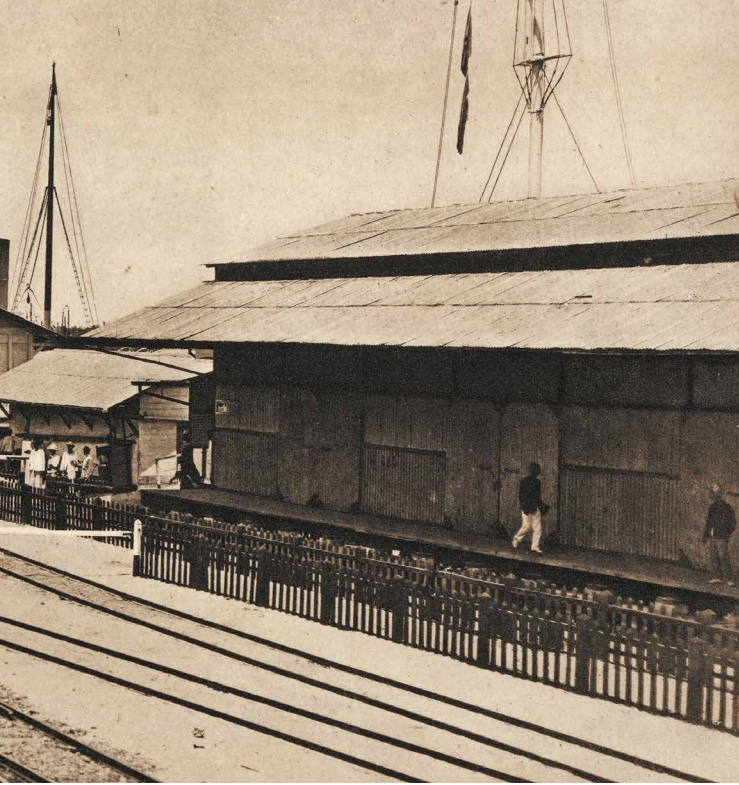
Ik keek in den spiegel en glimlachte tegen mijn eigen beeld. Wat zou Jan hier wel van zeggen? Ongetwijfeld zou hij het zeer kranig vinden.

‘Stylish, my dear!’

Wij waren intusschen de rivier ingestoomd en kwamen weldra in Belawan (dat is onze haven), en ik keek uit of ik Jan ook ergens zag staan. Hem zag ik niet, maar wel den trein die op het punt stond van vertrekken, en ik hoorde de bel, die aankondigde dat men nog slechts een kwartier den tijd had.

Ik werd er zenuwachtig van, want ik wilde zoo gaarne nog met dezen trein meê; ik had er niets geen lust in om tot twaalf uur in dat heete Belawan te blijven, want dan zouden wij immers pas om circa vier uur op de estate zijn, en dat in die brandend heete zon.

Ik had de boot wel een duw willen geven, hoewel deze juist bezig was om aan den steiger aan te leggen, en men de touwen naar den wal slingerde.

Het station van
Belawan, circa 1905.

Daar kwam mijn Jan aan, hijgende en blazende, en toen hij mij zag, zwaaide hij met zijn hand.

‘Dag Sientje, dag vrouw!’

‘Dag Jan!’ antwoordde ik nogal kalm, want de trein hield mij meer bezig dan mijn eigen beste Jan.

‘Halen wij den trein nog?’ schreeuwde ik.

‘Dat zal niet gaan!’ antwoordde hij.

‘Het moet gaan!’ gaf ik terug, ‘zorg gauw voor mijn bagage, Jan, zijn er wel koelies?’

En ik snelde naar de loopplank, die nog niet gelegd was, en wenkte een paar koelies om mijne bagage te halen.

‘Vrouw, wees toch voorzichtig!’ gilde Jan, toen ik over het smalle plankje liep en nu op den steiger stond.

Een half dozijn handen werd mij daar toegestoken, toebehoorende aan kennissen, waaronder ook de verificateur.⁷⁰

‘Kom aan, Jan! Vooruit!’ riep ik, ‘wij hebben nog vijf minuten! Ajo Koelies! Vooruit! Dag kapitein, wel bedankt voor uwe goede zorgen. Kom ons nog eens opzoeken, ja?’

‘Maar Sientje! Wij komen toch te laat, de goederen moeten nog eerst geverifieerd en geparafeerd worden, anders mogen zij niet passeeren.’

‘Ach, ik heb immers niets meêgebracht,’ zeide ik geërgerd, ‘parafeert u ze maar, meneer Meyer! Toe wees nu eens lief!’

‘Niets anders dan kleeren?’

‘Niets, meneer! Op mijn woord van eer, geen whiskey, geen sigaren, geen opium.’

Goddank! Ik kreeg mijn zin, en als een orkaan stormden wij de baan op. Jan en ik vooruit, achter ons een zestal goede vrienden, en daarachter een viertal koelies met mijne koffers bepakt en beladen.

Daar ging de bel. De stationchef wandelde op het perron heen en weêr.

‘Houdt ’m aan,’ schreeuwde ik, ‘wij moeten nog meê!’

Hemelsche goedheid! Dat was me een vaart, wij vlogen meer dan dat we liepen. Het leek wel een race.

Eindelijk zaten wij in de wagon eerste klasse, ik hoorde links en rechts ‘Welkom thuis, mevrouw Klobben’, maar kon niets zien of onderscheiden, want de glazen van mijn lorgnet zaten vol transpiratie.

Eindelijk was ik een weinig gekalmeerd, en kwam tot rust. De trein was al een heel eind ver voordat Jan en ik elkaar eens fatsoenlijk konden bekijken.

‘Wat zie je er leuk uit, Sientje!’ zei Jan, en ik lette op dat hij steeds zijn zakdoek voor zijn linkeroog hield.

‘My dear Johnnie!’ antwoordde ik, ‘dat woord “leuk” is hier zeer misplaatst. Zoo spreekt men niet over eene beroemde vrouw! “Stylish” is het, “quite stylish”!’ En door mijne brillenglazen keek ik hem eens oplettend aan.

‘Maar lieve Jan!’ riep ik opeens verontwaardigd uit, ‘ze hebben je een blauw oog geslagen!’ En vol onaangename gewaarwordingen hief ik beide armen ten hemel.

‘Maar Sientje!’ antwoordde hij, ‘ik heb me gestooten.’

‘Waartegen?’

‘Tegen het buffet!’

Ik antwoordde niets, ik wilde het genoeg van het wederzien niet vergallen, na eene afwezigheid van bijna twee maanden; het was mij in ’t begin zoo

meêgevallen dat Jan zoo lekker naar Violette-Orientale⁷¹ rook, en daarom had ik hem met genoeg een kus op zijn blozende wang gegeven.

Doch dat bedekken van het linkeroog kwam mij niet plus voor!

Aan het eindstation stond Mormel mij met een keurig bouquet op te wachten. Hij boog als een knipmes en glimlachte 'süsslich', zooals alleen een Mormel dat doen kan.

'I say!' zeide hij, 'ben je 't of ben je 't niet, mevrouw Klobben? Ik ben waarlijk verrukt om u zoo gezond en blozende, en zoo zoo zoo!, terug te zien!'

'Zeer vereerd, waarde Mormel! Je bent een goede 'sobat' (vriend); antwoordde ik glimlachende, 'en ik dank je wel dat je zoo goed op Jan hebt gepast, daarom heb ik ook een mooi cadeau voor je meêgebracht! Raad eens wat het is?'

'Hoe kan ik dat?' antwoordde hij, 'een kistje manilla's, een sigarenkoker, een mooi meisje, een Chineesche "boy"?'

'Mis poes!' antwoordde ik, 'een KAM.'

Besluit

Twee maanden was ik alweêr in mijne eigene omgeving, en ik had reeds bijna alle reisindrukken vergeten, tenminste, ik dacht er weinig meer aan, omdat zij verdrongen geworden waren door andere, toen ik er opeens weêr met alle duidelijkheid aan herinnerd werd.

Wij zaten thee te drinken, toen de postlooper kwam, dewelke verscheidene brieven bracht, waaronder ook twee voor mij en beide uit de Engelsche koloniën.

Nieuwsgierig maakte ik ze open. De eene was van mijn vriend, den redacteur der *Free Press*, en een epistel, door eene andere hand geschreven, viel uit de enveloppe. Bij nadere beschouwing bleek dit uit Seremban afkomstig, en het was een schrijven van den resident zelf.

'Dear Madam,' luidde de brief, 'hierbij heb ik het genoeg u mede te deelen dat uwe aanranders gestraft zijn. Ze zijn niet met de gevangenis te straffen, daarvoor waren geene motieven en ook niet genoeg bewijzen, maar zooals u uit het schrijven van den resident van Seremban zult zien, zijn zij uit gouvernementsservice "discharged".'

Deze brieven deden mij onbeschrijfelijk veel genoeg. Ik was dus gewroken en had satisfactie van mijne aanklacht.

De andere enveloppe bleek eene kaart te bevatten, en wel eene verlovingskaart, waaronder met kleine letters nog een episteltje was gekrabbeld.

Ik was stom van verbazing, en deed zulk een langgerekte ah!!! hooren dat Jan mij over zijne brillenglazen aankeek, en mij vraagde wat mij toch eigenlijk scheelde.

En het was werkelijk der moeite waard om verbaasd te zijn, want daar stond met duidelijke letters, en wel in 't Hollandsch, geschreven:

‘Verloofd:

Hendrika Susanne van Berkel

en

Edward Percy Walter Malcolm!

Chef van den geneeskundigen dienst in Perak

Batavia – Java

20 mei 189–

Taiping – Perak

En daaronder had dokter Malcolm geschreven:

‘Dear Madam,

U heeft niets te veel van Java en de mooie en degelijke vrouwen van daar gezegd. Ik ben mijzelve daarvan gaan overtuigen, met dat gevolg dat ik Java een Eden vind en ik eene vrouw heb uitgezocht, zooals mevrouw Klobben mij die eens heeft beschreven: namelijk degelijk, gezond, liefvallig en huishoudelijk, en die tevens den whiskey verfoeit. “Een echte Hollandsche vrouw”!

Goed voorbeeld, doet goed volgen!

EINDE

NOTEN BIJ HET REISVERHAAL

HOOFDSTUK 1

- 1 Bewerking van twee citaten van A.C.W. Staring, 'Aan de Britten' en 'Aan A.B.C. enz.', in: *Gedichten van A.C.W. Staring. Ter tweede uitgave bijeengezamd en verbeterd*. Arnhem 1837, deel 4, 150.
- 2 *hari-besar* (Maleis): letterlijk 'grote dag'.
- 3 *veapest*: er was op Deli in 1897 een besmettelijke veeziekte uitgebroken.
- 4 *tingeltangel*: variététheater met danseressen, revue.
- 5 *Mormel*: de notaris Sebastiaan Mormel komt ook voor in het begin van Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. 2 dln. Utrecht 1899, dl. 1, 2-3.
- 6 *dat andere boek over Java*: Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. 2 dln. Utrecht 1899.
- 7 *maasbal*: kogel-of eivormige houten bal, waarover een breiwerk gespannen wordt om te kunnen mazen.
- 8 *brandy kering*: kering (Maleis): droog, een brandy puur.
- 9 *bitterstelletje*: een set met kruidenmengsels voor de jenever om (kruiden)bitters te maken.
- 10 *poetih* (Maleis): wit, hier: jenever zonder kruiden.
- 11 Verwijzing naar het liedje 'De Graantjes-pikker', dat deze regels bevat: 'Een enkeld slokje kan geen kwaad / Maar Klare is het best, ja, ja / Dat houdt den mensch in goeden staat / Maar Bitter is de pest; ja, ja / Al wie hem drinkt steeds alle daag / Krijgt zulke vlakken in zijn maag / Maar Klaren als ik mij niet ontzag / Ik dronk vier Mingelen alle dag'.
- 12 *interieur*: binnenland.
- 13 *soedah* (Maleis): laat maar.
- 14 *Schwamm drüber*: zand erover.
- 15 *estate*: plantage.
- 16 *orang* (Maleis): mens, hier: kerel, vent.
- 17 *geef ons alsjeblief kein Kaufje*: lever ons geen koopje, neem ons niet beet.
- 18 *Voici c'est savoir*: dit is weten. *Car tout savoir, c'est tout conquérir*: want alles weten, is alles overwinnen.
- 19 *consciëntiestopper*: tussendoortje.
- 20 *Provence van Wellesley*: Province Wellesley, het oostelijke gedeelte van de Maleisische deelstaat Penang, tegenwoordig Seberang Perai geheten. Toen deze strook land in 1800 in het bezit kwam van de East Indian Company werd die vernoemd naar Richard Wellesley (1760-1842), die toen gouverneur-generaal van Britsch-Indië was. Klausine Klobben verwacht hem met zijn jongere broer Arthur Wellesley (1769-1852), de hertog van Wellington, die Napoleon bij Waterloo versloeg.
- 21 *Honi soit qui mal y pense*: Schande aan hem die er kwaad van denkt.
- 22 *Serang*: bootsman over inheemse matrozen.
- 23 *boy*: inheemse bediende.
- 24 *klapperboomen*: kokospalmen.
- 25 *atapen*: dakbedekking van palmbladen.
- 26 *Esquire*: Engelse beleefdheidstitel voor 'weledelgeboren heer'.
- 27 *katjang gorèng* (Maleis): gebakken pinda's.
- 28 *Kawan* (Maleis): vriend.
- 29 *Medan-noten*: dollar-bankbiljetten uitgegeven door het subagentschap van de Nederlandsche Handel-Maatschappij in Medan.

- 30 *steamlaunches*: stoomboten.
- 31 *De Pen en O Navigation Company*: The Peninsular and Oriental Steam Navigation Company, Britse rederij.
- 32 *Rangoonstoomer*: stoomschip dat vanuit Rangoon (Yangon) in Birma (nu Myanmar) kwam.
- 33 *Klingaleezen*: etnische groep afkomstig uit Britsch-Indië.
- 34 *reis voor de gezondheid*: in *Mevrouw Klausine Klobben op Java*, dl. 1, p. 7, stelt Klausine dat ze de reis op doktersadvies maakt, omdat haar gezondheid sinds enige tijd te wensen overlaat.
- 35 *voor de wetenschap*: in *Mevrouw Klausine Klobben op Java*, dl. 1, p. 189, 225 en 238, stelt Klausine ook dat ze 'voor de wetenschap reist', maar dat is nergens op gebaseerd.
- 36 *kahin*: kleed.
- 37 *palankijns met paard*: draagstoelen of draagkoetsen gedragen door twee paarden.
- 38 *syncen*: staljongens of koetsiers, hier gebruikt in de betekenis van koetsen.
- 39 *Singapore Dollar*: alle hier genoemde (zilveren) dollars waren legale betaalmiddelen in de Straits Settlements in 1897.
- 40 *vélocipède*: fiets.
- 41 *Humber*: Engels fietsenmerk ontwikkeld door Thomas Humber.
- 42 *Whitworth*: Engels fietsenmerk van de firma Rudge Whitworth Cycles.
- 43 *garry*: rijtuigje met een paard ervoor.
- 44 *Resident Counsellor*: Penang werd bestuurd door een resident councillor, de plaatselijke adviseur van de gouverneur van de Straits Settlements.
- 45 *alloon alloon*: *alun-alun* (Maleis): het grote centrale grasveld of plein in dorpen en steden in Nederlands-Indië.
- 46 *racebal*: een bal gehouden na afloop van de paardenraces.
- 47 *Makart-bouquetten*: boeketten van droogbloemen.
- 48 *aja* of *baboe*: inheemse vrouw belast met de opvoeding van de kinderen.
- 49 *sarong en kebaya*: geliefde kledij in Nederlands-Indië. Een sarong is een wikkelrok, een kabaja is een huisjasje.
- 50 *reçu*: geaccepteerd.
- 51 *profond négligé*: nachtkleding.
- 52 *mantille*: manteltje.
- 53 *Klingen*: Klingaleezen.
- 54 *castorolie*: wonderolie.
- 55 *Komedie Stamboel*: Nederlands-Indisch volkstoneel, een mengvorm van toneel, zang en dans, waarin Maleis en Nederlands door elkaar gebruikt werden.
- 56 *sirih*: pruimtabak van de areka- of betelnoot.
- 57 *toekang ajer*: waterdrager.
- 58 *toekang kebon*: tuinknecht.
- 59 *Macaosche*: een Chinese afkomstig uit de regio Macau.
- 60 *nonnaatje*: vrouw van Indo-Europese afkomst.
- 61 *Tiffin*: maaltijd rond het middaguur.
- 62 *mollygatawnysoep*: tegenwoordig gespeld als mulligatawny, een maaltijdsoep met kip en kerrie.
- 63 *sajoor lodèh*: *sajur lodèh* (Maleis): een Indisch gerecht, bestaande uit diverse, zachtgekookte groenten.
- 64 *Burmah poney*: de Burmese Pony, een paardenras uit Birma (Myanmar).
- 65 *kaper*: muts.
- 66 *Meerenberg*: krankzinnigengesticht te Bloemendaal.
- 67 *Sinjo*: Indo-Europese man.
- 68 *baren baru* (Maleis): nieuw, hier nieuwelingen.
- 69 *kattie*: kati (1 kati = 617 gram).
- 70 *kemeri*: kemirinoot, ingrediënt gebruikt om gerechten een nootachtige smaak te geven en sauzen dikker te maken.
- 71 *Langkoewas*: *lengkuas* of *laos* (Maleis): kruid met een frisse, bitterzoete geur.
- 72 *sereh*: *sereh* (Maleis): citroengras.
- 73 *koentji*: *kunci* (Maleis): gember.
- 74 *caramboleeren*: op elkaar te botsen.
- 75 *Zijstraat*: Side Street in Penang.
- 76 *majordomus*: hoofd van de huishouding.
- 77 *keper*: sterke katoenen stof.

- 78 *pedes apostolorum*: letterlijk 'met de voeten der apostelen', te voet.
- 79 *gutta-percha boomen*: rubberbomen.
- 80 *krotons*: crotons, planten met veelkleurig blad.
- 81 *Trimurti*: de hindoeïstische Drie-eenheid: Brahma (God van de creatie), Visnu (God van de bescherming) en Siva (God van de vernietiging).
- 82 *B.I.*: Britsch-Indië.
- 83 *Nande*: Nandi, het rijdiër van de god Shiva (hindoeïsme), vaak uitgebeeld als een stier.
- 84 *Kees, Kees hoe duur zijn je vijgen*: Oudhollands kinderspel.
- 85 *melatbloem*: Indische jasmijn.
- 86 *caladium*: kleurrijke plant met opvallende bladeren.
- 87 *changeant*: een soort zijde.
- 88 *raketten*: rackets.
- 89 *kassian* (Maleis): medelijden.
- 90 *mère*: moeder-overste van het klooster.
- 91 *St. Patrick*: vernoemd naar de heilige Patricius of Saint Patrick, Romeins-Britse missionaris en bisschop.
- 92 *Les dames de Saint Maur*: de zusters van het Kind Jezus. In 1852 arriveerden drie van hen in Penang, waar ze een klooster met een weeshuis en school stichtten.
- 93 *Père Barri*: Jean-Marie Beurel (1813-1872), katholiek priester en missionaris.
- 94 *boarders*: kostgangers.
- 95 *slendang*: draagdoek.
- 96 *pendoppo*: overdekte open ruimte waar men gasten kan ontvangen.
- 97 *heiligen Joseph*: de heilige Jozef, de (pleeg) vader van Jezus.
- 98 *boezelaar*: voorschoot of schort.
- 99 *'episcopale' kerk*: de Anglicaanse Kerk, officieel de Episcopale Kerk van Engeland.
- 100 *Sint-Andrew's kathedraal*: Saint Andrew's Cathedral in Singapore, gebouwd in 1856-1861.
- 101 *Schotsche kerk*: de Presbyteriaanse Kerk, een calvinistische kerk.
- 102 *maçonnieke loge*: de vrijmetselaarsloge.
- 103 *katholieke kerk*: de Cathedral of the Assumption, gebouwd in 1786.
- 104 *Bayans*: inwoners afkomstig uit Bayan, in het regentschap Purworejo (Midden-Java).
- 105 *kwee kwee*: inheems gebak.
- 106 *screans*: (kamer)schermen.
- 107 *kripoverhemden*: overhemden gemaakt van krip, een fluweelachtige stof.
- 108 *kalotje*: hoofddekseel, keppeltje (omdat Mormel kaal is).
- 109 *Pritchard en Co*: Pritchard & Company in Beach Street, Penang.
- 110 *vlugzout*: opwekkend middel bij flauwtes.
- 111 *staart*: figuurlijk taalgebruik (metoniem) voor een Chinees.
- 112 *provisiën*: etenswaren in blik.
- 113 *'Morton' en nog eens 'Morton'*: C & E Morton Ltd, een Brits bedrijf dat ingemaakte producten als jam, augurken, vis en sauzen produceerde.
- 114 *Crosse and Blackwell*: Brits bedrijf dat ingemaakte producten als marmelade, vleessauzen, mosterd, augurken en ingelegde uien produceerde.
- 115 *Tieleman en Dros*: Tieleman & Dros, conservenfabriek in Leiden, opgericht in 1890.
- 116 *cornbeef*: corned beef, gekookt en gezouten rundvlees.
- 117 *drill*: stevige katoenen stof.
- 118 *Oxford*: lichte maar sterke stof.
- 119 *sitsen*: enkelvoud: 'sits': handbeschilderde katoenen stof.
- 120 *pasar glap*: markt in Surabaya waar van alles te koop was. Zie Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. Utrecht 1899, dl. 2, 179.
- 121 *Prye*: 't 'dock' Prye: Prye River Dock Co Ltd, scheepsdok bij Prye (nu: Perai) in de Province Wellesley aan de monding van de Prye-rivier (nu: Sungai Perai of Perai River).
- 122 *bébéjurk*: halflange jurk van lichte stof.
- 123 *mangistans*: friszoete vrucht, ook wel mangosteen of mangoestan genoemd.
- 124 *ramboetans*: soort vruchten, die enigszins op lychees lijken.
- 125 *djamboes*: peervormige zoetzure vruchten.
- 126 *djamboe monjèt*: *jambu monyet* (Maleis): noot in de vorm van een apengezicht.

- 127 *doerianboomen*: *durian* (maleis): vrucht met een stekelige schil, bekend om zijn penetrante geur.
- 128 *Uilenspiegel*: Tijn Uilenspiegel, een personage uit de Duits-Nederlandse folkore, van wie werd beweerd dat hij liever bergop dan bergaf ging.
- 129 *Fort Cornwallis*: achttiende-eeuws fort in George Town.
- 130 *afgelopen*: geplunderd.
- 131 *Radjah (...)* waarvan men de *equipage* met den kapitein vermoordde: niet gevonden.
- 132 *kapelletjes*: vlinders.

HOOFDSTUK 2

- 1 *moiré*: gerimpelde zijden stof.
- 2 *gitten*: kralen.
- 3 *dinnerjacket*: smoking.
- 4 *frac*: rok(kostuum).
- 5 *Wie heeft het bij ons ooit op de viool hooren blazen*: wie heeft bij ons ooit zoiets gekst gehoord.
- 6 *'Home sweet home!'*: 'Home! Sweet Home!' populair lied uit 1823 van Henry Bishop (muziek) en John Howard Payne (tekst).
- 7 *'Driven from home!'*: populair Engels lied uit het midden van de negentiende eeuw. De tekst van het refrain luidt: 'No one to help me, no one to bless, / No one to pity me, none to caress; / Fatherless, motherless, sadly I roam, / Nursed by my poverty, driven from home.'
- 8 *Van Gend & Loos*: diligencefirma, later bedrijf voor goederenvervoer, opgericht in 1809.
- 9 *Estudiantinawals*: muziekstuk uit 1883, gecomponeerd door Émile Waldteufel.
- 10 *stew*: stoofpot.
- 11 *Auflauf*: ovenschotel.
- 12 *medicijnen doet in een 'pudding'*: in de negentiende eeuw werd rabarber vooral gebruikt als medicijn.
- 13 *Sientje houdt je vast aan de takken van de boomen*: verwijzing naar het populaire kermislied 'Mieke hou je vast aan de takken van de bomen'.
- 14 *'Double You'*: Klausine schrijft het Engels soms zoals ze het gehoord heeft. Hier is bedoeld 'W.' Wie achter die intiaal schuilgaat, hebben we niet kunnen achterhalen.
- 15 *magistrate*: bestuursambtenaar, onder andere belast met het toezicht op de wet.
- 16 *gardoes*: wachthuisjes voor nachtwachten.
- 17 *Tida* (Maleis): nee.
- 18 *'zum Besten' houdt*: 'zum besten halten' (Duits): om de tuin leiden.
- 19 *'mines' te maken*: aanstalten te maken.
- 20 *ajo* (Javaans): komaan, vooruit.
- 21 *foule*: menigte.
- 22 *cancan*: populaire revuedans, waarbij de danseressen in een rij naast elkaar staan en tegelijk hun rokken optillen en hun benen hoog opzwaaien.
- 23 *'tararaboomdeaye'-voorstelling*: lied en dans uit een Engelse revue, voor het eerst opgevoerd in 1891, waarbij de zangeres tijdens het refrein een cancan-achtige 'kick dance' opvoert.
- 24 *Teipehkong*: Tue Pek Kong, de Chinese god van de voorspoed.
- 25 *landauer*: een rijtuig waarvan het dak neergehaald kan worden.
- 26 *houris*: mooie vrouwen aan vrome moslimmensen beloofd als beloning in het paradijs.
- 27 *'Men mag ernaar kijken, maar aankomen niet'*: populair straatlied.
- 28 *kimlo*: Indonesisch-Chinese soep.
- 29 *Dato Kramat Gardens*: nu Padang Brown.
- 30 *Brown*: het Brown Memorial op Padang Brown in Georgetown ter ere van de Schotse filantroop David Brown (1778-1825), een rijke grondeigenaar die veel betekend heeft voor de ontwikkeling van Penang.
- 31 *kunstreis*: hier in de betekenis van de reis die Klausine maakt om er een boek over te schrijven.
- 32 *een gouden roos cadeau geven*: elke drie jaar zonden de sultanaten die tribuutplichtig waren aan Siam als eerbetoon aan de koning twee kleine bomen gemaakt van goud en zilver, samen met kostbare geschenken.

- 33 *parel van Bangkok*: de vrouw van koning Rama V van Siam die in 1896 een bezoek aan Nederlands-Indië bracht. In *Mevrouw Klausine Klobben op Java* wordt ten onrechte de indruk gewekt dat Klausine hem en zijn vrouw gezien heeft tijdens hun bezoek aan Surabaya van 9 tot 14 juli. Maar Lucy van Renesse had Java al op 1 juli verlaten om terug te keren naar haar woonplaats Medan. Zie Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. Utrecht 1899, dl. 2, 228-229.
- 34 *paddi: padi* (Maleis): ongepelde rijst.
- 35 *gedurende de paaschdagen*: hier vergist Klausine zich. Tijdens de paaschdagen die in 1896 op 18 en 19 april vielen, is zij in het sultanaat Selangor.
- 36 *chateaux en Espagne*: luchtkastelen.
- 37 *Panamakanaal*: de ruim 81 kilometer lange verbindingroute in Panama tussen de Caribische Zee en de Grote Oceaan. In de negentiende eeuw werden er al pogingen ondernomen om die aan te leggen, maar het zou tot 1914 duren voordat het kanaal geopend werd.
- 38 *Poeloe-Weh*: nu Pulau Weh, eiland ten noordwesten van Sumatra.
- 39 *podagra*: jicht.
- 40 *'de mensch niet alleen moet zijn'*: verwijzing naar Genesis 2:18.
- 41 *By Jove*: in godsnaam.
- 42 *Poeloe Song-Song*: thans Pulau Songsong.
- 43 *aux petits soins*: erg zorgzaam.
- 44 *nog één wiens naam mij ontschoten is*: er zijn nog twee andere eilanden: Pulau Telor en Pulau Bidan.
- 45 *hadji*: een Mekkahganger, iemand die op bedevaart (*hadj*) was geweest naar de heilige stad en daarom aanzien genoot in Indië.
- 46 *Abraham's schoot*: verwijzing naar de uitdrukking 'In Abrahams schoot zitten', wat gezegd wordt van iemand die op een zeer goede plaats zit; ontleend aan Lucas 16:19-31.
- 47 *rozenkrans*: gebedsnoer in de rooms-katholieke kerk, hier overdrachtelijke gebruikt voor een islamistisch gebedsnoer.
- 48 *Ketjil* (Maleis): kleintje.
- 49 *die schuit die vergaan is*: die boot moet in maart 1897 vergaan zijn; een zusterschip van de *Flying Scud*.
- 50 *Kôta-Star*: nu Kota Setar, een district in de Maleisische deelstaat Kedah. De hoofdstad van Kedah is Alor Star en ligt in het district Kota Setar.
- 51 *rijks grooten*: hoofden van het bestuur.
- 52 *mandoer* (Maleis): opzichter.
- 53 *réveille*: militair weksignaal, trompetgeschal.
- 54 *konink van Siam, en u weet hoe Europeesch deze is*: koning Rama V (1853-1910) regeerde van 1868 tot 1910. Hij was zeer Europees georiënteerd en moderniseerde Siam naar westers model.
- 55 *kaailui*: kaaaimannen.
- 56 *Goenoeng Batoe*: de grotten van Anak Batoe, gelegen in de Goenoeng Krian, nu Gua Gunung Keriang.
- 57 *eene illusie*: een droomwens.
- 58 *geprojecteerd*: ontworpen.
- 59 *Batakkers*: inwoners van de Bataklanden op Sumatra.
- 60 *kedeih*: winkel.
- 61 *baadje*: jasje.
- 62 *sirihpruim*: pruimtabak van de areka- of betelnoot.
- 63 *warongeten*: eten uit een warong, een inheems eetstalletje.
- 64 *duivel tjes*: gemarineerde kipfilet in stukjes gesneden.
- 65 *bedak*: blanketsel om het gezicht mee te poederen.
- 66 *faassie*: gezicht.
- 67 *sultan*: Abdul Hamid Halim (1864-1943), hij regeerde van 1881 tot 1943.
- 68 *toewan* (Maleis): heer.
- 69 *congé*: teken om te vertrekken.
- 70 *onze sultan*: de sultan van Deli: Sultan Ma'mun Al Rashid Perkasa Alam Shah (1855-1924), hij regeerde van 1873 tot 1924.
- 71 *radja moeda*: onderkoning, troonopvolger.
- 72 *singlet*: vest.

- 73 *oorlog tusschen de Grieken en Turken*: in 1897 leidde een opstand op het door de Turken overheerste Kreta tot een Grieks-Turkse oorlog.
- 74 *het diamanten jubileum der Queen Victoria*: koningin Victoria (1819-1901) van Groot-Brittannië vierde op 20 juni 1897 haar diamanten jubileum, ter gelegenheid van de zegstigste verjaardag van haar troonsbestijging.
- 75 *tricot*: machinaal gebreide, luchtige stof die enigszins elastisch is waardoor het goed in model blijft.
- 76 Noot van Dé-Lilah: 'Bij de Maleiers betekent een "penghoeloe" een kamponghoofd, bij de Javanen is het een priester.'
- 77 *tongkang*: jonk.
- 78 *Maleische komedie*: Boria of Bangsawan, Maleis volkstoneel met zang en dans.
- 79 *Taiping*: de Thaipeng van de Negapatam Line of Steamers.
- 80 *goedang*: opslagplaats.
- 81 *sehnsüchtig*: verlangend.
- 82 *Blitzzug*: sneltrein.
- 83 *pasanggrahans*: logeergebouw voor reizende ambtenaren, soms ook door toeristen gebruikt.
- 84 *afgetreden gouverneur der Straits*: William Edward Maxwell (1846-1897), gouverneur van 1893-1894.
- 85 *tegenwoordigen sultan*: Idris Murshidul Azzam (1849-1916), sultan van Perak van 1887 tot 1916.
- 86 *vroegeren sultan*: Abdullah Muhammad (1842-1922), sultan van Perak van 1874 tot 1877.
- 87 *omdat hij den eersten 'resident' van de Perak-staat liet vermoorden*: sultan Abdullah Muhammad werd ervan beschuldigd dat hij betrokken was bij de dood van de Britse resident J.W.W. Birch (1826-1875), waardoor hij moest aftreden en verbannen werd naar de Seychellen.
- 88 *Dajakkers*: Dajaks, verzamelnaam voor de verschillende volkeren van Borneo.
- 89 *Sakyaihs: Sakai*: ook wel Sonoi of Orang Asli genoemd, etnische groep behorend tot de oudste inwoners van het Maleisische schiereiland.
- 90 *limmetjes*: limoenen of (kleine) citroenen.
- 91 *John Bull*: personificatie van het Verenigd Koninkrijk, in spotprenten en karikaturen voorgesteld als een gezette achttiende-eeuwse boer.
- 92 *tumbler*: een kort, breed, cilindervormig glas met meestal een dikke bodem.
- 93 *Blanda-Mabok (Dronken Hollander)*: plaats in Perak, vernoemd naar een drankzuchtige Nederlander die er gewoond had.
- 94 *karèta-sèwah*: huurwagen.
- 95 *Scott's Hill*: berg in Perak.
- 96 *Maxwell Hill*: berg in Perak, sinds 1979 Bukit Larut.
- 97 *gouvernementssanatorium*: op de berg bevond zich een hersteloord voor Engelse militairen.
- 98 *General Hospital*: Taiping General Hospital, voorheen het Yong Wah Hospital (het 'Chinese Pauper Hospital'), in 1880 overgenomen door het Brits-Indische bestuur. Het is een van de eerste ziekenhuizen in Maleisië.
- 99 *hospitaal voor 'paupers'*: Yong Wah Hospital, voor 'koelies' en arbeiders uit de tinmijnen.
- 100 *corsage*: gedeelte van een japon, dat de borst bedekt.
- 101 *baba*: aanspreekvorm voor een in Indonesië of Maleisië geboren Chinees.
- 102 *ventre-à-terre*: met de buik tegen de grond: op volle snelheid.
- 103 *Nande*: Nandi, het rijdier van de god Shiva (hindoeïsme), vaak uitgebeeld als een stier.
- 104 *weg noch steg kennende*: verbastering van de uitdrukking heg noch steg weten.
- 105 *Astana*: het paleis van de sultan van Perak.
- 106 *toengkal*: hoofd van bestuur.
- 107 *Gala*: galaberline, koets voor vier personen, voor speciale ceremonies gebruikt.
- 108 *non plus ultra*: hoogtepunt.
- 109 *Kranie Ketjil*: de jongere kranie ('ketjil' betekent klein).

- 110 *protected state*: door de Britten ‘beschermde’ staat.
- 111 *oogenblikkelijk*: op dit ogenblik, op dit moment.
- 112 *surah*: zijden weefsel.
- 113 *sleperspaard*: trekpaard.
- 114 *De sultan (...) gekregen*: sultan Idris had in 1884 en 1888 reizen gemaakt naar Europa, waar hij kennis gemaakt had met koningin Victoria, sinds 1877 ook keizerin van India, en met haar zoon, Albert Edward, de prins van Wales. In 1892 werd hij benoemd tot Honorary Knight Commander of the Order of St Michael and St George (KCMG) Of hij eerder al een koninklijke onderscheiding had gekregen, hebben we niet kunnen achterhalen.
- 115 *Garebeg*: Javaans-islamitisch feest.
- 116 *kepalla*: een traditionele sarong bestond uit meerdere vlakken met verschillende patronen, de ‘kepala’ (hoofd) besloeg ongeveer 1/3 en de ‘badan’ (lichaam) ongeveer 2/3 van de breedte.
- 117 *45ste verjaardag*: sultan Idris werd in 1897 48 jaar.
- 118 *sultan van Djohore*: Ibrahim (1873-1959), die van 1895-1959 sultan van Johor was.
- 119 *Europeesche leermeesters gehad en heeft zelfs eene Europeesche moeder*: sultan Ibrahim van Johor had onderwijs gevolgd op een ‘boarding school’ in Engeland. Zijn moeder was Zubaidah binti Abdullah die op Bali als Cecilia Catharina Lange was geboren. Haar vader was een Deen, die zich na een carrière op zee op Bali gevestigd had als koopman. Haar moeder was een Chinese vrouw.
- 120 *den ouden sultan van Djohore*: Abu Bakar (1833-1895), sultan van Johor van 1886 tot 1895.
- 121 *betoel*: echt, op mijn woord.
- 122 *een baby gekregen*: Tengku Permaisuri Che Uteh Mariah binti Haji Sulaiman, de tweede vrouw van Sultan Idris, beviel op 13 april 1897 van een zoon.
- 123 *karbonkels*: robijnen.
- 124 *satisfait*: tevreden.
- 125 *dato Moeda*: Moeda Wahab.
- 126 *Koningin van Scheba*: de Bijbelse koningin van Sheba was puissant rijk. Tijdens haar bezoek aan koning Salamo nam zij niet alleen veel kostbare geschenken mee, maar in haar gevolg liep ook een olifant mee. Zie 1 Koningen 10:1-13 en 2 Kronieken 9:1-12.
- 127 *tjap mer*: een (rood) zegel.
- 128 *paviljottenpapier*: papier dat in het hoofdhaar gedraaid wordt om dit te doen krullen.
- 129 *Sambelan*: bijgerecht bij de rijsttafel, minder scherp van smaak dan sambal; bevat behalve Spaanse peper en kruiden ook vlees, vis, eieren of groenten.
- 130 *launch*: sloep.
- 131 *bakken*: bakken waarin koffie ligt te drogen.
- 132 *Boldoot-eau de cologne*: eau de cologne van het Nederlandse merk Boldoot, vernoemd naar de Amsterdammer Jacobus Cornelis Boldoot (1766-1838), die zich in 1789 in Amsterdam als apotheker vestigde.
- 133 *van Pontius naar Pilatus werd gestuurd*: van het kastje naar de muur werd gestuurd.

HOOFDSTUK 3

- 1 *keree*: rolgordijn.
- 2 *totok*: ‘volbloed’ Europeaan.
- 3 *embonpoint*: (dikke) buik.
- 4 *revenu*: zegel gebruikt bij post die niet of onvoldoende gefrankeerd is, om de kosten van verzending op de geadresseerde te verhalen.
- 5 *Dit koopje snapte ik*: dit ongeluk overkwam mij.
- 6 *grinsen*: grijnzen.
- 7 *kornak*: oppasser en bestuurder van een olifant.
- 8 *Cleopatra*: koningin van Egypte.
- 9 *kenanga*: cananga, een boom met grote, geurige, gele bloemen.
- 10 *rouleau*: rollade.
- 11 *toppie*: hoofddekseel.
- 12 *plebeïsche*: volkse.
- 13 *Baron von Münchhausen*: Karl Friedrich

- Hieronymous von Münchhausen (1720-1797), een Duitse baron die in het Russische leger diende, werd wereldberoemd door de sterke verhalen over de avonturen die hij had beleefd tijdens de oorlog.
- 14 *haar troeven*: haar een pak slaag geven.
- 15 *Keboer! Keboer!*: ga liggen.
- 16 *Kokkie Bitja*: het eerste Indische kookboek, waarvan de eerste druk omstreek 1850 in het Maleis verscheen. Hier in de betekenis van kokkin.
- 17 *'Hoog, omhoog de wasch naar boven, hier beneden droogt die niet!'*: persiflage op het lied 'Hoog, omhoog, het hart naar boven! Hier beneden is het niet' van Jodocus van Lodenstein dat als gezang 43 was opgenomen in de *Evangelische Gezangen* (1806).
- 18 *russe!*: slurf.
- 19 *ik maakte 'bonne mine à mauvais jeu'*: ik liet me niet kennen, hield me groot.
- 20 *Antoniussen*: verwijst naar Marcus Antonius, de geliefde van Cleopatra.
- 21 *burnous*: boernoës, Arabisch kledingstuk: een mantel met een capuchon.
- 22 *toeloong, toeloong*: dank u wel.
- 23 *disant*: zogenaamde.
- 24 *jeu de mains, jeu de vilains*: schurken slaan, beschaafde mensen niet.
- 25 *Federvieh*: pluimvee.
- 26 *'sjent een hei', zoo roept het joodje, 'met sjout der bij'*: een cent voor een ei met zout erbij. Tot de negentiende-eeuwse stereotypering van Joden hoorde dat zij slisten.
- 27 *agar agar*: plantaardig alternatief voor gelatine.
- 28 *maal van Lucullus*: een heerlijke, overdadige maaltijd.
- 29 *picol*: pikol, oude Maleise eenheid van gewicht (1 pikol = circa 62 kilogram).
- 30 *kongsies*: (Chinese) firma's.
- 31 *kredja loemboeng*: werk in een schuur.
- 32 *Moor*: Afrikaan met een donkere huidskleur.
- 33 *Chitty*: persoon die hoort tot een handelskaste van Indiase origine die zich met de geldhandel bezighoudt.
- 34 *een 'brom' in te drinken*: overmatig te drinken.
- 35 *toelong là! toelong là!*: dank u wel, dank u wel.
- 36 *spul*: kermistent.
- 37 *blaasroeren*: blaaspijpen van hout of bamboe.
- 38 *Ophir*: Mount Ophir (of Gunung Ledang) is een berg in het noordwesten van Johor.
- 39 *kloktoren*: de scheve toren van Telok Anson (nu: Leaning Tower of Teluk Intan) was een watertoren met een klok, gebouwd in 1885.
- 40 *when there is something rotten in the case*: toespeling op de uitdrukking 'something is rotten in the state of Denmark', ontleend aan Shakespeare's *Hamlet*, die erop duidt dat er iets ernstig verkeerd is.
- 41 *kessie: kasi* (Maleis): geef, breng.
- 42 *de groote oven te Meppel*: de grote kalkoven van Meppel.
- 43 *Dat haal je de drommel*: variant van de uitdrukking 'dat haal je de koekoek': onzin, ik geloof er niets van.
- 44 *Aesculaap*: symbool van een arts, hier overdrachtelijk gebruikt voor de arts zelf.
- 45 *Medusa*: vrouw uit de Griekse mythologie, met kronkelende slangen als haar. Wie haar in de ogen keek, veranderde in steen.
- 46 *beschuiten van Huntley en Palmers*: Britse firma die beschuit (biscuits) in blik produceerde
- 47 *Amster*: de *Amherst* van de rederij Wee Bin & Co.
- 48 *Saja* (Maleis): ja.
- 49 *Mah: Mbah* (Maleis): oma (aanspraak).
- 50 *njonja djawa*: Javaanse mevrouw.
- 51 *poeloet*: kleefrijst met een zoete of hartige vulling, waarvan koekjes worden gemaakt.
- 52 *oentoeng*: winst.
- 53 *trassi bakar*: garnalenpasta.
- 54 *boeboer*: pap.
- 55 *missigit*: moskee.
- 56 *voorpendoppo*: voorgallerij.
- 57 *Semiramis*: legendarische Assyrische godin of edelvrouw.
- 58 *Selamat Njonja*: Welkom mevrouw.
- 59 *Salam maleikom* (Arabisch): islamitische begroeting (vrede zij met u).

- 60 *tapioca*: cassavemeel, hier cassave.
 61 *kafirvrouw*: een niet-islamitische vrouw.
 62 *Snouck Hurgronje (...) boek geschreven heeft*: Christiaan Snouck Hurgronje (1857-1936), arabist en islamkenner, bracht nadat hij zich tot de islam had bekeerd en laten besnijden een bezoek aan Mekka, waarover hij in 1888 het boek *Mekka* publiceerde.
 63 *bangsa*: volk.
 64 Noot van de schrijfster: 'De Heilige berg Godok. Zie Mevrouw Klausine Klobben in Java.' Tijdens haar reis door Java had Klausine vermoed als Arabische vrouw een bezoek gebracht aan Makan Godog, een islamitisch heiligdom bij Garoet. Zie Dé-Lilah, *Mevrouw Klausine Klobben op Java*. Utrecht 1899, dl. 1, 223-227.

HOOFDSTUK 4

- 1 *racés*: de paardenraces die van zaterdag 17 tot maandag 19 april 1897, tijdens de paasdagen, gehouden werden.
 2 *à l'instar de Paris, à l'instar de Bruxelles*: zoals Parijs, zoals Brussel.
 3 *trijp*: fluweel.
 4 *tampat* (Maleis): slaappleats.
 5 *Zornesader*: woedeader.
 6 *Tida apa njonja*: het is in orde mevrouw.
 7 *eene plaat (den Chineeschen God voorstellende)*: Tua Pek Kong, de Chinese god van de welvaart.
 8 *kleddie*: Chinese waterkers.
 9 *muizenoren*: Chinese champignons.
 10 *kimlo*: rijkgepulde Chinese kippensoep.
 11 *taotjoo*: pasta van gefermenteerde sojabonen.
 12 *tahoo*: tahoe.
 13 *taudjie*: waarschijnlijk Char siu: rood, geroosterd varkensvlees.
 14 *Teipehkong*: Tua Pek Kong (zie hiervoor).
 15 *een meisje van Jan de Wit*: een dapper meisje.
 16 *toengkoë*: hoofd van het bestuur.
 17 *orang samoen* (Maleis): struikrovers.
 18 *angeheiter*: aangeschoten.
 19 *chemises*: blouses.
 20 *süsslich*: zoet.
- 21 *barang*: bagage.
 22 *menagerie*: dierentuin.
 23 *'Es kann ja nicht immer so bleiben, wohl unter den wechselnden Mond,' zingt de Duitscher*: citaat uit een volksliedje van August von Kotzebue: 'Es kann ja nicht immer so bleiben / hier unter dem wechselnden Mond / Es blüht eine Zeit und verwelket / was mit uns die Erde bewohnt.'
 24 *pandverbeuren door kusjes*: spel van jongens en meisjes, waarbij panden onder elkaar worden verdeeld. De eigenaar van het pand kan het terugkrijgen door degene die het in handen heeft, een kus te geven.
 25 *bapa*: oudere man.
 26 *pangehran: pangeran* (Maleis): prins. De titel van de hoogste rijksgrote in Negri-Sembilan is Yamtuan Besar.
 27 *képi*: hoofddeksel van een militair.
 28 *sultan van Selangor, den tachtigjarigen Abdullah*: sultan Abdul Samad (1804-1898). Hij zat van 1857 tot 1898 op de troon.
 29 *Roema makan*: restaurant.
 30 *French mail*: een schip van de Compagnie des Messageries Maritimes.
 31 *Holtboot*: een schip van Alfred Holt and Company of de Ocean Steamship Company, later Blue Funnel Line genoemd.
 32 *rarekiekkast*: een kijkkast met ronde gaatjes, waarin zich vergrootglazen bevinden.
 33 *gaf hem leelijk troef*: zei hem duchtig de waarheid.
 34 *de hoofdplaats van Deli*: Medan.

HOOFDSTUK 5

- 1 *lusteren*: glanzende stof.
 2 *ruïne*: de ruïne van de St. Paul's-kerk. De kerk werd gebruikt als fort en als begraafplaats voor belangrijke doden. Tegenwoordig staan de granieten grafstenen van de Hollanders en de Engelsen tegen de muren van deze ruïne opgesteld.
 3 *Sint Pieterskerk*: een rooms-katholieke kerk gebouwd in 1710.

- 4 *Neurenberger speelgoed*: Neurenberg is van oudsher de vestigingsplaats van verschillende speelgoedfabrikanten.
- 5 *eene kerk met twee torens*: de St. Francis Xavier's-kerk, een rooms-katholieke kerk gebouwd in 1849.
- 6 *ad rem*: passend.
- 7 *Hendrik Evertse*: grafsteen met het opschrift: 'Hier leyd begraven Hendrick Evertsen, in syn leeven Borger Capt en Vrijkoopman Alhier. Obiit 22 Januarij 1698, out 52 jaren'.
- 8 *Johannes Rozelaar*: hier haalt Klausine de inscripties van verschillende graven door elkaar. De grafsteen die er het dichtstbij komt is die van Constantijn Johannes Rooselaar (1703-1707), zoon van Pieter Rooselaar, die van 1706-1709 gouverneur van Malakka was.
- 9 *neuten*: notenhout.
- 10 *per pedes*: te voet.
- 11 *de protestantsche kerk*: de Christ Church, een Anglicaanse kerk die in 1753 werd gebouwd. Op de vloer liggen grafstenen met Armeense opschriften.
- 12 *Vader Cats*: Jacob Cats (1557-1660) populaire schrijver van met name didactische poëzie, die in de tweede helft van de negentiende eeuw steeds kritischer werd bejegend en werd beschuldigd van rijmelarij.
- 13 *Rederijkerskamer*: vereniging van burgers die zich samen toelegden op het schrijven van poëzie.
- 14 *'Hier onder (...) Compagnie'*: de grafsteen van Reynier D'Dieu bevindt zich niet hier, maar in de ruïne van de St. Paul's-kerk. De tekst van de inscriptie is: 'Hier onder leyt Begraven Reynier D'Dieu in syn leven oppercoopman in dienst Der E. comp. Overleden den 7 July 1655.
- 15 *'Wien Rotterdam (...) graf'*: hier verwacht Klausine het opschrift van het graf van D'Dieu met dat van Maria de la Queillerie (1629-1664), de vrouw van Jan van Riebeeck, stichter van de Kaapkolonie, die van 1662 tot 1665 gouverneur van Malakka was. Ook dit graf ligt in 1897 in de ruïne van de St. Paul's-kerk, maar bevindt zich sinds 1916 in Kaapstad.
- 16 *Van Hoboken*: waarschijnlijk een verwijzing naar de schatrijke familie Van Hoboken, reders en handelaren in Rotterdam, die eigenaar waren van Het land van Hoboken, een landgoed in het westen van Rotterdam, op de grens met Schiedam.
- 17 *'Hier onder deze steen (...) geschien'*: inscriptie op de grafsteen van Theodorus van de Kerckhoven. De regel 'En afternae zijn uitvoer gemant vroeg' moet zijn: 'En offer nae sijn uitvaert /Iemant vroeg'. Ook dit graf ligt in de ruïne van de St. Paul's-kerk.
- 18 *'Anna Reyniersz van Schoonhoven (...) was'*: opschrift op het graf van Anna Reijnierse van Schoonhoven (1643-1670), de vrouw van Jan Beeck, vrije koopman in Malakka. Ook dit graf ligt in de ruïne van de St. Paul's-kerk.
- 19 *Violette de Parme*: Violette de Parme: een damesparfum, uitgebracht in 1894.
- 20 *verzwolgen door eene hooge zee*: op 19 juni 1897 is de *Sri Hong Ann* voor de kust van Malakka door een hevige rukwind omgeslagen en gezonken. De kapitein overleefde de ramp, de machinist verdrinkt en met hem verdrinken er ruim honderd Chinese en inheemse passagiers.
- 21 *Tandjong Paggerdok*: het dok in de haven van Singapore.
- 22 *boven zijn 'thee'*: boven zijn theewater zijn: aangeschoten of dronken.
- 23 *klammerde*: klampte.
- 24 *meine wenigkeit*: mijn persoontje (mijn bescheiden zelf).
- 25 *Tobat*: verdorie.
- 26 *koepang*: tien dollarcent.
- 27 *Sint-Andrew's Cathedral*: Saint Andrew's Cathedral in Singapore, gebouwd in 1856-1861.
- 28 *redacteur der Free Press*: Charles Burton Buckley (1844-1922) redacteur van de *Singapore Free Press* van 1884 tot 1904.
- 29 *Stamford Raffles*: Thomas Stamford Bingley Raffles (1781-1826), Brits luitenant-

- gouverneur van Java van 1811 tot 1816, auteur van *The History of Java* (1817) en stichter van Singapore.
- 30 *Lambert en Co*: fotostudio van G.R. Lambert & Co. in Singapore, in bedrijf van 1867 tot 1918.
- 31 *firma Robinson*: iconisch warenhuis in Singapore, opgericht in 1858.
- 32 *gefrappeerd*: met ijs gekoeld.
- 33 Noot van de schrijfster: 'Als mevrouw Klobben maar niet denkt dat dit ook met schrijfsters het geval is.'
- 34 *geknipt à la Henri Quatre*: kortgeknipte baard.
- 35 '*Warst du bei mir und Ich bei dir (...)*': citaat uit een Duits volksliedje van Carl Christian Tenner (1791-1866).
- 36 *Tarcil*: Istana Tyersall, opgeleverd in 1892, door brand verwoest in 1905.
- 37 *portières*: gordijnen die voor een deur of een deurloze ingang van een kamer worden gehangen.
- 38 *demimondaine*: adellijke maitresse.
- 39 *Galathea*: verwijzing naar een verhaal uit Ovidius' *Metamorphoses*, waarin een standbeeld van een prachtige vrouw op verzoek van de beeldhouwer veranderde in een levende vrouw, die van haar voetstuk afdaalde.
- 40 Abu Bakar (1833-1895), sultan van Johor van 1886-1895. Hij staat bekend als de grondlegger van het moderne Johor.
- 41 *Zijne eerste sultane (...)* vorst: zij was niet de eerste maar de tweede vrouw van de sultan. Wel was zij de moeder van Ibrahim (1873-1959), die van 1895-1959 sultan van Johor was.
- 42 *eene Turkin tot vrouw*: de vierde vrouw van sultan Abu Bakar met wie hij in 1893 getrouwd was: Khadijah Khanum.
- 43 *deze tweede vrouw van den overleden sultan*: bedoeld is de hierboven genoemde vierde vrouw.
- 44 *prins-gemaal*: Albert van Saksen-Coburg en Gotha (1819-1861).
- 45 *prins en prinses van Wales*: Albert Edward (1841-1910) en Alexandra van Denemarken (1844-1925).
- 46 *prinses Beatrice*: Beatrice van Saksen-Coburg en Gotha (1857-1944).
- 47 *slechts ééne vrouw*: Sultanah Ungku Maimunah (1905-1977); pas na de dood van zijn eerste vrouw zou sultan Ibrahim voor de tweede keer in het huwelijk treden.
- 48 *een jongetje van ongeveer twee jaren*: Tunku Ismail (1894-1981), sultan van Johor van 1959-1981.
- 49 *tshibouk*: Turkse tabakspijp met een zeer lange steel.
- 50 *pièce de milieu*: tafelornament.
- 51 *geciseleerd*: bewerkt.
- 52 *Lekas*: snel.
- 53 *Wien Neêrlands bloed*: Nederlands volkslied van 1817 tot 1932.
- 54 *God Save the Queen*: Engels volkslied.
- 55 *Turkije en Griekenland, die toen juist bezig waren om elkaar het vel uit te kloppen*: in 1897 leidde een opstand op het door de Turken overheerste Kreta tot een Grieks-Turkse oorlog.
- 56 *Ocean SS Co*: Ocean Steamship Company.
- 57 *booten der British-India*: de British India Steam Navigation Co. Ltd.
- 58 *Town Hall*: in het stadhuis van Singapore was ook een ruimte die gebruikt werd als concertzaal en theater.
- 59 *damenkapelle*: gezelschap bestaande uit vrouwelijke musici.
- 60 *veil hebben*: over hebben.
- 61 *Thalia, Euterpe en Terpsichore*: drie van de negen muzen uit de Griekse mythologie. Thalia was de muze van het toneel, Euterpe van de muziek en Terpsichore van de dans.
- 62 *waterwerken*: het waterreservoir van Singapore uit 1867, gebouwd om te voldoen aan vraag naar zoetwater, was een toeristische attractie.
- 63 *polkahaar*: haar dat bij de onderkant van de oren recht is afgeknipt en soms naar binnen is gedraaid.
- 64 *groene zijde*: aan iemands groene zijde zitten; bij een plechtige gelegenheid werd een vrouw uitgenodigd aan de 'groene zijde'

(de linkerzijde) van haar tafelheer plaats te nemen.

- 65 *Ob ich dich liebe (...)* *Wellen*: laatste twee regels uit het tweede couplet van het negentiende-eeuwse Duitse volkslied 'Ob ich dich liebe? Frage die Sterne'.
- 66 *koekoek*: dakraam dat zorgt voor licht en ventilatie.
- 67 *firma Nickel en Co*: importbedrijf gevestigd in Japan.
- 68 *canotier*: strohoed.
- 69 *reticule*: damestas.
- 70 *verificateur*: douanier die ingevoerde producten onderzocht.
- 71 *Violette-Orientale*: parfum voor dames en heren.

ILLUSTRATIEVERANTWOORDING

- Omslag Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79971. Inkleuring: Rahmat Kurnia, UPI Bandung.
- 8 Foto: Olf Praamstra.
- 14-15 Foto-album 'Deli 1878-1886'. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 111161. Inkleuring: Rahmat Kurnia, UPI Bandung.
- 17 Particuliere collectie.
- 42 Foto: Olf Praamstra.
- 54-55 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 78465.
- 62-63 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 51552.
- 65 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, Or. 27.424 - photo 125.
- 75 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 2613.
- 82-83 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, Or. 27.424 - photo 013.
- 86-87 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80026.
- 92-93 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 100597.
- 97 Foto C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV KITLV 80040.
- 102-103 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80025.
- 104 Cheah Jin Seng. *Penang: 500 Early Postcards*. Kuala Lumpur 2012, 85.
- 112-113 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV Or. 27.424 - photo 019.
- 114-115 Foto: A.E. Kaulfuss, Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 51555.
- 124-125 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 110714.
- 128-129 Foto: C. J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80010
- 135 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 81248.
- 145 Foto: A.E. Kaulfuss. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 51557.
- 154-155 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80020.
- 165 Foto: A.E. Kaulfuss. Nationaal Museum van Wereldculturen, TM- 60036786.
- 167 Foto: A.E. Kaulfuss, Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 103726.
- 170-171 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80052.
- 188 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 7249.
- 194 Atlas van Stolk, 61855-010.
- 210 Raja Nazrin Shah and Dato' Seri Visu Sinnadurai. *Landmarks of Perak*. Kuala Lumpur 2006, 91.
- 213 Cheah Jin Seng. *Penang: 500 Early Postcards*. Kuala Lumpur 2012, 32.
- 220-221 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79982.
- 226 Alamy, 2ABHP8W.
- 232-233 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79996.
- 234-235 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79999.
- 238-239 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 91759.
- 245 Publiek domein.
- 249 Publiek domein.

- 252-253 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79994.
- 258 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79962.
- 268 Lubis Abdur-Razzaq. *Perak Postcards, 1890s-1940s*. Penang 2010, 131.
- 270-271 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79987.
- 276-277 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 106077.
- 287 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79952.
- 290 Foto: A.E. Kaulfuss. In: Lubis Abdur-Razzaq. *Perak Postcards, 1890s-1940s*. Penang 2010, 241.
- 294 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79980.
- 297 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80001.
- 300-301 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79976.
- 310-311 Lubis Abdur-Razzaq. *Perak Postcards, 1890s-1940s*. Penang 2010, 269.
- 312-313 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79974.
- 322-323 Lubis Abdur-Razzaq. *Perak Postcards, 1890s-1940s*. Penang 2010, 268.
- 331 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80048.
- 335 Uitsnede van 'Inwoners van Maleisië'. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 103739.
- 337 Cheah Jin Seng. *Singapore: 500 Early Postcards*. Singapore 2006, 254.
- 344-345 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79944.
- 346-347 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79943.
- 350-351 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79946.
- 354 Cheah Jin Seng. *Selangor: 300 Early Postcards*. Kuala Lumpur 2011, 153.
- 361 Uitsnede van 'Inwoners van Maleisië'. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 103740.
- 371 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 106487.
- 378 Uitsnede van 'Inwoners van Maleisië'. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 103740.
- 385 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 105813.
- 398-399 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79933.
- 402-403 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79932.
- 408-409 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79931.
- 423 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 111826.
- 426-427 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 3651.
- 430-431 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 101101.
- 432-433 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 101100.
- 442-443 United States Library of Congress, Washington D.C., LOT 14192, no. 347.
- 446-447 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 1404749.
- 448-449 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79891.
- 452 Wikimedia Commons.
- 454 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 50189.
- 456-457 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 150809.
- 462 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 7824.
- 463 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV Album Or. 27.377, 66.
- 466-467 Foto: Lambert & Co. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 103746.
- 470-471 Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 406067.
- 476-477 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79890.
- 480-481 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79918.
- 484-485 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 79930.
- 486 P&O Heritage, PH-02439-00-RC.
- 490-491 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 80019.
- 494-495 Foto: C.J. Kleingrothe. Universitaire Bibliotheken Leiden, KITLV 26883.